KIZIL İLE KARA

Stendhal

Tarihçe
ATAÇ

STENDHAL

KIZIL İLE KARA

KLASİKLER 18

Can Yayınları 92

Le Rouge et le Noir, Stendhal
© 2000, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Can Yayınları'nda 1. basım: 2000
3. basım: Ekim 2011
Bu kitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-8440-08-05

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

STENDHAL

KIZIL İLE KARA

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Nurullah Ataç

Stendhal'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Parma Manastırı, 1984

STENDHAL, 1783'te Fransa'nın Grenoble kentinde doğdu. Asıl adı, Marie-Henri Beyle'dir. Annesini yedi yaşında yitirdi; sonraki yıllarını baskıcı bir baba ile katı bir disiplinden yana olan teyzesi ve özel öğretmeniyle birlikte geçirdi. Bu üç "despot" onun gözünde, nefret ettiği Grenoble burjuvazisinin temsilcileriydi. Sonradan, *Vie de Henri Brulard* (Henry Brulard'ın Yaşamı) adlı özyaşamöyküsünde ailesine ve eğitimine duyduğu tepkiyi, sıradanlığa ve paraya duyduğu nefreti, insan iradesi ve tutkularına olan hayranlığını dile getirecekti. Restorasyon Dönemi Fransız toplumunun karamsar bir tablosunu çizdiği en ünlü romanı *Kızıl ile Kara* 1830'da basıldı. Aynı dönemde İtalya' da geçen bir tutku ve siyasal serüven öyküsü olan *Parma Manastırı* adlı romanı, ancak Balzac'ın övgü dolu makalesinden sonra dikkatleri çekti. Stendhal, 1841'de felç geçirdi. Paris'e döndükten sonra, 1842'de öldü.

NURULLAH ATAÇ, 1898'de İstanbul'da doğdu. Uzun yıllar çeşitli okullarda edebiyat, sanat tarihi ve Fransızca öğretmenliği yaptı. Edebiyatımıza modern anlamda deneme türünü getirdi ve döneminin en etkili eleştirmenlerinden biri oldu. Yeni şiirin ve Garip akımının tutunmasında çok büyük katkısı oldu. Millî Eğitim Bakanlığı'nın kurduğu Tercüme Bürosu'nda görev aldı ve dünya edebiyatından klasik yapıtları dilimize kazandırdı. Dilde özleşmenin en önde gelen savaşçısı oldu. 1957'de Ankara'da öldü.

Sunuş

Geniş okur kitlesi Stendhal'i, iki büyük romanın, *Kızıl ile Kara* ve *Parma Manastırı*'nın yazarı olarak tanır. İşin tuhafı, seçkin yazınseverler arasında, bu sayıyı bir bakıma bire indirenlere de çok rastlanır; kimi *Parma Manastırı*'nı yeğler, kimi *Kızıl ile Kara*'yı. İki yapıt arasında çok büyük nitelik farkları bulunduğu için mi gidilir bu yeğlemeye? Daha önemlisi, geniş kitlenin özellikle bu iki romanı tanıması Stendhal'in öbür yapıtları, bu iki romanın yanında fazlasıyla hafif kaldığı için midir? "Evet," diye kestirip atmak oldukça zor. *Kızıl ile Kara* ve *Parma Manastırı* olmasaydı, Stendhal belki yalnızca Henri Beyle olarak kalırdı ama, değil *Armance* ya da *Lucien Leuwen* gibi romanlarında, *Racine et Shakespeare* ve *Aşk Üzerine* gibi denemelerinde de, yolculuk kitaplarında da, anılarında da, günlüğünde de karşımıza hep aynı Stendhal olarak çıktığı, hep aynı yalın ve yoğun anlatımın, aynı alaycılık görüntüsü altında aynı düşünce ve duygu derinliğinin benzersiz örneklerini verdiği bir gerçek. Bu bakımdan, Stendhal'in yapıtlarına uygulanan indirgeme işlemine şaşmamak kolay değildir.

Ne var ki, yaşadığı dönemde yazar olarak karşılaştığı ilgisizlik ile kişi olarak yarattığı olumsuz izlenimler karşılaştırılınca bugün Fransız yazınında tuttuğu önemli yer de aynı ölçüde şaşırtabilir insanı. 24 Ocak 1783 ve 24 Mart 1842 tarihleri arasında geçen elli dokuz yıllık yaşamı süresince, hiçbir yere kesinlikle yerleşmeden, hiçbir kadına uzun boylu bağlanmadan, toplumun koyduğu kuralların hiçbirine tam olarak boyun eğmeden, oradan oraya dolaşan, düşüncesini açık açık söyle-

mesi, oyuncu kadınlarla fazla düşüp kalkması, çok kitap satın alması nedeniyle, yalnız çevresindekilerin değil, polisin de kuşkusunu çeken bir kişi olarak kalır, yasal yönetimin "dinsiz, ahlaksız ve tehlikeli bir düşmanı" olarak nitelenir. Yapıtlarında her şeyi çirkinleştirdiği, insan ruhunu anlatma görüşü altında her şeyi, herkesi suçladığı, başarısının sürekli olamayacağı söylenir. Örneğin Victor Hugo, *Kızıl ile Kara*'dan söz açılınca, "Siz dördüncü sayfadan öteye nasıl gidebildiniz?" diye sorar bir dostuna, büyük romancının ölümünden hemen sonra da, "Stendhal yarına kalamaz, çünkü yazmanın ne olduğunu bir an bile usuna getirmemiştir," der. "Bir beyin kanaması, 24 Mart'ta bizi ondan kurtardı," diyenler bile çıkar.

Dönemin ünlü yazarları arasında, bir Balzac değişik bir gözle bakar Stendhal'e, *İnsanlık Komedyası*'nda, hem de birkaç kez, "Bu çağın en ilginç kişilerinden biri" diye anar onu, *Kızıl ile Kara*'yı 1830 yılında yayımlanan dört önemli yapıttan biri olarak niteler, *Parma Manastırı* üzerine *La Revue parisienne*'de yayımladığı yazısıyla, Stendhal'i bile şaşkınlık içinde bırakarak ona böyle bir yazının olsa olsa bir "acıma" duygusundan kaynaklanmış olabileceğini söyletecek ölçüde yüceltici bir yazıdır: Balzac, *Parma Manastırı*'nı üç kez üst üste okumuş ve "olağanüstü" bulmuştur; o sıralarda Matmazel Hańska'ya yazdığı mektuplardan birinde de bu yapıtın, "elli yıldan bu yana yayımlanan kitapların en güzeli" olduğunu kesinler.

Biraz yakından bakılınca Stendhal'in Balzac gibi bir yazarca göklere çıkarılması da çoğu çağdaşlarınca yerin dibine geçirilmesi de doğal görünür; her iki romancı da çağdaşlarınınkinden çok farklı bir yolun yolcusudur. Üstelik, Stendhal de tıpkı onların kendisini yargıladıkları gibi acımasız bir biçimde yargılar çağdaşlarını: Chateaubriand'ın yapmacıklı anlatımı "gülünç" ve "tiksindirici"dir; Victor Hugo "ancak ve ancak Fransızca yazmasını öğrenirse ozan olabilir," romanları içtenlikten uzak ve saçma, oyunları Dumas'ınkiler gibi kaba ve abartmalıdır; bütün romantiklerin hayranlıkla söz ettiği Byron ve Madam de Staël, birtakım beylik görüşleri süsleyip abartmaktan öte bir şey yapmamışlardır. Stendhal'se süsten, abartıdan tiksinir.

Bilindiği gibi, Stendhal biçem konusunda yazarlık yaşamının başından sonuna değin hep aynı ilkeye bağlı kalır; yurt-

taşlık yasasının kuru, yalın, kesin anlatımını bütün anlatımlara yeğ tutar, yazısında "tümceye hiçbir şey vermemek" için, "kuru olmak" için çabaladığını söyler, düşünceyi biçemden, yalın anlatımı söylevsi anlatımdan üstün tutmak gerektiğini savunur. Yapıtları da ilkelerine hep bağlı kaldığına tanıklık eder. Duygululuktan alabildiğine uzak olduğu için mi? "Bir gerçeği anlattığımı sanırken bir iç çekişi anlatmış olmaktan ödüm kopar," dediğine göre, bir bakıma evet. Ama hemen belirtmek gerekir ki, Stendhal duyguyu yadsıdığı için değil, her şeyden önce açıklığı, yalınlığı, doğruluğu, kısacası gerçeği aradığı için seçer bu yolu. Öte yandan, "tümceye hiçbir şey vermemek" söz konusu olduğuna göre, yapıtları üzerinde uzun uzadıya çalışmak, yazdığına ikide bir geri dönerek söylemini parlatıp süslemek de söz konusu değildir onun için; bir bakıma içtenliğe, yazarın içten atılımına ters düşen bir tutum olur böylesi. Bu nedenle, Balzac'a yazdığı ünlü mektupta, "roman sanatı"ydı, "kural"dı, "taslak"tı, böyle şeylere hiç aldırmadığını söyledikten sonra, "Günde yirmi-otuz sayfa çıkarırım, sonra oyalanmaya olanak varsa biraz aşka gereksinim duyarım ya da biraz eğlenceye; ertesi sabah, hepsini unutmuşumdur; bir gün önce yazılan bölümün son üç-dört sayfasını okurken o günün bölümü gelir usuma. Savunduğunuz bu kitabı altmış-yetmiş gün içinde söyleyip yazdırdım," der. Bir başka belirlemeye göre de elli iki günde bitirmiştir *Parma Manastırı*'nı. *Kızıl ile Kara*'yı da başka türlü yazmamıştır.

Hiç kuşkusuz, örneğin *Kızıl ile Kara*'da bizi şaşırtan birtakım ayrıntı tutarsızlıkları da, örneğin *Lucien Leuwen* gibi gerçekten başarılı bir romanın yüzlerce sayfasını yazdıktan sonra sonunu getirmemesi de bu yazma biçimiyle açıklanır ama bu yazma biçimi kaynağını öncelikle yaşamsal bir tutumda; Stendhal'in zorlama, yapmacıklık, yalan ve ikiyüzlülük karşısında duyduğu yenilmez tiksintide bulur. Ona göre, yalnızca gerçeğin değil, mutluluğun da düşmanıdır bunlar. Bu açıdan bakılınca, *Kızıl ile Kara*'nın, içten pazarlıklılığı en son noktasına dek götüren ünlü kahramanı Julien Sorel'in en büyük mutluluğu, ölmesi kesinleştikten sonra, kendisine ve başkalarına karşı tam bir içtenlikle davranmaya başladığı kısacık dönemde yaşaması, bir çelişki olmaktan çıkar.

Stendhal'e bakılırsa içtenlik, açıklık ve yalınlık, bireysel

mutluluğun zorunlu koşuludur; çünkü özgürlükle özdeşleşir. Toplumların yapılanmasında, özgürlükler kısaldıkça, törenler, gösteriler çoğalır genellikle, Stendhal'se, önceden tasarlanmış, yapay bir şey olması nedeniyle, törenin imgelemi uyuşturduğunu, ancak "kendi amacına karşıt ve gülünç olan" karşısında uyanık bıraktığını söyler; yaşamında ve hayatında, her türlü törenin amacına ters davranarak gülünç yanlarını göstermek, bir başka deyişle, yaratıcı gücü, usu, imgelemi, kısacası özgürlüğü köstekleyen her şeye, her türlü kalıplaşmaya karşı çıkmak ister. Bu nedenle, herkesin göklere çıkardığı XIV. Louis dönemi, Stendhal için doğallığın, açık yürekliliğin yok edilerek yaratıcılığın engellendiği dönemdir; kimilerinin gereğinden fazla yücelttiği Fransız Akademisi, Stendhal için XIV. Louis'nin elinde yazma özgürlüğünü kısıtlamada kullanılan bir araçtan başka bir şey değildir; herkesin en büyük güldürü yazarı olarak nitelediği Molière, Stendhal için pek de öyle yüceltilecek bir sanatçı değildir: Kalıplaşmış değerleri savunduğu, kadınlara, "Düşünler, görüşler edinmekten sakının," dediği için, "ahlaka aykırı ve hiçbir şeye benzemeyen" bir başyapıt oluşturmuştur.

Bilindiği gibi, Stendhal romanlarında da, *Rome, Naples et Florence* ya da *Roma'da Gezintiler* gibi yolculuk kitaplarında da, değişik denemelerinde de toplumsal ve siyasal sorunlara oldukça geniş bir yer verir, İngiltere'nin, Amerika'nın, İtalya'nın yönetim biçimlerini yargılar bu arada, Fransa'da büyük devrim ve Napoléon dönemlerinden sonra gelen yönetimleri kitaplarında olduğu gibi konuşmalarında da sert bir dille eleştirir. Örneğin, Louis-Philippe'le başlayan krallık yönetimine gönülden inanan kişilere; "Seli daha ne kadar süre durdurabileceğinizi sanıyorsunuz?" diye sorar. Bunun için de kimliğini gizleyen bir Cumhuriyetçi olduğu düşünülür, Stendhal'in kendisi de hiçbir zaman yadsımaz Cumhuriyetçi kimliğini; tam tersine, bağlandığı "cumhuriyet ilkeleri"nden, halkın "yüce tutkuları"ndan, Fransa'yı dolduran iki yüz bin Julien Sorel'den söz ederken Fransız Devrimi'nin her şeyi değiştirdiğini Avrupa'nın hâlâ anlayamamış olmasından yakınırken, "yığınların satın alınamayacağını" kesinlerken, bunu fazlasıyla kanıtlar. Ne var ki, bir yandan zaman zaman göklere çıkardığı halk için küçültücü sözcükler kullanması, bir yandan da tıpkı ünlü kahramanları Julien Sorel ve Fabrizio del Dongo gibi büyük bir

Napoléon hayranı olması bu konuda kuşkuya düşürür bizi, en azından kendine özgü bir cumhuriyet, kendine özgü bir toplum ve insan anlayışına bağlandığını düşündürtür.

Gerçekten de, her konuda olduğu gibi bu konuda da Stendhal'in düşüncesini genel bir kalıba oturtmaya olanak yoktur. Bu nedenle, kendi özgün anlayışını kavramaya çalışmak, bunun için de önemle üzerinde durduğu bir kavramdan, ilginç kitaplarından birinin, *Souvenirs d'égotisme*'in başlığında yer alan "bencillik" kavramından yola çıkmak gerekir.

Adından da anlaşıldığı gibi, bir tür bireyciliktir bencillik, bireyin kendi "ben"ine değer vermesini, yaşamın sunduğu bütün olanaklardan yararlanarak usu, duyarlığı, benliğin gizil güçlerini yöntemle geliştirerek ulaşabilecek en yoğun sevinçleri, en yeni duyum ve tutkuları yaşamasını içerir, hep yeni duyumlara, yeni tutkulara, yeni mutluluklara doğru bir atılım olarak belirdiği için de yaratıcı gücü, içtenliği, açıklığı, özgünlüğü ve özgürlüğü gerektirir. Stendhal'in yazılmış bölüme, yarım bırakılmış yapıta geri dönmekten hoşlanmaması gibi, Napoléon'a hayranlık duyması da her şeyden önce bu anlayıştan kaynaklanır: Napoléon, her türlü yerleşmiş değeri hiçe sayarak yepyeni bir düzen kurmaya yönelmesiyle, yaratıcı gücün simgesidir. Stendhal'in belli başlı kahramanları da aynı özelliği taşır; örneğin *Kızıl ile Kara*'nın ünlü kahramanı Julien Sorel, uğrunda insan öldürmeye kalktığı sevgilisinden birdenbire uzaklaşabilir, yeni duygulara açılabilir; bunu da, ölümün eşiğinde olduğunu bile bile, büyük bir açık görüşlülükle yapabilir.

Ama, Stendhal, "başkası"nın vazgeçilmezliğinden söz etmekle benciliği bir bencillik olarak düşünmediğini, "Gücü severim, ama benim sevdiğim gücü bir fil kadar bir karınca da gösterebilir," demekle de onu zayıfı ezme biçiminde tasarladığını ortaya koyar. Kişinin kendi olanaklarını ne yönde geliştirmesini istediği de bellidir:

> Bolívar, Büyük Kolombiya'yı tutsaklıktan kurtarırken Kaptan Peary kutba yaklaşırken, bizim komşu hasa bezi üreterek on milyon kazandı; kendisi için de, çocuklar için de çok iyi. Ama bir süredir bir gazete çıkarttınyor, bu gazete de, her cumartesi, kendisine insanlığın bir velinimetidir, diye hayranlık duymamı istiyor benden. Omuz silkip geçiyorum.

Görüldüğü gibi, bireyin yeteneklerini geliştirmesine olanak sağlayacak bir özgürlük ortamıdır Stendhal'in cumhuriyeti, toplumu geliştirecek olan da bireysel yeteneklerin geliştirilmesidir; ama Stendhal bu yeteneklerin ne tür yetenekler olduğunu ve ne yönde geliştirilmesi gerektiğini de açıklıkla koyar ortaya. Daha da iyisi, bir kez daha, yaşamsal görüşlerini yazınsal görüşleriyle birleştirerek, Roland Barthes'tan tam yüz on yedi yıl önce, aynı zamanda, iki ayrı sınıf için yazılamayacağını söyler ve kitle karşısında yerini belirlemek ister, ünlü öngörüsünü de bu belirlemeye dayandırır: 1880'lerde, toplum "bayağı yeni zenginler" ile dolup taşmaz olduğu zaman *Parma Manastırı* beğenilmeye başlayacaktır.

Parma Manastırı'nın ve *Kızıl ile Kara*'nın beğenilmesi için 1880'leri bile beklemek gerekmedi, üstelik yalnız Fransız yazınının değil, bütün dünya yazınının başyapıtları arasında yer aldı bu yapıtlar. Ülkemizde de, özellikle *Kızıl ile Kara* ve özellikle Ataç'ın güzel çevirisinden okunduğu zaman, hep sevildi, hayranlıkla okundu; ama Stendhal cumhuriyeti hiçbir zaman, hiçbir yerde kurulmadı.

TAHSİN YÜCEL

Birinci bölüm

"Gerçek, şu buruk gerçek."

DANTON

1

Bir küçük kasaba

"Put thousands together
Less bad,
But the cage less gay."[1]

HOBBES

Verrières, Franche-Comté'nin en şirin kasabalarından biridir, dense yeridir. Sivri damları, kırmızı kiremitlerle örtülü beyaz evleri, en hafif dönemeçleri bile gür kestane ağacı kümeleriyle belirmiş bir tepeciğin üstünde kat kat yükselir. Vaktiyle İspanyolların kurduğu, şimdi ise harap olan surların otuz-kırk metre aşağısında Doubs Çayı akar.

Verrières'nin kuzey yanını, Jura Dağları'nın bir kolu olan yüksek bir dağ örter. Bu Verra Dağı'nın dalgalı tepelerini, ekim ayının daha ilk soğuklarında kar kaplar. Dağdan kopan bir sel, Doubs'a dökülmeden önce Verrières'den geçip birçok kereste bıçkısını harekete geçirir; bu kerestecilik basit sanatlardandır ve Verrières'nin, kasabalıdan çok köylüye yakın ahalisinin çoğuna oldukça refah

1. (İng.) Binini bir araya koydunuz mu / Fena olmaz / Ama kafeste rahat da kalmaz. (Ç.N.)

sağlar. Ama bu küçük kasabayı zenginleştiren, kereste bıçkıları değildir. Verrières, Napoléon'un düşmesinden beri, hemen hemen bütün evlerin yüzlerini yenileştirmiş olan genel el bolluğunu, Mulhouse bezi denen renkli bez üreten fabrikasına borçludur.

İnsan kasabaya girer girmez gürültücü ve görünüşte korkunç bir makinenin patırtısıyla serseme döner. Her düşüşlerinde yeri titreten yirmi ağır çekiç, sel suyunun işlettiği çarkla kalkıp kalkıp iner. Bunlardan her biri, günde bilmem kaç bin çivi yaparmış. Bu kocaman çekiçlerin düşeceği yere, çabucak çivi biçimine giriverecek demir parçacıklarını, güzel ve teni parlak kızlar koyar. Görünüşte pek ağır olan bu iş, Fransa'yı İsviçre'den ayıran dağlara ilk kez giren gezgini en çok şaşırtan işlerden biridir. Verrières'ye giren yolcu, caddeden geçenleri sağır eden bu güzel çivi fabrikasının kimin olduğunu sorarsa, ona yayvan bir konuşmayla şu yanıtı verirler:

"Kimin olacak, Belediye Başkanımızın!"

Yolcu, Doubs kıyısından başlayıp da ucuna kadar bu caddede biraz olsun vakit geçirmek isterse, önemi ve işinin çokluğu tavrından anlaşılan bir büyük adamı göreceğinden hiç kuşkunuz olmasın.

O gözükür gözükmez bütün başlardan şapkalar çıkıverir. Saçları kır, üstü başı kurşunidir. Göğsünde birçok nişanın kurdelesi vardır. Geniş alınlı, gaga burunludur ve şöyle toptan bakılınca çehresinde bir düzgünlük görülür.

Ona ilk bakan, bu yüzde, kasaba Belediye Başkanı ağırbaşlılığı ile kırk sekiz-elli yaşındaki kimselerde de bulunabilen bir soy güzelliğinin birleştiğini bile söyleyebilir. Ama onun kendini beğenmek ve ukalalıkla karışık dar kafalılık ve beceriksizlik hali, arası çok geçmeden, Parisli yolcunun garibine gider. Sonunda bu adamın bütün yeteneğinin, alacağını alabilmek, vereceğini

de elinden geldiği kadar geç verebilmekten başka bir şey olmadığı hissedilir.[1]

Verrières Belediye Başkanı Mösyö de Rênal, böylesi bir adamdır. Sokağı kasıla kasıla geçip belediyeye girer ve yolcunun gözlerinden kaybolur. Ama yolcu, gezmesini bırakmazsa, yüz adım kadar ötede oldukça güzel bir evin önüne gelir ve bu evin yanındaki demir parmaklığın arasından muhteşem bir bahçe görür. Onların da ardında Burgonya tepelerinden oluşan ufuk çizgisi gelir ki, bu da, gözlerimize tam istediğimiz zevki versin diye yaratılmış gibidir. Bu görünüm, yolcuya küçük parasal çıkarların havasını, artık onu boğmaya başlayan bu kötü kokulu havayı unutturur.

Yolcu bu evin, Mösyö de Rênal'in olduğunu öğrenir. Verrières Belediye Başkanı, daha yeni bitmekte olan bu güzel, yontma taş yapıyı, büyük çivi fabrikasından kazandığı parayla yaptırmıştır. Mösyö de Rênal'in eski bir İspanyol ailesinden olduğu söylenir; bu aile, daha XIV. Louis oraları almadan çok önce gelip yerleşmişmiş.

1815 yılından beri bir sanayi adamı olduğuna utanır: 1815'te belediye başkanı oldu da ondan. Doubs kıyısına kadar kat kat inen bu görkemli bahçenin ayrı ayrı parçalarına desteklik eden set biçimi duvarlar da Mösyö de Rênal'e demir ticaretindeki bilgisinin ödülüdür.

Hani Almanya'nın Leipzig, Frankfurt, Nürnberg gibi, tezgâhlarıyla, ticaretiyle tanınmış şehirlerinin çevresinde sanki kendi hallerine bırakılmış, yine de seyrine doyulmayan bahçeler vardır; Fransa'da onların eşini bulabileceğinizi hiç ummayın. Franche-Comté'de insan ne kadar duvar yaptırır, toprağının dört yanına birbiri üzerine sıralanmış taşları ne kadar yığarsa komşularının saygı-

1. "Alacağına şahin, vereceğine karga." (Ç.N.)

sına o kadar hak kazanır. Mösyö de Rênal'in duvar dolu bahçelerinin, herkesin ağzının suyunu akıtmasının bir nedeni de, kapladıkları arsalardan birkaçının, ağırlıklarınca altına alınmış olmasıdır. Örneğin Verrières'ye girerken, Doubs kıyısındaki garip duruşu elbette gözünüze çarpan ve damının üzerinde yükselen tahta levhada koca harflerle SOREL adını gördüğünüz bıçkıevi, altı yıl önce şimdi Mösyö de Rênal'in bahçelerinin dördüncü seddinin yapılmakta olduğu arsadaydı.

Kibirli olması bir yana, Mösyö de Rênal, katı yürekli bir köylü olan ihtiyar Sorel'e kaç kez gidip geldi; bıçkısını başka bir yere taşımaya razı edinceye kadar ona kaç avuç dolusu altın verdi! Bıçkıyı işleten ve herkesin malı olan çaya gelince Mösyö de Rênal, Paris'te hatırını sayanlara başvurup onun da mecrasını değiştirtti. Bu bakışı 1820 seçimlerinden sonra elde etti.

Sorel'e, aldığı bir dönüm toprağa karşılık, beş yüz metre aşağıda Doubs kıyısında dört dönüm toprak verdi. Bu yer, çam tahtası ticaretine çok daha elverişli olmakla birlikte Sorel Baba (zenginleştiğinden beri onu bu adla anarlar), komşunun içine işlemiş olan mal sahipliği sevdasından yararlanıp 6.000 frank da para kopardı.

Doğrusu bu uyuşma, ülkenin ileri gelenlerinin oldukça eleştirisine uğradı. Bir kez de, bundan dört yıl önce bir pazar günü, Mösyö de Rênal, belediye başkanı giysisiyle kiliseden dönerken Sorel'in, yanında üç oğluyla kendisine bakıp gülümsediğini gördü. Bu gülümseme Belediye Başkanı'na, işin aslını acı acı sezdirdi: O günden beri bu değiştokuşun daha ucuza da yapılabileceğini düşünüp hayıflanır.

Verrières'de halkın saygısını kazanmak için başlıca yapılacak şey, birçok duvar ördürmekle birlikte, baharda Jura Sıradağları'ndan geçip Paris'e giden duvarcıların getirdikleri planlara kapılmamaktır. Böyle bir yeniliğe he-

ves edecek olan düşüncesiz mal sahibinin ölünceye kadar "dik kafalı" diye anılacağı ve Franche-Comté'de kimlere saygı gösterip kimlere gösterilmeyeceğini kestiren akıllı uslu kimseler yanında hiçbir değeri kalmayacağı kesindir.

Doğrusu bu akıllı uslu kimseler can sıkıcı birer zorbadır; Paris denen büyük cumhuriyette yaşamış olanların küçük şehirlerde oturmaya dayanamamaları hep bu çirkin zorba sözcüğü yüzündendir. Fransa'nın küçük şehirlerinde genel kanının –hem de ne kanı– zorbalığı, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadar budalalık kokar.

2

Bir belediye başkanı

"Önem! Mösyö, niye beğenmediniz? Ahmakların saygısını, çocukların ağzı açık hayranlığını, zenginlerin çekememesini, anlayışlı kişilerin de hafifsemesini hiç mi sanırsınız?"

BARNAVE

Mösyö de Rênal'in idarecilikte ününün yerleşmesine en yarayan işlerden biri, Doubs'un yatağından yaklaşık otuz metre yukarıda, tepe boyunca giden mesire yeri için kocaman bir payanda duvarına ihtiyaç duyulması oldu. O mesire yeri, konumu sayesinde, Fransa'nın en görülmeye değer doğa parçalarından birine bakıyor. Ancak her baharda yağmur suları yarıklar açıyor, çukurlar kazıyor, orasını geçilmez bir hale koyuyordu. Herkesin mahzurlu bulduğu bu durum, Mösyö de Rênal'i, altı metre yüksekliğinde, 60-70 metre uzunluğunda bir duvar yaptırıp başkan olduğu döneme, ölmez bir ün kazandırmak zorunda bıraktı; mutlu bir zorundalık.

Mösyö de Rênal, bu duvar için tam üç kez Paris'e gidip geldi, çünkü vaktin içişleri bakanı, Verrières mesire yerinin amansız bir düşmanıydı. Şimdi duvarın korkuluğu, topraktan bir metre kadar yüksektedir. Son günlerde

de, geçmiş geçecek bütün bakanlara meydan okur gibi onu yontma maltataşıyla döşüyorlar.

Kaç kere, maviye çalan bu güzel kurşuni taşlara göğsümü dayayıp, daha bir gün önce bırakıp geldiğim Paris balolarını düşünerek gözlerimi Doubs Vadisi'ne daldırdım! Daha ötede sol yanda, yılankavi giden beş-altı vadi daha vardır ki bunların, bir çağlayandan öbürüne koşup en sonra Doubs'a döküldüğü görülür. Bu dağlarda güneş pek sıcaktır, onun tam tepemizde parladığı saatlerde, yolcunun yine sığınıp hayal kurabilmesi için de şanlı çınar ağaçları vardır. Bu çınarların çabucak büyüyebilmesi ve maviye çalan yeşillikleri, Mösyö de Rênal'in koca payanda duvarının arkasına yığdırdığı toprak sayesinde elde edilmiştir; çünkü Başkan, belediye meclisinin karşı koymasına aldırmadan mesire yerini iki metreye yakın genişletmiştir. (O, krallık yanlısıdır, ben ise liberalim, ama yine de bu işini doğru bulduğumu gizleyemem.) Bunun içindir ki, gerek Mösyö de Rênal, gerekse Verrières Düşkünlerevi Müdürü Mösyö Valenod'ya göre bu set, Saint-Germain-en-Laye Seddi'yle pekâlâ kıyaslanabilir.

Benim bu *Cours de la Fidélite*[1] (Sadakat Mesiresi) hakkında bir tek diyeceğim vardır (Resmî adının *Cours de la Fidélite* olduğu on beş-yirmi yerde, mermer levhalarla gösterilmiştir; bu levhalar da Mösyö de Rênal'e bir nişan kazandırdı); *Cours de la Fidélite* için edeceğim biricik sitem, belediyenin o gürbüz çınarları acımasızca ve sanki derilerini yüzdürür gibi budatıp kırktırması üzerinedir. Alçacık, yuvarlak ve yassı başlarıyla en bayağı bostan bitkilerini andıracak yerde İngiliz çınarlarının biçimini almak için onların da içleri titrer. Ama Sayın Belediye Başkanı'nın dediği dediktir; belediyenin malı olan bütün ağaçlar yılda

1. (Fr.) *Cours de la Fidélité* için eski dilde "mesiretü's sadaka" daha iyi olurdu. (Ç.N.)

iki kez hiç acımaksızın böyle sakat edilir. Ora liberalleri, "Papaz Vekili Mösyö Maslon, budamadan çıkan dal ve yapraklara el atmayı âdet edineli beri, belediye bahçıvanının eli daha da acımasızlaştı," diyorsa da abartıyorlar.

Bu genç rahip, bundan birkaç yıl önce, Papaz Chélan'ı ve çevredeki birkaç papazı gözetsin, diye Besançon'dan gönderildi. İtalya Savaşı'nda hizmet edip sonra Verrières'ye çekilmiş olan ve Belediye Başkanı'nın sözüne bakılırsa hem Jacoben, hem de Bonaparte'çı olan bir ihtiyar cerrahbaşı, bir gün, bu güzel ağaçların ikide bir sakatlanmasından dolayı şikâyeti göze aldı. Mösyö de Rênal, Légion d'honneur nişanı almış olması gerektiğince kasılarak şöyle yanıtladı:

"Ben gölgeyi severim; ağaçlarımı da gölge versinler diye budatıyorum, bir ağacın da başka ne işe yarayacağını aklım almaz, meğerki ceviz ağacı gibi "para getirmeye" yarasın."

İşte Verrières'de her işin dayandığı büyük söz: PARA GETİRMEK. Yalnız başına bu söz! Ahalinin dörtte üçünden çoğunun kafasında her zamanki bu düşünce ile doludur.

Para getirmek! İşte pek şirin gözüken bu küçük kasabada her iş bu açıdan ele alınır. Yeni gelen yabancı, kasabanın çevresini saran serin ve derin vadilerin güzelliğine kapılarak oradaki insanların da güzellikten anladığını, ona değer verdiğini sanır; gerçi kasabalarının güzelliğinden çok söz ederler. Ona önem verdikleri yadsınamaz; ancak bu da, o güzellik birkaç yabancıyı çekip otelcileri zenginleştiriyor ve giriş ücreti açısından kente para getiriyor, diyedir.

Bir güzel sonbahar günü Mösyö de Rênal, karısını koluna almış, *Cours de la Fidélite*'de geziyordu. Ağırbaşlı bir tavırla söz söyleyen kocasını dinlemekle birlikte Madam de Rênal, üç oğlan çocuğunun davranışlarını merakla izliyordu. On bir yaşında kadar gözüken en büyükleri,

sık sık korkuluğa yaklaşıyor, üstüne çıkmaya kalkışıyordu. O zaman tatlı bir ses, "Adolphe!" diye bağırıyor, çocuk da bu boyundan büyük işten vazgeçiyordu. Madam de Rênal, otuz yaşında kadar, ama henüz güzelce bir kadındı.

Benzi her zamankinden uçuk olan Mösyö de Rênal, kırgın bir tavırla, "O Parisli 'küçük bey' bu yaptıklarına pişman olacaktır," dedi. "Sarayda bizim de birkaç dostumuz yok değil..."

Size iki yüz sayfa, taşradan söz etmek istiyorum, ama taşralıların uzun uzun, ilerisini gerisini düşüne düşüne konuşmalarını dinlemeye katlanmanızı isteyecek kadar yürekli değilim.

Verrières Belediye Başkanı'nın bu kadar nefretle sözünü ettiği Parisli "küçük bey" iki gün önce yalnız hapishaneye ve düşkünlerevine değil, Belediye Başkanı'yla kasabanın başlıca zenginlerinin para almadan yönettikleri hastaneye de girip gezmenin kolayını bulmuş olan Mösyö Appert idi. Madam de Rênal çekine çekine, "O Parisliden size ne zarar gelebilir ki?" diyordu, "Siz fukaranın malına en ince şeyleri düşünecek kadar namuslu baktıktan sonra..."

"Ama o buraya eleştiri yağdırmak için geliyor; sonra da gidip liberallerin gazetelerinde makaleler bastırıyor."

"Sizin onları okuduğunuz yok ki dostum!"

"Ama insanlar o ihtilalci yazıları bize de anlatıyorlar, bütün bunlar bizim iyilik etmemize engel oluyor.[1] Bana gelince ben Papaz'ın ettiklerini hiçbir zaman unutup bağışlamayacağım."

1. Bu söz gerçekten söylenmiştir. (Ç.N.)

3

Fukaranın malı

"Entrika bilmez, erdemli bir papaz,
köy için Tanrı'nın bir bağışıdır."

FLEURY

Verrières Papazı, seksenlik bir ihtiyardı ama hep bu dağların dinçlik veren havasıyla yaşadığından bedeni de, huyu suyu da demir gibiydi; şurasını da söyleyeyim ki, istediği saatte hapishaneyi, hastaneyi, düşkünlerevini bile gezmeye hakkı vardı. Paris'ten ona bir tavsiye mektubu getiren Mösyö Appert, böyle garip kasabalara sabahleyin erken gelmenin daha akıllıca olduğunu bilirdi; gelir gelmez de, yani sabahın altısında, doğru Papaz'ın evine gitti.

Taşranın en zengin mal sahiplerinden ve Senato üyelerinden Mole Markisi'nin mektubunu okuyan Papaz Chélan'ı bir düşüncedir aldı. Sonunda yarı duyulur, yarı duyulmaz bir sesle, "Ben ihtiyarım, burada da beni hep severler!" dedi. Hemen Parisli beye döndü, ihtiyar olmasına karşın gözlerinde, biraz tehlikeli ama çok hayırlı bir iş yapmanın zevkini müjdeleyen kutsal ateş parlıyordu.

"Gelin gidelim, Mösyö; gardiyanın, hele düşkünlerevi gözcülerinin yanında, göreceğimiz şeyler üzerine düşündüğünüzü söylemeyin."

Mösyö Appert, karşısındakinin temiz bir adam olduğunu anladı; bu saygıdeğer Papaz'ın peşine takıldı, onunla birlikte hapishaneyi, hastaneyi, düşkünlerevini gezdi; birçok şeyler sordu ve aldığı yanıtların garipliğine karşın hiçbir yolsuzluk gördüğünü belli etmedi.

Bu dolaşma birkaç saat sürdü. Papaz, Mösyö Appert'i yemeğe çağırdı ise de o, yazılacak mektupları olduğunu ileri sürdü: Mert arkadaşını büsbütün sıkıntılı hale düşürmek istemiyordu. Saat üçe doğru Papaz'la Mösyö Appert, düşkünlerevinin denetimini bitirmeye gittiler, sonra yine hapishaneye döndüler. Kapıda iki metre boyunda, eğri bacaklı, dev gibi bir adamla karşılaştılar; bayağı ve iğrenç suratı, dehşetin etkisiyle büsbütün çirkinleşmiş olan bu adam gardiyandı. Papazı görür görmez, "Mösyö," dedi, "bu yanınızdaki bey, Mösyö Appert olmasın?"

"Size ne?"

"Dün kesin bir emir aldım da... Vali bir jandarmayla göndermiş; jandarma bütün gece atını dörtnala sürmüş... Mösyö Appert'i hapishaneden içeri almamamızı emrediyorlar."

"İşte size söylüyorum, Mösyö Noiroud, benimle gelen yolcu Mösyö Appert'dir. Benim, gece olsun, gündüz olsun, istediğim saatte hapishaneye girmeye hakkım var mı? Yanımda istediğimi bulundurmaya da hakkım var mı?"

Gardiyan hiç istemediği dayak korkusundan söz dinler bir buldog gibi başını eğip yavaşça, "Var," dedi. "Yalnız, Papaz Efendi, benim de çoluğum çocuğum var; bir haber verirlerse yerimden olurum; aylığımdan başka da geçineceğim bir şeyim yok."

Papaz acıdığını gitgide daha çok belli eden bir sesle, "Yerimden olsam, benim de canım sıkılır," dedi.

Gardiyan hemen karşılık verdi:

"Sizinle ben bir miyiz? Sizin, Mösyö, yılda 800 frank geliriniz olduğunu biliriz; çiftiniz çubuğunuz da var..."

İki günden beri şişirilerek, türlü türlü anlamlar verilerek anlatılan ve küçük Verrières kasabasındaki bütün kin tutkularını ayaklandırmış olan olay işte buydu. Şimdi de Mösyö de Rênal ile karısı arasındaki küçük tartışmanın konusu olmuştu. O sabah, arkasına Düşkünlerevi Müdürü Mösyö Valenod'u alarak Papaz'ın evine gitmiş, hoşnutsuzluğunu acı sözlerle belli etmişti. Mösyö Chélan'ı koruyan kimsesi yoktu; Belediye Başkanı ile Müdür'ün sözlerinin neye varacağını anladı.

"Ne yapalım beyler," dedi, "bu çevrede işinden çıkarılan seksenlik papazların üçüncüsü de ben olurum. Elli altı yıldır buradayım. Geldiğimde burası bir köydü, şimdi bu kasabada oturanların hemen hepsini ben vaftiz ettim. Her gün birkaç gencin nikâhını kıyıyorum; vaktiyle büyükbabalarının nikâhını da ben kıymıştım. Verrières, benim evim, ailem sayılır, ama o yolcuyu görünce içimden şöyle dedim: 'Paris'ten gelen bu adam belki gerçekten bir liberaldir, yazık ki liberaller çoğalıp duruyor, ama bu adamdan yoksullarımıza, mahpuslarımıza ne kötülük gelebilir?'"

Mösyö de Rênal'in ve hele Düşkünlerevi Müdürü Valenod'un sözlerinin gittikçe acılaşması üzerine Papaz yerinden fırlayıp titrek bir sesle bağırdı:

"Beni görevimden attıracaksanız attırın. Ama ben yine ülkeden çıkmam. Biliyorsunuz ki, kırk sekiz yıl önce bana miras olarak bir tarla kaldı, oradan 800 frank gelirim var. Ben, beyler, aldığım aylıktan para biriktirmiyorum; bana işimden olacağım söylendiğinde telaşa kapılmayışım da belki bundandır."

Mösyö de Rênal, karısıyla çok iyi geçinirdi; ancak onun çekine çekine tekrarladığı, "O Parisli Mösyö, mahpuslara ne kötülük edebilir ki?" sözüne bir yanıt bulama-

dığı için tam kızmak üzereydi ki kadın bir çığlık kopardı. Ortanca oğlu set duvarının korkuluğu üzerine çıkmış; duvarın, öte yöndeki bağdan hiç olmazsa altı-yedi metre yüksek olmasına aldırmadan, koşuyordu. Korkutup düşürmekten çekindiği için Madam de Rênal ona seslenemiyordu. Hünerine sevinip gülen çocuk en sonunda dönüp annesine baktı; onun sapsarı olduğunu görünce atladı, koşarak yanına geldi. Oldukça azarlandı.

Bu küçük olay üzerine söz değişti. Mösyö de Rênal, "Şu kerestecinin oğlu Sorel'i ne olursa olsun bizim eve alacağım; çocuklara bakar. Artık çok haşarı oldular, biz başa çıkamıyoruz. O Sorel sanki bir papaz; iyi Latince biliyormuş, çocukları ilerletir. Papaz da onun, sözünü dinleten adamlardan olduğunu söylüyor. Bizde yer içer, üç yüz frank da yıllık veririz. Ahlakından doğrusu kuşkulanıyorum; çünkü hani şu ihtiyar cerrahla pek düşüp kalkıyordu. O cerrah, uzaktan akrabalıkları vardır diye yemeklerini Sorellerde yerdi. Onun, liberaller tarafından buraya hafiyelik için gönderilmiş olduğunu söyleseler hiç de şaşmam; bu dağ havasının nefes darlığına iyi geldiğini, onun için burada oturduğunu söylüyordu, ama bunun ne kadar doğru olduğu pek belli değil. Buonaparte'nin[1] bütün İtalya savaşlarında bulunmuş; üstelik söylediklerine göre, imparatorluk ilan edileceği zaman o karşı oy vermiş. O liberal, Sorel'in oğluna Latince gösterdi; buraya gelirken getirdiği bir yığın kitabı da ona bıraktı. Bunun için, kerestecinin oğlunu bizim çocukların yanına çağırmayı hiç aklımdan geçirmezdim, ama Papaz, aramızı ölesiye açan kavgadan bir gün önce bana onun üç yıldır din bilgisine çalıştığını söyledi. Papaz Okulu'na girmek istiyormuş. Demek ki liberal değil; iyi Latince de biliyor," dedi.

1. Bonaparte'ın asıl adı. Düşmanları ve kendisini hafifseyenler onu bu adla anarlardı. (Ç.N.)

Mösyö de Rênal, karısına diplomatça bir tavırla bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Bu düşünce, başka bir yönden de işimize yarayacak: Bizim Valenod, arabasına iki güzel Normandiya atı aldığı için pek kurumlanıyor. Ama çocuklarının eğiticisi yok."

"Sorel'i elimizden alabilir."

Mösyö de Rênal, karısına, bu yerinde ve pek iyi düşüncesinden dolayı bir gülümsemeyle teşekkür ederek, "Demek ki tasarladığım şeyi sen de uygun buluyorsun," dedi.

"Ne çabuk da karar veriyorsun, a efendim!"

"Kararımda direnen adamım da ondan; Papaz da gördü. Gerçeği kendimizden gizlemeyelim, burada dört bir yanımızı liberaller çevirmiş. Bütün bez tüccarları pek iyi biliyorum ki beni kıskanıyor; iki-üç tanesi çok zenginleşiyor: Mösyö de Rênal'in çocuklarını gezmeye yanlarında 'eğiticileri' olduğu halde giderken görmeleri, çok hoşuma gidecek. Karşılarındakinin kim olduğunu anlayıp hadlerini bilirler. Büyükbabam, gençliğinde bir eğiticisi olduğunu bize kaç kere anlatmıştı. Bu iş bize yüz écu'ye mal olabilir, ama bu onurumuz, saygınlığımız için gerekli bir harcama sayılır."

Kocasının bu birdenbire verdiği karar Madam de Rênal'i düşünceye daldırdı. Uzun boylu, endamı düzgün bir kadındı; bir zamanlar da, bu dağlarda pek kullanılan bir deyimle "ülke güzeli" sayılmıştı. Halinde bir yalınlık, yürüyüşünde bir tazelik vardı; onun bu masumluk ve tez canlılık gösteren doğal hoşluğu, bir Parislinin, onu görünce, birtakım haz düşünceleri anmasına bile neden olabilirdi. Böyle bir başarıya erişebileceğini duysaydı, Madam de Rênal kuşkusuz pek utanırdı. Yüreğinde ne işvecilik vardı, ne de yapmacıklık. Düşkünlerevinin zengin müdürü Mösyö Valenod'un ona asıldığı, ama muradına eremediği söylenirdi. Bu da Madam de Rênal'in namusluluk

ününü bir kat daha arttırmıştı; çünkü al yanaklı, gür kara favorili, iriyarı bir delikanlı olan Mösyö Valenod, taşrada güzel adam denen şu kaba, küstah ve gürültücü yaratıklardan biriydi.

Onun hiç yerinde duramaması ve bağıra çağıra konuşup gülmesi, pek çekingen olan ve görünüşte günü gününe uymayan Madam de Rênal'in pek garibine giderdi. Verrières'de neşe, eğlence denen şeye karşı duyduğu tiksinti, kibar bir soydan olduğuna pek övünür diye adını çıkarmıştı. Kendisi böyle şeyler düşünmezdi, ama konukların daha seyrek geldiğini görmekten hoşnut kalmıştı. Şurasını da gizlemeyelim ki, Madam de Rênal, kasaba hanımlarının gözünde aptalın tekiydi; çünkü kocasına politika yapmaz, Paris'ten, Besançon'dan güzel güzel şapkalar ısmarlatmak fırsatlarını kaçırırdı. Güzel bahçesinde yapayalnız dolaşmaktan –rahat bırakılsın da ne olursa olsun– yakınmazdı.

Öylesine temiz bir yüreği vardı ki, kocası hakkında bir yargı vermeye, ondan sıkıldığını kendi kendine açıklamaya bile kalkışmamıştı. Karıkoca arasında daha tatlı ilişkiler olamayacağını varsayardı; ancak bunu varsaydığının farkında değildi. Kocasını en çok sevdiği zamanlar, onun çocukları için neler düşündüğünü anlattığı anlardı. Babalarının isteğine bakılırsa, çocuklardan en büyüğü asker, ikincisi yargıç, üçüncüsü de rahip olacaktı. Kısacası Madam de Rênal, kocasını, tanıdığı öbür erkeklerden çok daha az can sıkıcı bulurdu.

Kocası hakkındaki yargıları akla yakındı. Verrières Belediye Başkanı, kendisine amcasından miras kalan yarım düzine kadar espri yüzünden nükteci, özellikle de kibar konuşur biri diye ün kazanmıştı. İhtiyar yüzbaşı de Rênal, ihtilalden önce Orléans Dükü'nün piyade alayında hizmet etmişti; Paris'e gidince de prensin salonlarına kabul olunurdu. Orada Madam de Montesson'u, ünlü

Madam de Genlis'yi, Palais-Royal eğlentilerini icat eden Mösyö Ducrest'yi görmüştü. Mösyö de Rênal'in hikâyelerinde bu kimselerin adları pek sık geçerdi. Ama anlatılması oldukça ince bir iş olan bu şeylerin anılması yavaş yavaş Mösyö de Rênal'e zor gelmeye başlamıştı. Bunun içindir ki, Orléans hanedanı üzerine olan hikâyelerini artık yalnız pek önemli topluluklarda açardı. Zaten para sözü edilmediği zaman pek terbiyeli olduğundan, haklı olarak, Verrières'nin en kibar adamı sayılırdı.

4

Baba ile oğul

"E sarà mia colpa
Se cosi è?"[1]

MACHIAVELLI

Verrières Belediye Başkanı, ertesi sabah Sorel Baba'nın bıçkı fabrikasına doğru kentten inerken kendi kendine, "Doğrusu karım çok kafalı bir kadın!" diyordu. "Üstelik yine bende kalsın diye belli etmek istemedim, ama Latinceyi melekler gibi bildiği söylenen o küçük Papaz Sorel'i ben yanıma almazsam Düşkünlerevi Müdürü'nün de aynı şeyi düşünüp onu benim elimden alıvereceği hiç aklıma gelmemişti. Valenod durup dinlenmeden herkesi rahatsız etmeyi kurar. Çocuklarının bakıcısından kim bilir ne böbürlenerek söz ederdi... Bu bakıcı bizim eve gelince de papaz cüppesi giyecek mi?"

Mösyö de Rênal bu işi nereye bağlayacağını düşünerek giderken, uzaktan aşağı yukarı iki metre boyunda bir köylü gördü; bu adam sabahleyin erken kalkmış, Doubs kıyısına yedekçilerin geçtiği yola yığılmış tahtaları ölç-

1. (İt.) Böyle yaratılmışsam / Günah benim mi? (Ç.N.)

mekle uğraşıyordu. Belediye Başkanı'nın yaklaştığını görünce pek sevinmedi; çünkü tahtaları yolu kapatıyordu; zaten onların oraya yığılmasına izin yoktu.

Sorel Baba –o köylü Sorel Baba'ydı– oğlu Julien için Mösyö de Rênal'in önerdiği şeye çok şaştı ve şaştığından çok da sevindi. Ama onu yine de, bu dağ adamlarının kurnazlıklarını gizlemek için pek ustalıkla kullandıkları ve ilgisizlikle karışık hoşnutsuzluk gösteren kederli bir tavırla dinledi. Ülkede İspanyolların egemen olduğu çağlarda köle olan bu adamlar, Mısır fellahının yüzünde görülen o hali yitirmemişlerdir.

Sorel yanıt olarak ilk önce, ezbere bildiği bütün saygı sözlerini sıraladı. Bu boş sözleri, kendi yüzüne özgü o yapaylık –daha da ileri gidip hilecilik diyeceğim– halini bir kat daha artıran acemice bir gülümsemeyle tekrar ederken, ihtiyar köylünün kafası durmuyor, bu kadar önemli bir kimsenin Julien'i, bir işe yaramaz oğlunu yanına almak istemesindeki nedeni araştırıyordu. Julien' den hiç hoşnut değildi. Mösyö de Rênal de ona yılda 300 frank gibi umulmadık bir para vereceğini, onu yedirip içireceğini söylüyordu; üstüne başına bakmaya bile razı olmuştu. Sorel Baba'nın bir deha eseri olarak birdenbire ileri sürdüğü bu üst baş işini Mösyö de Rênal hemen kabul etmişti.

İhtiyar Sorel'in parayı, yiyip içmeyi oğlu için yeter bulmayıp bir de giyecek sözüne kalkışması, Belediye Başkanı'nı kuşkulandırdı. Kendi kendine, "Benim önerimin Sorel'i çok sevindirmesi gerekirdi; umabileceğinden de çoğunu buldu. Mademki yine mırın kırın ediyor, demek ki ona başka yerden de bir öneri gelmiş. Bu da Valenod'dan başka kimden olabilir?" diye düşündü. Mösyö de Rênal, hemen bir karar vermesi için Sorel'i çok sıkıştırdıysa da emeği boşa gitti: Kurnaz ve ihtiyar köylü, işi kestirip atmaya bir türlü yanaşmadı; bir de oğluna danış-

mak istermiş... Sanki taşrada zengin bir babanın, on para bile kazanmayan oğluna danışması yalnızca âdet yerini bulsun diye değilmiş gibi!

Su ile işleyen bıçkıevi demek, çay kıyısında bir salaş demektir. Dam, dört iri tahta kazık üzerine tutturulmuş çatıya dayanır. Salaşın ortasında, iki-üç metre yüksekliğinde inip çıkan bir bıçkı görülür; pek basit bir makine de kütükleri bu bıçkının önüne iter. Onu harekete getiren de, odunu yassı tahta biçiminde kesen bıçkıyı inip çıkaran da, su ile dönen bir çarktır.

Bıçkıevine yaklaşınca Sorel Baba, avaz avaz Julien'e seslendiyse de yanıt veren olmadı. Yalnız büyük oğullarını gördü; bu dev gibi adamlar, ellerine birer tahta almış, bıçkıya gidecek çam kütüklerini düzeltiyorlardı. Odunun üzerine çizilmiş kara çizginin tam üzerine vurmaya çalışıyorlar, her vuruşta da iri iri parçalar koparıyorlardı. Babalarının sesini duymadılar. Sorel Baba salaşa doğru yürüdü; girince Julien'i, bıçkı başında bulunmasını gereken yerde aradıysa da bulamadı. Onu bir buçuk-iki metre yukarıda gördü. Çatı tahtalarından birine ata biner gibi oturmuştu. Makinenin işlemesini dikkatle gözetleyeceğine, kitap okuyordu. İhtiyar Sorel'in en sevmediği, en kızdığı şey de buydu; Julien'in, büyük kardeşlerininkine hiç benzemeyen ve kuvvet isteyen işlere hiç de elverişli olmayan zayıf bedenini bir kusur saymayabilirdi; ama bu okuma tutkusundan da nefret ederdi; kendisi okuma bilmezdi çünkü.

Julien'i iki-üç kez çağırdıysa da yanıt alamadı. Delikanlının, babasının gürler gibi sesini duymama nedeni, bıçkının gürültüsünden çok, elindeki kitaba dalmış olmasıydı. Sonunda Sorel Baba, o ihtiyar halinde, bıçkının kesmekte olduğu tahtaya, oradan da damı tutan çapraz kalasın üzerine sıçrayıverdi. Julien'in elindeki kitabı bir vuruşta çaya kadar uçurdu; delikanlının tepesine takke

gibi geçiveren yine o kadar zorlu bir sille de dengesini kaybettirdi. Dört-beş metre aşağıda, işleyen makinenin manivelaları arasına düşüp paramparça olacaktı; ama tam düşerken babası sol eliyle onu tutuverdi.

"Tembel herif seni, bıçkının başına bırakınca sen hep böyle kitap mı okuyacaksın? Akşam Papaz'ın evine gidip vaktini boş işlerle geçiriyorsun; orada oku, bir diyeceğim olmaz."

Julien, sillenin etkisiyle sersemlemişti, ağzı burnu da kanamıştı; ama yine bıçkının başına, babasının söylediği yere yaklaştı. Duyduğu acıdan çok, pek sevdiği kitabını kaybetmiş olmak gözlerinin dolmasına neden olmuştu.

"İn hele, hayvan, sana diyeceğim var."

Makinenin gürültüsü, Julien'in bu emri duymasına engel oldu. Artık inmiş olan babası yeniden çıkmak zahmetine katlanmak istemediğinden gidip ceviz sırığını aldı ve bununla oğlunun omzuna vurdu. Julien aşağı iner inmez ihtiyar Sorel onu ite kaka eve doğru sürdü. Delikanlı içinden, "Tanrı bilir ne yapacak!" diyordu. Kitabının düştüğü çaya hüzünle baktı; kitapları içinde onu, *Mémorial de Sainte-Hélène*'i[1] gözü gibi severdi.

Yanakları kızarmış, gözleri yere eğilmişti. On sekiz-on dokuz yaşlarında, çelimsiz yüzü pek güzel olmamakla birlikte bir kibarlık, bir naziklik duygusu veren kartal burunlu bir delikanlıydı... Durgun anlarında düşünce ve ateş dolu olan iri kara gözleri şimdi en korkunç kinle parlıyordu. Pek aşağıdan başlayan koyu kumral saçları alnını basıklaştırmıştı; öfkelendiği zaman da bu saçlar ona zalim bir görünüş kazandırırdı. Sayısız insan yüzleri arasında belki böylesi kadar göze çarpan bir özellikle öbürlerinden ayrılmış olanı yoktur. Fidan gibi boyu, güç-

1. Napoléon'un son yıllarını geçirdiği Saint Helena'da yazdırdığı anıları. (Ç.N.)

ten çok kıvraklık gösteriyordu. Daha çocukluğunda, son derece düşünceli görünümü ve benzinin pek uçuk olması, babasına, "Bu oğlan ya yaşamaz ya bize yük olur," dedirtmişti. Evde herkesin aşağılayarak baktığı bu çocuk, kardeşlerinden de, babasından da nefret ederdi; pazar günleri sokakta çocuklarla oynarken hep dayak yerdi.

Ancak bir yıldan beri şirin yüzü genç kızlar arasında birkaç taraftar bulmasına neden olmuştu. Zayıf bir can olduğu için herkesin hor gördüğü Julien, söğütler için Belediye Başkanı'na söz söyleyen ihtiyar cerrahbaşıyı taparcasına sevmişti.

Bu cerrah, bazen ihtiyar Sorel'e oğlundan bir günde beklediği parayı verir ve çocuğa Latinceyle tarih öğretirdi; ancak onun tarih diye bildiği de 1796 İtalya Savaşı idi. Ölürken L'égion d'honneur nişanıyla karışık emekli aylıklarını ve otuz-kırk cilt kadar kitabını Julien'e bırakmıştı; bunların da en değerlisinin, Belediye Başkanı'nın saygınlığı yüzünden yolu değiştirilen halkın malı çaya nasıl uçtuğunu biliyoruz.

Evden içeri girer girmez Julien, babasının güçlü elinin omzuna indiğini duydu; daha da ağır yumruklar beklediğinden titriyordu.

İhtiyar köylü bir yandan onu, bir çocuğun bebekle oynaması gibi evirip çevirirken, bir yandan da sert sesiyle kulağının içine bağırdı:

"Sorduklarıma yalansız karşılık isterim ha!"

Julien'in iri kara gözleri, ihtiyar kerestecinin küçük, uçuk mavi ve şirret gözleriyle karşılaştı. Sorel Baba, sanki oğlunun ta gönlündekini okumaya çalışıyordu.

5

Bir pazarlık

"Cunctando restituit rem."[1]

ENNIUS

"Seni burnu kitaptan kalkmaz köpek seni! Bana doğru karşılık ver: Madam de Rênal'i nereden tanırsın, onunla ne vakit konuştun?"

"Onunla hiç konuşmadım, kiliseden başka bir yerde de görmedim."

"Pis edepsiz, bakmış olacaksın."

"Hiçbir zaman!"

Julien dayağın önüne geçebileceğini umduğu ikiyüzlü bir tavırla, "Bilirsiniz ki," dedi, "kilisede Tanrı'dan başka bir şeyi gözüm görmez."

Kurnaz köylü, "Elbette bunun bir aslı olacak," dedi ve bir an sustu. Sonra yine, "Bunda bir iş var ama, bu ikiyüzlü ilençlinin ağzından bir şey öğrenilmiyor ki," dedi. "Her neyse, artık senden kurtulacağım; işim için daha iyi olacak. Papaz'ın mı gözüne girdin, yoksa başka birinin mi, bilmem, seni bir düşünen olmuş, yer bulmuş-

1. (Lat.) Oyalamayla devleti yeniden kurdu. (Ç.N.)

lar. Git de bohçanı hazırla, seni Mösyö de Rênal'e götüreceğim, onun çocuklarına öğretmenlik edecekmişsin."

"Bu iş için ne verecekler?"

"Yiyeceğin, üstün başın, yılda da üç yüz frank."

"Ben uşak olmak istemem."

"Hayvan, burada uşaklıktan söz eden var mı? Ben oğlumun uşaklık etmesine olur der miyim?"

"Sofraya kiminle oturacağım?"

Bu soru, ihtiyar Sorel'i şaşırttı; söz söylerse bir ölçüsüzlük edebileceğini sezdi. Julien'e köpürdü, açgözlü diye sövgüler savurdu ve öbür oğullarına danışmaya gitti.

Biraz sonra Julien, onların, baltalarına dayanmış, harıl harıl konuştuklarını gördü. Onlara uzun uzun baktı; bir şey anlayamayacağını görünce, böyle dinlerken yakalanmasın diye gidip bıçkının yanına oturdu. Hayatını değiştirecek olan bu umulmadık öneriyi iyice tartmak istiyordu; ama soğukkanlılıkla düşünemeyeceğini anladı; kafası hep Mösyö de Rênal'in güzel konağında neler görebileceğine takılıyordu. Kendi kendine söylendi:

"Uşaklarla oturup yemek yemektense bütün bunlardan vazgeçmek daha hayırlıdır. Babam beni zorla göndermek isteyecek, ama ben ölürüm de gitmem. On beş frank, sekiz metelik birikmiş param var, bu gece kaçarım; tarlalar içinden gidersem hem jandarma çıkmaz hem de iki günde Besançon'a varırım; orada gönüllü asker yazılır, daha olmazsa İsviçre'ye geçerim. Ama bunu yapınca da ilerlemekten, yüksek yerlerden umudu kesmeli, insanı her istediğine eriştiren rahipliği bir daha akla getirmemeli."

Uşaklarla yemek yemekten tiksinmek, Julien'de kendiliğinden doğmuş bir duygu değildi; o, zenginliğe erişmek için daha ağır şeylere de katlanabilirdi. Bu tiksintinin kaynağı Rousseau'nun *İtiraflar*'ı olmuştu. Kibarlar, zengin çevresini, hayalinde hep bu kitabın yardımıyla canlandırırdı. Napoléon ordularının bildirileri toplamı, *Memorial*

de Sainte Hélène (Saint Helena'nın Anıları), bir de *İtiraflar* işte Julien'in Kuran'ı[1]. Başka hiçbir kitaba inanmasına olanak yoktu. İhtiyar cerrahbaşının söylediği gibi, Julien'in gözünde öbür kitapların hepsi göze girmek isteyen düzenbazların kaleminden çıkmış, yalan dolu şeylerdi.

Ateş gibi bir zekâsı olmakla birlikte Julien'in belleği şaşılacak kadar kuvvetliydi –oysa böyle bir bellek, çoğu zaman aptallıkla bir gider–. Geleceğinin, Papaz Chélan'ın elinde olduğunu sezmiş ve onun gözüne girmek için İncil'in Latincesini baştan aşağı ezberlemişti; Mösyö de Maistre'nın *du Pape*'ını ezbere bilir, ama bu kitapların ikisine de pek inanmazdı.

Aralarında sözleşmişler gibi Sorel ile oğlu o gün birbiriyle konuşmaktan kaçındılar. Akşama doğru Julien, Papaz'ın evine din bilgisi dersi almaya gitti; ancak babasına edilen garip öneriden söz etmeyi uygun görmedi. İçinden, "Bu belki bir tuzaktır, unutmuş gibi görünmeli," diyordu.

Ertesi sabah erkenden Mösyö de Rênal, ihtiyar Sorel'i çağırttı; Sorel bir-iki saat bekledikten sonra geldi, daha kapıdan başlayarak binbir dil döktü, yerlere kadar eğilip özürler diledi. Sıra sıra itirazlar kapısını çalan Sorel, oğlunun evin efendisi ve hanımıyla birlikte, konuk geldiği günlerde de çocuklarıyla ayrı bir odada yemek yiyeceğini öğrendi. Mösyö de Rênal'in bu işi gerçekten istediğini gördükçe daha çok zorluk çıkaran, yine de bir türlü inanamayıp şaşan Sorel, bir de oğlunun yatacağı odayı görmek istedi. Bu, tertemiz döşenmiş büyük bir odaydı; üç çocuğun karyolalarını da oraya taşıyorlardı.

Bu karyolaların taşınması, ihtiyar köylünün gözlerini açtı; hemen cesaret buldu ve oğluna verilecek elbiseyi görmek istedi. Mösyö de Rênal, masasının çekmecesin-

1. Fransızcada da Kuran denmiştir. (Ç.N.)

den yüz frank aldı, "Bu parayı oğlunuza verin, Mösyö Durand'a gidip kendine siyah bir takım ısmarlasın."

Yerlere kadar eğilerek konuşmasını birdenbire unutmuş olan köylü, "Ya sizin yanınızdan çıkarırsam, elbise yine onda kalacak mı?" diye sordu.

"Elbette."

Sorel, yayvan bir sesle, "Öyleyse," dedi, "uzlaşmamız için bir tek şey kalıyor: Kaç para vereceksiniz?"

Mösyö de Rênal'in kan tepesine sıçradı:

"Nasıl?" dedi, "Dün bunu konuşup kestikti ya! Üç yüz frank veriyorum; bu da çok bir paradır, fazladır bile."

Sorel, gittikçe ağırlaşan bir sesle, "Evet," dedi, "siz dün öyle söylediniz, söylemediniz demiyorum, ama..." Burada bir çabayla sanki bir dâhilik gösterdi, Mösyö de Rênal'in gözlerinin içine bakarak, "Daha çok veren var da," dedi. Bu adamın böyle bir incelik göstermesi, ancak Franche-Comté köylülerini bilmeyenleri şaşırtabilir.

Bu sözleri duyunca Belediye Başkanı'nın yüzü perişan oluverdi. Ama yine kendine geldi ve tam iki saat süren, uluorta hiçbir söz söylenmeyen bir konuşmadan sonra köylünün fendi, zengini yendi. Zaten zengin bu dünyada gemisini fendsiz de kurtarır. Julien'in gireceği yeni hayatın koşulları birer birer görüşülüp kararlaştırıldı; yıllık dört yüz franga çıkarılmakla kalmadı, Belediye Başkanı her ay başında parayı peşin vermeye de razı oldu.

"Peki," dedi, "her ay başı otuz beş frank veririm."

Köylü, yaltaklanan bir sesle, "Belediye Başkanımız gibi zengin, cömert bir Mösyö, hesap düzgün olsun diye otuz altı da verse ne çıkar!.."

Mösyö de Rênal, "Peki, ama artık keselim," dedi.

Öfke ona biraz metinlik vermişti. Köylü, daha ileri gitmekten vazgeçmek gerektiğini anladı. Bu kez de Mösyö de Rênal ilerliyordu. İhtiyar Sorel'in, oğlunun ilk aylığını şimdiden alıp götürmesine yanaşmadı. Şimdi Mösyö

de Rênal, bu pazarlıkta oynadığı rolü karısına anlatmak zorunda kalacağını düşünüyordu. Biraz canı sıkkındı:

"Az önceki yüz frangı geri verin," dedi. "Mösyö Durand'ın bana biraz borcu var. Kumaşı kestirmeye oğlunuzla birlikte ben de giderim."

Belediye Başkanı'nın iradesini gösteren bu hareketinden sonra Sorel, aklını başına toplayıp yine saygıyla konuşmaya başladı. En sonunda, artık bir şey kazanamayacağını anlayarak kalkıp gitti. Son reveransı şu sözlerle bitti:

"Şimdi gider, oğlumu köşke gönderirim."

Verrières'liler, Belediye Başkanlarının hoşuna gitmek istedikleri zaman, onun evinden "köşk" diye söz ederlerdi.

Fabrikaya döner dönmez, Sorel oğlunu boş yere aradı durdu. Julien, başına gelebileceklerden korkarak gece yarısı çıkıp gitmişti. Kitaplarıyla L'égion d'honneur nişanını güvenilir bir yere bırakmak istemişti. Onların hepsini almış, Verrières'nin arkasında yükselen dağda oturan Fouqué adlı bir genç odun satıcısına götürmüştü; bu adam Julien'in dostuydu.

Eve dönünce babası, "Uğursuz tembel!" dedi, "Seni kaç yıldır besliyorum, acaba bir gün bana o parayı ödemek namusluluğunu gösterecek misin? Haydi pılını pırtını topla da Belediye Başkanı'nın evine git."

Dayak yemediğine şaşıran Julien hemen yola çıktı. Ama o korkunç babasının gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz yavaşladı. Önce kiliseye uğramayı ikiyüzlülüğü için daha yararlı buldu.

Bu "ikiyüzlülük" sözüne şaşıyor musunuz? O genç köylünün ruhu, bu iğrenç sözcükle buluşmadan önce, çok yollar aşmıştır.

Daha ufakken Julien, uzun beyaz pelerinini, miğferleri uzun kıl püsküllü 6. Alay süvarilerini görüp askerliğe gönül vermişti; bu süvariler İtalya Savaşı'ndan dönüyorlardı, atlarını Sorel'in evinin kafesli penceresine bağla-

mışlardı. Sonradan Julien, ihtiyar cerrahbaşının Lodi Köprüsü, Arcole ve Rivoli cenkleri üzerine anlattıklarını da coşkuyla dinlemiş, ihtiyarın nişanına ateşli gözlerle baktığını da fark etmişti.

Ama Julien'in on dördüne bastığı sıralarda Verrières' de, bu kadar küçük bir kasaba için görkemli denebilecek bir kilise yapılmaya başlanmıştı. Bunun dört mermer direği vardı ki en çok bunlar Julien'in dikkatini çekti; bu direkler, Besançon'dan gelen ve ruhaniler kurumunun hafiyesi diye tanınan genç papaz yardımcısıyla sulh yargıcı arasında sönmez, büyük bir kin doğmasına neden olduklarından, ülkede ün salmışlardı. Sulh yargıcı, az kaldı yerinden oluyordu, daha doğrusu halk bu düşüncedeydi. Her on beş günde bir Besançon'a giden ve orada piskoposun karşısına çıkabildiği söylenen bir papazla uyuşmazlık çıkarmanın cezası daha az olamazdı ya!

Bu olaylar üzerine, kalabalık bir aile babası olan sulh yargıcı, haksız görünen birkaç karar verdi; bunların hepsinde ahaliden *Constitutionnel*[1] gazetesini okuyanları cezalandırmıştı. Hak yanında olanlar,[2] üstün geldiler. Gerçi cezalar da üç-beş franklık şeylerdi, ama bu ufacık para cezalarından birine de Julien'in vaftiz babası olan bir çivici çarpıldı. Bu adam, öfke halinde, "Dünya ne kadar da değişti!" diye bağırdı; "Biz de, yirmi yıldan beri, bu sulh yargıcını pek namuslu bir adam bilirdik!" Julien'in dostu cerrahbaşı, o zamanlar hayatta değildi.

Julien, birdenbire, Napoléon'un sözünü etmeyi bıraktı; papaz olmak istediğini söyledi ve artık, babasının fabrikasında, Papaz'dan ödünç aldığı bir Latince İncil'i hiç durmadan ezberlemeye çalıştığı görüldü. Onun bu

1. Liberallerin gazetesi. (Ç.N.)
2. Yani papazla birlik olanlar. (Ç.N.)

yolda pek çabuk ilerlediğini görüp hayran olan iyi kalpli ihtiyar Papaz, birçok akşamını ona din bilgisi öğretmeye bağladı. Julien, onun yanında yalnız sofuca duygular gösterirdi. Bir kızınki gibi uçuk ve narin olan bu yüzün arkasında, zengin olmadan yaşamaktansa bin kere ölüme atılmaya hazır, verdiği bu karardan dönmez bir ruh bulunduğunu kim sezebilirdi ki!

Julien için zengin olmak, her şeyden önce, Verrières'den kurtulmak demekti; doğduğu kasabadan nefret ederdi. Orada gördüğü her şey ona buz gibi geliyor, şevkini kırıyordu. Ta küçüklüğünden beri coşkunluk anları olurdu. O anlarında, bir gün Paris'in güzel kadınlarıyla tanışacağını, parlak bir iş görüp onların dikkatini çekeceğini hazla düşünürdü. Onlardan birinin Julien'i sevmesi olmayacak şey miydi? Bonaparte'ı daha yoksulken, ünlü ve güzel Madam de Beauharnais sevmişti ya! Yıllardan beri Julien'in kendi kendine, "Kimsesiz ve parasız bir teğmen olan Bonaparte, kılıcıyla dünyanın efendisi oldu!" demediği belki bir saat bile geçmezdi. Bu düşünce onun, pek büyük sandığı felaketlerine merhem olur, binde bir sevinci olunca da bu sevinci artırırdı.

Kilisenin yapılması ve sulh yargıcının kararları birdenbire onun gözünü açtı; aklında doğuveren bir düşünce, onu haftalarca çılgına çevirdi ve en sonunda, ihtiraslı bir ruhun kendi icat ettiğini sandığı ilk düşüncenin gücüyle onu kavrayıverdi.

"Bonaparte kendinden söz ettirdiği zaman Fransa düşman eline düşmekten korkuyordu; askerlik bir üstünlüktü ve gerekliydi; hem de moda olmuştu. Bugün ise kırk yaşında papazların yılda yüz bin frank aldıkları görülüyor, yani Napoléon'un ünlü generallerinin aldığının üç katı. Onlara yardım edecek adamlar gerekli. Bir kere şu sulh yargıcını ele alalım: Şimdiye kadar nasıl da iyi bir düşünür, ne namuslu bir adamdı! Şimdi ihtiyarlı-

ğında, otuz yaşında genç bir papazın gözünden düşmek korkusuyla adına leke sürüyor! Ben papaz olmalıyım."

Bir gün, yeni inanç yoluna girip din bilgisi öğrenmeye başladığının ikinci yılında, gönlünü kemiren ateş birdenbire patlak verip onun içini dışarıya belli etmişti. Mösyö Chélan'ın sofrasında papazların toplandığı bir gündü; Julien'i, Mösyö Chélan, konuklarına öğrenme yolunda harikalar gösteren bir genç, diye tanıtmıştı. Julien işte böyle bir ziyafette Napoléon'u coşaraktan göklere çıkarmıştı. O günden sonra sağ kolunu bağlayıp boynuna astı, bir çam kütüğü kaldırırken kolunun çıktığını söyledi ve tam iki ay bu rahatsız duruma katlandı. Bedenine ettiği bu cezadan sonra kendi kendini bağışladı. Koltuğunun altında küçük bir paketle görkemli Verrières Kilisesi'ne giren on dokuz yaşında, ama yapısı çelimsiz, olsun olsun da on yedisinde gözüken genç işte böyle bir adamdı.

Kilise karanlık ve ıssızdı. Bir yortu dolayısıyla yapının bütün pencerelerine koyu kırmızı perde gerilmişti. Bunun arasından süzülüp geçen güneş ışınları, içeriye göz kamaştırıcı, insana ululuk veren, dinsel bir hava yaratan bir ışık yayıyordu. Julien ürperdi. Kilisede yapayalnızdı, gidip en gösterişli sıraya oturdu. Bu sıranın üzerinde Mösyö de Rênal'in arması vardı.

Julien, dua rahlesinin üzerinde, oraya okunmak için konmuş gibi duran bir kâğıt parçası gördü. Bir göz attı ve şunu okudu:

Besançon'da idam edilen Louis Jenrel'in giyotine nasıl götürüldüğünü ve son dakikalarını ayrıntılarıyla anlatan...

Kâğıt yırtıktı. Arkasında bir satırın ilk iki sözcüğü okunuyordu:

İlk adım...

Julien, "Bunu buraya kim koymuş?" dedi. Sonra içini çekerek ekledi:

"Zavallı bahtsız! Onun soyadının son hecesi de benimkinin son hecesiyle bir..." Kâğıdı buruşturup attı.

Çıkarken Julien *béniter*'nin[1] yanında kan görür gibi oldu, yere biraz su dökülmüştü: Pencereleri kaplayan kırmızı perdelerin yansısı onu kana benzetiyordu.

En son Julien, içini saran korkudan utanıp, "Ben böyle yüreksiz miyim?" dedi; "haydi silah başına!"

İhtiyar cerrahbaşının cenk hikâyelerinde sık sık geçen bu komut, Julien için bir kahramanlık havası taşırdı. Kalktı ve hızla Mösyö de Rênal'in evine doğru yürüdü. Bu güzel kararlarına karşın, eve yirmi adım kaldığını görür görmez içinde yenilmez bir çekingenlik belirdi. Demir parmaklık açıktı, pek görkemli bir hali vardı, buradan geçmek gerekiyordu.

Julien'in bu eve gelmesi yalnız kendi düşüncelerini, gönlünü perişan etmiyordu. Son derece yadırganıcı bir kadın olan Madam de Rênal de, görevi gereği hep kendisiyle çocukları arasında bulunacak olan bu yabancıyı düşündükçe ne yapacağını şaşırıyordu. Oğullarını odasında yatırmaya alışmıştı. O sabah, küçük karyolaların eğitmen için hazırlanan daireye taşındığını görünce oldukça gözyaşı dökmüştü. En küçük oğlu Stanislas-Xavier'nin yatağını olsun yeniden kendi odasına getirtmek istedi, ama kocasını razı edemedi.

Çoğu kadınlarda görülen güç beğenirliği, Madam de Rênal aşırı bir dereceye vardırmıştı. Kaba, saçları tarak görmemiş bir adamın, yalnızca Latince bilmesi dolayısıyla çocuklarını paylayacağını, bu anlaşılmaz dil yüzünden onları dövebileceğini düşündükçe içi fena oluyordu.

1. Kiliselerde kapının yanında, içine okunmuş su (Hristos suyu) konan, duvara mıhlı taş. (Ç.N.)

6

İç sıkıntısı

"Non so più cosa son,
Cosa faccio."[1]

MOZART, *Figaro'nun Düğünü*

Madam de Rênal, yanında erkek bulunmadığı zaman içinden gelen tez canlılık ve incelikle salonun bahçeye açılan camlı kapısından daha yeni çıkmıştı ki, sokak kapısının dışında durmuş, daha çocuk denebilecek kadar genç bir köylünün yüzünü gördü. Son derece uçuk benizli olan ve ağladığı anlaşılan bu küçük köylünün sırtında bembeyaz bir mintan vardı; lacivert tüylü havlu kumaştan tertemiz ceketini de koluna almıştı.

Teni öyle beyaz, bakışları öyle tatlıydı ki, hayalinde olaylar yaratmayı seven Madam de Rênal, onun, Belediye Başkanı'ndan büyük bir dilekte bulunmak için kıyafetini değiştirerek gelmiş bir kız olduğunu bile düşündü. Sokak kapısının önünde durmuş, elini zile götürmeye çekinen bu zavallıcığa acıdı; kapıya doğru yürüdü. Madam de Rênal, eve bir eğitmen geleceği için duyduğu

1. (İt.) Bilmiyorum artık kim olduğumu / Ne yaptığımı. (Ç.N.)

kederi bir an unutmuştu. Kapıya doğru dönmüş olan Julien, onun geldiğini görmüyordu. Kulağının ta yanında tatlı bir sesin, "Burada ne arıyorsunuz yavrum?" dediğini duyunca yüreği oynadı. Hemen dönüverdi. Madam de Rênal'in bakışında öylesine bir bağışlayıcılık vardı ki Julien'in çekingenliği biraz olsun azaldı. Julien, bu kadının güzelliğiyle şaşırmıştı; her şeyi, oraya niçin geldiğini bile unuttu. Madam de Rênal, bir daha sordu. Neden sonra Julien, gözyaşlarını elinden geldiğince kurulayarak, "Hoca olmak için gelmiştim Madam," diyebildi.

Madam de Rênal donakaldı, birbirlerine pek yakındılar, bakışıyorlardı. Julien, o kadar iyi giyinmiş bir kimsenin, hele o kadar göz kamaştırıcı tenli bir kadının kendisine böyle tatlı bir eda ile söz söylediğini hiç görmemişti. Madam de Rênal, bu genç köylünün az önce upuçuk, şimdi ise pespembe yanaklarında duruvermiş olan gözyaşlarına bakıyordu. Az sonra gülmeye, bir genç kız neşesiyle gülmeye başladı; kendi kendisiyle eğleniyor, mutluluğunu bir türlü kavrayamıyordu. Oğullarını azarlayıp dövmeye gelecek pis, kılıksız bir rahip sandığı eğitmen demek bu çocukcağızdı! Sonunda, "Nasıl?" dedi. "Siz Latince mi biliyorsunuz, Mösyö?"

Bu "Mösyö" sözü Julien'i o kadar şaşırttı ki, bir an düşündürdü. Çekine çekine, "Evet, Madam," dedi.

Madam de Rênal, öyle bir sevinç içindeydi ki, Julien'e, "Benim zavallı çocuklarımı çok paylamazsınız ya?" demeye cesaret etti.

Julien şaşkınlıkla sordu:

"Onları paylamak mı? Neden?"

Biraz suskunluktan sonra Madam de Rênal, heyecanı her an artan bir sesle, "Onlara iyi davranacaksınız, bana bu konuda söz veriyorsunuz, değil mi Mösyö?" dedi.

Kendisine böyle önem verilerek hem de bu kadar iyi giyimli bir hanım ağzından "Mösyö" denmesi, Julien'in

umduklarının çok üstündeydi: O, gençliğinde kurduğu bütün tatlı hayallerinde, ancak sırtına güzel bir üniforma giydikten sonra, ağırbaşlı bir hanımın kendisine söz söylemeye tenezzül edebileceğini düşünmüştü. Madam de Rênal ise Julien'in ten güzelliğine, iri kara gözlerine, serinlemek için başını alandaki çeşmenin oluğuna daldırdığında her zamankinden daha kıvırcık olan zarif saçlarına kapılıvermişti. Sertliği ve somurtkanlığı ile çocuklarını ürküteceğini düşünerek üzüldüğü o tehlikeli eğitmenin böyle çekingen bir kıza benzediğini görünce pek sevinmişti. Önceden korktuğuyla şimdi gördüğü arasındaki karşıtlık, düşünceleri hep tekdüze sürüp giden Madam de Rênal için büyük bir olay oldu. Sonunda şaşkınlığı geçip kendine geldi. Kapının önünde, yanında sanki soyunmuş, dökünmüş gibi duran bir gençle birlikte olduğunu düşünüp şaşaladı. Oldukça sıkılmış bir halle, "Haydi içeri girelim, Mösyö," dedi.

Madam de Rênal, bütün ömrü boyunca, hiçbir hissin kendisini bu kadar derin bir heyecana düşürdüğünü, son derece çarpıntılı korkulardan sonra gözlerinin önünde böyle zarif bir yüz belirdiğini görmemişti. Demek ki özene özene bakıp büyüttüğü şirin çocukları pis ve homurdanıcı bir papazın eline düşmeyecekti. Avluya girer girmez döndü, arkasından utanarak gelen Julien'e baktı. Bu kadar güzel bir ev görmek onu bir kat daha şaşırtmıştı; bu hali de Madam de Rênal'in gözünde başka bir hoşluk oldu. Madam de Rênal gözlerine inanamıyordu, hele eğitmenin sırtında siyah bir elbise olmamasına bir türlü akıl erdiremiyordu. Bu yeni öğrendiği şey onu o kadar mutlu kılmıştı ki, yanılmış olmaktan korkuyordu, bütün bunlar yalan çıkarsa belki hayatına mal olabilirdi. Yine durup sordu:

"Doğru mu, Mösyö, siz Latince mi biliyorsunuz?"

Bu sözler Julien'in ağrına gitti ve bir çeyrek saatten

beri içinde yaşadığı büyüyü bozdu. Soğuk bir tavır takınmaya çalışarak, "Evet, Madam," dedi; "ben Papaz Efendi kadar Latince bilirim, üstelik bazen Papaz Efendi, benim kendisinden daha iyi bildiğimi söylemek inceliğinde bile bulunur."

Madam de Rênal, kendisinden iki adım ötede duran Julien'in tavrında bir zalimlik gördü. Biraz daha yaklaştı ve fısıldar gibi, "İlk günler," dedi, "derslerini bilmeseler bile, çocukları dayağa çekmeyeceksiniz, değil mi?"

Böyle güzel bir hanımın bu pek tatlı ve sanki yalvaran edası, Julien'e, Latince bilir diye tanınmaya verdiği önemi unutturdu. Madam de Rênal'in yüzü, kendi yüzünün ta yanındaydı, bir kadının yaz elbiselerinden yayılan kokuyu, zavallı bir köylü için pek şaşılacak bir şey olan bu kokuyu duydu. Son derece kızardı, içini çekerek ve kendinden geçer gibi bir sesle karşılık verdi:

"Hiç kaygınız olmasın, Madam, her konuda emirlerinizi tutarım."

Ancak o anda, yani çocukları için duyduğu kaygı bütün bütün dağıldıktan sonradır ki Madam de Rênal, Julien'in olağanüstü güzelliğini fark etti; dikkatle baktı. Bu olağanüstü yüzün hemen hemen bir kadınınkini andıran çizgileri ve sıkılmışlık hali, zaten kendi de çekingen olan bu kadına hiç de gülünç gelmedi. Bir erkek güzelliğinde herkesin pek gerekli gördüğü erkekçe hal, onu korkutabilirdi. Julien'e, "Kaç yaşındasınız, Mösyö?" diye sordu.

"Yakında on dokuzumu bitiriyorum."

Artık içine iyice güven gelmiş olan Madam de Rênal, "Büyük oğlum on birinde," dedi, "size hemen hemen bir arkadaş olur, siz onu uslandırırsınız. Bir kere babası onu dövmeye kalkışmıştı, çocuk bütün bir hafta hasta yattı; babasının vurması da o kadar ağır değildi."

Julien içinden, "Benimle onun arasında ne büyük

fark var!" dedi. "Babam beni daha dün dövdü. Zenginler ne de mutlu kişiler."

Madam de Rênal, eğitmenin ruhunda geçen en küçük değişiklikleri şimdiden sezmeye başlamıştı; onun bu hüzünlü halini sıkılganlık sandı ve cesaret vermek istedi:

"Adınız nedir Mösyö?"

Julien, bu soruştaki gizli edayı ve sırrı duyduysa da ne olduğunu iyice anlayamadı.

"Bana Julien Sorel derler, Madam; daha ilk olarak yabancı bir eve girdiğim için titriyorum, koruyuculuğunuz ve ilk günlerde kusurlarımı bağışlamanıza ihtiyacım var. Ben hiç okula gitmedim, çok yoksulduk, akrabamdan Légion d'honneur üyesi cerrahbaşından, bir de Papazımız Mösyö Chélan'dan başka kimseyle konuşmadım. Mösyö Chélan, hakkımda tanıklık eder. Kardeşlerim beni her zaman dövdüler, benim için kötü şeyler söylerlerse inanmayın, kusurlarımı hoş görün Madam, hiçbir zaman kötü niyet beslemem."

Julien böyle uzun uzun anlatırken, bir yandan da Madam de Rênal'i incelediğinden, içine güven geliyordu. Bir kimsede doğal olarak bulunan son aşamasına varmış kibarlığın böyle bir etkisi vardır; hele bu nitelikle bezenmiş kimse, kibarlık göstermeye kalkmazsa! Kadın güzelliğinden pek iyi anlayan Julien, o anda, Madam de Rênal'in ancak yirmisinde olduğuna yemin edebilirdi. Aklına hemen yiğitçe bir düşünce geldi: onun elini öpmek. Ama bu düşüncesinden korktu; biraz sonra içinden, "Bu düşündüğümü yapmamak bir yüreksizlik olur; bu hareketten bana yarar gelebilir ve belki bu güzel hanımın, bıçkı başından daha yeni ayrılmış yoksul bir işçiye karşı duyduğu hafifseme de azalır." Altı aydan beri pazar günleri bazı genç kızların ağzından duyduğu "güzel çocuk" sözü de Julien'i belki biraz yüreklendiriyordu. Julien böylece kendi kendisiyle çarpışıp dururken, Madam

de Rênal ona ilk günlerde çocuklara nasıl davranması gerektiği konusunda uyarılarda bulunuyordu. Julien, kendini zorladığı için yine sapsarı olmuştu; sıkılmış bir tavırla, "Çocuklarınızı hiç, hiç dövmeyeceğim, Madam," dedi; "bunun için size Tanrımın önünde söz veriyorum."

Bu sözleri söylerken Madam de Rênal'in elini tutup dudaklarına götürmek yürekliliğini gösterdi. Kadın bu davranışa şaşırdı ve düşününce kızdı da. Hava çok sıcak olduğundan kolu atkının altında çırılçıplaktı ve Julien'in elini dudaklarına götürmesiyle büsbütün açılmıştı. Biraz sonra Madam de Rênal içinden kendi kendini azarladı: Hemen kızmamıştı, en çok da buna canı sıkılıyordu.

Dışarıda bir konuşma duyan Mösyö de Rênal, odasından çıktı; belediye dairesinde nikâh kıydığı günlerdeki görkemli, babaca tavırla, Julien'e, "Çocuklarla görüşmenizden önce size söylemem gereken şeyler var," dedi.

Julien'i bir odaya aldı; onları yalnız bırakmak isteyen Madam de Rênal'e de kalmasını söyledi. Kapıyı kapadıktan sonra koltuğa ağır ağır yerleşti:

"Papaz bana sizin iyi bir genç olduğunuzu söyledi; bu evde herkes size saygılı davranacak; ben de hoşnut kalırsam sonra sizi bir işe yerleştiririm. Artık akrabanızdan olsun, ahbaplarınızdan olsun, kimseyle görüşmezsiniz, onların halleri benim çocuklarıma yaramaz. İşte size ilk aylığınız otuz altı frank; ama bunun bir meteliğini bile babanıza vermeyeceğinize yemin edeceksiniz."

Mösyö de Rênal, bu işte kendisinden daha kurnaz davranmış olan ihtiyara kızgındı.

"Şimdi, Mösyö... Herkesin sizinle burada 'Mösyö' diye konuşmasını emrettim, siz de ağırbaşlı kimseler yanında bulunmanın iyiliklerini elbette bilirsiniz. Şimdi, Mösyö, çocukların sizi sırtınızda bu ceketle görmeleri doğru olmaz."

Sonra karısına dönüp sordu:

"Uşaklar gördü mü?"

Madam de Rênal, son derece düşünceli bir tavırla karşılık verdi:

"Hayır, dostum."

"Peki!"

Kendi redingotlarından birini, bu hale şaşıran Julien'e uzatıp, "Şimdilik bunu giyin," dedi. "Haydi, kumaşçı Mösyö Durand'a gidelim."

Bir saatten fazla dışarıda kaldılar; Mösyö de Rênal, siyahlar giymiş yeni eğitmenle eve döndüğünde karısının az önceki yerinden kımıldamamış olduğunu gördü. Julien'e baktıkça Madam de Rênal, ondan korktuğunu unutuyor, içi rahatlıyordu. Julien onu düşünmüyordu; o anda ruhu, bir çocuk ruhundan başka bir şey değildi, üç saat önce titreyerek kiliseden çıktığından beri sanki yıllar geçmişti. Madam de Rênal'in neredeyse düşmanca baktığını fark etti ve elini öpmeye kalkışmakla onu kızdırmış olduğunu anladı. Ama şimdiye kadar giydiklerinden büsbütün başka elbiselere erişmenin verdiği gururla o kadar kendinden geçiyor, yine de sevincini belli etmekten o kadar çekiniyordu ki, her hareketinde bir terbiyesizlik, bir delilik vardı. Madam de Rênal ona şaşkınlıkla bakıyordu. Mösyö de Rênal, "Ağırbaşlı olun Mösyö," dedi; "sonra çocuklara da ev halkına da kendinizi saydıramazsınız."

"Mösyö, bu yeni elbiselerin içinde huzursuzum; ben yoksul bir köylüyüm, bugüne kadar sırtıma hep o kısa ceketlerden giydim; izin verirseniz gidip de odama kapanayım."

Julien çıkınca Mösyö de Rênal, karısına, "Nasıl buldun?" dedi; "Bunu ele geçirmekle kazanmış olmadık mı?"

Madam de Rênal, içten gelme denebilecek ve hiç kuşkusuz kendisinin de pek fark etmediği bir hareketle asıl düşüncesini kocasından gizledi.

"Doğrusu ben bu köylüyü hiç de dediğiniz kadar

olağanüstü bulmadım; övgülerinizle onu şımartacak, arsız edecek, bir aya da kalmaz kovacaksınız."

"Ne yapalım, kovarız, bize en çok yüz franga patlar, ama Verrières'liler de Mösyö de Rênal'in çocukları yanında bir eğitmen görmeye alışmış olurlar. Julien'i öyle işçi giysileriyle gezdirseydim, bu isteğimiz yerine gelmezdi. Onu kovarsak, şimdi kumaşçıdan kestirdiğim siyah takımı elbette geri alırız. Bu sırtındakini terzide hazır bulup sırtına giydirttim."

Julien'in o odada geçirdiği bir saatlik süre, Madam de Rênal'e bir an kadar kısa geldi. Yeni eğitmenin geldiğini haber almış olan çocuklar, annelerine birbiri arkasından sorular soruyorlardı. Sonunda Julien ortaya çıktı. Büsbütün değişmişti. Ağırbaşlılaşmıştı demek eksik olur; o ağırbaşlılığın ta kendisi olmuştu. Çocuklarla tanıştırıldı ve onlara, Mösyö de Rênal'e bile parmak ısırtan bir tavırla sözler söyledi. Söylevini şöyle bitirdi:

"Ben buraya, size Latince öğretmeye geldim. Siz dersi ezberleyip okumak ne demek bilirsiniz. (Cebinden küçük boyda kara kaplı bir kitap çıkardı.) İşte Kutsal Kitap.[1] Bu kitap, başlıca, İsa-el Mesih Efendimizin hayatını anlatır, yani Ahd-i Cedit[2] dediğimiz bölümüdür. Ben size derslerinizi ezberletip dinleyeceğim, siz de ben dersimi biliyor muyum, ona bir bakın."

Çocukların en büyüğü olan Adolphe kitabı eline almıştı. Julien konuşmasını sürdürdü:

"Rastgele bir yerini açın ve bir satırbaşından bana ilk sözcüğü söyleyin. Bize nasıl yaşamamız gerektiğini bildiren Kutsal Kitap'ı, siz beni durduruncaya kadar, ezberden okuyabilirim."

1. Tevrat, Zebur ve İncil'den oluşan üçlü kitap. (Ç.N.)
2. İncil. (Ç.N.)

Adolphe, kitabı açıp bir sözcük seçti, Julien de bütün sayfayı, anadiliymiş gibi kolaylıkla ezbere okuyuverdi. Mösyö de Rênal, karısına kurula kurula bakıyordu. Babalarıyla annelerinin şaşkınlığını gören çocuklar, gözlerini fal taşı gibi açmışlardı. Bir uşak, salonun kapısına kadar geldi. Julien yine Latinceyi bırakmadı. Uşak önce olduğu yerde kaldı, sonra kaybolup gitti. Arası çok geçmeden Madam de Rênal'in hizmetçisiyle aşçı kadın kapının yanında gözüktüler; o zamana kadar Adolphe kitabı sekiz yerinden açmış, Julien de her seferinde aynı kolaylıkla ezbere okumuştu. Oldukça sofu, bön bir kadıncağız olan aşçı, yüksek sesle, "Tanrım kem gözlerden esirgesin, ne de şirin papaz!"[1] dedi.

Bu iş Mösyö de Rênal'in onuruna dokunmuyor değildi; eğitmeni sınava çekmek şöyle dursun, belleğinde birkaç tanecik olsun Latince araştırıyordu; en sonunda Horatius'un bir mısrasını hatırlayıp söyleyebildi. Latince olarak İncil'den başka bir şey bilmeyen Julien, kaşlarını çatarak karşılık verdi:

"Tanrı'nın izniyle bir gün papaz olacağım, benim öyle dinsiz şairlerle uğraşmam doğru değildir."

Mösyö de Rênal, Horatius'undur diye bir sürü mısra daha okudu. Çocuklara Horatius'un kim olduğunu anlattıysa da çocuklar onun dediklerine kulak asmadılar. Onlar, hayran hayran Julien'e bakıyorlardı.

Hizmetçiler hâlâ kapıda olduğundan, Julien sınavı biraz daha uzatmanın gerektiğini düşündü.

"Şimdi," dedi, "Mösyö Stanislas-Xavier de bana Kutsal Kitap'ın bir parçasını okutturacak."

Koltukları kabaran Stanislas, bir satırbaşından ilk sözcüğü yarım yamalak okudu, Julien de yine bütün say-

1. Burada "papaz" yerine "hafız" demek elbette daha doğru olurdu ama, cesaret edemedim. (Ç.N.)

fayı su gibi dinletti. Mösyö de Rênal'in zaferini tamamlamak ister gibi, tam Julien'in İncil okuduğu sırada, Normandiya atları sahibi Mösyö Valenod ile Kaymakam Mösyö Charcot de Maugiron içeri girdiler. O günkü hal, Julien'e "Mösyö"lük kazandırdı; uşaklarla hizmetçiler bile bunu ona çok görmediler.

Akşam, bu harikayı görmek için, bütün Verrières kibarları Mösyö de Rênal'in evine koşuştu. Julien herkese karşılık veriyor, ancak sululuğa meydan vermemek için çatık kaşlılığını elden bırakmıyordu. Ünü, şanı kasabada o kadar çabuk yayıldı ki, birkaç gün sonra Mösyö de Rênal, onu ayartmalarından korkarak iki yıllık bir sözleşme imzalamayı öne sürdü; Julien, işi kesip atan bir tavırla, "Hayır," dedi, "siz beni savmak isterseniz ben kalkıp gitmek zorunda kalırım. Sizi hiçbir yükün altına koymadan beni bağlayan bir sözleşme hakça bir şey değildir, razı olamam."

Julien, kendisini o kadar iyi kullandı ki, o eve geleli daha bir ay olmadan Mösyö de Rênal bile onu saymaya başladı. Kentin papazı, Mösyö de Rênal ile de, Mösyö de Valenod ile de dargın olduğundan, Julien'in Napoléon'a karşı eskiden beslediği büyük sevginin sözünü eden bulunmadı. Şimdi Julien, Napoléon'dan ancak yüzünü ekşiterek söz ediyordu.

7

Gönülce yakınlıklar

"Kalbe dokunmasını biliyorlar, ama kırarak."

Çağımız yazarlarından biri

Mösyö de Rênal'in çocukları Julien'e bayılıyor, Julien ise onları sevmiyordu; kafası başka şeylerle doluydu. O yumurcaklar ne yaparsa yapsın hiç sinirlenmiyordu. Her zaman çocuklar arasında eşitlik gözeterek davranıyor, soğuk ve duygusuz davranıyor, yine de seviliyordu; çünkü o bu eve gelmekle sanki oradan iç sıkıntısını kovmuştu. Eğiticilik görevini iyi gördü. Artık kendisinin de kabul edilmiş olduğu kibarlar çevresine karşı içinde hâlâ ancak kin ve nefret vardı; oraya kabul edilmişti, diyoruz, öyle ama sofranın ta ucuna alınmıştı, kin ve nefret duyguları da belki bundan geliyordu. Birkaç ziyafette hazır bulundu ve çevresindekilere karşı kinini göstermemek için kendini zor tuttu. Bir Aziz Louis Yortusu günü Mösyö Valenod, Mösyö de Rênal'in evinde yüksekten atıp tutuyordu; Julien, az kaldı duygularını belli edecekti; çocukları göreceğini bahane ederek kendini bahçeye zor attı. "Doğruluğu ne kadar göklere çıkarıyorlar!" diye düşündü. "Sanki dünyada bundan başka üstünlük yok; ama yoksulun malını yönetmeye kalktığından beri servetini

elbette iki-üç katına çıkarmış olan bir adama karşı saygıda yine kusur yok! Hiç kuşkusuz, bulunmuş çocuklar için verilen paradan da çimlenir. O zavallı çocukların hali öbür yoksullarınkinden de kötüdür. Canavar herifler! Ben de kimsesiz, sokakta bulunmuş bir çocuk sayılırım; babam, kardeşlerim, kimim varsa benden nefret ediyor..."

Aziz Louis Yortusu'ndan birkaç gün önce Julien, *Cours de la Fidélite*'nin üstünde Belvédère[1] denen koruda, dualar mırıldanarak yapayalnız dolaşıyordu; uzaktan, sapa bir keçiyolundan iki kardeşinin geldiğini gördü, onlardan sakınmaya çalıştıysa da olmadı. Julien'in güzel siyah giysisi, son derece şık hali, onlara karşı içtenlikle duyduğu hafifseme, bu kaba işçileri o kadar kıskandırmıştı ki, onu ağzından burnundan kan getirip bayıltıncaya kadar dövdüler. Mösyö Valenod ve Kaymakam'la gezmeye çıkmış olan Madam de Rênal, bir rastlantı sonucu koruya uğradı; Julien'in, yerde yattığını görüp ölmüş sandı. Mösyö Valenod'un içine kıskançlık kurdu girdi.

Mösyö Valenod, pek erken telaşa düşüyordu. Julien, Madam de Rênal'i pek güzel buluyordu, ama bu güzelliği yüzünden de ona kin besliyordu; bu kafa, Julien'in baht gemisini az kalsın yoldan alıkoymuyor muydu? Julien, ilk gün, elini öpmeye kadar vardırdığı coşkunluğu unutturmak için Madam de Rênal'le elden geldiğince az konuşuyordu.

Madam de Rênal'in hizmetçisi Élisa, genç eğitmene gönül vermişti, hanımına sık sık onun sözünü ediyordu. Matmazel Élisa'nın aşkı, Julien'i, uşaklardan birinin kinine uğratmıştı. Onun bir gün Élisa'ya, "O kokmuş eğitmen geleli beri benimle konuşmak istemiyorsun," dedi-

1. Yöreye egemen yer. (Ç.N.)

ğini duymuştu. Julien, doğrusu böyle bir aşağılanmayı hak etmemişti. Ama güzel delikanlıların içinden doğan bir duyguyla, üstüne başına bir kat daha özen gösterdi. Mösyö Valenod'un kini de iki kat oldu: Genç bir papaza bu derece zariflik düşkünlüğünü yakıştıramadığını herkesin içinde söylemeye başladı. Julien'in giysilerinin rahip giysilerinden biricik farkı, cüppe giymemesiydi.

Madam de Rênal, onun Matmazel Élisa ile her zamankinden daha sık konuştuğunu fark etti; bu konuşmaların, Julien'in giyecek konusunda pek züğürt olmasından ileri geldiğini de öğrendi. Julien'in çamaşırı o kadar azdı ki ikide bir dışarı gönderip yıkatması gerekiyordu. Élisa ona bu işler için yarıyordu. Madam de Rênal, onun bu derece yoksul olduğunu düşünmemişti, öğrenince içine dokundu; ona birtakım hediyeler vermek istedi ama cesaret edemedi; Julien adına duyduğu ilk hüzünlü duygu, işte bu direnme isteğine karşı içinin gösterdiği bu direnme oldu. O güne kadar Madam de Rênal'in kafasında Julien'in adıyla saf ve tümden düşünceye dayalı bir neşe duygusu birlikte gidiyordu. Julien'in yoksulluğunu düşündükçe içi içini yedi ve sonunda kocasına, eğitmene giysi hediye etmesini söyledi. Mösyö de Rênal, "Boş yere masraf!" dedi. "Kendisinden hoşnut olduğumuz, bize istediğimiz gibi hizmet eden bir adama ne diye hediye vereceğiz? Gevşeklik gösterse anlarım; hediye vermekle onu kışkırtmış oluruz."

Kocasının bu düşüncesi, Madam de Rênal'in onuruna dokundu; onun bu düşüncede bir adam olduğunu, Julien gelmeden önce fark etmemişti, edemedi. Üstü başı pek gösterişsiz olmakla birlikte yine de son derece temiz gözüken genç rahiple ne zaman karşılaşsa, Madam de Rênal, içinden, "Zavallı çocuk!" diyordu, "Ne yapıyor, ne ediyor?"

Julien'in birtakım şeylerden yoksun olduğunu gör-

mek, yavaş yavaş acıma duygularını uyandırmaya başlamıştı.

Madam de Rênal, kendilerini tanıdığımızın ilk on beş gününde budala sanabileceğiniz taşra kadınlarındandı. Hayatın ne olduğunu anlamamıştı, pek söz söylemeye de kalkışmazdı. Ruhunda bir kibarlık ve gönül tokluğu vardı. Rastgele aralarına düştüğü kaba insanların yapıp ettiklerine çoğu kez aldırış etmezdi. Zaten mutluluk aramak herkesin içinde kendiliğinden bulunan bir duygu değil midir?

Biraz olsun eğitim görseydi çabucak kavrayışı ve yapmacıksız akıllılığı ile çok kimsenin dikkatini çekebilirdi. Ama zengin kızı olduğu için, Sacré-Cœur Tarikatı'na[1] can ve gönülden bağlı, Cizvit papazlarını sevmeyen Fransızlara amansızca düşman rahibeler manastırında büyütülmüştü. Madam de Rênal, o manastırda öğrendiklerinin saçmalığını vaktinde anlayıp unutmak becerikliliğini göstermişti; ancak, bu unuttuklarının yerine başka bir şey öğrenmediği için en sonunda hiçbir şey bilmez olmuştu. Büyük bir servete konacağı için daha pek küçük yaşta herkesten dalkavukluk derecesinde saygı görmesi, bir yandan da kalbini Tanrı'ya açmak için duyduğu pek belirgin eğilim sonucu, kendi içine kapanır gibi bir yaşam biçimi edinmişti.

Büsbütün gönülsüz görünse de, kocası ne derse, ne yaparsa razı olurdu... (bu yüzden onu Verrières erkekleri karılarına örnek diye gösterirlerdi, Mösyö de Rênal'in koltukları kabarırdı); ama ruhunun bu her zamanki hali yine de yaradılışının son derece gururlu olmasından ileri gelirdi. Kibriyle dillere destan bir prenses bile, saray halkının yaptıklarına, bu uysal kadıncağızın kocasının yapıp

1. Kutsal Yürek Tarikatı: Fransızca Société du Sacré Cœur de Jésus, genç kızların eğitimine yönelik kurum. (Y.N.)

söylediklerine gösterdiği dikkatten bin kat fazlasını gösterir. Julien o eve gelinceye kadar Madam de Rênal, ancak çocuklarına gerçekten önem vermişti. Onların rahatsızlıkları, acıları, neşeleri, bütün ömründe, o da Besançon'da Sacré-Cœur Manastırı'ndayken, Tanrı'dan başka hiçbir şeye gönül vermemiş olan bu kadının duyarlığını doldurmaya yetiyordu.

Oğullarından birinin bir ateş nöbeti geçirmesi, onu, çocuk ölmüş gibi üzüntülere düşürürdü; ancak bunu kimseye söylemeye tenezzül etmezdi. Evliliğinin ilk aylarında, dert dökmek ihtiyacıyla bu gibi kederlerini kocasına açtığı olmuştu; ama her seferinde kaba bir kahkaha, bir omuz silkmesiyle karşılaşmış, üstelik kadınların delilikleri üzerine de en bayağısından bir özdeyiş dinlemişti. Bu gibi şakalar, hele çocuklarının hastalığı üzerine olunca, kalbine bastırılıp çevrilen bir hançer etkisi bırakırdı.

Manastırdaki dalkavukça saygılara karşı kocasının evinde de bunları buldu. Onu elem pişirdi. Bu gibi kederlerini hiç kimseye, en çok sevdiği dostu Madam Derville'e bile söyleyemeyecek kadar gururlu olduğundan, bütün erkeklerin, kocası gibi, Mösyö Valenod ve Kaymakam Charcot de Maugiron gibi olduklarını sanmaya başladı. Kabalığı, para, ağırlama ve nişan işlerinden başka her şeyi hayvanca bir duygusuzlukla karşılamayı, işlerine gelmeyen her türlü yargılamaya karşı körü körüne kin beslemeyi, erkeklerin çizme ve fötr şapka giymek gibi doğal hallerinden sayardı.

Yıllar geçtiği halde Madam de Rênal, aralarında yaşadığı bu paragöz adamlara bir türlü alışamamıştı.

Küçük köylü Julien işte bunun için kendisini beğendirdi. Madam de Rênal, Julien'in soylu ve gururlu ruhunu kendininkine uygun bulmakla çok büyük bir zevk duydu; buna bir yandan da böyle bir şeyi ilk olarak yaşamasının verdiği büyü karışıyordu. Madam de Rênal,

Julien'in son derecede olan protokol bilmezliğini bağışlardı, bunu da ayrıca bir güzellik diye karşıladı; tavır ve davranışlarındaki sertliği bile hoş görüp gidermeyi başardı. En önemsiz şeylerden, örneğin tam sokağı geçeceği sırada hızlıca giden bir köylü arabası altında ezilen bir köpekten söz edilirken bile Julien'in sözlerini dinlemeye değer buldu. O köpeğin çektiği acı anlatılırken, Mösyö de Rênal yine kaba kaba gülüyor; Julien ise kara, güzel, keman gibi kaşlarını acıyla çatıyordu. Madam de Rênal, yavaş yavaş, civanmertlik, ruh soyluluğu ve acıma gibi hislerin yalnız ve yalnız bu genç rahipte bulunduğuna inanmaya başladı. Julien'e karşı içinde, bu gibi üstünlüklerin ince yaradılışlı insanlarda uyandırdığı sevgiyi, hayranlığı bile duydu.

Paris'te olsa, Madam de Rênal, Julien'e ne gözle baktığını çabucak anlayıverirdi; çünkü Paris'te aşk, romanlardan doğar. Orada olsalardı, üç-dört roman, belki de yalnızca bir-iki operet havası, genç eğitmenle çekingen hanımına durumlarının ne olduğunu belli ediverirdi. Romanlar onlara oynayacakları rolü çizer, taklit edecekleri örneği gösterirdi; Julien de er geç, hem de hiçbir zevk duymadığı halde ve belki de içinden homurdanarak, kendini göstermek, parlamak isteği yüzünden bu örneğe uymak zorunda kalırdı.

Aveyron ya da Pirene illerinin bir kasabasında olsa en küçük olay, iklimin sıcaklığı ile, sonucun belirmesine yetebilirdi. Bizim göğü kapalı kasabamızda ise, paranın sağladığı bazı zevklere kalbinin inceliği yüzünden ihtiyaç duyup gözü yukarıda olan, bundan başka bir tutkusu bulunmayan yoksul bir delikanlı; çocuklarıyla uğraşan, romanlarda kendine bir yaşam örneği bulmaya hiç de kalkmayan, gerçekten namuslu otuz yaşında bir kadını görür de, hatırına bir şey gelmez. Taşra kasabalarında her şey yavaş yavaş, azar azar olur, orada daha çok doğallık vardır.

Madam de Rênal, genç eğitmenin yoksulluğunu düşündükçe ağlamaklı olurdu. Gözyaşlarını tutamadığı bir gün, Julien birdenbire içeri giriverdi.

"Ne var, Madam, sizi kederlendiren bir şey mi oldu?"

"Bir şey yok dostum; haydi çocukları çağırın da gezmeye gidelim."

Julien'in koluna girdi ve delikanlıya garip gelen bir biçimde davrandı. Ona ilk olarak "dostum" demişti.

Gezmenin sonuna doğru Julien, onun pek kızardığını fark etti. Madam de Rênal yavaşladı ve Julien'e bakmadan, "Elbette size de anlatmışlardır," dedi, "benim Besançon'da çok zengin bir halam var, biricik mirasçısı da ben olacağım. Bana her zaman hediyeler yollar, para yollar... Çocuklar çok ilerledi... doğrusu bu kadar ummuyordum... bunun için sizden rica edeceğim, size olan gönül borcumun bir belirtisi olarak küçük bir hediyemi kabul edin. Kendinize çamaşır almanız için birkaç Louis altını. Ama..."

Madam de Rênal, bu son sözcüğü söylerken bir daha kızardı ve sözünü bitiremedi. Julien sordu:

"Buyurun, Madam?"

Madam de Rênal, başını eğerek konuşmasını sürdürdü:

"Bundan kocama söz etmek gerekmez."

Julien durdu, gözleri öfkeyle parlıyordu; başını ve omuzlarını dimdik kaldırmıştı:

"Ben küçük bir adamım, Madam," dedi, "ama alçak bir adam değilim, siz bunu pek düşünmemişsiniz. Paranızla ilgili herhangi bir şeyi Mösyö de Rênal'den gizlemeye kalkınca bir uşaktan da aşağı olurum."

Madam de Rênal yerlere geçiyordu. Julien, konuşmasını sürdürdü:

"Evine geldiğimden beri Mösyö de Rênal bana beş kez otuz altışar frank verdi, gider defterimi kendisine de,

herhangi bir kimseye de göstermeye hazırım; benden nefret eden Mösyö Valenod'ya bile gösterebilirim."

Julien'in bu öfkeli sözlerinden sonra Madam de Rênal sapsarı kesilmiş, titremeye başlamıştı; gezme bitinceye kadar ikisi de konuşmayı tazelemek için bir bahane bulamadılar. Gururlu Julien'in kalbinde Madam de Rênal'e karşı aşk uyanması gitgide olanaksızlaştı. Madam de Rênal'e gelince, o, Julien'e saygı duydu, hayran oldu. Ondan azar işitmişti. İstemeyerek onurunu kırmış olmasını onarmak bahanesiyle, ona şefkatle, bin türlü özen gösterdi. Bu davranışlarının yeniliği Madam de Rênal'i sekiz-on gün mutlu etti. Julien'in öfkesi biraz olsun yatıştı; Julien, Madam de Rênal'in yaptıklarında, kendine karşı bir eğilim sezmekten çok uzaktı.

İçinden, "İşte zenginlerin hali!" diyordu, "İnsanın onuruna dokunur, sonra da maymunca birkaç davranışla her şeyi onarabileceklerini sanırlar!"

Madam de Rênal'in içi o kadar dolu, gönlü henüz o kadar masumdu ki, Julien'e hediye vermeye kalkıştığını, onun bunu nasıl geri çevirdiğini –bu konudaki kararlarına karşın– kocasına anlatmaktan kendini alamadı. Mösyö de Rênal bu işe pek içerledi:

"Nasıl?" dedi, "Siz bir uşak parçasının, verdiğiniz bahşişi geri çevirmesine nasıl dayanabilirsiniz?"

Madam de Rênal'in "uşak" sözcüğüne karşı çıktığını görünce ekledi:

"Ben, Madam," dedi, "merhum Condé Prensi Hazretleri gibi söylüyorum: O, evlendiği gün, mabeyincilerini eşiyle tanıştırırken, 'Bütün bu adamlar, bizim uşaklarımızdır,' demiş. Besenval'in anılarında, onunla ilgili parçayı size okumuştum. Protokol konusunda bu çok önemlidir. Sizin evinizde yaşayıp bir soylu olmayan ve aylık, yıllık alan herkes, sizin uşağınız sayılır. Ben gidip o Mösyö Julien'e iki söz söyleyeyim, yüz frank da para vereyim."

Madam de Rênal, titreyerek, "Aman dostum," dedi, "hiç olmazsa uşakların önünde olmasın."

"Doğru, kıskanabilirler; bunda haklı da olurlar."

Mösyö de Rênal, vereceği paranın, Julien'in aylığını kaça getireceğini düşünerek uzaklaştı.

Madam de Rênal bir iskemleye yığıldı, üzüntüsünden bayılmış gibiydi! "Gidip Julien'in onuruna dokunacak, hem de benim yüzümden!" İçinde kocasına karşı bir nefret duydu, elleriyle yüzünü kapadı. Bir daha ona hiçbir sırrını açmamaya karar verdi.

Julien'i bir daha gördüğünde titriyordu, yüreği o kadar daralmıştı ki ağzını açıp bir şey söyleyemedi. Telaşından onun ellerini tutup sıktı. Sonunda sorabildi:

"Kocamdan hoşnut musunuz dostum?"

Julien, acı bir gülümsemeyle karşılık verdi:

"Nasıl hoşnut olmam? Bana yüz frank bağışladı."

Madam de Rênal, ona kararsızca baktı. Sonunda cesaretli bir tavırla, "Kolunuzu verin," dedi. Julien, onun sesinde ilk kez bu kadar cesaret buluyordu.

Verrières kitapçısı, liberalliğiyle tanınmıştı; bu kötü ününe rağmen Madam de Rênal, Julien'le onun dükkânına kadar gitmeye cesaret etti. On Louis altını tutan kitap alıp oğullarına verdi. Ama bunların, Julien'in çok istediği kitaplar olduğunu biliyordu. Çocukların, daha dükkândan çıkmadan, paylarına düşen kitaplar üzerine adlarını yazmalarını istedi. Madam de Rênal, böylece gönül almaya kalkışabilmiş olmasına sevinirken, Julien de, bir arada bu kadar kitap bulunmasına şaşırmıştı. Şimdiye kadar kitapçı dükkânına, din işlerine bu derece yabancı bir yere girmeyi göze alamamıştı; yüreği çarpıyordu. Madam de Rênal'in kalbinde neler geçtiğini tahmine çalışmak aklından bile geçmiyordu; kafası, din bilgileri öğrenen bir gencin bu kitaplardan birkaçını olsun ele geçirmek için ne yapması gerektiğini araştırmaya dalmıştı.

En son, çocuklara, Franche-Comté'de doğmuş ünlü soylular tarihi üzerine ödev yazdırmak gerektiğine Mösyö de Rênal'i ikna etmenin biraz ustalıkla mümkün olabileceğini düşündü. Bir ay bunun üzerinde işleyip düşüncesini kabul ettirdi; hem de Mösyö de Rênal'in aklını buna o kadar yatırmıştı ki, bir süre sonra onunla konuşurlarken, soylu Belediye Başkanı için daha ağır bir işin bile sözünü açmaya cesaret etti; onu kitapçıya abone etmek istiyordu, bu da bir yandan bir liberale para kazandırmak olacağı için Mösyö de Rênal'in işine gelmiyordu. Gerçi Belediye Başkanı, büyük oğlunun, Harp Okulu'na girince söz arasında adlarını duyacağı birçok kitapları bir kere de gözüyle görüp bilgi edinmesi gereğini kabul etmişti; ancak daha ileri gitmemekte direniyordu. Julien, bunun gizli bir nedeni olduğunu anlıyorsa da, o nedeni bir türlü bulamıyordu. Bir gün, "Bence," dedi, "Rênaller soyundan bir soylunun adını, bir kitapçının pis defterine yazdırması hiç de yakışık almaz."

Mösyö de Rênal'in gözleri parladı. Julien, daha alçak bir perdeden konuşmasını sürdürdü:

"Ben de rahip olacağım; adımın kira ile kitap veren bir adamın defterinde görülmesi benim için de iyi bir şey olmaz. Liberaller beni, kitapçıdan en alçakça kitapları alıp okumuş olmakla suçlarlar; kim bilir, belki de işi, adımın arkası sıra utanmazca yazıların adını yazmaya kadar vardırabilirler."

Ama Julien bu son sözleriyle, anlamaya çalıştığı gizli nedeni bulmak yolundan yine uzaklaşmıştı. Belediye Başkanı'nın yüzünde kararsızlık ve sinir belirtilerinin yeniden belirdiğini gördü. Julien sustu ve içinden, "Herifi ele geçirdik!" dedi.

Birkaç gün sonra çocukların en büyüğü, Mösyö de Rênal'in yanında, *Quotidienne*'de ilanını gördüğü bir kitap hakkında Julien'den bilgi istedi. Genç eğitmen, "Li-

beralleri üstümüze sıçratmadan da Mösyö Adolphe'un sorularına yanıt verebilmem için aklıma bir çare geliyor," dedi, "kitapçıya abone oluruz, ama uşaklarınızdan en değersiz olanının adını verirsiniz. Bilmem siz ne dersiniz?"

Mösyö de Rênal'in buna pek sevindiği belliydi.

"Bu buluş hiç de fena değil!" dedi.

Julien, bazı kimselerin, çoktan beri istedikleri bir şeyi artık elde ettiklerini gördükleri zaman kendilerine yaraştırmasını pek bildikleri şu ağırlık ve bir tür bahtsızlık tavrıyla, "Yine de, uşağın, gidip roman istemeye hakkı olmayacağını da kitapçıya söylemeli," dedi. "Bu tehlikeli kitaplar bir kere içeri girince belki Madam'ın hizmetçilerinin, uşağının bile ahlakını bozar."

Mösyö de Rênal, horlayan bir eda ile, "Siyasal yergileri unuttunuz," dedi.

Çocukların bilgiç eğitmeninin bulduğu bu çözüme ne kadar hayran olduğunu belli etmemek istiyordu.

Julien'in hayatı böylece birtakım küçük işleri yoluna koymaya çalışmakla geçiyordu; bu işleri başarabilmek kaygısı onun kafasında Madam de Rênal'in gösterdiği ilgiden daha çok yer etmişti. Oysa o kadının kalbinde ne büyük bir değeri olduğunu, gözlerini bir çevirip bakmakla anlayabilirdi.

O zamana kadar içinde yaşadığı duygusal hava, Verrières Belediye Başkanı'nın evinde de yine onu sarıyordu. Babasının bıçkıevinde olduğu gibi, orada da her gününü birlikte geçirdiği adamlara karşı içinde derin bir nefret duyuyordu, onlar da ona kin besliyorlardı. Gerek Kaymakam ve Mösyö Valenod'nun, gerek bu eve sürekli gelen öbür kimselerin, gözleri önünde geçen şeyler hakkında söylediklerini dinliyor, onların düşüncelerinin gerçeğe hiç de uymadığını görüyordu. Julien'in hayranlığa değer diye karşıladığı hareket, çevresindeki adamların en

acı ve en ağır eleştirilerine uğruyordu. Onların sözlerine, içinden, "Canavar herifler," ya da "Budala alayı!" diye yanıt verirdi. İşin tuhaf yanı da, Julien'in, bu kadar gururlu olduğu halde, çoğu kez, sözü edilen şeylerden hiçbir şey anlamamasıydı.

Bütün ömründe yalnız bir tek kimseyle, ihtiyar cerrahbaşıyla içini gizlemeden konuşmuştu; o zamana kadar edinebildiği birkaç düşünce de ya Bonaparte'ın İtalya Savaşı ya da cerrahlık üzerineydi. En acı veren ameliyatların bütün ayrıntılarıyla anlatılmasını dinlemekte gençlik gururunu okşayan bir haz duyar ve içinden, "Ben gözlerimi bile kırpmazdım," derdi.

Madam de Rênal onunla, çocukların terbiyesiyle ilgisi olmayan şeylerden söz açıp konuşmak istediği ilk gün, Julien ameliyat hikâyeleri anlatmaya kalktı; Madam de Rênal sarardı ve bu sözü kesmesini rica etti.

Julien, bundan öte bir şey bilmezdi. Madam de Rênal ile bir evde yaşayıp onun gördüklerinden başka bir şey görmediği için de, yalnız kaldıkları zamanları garip bir sessizlik içinde geçirirlerdi. Salonda her ne kadar pek alçakgönüllü bir tavır takınsa da Julien'in yine de kendisini bu eve gelen herkesten bilgi ve zekâ konusunda çok üstün bulduğunu Madam de Rênal gözlerinden okurdu. Bir an onunla yalnız kalınca da sıkılıp ne yapacağını bilemediği pek belli olurdu. Bu durumu Madam de Rênal kaygıyla karşılıyordu, çünkü bu sıkılmanın hiç de duygusal bir nedenden gelmediğini kadınlık içgüdüsüyle sezip anlıyordu.

İhtiyar cerrahbaşının Julien'e kibarlar çevresinden kendi görüp anladığına göre söz ettiği de olmuştu; Julien bu hikâyelerle, o çevre hakkında kendince bir yargıya vardığından, kadın bulunan bir toplantıda susuldu mu, bu sessizlik salt kendi suçuymuş gibi içinden korkunç bir utanma duyardı. Bir kadınla baş başa kaldığı zamanlar

ise bu duygu yüz kat daha hüzünlü olurdu. Bir kadınla yalnız kalındığı zaman söylenmesi gereken şeyleri hayalinde pek büyütür, pek romantikçe hareketler düşündüğü için öyle dar zamanlarında aklına en olmayacak düşünceler gelirdi. Ruhu havalarda uçardı, ama yine de gururuna pek ağır gelen sessizlikten sıyrılmanın bir yolunu bulamazdı. Madam de Rênal ve çocuklarıyla uzun gezmelere çıktığı günler takındığı ağırbaşlılık tavrına bir de en acı ıstıraplar katılırdı. Kendini son derece hor görüyordu. Kazara bir şey söylemek için kendini zorlasa, pek gülünç şeyler söylediği olurdu. Bahtsızlığının en acı yanı da, olanaksızlığını kendi de fark edip gözünde büyütmesiydi; görmediği bir şey varsa, o da gözlerindeki ifadeydi, bu gözler o kadar güzeldi ve o kadar ateşli bir ruh seziliyordu ki, iyi aktörler gibi, bazen anlamsız sözlere bile pek hoş bir anlam verirdi. Madam de Rênal, Julien'in, ancak kafası beklenmedik bir olaya takılıp da zarifflik göstermek aklına gelmediği zamanlar iyi şeyler söyleyebildiğini fark etti. Eve gelenlerin ağzından yeni ve parlak düşünceler dinlemeye alışık olmayan Madam de Rênal, Julien'in böyle şimşek gibi parlayıp sönen zekâsına bayılıyordu.

Napoléon'un düşmesinden beri taşra kentlerinde kadınlara zarif sözler söyleyebilmek bir suç sayılmaya başladı. İşinden çıkarılma korkusu herkesi yıldırdı. Dönekler alayı, ruhaniler meclisinin koltuğu altına sığınmaya çalışıyor; ikiyüzlülük, özgürlükçü kimseler arasında bile alıp yürüyordu. İç sıkıntısı günden güne artıyordu. Artık okumaktan, bir de toprakla uğraşmaktan başka eğlence kalmadı.

Zengin, sofu bir halanın biricik mirasçısı olan ve on altısında kocaya verilen Madam de Rênal, bütün ömründe aşkı biraz olsun andırır bir şeyi ne gönlünde duymuş ne de başkalarında görmüştü. Ona aşktan, Mösyö Vale-

nod peşine düştüğü zamanlarda, Papaz Mösyö Chélan söz etmişti; bu saf adamcağız, aşkı o kadar iğrenç bir şey diye anlattı ki, artık Madam de Rênal tiksinip onu en aşağı zamparalıkla bir tutmaya başladı. Bir rastlantı sonucu eline geçirip okuduğu birkaç romanda anlatılan aşka ise pek kuraldışı bir şey, hem de büsbütün doğadışı bir şey diye bakardı. Madam de Rênal, kafası hep Julien'le dolu olduğu halde, aşk konusunda bilgisi olmaması yüzünden yine de mutluydu ve davranışlarında, duygularında kaygı duyulacak bir şey görmüyordu.

8

Küçük olaylar

"Hele o bastırılması zor olan iç çekişleri,
Ve çalındığı için daha tatlı olan o bakışlar,
Ortada hiçbir günah yokken o yüz kızarmaları."[1]

Madam de Rênal'in huyundan ve son günlerdeki mutluluğundan gelen melekçe uysallığı, ancak hizmetçisi Élisa'nın halini düşündükçe biraz bozuluyordu. O kız bir mirasa konmuş ve hemen Papaz Chélan'a günah çıkarmaya gidip Julien'e varmak isteğini de söylemişti. Papaz, dostunun böyle bir mutluluğa konmasına gerçekten sevindiyse de, Julien, Matmazel Élisa'nın önerisini kendisi için hiç de uygun bulmadığını söyleyince şaşakaldı. Papaz, kaşlarını çatarak, "Kalbinizde beliren umutlardan kendinizi koruyun oğlum," dedi, "yeterli sayılabileceğin çok üzerindeki bir parayı bile hor görmeniz, yalnızca rahiplik hevesinizden geliyorsa sizi kutlarım. Ben, tam elli yıldan beri Verrières papazıyım; ama bunca zamanlık hizmet bile, pek iyi görülüyor ki benim işimden atılmamı önlemeyecek. Buna içim sızlıyor, ama benim sekiz yüz livre gelirim var. Size bu küçük şeyleri, rahiplik mesleğin-

1. Lord Byron, *Don Juan*, I:74, çev. Halil Köksel, YKY, 2006. (Y.N.)

den çok bir şey ummayasınız diye söylüyorum. İktidar katındaki insanlara dalkavukluk etmeyi aklınızdan geçiriyorsanız, ruhunuzu Cehennem'e mahkûm etmişsiniz demektir. Öylelikle zenginliğe, yüksek mevkilere erişebilirsiniz, ama yoksullara zararınız dokunur; kaymakam, belediye başkanı gibi saygın kimselerin gururlarını okşamak, tutkularına hizmet etmek zorunda kalırsınız. Hayat adamı olmayı bilmek dedikleri bu yaşayış biçimi, rahip olmayan bir kimse için, yarın ahrette esenliğe kavuşmaya büsbütün engeldir denemez; ama bizim gibi rahipler için öyle değildir: Biz bu dünyada mevki sahibi olmak istedik mi öbür dünyada mevki sahibi olmaktan umudumuzu kesmeliyiz. Haydi dostum, gidip de düşünün, üç gün sonra gelip son sözünüzü söylersiniz. Bunu size yüreğim yanarak söylüyorum, ama yine de söyleyeceğim: Benim gördüğüme göre sizin yaradılışınızda, bir rahip için en gerekli iki erdeme, yani ölçülülüğe ve bu dünya nimetlerini hor görmeye hiç de elverişli olmayan karanlık bir ateş var; zekânıza güvenim var, ancak..." Bunu söylerken ihtiyar Papaz'ın gözleri dolu dolu olmuştu, "... Ancak, bir rahip olursanız, bilmem Tanrı buyruğundan ayrılmaz mısınız?"

Julien, içinde heyecan duyduğuna utanıyordu; ömründe ilk olarak kendisini seven bir adam görmüştü; tat alarak ağlıyordu; gözyaşlarını kimseye göstermemek için gidip Verrières üstündeki korulara saklandı. Sonunda kendi kendine, "Bana bu hal nereden geliyor?" dedi. "Ben bu çok iyi yürekli Papaz Chélan'a yüz kere canımı vermeye hazırım, bunu seziyorum; o da şimdi bana ne kadar akılsız olduğumu gösteriverdi. En çok onu aldatabilmem gerek. Az önce sözünü ettiği gibi, ateş, benim yüksek mevkilere, zenginliğe erişmek hevesim. Beni papazlığa yaraştırmıyor; hem de bunu, elli Louis altınlık bir geliri gözden çıkararak, onu dinimin bütünlüğüne, bende rahiplik yeteneği bulunduğuna inandıracağımı sandığım bir anda söylüyor.

Bundan böyle ancak iyice denemiş olduklarıma güvenerek iş göreceğim. Kim derdi ki ben gözyaşı dökmekten haz duyacağım! Kim derdi ki ben akılsızlığımı yüzüme vurmuş bir adamı sevebileceğim!"

Üç gün sonra Julien, daha ilk gününden akıl etmiş olması gereken bahaneyi bulmuştu; bu bahane bir kara çalmadan başka bir şey değildi; ama ne çıkar? Birtakım kararsızlıklardan sonra Papaz'a, başka bir kimseye zarar getirebileceği için söyleyemeyeceği bir nedenle, bu istenen evliliğe yanaşamayacağını açıkladı. Bu, Matmazel Élisa'ya leke sürmek demekti. Mösyö Chélan, Julien'in bu davranışında, tıpatıp kibar çevresinin kaygılarına ve bir rahip adayında bulunması gerekene hiç de benzemeyen bir ateş sezdi. Ona, "Yavrum," dedi, "gönlünde Tanrı vergisi yetenek bulunmayan bir rahip olmaktansa, herkesin saygısını kazanmış, bilgili bir köy zengini olun, daha iyi edersiniz."

Julien, kusurlarının böyle bir kere daha yüzüne vurulmasına karşılık, doğrusu çok yerinde yanıtlar verdi: Gönlü gerçekten, Tanrısına bağlı bir papaz adayının kullanacağı sözleri kolaylıkla buluyordu; ama bu sözcükleri söylerken sesindeki eda, gözlerinde bir türlü söndüremediği ateş, Mösyö Chèlan'ı telaşa düşürüyordu.

Julien'in ileri gidemeyecek bir genç olduğunu sanmayın; kurnazlığı ve ölçülülüğü elden bırakmayan kaypak sözler bulmakta doğrusu üstüne yoktu. Onun yaşındaki bir genç, bu kadarla da takdire değer. Edasına ve ellerinin, bedeninin hareketlerine gelince, ne yapsın? Hep köylüler arasında yaşamıştı; büyük örnekleri görmekten yoksun kalmıştı. Sonraları onları bir parçacık görmek, sözleri gibi davranışlarının da insanı hayran bırakan olgunluğa ermesi için yeterli oldu.

Madam de Rênal, hizmetçisinin konduğu servetin, o kızcağızı mutlu edemediğini duyunca çok şaştı; onun

durmadan Papaz'a gidip ağlayarak döndüğünü görüyordu; en sonunda Élisa, evlenmek isteğini hanımına da açtı.

Madam de Rênal, hastalanıverdiğini sandı. Bir tür ateş, gözüne uyku girmesine engel oluyordu; ancak hizmetçi kız ya da Julien yanında olursa canlanıyordu. Yalnız onları ve birlikte yaşamakla elde edecekleri mutluluğu düşünebiliyordu. İçinde, yılda elli Louis altını ile geçinecekleri o küçük, fukara evi, Madam de Rênal'in gözünde en gönül çekici renklerle bezeniyordu. Julien, Verrières'den iki fersah ötede, ilçe merkezi olan Bray'de avukatlık edebilirdi; böyle olursa Madam de Rênal onu ara sıra görmeye imkân bulurdu.

Madam de Rênal gerçekten çıldıracağını sandı; bunu kocasına da söyledi ve sonunda hastalandı. Yatağa düştüğü ilk akşam, odada hizmet etmekte olan Élisa'nın ağladığını fark etti. O anda kızdan nefret ediyordu, ona biraz da ağır davranmıştı; bunun için özür diledi. Élisa'nın gözyaşları büsbütün coştu; hanımı izin verirse bütün mutsuzluğunu anlatacağını söyledi. Madam de Rênal, "Dinliyorum," dedi.

"İşte, hanımcığım, beni almıyor; beni ona kötülemişler, o da inanmış."

Madam de Rênal, tıkanır gibi oluyordu:

"Sizi kim almıyor?" diye sordu.

Élisa hıçkırarak, "Kim olacak hanımcığım?" dedi, "Mösyö Julien. Papaz Efendi onun inadını bir türlü yenemedi; Papaz Efendi, hizmetçilik etti diye namuslu bir kızı almamayı doğru bulmuyor. Hem Mösyö Julien'in babası da bir keresteci değil mi? Kendisi de buraya gelmeden önce ekmeğini nasıl kazanıyordu?"

Madam de Rênal artık dinlemiyordu; böylesine bir mutluluk yüzünden neredeyse düşünemez olmuştu. Julien'in kesinkes reddetmiş olduğunu, daha akıllıca bir kararа dönmesine imkân olmadığını birkaç kez yeni baştan

anlattırdı; böylece içine rahatlık geliyordu. Hizmetçisine, "Dur bakalım bir de ben karışayım bu işe," dedi. "Mösyö Julien'le bir de ben konuşayım, belki razı ederim."

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra Madam de Rênal, Julien'le konuşup kuması[1] için uzun uzun dil döktü, bunda pek büyük bir zevk, bir haz duyuyordu; hele bütün bir saat boyunca Élisa'nın elinin de, parasının da reddedilmesini görmek nasıl hoşuna gitmezdi?

Önce ağırbaşlılıkla yanıtlar veren Julien, yavaş yavaş Madam de Rênal'in akıllı uslu öğütlerini nükteyle karşılamaya başladı. Madam de Rênal, bunca gün umutsuzluktan sonra gönlünden bir sel gibi taşan mutluluğuyla dayanamadı. Bayılıverdi. Odasında ayılıp kendine geldikten sonra herkesi dışarı çıkardı. Derin bir şaşkınlık içindeydi.

İçinden, "Yoksa ben bu Julien'i seviyor muyum?" dedi.

İçinde böyle bir his bulmak, başka herhangi bir anda olsa, Madam de Rênal'e vicdan azabı verir, onu son derece sinirlendirirdi; şimdi ise ona neredeyse garip ve kendisiyle ilişiği olmayan, ancak dışarıdan seyrettiği bir şey gibi geliyordu. Kaç gündür çektikleriyle bitkin düşmüş olan ruhunda, artık tutkulara uzanacak duygusallık kalmamıştı.

Madam de Rênal çalışmak istedi ise de derin bir uykuya daldı; uyandığında içinde duyduğu korku, hiç de böyle bir zamanda duyması gereken büyük korku değildi. Öyle mutluydu ki hiçbir şeye kızmıyordu. Bu bönce ve masum taşralı kadın, hiçbir zaman duygularında ya da uğradığı felaketlerde yeni beliriveren küçük farklara karşı bir parçacık duyarlık koparmak için ruhunu işkenceye sokmamıştı. Julien'in gelmesinden önce, taşra ka-

1. Kuma, ortak demektir; fakat *rival*'e karşılığı rakibe yazamadım, bu sözcük hem çirkin, hem de yazıma bile gelmiyor. (Ç.N.)

dınlarının hayattaki payları olan iş yığınından başka bir şey düşünmeyen Madam de Rênal'in aşk hakkındaki düşüncesi, bizim piyango hakkındaki düşüncemizden farklı değildi; kaybedileceği kesin bir oyun ve ancak delilerin arayacağı bir mutluluk.

Yemek çanı çaldı. Madam de Rênal, çocuklarla birlikte dönen Julien'in sesini işitince kıpkırmızı oldu. Kalbine sevgi gireli beri biraz kurnazlık da öğrenmişti, kızarmasını doğal göstermek için başının fena halde ağrıdığından yakındı. Mösyö de Rênal kaba kaba gülerek, "Kadın kısmı işte hep böyledir," dedi. "Bu makinelerin onarılacak bir bozuklukları hep olur!"

Bu tür nüktelere alışık olmakla birlikte, kocasının sesindeki eda Madam de Rênal'in garibine gitti. Kendini avutmak için Julien'in yüzüne baktı; Julien, dünyanın en çirkin erkeği bile olsa o anda yine kendini beğendirirdi.

Saray adamlarının âdetlerini taklide pek önem veren Mösyö de Rênal, baharın ilk güzel günleri gelir gelmez Vergy'ye taşınır; bu köy, Gabrielle'in acıklı serüveniyle ünlüdür. Eski gotik kilisenin seyrine doyulmayan yıkıntılarından birkaç yüz adım ötede Mösyö de Rênal'in dört kuleli bir şatosu vardır; Tuileries Sarayı'nın bahçesi gibi düzeltilmiş olan bahçede hemen her tarh şimşir ağaçlarıyla çevrilmiş, yılda iki kere budanan kestaneler arasından yollar açılmıştır. Yanında, elma ağacı dikili bir tarlada gezilip oynanırdı. Yemiş bahçesinin ta ucunda, sekiz-on tane ulu ceviz ağacı vardı ki bunların yemyeşil dalları belki 26-27 metre yükseğe çıkardı. Mösyö de Rênal, onları pek beğenen karısına, "Bu devrilesi cevizlerin her biri bana yarım dönümlük ürüne mal oluyor," dedi; "onların gölgesinde buğday yetişemiyor ki!"

Madam de Rênal köye gelince, hiç görmediği bir manzarayla karşılaşır gibi oldu; o kadar hayrandı ki içi içine sığamıyordu. İçini canlandıran bu duygu, ona bir ze-

kâ, bir beceriklilik veriyordu. Vergy'ye taşındıklarının ertesi günü Mösyö de Rênal belediye işleri için kasabaya döndüğünden, Madam de Rênal kendi hesabına birkaç rençper getirtti. Julien ona, yemiş bahçesinde ceviz ağaçları altında dönüp dolaşan bir kumlu yol yapılırsa, çocukların sabahleyin erkenden, ayakkabılarını çiyle ıslatmaksızın gezebileceklerini söylemişti. Bu düşünce Julien'in aklına geleli daha yirmi dört saat bile geçmeden gerçekleştirilmeye başlandı. Madam de Rênal, bütün gün Julien'le birlikte rençperlerin başında durdu, pek neşeliydi.

Verrières Belediye Başkanı kasabadan dönünce o kumlu yolu bitmiş bulup şaşırdı. Onun gelişi de Madam de Rênal'i şaşırttı; kadıncağız, kocası diye bir kimse bulunduğunu unutmuştu. Mösyö de Rênal, bu kadar önemli bir "onarımın" kendine danışılmadan yaptırılmaya kalkışılmasından tam iki ay öfkeyle söz etti; ancak bunu Madam de Rênal'in giderlerini kendi kesesinden vererek yaptırmış olması Belediye Başkanı'nı biraz yatıştırdı.

Madam de Rênal, bütün gün çocukları ile bahçede koşup kelebek kovalıyordu. Açık gaz bezinden koca torbalar yapmışlar, zavallı *lépidoptère*'leri[1] bunlarla yakalıyordu. Madam de Rênal, kelebeklere takılan bu yabanice adı, Julien'den öğrenmişti. Mösyö Godart'ın güzel kitabını Besançon'a ısmarlayıp getirtmişti; Julien de bu zavallı böceklerin garip âdetlerini anlatıyordu.

Tutulan kelebeklerin acımasızca iğnelenip konduklarını camlı kutuyu da yine Julien yapmıştı.

Artık Madam de Rênal ile Julien arasında bir konuşma konusu vardı; artık Julien sessizlik anlarının o müthiş işkencesini çekmiyordu.

Sözleri yine de en masumca şeyler üzerinde olmak-

1. Kınkanatlı, kelebek. (Ç.N.)

la birlikte hiç durmadan, hem de bu işe son derece ilgi göstererek konuşuyorlardı. Kafayı da, bedeni de işletip neşe veren bu hayat, işi başından aşan Matmazel Élisa' dan başka herkesin hoşuna gidiyordu. Élisa, "Bizim hanımın, karnaval günleri Verrières'de baloya giderken bile tuvaletine bu kadar baktığı olmazdı, şimdi günde iki-üç kez elbise değiştiriyor," diyordu.

Hiç kimseye dalkavukluk etmek niyetinde olmadığımız için şunu da söylemekten çekinmeyelim: Teni pek de güzel olan Madam de Rênal, kendisine hep kolları ve gerdanını açık bırakan elbiseler yaptırırdı, boyu bosu yerinde olduğundan böyle giyinmek ona pek yaraşıyordu.

Vergy'ye yemeğe gelen Verrières'li ahbapları, ona, "Siz hiç bu kadar genç olmadınız," derlerdi (bu da oralara özgü bir sözdür).

Doğrusu bizim aramızda buna inanacak çok kişi çıkmaz. Ancak Madam de Rênal'in, kendine bu kadar bakmasında özel bir amacı yoktu. Bundan zevk duyuyordu; çocuklarla ve Julien'le birlikte kelebek avlamadığı saatlerde Élisa ile oturup elbiselerini düzeltirdi ve böyle yapmakta da hiçbir gizli düşüncesi yoktu. Verrières'ye bir kerecik gitti, o da Mulhouse'tan yeni getirildiğini duyduğu yazlık elbiseler almak içindi.

Vergy'ye akrabalarından genç bir kadını davet etti. Madam de Rênal evlendiğinden beri, vaktiyle Sacré-Cœur Manastırı'nda arkadaşı olan Madam Derville ile ahbaplığını yavaş yavaş daha da ilerletmişti.

Madam Derville kuzeninin çılgınca düşünceler dediği şeylere pek güler, "Yalnız olsam, böyle şeyler hiç aklıma gelmez," derdi. Paris'te olsa birer *saillie*[1] denecek olan bu beklenmedik düşüncelerden, Madam de Rênal,

1. (Fr.) Birdenbire, o anda uydurulup söylenen nükte; hazırcevaplık. (Ç.N.)

kocasıyla olduğu vakit, bir budalalık etmiş gibi utanırdı; ama Madam Derville'in yanında bulunması ona cesaret veriyordu. Önce düşündüklerini ona çekinerek söylerdi, ama yalnız kaldılar mı Madam de Rênal'in ruhuna bir canlılık gelirdi; böyle zamanlarında, kimseyi görmeden, aralarında konuşmaktan başka hiçbir eğlence çıkarmadan yaşadıkları uzun uzun saatler birer an gibi gelip geçer ve onları şen şatır kılardı. Ama bu gelişinde, akıllı uslu Madam Derville, kuzenini her zamankinden çok daha az neşeli, ama çok daha mutlu buldu.

Julien de, bu Vergy köyüne geleli beri gerçekten bir çocuk oluvermişti ve kelebek kovalamaktan o da öğrencileri kadar zevk duyuyordu. Uzun zaman kendini zorlayıp kurnazca politika ardında koştuktan sonra böyle dünyanın en güzel dağları ortasında, insanların bakışlarından uzakta, yapayalnız kalıverince, o yaşta gönlü pek sarıveren yaşama zevkine kendini bırakmıştı; Madam de Rênal'den korkacak bir şey olmadığını içgüdüsüyle seziyordu.

Madam Derville gelir gelmez Julien onunla bağdaşabileceğini anlamıştı; hemen onu, ceviz ağaçları altında yeni açılan yolun ta ucuna götürüp oradan görülen manzarayı seyrettirdi; doğrusu o manzara, İsviçre'nin ve İtalya göllerinin çok kişileri hayran eden manzaraları kadar güzel, belki onlardan da üstündür. Birkaç adım ötede başlayan dik yamacı tırmanırsanız iki yanında derin uçurumlar bulunan, ta ırmağa kadar meşe ağaçları arasından giden bir yola varırsınız. Şimdi mutlu, özgür, evin sultanı olan Julien, Madam de Rênal ile Madam Derville'i işte bu yalçın, dik kayaların tepelerine götürüyor, onların bu büyüleyici manzaralar karşısındaki hayranlıklarını hazla seyrediyordu. Madam Derville, "Ben, Mozart'tan bir parça dinlemiş gibi oluyorum," derdi.

Kardeşlerinin kıskançlığı, babasının zorbalığı ve kavgacılığı yüzünden Julien, Verrières çevresindeki kırların

zevkini bir türlü tadamamıştı. Vergy'de bu acı anıları tazeleyen bir şey yoktu; ömründe ilk olarak karşısına düşman çıkmıyordu. Mösyö de Rênal, kasabaya gidince –bu da sık sık olan işlerdendi– Julien okumaya cesaret ediyordu; geceleri, o da ışığı yan yatırılmış bir saksı içinde saklamak koşuluyla açabilirdi; arası çok geçmeden bunlara gerek kalmadı: Geceleri doya doya uyudu; kitabını, hayatta biricik yol göstereni olan ve kalbini coşturan kitabını da gündüzleri, çocukların ders saatleri arasında, gidip o kayalar arasında okudu. O sayfalarda hem mutluluk hem kendinden geçme hem de bezginlik anlarında avuntu buluyordu.

Julien, kendi yaşındaki her delikanlının çoktan beri edinmiş olacağı bazı görüşleri, Napoléon'un kadınlar üzerine söylediği birtakım sözlerden, saltanatı çağında pek okunan romanların değeri hakkındaki tartışmalardan öğrendi.

Büyük sıcaklar bastırmıştı. Akşamları, evden birkaç adım ötedeki koca ıhlamurun altına gitmeye başladılar. Bir akşam Julien, ellerini kollarını oynatarak birtakım şeyler anlatıyor, taze kadınlar karşısında güzel sözler söylemenin verdiği hazzı tadıyordu; Madam de Rênal elini, şu bahçelere konması âdet olan boyalı tahta iskemlelerden birinin arkalığına dayamıştı; Julien'in eli birdenbire ona değiverdi.

Madam de Rênal elini hemen çekti; ama Julien, dokunduğu vakit bu elin böyle çekilivermemesini sağlamayı kendine bir "görev" saydı. Yapılacak bir görevi olduğu, bunu beceremezse gülünç bir hale düşeceği, daha doğrusu bir aşağılık duygusuna kapılacağı düşüncesi, kalbindeki bütün neşeyi, bütün zevki dağıtıverdi.

9

Köyde bir akşam

"Mösyö de Guérin'in Didon'u, dilber bir taslak!"

STROMBECK

Ertesi sabah Madam de Rênal ile karşılaştığı zaman Julien'in bakışlarında bir tuhaflık vardı; ona, çarpışması gerekecek bir düşmanı kollar gibi bakıyordu. Bir gün öncekinden pek başka olan bu bakışlar, Madam de Rênal'i şaşkına döndürdü; ona bu kadar iyilik göstersin de sonra o böyle dargın gibi dursun... Kadıncağız gözlerini onun gözlerinden bir türlü alamıyordu.

Madam Derville'in evde olması yüzünden Julien, boyuna konuşmak zorunda kalmayıp kafasındakiyle uğraşmak olanağı buldu. O gün biricik işi, Tanrı'dan gelme bir esinle yazılmış kabul ettiği ve demir ruhunu çelikleştiren kitabı okuyup yüreğini pekleştirmek oldu.

Çocukların ders saatlerini oldukça kısalttı; sonra Madam de Rênal'in yanına gelmesi, onu yine benliğini yüceltmek yollarını aramaya sürükledi. O akşam kadının elini onun avucunda bırakması gerekti; Julien buna karar vermişti.

Güneş batıya doğru ilerleyip de işin neye varacağını gösterecek an yaklaştıkça, Julien'in kalbi tuhaf tuhaf

çarpmaya başladı. Ortalık karardı. Julien, gecenin zifiri karanlık olacağını görüp göğsünün üstünden koca bir yük kaldırılmışçasına bir ferahlık duydu. Pek sıcak bir rüzgârın sürüklediği iri iri bulutlarla kaplı olan gök, bir fırtına kopacağı haberini veriyordu sanki. Madam de Rênal ile Madam Derville geç vakte kadar gezdiler. Onların o akşam her yaptıkları Julien'e bir tuhaf geliyordu. O iki kadın, bazı pek ince duygulu kimselerde sanki sevmek zevkini çoğaltan bu havadan haz duyuyorlardı.

Sonunda ıhlamur ağacının altına oturdular; Madam de Rênal, Julien'in yanındaydı, bir yanında da Madam Derville oturuyordu.

Başkaları gibi kendine de hiç güveni olmayan Julien'in o anda ruhunun ne halde olduğunu görmemesine olanak yoktu; içinden, "Ben başıma gelecek ilk düelloda da böyle titreyecek, kendimi bu kadar zavallı mı bulacağım?" dedi.

Kalbi öyle öldürücü bir heyecan içindeydi ki, o anda bütün tehlikeler ona bu durumdan bin kat hayırlı gibi gözüküyordu. Kaç kez içinden Madam de Rênal'in, evde bir işi çıkıp da bahçeden gidivermesi için dua etti. Julien'in o anda kendi kendisiyle çarpışması o kadar şiddetli idi ki sesinin tamamıyla başkalaşmaması elinde değildi; arası çok geçmedi, Madam de Rênal'in sesi de titrekleşti, ama Julien bunun farkına varmadı. Kalbinde görevin çekingenliğe karşı açtığı korkunç savaş o kadar acı doluydu ki, Julien'in kendinden başka hiçbir şeye dikkat etmesine olanak kalmamıştı. Köşkün kule saati, ona çeyrek kalayı çalmış, ama Julien, daha hiçbir şeye cesaret edememişti. Yüreksizliğine son derece kızdı, "Ya saat tam onu çalarken ben bugün, bütün gün düşündüklerimi yapacağım ya da odama çıkıp beynime bir kurşun sıkacağım," dedi.

Bu son bekleme ve heyecan ânında Julien, duyduğu heyecanın aşırılığı ile iradesine egemen olamaz bir hale

geliyordu. Sonunda başının üzerindeki saat onu çalmaya başladı. Bu kader çizici saatin her vuruşu Julien'in göğsünde gümbürdüyor ve sanki bedenini bir hareket için itiştiriyordu.

Sonunda saatin onu son kez vurmasının sesi daha havada dağılıp bitmeden Julien elini uzattı ve Madam de Rênal'in elini tuttu. Kadın hemen çektiyse de, Julien ne yaptığının pek de farkına varmaksızın yeniden yakaladı. Kendisi de pek heyecan içindeydi, ama tuttuğu elin buz gibi soğuk olması dikkatini çekti. Onu güçle, ama kaynağı kendinden olmayan bir güçle sıkıyordu; kadın, çekmek için son bir çaba gösterdiyse de, sonunda bu el, Julien'in avucu içinde bırakıldı.

Madam de Rênal'i sevdiği için değil, korkunç bir işkenceden artık kurtulduğu için Julien kalbinde sonsuz bir esenlik duydu. Madam Derville'e bir şey sezdirmemek için, söz söylemek gerektiğini düşündü; şimdi titremiyor, gürlüyordu. Madam de Rênal'in sesinde ise öyle bir heyecan duyuluyordu ki Madam Derville onu hasta sandı ve eve girmek gerektiğini öne sürdü. Julien, durumunun tehlikeli olduğunu anladı:

"Madam de Rênal içeri girerse ben yine bu sabahki acıklı halime düşerim. Eli elimde o kadar az zaman kaldı ki, bununla ben bir şey elde etmiş sayılamam."

Madam Derville önerisini yineleyince, Julien, avucu içine bırakılmış olan eli hızla sıktı.

Kalkmaya hazırlanmış olan Madam de Rênal yine oturdu ve bitkin bir sesle, "Doğrusu biraz hasta gibiyim, ama böyle açık havada oturmak iyi geliyor," dedi.

Bu sözler, Julien'in o anda son derecesine varmış olan esenliğini perçinledi: Konuştu, yapmacık tavırlar takınmayı unuttu ve sözlerini dinleyen o iki kadına, erkeklerin en sevimlisi gibi gözüktü. Ancak birdenbire beliren bu güzel konuşma çabasında yine bir cesaret eksikliği

vardı. Madam Derville'in, fırtına haberi getirerek esmeye başlayan rüzgârdan yorulup tek başına içeriye gitmesinden, ucunda ölüm varmış gibi korkuyordu. Öyle bir şey olursa Madam de Rênal ile baş başa kalacaktı. Harekete geçmek için gereken cesareti neredeyse rastlantıyla göstermişti; ama Madam de Rênal'e, en basitinden bir tek sözcük bile söylemeye gücü yetmeyeceğini seziyordu. Gerçi Madam de Rênal'in edeceği sitemlerin pek sudan olacağını biliyordu; ancak bunlar da kendisini yenik düşürmeye, elde ettiği üstünlüğü hiçe indirmeye yetecekti.

Ama o akşam talihi yaver gitti; onu çok vakit bir çocuk gibi beceriksiz ve sohbetini az eğlenceli bulan Madam Derville, o akşamki dokunaklı ve tumturaklı sözlerinden nasılsa hoşlandı. Eli Julien'in elinde olan Madam de Rênal'e gelince, o hiçbir şey düşünmüyordu; kendini hayatın akışına bırakmıştı. Öteden beri ağızdan ağıza dolaşan söylentilere bakılırsa Cesur Charles'ın[1] kendi eliyle diktiği o büyük ıhlamurun altında geçirilen saatler, Madam de Rênal için bir esenlik kaynağı oldu. Rüzgârın sık dallar arasında inildemesini, en aşağıdaki yapraklara tek tük düşmeye başlayan yağmur damlalarının gürültüsünü hazla dinliyordu. O anda Julien'in içine rahatlık verecek bir şey oldu, ama Julien bunun pek farkına varmadı: Madam de Rênal, rüzgârın ayakları ucuna devirdiği bir çiçek saksısını düzeltmek isteyen kuzenine yardım için ayağa kalkarken elini çekmek zorunda kalmıştı, ama yerine oturur oturmaz, hemen hemen hiç karşı koymadan ve bu aralarında anlaşılıp sözleşilmiş bir şeymiş gibi, elini yine Julien'in avucuna bırakmıştı.

Saat on ikiyi çalalı çok olmuştu; artık bahçeden eve girmek, ayrılmak gerekiyordu. Sevmek mutluluğuyla kal-

1. *Charles le Téméraire.* (Ç.N.)

bi coşan Madam de Rênal, o kadar bilgisizlik gösteriyordu ki, kendi kendine hemen hemen hiçbir sitemde bulunmadı. Mutluluktan gözüne uyku girmiyordu. Sabahtan beri içinde gurur ile çekingenliğin çarpışmalarıyla bitkin düşmüş olan Julien ise kalıp gibi bir uykuya daldı.

Ertesi sabah onu saat beşte uyandırdılar; Madam de Rênal'i pek düşünmedi bile, kadıncağız bunu duysa kim bilir ne üzülürdü! Julien, "görevini yapmıştı: hem de yiğitlik gerektiren görevini." Bu düşünceyle, içi içine sığmazcasına sevindi, odasına kapanıp kapıyı kilitledi ve yepyeni bir zevkle, kahramanının yaptıklarını anlatan kitabı okumaya daldı.

Öğle yemeği zili çaldığında Julien, Napoléon ordularının bildirilerini okumaktan, bir gün önceki kazançlarını unutmuştu. Salona inerken içinden, hiç de aldırış etmez gibi, "O kadına da kendisini sevdiğimi söylemeli," dedi.

Beklediği haz ve gevşeklik dolu gözler yerine Mösyö de Rênal'in asık yüzüyle karşılaştı; iki saat önce Verrières'den gelmiş olan Belediye Başkanı, Julien'in öğleye kadar olan vakti böyle çocuklara hiç uğramadan geçirmesine kızdığını gizlemiyordu. Bu öfkelenen, öfkesini göstermeye kendinde hak bulan, bu böbürlenen adam ne kadar da çirkindi!

Kocasının her acı sözü, Madam de Rênal'in yüreğine bir bıçak gibi saplanıyordu. Julien'e gelince, o gönlü o kadar coşku içinde, kafası birkaç saattir gözlerinin önünden geçmiş büyük şeylerle o kadar doluydu ki, Mösyö de Rênal'in söylediği sert sözleri pek dinlemedi bile. En sonunda şöyle yukarıdan, "Hastaydım," dedi.

Bu yanıttaki eda, Verrières Belediye Başkanı'ndan çok daha az alıngan bir adamı bile iğnelemeye yeterdi; Mösyö de Rênal, onun bu karşılığına, hemen onu kovmakla karşılık vermeyi düşündüyse de, "İş konusunda aceleci olmayın," ilkesini hatırlayıp vazgeçti. İçinden şöyle düşündü:

"Bu sersem delikanlı benim evime geleli beri kendine bir ün edindi; ben kovarsam Valenod'nun yanına girer ya da Élisa'yı alır ve her iki durumda da benim evimden kovulmuş olmak ona vız gelir."

Bu akıllıca düşüncelerine rağmen, Mösyö de Rênal birtakım kaba saba sözlerle hoşnutsuzluğunu belli etmekten kendini alamadı; bu sözler yavaş yavaş Julien'i kızdırmıştı. Madam de Rênal hüngür hüngür ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Yemek biter bitmez Julien'den, gezmeye gitmek üzere kolunu vermesini rica etti; bu kola dostlukla dayanıyordu. Madam de Rênal'in her söylediğine, Julien, dişleri arasından, "İşte zenginler böyledir!" demekten başka bir yanıt vermiyordu.

Mösyö de Rênal de yanlarında yürüyor, orada bulunmasıyla Julien'i bir kat daha kızdırıyordu. Biraz sonra Julien, koluna Madam de Rênal'in, amacını belli eder bir biçimde dayandığının farkına vardı; bu davranış ona pek iğrenç geldi, kadını hızla silkip kolunu kurtardı.

Çok şükür ki Mösyö de Rênal bu yeni kabalığı görmedi, bunu yalnız Madam Derville fark etti. Madam de Rênal için için ağlıyordu. O sırada Mösyö de Rênal bir köylü kadınını taş atarak kovalıyordu; kadıncağız Belediye Başkanı'nın yemiş bahçesinin kenarından geçen patikadan gidiyordu. Madam Derville, acele acele, "Mösyö Julien, rica ederim soğukkanlılığınızı kaybetmeyin," dedi, "insan hali bu. Hepimizin bir sıkkın günü bulunur..."

Julien onu, içinde son derece hafifseme beliren soğuk bir bakışla süzdü.

Bu bakış, Madam Derville'i şaşırttı; bu bakışın neler taşıdığını anlasaydı daha çok şaşardı; Madam Derville'de sezme gücü olsaydı, bu bakışta kanlı bir öç alma umuduna benzer bir duygu okuyabilirdi. Böyle onurumuzun kırıldığı anlar yok mu? Robespierre gibi adamları yetiştiren işte o anlardır.

Madam Derville, kuzenine yavaşça, "Sizin Julien'iniz pek öfkeli bir adam, beni korkutuyor," dedi.

"Öfkelenmeye de hakkı var. Çocukları şaşılacak derecede ilerletti, bir sabahı da onlara ders vermeden geçirmiş, ne çıkar? Kardeş, bu erkekler pek acımasız oluyor."

Ömründe ilk olarak Madam de Rênal, içinde kocasından öç almak isteği duydu. Julien'in zenginlere karşı beslediği kin artık patlak verecekti. Çok şükür ki Mösyö de Rênal o sırada bahçıvanı çağırdı ve onunla birlikte kalıp yemiş bahçesinden geçen patikayı diken yığınlarıyla kapamaya çalıştı. Julien, gezdikleri sürece iki kadından da gördüğü iltifatlara, ikramlara ağzını açıp karşılık vermedi. Mösyö de Rênal uzaklaşır uzaklaşmaz Madam de Rênal de, Madam Derville de yorgunluklarını ileri sürerek Julien'in biri bir koluna, biri öteki koluna girmişlerdi.

Kafalarının dağınıklığından yüzleri kızarmış, hallerine bir kararsızlık gelmiş bu iki kadının ortasında Julien'in gösterişli ve uçuk benzi, düşünceli ve iradesine hâkim hali, garip bir karşıtlık doğuruyordu. Bu kadınlardan da, her türlü aşk, sevgi duygularından da nefret ediyordu. İçinden, "Öğrenimimi tamamlamak için yılda beş yüz frank bile gelirim yok! Ah! Bu kadarcık olsun param olsaydı o herife minnet mi ederdim!" diye geçirdi.

Kafası böyle gamlı düşüncelere dalmış olduğu için, o iki kadının söylediği iltifatlı sözlere hiç dikkat etmiyor, bir-ikisini dinlemeye katlansa bile büsbütün anlamsız, bönce, tatsız, eh işte kadınca sözler diye karşılıyordu.

Her ne olursa olsun bir şeyler söyleyip konuşmayı sürdürmek isteğiyle Madam de Rênal, bir ara da kocasının Verrières'den niçin geldiğini anlattı. Belediye Başkanı, bir çiftçi ile pazarlık edip mısır samanı almıştı. (O yörelerde yatakların şilteleri, mısır samanıyla doldurulur.) Madam de Rênal ekledi:

"Kocam yanımıza gelmeyecek; bahçıvanı ve uşağını alıp evdeki şilteleri yenilemekle uğraşacak. Bu sabah birinci kattaki yataklara mısır samanı koydurdu, şimdi de üst kata çıkacak."

Julien'in rengi attı; Madam de Rênal'e tuhaf tuhaf baktı, az sonra, adımlarını sıklaştırarak onunla gizli konuşacağı bir şeyleri olduğunu belli etti. Madam Derville onların uzaklaşıp yalnız kalmalarına engel olamadı. Julien, Madam de Rênal'e, "Beni kurtarın, hayatımı kurtarın," dedi; "beni ancak siz kurtarabilirsiniz; biliyorsunuz ki Mösyö de Rênal'in uşağı bana kin besliyor. Size itiraf edebilirim. Madam, bende bir resim var; yatağımın şiltesine sakladım."

Bu sözü duyunca Madam de Rênal sapsarı kesildi.

"Şimdi odaya yalnız siz girebilirsiniz Madam; şiltenin pencere tarafındaki köşesine elinizi sokun, orada siyah ve parlak bir kutu bulacaksınız."

Madam de Rênal düşüverecek gibi oluyordu:

"O kutunun içinde bir resim mi var?" diye sordu.

Julien, kadının halindeki kederi gördü ve hemen bundan da yararlanmak istedi:

"Sizden bir iyilik daha isteyeceğim Madam: Çok rica ederim, o resme bakmayın, o benim için bir sırdır."

Madam de Rênal ölgün bir sesle yineledi:

"Bir sırdır..."

Zenginlikleriyle övünen ve ancak para işlerine ilgi gösteren adamlar arasında büyümüş olmasına rağmen Madam de Rênal, seveli beri iyiliksever de olmuştu. Julien'in sözleri onu ta içinden yaralamıştı, ama istediğini hakkıyla yapabilmek için bilmesi gereken şeyleri yine de katıksız bir bağlılık edasıyla sordu. Eve doğru giderken, "Siyah, parlak mukavvadan yuvarlak bir kutu, değil mi?" dedi.

Julien, bir tehlikeye düşmüş erkeklerin takındıkları sert tavırla karşılık verdi:

"Evet, Madam."

Madam de Rênal ikinci kata çıktı, ölüme gider gibi sapsarıydı. Kederi yetmiyormuş gibi bütün bedeninde bir kırıklık duyuyor, bayılacak gibi oluyordu; ama Julien'e bir iyilikte bulunmak zorunda oluşu ona güç verdi. "Ne yapıp yapıp o kutuyu ele geçirmeliyim," diye adımlarını hızlandırdı.

Kocasının, Julien'in odasında uşakla konuşmakta olduğunu duydu. Çok şükür onlar orada durmayıp çocukların odasına geçtiler. Madam de Rênal şilteyi kaldırdı, elini içine öyle bir daldırdı ki parmakları çizildi. Bu türden acılara hiç dayanamamakla birlikte, bu seferkinin farkına bile varmadı, çünkü döşeğe elini sokar sokmaz mukavva kutunun cilasından gelen serinliği de hissetti. Madam de Rênal kutuyu alıp hemen dışarı çıktı.

Kocası tarafından yakalanma korkusu daha henüz geçmişti ki, Madam de Rênal, elinde bu kutuyu tutmaktan duyduğu nefret duygusuna dayanamayıp bayılıverecek gibi oldu.

"Demek Julien'in bir sevdiği var, sevdiği kadının resmi de şimdi benim elimde!"

Bu dairenin bir sofasında, bir iskemleye yığılmış, kıskançlığın uyandırdığı bütün korkunç düşüncelerin eline düşmüştü. Son dereceye varan acemiliği bu kez de işine yaradı: Şaşkınlık, acısını hafifletiyordu. Julien geldi, kutuyu aldı, bir teşekkür bile etmeden, tek söz bile söylemeden odasına koştu, sobayı ateşleyip kutuyu hemen yaktı. Yüzünde bir damla kan kalmamıştı, çökmüş gibi bir hali vardı, geçirdiği tehlikeyi gözünde pek büyütüyordu. Başını sallayarak mırıldandı:

"Krallarımızın tahtına el koydu diye Napoléon'dan nefret ettiğini söyleyen bir adamın odasında yine o Napoléon'un bir resmi bulunsun! Hem de bunu koyu krallık yandaşı ve öfkeli Mösyö de Rênal bulsun! Bütün

dikkatsizliklerim yetmiyormuş gibi resmin arkasına birtakım yazılar da yazdım; onları okuyanın benim Napoléon'a ne kadar hayran olduğumdan hiçbir kuşkusu kalmaz. Hem her yazdığım sözün altında tarihi de var: Daha önceki gün bile yazdım."

Kutunun yandığını görünce ekledi:

"Bu resim ele geçeydi, ünüm sanım mahvoluverirdi; oysa benim varım yoğum da yalnız bu... ben ancak, kendimi beğendiği düşüncelere bağlı bir genç, diye tanıtmış olmamla geçiniyorum; bu benimki de yaşamak, geçinmek sayılırsa!.."

Bir saat sonra yorgunluk ve kendisine karşı duyduğu acıma duygusu, yüreğini yumuşattı. Madam de Rênal'i görüp elini öptü; bu el öpüşünde, her zamankinden daha çok içtenlik vardı. Madam de Rênal, sevincinden kıpkırmızı oldu, ama hemen hemen o anda, Julien'in elini de, kıskançlık öfkesiyle itti. Julien daha yeni yaralanmış gururu yüzünden, doğrusu bir ahmaklık gösterdi. Madam de Rênal'i yalnızca bir zengin kadın diye gördü ve elini, hafifsemeyle elinden bırakıp uzaklaştı. Gidip bahçede düşünceli düşünceli dolaştı. Biraz sonra dudaklarında acı bir gülümseme belirdi:

"Ben burada vaktini bildiği gibi geçirmekte özgür bir adam gibi dolaşıyor, çocuklarla uğraşmıyorum! Mösyö de Rênal de kalbimi kıracak sözler söylerse hakkı olacak." Hemen çocukların odasına koştu.

Çocukların arasında pek sevdiği en küçüğü, tatlı sözleriyle, onun içini yakan acıyı biraz olsun yatıştırdı. Julien kendi kendine, "Bu çocuk daha beni hor görmüyor," dedi. Ama arası çok geçmeden, acısının azalmış olmasını bir zayıflık sayarak kendi kendine kızdı: "Bu çocuklar beni, dün alınan köpeği okşadıkları gibi okşuyorlar."

10

Büyük bir kalp ile küçük bir servet

"Ne ki ihanet eder tutku kendi kendisine
Kendi karanlığında gizlense de: yaklaşan fırtınayı
Kararan gökyüzü nasıl haber verirse."[1]

Köşkün bütün odalarını birer birer dolaşmakta olan Mösyö de Rênal, şilteleri taşıyan uşaklarla birlikte çocukların odasına döndü. Bu adamın içeri birdenbire girişi, Julien'in üzerinde bardağı taşıran son damla etkisini yaptı.

Her zamankinden daha uçuk benizli, daha gamlıydı, Mösyö de Rênal'in üzerine doğru yürüdü. Mösyö de Rênal durup uşaklarına baktı. Julien, "Mösyö," dedi, "başka bir eğitmen tutmuş olsaydınız çocuklarınız yine bugünkü kadar ilerlemiş olacak mıydı? Bunu böyle mi sanıyorsunuz?"

Mösyö de Rênal'in bir şey söylemesine vakit bırakmadan konuşmasını sürdürdü:

"Öyle sanmıyorsanız, beni çocuklarınızla uğraşmıyor diye nasıl suçlamaya kalkışıyorsunuz?"

Korkusu daha yeni geçmiş olan Mösyö de Rênal, karşısındaki genç köylünün böyle garip bir tavır takın-

1. Lord Byron, *Don Juan*, I:73, çev. Halil Köksel, YKY, 2006. (Y.N.)

masını, cebinde daha kârlı bir iş önerisi bulunmasına yordu; onun bu evden çıkmak istediğini sandı. Julien'in öfkesi, söz söyledikçe artıyordu:

"Ben sizsiz de yaşayabilirim, Mösyö," dedi.

Mösyö de Rênal, biraz dili dolaşarak yanıt verdi:

"Sizi bu kadar sinirlenmiş gördüğüme doğrusu çok üzüldüm."

Uşaklar, on adım ötede, yatakları düzeltmekle uğraşıyorlardı. Julien çileden çıkmış bir durumda, "Bana bu sözler yetmez, Mösyö," dedi, "bir düşünün, bana ne ağır şeyler söylediniz, hem de kadınların yanında!"

Mösyö de Rênal, Julien'in ne beklediğini pek iyi anlamıştı; şimdi içinde çetin bir çarpışma vardı. Öfkeden gerçekten çıldırmak derecesine gelmiş olan Julien, bir aralık, "Sizin evinizden çıkınca nereye gideceğimi biliyorum, Mösyö!" diye bağırdı.

Mösyö de Rênal, bu sözü duyar duymaz, Julien'i sanki Mösyö Valenod'nun evinde görür gibi oldu; içini çekti ve en ıstıraplı bir ameliyat için cerrah çağıran bir adam haliyle, "Peki, Mösyö," dedi, "istediğinizi yapmayı kabul ediyorum. Öbür gün ayın biri, o günden başlamak üzere aylığınızı elli franktan vereceğim."

Julien'in içinden bir gülme geldi; şaşırmış, öfkesini de unutmuştu. İçinden, "Bu hayvan benim sandığımdan da aşağılıkmış!" dedi. "Bu bayağı tıynetli adamın, bundan daha soylu bir biçimde özür dilemesi beklenmez ya!"

Bütün bunları ağızları açık dinlemiş olan çocuklar, bahçeye koşup annelerine Mösyö Julien'in pek kızmış olduğunu, ama aylığının elli franga çıkarıldığını haber verdiler.

Julien, alışkanlıkla çocukların arkası sıra çıkmış, son derece kızan Mösyö de Rênal'e bir kere olsun dönüp bakmamıştı. Belediye Başkanı içinden homurdandı:

"Mösyö Valenod'nun yüzünden harcadığım para,

yüz altmış sekiz frangı buldu. Ona, bulunmuş çocuklara sağlanacak gereçler konusunda iki çift söz söyleme zamanı geldi!"

Biraz sonra Julien, Mösyö de Rênal ile yine karşılaştı, "Mösyö Chélan'a gidip günah çıkaracağım," dedi, "birkaç saat evde bulunmayacağımı bildirmekle şereflenirim."

Mösyö de Rênal, sahte sahte gülerek, "Azizim Julien," dedi, "istersen bütün gün kendini özgür sayabilirsin; istersen yarın da, dostum. Verrières'ye giderken bahçıvana söyleyeyim, sana atını versin."

İçinden de, "Şimdi gidip Mösyö Valenod'ya yanıtını verecek," dedi, "bana bir şey söylemedi ama şimdi üstüne varmaya gelmez, hele bir kızgınlığı geçsin, aklı başına gelsin..."

Julien evden tez ayrılıp Vergy'den Verrières'ye kadar uzanan korulara doğru çıktı. Mösyö Chélan'ın evine pek erken varmak istemiyordu. Kendini yine ikiyüzlü olmaya zorlamayı hiç istemiyor, ruhunda geçenleri anlamak, içini altüst eden duyguları gözden geçirmek gereğini duyuyordu. Korulara varıp insanların gözünden kurtulur kurtulmaz, "Bir savaşta üstün geldim, açtığım bir savaşta üstün geldim!" dedi.

Böyle düşününce, durumunu pek parlak gördü, ruhuna da biraz rahatlık geldi.

"Aylığımız elli franga çıktı; bu Mösyö de Rênal'in bir korkusu var, var ama acaba nedir?"

Daha bir saat önce, öfkeyle köpürerek baktığı o mutlu ve güç sahibi adamın neden korkusu olabileceğini araştırmak, Julien'in ruhunu büsbütün yatıştırdı. O kadar ki, ağaçları arasında yürüdüğü ormanın insanı hayran eden güzelliğini bile hisseder gibi oldu. Ormanın dağdan yana olan kesimine vaktiyle koca koca çıplak kaya parça-

ları düşmüştü. Güneşin yakıcılığı yüzünden şöyle bir durup dinlenilemeyecek yerlerin bir-iki adım ötesini birer tatlı serin gölgeliğe dönüştüren bu kayalar kadar büyük kayın ağaçları da vardı.

Julien, bu koca kayaların gölgesinde durup bir soluk alıyor, sonra yine yoluna koyuluyordu. Yalnız çobanların bildiği belli belirsiz dar bir keçiyolundan yürüdü ve biraz sonra kendini dev bir kayanın üzerinde buldu; orada dimdik durdu, bütün insanlardan uzakta olduğundan emindi. Gülümsedi. Bu kayanın üstündeki durumu, zekâ ve güçlülük konusunda erişmek istediği durumun sanki cisimleşmiş bir simgesi değil miydi? Bu dağların saf havası ruhuna erinç, hatta sevinç aşıladı. Gerçi Verrières Belediye Başkanı, yine onun gözünde dünyanın bütün zenginlerinin ve bütün küstahlarının temsilcisiydi; ama Julien, ona karşı içinde duyduğu kinin, hareketlerinin bütün şiddetine karşın, hiç de kişisel bir duygu olmadığını anlıyordu. Mösyö de Rênal'i artık görmeyecek olsa, sekiz gün geçmez, kendisini de, köşkünü de, köpeklerini de, çocuklarını da, bütün ailesini de unutuverirdi.

"Ben onu, nasıl oldu bilmem, en büyük özveriye razı ettim. Yılda elli écu'den fazla para! Bir dakika önce de bir büyük tehlikeden kurtulmuştum. Bir günde iki yengi: İkincisinin bir değeri yok, çünkü nedenini bulmak gerek. Ama bugün öyle zor aramalarla uğraşacak vaktim yok, onlar yarına."

Julien, kayanın üzerinde ayakta durmuş, ağustos güneşinin bir ateşe dönüştürdüğü göğe bakıyordu. Kayanın üst yanındaki tarlada ağustosböcekleri ötüyor, onlar da susunca Julien'in her yanını sessizlik kaplıyordu. Başının üstündeki kayalardan uçmuş olan bir atmaca ara sıra gözüküyor ve gökte geniş daireler çiziyordu. Julien'in gözleri bu yırtıcı kuşu, iradesine bağlı olmayan, içinden gelen bir hareketle izliyordu. Onun sakin ve güçlü hare-

ketlerine hayran hayran bakıyor; onun gücüne, onun yalnızlığına gıpta ediyordu.

Napoléon'un yazgısı böyle olmuştu, acaba bir gün kendi yazgısı da böyle olacak mıydı?

11

Bir akşam

"Yine de bir şefkat gizliydi Julia'nın bu soğukluğunda,
Nazikçe çekilse de Juan'ın elinden eli,
Öylesine yumuşak öylesine yavaşça
Hafif bir basınç ve titreyiş bıraktı ki."[1]

Verrières'de bir gözükmek gerekti. Papaz'ın evinden çıkarken Julien, güzel bir rastlantıyla Mösyö Valenod'yla karşılaştı ve aylığının artırıldığını ona da anlatmak fırsatını kaçırmadı.

Vergy'ye dönünce, bahçeye, ancak ortalık iyice kararıktan sonra indi. Bütün gün duyduğu o türlü türlü ve birbirinden üstün heyecanlarla gönlü yorulmuştu. Kadınların karşısına çıkacağı aklına geldikçe, "Onlara da ne demeli?" diye düşünüyordu. Ruhunun o sırada, kadınların genellikle ilgiyle karşıladıkları küçük olaylar yüzünden, tam o düzeyde olduğunun farkında değildi. Çok zaman Julien'i Madam Derville de, hatta Madam de Rênal de anlamazdı; o da bu kadınların söylediklerini ancak yarı anlardı. Gözü, pek yukarılarda olan bu gencin ruhunu altüst eden tutku dalgalarında işte böyle bir güç,

1. Lord Byron, *Don Juan*, I:71, çev. Halil Köksel, YKY, 2006. (Y.N.)

–deyim yerindeyse– böyle bir görkem vardı. Bu garip delikanlının içinde hemen hemen her gün fırtına eserdi.

O akşam bahçeye inerken Julien, o iki güzel kuzenin düşüncelerini can kulağıyla dinlemek niyetindeydi. Onlar da Julien'i sabırsızlıkla bekliyorlardı. Her zamanki yerine, Madam de Rênal'in yanına oturdu. Az sonra göz gözü görmez oldu. Julien, deminden beri yanında gördüğü, bir iskemleye dayanmış beyaz bir eli tutmak istedi. Kadın biraz tereddüt etti, sonunda elini, kızgınlık belirten bir davranışla çekiverdi. Julien, bunu ilk ve son ihtar diye karşılamaya hazırdı; tam o sırada Mösyö de Rênal'in sesi duyuldu.

Sabahki kaba sözler, daha Julien'in kulağında çınlıyordu. İçinden, "Talihin pek şımarttığı bu herifle en iyi alay, ona en iyi hakaret, onun yanında karısının elini tutmak olmaz mı? Ben, o kadar hafifseyerek baktığı ben, bunu yapacağım," dedi.

Yaradılışına zaten pek uymayan sakinliği o anda dağıldı; Madam de Rênal'in elini vermeye razı olmasını kalbi çarparak, başka bir şey düşünmesine olanak bırakmayacak kadar kalbi çarparak istiyordu.

Mösyö de Rênal, öfkeli öfkeli politikadan söz ediyordu: Verrières sanayi adamlarından ikisi, üçü zenginlikte onu geride bırakmaya başlamış, belediye seçimlerinde de ona zorluk çıkarmak istiyorlardı. Madam Derville bu sözleri dinliyordu. Julien ise Belediye Başkanı'nın söyleviyle büsbütün kızıp iskemlesini Madam de Rênal'inkine yaklaştırdı. Karanlık, bütün hareketleri gizliyordu. Julien, elini, açık giysinin örtemediği güzel kolun yanına götürmek yürekliliğini gösterdi. Düşüncesindeki durgunluk bozuldu, artık düşüncesini yönetemez oldu, yanağını o güzel kola yaklaştırdı ve dudağını ona değdirmek cesaretini gösterdi.

Madam de Rênal titredi. Kocası şuracıktaydı, kadın

hemen elini Julien'e verdi ve onu biraz öteye itti. Mösyö de Rênal, soysuz insanlar ve para kazanan Jacobenlere sövgüler yağdırırken, Julien, avucu içindeki eli ateşli öpücüklerle kavrıyordu. Bilmem o öpüşler gerçekten ateşli, tutkulu muydu? Herhalde Madam de Rênal onları öyle diye karşılıyordu. Oysa kadıncağız, kendi kendine bile itiraf etmeden çıldırasıya sevdiği adamın, başka bir kadına gönüllü olduğunu daha o gün, o kötü gün, kuşkuya yer bırakmaz bir şekilde öğrenmemiş miydi? O gün Julien evde değilken Madam de Rênal içinde sonsuz bir umutsuzluk duymuştu ve bu kendisini oldukça düşündürmüştü.

İçinden, "Ne! Seviyor muyum?" demişti. "Gönlüme aşk mı girdi? Ben evli bir kadın, bir erkeğe gönül vereyim?" Sonra yine düşünmüştü: "Ama ben, düşüncemi bir an bile Julien'den ayırmama yol vermeyen bu gamlı çılgınlığı şimdiye kadar kocam için hiç duymadım.[1] O Julien, bana çok saygı gösteren bir çocukcağız; işte o kadar. Bu çılgınlık geçer gider. Benim o delikanlı için şu ya da bu duyguyu beslememden kocama ne? Ben, Julien'le birtakım düşüncelerden, düşsel konulardan konuşuyorum. Mösyö de Rênal ise bu gibi sözlerden sıkılır. O, hep işlerini düşünür. Demek ki Julien ile konuşmamdan o hiçbir şey kaybetmiş olmuyor."

O zamana kadar hiç duymadığı bir tutkuyla yolunu şaşırmış olan bu saf ruhun temizliğine hiçbir ikiyüzlülük lekesi karışmıyordu. Düşüncelerinde yanılıyor, bilmeden yanılıyordu; ama içinde bir şey, namusluluk içgüdüsü ürpermişti. Julien bahçeye geldiğinde kadıncağız işte bu

1. Kocasını sevdiğini, yani ona karşı içindeki duygunun aşk olduğunu sanan Madam de Rênal, bununla, "Demek ki, Julien'e âşık değilim," demek istiyor. (Ç.N.)

kararsızlıklarla perişan oluyordu. Julien'in sesini duydu ve hemen hemen hiç arası geçmeden yanına oturduğunu gördü. On beş günden beri içine haz veren, daha çok da şaşırtan bu mutlulukla ruhu yine göklere erdi. Madam de Rênal, bu işin pek acemisiydi. Bir-iki dakika sonra kendi kendine, "Demek ki burada bulunması bütün kabahatlerini unutmama yetiyor!" dedi. Korktu; elini işte o vakit çekmişti.

O zamana kadar hiç bilmediği tutku dolu öpücükler, Madam de Rênal'e, Julien'in başka bir kadın sevmesi olasılığını unutturuverdi. Arası çok geçmedi, Julien'e büsbütün suçsuz bir genç, diye baktı. İçini buran acıyı unutmuş, hayalinden bile geçmeyen bir mutluluğa kavuşmuş olmak Madam de Rênal'in yüreğine aşk ve çılgınca neşe taşkınlıkları verdi. O akşam, zenginleşen sanayi adamlarını bir türlü unutamayan Verrières Belediye Başkanı dışında herkes için çok güzel bir akşam diye geçti. Julien, artık ne o büyük makamlara erişme sevdasını düşünüyor ne de o yapılması pek güç olan tasarılarıyla kafasını yoruyordu. Ömründe ilk olarak kendini güzelliğin büyüsüne bırakmıştı. Yaradılışına pek yabancı olan belirsiz ve tatlı bir hayale kendini kaptırmış, kusursuz güzelliğiyle hoşuna giden eli yavaş yavaş okşuyor, gecenin hafif rüzgârıyla sallanan ıhlamur yapraklarının hışırtısını, Doubs değirmeni köpeklerinin ta uzaklardan gelen havlamasını dalgın dalgın dinliyordu.

Ama bu duyduğu heyecan, aşk tutkusu değil, yalnızca bir zevkti. Odasına döndüğünde yine aklına, pek sevdiği kitabını okumaktan başka bir şey gelmedi; yirmi yaşındaki bir adamda dünyaya ün salmak düşüncesi, her düşünceden üstündür.

Ama arası çok geçmeden kitabı elinden bıraktı. Napoléon'un zaferlerini düşüne düşüne kendi zaferinde de yeni bir şey olduğunu fark etti. İçinden, "Evet," dedi,

"ben bir savaş kazandım, ama bundan yararlanmak, bu kendini beğenmiş soylunun gururunu tam kaçış sırasında ezmek gerek. Napoléon olsa işte böyle yapardı. Çocuklarıyla uğraşmadığımı söylüyor... Gidip dostum Fouqué'yi göreceğim diye üç günlük bir izin isteyeyim. Razı olmazsa yine işimi bırakacağımı söylerim, ama razı olur."

Madam de Rênal, o gece gözünü yummadı. Sanki o güne kadar hiç yaşamamıştı. Elini Julien'in ateşli öpücüklerle öpmesi, bunu duyabilmek mutluluğu, bir an bile kafasından çıkmıyordu.

Birdenbire, nikâhta verdiği söze hıyanet düşüncesi, bu tüyler ürpertici düşünce gözleri önünde belirdi. En aşağı sefahatin bedensel aşk düşüncesine katabileceği bütün iğrençlikler, Madam de Rênal'in hayaline üşüştü. Bu düşünceler, Julien'i ve onu sevmek mutluluğunu düşündükçe gözleri önünde canlanan şefkatli ve kutsal hayali kirletmeye çalışıyorlardı. Madam de Rênal geleceği pek karanlık görüyor, herkesin hor bakacağı bir kadın olmaktan korkuyordu.

Dayanılmaz heyecanlar geçirdi, ruhu hiç bilmediği illere varmıştı. Daha dün yepyeni bir mutluluk tatmıştı; şimdiyse en acılı bir mutsuzluk kuyusuna batmış gibiydi. Böylesi acılar hakkında hiçbir bilgisi yoktu, zihni bulandı. Kocasına gidip Julien'i sevmekten korktuğunu itiraf etmeyi düşündü bir an. Bu da onun, Julien'in sözünü etmek olurdu. Çok şükür ki hemen aklına düğününden bir gün önce halasının verdiği öğüt geldi. İhtiyar hala, kocanın ne de olsa yine kadının efendisi sayılacağı için, ona sır söylemenin tehlikesini anlatmıştı. Madam de Rênal, şimdi, duyduğu acının aşırılığından ellerini buruyordu.

Birbirine karşıt ve hepsi de acı veren kuruntularla o yandan o yana sürükleniyordu. Bazen sevilmemekten korkuyor; bazen de, hemen ertesi gün Verrières Alanı'na götürülüp göğsüne, nikâha hainliğini halka anlatan bir

levhayla işkenceye uğratılacakmış gibi, suçluluk duygusuyla, o korkunç düşünceyle kıvranıyordu.

Madam de Rênal, hayatın ne olduğunu hiç bilmezdi; büsbütün uyanık bile olsaydı, akıl gücü tıkır tıkır işleseydi bile, Tanrı gözünde suçlu olmakla, bir alanda, halkın tiksinmesinin en gürültülü belirtileri altında ezilme arasında bir fark bulunduğunu yine görmezdi.

Nikâha hainlik düşüncesini ve bu suçun neden olacağını sandığı alçaklığı bir an unutup Julien ile eskiden olduğu gibi masum masum yaşamak zevkini düşünse de, kafası Julien'in başka bir kadını sevdiği düşüncesine, bu korkunç düşünceye saplanıyordu. Julien, şiltesine saklı resmi kaybetmekten ya da bir ele düşürüp o resmin gösterdiği kadına bir leke gelmesinden korkunca ne kadar sararmıştı; Madam de Rênal bunu hatırlıyordu. Her zaman pek sakin ve pek soylu olan o yüzde, ilk olarak korku görmüştü. Julien, hiçbir vakit Madam de Rênal ya da çocukları için bu derece heyecan göstermemişti. Öbürünün üstüne katılan bu acılı mutsuzluk, bir insanın dayanabileceği en son hadde çıkardı. Madam de Rênal, kendi de farkına varmadan çığlıklar koparıp hizmetçisini uyandırdı. Birdenbire yatağının başında bir ışık belirdiğini gördü. Élisa gelmişti. Madam de Rênal, çılgınlığı arasında bağırarak, "O, sizi mi seviyor?" diye sordu.

Hanımını böyle korkunç bir zihin perişanlığı içinde görüp şaşırmış olan hizmetçi kadın, çok şükür bu tuhaf söze hiç dikkat etmedi. Madam de Rênal, ölçüyü kaçırdığını anladı:

"Ateşim var," dedi. "Sanırım biraz da sayıklıyorum, yanımdan gitmeyin."

Kendini tutmak zorunda kalıp iyice uyanmıştı, şimdi kendini daha az mutsuz buluyordu; yarı uyku halinin dağıttığı aklı, yine başına toplanmıştı. Hizmetçi kadının bakışından kurtulmak için ona gazete okumasını emret-

ti; kızcağız tekdüze bir sesle *Quotidienne*'in uzun bir makalesini okumaya başladı. Madam de Rênal, Julien'i yeniden görünce tam bir soğukluk gösterme kararını, bu erdemli kararı işte o mırıltıyı dinlerken verdi.

12

Bir yolculuk

"Paris'te zarif kimseler bulunur,
taşrada karakter sahibi kimseler olabilir."

SIEYES

Ertesi sabah saat daha beşte, Madam de Rênal gözükmeden önce Julien, Mösyö de Rênal'den üç günlük izin koparmıştı. Hiç böyle bir şey beklemediği halde, içinde onu, Madam de Rênal'i görmek isteğini duydu; onun o pek güzel elini hatırlamıştı. Bahçeye indi, Madam de Rênal kendini uzun süre bekletti. Julien onu sevseydi, onun, birinci katın yarı kapalı panjurları arkasında, alnını cama dayamış, bakmakta olduğunu görürdü. Sonunda kadın, geceki antlarına bakmayarak bahçeye çıkmaya karar verdi. Yüzündeki o her zamanki uçukluk kaybolmuş, yüzüne bir tazelik, bir pembelik gelmişti. Bu saf kadıncağız hiç kuşkusuz bir çarpıntı, bir telaş içindeydi; nefsini zorlaması, kendine karşı duyduğu öfke, melek gibi yüzüne bir çekicilik veren ve hayatın bütün bayağı düşüncelerinin yetişemeyeceği bir yükseklikte olduğunu sandıran o durgun görünüşünü bozmuştu.

Julien, hemen onun yanına koştu; omuzlar üstüne acele alınıvermiş atkının arasından görülen o güzel kol-

lara hayrandı. Gece çekilen acılar yüzünden şimdi her yeni duyguyla renkten renge giren yüzündeki parlaklık, düşüncelerle, sabah havasının serinliğiyle, sanki bir kat daha artıyordu. Bu çalımsız, dokunaklı, ama yine de birtakım düşüncelerle, aşağı sınıflar insanlarında bulunmayan düşüncelerle dolu olan güzellik, Julien'e ruhunda o hiç ummadığı bir yeteneğin varlığını sezdirir gibiydi. Gözlerini şaşırtan bu güzelliklere bir türlü doyamayan hayran hayran dalmış olan Julien, dostça bir karşılanmayı bekliyordu. Kendisine buz gibi soğuk bir tavır takınılmasına çok şaşırdı; bu halin, kendisine haddini bildirmek için takınıldığını bile sandı.

Dudaklarındaki zevk gülümsemesi sönüverdi; kibar çevrede, hele soylu zengin bir kadının gözünde yerinin ne olduğunu hatırladı. Bir anda, yüzünde kibir ve kendi kendine öfkeden başka bir şey kalmadı. Demek ki yola çıkmasını böyle bir saatten fazla uzatması, böyle onurunu kıracak bir tavırla karşılaşmak içinmiş!.. Bunu düşündükçe öfkesinden delirecek gibi oluyordu.

"İnsan başkalarına kızmak için budala olmalıdır," diyordu. "Taş elbette düşer, çünkü ağırlığı vardır. Ben hep böyle çocukluk mu edeceğim? Bu adamlara ruhumdan ancak verdikleri para değerinde bir parça koklatma huyunu, o iyi huyu ne vakit edineceğim? Hem onların hem de kendi kendimin saygısını kazanmak istiyorsam onlara anlatmalıyım ki, benim ancak fakirliğim, onların zenginliğiyle bir ticarete girişmiştir; yoksa benim gönlüm onların küstahlığından çok çok uzaktadır. Onların övgülerinin de, hor görmelerinin de erişemeyeceği kadar yüksek bir dünyadadır."

Yüreğine bu duygular üşüşen genç eğitmenin sinirden titreyen yüzünde acı duyan bir gurur ve bir gaddarlık ifadesi okunuyordu. Madam de Rênal bunu görünce, kafası altüst oldu. Onu karşılarken takınmak istediği er-

demlilik gösteren soğukluk şimdi kaybolmuş, onun yerine yüzüne büsbütün başka bir hal, bir merak ifadesi gelmişti. Julien'in birdenbire değiştiğini görmek onun bu merakını büsbütün arttırıyordu. Sabahleyin sağlık, günün güzelliği üzerine söylenen o alışılmış boş sözler, ikisinin de dudaklarında kuruyup kaldı. Hiçbir türlü sevgiye kapılıp düşünme gücünü kaybetmemiş olan Julien, Madam de Rênal ile kendisi arasında dostluk ilişkisi bulunmasına hiçbir olasılık vermediğini ona anlatmanın çaresini hemen buldu; küçük bir yola çıkacağını hiç açmadı bile. Selam verip uzaklaştı.

Madam de Rênal, daha bir gün önce pek nazikçe bakan bu gözlerde, bu gamlı kendini beğenmişlik halini görmekle şaşırmış, incinmiş, bakakalmıştı; tam o sırada en büyük oğlu bahçenin ta bir ucundan koşup geldi ve annesinin boynuna atılıp, "Tatilimiz var, anne," dedi, "Mösyö Julien bugün yola çıkıyor."

Bunu duyunca Madam de Rênal'in bedenini bir ölüm soğukluğu kapladı; namusu yüzünden bahtsız, düşkünlüğü yüzünden bir kat daha bahtsızdı.

Bu yeni olay, onun bütün düşüncesini kavradı; geçirdiği o korkunç gece sonunda verdiği akıllıca usluca kararların hepsini unutuverdi. O sevimli âşığa karşı direnmek değil, onu bütün bütün elden kaçırmış olmak sorunu vardı şimdi.

Sofraya, yemeğe gitmek gerekti. Bütün çektikleri yetmiyormuş gibi Mösyö de Rênal'in de, Madam Derville'in de ağzından yalnız Julien'in yolculuğu üzerine sözler işitti. Verrières Belediye Başkanı, Julien'in izin istemek için takındığı inatçı tavırda, kendini işkillendiren bir şeyler sezmişti.

"Bu köylü parçasına hiç kuşkusuz biri bir öneride bulunmuş. Ama bu biri, Mösyö Valenod bile olsa, benim yılda altı yüz frank verdiğimi duyunca yelkenleri suya

indirmişti. Dün Julien, Verrières'de o adamı görüp düşünmek için üç gün süre istemiş olacak, bu sabah da, bana bir yanıt vermekten kaçmak için kalkıp dağa gidiyor. Küstahlığa kalkışan alçak bir işçi ile işe girişmek, onun elinde oyuncak olmak! Bakın ne hallere düştük!"

Madam de Rênal, içinden, "Julien'i ne kadar incittiğini bilmediği halde kocam bile onun buradan ayrılacağını söylerse artık ben ne diyebilirim? Ok yayından fırladı!" diyordu.

Yalnız kalıp dilediğince ağlayabilmek ve Madam Derville'in sorularına yanıt vermekten kurtulmak için, fena halde başının ağrıdığını söyleyip yatağına yattı.

Mösyö de Rênal, yine o bilinen sözünü, "Kadın kısmı işte böyledir, bu karışık makinelerin her zaman bir bozukluğu olur!" sözünü bir daha söyledi ve yarı gülerek, yarı homurdanarak çıkıp gitti.

Madam de Rênal, bir rastlantı sonucu kapıldığı bu tutkunun amansız acılarıyla kıvranırken, Julien dağlık yerlerde bulunabilecek en güzel görüntüler arasında neşe içinde yoluna devam ediyordu. Sıradağları, Vergy' nin kuzeyinden geçecekti. Tuttuğu keçiyolu, büyük kayın koruları arasından yavaş yavaş yükselir ve kuzey yanı Doubs vadisinin sınırı olan yüksek dağın yamacında bitmez tükenmez zikzaklar oluşturur. Biraz daha çıkınca, yolcunun gözleri, Doubs'un akışını güneye doğru sürükleyen tepeciklerin üzerinden, Burgonya ve Beaujolais ovalarını, o daha verimli ovaları görür. Gerçi hep büyükler ardında olan bu delikanlı, güzelliğin böylesine pek düşkün değildi; ama o bile ara sıra durup bu geniş görkemli görüntüyü seyirden kendini alamıyordu.

Sonunda büyük dağın tepesine vardı; dostu genç oduncu Fouqué'nin oturduğu ıssız vadiye gitmek için o tepenin yanındaki yoldan geçecekti. Julien'in onu görmek için acele ettiği yoktu; zaten o anda kimseyi görmek

istediği yoktu. Dağın tepesine sanki bir taç ören yalçın kayaların arasına bir yırtıcı kuş gibi saklanmış, kendisine yaklaşacak herhangi bir kimseyi ta uzaktan görebilirdi. Kayalardan birinin hemen hemen dikey denecek yamacında küçük bir mağara gördü. Hemen koşmaya başladı ve biraz sonra oraya sığındı. Gözleri neşeden parlıyordu. İçinden, "Burada bana insanlar bir kötülük edemez," dedi. Düşüncelerini yazmak zevkine, başka her yerde pek tehlikeli olan bu zevke kendini bırakmak istedi. Dört köşe bir taş bulup onu kendine masa edindi. Kalemi sanki uçuyordu; çevresinde ne olduğunu görmüyordu bile. Sonunda güneşin ta ötede, Beaujolais Dağları'nın ardında battığını gördü.

"Geceyi burada geçirsem ne olur?" dedi, "Ekmeğim var, hem burada özgürüm!" Bu büyük sözü, özgür sözünü duyunca gönlü coştu; ikiyüzlülüğü yüzünden Fouqué'nin yanında bile özgür değildi. Başı iki elinin içinde Julien, o mağarada, ömründe bilmediği bir esenlik duydu; hayalleri ve özgürlük sevinci ona tatlı tatlı heyecanlar veriyordu. Alacakaranlığın bütün ışıklarının birer birer söndüğünü gördü, ama düşüncesi bir an bile buna takılmadı. Bu uçsuz bucaksız karanlık içinde ruhu bir gün Paris'te karşılaşacağını hayal ettiği şeyleri şimdiden gözünde canlandırmak, onlara hayran hayran bakmak zevkine dalmıştı: Orada, Paris'te taşrada görebildiği kadınların hepsinden, güzellikçe de, akılca da pek üstün bir kadın bulacak. Çılgınca sevip, çılgınca sevilecek. Bir an o kadından ayrılırsa, ancak ün şeref kazanmak, onun tarafından bir kat daha sevilmeyi hak etmek için ayrılacaktı.

Paris ortamının sıkıntılı gerçekleri arasında büyümüş bir genç, Julien'inki kadar geniş bir hayal gücü bulunduğunu varsaysak bile, kurduğu romanın bu noktasına gelince yine kendine gülerdi; istediğine erişme umudu başlayınca büyük işler yapmak hevesi söner ve yerine,

"Sevgilisini yanından ayıran, günde iki-üç kere aldatılmayı göze almalıdır," sözünün anlattığı gerçek belirirdi. Bu köy çocuğu ise, büyük işler görmek için fırsattan başka bir eksiği olmadığını sanıyordu.

Ama artık ışık büsbütün kaybolmuş, ortalığı derin bir karanlık sarmıştı; Fouqué'nin oturduğu köye inmek için de Julien'in daha iki fersahlık yolu vardı. Mağarayı bırakıp çıkmadan ateş yaktı. Bütün yazdıklarını bu ateşe atıp son parçasına kadar kül etti.

Sabahın saat birinde kapısı açılan ve içeriye dostu Julien'in girdiğini gören Fouqué, doğrusu çok şaşırdı. Oturmuş, hesaplarını yazıyordu. Bu Fouqué, uzun boylu, oldukça biçimsiz, kaba suratlı, koca burunlu bir gençti; ama insanın başını çevirten bu görünüşün altında babacanlık vardı.

"Sen o Mösyö de Rênal'inle bozuştun mu ki böyle damdan düşer gibi buraya geliyorsun?"

Julien, bir gün önce olanları, dilediği biçime sokarak anlattı. Fouqué, "Sen benim yanımda kal," dedi, "görüyorum ki Mösyö de Rênal'i de, Mösyö Valenod'yu, Kaymakam Maugiron'u, Papaz Chélan'ı da iyi tanıyorsun; o adamların huylarını inceden inceye anlamışsın; alım satım pazarlıklarına girebilecek hale gelmişsin. Senin hesabın benimkinden üstündür, defterleri sen tutarsın. Ben bu işte çok para kazanıyorum. Her şeyi benim yapmam olanaksız; bir ortak alırsam onun da düzenci çıkmasından korkuyorum; bunun için de birçok güzelim işleri elden kaçırıyorum. Daha bir ay oldu, Michaud de Saint-Amand'a altı bin frank kazandırdım, onu altı yıldan beri görmemiştim, Pontarlier'deki satışta önüme çıktı. O altı bin frangı sana kazandırırdım; daha doğrusu sen benimle olsaydın o korunun kesilmesi işine ben de girişirdim, parayı artırırdım, üzerimde kalırdı; yarısını üç bin frangı sen alırdın. Gel, benimle ortak ol."

Bu öneri Julien'i kızdırdı; kafasındaki deliliklere hiç uygun değildi. Fouqué hep bir başına oturduğu için iki arkadaş yiyeceklerini, Homeros destanlarının kahramanları gibi kendi kendilerine hazırladılar; sofraya oturunca Fouqué, Julien'e hesaplarını gösterdi ve bu odun ticaretinin ne kadar avantası olduğunu ona da anlattı. Fouqué, Julien'in bilgisine de, huyuna da pek inanırdı.

Julien, çam tahtasından yapılmış odasında yalnız kalınca, içinden, "Doğru," dedi, "ben burada birkaç bin frank kazanabilirim; sonra... O zaman Fransa'da hangisinin para ettiğini görürsem, ona göre papaz ya da asker olmam daha kolaylaşır. Elimde bulunacak para, ufak tefek zorlukların önüne geçer. O salon adamlarının kafalarını dolduran bir yığın şey var ki, ben hiç bilmiyorum; bu ıssız dağda bir-iki yıl geçirirsem, kitaplar okuyup bu bilgisizlikten de kurtulurum. Ama Fouqué bir türlü evlenmek istemiyor, yalnızlıktan pek sıkıldığını da söyleyip duruyor. Böyle işine para koymayacak bir ortak alması hiç kuşkusuz onu kendine, hiç ayrılmayacak bir yoldaş etmek içindir."

"Dostumu aldatacak mıyım?" diye öfkeyle bağırdı. Kendini her işten ikiyüzlülüğüyle ve kimseyi sevmemesiyle kurtarmak isteyen bu delikanlı, bu kez, kendini seven bir adama karşı en küçük bir hainliği aklından geçirmeye bile dayanamadı.

Ama Julien birdenbire sevindi; Fouqué'nin önerisini geri çevirmek için bir neden bulmuştu. "Nasıl olur! Ömrümün yedi-sekiz yılını alçakça kaybedeyim! Yirmi sekiz yaşıma kadar bir şey yapmayayım! Bonaparte, o yaşta en büyük işlerini görmüştü! Odun satışlarına karışmakla, adımı bile duyurmadan, biraz para kazandığımı ve uşak takımından birkaç döneğin gözüne girdiğimi varsaysak bile, o zaman bende bu ateş, ün kazanmak için gereken bu kutsal ateş ya kalır ya kalmaz!"

Ertesi sabah Julien, bu ortaklık işine olmuş bitmiş diye bakan Fouqué'ye, hiç istifini bozmadan, gönlünde papazlık için duyduğu Tanrı çağrısının bu gibi şeylere girişmesine izin vermediğini söyledi. Fouqué şaşakaldı.

"Hele bir düşün," dedi yine de. "Ben seni işime ortak ediyorum, daha doğrusu sana yılda dört bin frank vereceğim diyorum, sen de yine o Mösyö de Rênal'in evine dönmek istiyorsun. Mösyö de Rênal, kunduralarındaki çamuru nasıl hor görürse seni de öyle hor görür! Sen hele iki yüz Louis altınını bir ele geçir, sonra seni papaz okuluna gitmekten kim alıkoyabilir? Dahası var: Ben senin, ülkenin en iyi papazlığını elde etmeni sağlarım." Sesini biraz yavaşlatarak ekledi:

"Çünkü Mösyö le ... de, Mösyö le ... de, Mösyö ... de odunlarını benden alırlar; ben onlara bayağı odun fiyatına halis meşe veririm. Ama korkma, o para faizini getirir."

Julien'in gönlünde duyduğu Tanrı çağrısını yenmek kabil olmadı. En sonunda Fouqué, ona, biraz kaçırmış diye bakmaya başladı. Üçüncü gün sabahleyin erkenden Julien, dostunun evinden çıkıp gününü büyük dağın kayaları arasında geçirmeye gitti. Küçük mağarayı buldu ama gönlünde geçen günkü dinginlik yoktu, dostunun önerileri, kafasını altüst etmişti. Kötülükle iyilikten birini seçmeye çağrılan Herakles gibi, Julien de ya orta halli kalarak refaha erme yolunu, ya gençlik hayallerinin gösterdiği yolu seçmeye çağrılmıştı. İçinden, "Demek ki," dedi, "benim gerçekten güçlü bir kişiliğim yok..." İçini en çok yakan kuşku da işte buydu. "Benim mayam, büyük adamların mayasından değil, çünkü ben sekiz yılımı ekmek parası çıkarmaya harcarsam görülmemiş işler için gereken inancı, o yüce inancı kaybetmekten korkuyorum."

13

Ajurlu çorap

"Bir roman, bir yol boyunca gezdirilen bir aynadır."

SAINT-RÉAL

Julien, eski Vergy Kilisesi'nin o seyrine doyulmaz yıkıntılarını görünce, iki günden beri Madam de Rênal'i bir kere bile düşünmediğini anladı. "Geçen gün yola çıkacağım sırada o kadın bana, aramızda uçsuz bucaksız bir uzaklık olduğunu hatırlattı; bana, bir işçi oğluna gösterilecek davranışı gösterdi. Hiç kuşkusuz bir gün önce elini elime verdiği için vicdan azabı duyduğunu anlatmak istedi... Ama doğrusu o el de çok güzel! Ne büyüleyici şey! O kadının bakışlarında ne kadar da soyluluk var!"

Fouqué ile çalışıp para kazanmak olasılığı düşüncelerine bir rahatlık, bir durgunluk vermişti; artık yoksulluğunu, kibar adamlar karşısındaki küçüklüğünü hatırlayarak sinirlenmiyor, bunlarla hayallerini bozmuyordu. Şimdi sanki denizi yüksek bir yerden seyrediyordu, artık yargısını verebilirdi, son derece yoksulluğa da, hâlâ zenginlik saydığı orta halliliğe de yukarıdan bakıyordu. Durumunu filozofça karşılıyordu demiyorum; ama bu küçük dağ yolculuğundan sonra kendini eskisinden farklı hissedecek kadar ileri görüşlülük gösterdi.

Madam de Rênal, ona yolculuğunu anlatmasını söyledi ve sözlerini son derece bir kafa dağınıklığı içinde dinledi ki, bu da Julien'in dikkatini çekti.

Fouqué bir vakitler evlenmek istemiş, gönül vermiş, aldatılmıştı; dostuna bunları uzun uzun anlatarak konuşma saatlerini doldurmuştu. Muradına pek çabuk ermiş olan Fouqué, arası çok geçmeden, sevilmekte yalnız olmadığının farkına varmıştı. Bütün bu dinlediklerine Julien çok şaşmış, birçok yeni şeyler öğrenmişti. Kendi kendine bir köşeye büzülüp yalnız hayal kurmakla, herkesten çekinmekle geçirdiği hayat, gözünü açabilecek her şeyden uzaklaştırmıştı onu.

Julien'in dağda geçirdiği günler, Madam de Rênal için birbirinden başka, ama hepsi de dayanılmaz bir işkenceler geçidi olmuştu; kadıncağız gerçekten hastaydı.

Madam Derville, Julien'in geldiğini görünce kuzenine, "Aman," dedi, "bu akşam bahçeye çıkayım deme; zaten rahatsızsın, nemli hava rahatsızlığını büsbütün artırır."

Madam Derville, her vakit son derece yalın giyindiği için kocasından azar işiten Madam de Rênal'in şimdi, Paris'ten yeni gelme ajurlu çoraplar ve cici cici ayakkabılar aldığını görünce şaşırmıştı. Üç günden beri Madam de Rênal'in bütün eğlencesi, o zamanlar pek moda olan zarif bir kumaştan bir giysi biçip Élisa'ya diktirmek olmuştu. Bu giysi, Julien'in gelmesinden biraz önce bitmişti; Madam de Rênal onu hemen giydi. Artık Madam Derville'in kuşkusu kalmadı. "Zavallı! Seviyor," dedi. Onun o anlaşılmaz, garip hastalığının aslını anlamıştı.

Julien'le konuştuğunu gördü. Madam de Rênal'in yanakları bir kıpkırmızı, bir sapsarı oluyordu. Genç eğitmenden ayırmadığı gözlerinde bir heyecan okunuyordu. Madam de Rênal, her an Julien'in amacını, gidecek mi kalacak mı, bildirmesini bekliyordu. Julien ise, zaten hiç aklından geçmeyen bu iş üzerine bir şey söylemiyordu.

Oldukça zorlandıktan sonra Madam de Rênal, en son, bütün çılgınca aşkını açığa vuruveren titrek bir sesle, "Öğrencilerinizi bırakıp başka işe girmek niyetinde misiniz?" diye sordu.

Madam de Rênal'in bu heyecanlı sesi, bakışı, Julien'in dikkatinden kaçmadı. "Bu kadın beni seviyor," dedi, "ama bir türlü gururuna yediremediği bu geçici tutkudan sonra, benim gitmemden de korkusu kalmayınca, yine kibrini takınır." Gerek kadının, gerek kendisinin durumu hakkındaki bu düşünce, Julien'in aklında bir yıldırım gibi belirdi; kararsız bir tavırla, "Bu kadar sevimli, bu kadar adam evladı çocuklardan ayrılmak beni çok üzecek, ama sanırım ki gerekecek. İnsanın kendine karşı görevleri de vardır."

"Bu kadar adam evladı" sözünü (bu Julien'in daha yeni öğrendiği kibar sözlerdendi) söylerken içini sevginin tam tersi derin, ateşli bir duygu kapladı.

"Bu kadının gözünde ben bir adam evladı değilim," diyordu.

Madam de Rênal, onu dinlerken zekâsına, güzelliğine tutuluyor, gitmesi olasılığını düşündükçe yüreği parçalanıyordu. Bu üç gün içinde yemeğe gelmiş olan Verrières'li dostları, kocasının bulup ortaya çıkardığı bu akıl şaşırtan adam için Madam de Rênal'i, sanki bile bile kutlamışlardı. Doğrusu hiçbiri de çocukların ne kadar ilerlediklerini anlayacak adamlar değildi. İncil'i, hem de Latincesini ezbere bilmek bu adamların yüreğinde, belki yüzyıl sürecek bir hayranlık duygusu uyandırmıştı.

Kimse ile konuşmayan Julien'in bunlardan hiçbir haberi yoktu. Madam de Rênal'de bir parçacık olsun soğukkanlılık bulunsaydı, Julien'i ülke çapında ün saldığı için kutlardı; böylece gururu okşanmış olan Julien, içinde bir rahatlık duyar ve ona tatlılık, güler yüz gösterirdi; zaten kadının yeni giysisini de pek hoş bulmuştu.

Madam de Rênal de giysisinden hoşnuttu, Julien'in o giysi için söyledikleri de çok hoşuna gitmişti; bahçeye çıkıp şöyle bir dolaşmayı önerdi, ama biraz yürüdükten sonra pek halsiz olduğunu itiraf etti. Julien'in koluna girdi, ama, bu gücünü artırmak şöyle dursun, onun koluna değmek büsbütün gücünü tüketti.

Gece olmuştu; ıhlamurun altında oturur oturmaz Julien, eski ayrıcalığından yararlanarak dudaklarını, yanındaki güzel kadının koluna yaklaştırmaya ve onun elini almaya kalkıştı. Madam de Rênal'i değil, Fouqué'nin sevgililerine karşı gösterdiği korkusuzluğu düşünüyordu; "adam evladı" sözü hâlâ yüreğinde bir yara gibiydi. Madam de Rênal de onun elini sıktıysa da Julien buna pek sevinmedi. Madam de Rênal'in halinden, hareketlerinden o akşam pek belli olan duyguyu görüp koltukları kabarmak, hiç olmazsa içinde bir şükran duymak şöyle dursun, tersine Julien güzelliğe, zarifliğe, tazeliğe karşı yine bir duygusuzluk gösteriyordu. Gönlün saflığı, her türlü kin heyecanına yabancı olması hiç kuşkusuz gençlik çağını uzatıyor. Güzel kadınların çoğunda ilk önce yüz ihtiyarlar.

Julien, bütün akşam somurttu durdu; o zamana kadar ancak rastlantıya ve insanlara öfkelenirdi; Fouqué, küçük bir zenginliğe ermek için tiksinilecek bir yol göstereli beri, Julien kendine de öfkeleniyordu. Ara sıra hanımlara bir-iki söz söylüyorsa da, yine hep kafasının içindekileri düşünüyordu; farkına bile varmadan Madam de Rênal'in elini bırakıvermişti. Bu davranış, zavallı kadının kafasını altüst etti; bunu, kötü yazgısının bir belirtisi diye karşıladı.

Julien'in sevdiğinden emin olsaydı, belki kendinde ona karşı koyacak kadar erdem gücü bulurdu. Oysa şimdi onu bütün bütün elden kaçırmaktan korkuyordu; aşk onu, Julien'in dalgınlıkla iskemlenin arkasına dayayıp bı-

raktığı eli tutacak kadar çılgınca bir harekete sürükledi. Bu, yükseklere çıkmak sevdası besleyen delikanlıyı uyandırdı: O anda Julien, sofrada çocuklarla birlikte en alt başta otururken kendisine şöyle gülümseyerek, korur gibi bakan bütün o kendini beğenmiş kişi oğullarının burada, bu bahçede bulunup bunları görmesini istedi. "Bu kadın artık beni hor göremez," dedi, "o halde ben de onun güzelliğinden anladığımı göstermeliyim; bu kadının âşığı olmak benim kendi kendime karşı olan borçlarımdandır." Fouqué'nin bön bön anlattığı şeyleri dinlemeden önce Julien'in aklına böyle bir düşünce gelemezdi.

Bu birdenbire verdiği kararla bir süre avundu. Kendine, "Bu kadınlardan birini ele geçirmeliyim," dedi, Madam Derville'e aşk ilanı daha hoşuna gidecekti; o kadın daha güzel değildi ama, Julien'i, her zaman, çalışkanlığıyla saygı kazanmış bir eğitmen olarak tanımıştı; Madam de Rênal gibi onu, kıvırcık kastor ceketini koltuğunda taşıyan bir kereste işçisi olarak görmemişti.

Madam de Rênal ise, onu asıl, genç işçi kılığında, gözlerinin akına kadar kızararak, kapının önünde durmuş, bir türlü zili çalamadığı günü hatırladıkça şirin buluyordu.

(Verrières'lilerin pek kendini beğenmiş dedikleri bu kadın, soyluluğu pek az aklına getirirdi; bir kimsenin değerinden emin olunca onu, payesine bakılınca çok işler yapabileceğini umabilecek kimselerden çok daha üstün tutardı. Yiğitlik göstermiş bir arabacı, onun gözünde posbıyıklı, iri pipolu, heybetli bir süvari yüzbaşısından çok daha kahramandı. Julien'in ruhunu, hepsi de soylu, çoğu da marki, kont falan olan akrabalarının, hısımlarının ruhundan daha soylu sayıyordu.)[1]

1. Parantez içindeki parçayı Stendhal sonradan kitabın bir nüshasına yazmıştır. (Ç.N.)

Julien, şimdi durumunun ne olduğunu gözden geçiriyordu; Madam Derville'le aşk oyununa olanak kalmadığını gördü. O kadın, Madam de Rênal'in Julien'den ne kadar hoşlandığını elbette fark etmişti. Demek ki Julien, Madam de Rênal'i seçmek zorundaydı. "Bu kadının huyu, suyu üzerine ne biliyorum?" dedi. "Bildiğim yalnızca şu: Yolculuğa çıkmadan önce onun elini tutuyorum, o çekiyordu; şimdi ise ben elimi çekiyorum, o tutup sıkıyor. Bana karşı gösterdiği hafifsemelerin öcünü almak için iyi bir fırsat. Kim bilir şimdiye kadar kaç tane dostu oldu! Belki şimdi beni gözüne kestirmesi, buluşmamız kolay olduğu içindir."

Ne yazık ki son derecesine gelmiş bir uygarlık işte böylece insanları mutluluktan uzaklaştırır! Yirmi yaşında bir delikanlı, biraz olsun eğitilmişse, ruhunu şöyle kendi haline bırakıvermez; bu olmayınca da aşk, görevlerin en sıkıcısı değil de nedir?

Kendini beğenmiş delikanlı, içinden şöyle dedi:

"Kesinlikle bu kadını elde etmeliyim. Bir gün zengin olurum da biri çıkıp bir vakitler eğitmenlik yaptığımı başıma kakarsa, bu işi aşk yüzünden kabul ettiğimi söyleyebilirim!"

Julien elini yeniden Madam de Rênal'inkinden çekti, sonra onu yine tutup sıktı. Gece yarısına doğru içeri girerlerken Madam de Rênal ona yavaşça, "Bizi bırakacak mısınız? Gidecek misiniz?" dedi.

Julien, içini çekerek karşılık verdi:

"Gitmeliyim, çünkü sizi çılgınca seviyorum, bu bir suç... genç bir rahip için hem de büyük suç!"

Madam de Rênal kolunu onunkine dayadı, hem de o kadar kendini bırakarak dayadı ki, yanağı, Julien'in yanağının sıcaklığını duydu.

Bu geceyi ikisi de, birbirinden çok başka türlü geçirdiler. Madam de Rênal, içten gelen, ruhunu kavrayan,

pek yüksek bir hazla coşuyordu. Erkenden gönül verivermiş işveli bir kız, aşkın neden olduğu kafa dağınıklığına alışır; gerçek aşk yaşına geldi mi, yeniliğin verdiği tadı bulamaz. Madam de Rênal, hiç roman okumamış olduğu için, mutluluğun en küçük ayrıntıları bile onun için yepyeniydi. Hiçbir gamlı gerçek, gelecek günlerin düşüncesi bile onu ürpertmiyordu. Şimdi ne kadar mutluysa, on yıl sonra da o kadar mutlu olacağını sanıyordu. Namusu ve Mösyö de Rênal'e ettiği bağlılık andı, birkaç gün önce kendini o kadar kıvrandıran bu düşünce gene aklına geldiyse de boşuna geldi, vakitsiz bir konuk gibi kapı dışarı edildi. Madam de Rênal içinden, "Julien'in daha ileri gitmesine hiçbir zaman razı olmam; bir aydan beri nasılsak bundan sonra da öyle oluruz. O, benim için ancak bir arkadaştır," dedi.

14
İngiliz makası

"On altısında pembe beyaz bir kızcağızdı,
bir de kalkmış allık sürerdi."

POLIDORI[1]

Julien'e gelince, Fouqué'nin önerisinden sonra rahatı kaçmıştı; hiçbir karar veremiyordu. İçinden, "Ah," dedi, "bende kişilik mi yok, ne? Napoléon ordularında askerlik etseydim kim bilir ne kötü bir asker olurdum." Sonra, "Ama," dedi, "evin hanımıyla başladığım sevda oyunu, bir zaman gönlümü eğleyecek."

Çok şükür bu ikinci derece küçük işte bile gönlünün içi, dilindeki küstahlığın gösterdiği gibi değildi. O güzelim giysisi yüzünden Madam de Rênal'den korkuyordu. Bu giysi, onun gözünde, Paris'i haber veren bir şeydi. Gururluydu, bunun için de hiçbir şeyi rastlantıya bırakmak, her ânın getirivereceği ilhama göre hareket etmek istemiyordu. Fouqué'den dinlediklerini ve Kutsal Kitap'ta aşk yüzünden okuduğu bir-iki şeyi kafasında toparlayıp kendine örnek alarak, en küçük noktaları da

1. Lord Byron'un hekimi; Stendhal onu 1816'da Milano'da tanıdı. (Ç.N.)

unutmayan bir plan hazırlamıştı. Kendine de itiraf etmiyordu ama çok heyecan içindeydi, bunun için o planı bir kâğıda yazdı.

Ertesi sabah salonda, Madam de Rênal onunla biraz yalnız kaldı.

"Sizin Julien'den başka bir adınız yok mu?" dedi.

Bu pek yüceltici soruya Julien, verecek karşılık bulamadı. Planını kurarken bunu hiç aklına getirmemişti. Öyle bir plan kurmak budalalığına kalkışmamış olsaydı, çabucak kavramaya elverişli olan zekâsı ona pekâlâ yardım edebilirdi; birdenbire böyle bir soru karşısında kalmak, görüşteki, kavrayıştaki çabukluğunu artırırdı bile.

Toyluk etti ve bu toyluğu gözünde pek büyüttü. Madam de Rênal ise onu çoktan bağışlamıştı. Bunu insanı bağlayacak bir saflık belirtisi diye karşıladı. Pek akıllı diye gösterilen bu adamda her vakit böyle safça tavırlar bulamadığına üzülürdü. Madam Derville, bazen, "Bu senin küçük eğitmen beni kuşkulandırıyor," derdi. "Bakıyorum, hep düşünüyor ve hep bir gizli düşünceyle hareket ediyor. Saman altından su yürüten bir adam."

Madam de Rênal'in sorduğuna bir yanıt bulamadığı için Julien'in onuru pek kırılmıştı.

"Benim gibi bir adam, bunun altında kalmamak zorundadır," dedi ve bir odadan öbürüne geçtikleri bir sırada yararlanarak Madam de Rênal'i öpüvermeyi kendine görev bildi.

Her ikisi için de bundan daha hazırlıksız, daha tatsız ve daha düşüncesiz bir hareket olamazdı. Az kaldı yakalanacaklardı. Madam de Rênal, Julien'i çıldırmış sandı. Korktu ve daha çok bu işe kızdı. Bu budalalık ona Mösyö Valenod'yu hatırlattı.

"Onunla yalnız olsam başıma kim bilir neler gelir!" diye düşündü. Yine namus damarı tutuyordu, çünkü sevgi söner gibi olmuştu.

Her zaman çocuklarından hiç olmazsa birini yanında bulundurmanın yolunu bulup ona göre hareket etti.

O gün, Julien için pek sıkıntılı geçti; vaktini hep Madam de Rênal'in gönlünü avlamak planını acemice uygulamaya harcadı. Madam de Rênal'e her bakışında bu bakışın bir nedeni, bir içyüzü vardı; ama Julien bununla, gönül avlayabilmek şöyle dursun yalnızca sevimli gözükmeyi bile başaramadığını anlayamayacak kadar ahmak değildi.

Madam de Rênal, onu hem bu derece toy, hem de bu derece küstah görmekle pek şaşırmıştı. En son, anlatılmaz bir sevinçle, "Bu," dedi, "akıllı bir adama aşkın verdiği çekingenlik olacak. Benden önce sevdiği, o resmini sakladığı kadın onu yoksa hiç mi sevmemiş!"

Öğle yemeğinden sonra Madam de Rênal, ziyarete gelmiş olan Bray Kaymakamı Mösyö Charcot de Maugiron'u ağırlamak üzere salona girdi. Oldukça yüksek bir gergef tezgâhının başında nakış işliyordu. Madam Derville de yanındaydı. İşte böyle bir sırada, hem de odanın içi güneş doluyken, Julien koca ayakkabısını uzatıp Madam de Rênal'in zarif ayağına basmayı yerinde buldu; kadının ajurlu çorabı ve Paris'ten getirttiği güzel iskarpini de herhalde o tatlı dilli Vali Yardımcısı'nın dikkatini çekmişti.

Madam de Rênal son derece korktu; elinden makasını, yün yumağını, iğnelerini düşürdü ve böylece Julien'in hareketi, düştüğünü gördüğü makası durdurmak için girişilmiş, ama sonuna erememiş bir girişim sayılabildi. İngiliz çeliğinden yapılmış olan o makasçık çok şükür ki kırılıverdi de, Madam de Rênal, Julien'in daha yakında bulunmamasına yazıklandığı konusunda bir sürü şeyler söyledi:

"Siz makasın düştüğünü benden önce gördünüz, önüne geçebilirdiniz; bunun yerine bütün çabanızın ba-

na bir tekme atmaktan başka bir sonucu olmadı."

Bütün bunlar Kaymakam'ı aldattıysa da, Madam Derville kanmadı. İçinden, "Bu güzel delikanlının amma da budalaca işleri var!" dedi.

Bir taşra kentinin "görgü kuralları" içinde bu gibi suçları bağışlamak yoktur. Madam de Rênal, bir sırasını bulup, "Dikkatli olun, emrediyorum!" diyebildi.

Julien toyluğunu anlıyor, sinirleniyordu. "Emrediyorum" sözüne kızması gerekip gerekmediğine karar vermek için bir süre düşündü. Oldukça ahmaklık gösterip şu sonuca vardı:

"Çocukların eğitimiyle ilgili bir işte emrediyorum diyebilir; ama aşkıma karşılık verirken eşitliği kabul etmesi gerek. Eşitlik olmayınca aşk da olmaz..."

Artık aklını hep eşitlik üzerine bayağı düşüncelere bağladı. Birkaç gün önce Madam Derville'den öğrendiği bir sözü, Corneille'in; *"L'amour, fait les égalités et ne les cherche pas,"*[1] sözünü, öfkeyle yineleyip duruyordu.

Julien, ömründe bir tek kadını ele geçirememiş olan Julien, bir Don Juan rolü oynamakta ayak direyip akşama kadar gülünçlükten gülünçlüğe düştü. Mantıklı tek bir şey düşünebildi: Hem kendinden hem Madam de Rênal'den sıkılmış olduğu için vakit ilerledikçe korkuyordu, çünkü akşam yine bahçeye çıkıp ıhlamurun altında, karanlıkta o kadının yanına oturmak gerekecekti. Mösyö de Rênal'e, Papaz'ı görmek için Verrières'ye gideceğini söyledi; akşam yemeğinden sonra evden çıktı, ta gece yarısından sonra döndü.

Julien, Verrières'ye vardığı zaman Papaz Chélan'ın taşınmakta olduğunu gördü. Mösyö Chélan görevinden alınmış, yerine de Papaz Yardımcısı Mösyö Maslon geti-

1. (Fr.) Aşk eşitlik aramaz, onu kendi yaratır. (Ç.N.)

rilmişti. Julien, ihtiyara yardım etti ve Fouqué'ye bir mektup yazmayı düşündü. Bu mektupta, papazlık yüzünden, onun pek elverişli önerilerini geri çevirmeye her ne kadar zorunlu kalmışsa da, şimdi pek büyük bir haksızlığın tanığı olduğunu ve tarikata girmemeyi ruhunun kurtuluşu için daha hayırlı sandığını anlatacaktı.

Julien, Verrières Papazı'nın görevden alınışından bile yararlanacak ince zekâlılık gösterebilmesine çok sevindi; günün birinde gönlünde, ölçüyü elden bırakmaksızın o tatsız ölçülülüğün, kahramanlığını alt ettiğini görür de ticaret sevdasına kalkışırsa bu mektup ona yol açmış olurdu.

15
Horoz ötünce

"Amour en Latin faict amor;
Or donc provient d'amour la mort,
Et, par avant, soulcy qui mord,
Deuil, plours, piéges, forfaitz, remords,"[1]

BLASON D'AMOUR

Julien kendisini pek usta sanırdı, ama onda bir parçacık ustalık olsaydı, Verrières'ye gidip geldiğinin ertesi günü bu uzaklaşmasının bıraktığı etkiyi görüp buna sevinirdi. Onun böyle ortadan çekilmesi bütün toyluklarını unutturmuştu. O gün pek somurttu; akşama doğru aklına gülünç bir şey geldi ve bunu, eşi az görülür bir küstahlıkla, Madam de Rênal'e açtı.

Bahçeye daha yeni çıkmışlardı; ortalığın iyice kararmasını beklemeden Julien ağzını Madam de Rênal'in kulağına yaklaştırdı ve hareketiyle onu fena halde lekeleyebileceğini düşünmeden, "Madam," dedi, "bu gece saat ikide odanıza geleceğim, size söyleyeceklerim var."

Julien bu isteğinin kabul edilmesinden korkuyordu;

1. (Fr.) Aşka "amor" denir Latincede / Demek aşktan ölüm gelir / Daha önce de kıvrandıran dert / Keder, gözyaşı, tuzak, günah, vicdan azapları... (Ç.N.)

bu gönül avcılığı rolü ona o kadar ağır geliyordu ki, kendini yalnızca gönlünün eğilimine bırakabilse birkaç gün odasında kalır, hanımların gözüne görünmezdi. Dünün ukalaca hareketi yüzünden, ondan önceki gün kazandıklarının hepsini bozduğunu anlıyor, hangi kapıya başvuracağını bilemiyordu.

Madam de Rênal, Julien'in bu terbiyesizce önerisini, hiç de abartılı olmayan gerçek bir gücenme ve öfke duyarak karşıladı. Julien, onun kısa yanıtında bir hafifseme sezer gibi oldu. Pek yavaş bir sesle verilen bu yanıta, "Beni ne sandınız?" sözü de karışmıştı. Çocuklara bir söyleyeceği olduğu bahanesiyle Julien onların odasına gitti, döndüğü zaman da Madam de Rênal'den oldukça uzağa, Madam Derville'in yanına oturdu. Böylece Madam de Rênal'in, elini tutmasına olanak bırakmıyordu. Önemli şeylerden söz edildi. Julien bu işi alnının akıyla becerdi; ancak, bir-iki kez bir parça susup söyleyecek sözler aradı. İçinden, "Ah!" diyordu, "Daha üç gün olmadı, bu kadının gösterdiği sevgi artık onu ele geçirdiğimi umdurmuştu; şimdi ne yapsam da onu yola getirsem?"

İşlerinin böyle umutsuzca bir duruma düşmesi Julien'i son derece şaşırtmıştı. Oysa istediğine erseydi, asıl o vakit bütün bütün şaşırırdı.

Gece yarısı olup da ayrıldıklarında, artık her şeyi kötü görmeye başlamış olan Julien, kendisini Madam Derville'in büsbütün hor gördüğüne, Madam de Rênal'in de bu histen pek uzak olmadığına inanmıştı.

Çok sinirlenmişti ve onuru kırılmıştı, gözüne uyku girmedi. Her türlü yapmacıktan, her türlü plandan vazgeçip Madam de Rênal'in yanında öyle bin türlü hesaplara girişmeden yaşamak; her günün getireceği esenliğe kanmak gibi bir düşünceye hiç yanaşmadı.

Beynini yorup ustalıkla manevralar kuruyor, bir dakika sonra da bunları gülünç buluyordu; kısacası, köşkün

saati ikiyi çaldığı zaman Julien pek karamsardı.

Aziz Petrus, horozun ötmesiyle nasıl uyandıysa, Julien de, saatin ikiyi çaldığını duyunca öyle uyandı. Giriştiği işin en can alıcı, en zor ânında olduğu kanısına vardı. O terbiyesizce öneriyi Madam de Rênal'e söyler söylemez aklından çıkarmıştı; o öneri ne kötü karşılanmıştı!

Ayağa kalkıp, "Saat ikide odasına gideceğimi söyledim," dedi, "ben terbiye görmemiş, kaba bir adam olabilirim, bir köylü çocuğundan başka bir şey beklenmez ya! Madam Derville bunu kaç kez hissettirdi! Ama zayıflık göstermeyeceğim!"

Julien, gösterdiği cesareti beğenmekte haklıydı, kendini bu kadar zorladığı, böyle bir sıkıntıya soktuğu olmamıştı. Kapısını açarken bacakları titriyordu, duvara dayanmak zorunda kaldı.

Ayakkabılarını giymemişti. Gidip Mösyö de Rênal'in kapısına kulağını dayadı ve Belediye Başkanı'nın horultusunu duydu. Buna çok canı sıkıldı. Madam de Rênal'in odasına girmemek için bahane kalmamıştı. Ama oraya gidip de ne yapacaktı? Tasarlamış olduğu hiçbir şey yoktu; olsa bile kafası öylesine karışıktı ki önceden tasarlanmış hiçbir şeyi düşünüp ona göre hareket edecek halde değildi.

Ölüme gitse belki bunun binde biri kadar acı duymazdı. Madam de Rênal'in odasına giden koridora girdi. Kapıyı titreye titreye açtı; müthiş bir gıcırtı oldu.

İçeride ışık vardı, şöminenin üstünde bir kandil yanıyordu; bu yeni felaket de hiç aklına gelmemişti. Julien'in girdiğini görünce Madam de Rênal yatağından fırladı, "Siz aklınızı mı kaçırdınız?" diye bağırdı.

Julien, o boş tasarılarını unutup doğal durumuna döndü; bu kadar güzel bir kadının hoşuna gitmemeyi, mutsuzlukların en büyüğü diye karşıladı. Onun sitemlerine hiçbir yanıt vermedi, yalnızca ayaklarına kapanıp

dizlerini öptü. Madam de Rênal'in son derece acı söylediğini duyunca da hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Birkaç saat sonra Julien, Madam de Rênal'in odasından çıkarken, –roman anlatımıyla söyledim– bütün isteklerinde başarıya ermişti. Madam de Rênal'in kalbinde aşk duygusu uyandırması ve onun büyüleyici güzelliğine tutkun olması yüzünden kazandığı bu zaferi, o acemice ustalığıyla hiçbir zaman elde edemezdi.

Ama en tatlı anlarda bile, hep o garip gururuna kurban olup kendine kadınları bağlamaya alışık bir erkek gibi gözükmeye çalıştı. Yaradılışının en sevimli yanını bozmak için inanılmaz çabalar harcadı. Neden olduğu zevkli coşkunluğa ve bunun tadını bir kat daha artıran vicdan azaplarına dikkat edeceği yerde ödev düşüncesini bir dakika bile aklından çıkarmadı. Hayalinde yaratıp kendine örnek almak istediği insandan bir parça ayrılsa artık ölünceye kadar gülünç olacağını, dehşetli bir vicdan azabı çekeceğini sanıp korkuyordu. Kısacası, Julien'in kendini üstün bir adam eden yanı, ta ayaklarının ucuna kadar gelmiş olan mutluluğu tatmasına engel oldu. Yanaklarının asıl rengi pek gönül çekici olduğu halde, baloya giderken allık sürmeye kalkan on altı yaşında bir kız gibiydi.

Julien'in gözükmesiyle ölecek gibi korkmuş olan Madam de Rênal, biraz sonra büyük telaşa düştü. Julien'in gözyaşları, o umutsuzca duruşu, kadının kafasını altüst etmişti.

Julien'e artık geri çeviremeyeceği bir şey kalmadıktan sonra bile, onu, gerçek bir gönül incelemesiyle uzağa itiyor, sonra yine kollarına atılıyordu. Bir yaptığı bir yaptığına uymuyordu. Bağışlanmaz bir günah işlediğini sanıyor ve gözleri önünde beliren cehennemi, Julien'i en tatlı okşayışlarla kandırarak örtmek istiyordu. Kısacası Julien'in mutluluğunun hiçbir eksik yanı yoktu; böyle ele geçirdiği kadında alev gibi bir duyarlık bile bulmuş-

tu; yazık ki o bundan anlayacak adam değildi. Julien çıkıp gittikten sonra bile Madam de Rênal'in hiç istemeden duyduğu coşkunluğu, içini parçalayan vicdan azabıyla çarpışması sürdü gitti.

"Aman Tanrım! Mutlu olmak, sevilmek dedikleri de bu mu?.." Odasına girince, Julien'in ilk düşüncesi işte bu oldu. Uzun zamandır istediğine kavuşan ruhun düştüğü şaşkınlığı ve kaygılı perişanlığı duyuyordu. O ruh, istemeye alışmıştır, artık isteyecek bir şey bulamaz, ancak daha anılar da oluşmamıştır. Geçit töreninden dönen bir asker gibi, Julien her hareketini birer birer gözden geçirip düşünmeye başladı:

"Kendi kendime olan görevimi hakkıyla yaptım mı? Rolümü iyi oynadım mı?"

Hem de ne rol! Kadınları avlamaya alışık bir adam rolü!

16

Ertesi gün

"Julia'nın dudağına çevirdi Juan dudağını,
Saçlarının lülelerini okşadı onun sonra."[1]

Çok şükür ki Madam de Rênal, pek heyecana kapılmış, pek şaşırmış, bir an içinde kendisi için dünyanın her şeyi, merkezi oluveren adamın budalalığını fark edemeyecek bir hale gelmişti; böyle olmasa Julien bütün ününü kaybediverirdi.

Ortalığın ağardığını görüp de Julien'e artık gitmesini söylerken, Madam de Rênal, "Aman Tanrım!" diyordu, "Kocam bir gürültü işittiyse mahvoldum demektir."

Hâlâ da parlak cümleler savurmaya vakit bulan Julien, şu cümleyi tekrarladı:

"Yoksa yaşadığınızdan pişmanlık mı duyuyorsunuz?"

"Bu anda çok, çok pişmanım! Ama sizi tanımış olduğuma pişman değilim."

Julien odasına, ortalık iyice ağardıktan sonra ve hiçbir şeyden sakınmadan dönmeyi şerefine daha uygun buldu.

Deneyimli bir adam gibi gözükmek düşüncesine, bu çılgınca düşünceye saplanmış, en küçük hareketlerini bi-

1. Lord Byron, *Don Juan*, I:170, çev. Halil Köksel, YKY, 2006. (Y.N.)

le bir an olsun şaşmaz bir dikkatle ince eleyip ona göre iş yapıyordu, bunun bir tek yararı oldu, Madam de Rênal ile sofrada karşılaştığı zaman hareketi bir sakınma şaheseri oldu.

Madam de Rênal, ona her baktıkça kulaklarına kadar kızarıyor, bir an bile ona bakmadan edemiyordu; halinde bir tuhaflık olduğunu kendi de fark ediyor, bunu gizlemek için gösterdiği her çaba, heyecanını bir kat daha açığa çıkarıyordu. Julien, ancak bir kez gözlerini kaldırıp ona baktı. Önce Madam de Rênal, Julien'in bu sakınganlığına bayıldı. Ama, arası çok geçmedi, bu biricik bakışın bir daha yinelenmediğini görünce telaşa düştü, "Yoksa beni sevmiyor mu?" diyordu; "Ben onun yanında ihtiyar bir kadınım, ondan on yaş büyüğüm."

Yemek odasından bahçeye çıkarlarken Julien'in elini sıktı. Böyle olağanüstü bir aşk izleri görmenin verdiği beklenmedik sevinç Julien'in gözlerinde bir tutku ateşi belirtti; sofrada Madam de Rênal'i çok güzel bulmuştu ve gözlerini kaldırmamakla birlikte, bütün vaktini onu süzmek, bütün güzelliklerini birer birer incelemekle geçirmişti. Bu ateşli bakış Madam de Rênal'i avuttu; gerçi bütün kaygılarını gidermedi, ama kadıncağız, bu kaygılar yüzünden kocasını aldatmış olmaktan duyduğu vicdan azabını unutuyordu.

Sofrada bu koca, bir şeyin farkına varmamıştı; ama Madam Derville çok şeyler sezdi. Bir an geldi, Madam de Rênal'in düşüp bayılıvereceğini sandı. Bütün gün Madam de Rênal, dostluğundan aldığı korkusuzlukla, dokundura dokundura konuşmaktan kaçınmayan Madam Derville'in ağzından, düşmekte olduğu tehlikeyi en çirkin renklerle gösterip korkutacak sözler dinledi.

Madam de Rênal, Julien'le yalnız kalmak fırsatını içi yana yana kolluyordu; ona, kendisini hâlâ sevip sevmediğini soracaktı. Huyunun hiç değişmez uysallığına karşın,

birkaç kez, az kaldı, Madam Derville'e, orada bulunmakla can sıktığını hissettirecekti.

Akşam bahçede Madam Derville, ne yapıp yapıp Madam de Rênal'le Julien'in arasına oturdu. Julien'in elini sıkıp dudaklarına götürmeyi bütün gün hayal etmiş olan Madam de Rênal, ona bir söz bile söyleyemedi.

Hiç umulmadık bu engel, Madam de Rênal'in çarpıntısını artırdı. İçini kemiren bir kaygısı vardı. Bir gece önce Julien'e, odasına gelmekle gösterdiği düşüncesizlik için o kadar sitem etmişti ki, bu gece gelmeyebileceğini düşünüp içleniyordu.

Bahçeden erken ayrıldı ve hemen odasına çekildi. Ama az sonra dayanamadı, Julien'in kapısına gidip içeriyi dinledi. Gönlünü kemiren kuşkuya ve aşk ateşine karşın içeri girmeye cesaret edemedi. Bu hareket, ona aşağılıkların en kötüsü gibi geliyordu, çünkü köylülerin atasözlerine bile girmiştir.

Daha hizmetçilerin hepsi yatmamıştı. Bunun için Madam de Rênal, Julien'in kapısında durmanın büyük bir düşüncesizlik olacağını aklından geçirerek odasına döndü. Onu beklemekle geçirdiği iki saat, acı içinde geçirilen iki yüzyıl gibi geldi.

Fakat görev bildiği şeye pek bağlı olan Julien'in, bir kere yapacağım dediğini yapmamasına olanak yoktu.

Saat biri çalarken yavaşçacık odasından çıktı, evin efendisinin derin bir uykuda olduğuna güven getirdikten sonra Madam de Rênal'in odasına gitti. O gün, sevgilisinin yanında daha büyük mutluluk buldu, çünkü oynadığı rolü düşünmediği anlar da oldu. Gözlerini açıp gördü, kulaklarını açıp işitti. Madam de Rênal'in yaşı üzerine söylediği de Julien'in içine rahatlık verdi. Kadıncağız, hiç başka niyeti olmadan ve yalnızca bu düşünce yüreğini sıktığı için durmadan, "Ben, sizden on yaş büyüğüm! Beni nasıl sevebilirsiniz?" deyip duruyordu.

Julien, böyle bir nedenle içlenmeyi bir türlü aklına sığdıramıyordu, ama Madam de Rênal'in gerçekten üzüldüğünü gördü ve gülünç olma korkusunu hemen hemen unutur gibi oldu.

Bir işçi oğlu olduğu için bir âşık olarak bile yine bir uşak sayılacağı kaygısı, bu budalaca kaygı da silindi. Julien'in coşkunluğu, çekingen sevgilisinin içine rahatlık verdikçe kadıncağız biraz mutluluk da duyuyor ve sevdiği delikanlıyı incelemeye başlıyordu. Çok şükür ki Julien, bir gece önceki buluşmalarına bir eğlence değil, yalnızca bir üstünlük hali veren o özentili tavırları o gece hemen hiç takınmadı. Madam de Rênal, onun bir rol oynadığının farkına varsaydı, bunu anlamanın vereceği hüzünle bir daha mutluluğun ne olduğunu bile hatırlayamazdı. Çünkü bunu, aralarındaki yaş farkının bir sonucu diye karşılar ve artık ölünceye kadar içlenirdi.

Madam de Rênal, aşk kuramları üzerine hiç kafa yormamıştı, ama taşra kentlerinde aşk sözü edildiği zaman, beylik şakaların baş konusu, mal farkından sonra, yaş farkıdır.

Artık gençliğin ateşine kavuşmuş olan Julien, birkaç gün içinde çıldırasıya âşık oldu.

"Hakçası, melek gibi iyi bir kadın," diyordu, "güzelliğine de bir diyecek yok."

Bir rol oynamakta olduğu düşüncesini hemen hemen unutmuştu. Hatta kendinden geçtiği bir anda bütün kaygılarını da itiraf etti. Bu hareketi, kadının kalbinde uyandırdığı aşkı son derecesine çıkardı. Madam de Rênal şimdi sevine sevine, "Demek ki," diyordu, "benden önce hiçbir kadını gerçekten sevmemiş!" Julien'e, bir vakit ele geçirmekten pek korktuğu resmin kimin resmi olduğunu sorma yürekliliğini bile buldu. Julien, onun bir erkek resmi olduğuna yemin etti.

Madam de Rênal, soğukkanlılık gösterip de biraz

düşünebildiği zamanlar, dünyada böyle mutluluğun bulunmasına ve kendisinin bunu hiç fark etmemiş olmasına şaştıkça şaşıyordu.

"Ah!" diyordu, "Julien'i, on yıl önce, güzel sayılabileceğim çağda tanısaydım ne olurdu!"

Julien, bu gibi düşüncelerden çok uzaktı. Onun aşkı da yine yükselme hırsından geliyordu, yoksul ve hor görülen bir adam olduğu halde böyle kibar ve güzel bir kadını ele geçirdiği için koltukları kabarıyordu. Tapınır gibi hareketleri, sevgilisinin güzelliği karşısında coşkunluğu sonunda kadına, yaş farkının verdiği üzüntüyü unutturdu. Madam de Rênal'in, daha uygar ülkelerde otuz yaşındaki kadınların çoktan beri edinmiş oldukları hayat bilgisinden bir parça nasibi olsaydı, ancak beklenmedik zevklerin tadı ve pohpohlanmanın yardımıyla yaşayabilen bir aşkın çok sürmeyeceğini titreyerek anlardı.

Julien, yükseklere erişme sevdasını unuttuğu zamanlar Madam de Rênal'in şapkalarına, giysilerine bile coşarak hayran oluyordu. Onları koklama zevkine doyamıyordu. Madam de Rênal'in aynalı dolabını açıyor, onun içinde bulunan şeylerin güzelliği ve düzeni karşısında saatlerce hayran kalıyordu. Sevgilisi omzuna dayanıp ona bakar; o da, bir düğün arifesinde gelinin sepetine yerleştirilen şu elmasları, kumaşları seyrederdi.

Madam de Rênal, bazen içinden, "Ben böyle bir adama düşseydim ne olurdu?" diyordu. "Ne ateşli ruhu var! Onunla hayat ne güzel geçiyor!"

Julien'e gelince; onun, kadın silahlarının bu müthiş parçalarına bu kadar yaklaştığı hiç olmamıştı. "Paris'te de bundan güzel şeyler bulunmasına olanak yoktur!" diyor ve böylece mutluluğunun hiçbir eksiği olmadığına inanıyordu. Sevgilisinin özden gelen hayranlığı ve coşkunluğu çok zaman ona, sevgilerinin ilk günlerini pek sıkıntılı, neredeyse gülünç kılmış olan boş düşünceleri unutturu-

yordu. Öyle anlar oldu ki, hep ikiyüzlü yaşamayı alışkanlık edinmiş olmasına karşın, birçok âdetleri bilmediğini, kendisine pek hayranlık gösteren bu kibar hanıma söylemekten bile zevk duydu. Sevgilisinin yüksek bir sınıftan olması sanki kendisini de yükseltiyordu. Madam de Rênal'e gelince, o da, herkesin bir gün çok ilerleyecek diye baktığı bu olağanüstü delikanlıya birtakım şeyler öğretmeyi manevi hazların en büyüğü diye karşılıyordu. Mösyö Valenod ile Kaymakam bile Julien'i beğenmekten kendilerini alamıyorlardı; bu yüzden Madam de Rênal, onları da eskisinden daha az budala bulmaya başladı. Madam Derville ise Julien için hiç de öyle hisler göstermiyordu. Keşfeder gibi olduğu şeylere çok üzülmüştü; akıllı uslu öğütlerinin, artık ne yaptığını bilmeyen bir kadına kâr etmediğini, üstelik onun canını sıktığını görünce Vergy'yi bırakıp gitti. Niçin gittiğini anlatmaya gerek görmedi; zaten soran da olmadı. Gerçi Madam de Rênal onu ağlayarak yolcu etti, ama o gittikten sonra içinde eskisinden daha büyük bir mutluluk duydu. Artık hemen hemen bütün gün sevgilisiyle baş başa kalabiliyordu.

Julien de onunla oturup konuşma zevkine can atıyordu; çünkü yalnız kaldı mı, yine aklına Fouqué'nin önerisi geliyor ve rahatını kaçırıyordu. Bu yeni hayatın ilk günlerinde öyle anlar oldu ki, bu ömründe sevmemiş ve sevilmemiş genç, içtenlik göstermekten büyük bir zevk duydu, o zamana kadar varlığının özü olan yükselmek, bütün mevkilere erişmek sevdasını bile Madam de Rênal'e az kaldı anlatacaktı. Fouqué'nin önerisini kabul için duyduğu garip heves hakkında ona danışmak istedi, ama küçük bir olay buna engel oldu.

17

Başyardımcı

"O, how this spring of love ressembleth
The uncertain glory of an April day;
Which now shows all the beauty of the sun,
And by and by a cloud takes all away!"[1]

SHAKESPEARE, *Veronalı İki Centilmen*

Bir akşam, güneş batarken, yemiş bahçesinin ta bir ucunda, can sıkabilecek kimselerden uzakta, Madam de Rênal'in yanına oturmuş, derin derin hayallere dalmıştı. "Bu tatlı anlar acaba sürer mi?" diye düşünüyordu. Kafası, gelecekte ne olacağına, bu zor ve zorunlu soruna dalmıştı; zengin olmayan delikanlıların, çocukluk çağı biter bitmez başlayan umutsuzluk yılları vardır, Julien işte şimdi bu üzüntüleri geçiriyordu. Birdenbire, "Ah!" dedi, "Napoléon'u Fransız gençlerine Tanrı yollamıştı. Onun yerini kim tutacak? O olmayınca biz zavallılar ne yapacağız? Hali vakti benden iyi olanlar bile, ellerindekini avuçlarındakini öğrenim için harcayıp da yirmi yaşında adam satın almaya, kendilerine bir meslek edinmeye ye-

1. Ah, nasıl benziyor bu aşkın baharı / Bir nisan gününün kararsız pırıltısına / Bütün güzelliğini gösterir güneş / Derken bir bulut alır götürür her şeyi. (Ç.N.)

tecek parası kalmayanlar ne yapacak?" Derin derin içini çekerek sözünü bitirdi, "Ne yaparlarsa yapsınlar, bu anı içimizden çıkmayacak ve bizim mutluluk duymamıza engel olacak!"

Madam de Rênal'in birdenbire kaşlarını çattığını gördü; kadın soğuk ve hafifser bir tavır takınmıştı, bu biçim düşünceleri ancak bir uşağa yakıştırabilirdi. Kendisinin çok zengin olduğunu bilerek ve ona göre büyümüştü, Julien'e de kendisi gibi zengin gözüyle bakıyordu. Onu hayatından bin kat çok seviyor ve paraya hiç önem vermiyordu.

Julien bu düşünceleri hiç keşfedemedi. Madam de Rênal'in kaşlarını çatması onu daldığı hayallerden uyandırdı. Oldukça kurnazlık gösterip sözlerini değiştirdi ve bahçe kanepesinde, yanı başında oturmuş o kibar hanıma, az önceki sözleri, yolculuğu sırasında dostu olan bir oduncudan işitmiş olduğunu anlattı. Kendisi onları ancak, "İşte dinsiz imansızlar böyle düşünüyor!" diye yinelemişti.

Madam de Rênal, en ateşli şefkat tavırlarından sonra birdenbire takınmış olduğu o soğuk duruşunu büsbütün bırakmadan karşılık verdi:

"Sizin de öyle adamlar içinde ne işiniz var!"

Bu kaş çatılması, daha doğrusu düşüncesizce davrandığı için duyduğu pişmanlık, Julien'i sürükleyip giden tatlı kuruntuların uğradığı ilk yenilgi oldu. Julien içinden, "Bu kadın iyi ve şefkatli bir kadın," dedi, "benden de çok hoşlanıyor, ama o, bize düşman olanlar arasında yetişmiş. Bu zengin sınıfının en korktuğu insanlar hiç kuşkusuz, iyi bir eğitim gördükleri halde bir işe girmek için paraları olmayan gençlerdir. Onlarla çarpışmak için elimizde onlarınkiler gibi silahlarımız olsa, bu kişioğullarının hali ne olurdu? Diyelim ki ben Verrières belediye başkanı oldum... İş görmek isteyen, namuslu bir adamım... Mösyö de Rênal de doğrusu namusludur ya!..

Ben belediye başkanı olsam, o Papaz Yardımcısı da, Mösyö Valenod da, bütün dalavereleri de bir gün kalmaz, süpürülür gider. Onlarda beni korkutacak bir yetenek, bir bilgi mi var? Görüyoruz, hep bocalayıp duruyorlar."

O gün Julien, içtenlikli olma yürekliliğini gösterebilseydi, mutluluğu artık sonsuz olabilirdi. Savaşa girişme yürekliliğini göstermek gerekti, ama bunu "hemen" yapmalıydı; Madam de Rênal, Julien'in sözlerine şaşırmıştı, çünkü kendi gibi kibar olan kimselerin söylediğine göre Robespierre yönetimi bir gün yine gelirse bu ancak böyle "adam evladı" denemeyecek, ama çok iyi okuyup yazmış gençlerin yüzünden olacaktı. Madam de Rênal'in soğuk durması oldukça uzun sürdü; Julien bundan alındı. Julien'in sözü Madam de Rênal'i neredeyse tiksindirmişti; ama bundan sonra da kadıncağız Julien'e, doğrudan doğruya olmasa bile, tatsız bir şey söylemiş olmaktan korkmuştu. Bu üzüntü, onun yüzünde, can sıkıcı kimselerden kurtulup da içinde sevinç duyduğu anlar o pek masum ve pek saf olan yüzünde de belirdi.

Artık Julien, kendini hayallere bırakmaktan çekindi. Daha yatışmıştı, eskisi kadar da şık değildi; Madam de Rênal'in odasına gitmesinin bir densizlik olacağını düşündü. Uşaklardan biri onu geceleyin evde dolaşırken görse, bin türlü yorumlayabilirdi; bunun için Madam de Rênal'in, Julien'in odasına gelmesi daha iyi olacaktı.

Ancak bunun da sakıncaları vardı. Julien, kendi gibi bir papaz adayının bir kitapçıdan istemesi uygun düşmeyecek kitapları Fouqué'ye yazıp getirtmişti. Onları ancak geceleri açabiliyordu. Onları okurken rahatsız edilmek istemezdi. Madam de Rênal tarafından bile olsa... Oysa yemiş bahçesindeki o küçük olaydan önce olsaydı, Julien, Madam de Rênal'i beklerken, hiç kalkıp da kitap mı okuyabilirdi?

Madam de Rênal'in yüzünden şimdi kitapları büs-

bütün başka türlü anlıyordu. Cesaret edip ondan birçok küçük şey üzerine bilgi almıştı; bunları bilmemek, zekâsı ne olursa olsun, kibarlar dünyası dışında doğmuş bir gencin anlayışını daraltıverir.

Kendisi de son derece acemi olan bir kadın tarafından verilen bu aşk eğitimi, pek güzel bir şey oldu. Julien, kibarlar çevresini tam bugün olduğu gibi görmeye başladı. Bu çevrenin geçmişte, iki bin yıl önce ya da yalnızca altmış yıl önce, diyelim ki bir Voltaire, bir XV. Louis zamanında nasıl olduğunu öğrenerek belleği bulanmamıştı. Gözlerini örten perde birdenbire kalktı ve Julien, anlatılmaz bir sevinç duydu: Artık Verrières'de olup bitenlerin anlamını kavrıyordu.

Gözüne ilk çarpan şeyler, iki yıldan beri Besançon Valisi katında çevrilen oldukça karışık dalavereler oldu. Bunlar Paris'ten, en tanınmış kimseler tarafından yazılmış mektuplardan güç alıyordu. İstenen şey de, oraların en sofu adamı olan Mösyö de Moirod'nun, Verrières Belediye Başkanı'nın ikinci değil, başyardımcısı olmasıydı.

Mösyö de Moirod'nun bu işte karşıtı, pek zengin bir fabrika sahibiydi; ne yapıp edip bu adamın ikinci yardımcılığa indirilmesi gerekiyordu.

Julien, Verrières büyüklerinin Mösyö de Rênal'in sofrasında harcadıkları dokundurucu sözlerin anlamını anlamaya başladı. Bu ayrıcalıklı kimseler, başyardımcı seçimi işine, kasaba halkının, hele liberallerin varlığını bile bilmedikleri bu işe son derece ilgi gösteriyordu. Bunu önemli kılan da Verrières Caddesi'nin doğu yakasının, herkesçe bilindiği üzere, üç metreden fazla açılması gereği idi, çünkü artık anayol olacaktı.

Yıkılması istenen evlerden üçü Mösyö de Moirod' nundu; demek ki, o başyardımcılığa getirilir, Mösyö de Rênal milletvekili seçilip belediye başkanlığına geçerse, bu işe gözünü kapar ve yasada gösterilen çizgiyi geçen

evlerde ufak bir onarım yapılmasıyla yetinebilirdi. Böylece de evler hiç olmazsa daha yüz yıl kurtulurdu. Mösyö de Rênal, sofuluğu ve aşırı namusluluğu ile tanınmıştı, ama yine de "onunla anlaşma" yolları vardı; çünkü o çoluk çocuk babası adamdı. Yıkılacak evler içinden dokuzu da, Verrières'de en ileri gelen kimselerindi.

Julien'in gözünde bu çevrilen dalavere, Fouqué'nin gönderdiği kitaplarda daha ilk olarak adını öğrendiği Fontenoy Savaşı tarihinden çok daha önemliydi. Julien, akşamları Papaz'ın evine gitmeye başladığından, yani beş yıldan beri doğrusu çok şeyleri merak ediyordu. Ama din bilgisine çalışan bir gençte aranan başlıca üstünlüklerin, her işe karışmamak, kendini ileri atmamak gibi şeyler olduğunu bildiğinden, bir şey sormaya cesaret edememişti.

Bir gün Madam de Rênal, Julien'in düşmanı olan uşağa emir veriyordu. Adam, tuhaf bir tavırla, "Ama, Madam," dedi, "bugün ayın son cuması."

Madam de Rênal, "Haydi gidin!" dedi.

Julien sordu:

"Şimdi bu adam, eskiden kilise olan, şimdi yine kilise haline gelen ot deposuna mı gidecek? Peki ama orada ne yapacak? Benim bu sırlara bir türlü aklım ermiyor."

Madam de Rênal karşılık verdi:

"Doğrusu hayırlı bir kurul, ama pek de tuhaf bir şey; kadınları almıyorlar: Bildiğim bir şey varsa, o da herkesin birbiriyle senli benli konuşması. Sözgelişi, bu uşak oraya gidip Mösyö Valenod ile buluşacak; o kasıntılı, kendini beğenmiş adam da, Saint-Jean'ın 'sen' diye konuşmasına kızmayacak, ona aynı tavırla yanıt verecek. Orada ne yapıldığını merak ediyorsanız Mösyö Maugiron'a ve Mösyö Valenod'ya bir sorayım. 93 yılının kanlı olayları bir gün yine baş gösterirse, uşaklarımız bizi kesmesin diye her biri için 20 frank veriyoruz."

Zaman uçup gidiyordu. Sevgilisinin güzelliklerini hatırlamak Julien'e yükselmek hırsını unutturuyordu. İkisi de ayrı sınıflardan oldukları için ona gamlı ve akıllıca şeylerden söz edememesi, kendisi pek farkına varmadan, mutluluğunu da, Madam de Rênal'e karşı uysallığını da artırıyordu.

Çocukların, üçü de pek akıllı olan çocukların yanında bulunup da kendilerini duygularına bırakarak konuşmadıkları zamanlar, Julien, Madam de Rênal'in kibarlar çevresinde olup bitenler üzerine söylediklerini gözleri aşkla parlayarak, ama uslu uslu dinlerdi. Çoğu kez, Madam de Rênal, bir yol ya da yiyecek, giyecek işinde dönen kurnazca hileleri anlatırken, birdenbire dalar ve sayıklar gibi sözler söylerdi. Julien ona çıkışmak zorunda kalırdı. Madam de Rênal, ona, çocuklarına davrandığı gibi davranırdı (diyelim ki saçlarını okşayıverirdi). Doğrusu bazı günler onu çocuğu gibi sevdiği kuruntusuna kapıldığı olurdu. Bir kibar çocuğunun daha on beşine varmadan öğreniverdiği birtakım basit şeyleri Julien ona sorup öğrenmiyor muydu? Ama, bir dakika geçmez, Julien'e, kocası, üstadıymış gibi hayran hayran bakardı. Bazen zekâsından ürperirdi. Bu genç rahipte yarının büyük adamını açıkça görür gibi olurdu. Onu papa olmuş, Richelieu gibi başbakan olmuş varsayardı. Julien'e, "Ah! Ben yaşayıp da senin ünlü bir adam olduğun günleri görecek miyim?" derdi. "Bu zamanda bir büyük adama çok ihtiyaç var; krallık da, din de ancak böyle kurtulur. (Bizim beyler de her gün söyler ya! Bir Richelieu çıkıp da, kişisel yargılamalar selini durdurmazsa her şey mahvoldu demektir.)[1]

1. Parantez içindeki yerler Stendhal'in Bucci'ye verdiği nüshaya kendi eliyle yazdığı eklerdir. (Ç.N.)

18

Verrières'de bir kral

"Sizi, halktan bir adamın, damarlarında kan kalmamış, ruhsuz cesedi gibi oraya atmak mı gerek? Başka bir işe yaramaz mısınız?"

Saint-Clémen Kilisesi'nde piskoposun verdiği söylevden

3 Eylül Salı günü, akşamın saat onunda, bir süvari, caddeyi dörtnala geçerek bütün Verrières halkını uyandırdı; Haşmetli ... Kralı'nın, ertesi pazar, kenti onurlandıracağı haberini getiriyordu. Vali, kasaba ileri gelenlerinin, koruma birliği oluşturmalarına izin veriyor, yani böyle bir şey yapılmasını emrediyordu; elden gelen debdebe gösterilecekti. Vergy'ye bir ulak gönderildi. Mösyö de Rênal, gece yarısı geldi ve bütün kenti heyecan içinde buldu. Herkesin bir iddiası vardı; pek o kadar işgüzarlığa kalkmayanlar, Kral'ın kente girişini seyir için balkon kiralıyorlardı.

Gönüllü koruma birliğine kim komuta edecekti? Mösyö de Rênal, bu işin Mösyö de Moirod'ya verilmesinin, yıkılması istenen evlerin sahiplerine çok yararlı olacağını hemen gördü. Bu, başyardımcılık için çok iyi bir basamak olabilirdi. Doğrusu Mösyö de Moirod'un bağlılı-

ğına bir diyecek yoktu; o, bu konuda eşsiz, benzeri olmayan bir adamdı, yalnız ömründe ata binmemişti. Otuz altı yaşında, her işte ve her yerde çekingen, attan düşmekten de, gülünç olmaktan da korkan bir adamcağızdı.

Belediye Başkanı onu sabahın beşinde çağırtıp, "Görüyorsunuz ya, Mösyö," dedi, "kasabamızın bütün namuslu, akıllı kimselerinin sizi layık gördükleri makamı işgal ediyorsunuz varsayarak görüşünüzü almayı kendime borç bildim. Bu mutsuz kasabada küçük fabrikalar ilerliyor, liberallerin partisi milyoner oluyor, yönetimi ele geçirmeye çalışıyor, her şeyi bir silah diye kullanmanın yolunu bulacak. Biz, Kral'ın, krallığın, her şeyden önce kutsal dinimizin çıkarını göz önüne getirelim. Koruma birliğinin komutanlığına kimi münasip görüyorsunuz, Mösyö?"

Attan son derece korktuğu halde Mösyö de Moirod, din ve vatan uğruna bu şerefe katlandı. Belediye Başkanı'na, "Yüzünüzü ağartmaya çalışırım!" dedi. Artık bir kere de iş, yedi yıl önce Fransız prenslerinden birinin Verrières'den geçmesi dolayısıyla kullanılmış üniformaların düzeltilmesine kalmıştı.

Saat yedide Madam de Rênal, Vergy'den geldi; çocuklarla Julien de yanındaydı. Salonu liberal parti kadınlarıyla dolu buldu; bunlar, partilerin birleşmesi gereğinden söz ediyor ve Madam de Rênal'e, koruma birliğinde liberallere de hizmet verilmesi için, kocasına iltimas etmesi dileğinde bulunuyorlardı. İçlerinden biri, kocasının, bu işe seçilmezse kederinden iflas edeceğini söyledi. Madam de Rênal, bu kadınları çabucak başından savdı. Kafası pek yorgun gibi gözüküyordu.

Madam de Rênal'in, rahatını kaçıran düşüncelerini gizlemesi, Julien'i şaşkınlığa düşürdü, daha çok da kızdırdı. Julien, içinden, "Böyle olacağını anlamıştım ya!" diyordu. "Evine bir kralın konuk olması mutluluğu, ona

aşkını unutturuverdi. Bütün bu gürültü patırtıdan gözleri kamaşıverdi. Hele bu işler bitsin, soyluluk konusundaki düşünceler kafasını bir bulandırıp geçsin, beni yine sever."

Şaşılacak şey, Madam de Rênal'in bu durumu, Julien'in sevgisini artırdı.

Ev döşemecilerle dolmuştu; Julien, Madam de Rênal'e bir çift söz söylemek fırsatını kolladı, ama ele geçiremedi. Madam de Rênal, Julien'in odasına girmiş ve giysilerinden birini alarak çıkmıştı. Julien, onu çıkarken gördü. Yalnızdılar. Konuşmak istedi. Madam de Rênal dinlemeden kaçıp gitti.

"Ben, böyle bir kadını sevmekle ne büyük bir budalalık ediyorum, büyüklük sevdası onu da kocası kadar deli ediyor."

Kadıncağız sevgilisinin sandığından da çok çıldırmıştı: En büyük isteklerinden biri, gücendirmek korkusuyla Julien'e bile söylemediği en büyük isteği, Julien'i bir günlük olsun o kara setreden başka bir giysiyle görmekti. O kadar saf bir kadın için gerçekten şaşılacak bir becerikliliik gösterip önce Mösyö de Moirod'yu, sonra da Kaymakam Charcot de Maugiron'u, Julien'in de koruma birliğine alınmasına razı etmişti. Keresteci Sorel'in oğlu, oldukça zengin fabrikacı oğullarına, beş-altı gence üstün tutularak alınacaktı; oysa onların içinde hiç olmazsa ikisi dine, Kral'a bağlılık konusunda parmakla gösterilen delikanlılardı. Arabasına, kasabanın en güzel hanımlarını bindirip Normandiya atlarına herkeslere parmak ısırtmayı tasarlamış olan Mösyö Valenod, o atlarından birini Julien'e, yani dünyada en çok nefret ettiği adama vermeye razı oldu. Ama koruma birliğine girenlerin hepsinin gök mavi renkli, beyaz sırma apoletli albay üniformaları vardı; kimisi bunu yedi yıl önce yaptırmış, kimi de yeni almıştı. Madam de Rênal, yeni bir giysi istiyordu; Besan-

çon'a adam gönderip üniformayı, kılıcı, şapkayı, kısacası koruma birliğine gerekli eşyayı hazırlatmak için ancak dört günü kalmıştı. İşin garip yanı da, Julien'in üniformasını Verrières'de yaptırmayı sakınmasızlık sayıyordu. Onun da, bütün kasaba halkının da bunu son anda, birdenbire öğrenmelerini istiyordu.

Koruma birliği hazırlanıp düşüncelerin işlenmesi bittikten sonra Belediye Başkanı'na uğraşılacak başka bir iş çıktı: ... Kralı Verrières'ye gelmişken herhalde kasabadan bir fersah ötede Bray-le-Haut'da, azizlerden Clémens'in kutsal yadigârını da ziyaret edecekti; bunun için bir dini alay hazırlamak gerekiyordu.

Bu törende birçok rahip bulunması gerekiyordu, başlıca zorluk bundan çıktı; yeni Papaz Mösyö Maslon, ne yapıp edip Mösyö Chélan'ın gelmesine engel olmak istiyordu. Mösyö de Rênal, bunun düşüncesizlik olacağını kaç kez söylediyse de kâr etmedi. Ataları uzun zaman oraların genel valiliğini yapmış olan Mösyö le Mole Markisi de, ... Kralı'na eşlik etmekle görevlendirilmişti. O, Papaz Chélan'ı otuz yıldır tanırdı. Verrières'ye gelir gelmez herhalde onu soracaktı; onun işinden çıkarıldığını, gözden düştüğünü öğrenince de, bütün alayla onun küçük evine ziyarete gitmesi pek olasıydı. Bu da çok ağır bir tokat olurdu!

Papaz Maslon, yanıt olarak, "Mösyö Chélan bu ayinde gözükürse, burada da, Besançon'da da onurum beş paralık olur," diyordu. "Aramıza bir de *janséniste*[1] mi alacağız?"

"Siz ne derseniz deyin, Aziz Papaz, ben Verrières yönetiminin Mösyö Mole'den hakaret görmesini istemem. Siz onu tanımazsınız; sarayda hükümete, gelenek-

1. Jansen'in kurduğu bağışçılık öğretisi ve tarikatına bağlı kişi. (Y.N.)

lere bağlı bir adamdır, ama, burada taşrada, hemen alaycı, herkesi yeren, herkesi sıkıntıya düşürmekten kaçınmayan, geçimsiz bir adam oluverir. Sırf gönül eğlendirmek için bizi liberaller yanında kepaze ediverecek bir adamdır."

Papaz Maslon'un kendini beğenmişliği, Belediye Başkanı'nın artık yüreklilik halini alan korkusu karşısında ancak cumartesi akşamı eğildi. Chélan'a, yaşı ve hastalıkları engel olmazsa Bray-le-Haut'daki türbede yapılacak ayinde bulunması dileğiyle ikiyüzlüce bir mektup yazıldı. Mösyö Chélan, diyakoz yardımcısı olarak kendisine eşlik edeceğini söyleyerek Julien için de bir davetiye istedi.

Pazar sabahı daha erkenden, çevre dağlardan gelen binlerce köylü, kasabayı hıncahınç doldurdu. Hava her zamankinden açık, güzeldi. Saat üçe doğru bütün bu kalabalıkta bir çalkantı göründü: Verrières'den iki fersah ötede bir kayanın tepesinde ateş yakılmıştı. Bu işaret, Kral'ın kasaba sınırlarına girmiş olduğunu müjdeliyordu. Hemen bütün çanlar çalındı; kasaba, İspanyollardan kalma topu doldurup doldurup ateşleyerek bu mutlu olaya ne kadar sevindiğini ilan etti. Halkın yarısı damlara çıktı. Bütün kadınlar balkonlara üşüşmüştü. Koruma birliği hareket etti. Herkes o parlak üniformalara hayran hayran bakıyor, kimi bir akrabayı, kimi bir dostu tanıyıp selamlıyordu... Her an eyer kaşını tutmak için elini hazır bulunduran Mösyö de Moirod'nun korkusuyla alay ediliyordu. Ama herkesin gözüne çarpan bir şey, hayranlığı da Mösyö de Moirod'nun korkusunu da unutturdu. Dokuzuncu dizinin başında giden süvari pek yakışıklı, ince belli bir delikanlıydı. İlk önce onu tanıyan olmadı. Ancak arası çok geçmeden, bazılarının homurdanması, bazılarının da şaşıp susuvermesi herkesin de hiç umulmadık bir şeyle karşılaşmış olduğunu bildirdi. Mösyö Valenod'nun Normandiya atlarından birine binmiş olan bu delikanlı-

nın, kerestecinin oğlu küçük Sorel olduğunu anlamışlardı. Herkes, başta liberaller olmak üzere herkes Belediye Başkanı'na atıp tutuyordu. Papaz kılığına girmiş bu işçi parçası, çocuklarına eğitmenlik ediyor diye onu, falan beylerin, falan zengin fabrikatörlerin zararına olarak koruma birliğine almak! Bir sarrafın karısı, "Doğrusu," diyordu, "bu beyler gidip de o çamurdan doğmuş küstaha haddini bildirmeli!"

Yanında duran biri karşılık verdi:

"O ne sinsi domuzdur, bilmezsiniz! Şimdi elinde bir kılıcı var, hainlik edip suratlarını parçalar."

Soyluların sözleri ise daha tehlikeliydi. Kadınlar, son dereceyi bulan bu densizliğin yalnızca Belediye Başkanı'nın işi olduğuna pek inanmıyorlardı. Onun böyle soysuz insanları hor gördüğü, onlara yüz vermediği hemen herkesçe kabul ediliyordu.

Hakkında böyle söylenedursun, Julien, dünyanın en mutlu adamıydı. Yaradılışında gözüpeklik olduğu için ata binişi, bu dağlık kasaba delikanlılarının çoğunkinden üstündü. Kendisinden söz edildiğini, kadınların gözlerinden okuyordu.

Apoletleri daha parlaktı, çünkü yepyeniydi. Atının durmadan şahlanması da Julien'i sevincinden çıldırtacaktı.

Hele eski kalenin yanından geçerken, at küçük topun gürültüsünden ürkerek saf dışına sıçrayınca Julien'in mutluluğuna diyecek yoktu. Raslantının iyi bir sonucu olarak düşmedi ve o andan beri kendini bir kahraman diye görmeye başladı. Artık Napoléon'un yaveri olduğunu ve bir bataryayı ateşleme emri aldığını hayal ediyordu.

Ondan da mutlu biri vardı. Önce onun geçmesini, belediye konağının bir penceresinden seyretmişti; sonra arabasına bindi ve sapa bir yoldan hızla geçip yine onların önüne çıktı ve Julien'in bindiği atın sıçradığını görüp

titredi. Sonra arabayı kentin bir kapısından dışarı dörtnala sürdürdü, kralın geçeceği yola vardı, koruma birliğini yirmi adım geriden, tantanalı bir toz duman bulutu arasından izledi. Belediye Başkanı, haşmetli Kral'a bir söylev çekmekle şereflenirken on bin köylü bir ağızdan, "Yaşasın Kral!" diye bağırdılar. Bir saat sonra bütün söylevler dinlenip Kral'ın kente gireceği sırada küçük top birbiri arkasından atışa başladı. Bu, bir kazaya neden oldu; topu ateşleyenlere bir şey oldu demiyoruz, onlar Leipzig'de, Montmirail'da değerlerini göstermiş adamlardı; ne olduysa geleceğin Belediye Başkan yardımcısı Mösyö de Moirod'ya oldu. Atı onu, yolun üstündeki biricik çamurlu çukura bırakıverdi; bu da oldukça gürültüye neden oldu; çünkü Kral'ın arabasının geçebilmesi için Mösyö de Moirod'yu çukurdan çekip çıkarmak gerekti.

Kral, o gün bütün al perdeleriyle süslenmiş olan yeni, güzel kiliseye indi. Yemek yiyecek, sonra da arabaya binerek Aziz Clemens'in kutsal yadigârını ziyarete gidecekti. Kral, kiliseye girer girmez, Julien atını dörtnala sürüp Mösyö de Rênal'in evinin yolunu tuttu. Orada içini çekerek o güzelim gök mavi üniformasını, kılıcını, apoletlerini bırakıp sırtına havı dökülmüş kara setreyi giydi. Yine atına atladı ve biraz sonra, pek şirin bir tepeciğin üstünde yükselen Bray-le-Haut'ya vardı. İçinden, "Coşku, bu köylüleri çoğaltıyor mu ne?" dedi. "Verrières' de köylüden geçilmiyor, bu köhne manastırın çevresinde on binden çok köylü var." İhtilalin eski eserlere karşı gösterdiği saygısızlıkla yarı yıkılmış olan bu manastır, krallık yönetimi yeniden kurulduktan sonra olağanüstü güzellikte onarılmıştı; şimdi mucizelerden söz ediliyordu. Julien, Papaz Chélan'ı buldu, ondan oldukça azar işitti ve bir cüppe ile bir papaz hırkası aldı. Hemen giyimini değiştirdi ve yeni Agde Piskoposu'nun yanına gitmekte olan Mösyö Chélan'ı izledi. Bu genç piskopos, Mösyö

Mole'ün yeğeniydi; Agde'a daha yeni atanmıştı. Azizin kutsal yadigârını Kral'a o gösterecekti. Ancak, piskoposu bulamadılar.

Papazlar topluluğu sinirleniyordu. Eski manastırın karanlık ve gotik dehlizinde durmuş, piskoposu bekliyorlardı. 1789'dan önce yirmi dört üyeden oluşan Bray-le-Haut ruhaniler topluluğunu temsil için yirmi dört *curé*[1] getirilmişti. Piskoposun gençliğine üç çeyrek saat söylendikten sonra *curé*'ler, yaşı dolayısıyla kendilerine baş diye seçtikleri Mösyö Chélan'dan piskoposa gidip Kral'ın gelmek üzere olduğunu, artık kilisedeki yerlerine girme vakti geldiğini haber vermesini dilemeyi uygun buldular. Mösyö Chélan, Julien'e kızgın olduğu halde ona da birlikte gelmesini işaret etti. Julien, papaz hırkasını yöntemince giymiş; kıvırcık saçlarını, rahiplerce kullanılan bir tuvalet yöntemiyle düzeltmişti. Ama Mösyö Chélan'ın öfkesini artıran bir dalgınlık eseri olarak, mahmuzlarını çıkarmayı unutmuştu, bunlar cüppenin eteği altından gözüküyordu.

Piskoposun dairesine vardıklarında karşılarına çıkan iriyarı, renk renk giysili uşaklar, ihtiyar *curé*'ye, Monsenyör'ün[2] kimseyi kabul edemeyeceğini, yukarıdan bakar bir tavır takınarak bildirdiler. Mösyö Chélan, Bray-le-Haut ruhaniler kurulunun başı olmak sıfatıyla, istediği zaman piskoposun huzuruna girmeye hakkı olduğunu söyleyince onu alaya aldılar.

Uşakların küstahlığı, yaradılışı pek kibirli olan Julien'in ağrına gitti. Manastırın yatak odalarını dolaşmaya, her gördüğü kapıyı kurcalamaya başladı. Küçücük bir kapı, biraz sarsınca açılıverdi; Julien, kendisini Monsenyör'ün, siyah setreli, boyunları zincirli odacıları arasında

1. Katolik papazı. (Y.N.)

2. Piskoposlara da, prenslere olduğu gibi, Monsenyör (Efendimiz) diye hitap edilir. (Ç.N.)

buldu. Julien'in telaşlı halini görünce bu beyler, onun piskopos tarafından çağırılmış olduğunu sanıp içeri girmesine ses çıkarmadılar. Julien birkaç adım attı ve oldukça büyük, karanlık, duvarları kara meşe tahtalarıyla örtülü bir gotik salona girmiş olduğunu gördü; biri dışında *ogive*[1] biçimi pencerelerin hepsi tuğlayla örülmüştü. Bu duvarda işinin kabalığını örten hiçbir şey yoktu; bu örülü pencereler, eskiden kalma meşe kaplamaların görkemi yanında pek aykırı düşüyordu. Burgonya'nın eski eser meraklılarınca pek tanınmış olan salonu, 1740 yıllarında Dük Cesur Charles, bir günahına kefaret olarak yaptırmıştı; sağ ve sol yanında tahta üzerinde oyma pek güzel levhalar vardı. Bunlar, Yuhanna'nın Vahyi'nde bildirilen sırları dile getiriyordu.

Çıplak tuğlaların, daha bembeyaz alçının sanki soyluluğunu kaybettirdiği hüzün dolu ululuk, Julien'in içine dokundu. Salonun öteki ucunda, içeriye ışık veren biricik pencerenin yanında, maun ağacından, oradan oraya taşınabilir bir ayna gözüne ilişti. Arkasında mor cüppe giyip omuzlarına tenteneden bir rahip atkısı almış, başı açık bir delikanlı, bu aynadan üç adım beride durmuştu. Böyle bir yerde öyle bir şey bulunması insana bir garip geliyordu; hiç kuşkusuz manastıra, daha yeni getirilmişti. Julien'in anladığına göre, o gencin öfkeli bir hali vardı; sağ eliyle, aynaya doğru, ciddi ciddi kutsama işaretleri yapıyordu.

Julien, kendi kendine, "Bu ne demek?" dedi. "Bu genç rahip hazırlık ayini mi yapıyor? Belki de piskoposun kâtibidir... O da uşaklar gibi haddini bilmez bir adam... Bana ne. Hele bir deneyelim."

İlerledi, salonu baştan başa, ağır ağır geçti, gözlerini

1. Mimarlıkta sivri kemer, sivri kubbe. (Y.N.)

hep biricik pencereden yana dikmiş, bir an durup dinlenme bilmeden kutsama işareti yapan delikanlıya bakıyordu.

Yaklaştıkça onun öfkeli olduğunu daha iyi fark ediyordu. Tenteneli atkının ne kadar ağır bir şey olduğunu görünce, sanki ilerlemek elinde değilmiş gibi duruverdi; aynaya pek yaklaşmıştı.

"Susmak, görevimden kaçmak olur!" dedi. Ama salonun güzelliğiyle heyecana kapılmıştı, işiteceği ağır sözler de şimdiden gücüne gidiyordu.

Genç rahip, Julien'i aynada gördü, hemen ona doğru döndü ve öfkeli tavrını bırakıp pek tatlı bir sesle, "Oldu mu? Artık düzeltebildiler mi, Mösyö?" dedi.

Julien şaşkınca duraksadı. Delikanlı dönerken, Julien, onun göğsündeki haçı görüp Agde Piskoposu'nun huzurunda olduğunu anlamıştı. "Ne kadar da genç!" dedi. "Benden olsa olsa, yedi-sekiz yaş büyük!.."

Mahmuzlarından da utandı.

"Efendimiz," dedi, "beni ruhaniler kurulu başı Mösyö Chélan gönderdi."

Piskopos, Julien'in hoşnutluğunu bir kat daha artıran bir incelikle, "Öyle mi? Bana Mösyö Chélan'dan hep övgüyle söz ettiler," dedi. "Ama Mösyö, kusurumu bağışlayın. Bana *mitre*'mi[1] getirecek birini bekliyorum, sizi o sandım. Paris'te *mitre*'yi iyi sarmamışlar; üst sırması fena halde zedelenmiş. Çok çirkin duracak. Şimdi de bekletiyorlar."

Bu son sözleri pek hüzünlü hüzünlü söylemişti. Julien, "Buyurursanız gidip bir bakayım, Efendimiz," dedi.

Julien'in güzel sözleri, etkisini göstermişti. Piskopos gönüle pek hoş gelen bir incelikle, "Ne iyi edersiniz, Mösyö," dedi. "Bana *mitre*'m hemen gerekli. Ruhaniler kurulunu beklettiğim için bilseniz ne kadar üzülüyorum."

1. Piskopos tacı. (Ç.N.)

Julien, salonun yarısına gelince bir daha dönüp baktı. Piskopos yine kutsama işaretlerine başlamıştı. Julien, "Bu da ne oluyor?" diye düşündü. "Kuşkusuz, ayinden önce yapılması zorunlu olan bir hazırlık duası." Odacıların bulunduğu küçük odaya girdiği zaman *mitre*'nin getirilmiş olduğunu gördü. Odacılar, Julien'in emir verir gibi baktığını görünce, hiç istemedikleri halde Monsenyör'ün *mitre*'sini ona verdiler.

Mitre'yi taşımak Julien'in koltuklarını kabartıyordu. Onu saygıyla taşıyor, ağır ağır yürüyordu. İçeri girince, Piskopos'un ayna önüne oturmuş olduğunu gördü. Monsenyör, artık yorulmuş olmasına karşın, sağ eliyle arada bir kutsama işareti yapıyordu. Julien, *mitre*'yi giymesi için ona yardım etti. Piskopos başını salladı; hoşnut bir yüzle, "Hah! Şimdi başımda durur," dedi. "Biraz öteye gider misiniz?"

Piskopos salonda hızlı hızlı yürüdü, sonra ağır adımlarla aynaya yaklaştı, yine o öfkeli tavrını takınıp ciddi bir eda ile kutsama işaretine başladı. Julien, şaşkınlıktan donakalmıştı; gördüğünü anlar gibi oluyordu. Piskopos durdu ve yine o ağırbaşlılığı bırakarak, "Nasıl, Mösyö," dedi, "*mitre*'m iyi duruyor mu?"

"Çok iyi duruyor, Efendimiz."

"Pek arkada değil ya? Arkada olunca insana biraz aptal görünüşü verir; ama bir subay şapkası gibi gözlerin üstüne eğmek de doğru olmaz."

"Bence çok iyi."

"... Kralı hep yaşlı ve kuşkusuz çok ağırbaşlı ruhaniler görmeye alışıktır. Ben de ona, hele yaşım dolayısıyla hafif bir adam gibi gözükmek istemem."

Piskopos yine kutsama işaretleri yaparak yürümeye başladı.

Julien, artık anlamaya başlamıştı; içinden, "Anlaşılıyor," dedi, "kutsama için elini alıştırıyor."

Biraz sonra piskopos, "Ben hazırım," dedi. "Haydi Mösyö, siz önden gidip Mösyö Chélan'a, ruhaniler kuruluna haber verin."

Arası çok geçmedi, Mösyö Chélan, arkasında *curé*'lerin en yaşlılarından ikisiyle, oldukça büyük, ağır, oymalı bir kapıdan girdi; Julien, bu kapıyı fark etmemişti. Bu kez Julien, sırasından önce geçmedi; yani hepsinin arkasında kaldı, artık Piskopos'u ancak, kapının önüne üşüşen rahiplerin omuzları üstünden görebiliyordu.

Piskopos, salonu yavaş yavaş geçti, eşiğe varınca *curé*'ler, ayin alayı düzeniyle dizildiler. Çok kısa bir kargaşalıktan sonra alay, bir mezmur okuyarak ilerlemeye başladı. Piskopos, Mösyö Chélan ile yine öyle ihtiyar bir *curé*'nin ortasında, en arkadan geliyordu. Julien, Mösyö Chélan'ın emrinde olması dolayısıyla, Monsenyör'ün ta yanına sokuldu. Bray-le-Haut Manastırı'nın uzun koridorlarından geçiliyordu; güneşli bir gün olduğu halde bu koridorlar karanlık ve nemliydi. Keşişler dairesinin kapısına varıldı. Bu güzel, tantanalı alay, Julien'i hayran bırakmıştı. Piskopos'un bu kadar genç olduğunu görünce gönlünde büyük mevkiler sevdası yine uyanmıştı; bir yandan da ondan gördüğü inceliğe hayran olmuştu. Bu incelik, Mösyö de Rênal'in en iyi günlerinde gösterdiğinden bile büsbütün başka bir şeydi. Julien içinden, "İnsan kibarlar çevresinde en yüksek yere ne kadar yaklaşırsa, o kadar ince davranışlarla karşılaşıyor," dedi.

Kiliseye yan kapılardan birinden girildi; birdenbire amansız bir gürültü, yüzyıllık kubbelerden patırtılı yankılar kopardı. Julien, kubbeler yıkılıyor sandı. Yine küçük top patlatılmıştı; bu topu, dört çift ata koşarak, oraya kadar getirmişlerdi. Şimdi Leipzig topçuları, karşılarında Prusyalılar varmış gibi, topu dakikada beş kez ateşliyorlardı.

Ama bu şanlı gürültü Julien'i hiç etkilemedi; o, artık

Napoléon'u da, askerlik ününü de aklından geçirmiyordu. "Bu Agde Piskoposu ne de genç!" diyordu. "Agde da acaba neresi? Acaba ne para alıyor? Yılda belki iki-üç yüz bin frank..."

Monsenyör'ün uşakları, piskoposluk sayvan'ını[1] getirdiler. Bunun kollarından birini Mösyö Chélan tutacaktı, ama o bu işi Julien'e bıraktı. Piskopos, sayvanın altına girdi. Gerçekten bir ihtiyar hali takınabilmişti; artık Julien'in hayranlığı son dereceyi bulmuştu. "İnsan biraz becerikli olunca elinden neler de geliyor!" diye düşündü.

Kral geldi. Julien, onu ta yakından görmek onuruna erişti. Piskopos, Kral'a, okşar gibi bir sesle söylevini söyledi ve bir kral karşısında söz söylemekten duyduğu heyecanı gösteren bir hal takındı; bu, doğrusu büyük bir görgünün sonucuydu.

Bray-le-Haut'da yapılan ayinleri anlatacak değiliz; bunların ayrıntısı, o il gazetelerini on beş gün doldurdu. Julien, Piskopos'un söylevinden Kral'ın, Cesur Charles oğullarından olduğunu öğrendi.

Bundan uzun süre sonra Julien, işi gereği, bu ayinin hesaplarına baktı. Yeğeninin bir piskoposluğa atanmasını sağlayan Mösyö Mole, bütün giderleri de kendi üzerine alma kibarlığını göstermişti. Yalnız Bray-le-Haut ayini, üç bin sekiz yüz franga mal olmuştu.

Piskopos'un söylevine karşılık verdikten sonra Kral, sayvanın altına girdi ve sunağın yanında bir yastığa, pek dindarca bir tavırla diz çöktü. Kilisenin içi, iki basamak merdivenle çıkılan tahta sıralarla çevrilmişti. Julien, bu merdivenin üst basamağında, Mösyö Chélan'ın dizi dibine oturmuştu; Roma'da Sistina Şapeli'nde kardinalinin

1. Dam saçağı gibi düz ya da sarkık örtü. (Y.N.)

yanına oturmuş bir *caudataire*'e[1] benziyordu.

Bir *Te Deum*[2] okundu, buhurdanlar buram buram tüttü, toplar atıldı, tüfekler havaya boşaltıldı; köylüler sevinç ve sofuluktan sarhoş gibi olmuşlardı. Böyle bir gün, Jakoben gazetelerinin yüz günde yaptığını bozuverir.

Julien, tam bir huzur içinde dua etmekte olan Kral'dan altı adım arkadaydı. Gözlerinde zekâ parlayan kısa boylu bir adam gözüne ilişti; onu daha ilk olarak görüyordu. Bu adamın giysisi hemen hemen işlemesizdi, ama bu yalın giyimin üstünde gök mavi bir şerit vardı. Julien'in dediği gibi kumaşı gözükmeyecek kadar sırmalı giysiler giyinmiş birçok büyük adamlar, Kral'a onun kadar yaklaşamıyorlardı. Julien, biraz sonra bu adamın Mösyö Mole olduğunu öğrendi. Tavrını pek gururlu, hatta küstahça buldu. İçinden, "Bu Marki, bizim güzel Piskopos gibi görgülü birine benzemiyor," dedi. "Rahiplik insana bir uysallık, bir usluluk veriyor. Kral da buraya Aziz Clemens'i ziyarete geldi; benim öyle bir şey gördüğüm yok. Aziz Clemens acaba nerelerde?"

Yanında duran genç bir rahip, azizin vücudundan kalan kutsal yadigârın kilisenin yukarısında, bir *chapelle ardente*'ta[3] saklandığını söyledi.

Julien, "C*hapelle ardente* da nedir?" diye düşündüyse de bunun ne olduğunu sormaya yüzü tutmadı. Artık hep dikkat kesilmişti.

Bir hükümdar geldiği zaman âdet, *chanoine*'lar[4] piskoposla birlikte gitmez. Ama *chapelle ardente*'a doğru giderken Agde Piskoposu, Mösyö Chélan'ı da çağırdı; Julien de onun arkası sıra gitmeye cesaret etti.

1. Kardinalin eteğini tutan adam. (Ç.N.)
2. Katoliklerin büyük bir duası. (Ç.N.)
3. Cenaze için hazırlanmış, çevresine mumlar yakılmış yer. (Ç.N.)
4. Piskoposluk kurulu üyesi. (Y.N.)

Uzun bir merdiven çıkıldıktan sonra oldukça küçük ama yaldızlı gotik pervazı son derece süslü bir kapı önüne geldiler. Pervaz, yıldızı daha dün vurulmuş gibi parıl parıl yanıyordu.

Kapının önünde, hepsi de Verrières'nin en kibar ailelerinden yirmi dört kız diz çökmüş duruyorlardı. Piskopos da, kapıyı açmadan önce, bu güzel kızların arasına diz çöktü. O, yüksek sesle dua okurken kızlar da onun tentenelerinin zarifliğine, nazikliğine, genç ve tatlı yüzüne bakmaya doyamıyorlardı. Bu görüntü, Julien'in kalan aklını da başından aldı. O anda, Engizisyon uğruna, hem de gönül rızasıyla çarpışmaya hazırdı. Kapı birdenbire açıldı. Küçük şapel sanki alev almıştı. Sunağın üzerinde sekiz sıraya dizilmiş, aralarına demet demet çiçekler konmuş binin üstünde mum vardı. Saf günlüğün tatlı kokusu, kapıdan dalga dalga çıkıyordu. Daha yeni yaldızlanmış olan şapel, küçük ama çok yüksekti. Julien, sunağın üzerindeki mumlardan bazılarının beş metreden büyük olduğunu gördü. Kızlar hayranlıklarından kendilerini tutamayıp bağrıştılar. Şapelin önündeki sofraya yirmi dört kızdan başka yalnız iki *curé* ile bir de Julien kabul edilmişti.

Biraz sonra Kral da geldi, peşinde yalnız, Mösyö Mole ile başmabeyincisi vardı. Muhafızlar bile diz çöküp selam durda kalmışlardı.

Kral, dua rahlesinin önüne kendini atar gibi diz çöktü. Yaldızlı kapıya yapışır gibi arkasını dayamış olan Julien, işte ancak o vakit, bir genç kızın çıplak kolu üzerinden, Aziz Clemens'in heykelini gördü. Aziz'i, genç bir asker giyimiyle gösteren bu heykel, sunağın altına gizlenmişti. Boğazında geniş bir yara vardı ki, sanki kanıyordu. Bunu yapan sanatçı doğrusu büyük bir ustalık göstermişti; Aziz'in can çekişen ama yine tatlı tatlı bakan gözleri yarı kapalıydı. Yeni terleyen bir bıyık altından gözü-

ken o güzel ağız, yarı kapalı olduğu halde bile yine dua eder gibiydi. Julien'in yanında duran kız bunu görünce hüngür hüngür ağladı ve gözyaşlarından biri Julien'in eli üzerine düştü.

Herkes derin bir sessizlik içindeydi; ancak çevre köylerde çalınan çanların sesi geliyordu, bir süre böylece dua edildikten sonra Agde Piskoposu, söz söylemek için Kral'dan izin istedi. Kısa ama dokunaklı bir konuşma yaptı. Yalın, yalın ama etkisi büyük olan şu sözlerle bitirdi:

"Ey Hıristiyan kızları! Bu dünyanın en büyük krallarından birini, yaratan ve yok eden Tanrı huzurunda diz çökmüş olarak gördüğünüzü hatırınızdan çıkarmayın. Din uğrunda çalışmış olanlar ne kadar zayıf olursa olsun, dünyada kötülük görüp Aziz Clemens gibi öldürülse bile, yine ahrette üstün gelirler. Siz bugünü, ömrünüz oldukça unutmayacaksınız değil mi, Hıristiyan kızları? Dinsizden nefret edecek ve büyük, yok eden ama bağışlayan Tanrı'ya bağlı kalacaksınız."

Piskopos bunu söyledikten sonra emir verir gibi bir tavırla ayağa kalktı ve ilhama ermiş gibi elini kaldırıp, "Söz veriyor musunuz?" dedi.

"Ant içiyoruz!"

Piskopos, gök gürültüsünü andırır bir sesle, "Yüce Tanrı andınızı duyuyor!" dedi.

Ayin sona ermişti.

Kral bile ağlıyordu. Julien, bundan ancak çok zaman sonra bir cesaret gösterip Aziz'in kemiklerinin nerede olduğunu sorabildi; bu kemikleri Burgonya Dukası Philippe le Bon'a, Papa'nın gönderdiği söylenirdi. Julien'e, kemiklerin o balmumundan heykelin içinde saklı olduğu yanıtını verdiler.

Kral, kendisiyle birlikte şapele girmiş olan kızların kollarına, üstü sırma ile, "DİNSİZE LANET, TANRI'YA

SONSUZ İBADET" sözleri işlenmiş bir al kurdele takmalarına izin vermek bağışında bulundu.

Mösyö Mole, köylülere on bin şişe şarap dağıttırdı. Akşam Verrières'de liberaller, Kral yandaşlarından da çok şenlik yapmak için bir bahane buldular. Kral, yola çıkmadan önce, Mösyö de Moirod'ya hatır sormaya gitti.

19

Düşünmekten acı doğar

"Her günkü olayların tuhaf yanları gözlerimizi alır da, tutkuların asıl yıkımını görmez oluruz."

BARNAVE

Mösyö Mole için hazırlanmış olan odanın, Kral gittikten sonra, yine eski eşyasını yerleştirirken, Julien, dörde katlanmış oldukça kalın bir kâğıt buldu. Birinci sayfasının altında şu satırları okudu:

Senato üyelerinden, ... nişanları sahibi, A.S.E.M. Mole Markisi'ne...

Bu, bir aşçı kadının elinden çıkmış gibi koca koca harflerle yazılmış bir dilekçeydi:

Sayın Marki,

Bütün hayatımda dinimizin buyruklarından ayrılmadım. Uğursuz 93 yılında Lyon kenti kuşatılıp da üzerine bombalar yağdırıldığında ben de Lyon'daydım. Tapınma konusunda kusurum yoktur; her pazar mahallemizin kilisesinde ayine giderim. Her yıl Paskalya'da perhizde kusur etmem, uğursuz 93 yılında

da perhiz tuttum. Yemeklerimi pişiren kadın, –devrimden önce çok uşağım, hizmetçim vardı– cuma günü et yemez. Vernières' de herkesin saygısını kazandım, gerçekten bu saygıya değer olduğumu da söyleyebilirim. Dinsel alaylarda sayvanın altında, Papaz Efendi ile Sayın Belediye Başkanı'nın yanında yürürüm. Tören günlerinde, kendi paramla aldığım mumu yakıp elimde taşırım. Paris'te Maliye Bakanlığı'nda, söylediklerimin doğruluğunu gösteren belgeler vardır. Mösyö le Marki'den, Vernières piyango başsatıcılığının bana verilmesini diliyorum; şimdiki başsatıcı pek hasta olduğundan, yeri, her ne biçimde olursa olsun, açılacaktır; zaten seçimlerde liberallere oy verir vs.

DE CHOLIN

Bu dilekçede, *De Moirod*[1] imzasını taşıyan ve "Sadık uyruğunuzdan Mösyö de Cholin'den dün de söz etmek onuruna erişmiştim," diye başlayan bir çıkma vardı.

Julien, kendi kendine, "Bak," dedi, "Cholin budalası bile bana ne yoldan gitmek gerektiğini gösteriyor."

Kral'ın, Adge Piskoposu'nun, Mole Markisi'nin, on bin şişe şarabın, Moirod zavallısının attan düşmesinin ve nişan alma umuduyla tam bir ay yatıp evden çıkmaması üzerine, bir yığın yalanlar uydurulmuş, budalaca sözler söylenmiş, gülünç tartışmalara girişilmişti; ama Kral'ın gittiğinin haftasında bütün bunlar unutulup yalnız kerestecinin oğlu Julien Sorel'in, gönüllü koruma birliğine "tepeden inme" sokulması, bu son dereceyi bulan utanmazlık hatırlarda kalmıştı. Sabah akşam kafede, sesleri kısılıncaya kadar eşitlik düşüncesini yaymaya çalışan zengin kumaş fabrikatörlerinin bu konuda söylediklerini bir dinlemeliydi! Bu edepsizce iş hep o Madam de Rênal denen kendini beğenmiş kadının işi değil miydi? Neden

1. Fransızca metinde, de Moirod'nun yazımının bozukluğu gösterilmek için *hier*, yani dün sözcüğü *yert* biçiminde yazılmıştır. (Ç.N.)

yapmıştı? Anlamayacak ne var? O küçük Papaz Sorel'in güzel gözleri, pembe yanakları, niçin yaptığını istendiğinden iyi anlatmıyor mu?

Vergy'ye döndüklerinden az sonra çocukların en küçüğü Stanislas-Xavier bir hummaya tutuldu; Madam de Rênal de birdenbire müthiş vicdan azapları çekmeye başladı. Yaptıklarından ilk olarak böyle sürekli pişmanlık duyuyordu; ne kadar büyük bir günah işlemiş olduğunu, bir mucizeyle gözleri birdenbire açılmış gibi, şimdi anlıyordu. Gerçi dindarlık onun ta içine işlemişti, ama o âna kadar suçun Tanrı gözünde ne kötü bir şey olduğunu düşünmemişti.

Vaktiyle Sacré-Cœur Manastırı'nda okurken Tanrı'yı neredeyse ateşle sevmişti; şimdi ise ondan öyle korkuyordu.

Korkusu düşünceden, tartışmadan doğmuş bir korku olmadığı için, gönlünü parçalayan acılar büsbütün amansız oluyordu. Julien, bir parçacık olsun tartışmanın Madam de Rênal'i yatıştırmak şöyle dursun, daha çok sinirlendirdiğini bu yoldaki deneyleriyle anladı; Madam de Rênal, öyle sözleri cehennem dili diye karşılıyordu. Julien de küçük Stanislas'ı çok severdi; bunun içindir ki, onun hastalığından söz ettiğinde sözlerini dinletebiliyordu. Hastalık ağırlaştı. Artık Madam de Rênal, dinmek, uyuşmak bilmeyen vicdan azabı yüzünden uyuyamaz olmuştu; hep susuyordu ve bu susmasında korkunç bir hal vardı. Bir tek söz söylese bu, hiç kuşkusuz günahını Tanrı'ya da, kullara da açıklamak için olacaktı.

Julien, onunla baş başa kalınca, "Tanrı aşkına kimseye bir şey söylemeyin," diyordu, "çektiğiniz acıyı bilen bir ben olayım. Beni hâlâ biraz olsun seviyorsanız kimseye bir şey söylemeyin: Söyleyecekleriniz Stanislas'çığımızın ateşini geçirmez ki!"

Ama Julien'in sözleri boşunaydı. Madam de Rênal,

ancak Julien'den nefret edebilirse Tanrı'nın öfkesini yatıştırabileceğini, yoksa oğlunun öleceğini aklına koymuştu; Julien, bunu anlamıyordu. Madam de Rênal'in asıl üzüntüsü de, aşkından nefretin olanaksızlığını anlamasından geliyordu.

Bir gün Julien'e, "Beni bırakıp gidin," dedi, "Tanrı aşkına bu evden gidin! Oğlum, siz buradasınız diye ölecek."

Sonra yavaş yavaş, kendi kendine söylenir gibi, "Tanrı beni çarpıyor," dedi. "Doğru; adaleti yerini bulacak; ben, çok büyük günah işledim, hem de hiçbir vicdan azabı duymuyordum! Tanrı'nın gözünde artık yerim kalmadığını bundan da anlamalıydım: Şimdi iki kat ceza görsem yine hakkımdır."

Bu sözler Julien'e çok dokundu. Yalan ve abartılmış sözler olmadığını görüyordu. "Beni sevmekle oğlunu öldürdüğünü sanıyor, ama zavallı kadıncağız yine de beni oğlundan çok seviyor. İçini kemiren, öldüren acı da hiç kuşkusuz işte bu; güçlü, büyük duygu işte buna derler. Ama ben, bu kadar yoksul, görgüsüz, bilgisiz olan ben, bazen en büyük kabalıklar eden ben, nasıl oldu da böyle bir aşk uyandırabildim?"

Bir gece çocuk büsbütün ağırlaşmıştı. Sabahın ikisine doğru Mösyö de Rênal, onu yoklamaya geldi. Ateşler içinde yanan çocuk kıpkırmızı kesilmişti, babasını tanıyamadı. Birdenbire Madam de Rênal kocasının ayaklarına kapandı: Julien, onun artık her şeyi söyleyip kendi kendini yok etmek istediğini anladı.

Çok şükür ki bu garip davranış Mösyö de Rênal'i rahatsız etti.

"Hoşça kal! Hoşça kal!" diyerek odadan çıkmak istedi.

Madam de Rênal, önünde diz çökmüş, onu durdurmaya çalışıyordu.

"Dinle! Dinle beni!" dedi. "Sana her şeyin doğrusunu söyleyeceğim. Oğlumuz benim yüzümden ölüyor.

Onu ben dünyaya getirdim, dünyaya gözünü kapamasına da ben neden oluyorum. Tanrı beni cezalandırıyor; ben onun gözünde bir katilim. Ben kendimi ayaklar altına atarsam belki Tanrı'nın öfkesini yatıştırırım."

Mösyö de Rênal'de hayal denen şeyden bir parçacık bulunsaydı, bu kadarla da gerçeği anlardı. Dizlerine sarılmak isteyen karısını iterek, "Ne tuhaf düşünceler!" dedi. "Hep abuk sabuk sözler! Julien, sabahleyin erkenden hekimi çağırtın."

Odasına, yatmaya gitti. Madam de Rênal, yine dizüstü düştü, yarı baygındı; yardımına koşan Julien'i çırpınmalar içinde itti.

Julien, şaşırıp kaldı. İçinden, "Demek ki zina işleyen, gerçekten çarpılıyor!" dedi... "Papazların, o kurnaz dalavereci papazların... yoksa hakkı mı var? O kadar günah işledikleri halde onlar günahın gerçeğini anlayabilmişler mi? Ne garip şey!.."

Mösyö de Rênal çıkıp gideli yirmi dakikayı geçmişti; Julien, sevdiği kadının, hâlâ başı çocuğun küçük karyolasına dayalı, kıpırtısız ve baygın bir halde olduğunu gördü. İçinden, "İşte yüksek ruhlu bir kadın ki, beni tanıdığı için en büyük mutsuzluğa düştü!" dedi. "Saatler hızla gelip geçiyor. Benim elimden ona ne yardım gelir? Bir şey yapmalıyım. Şimdi ben kendimi değil, onu düşünmeliyim. Elâlemden, elâlemin bayağı yapmacıklarından bana ne? Bu kadın için elimden ne gelir?.. Bırakıp gitmek doğru olur mu? Gitsem, onu, içini kemiren acıyla yapayalnız bırakmış olacağım. Kocası denen o kukla herifin iyilikten çok kötülüğü dokunur. Kaba kaba söylenirken ağzından acı bir söz çıkıverir; kadıncağız çıldırır, kendini pencereden atar. Bıraksam, göz kulak olmasam, kalkıp kocasına işi anlatacak. Kim bilir, belki herif de, ihtiyar haladan kalacak mirasa bakmaz, bir rezalet çıkarır... Kadıncağız, şu Papaz Maslon denen boka da her şeyi söyleyebilir; o herif, altı

yaşındaki çocukcağızın hastalığını bahane etti, evden çıkmıyor; amacını da biliyoruz. Madam de Rênal acısından, Tanrı korkusundan kör gibi oldu, o keratanın ne adam olduğunu unuttu, ona yalnız bir papaz diye bakıyor."

Madam de Rênal, birdenbire gözlerini açıp, "Git!.. Git buradan!.." dedi.

Julien, "Bu anda," dedi, "senin için ne yapmam gerektiğini bilsem, canımı verirdim. Seni hiçbir zaman bu kadar sevmedim, meleğim, daha doğrusu ancak şimdi seni sana yaraşan bir aşkla, taparcasına sevmeye başladım. Seni bırakıp gidersem, hele benim yüzümden senin mutsuz olduğunu düşündükçe, benim halim ne olur? Ama benim çektiğim, çekeceğim acıların sözünü etmenin sırası değil. Gideceğim, gideceğim, ruhum. Ama ben gidersem, sana göz kulak olamazsam, her vakit kocanla senin aranızda bulunmazsam ona her şeyi söyler, kendi kendini yakarsın. Bir düşün; seni evinden alçakçasına kovar. Bu rezalet bütün Verrières'de, bütün Besançon'da dillere düşer. Herkes seni haksız çıkarır ve bir daha bu yüz karasından kurtulamazsın..."

Madam de Rênal, ayağa kalkarak, "Benim de istediğim bu ya!" diye bağırdı.

"Ama bu çirkin rezalet onu da felakete sürükler!"

"Ben kendi kendimi alçaltmak, çamurlara atmak istiyorum; belki böylelikle çocuğumu kurtarırım. Böyle herkesin önünde kendini alçaltmak, cezamı çekmek değil midir? Benim zayıf aklımın aldığına göre insanın Tanrı için yapabileceği en büyük özveri de bu değil midir?.. Belki benim bu özverimi kabul buyurur da yavrumu bağışlar! Bana bundan da ağır bir özveri göster, hemen yapayım."

"Bırak da ben kendimi cezalandırayım. La Trappe Manastırı'na çekilip bir keşiş olayım mı? Böyle bir hayat, Tanrı'nın öfkesini yatıştırabilir... Ah, Stanislas'ın hastalığı bana geçse ne olurdu!.."

Madam de Rênal, kalkıp Julien'in kollarına atılarak, "Onu sen de seversin, sen de seversin, değil mi?" diye bağırdı.

Ama Julien'i yine amansızca itti ve yeniden diz çöküp, "İnanırım, inanırım," dedi, "benim biricik dostum! Stanislas'ın babası sen olsan ne olurdu? O zaman seni oğlundan çok sevmem bir günah olmazdı."

"İzin verir misin, gitmeyip kalayım ve seni yalnızca kardeşinmişim gibi seveyim. Günahımızın en doğru kefareti olur, Tanrı'nın öfkesini de yatıştırırız."

Madam de Rênal, kalkıp iki eliyle Julien'in başını tuttu ve kollarını gerip onun gözlerine bakarak, "Ya ben?" dedi, "Ya ben? Seni bir kardeş gibi sevmek benim elimden gelir mi?"

Julien, hüngür hüngür ağlıyordu. Onun ayaklarına kapanıp, "Dediğini yaparım," dedi, "her ne emredersen et, yaparım; benim için yapacak başka ne var ki! Aklım körleşti; neye başvuracağımı bilemiyorum. Buradan gidersem sen her şeyi kocana anlatır, kendini de, onu da mahvedersin. Kalsam, yavrunun ölümüne benim neden olduğumu sanıyor, acıdan ölüyorsun. Benim gitmemin ne yararı olacak, istersen bir dene. İstersen ben günahımızın cezasını çekmek için bir hafta seni bırakıp gideyim. Sekiz günümü, senin seçeceğin yerde geçireyim, her şeyden elimi çekeyim. İstersen, Bray-le-Haut Manastırı'na giderim. Ama sen de, benim bulunmadığım bu zaman içinde kocana bir şey söylemeyeceğine yemin et. Bir düşün, sen ona bir şey söylersen bir daha geri gelemem."

Madam de Rênal söz verdi; Julien gitti, ama iki gün geçmeden geri çağrıldı.

"Sen burada olmayınca yeminimi tutamayacağım. Sen her an burada bulunup da bakışlarınla bana susmamı emretmezsen kocama her şeyi anlatıvereceğim. Bu kötü, pis hayatın her saati bana bir gün gibi geliyor."

Sonunda Tanrı, bu zavallı anaya acıdı. Stanislas yavaş yavaş tehlikeyi atlattı. Ama artık eski tasasızlık, eski büyü bozulmuştu; Madam de Rênal, günahının büyüklüğünü kavramış, bir daha dengesini bulamıyordu. Vicdan azabı dinmedi, böyle yürekten bir insanın gönlünde tutabileceği bütün yeri kapladı. Şimdi Madam de Rênal'in hayatının yarısı cennette, yarısı cehennemde geçiyordu: Julien'i görmediği zaman cehennem, onun dizlerine kapandığı anlar cennet... Julien'e, kendini bütün bütün aşkına bıraktığı anlarda bile, "Artık hiçbir umudum kalmadı," diyordu. "Lanetli biri olduğumu, bir daha kurtulamayacak lanetlinin biri olduğumu biliyorum. Sen gençsin, sen bana kapıldın. Tanrı senin suçunu bağışlar; ama ben bir lanetliyim. Bundan hiç kuşkum yok. Korkuyorum. Cehennemi görür de kim korkmaz? Ama, yaptığıma pişman değilim. Bu suçu önceden işlememiş olsam şimdi işlerdim. Yalnız Tanrı beni bu dünyada, elimden yavrularımı alarak cezalandırmasın, hak ettiğimden de çok mutluluğu tatmış olurum."

Bazı anlar da oluyor, "Bari sen, Julienim, bari sen mutlu musun?" diyordu. "Ben, seni istediğin gibi, istediğin kadar sevebiliyor muyum?"

Aşkta karşısındakinden özveri görmeye ihtiyacı olan Julien'in her şeyden kuşkulanma huyu, çabucak yaralanıp incinen gururu, bu kadar büyük, bu kadar kuşkudan uzak ve her an bir özveri karşısında sürüp gidemezdi. Şimdi Julien de Madam de Rênal'i taparcasına seviyordu. "Gerçi o bir soylu kızı, bense bir işçi oğluyum, ama ne çıkar? O, beni seviyor... Ben onun gözünde âşıklık görevini yüklenmiş bir uşak değilim." Bu korkusu geçince Julien, aşkın bütün çılgınlıklarını, bütün o öldürücü kuşkuları ve kararsızlıklarıyla birlikte tattı.

Madam de Rênal, aşkından kuşkulanıldığını gördükçe "Hiç olmazsa," diyordu, "birlikte geçireceğimiz şu kı-

sa zaman içinde seni mutlu edebilsem! Vakit kaybetmeyelim; belki yarın bir daha senin olamam. Tanrı, beni yavrularımı elimden alarak cezalandırırsa, seni sevmek için yaşamak istemem para etmez, onların benim yüzümden öldüğünü görmek istememek para etmez. Öyle bir şey olursa ben bir an yaşayamam. Yaşamak istesem bile yaşayamam; çıldırırım... Ah! Senin günahların da benim boynuma yazılsa... Sen cömertçe Stanislas'ın hastalığını onun yerine çekmek istiyordun."

Ruhlarının geçirdiği bu büyük bunalım, Julien'i sevgilisine bağlayan duyguyu değiştirdi. Artık onun aşkı, yalnızca güzellik karşısında duyulan hayranlıktan, onu kendine tutsak etmiş olmak gururundan oluşmuyordu.

Mutlulukları artık çok daha üst düzeyde bir mutluluktu. İçlerini yakan alev daha yükselmiş, daha güçlenmişti. Çılgınca coşkulara kapıldıkları oluyordu. Mutlulukları, dışarıdan bakana daha büyük görünebilirdi. Ama, aşklarının ilk günlerindeki mutluluğu, Madam de Rênal'in umduğu kadar sevilmemekten başka korkusu olmadığı günlerdeki o tatlı, dingin, bulutsuz mutluluğu bir daha ele geçiremediler. Şimdiki mutlulukları, gün oluyor, bir suç gibi görünüyordu.

En mutlu ve görünüşte en durgun anlarda Madam de Rênal, birdenbire Julien'in elini çırpıntılar içinde sıkıp, "Tanrım!" diye bağırıyordu, "Cehennem... İşte Cehennem gözlerimin önüne geldi. Aman ne korkunç işkenceler! Ben bütün bunları hak ettim."

Julien'i kolları arasında sıkıyor; duvara sarılan sarmaşık gibi ona sarılıyordu.

Julien, bu acı çeken ruhu yatıştırmaya çalışıyorsa da bunun yolunu bulamıyordu. Madam de Rênal, onun elini tutup yeniden öperek sonra yine o gamlı hayallerine dalıp, "Cehennem," derdi, "Cehennem benim için bir bağış olur; dünyada birkaç günümü daha onunla geçirebi-

lirim, ama daha bu dünyadayken cehennem hayatı sürmek, yavrularımın ölümünü görmek... Ama böylelikle belki günahım silinir... Tanrım, beni böyle ağır bir ceza ile bağışlama!.. O çocukcağızlar senin buyruklarına karşı gelmediler; ben, yalnız ben suçluyum: Nikâhlım olmayan bir erkeği seviyorum."

Sonra durgunluk anları başlıyordu; daha doğrusu Julien böyle sanıyordu. Gerçekte bunlar, Madam de Rênal'in, sevdiğine hayatı zehretmemek için kendini zorladığı anlardı.

Böyle bazen aşk, bazen vicdan azabı, bazen de zevk içinde günler bir şimşek hızıyla gelip geçiyordu. Julien, artık düşünüp hayaller kurmaz olmuştu.

Matmazel Élisa, Verrières'ye bir küçük davasını izlemeye gitti. Mösyö Valenod'nun, Julien'e karşı pek hırslı olduğunu gördü. Matmazel Élisa, çocukların eğitmenine kin besliyor ve Mösyö Valenod'ya sık sık ondan söz ediyordu. Bir gün, "Size olup bitenleri söylesem kötü kişi olurum Mösyö," dedi. "Böyle büyük işlerde siz efendiler birlik oluverirsiniz... Bizim gibi hizmetçiler bazı şeyleri açığa vurduk mu, bizi bir daha koruyan olmaz..."

Mösyö Valenod, âdet yerini bulsun diye söylenen bu sözleri kısa kestirtti; ama bu sözler bittikten sonra duyduklarını doğrusu bir türlü onuruna yediremedi.

Altı yıl o kadına bin türlü hizmetler etsin, bunu herkese belli etmekten çekinmesin, hor görülüp yüzü kızarsın, sonra da kentin en kibar kadını diye tanınan o kibirli Madam de Rênal, kalkıp eğitmen kılığına soktuğu bir işçi parçasının metresi olsun!.. Hem de, Düşkünlerevi Müdürü'nü çatlatmak ister gibi, o işçi parçasını tapar gibi sevsin!..

Matmazel Élisa içini çekerek, "Hem de," diyordu, "Mösyö Julien, onu ele geçirmek için hiçbir çaba göstermedi; Madam'ın gönlünü kazanmak için o, her zamanki

soğuk duruşlarını bile değiştirmek gereğini duymadı."

Élisa, işin aslını ancak köye gittikten sonra anlamıştı. Bunun çok daha önce başladığını sanıyordu. Hırslı hırslı, "Beni almak istememesi demek bunun içinmiş. Ben de, budalalığıma doymayayım, Madam de Rênal'e akıl danışıyor, eğitmene söz geçirmesini diliyordum," dedi.

Hemen o akşam Mösyö de Rênal'e kentten, gazetesiyle bir de uzun imzasız bir mektup geldi. Bu mektup, evinde olup bitenleri anlatıyordu. Julien, Mösyö de Rênal'in bu mavimtırak kâğıda yazılmış mektubu okurken sapsarı kesildiğini, ikide bir gözlerini kaldırıp kendisine, Julien'e, kötü kötü baktığını gördü. Bütün o akşam Belediye Başkanı'nın çatık kaşları düzelmedi ve Julien'in, Burgonya'nın soylu aileleri hakkında bilgi isteyerek yaltaklanmaya kalkışının da hiçbir yararı olmadı.

20

İmzasız mektuplar

"Unutma sözünü tut.
Oynaşmaya fazla kaptırma kendini;
Çünkü en şiddetli yeminler bile
Kanında dolaşan ateşte saman çöpüdür."[1]

Gece yarısına doğru salondan çıkılırken Julien fırsat bulup sevgilisine, "Bu gece buluşmayalım, kocanız kuşkulanmaya başladı. İçini çekerek okuduğu o mektubun imzasız bir mektup olduğuna yemin edebilirim," dedi.

Çok şükür ki Julien, geceleri oda kapısını kilitlerdi. Madam de Rênal, delice bir düşünceye kapılıp Julien'in sözlerini, artık buluşmamak için bir bahane diye karşıladı. Çıldırır gibi oldu ve her günkü saatte onun kapısına geldi. Julien, dışarıda gürültü duyunca hemen lambasını söndürdü. Biri kapıyı açmaya çabalıyordu: Madam de Rênal mi? Yoksa kıskanç kocası mı?

Ertesi sabah erkenden, Julien'i pek koruyan aşçı kadın, ona bir kitap getirdi; bu kitabın kapağında şu İtalyanca cümle yazılıydı: *Guardate alla pagina 130.*[2]

1. W. Shakespeare, *Fırtına*, çev. Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi, 2011. (Y.N.)
2. "130. sayfaya bakın" anlamında. (Ç.N.)

Julien bu kadar düşüncesizlik karşısında korkup titredi; 130. sayfayı açtı, bir iğne ile iliştirilmiş, gözyaşlarıyla ıslanmış, acele yazılmış, yazımı bozuk bir mektup buldu. Madam de Rênal, her zaman doğru yazardı; bu kez heyecandan böyle yazım kurallarında bile şaşırması Julien'e çok dokundu ve o korkunç düşüncesizliği biraz unutturdu. Mektup şöyle bir şeydi:

Bu gece beni odana almak istemedin mi? Öyle anlar oluyor ki seni iyice anlayamadığımı sanıyorum. Bakışların beni korkutuyor. Senden korkuyorum. Ah! Tanrım! Acaba sen beni hiç sevmedin mi? Öyleyse varsın kocam bizim ettiklerimizi öğrensin, beni ömrümün sonuna kadar köyde bir odaya kapatsın, bir daha çocuklarımı göstermesin. Belki Tanrı böyle buyurmuş. Arası çok geçmez, ben ölürüm. Ama sen de bir canavar olduğunu göstermiş olursun.

Beni hiç mi sevmedin? Benim deliliklerim, çektiğim vicdan azapları seni bıktırdı mı, imansız? Beni perişan etmek mi istiyorsun? Öyleyse işte kolayını buldun: Verrières'ye gidip bu mektubu herkese göster. Herkesin görmesine ne gerek var? Mösyö Valenod görsün yeter. Ona benim seni sevdiğimi söyle; hayır, bu bir yalan, nankörlük olur. Sana taptığımı, benim için hayatın ancak seni tanıdığım günden beri başlamış olduğunu söyle; senin getirdiğin mutluluğun geçmemiş olduğunu söyle; sana hayatımı kurban ettiğimi, ruhumu kurban ettiğimi söyle. Biliyorsun ki sana daha çok şeyler kurban ediyorum.

Ama o adam özverinin ne olduğunu bilir mi ki? Ona, söyle, onu kızdırmak için söyle; bütün gevezelerin diline düşmek umurumda bile değildir; ona söyle. Benim korktuğum bir tek felaket vardır, o da beni hayata bağlayan biricik insanın değiştiğini görmek. Ölmek, hayatımı bir kefaret olarak vermek ve artık çocuklarımı kaybetmek korkusundan kurtulmak, benim için ne büyük mutluluk olur.

Hiç kuşkun olmasın, benim sevgili dostum, imzasız bir

mektup geldiyse onu kesinlikle o iğrenç, alçak herif yazmıştır; tam altı yıl, o iri sesiyle, atları nasıl atlattığını, birer birer bütün erdem saydığı şeyleri anlatarak, böbürlenerek ruhumu sıktı.

İmzasız mektup geldiğinde, seninle oturup bu konuyu konuşmak istiyordum; ama iyi ettin. Seni, belki, son olarak kollarım arasına alsaydım, soğukkanlılıkla düşünüp bir yargıya varamazdım; şimdi daha açık düşünebiliyorum. Bu andan sonra biz, eskisi kadar kolayca mutlu olamayacağız. Ama bu sizin canınızı sıkacak mı? Mösyö Fouqué'den eğlenceli bir kitap gelmediği günler belki. Herhalde olacak oldu, imzasız mektup geldiyse de, gelmediyse, de ben yarından tezi yok, kocama imzasız bir mektup aldığımı, uygun bir bahane bularak seni babana göndermesini, gerekirse bunun için para vermesini söyleyeceğim.

Sevgilim, ne yazık ki on beş gün, belki de bir ay birbirimizi göremeyeceğiz. Bilirim, gözüm, sen de benim kadar acı duyacaksın. Ama o imzasız mektubu önlemenin başka yolu yok ki! Kocama bundan önce de benim üzerime kaç tane imzasız mektup geldi. Ah, o zamanlar ben ne gülerdim.

Böyle yaparak, kocama, imzasız mektubun Mösyö Valenod'dan geldiği kuşkusunu uyandırmak istiyorum; gerçekten de onun yazdığına inanıyorum. Bu evden uzaklaşırsan gidip Verrières'ye yerleş. Ben de ne yapıp eder kocamı, aramızda bir soğukluk olmadığını göstermek için, on beş gün oraya gitmeye kandırırım. Verrières'ye gider gitmez, herkesle, liberallerle bile tanış, ahbap ol. Bütün o hanımlar seni paylaşamazlar.

Mösyö Valenod ile bozuşayım deme; bir gün onun kulaklarını keseceğini söylüyordun, böyle işlere kalkışayım deme. Ona, tam tersine, güler yüz göster, hoş sözler et. Yani anlayacağın herkes seni Valenod'nun evine ya da başka bir yere eğitmenliğe gireceksin sansın.

İşte kocam buna razı olamaz; razı olsa bile sen yine Verrières'de otururşun, ben de seni görmenin yollarını bulurum. Seni pek seven çocuklarım da gelip seni görebilirler. Ne ağır şey! Seni sevdikleri için çocuklarımı daha çok seviyorum.

Ne acı! Bunların sonu neye varacak?...

Ne diyeceğimi şaşırıyorum... Her neyse, anlıyorsun ya; görgülü, incelikli davran, o kaba insanları hor gördüğünü belli etme, senden bunu diz çökerek rica ederim. Bizim kaderimiz onların elinde. Kocamın sana karşı nasıl davranacağını, herkesin düşünüp dediği belirleyecektir; bundan hiç kuşkun olmasın.

İmzasız mektup işini sen göreceksin; gözüne sabrı, eline de makası al, şu göreceğin sözcükleri bir kitaptan birer birer bulup kes; sonra onları yolladığım mavimsi kâğıda zamkla yapıştır, bu kâğıt da Mösyö Valenod'dan gelmedir. Senin odan da araştırılacak, altüst edilecektir; bunu iyi bil ve keseceğin kitabı hemen yak. Sözcükleri olduğu gibi bulamazsan, harf harf kesip yapıştırmayı göze al. Seni çok zahmete sokmasın diye imzasız mektubu kısa yazdım! Korktuklarım doğru da sen artık beni sevmiyorsan mektubumu ne kadar uzun bulacaksın!

İMZASIZ MEKTUP

Madam,

Çevirdiğiniz bütün dolaplardan haberimiz var; ama bütün bunlara artık dur diyebilecek kimselerin de kulağını burduk. Size karşı yine bir parça dostluk bulduğum için söylüyorum, o küçük köylüden yakanızı kurtarın. Bu akıllılığı gösterirseniz, kocanız aldığı haberin yalan olduğunu sanır, biz de bu sanısını düzeltmeye kalkmayız. Düşünün ki sırrınız ortaya çıkmıştır ve benim elimdedir; titre, sefil kadın; artık benim önümde perende atmadan, düpedüz gideceksin.

Bu mektuptaki sözcükleri birer birer yapıştırdıktan sonra (Dikkat ettin mi? Tam Mösyö Valenod'nun dilinde yazılmıştır), odadan çıkıp aşağı in, ben seni görürüm.

Ben köye kadar gideceğim, oradan düşüncelerle dolu ola-

rak dönerim, doğrusu kafam karmakarışık. Ulu Tanrım! Neleri de göze alıyorum? Hem de niçin? Sen bir imzasız mektup gelmiş olmasından kuşkulanıyorsun diye!.. Her neyse, ben kederli kocamı arar ve tanımadığım bir adam getirdi diyerek o mektubu veririm. Sen çocukları alıp koru yoluna gezmeye çık, ancak yemek vakti eve gel.

Sen kayaların üzerinden güvercinlik kulesini görürsün. İşimiz iyi giderse oraya beyaz bir mendil asarım; bir şey görmezsen, işler kötüleşmiş demektir.

Hain! Gezmeye gitmeden önce bir vakit bulup da beni sevdiğini söylemeyecek misin? Buna gönlün razı olacak mı? Her ne olursa olsun şunu iyi bil: Bizi birbirimizden büsbütün ayırırlarsa ben artık yaşayamam. Ne de kötü anayım! Bu sözleri boş yere söylüyorum. Julien'im, onları duyarak yazmadım; bu anda yalnızca seni düşünüyorum ve o sözleri de sen ayıplamayasın diye yazdım. Ben, bu anda seni büsbütün yitirmekten korkuyorum, artık doğruyu neden gizleyeyim? Sen beni istediğin kadar kötü ruhlu bir ana say, ben sevdiğime yalan söylemeyeyim de! Ben hayatımda zaten çok aldattım. Sen beni artık sevmiyorsan bile ben seni bağışlıyorum. Mektubumu okumaya vakit yok. Senin kollarında geçirdiğim saatler için hayatımı vermek gerekse de ne çıkar? Biliyorsun ki daha pahalıya mal olacak.

21

Kadın ile efendisi

"Yazık, zaaflarımızdır bunun nedeni, biz değiliz. Bu zaaflarla yaratılmışız, zayıfız bunun için de."[1]

Julien, bir saat sözcükleri kesip yapıştırmaktan çocuk gibi zevk duydu. Odasından çıkarken çocuklarla annelerine rastladı; Madam de Rênal, mektubu, Julien'i ürperten bir durgunlukla aldı.

"Zamk kurudu mu?" diye sordu.

Julien içinden, "Vicdan azabıyla çıldıran kadın bu muydu?" dedi. "Acaba şimdi neler tasarlıyor?" Julien bunu sormayı kibrine yediremedi; ama ancak, ondan bu derece hoşlandığı da belki hiç olmamıştı.

Madam de Rênal, yine o kadar soğukkanlılıkla konuşmasını sürdürdü:

"Bu iş kötü giderse benim elimden her şeyimi alırlar. Siz şunu götürüp dağda bir yere gömün; belki günün birinde bundan başka beni geçindirecek bir şeyim kalmaz."

Julien'e, kırmızı maroken kaplı bir gözlük kılıfı verdi; bunun içi altın ve elmasla doluydu.

1. Shakespeare, *On İkinci Gece*, çev. Özdemir Nutku, Remzi Kitabevi, 2009. (Y.N.)

"Şimdi artık gidin!" dedi.

Çocukları öptü, en küçüğü iki kere kucakladı. Julien olduğu yerde kalakalmıştı. Madam de Rênal, ona bakmadan, hızla uzaklaştı.

İmzasız mektubu açıp okuduğu andan beri Mösyö de Rênal için hayat çok kötü bir şey olmuştu. 1816'da az kalsın bir düelloya zorlanmak tehlikesi geçirmişti; o zamandan beri bu kadar sıkılıp sinirlendiğini bilmiyordu. Hakçası, bir kurşun yeme korkusu bile onu bu kadar üzmemişti. Mektubu elinde evirip çeviriyordu. "Bu bir kadın yazısı değil mi?" diyordu. "Öyleyse bunu yazan kadın kim?" Verrières'de tanıdığı bütün kadınları birer birer düşünüyor, hiçbirinden kuşkulanamıyordu. "Bu mektubu bir erkek mi söyleyip yazdırdı? Acaba o erkek kim?" Bunu da bir türlü kestiremiyordu; tanıdıklarının çoğu hiç kuşkusuz onu kıskanır, ona kin beslerdi. Alışkanlıkla, "Bir kere de karıma danışayım," dedi. Yıkılmış gibi oturduğu koltuktan fırladı. Ayağa kalkar kalkmaz da başını döverek, "Ben de ne yapıyorum?" dedi, "Ben asıl ondan, karımdan çekinmeliyim; o şimdi benim düşmanım." Hırsından gözleri yaşardı.

Taşralıların sakıngan, tedbirli diye tanınması, hep yüreklerinin kuruluğundandır; böyle duygulanmak nedir bilmeyen insanın da kimseyle dost olmaması, kimseyi dost bilmemesi pek doğaldır. Nitekim o anda Mösyö de Rênal'in en çok kuşkulandığı iki adam, en yakın, en canciğer iki dostuydu.

"Onlardan başka belki on dostum daha var." Hepsini bir bir gözden geçirdi ve her birinden ne derecede avuntu bulabileceğini düşündü. Öfkeyle, "Benim başıma gelen bu felaket hepsinin, ama hepsinin hoşuna gidecek!" dedi. Çok şükür ki kendisini çok kimsenin kıskandığını sanıyordu ve bunda da haksız değildi. Kentteki o güzel konağından, ... Kralı'nın gece kalarak ölmez sönmez bir

şeref bağışladığı konağından başka Vergy'deki köşkünü de çok iyi düzenlemişti. Köşkün yüzü beyaza boyanmış, pencereleri yeşil panjurlarla süslenmişti. Bu görkemi düşünerek bir an avundu. Gerçek şu ki, bu köşk üç-dört fersah uzaktan da görülüyor ve yöredeki bütün o köşk denen, üzerlerinde zamanın bıraktığı çalımsız kül renginden başka boya görmemiş köy evlerini söndürüyordu.

Mösyö de Rênal, ancak bir tek dostunun, kilise malları yöneticisinin acayip gözyaşı dökeceğini umabilirdi; ama o adam da her şeye ağlayan bir budalaydı. Ancak o adam, Mösyö de Rênal'in bel bağlayacağı biricik adamdı.

Öfkeyle, "Bu benim felaketime benzer felaket mi vardır?" diye bağırdı. "Ben ne de yapayalnız bir adammışım!"

Gerçekten acınacak halde olan bu adam kendi kendine söyleniyordu:

"Başıma böyle bir şey gelsin de, benim danışacak, dert yanacak bir yakınım olmasın! Danışacak biri! Ben düşünecek, ne yapmam gerektiğini bulacak halde değilim, bunu kendim de anlıyorum." Acı acı, "Ah! Falcoz olsaydı! Ah! Ducros olsaydı!" dedi. Bunlar, 1814'te tanıdığı, gösterişli tavırlarla yanından uzaklaştırdığı iki çocukluk dostuydu. Onlar soylu değildi, küçükten beri eşit gibi yaşamışlardı, ama Mösyö de Rênal sonradan bu durumu değiştirmeye kalktı.

Onlardan biri, hem akıllı, hem de gözüpek bir adam olan Falcoz, Verrières'de bir kâğıtçı dükkânını işletirdi; sonradan gidip ilin başkentinden bir baskı makinesi satın almış, bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Rahipler kurulu, onu tepelemeye karar verdi. Gazetesi kapatıldı, basımevi işletme izni elinden alındı. Bu sıkıntılı zamanında Falcoz, on yıldan beri mektuplaşmadığı Mösyö de Rênal'e başvurdu. Verrières Belediye Başkanı, bir eski Romalı gibi yanıt vermeyi uygun buldu:

"Kralın başbakanı lütfedip de bana danışsa, ona şu-

nu söylerdim: Bütün taşra basımevlerini hiç acımadan batırınız, basımevi işini de, tütün gibi, tekel altına alınız." En yakın dostlarından birine böyle yanıt vermesi vaktiyle bütün Verrières'i hayran etmişti; ama Mösyö de Rênal, şimdi o sözlerini hatırladıkça tüyleri diken diken oluyordu. "Kim derdi ki ben, bunca nişanlar almış, bunca para yapmış bir adam olayım da, yine bir gün böyle sözler ettim diye pişman olayım!" Mösyö de Rênal, geceyi böyle bir kendine, bir çevresindekilere kızarak sinir ve acı içinde geçirdi; çok şükür ki karısını kollamaya kalkmadı.

"Ben Louise'e alışığım," diyordu, "benim bütün işlerimi bilir; yarın yeniden evlenmekte özgür olsam bile onun gibisini bulamam." O zaman karısının masum olabileceğini aklına getiriyor ve bundan pek hoşlanıyordu. Böyle olması onu, irade göstermekten kurtaracağı için daha işine geliyordu. "İftiraya uğramış kadın az mı görülmüştür?"

Sonra birdenbire çarpıntılar içinde yürüyerek, "Bir hiçmişim, bir baldırı çıplakmışım gibi beni dostuyla rezil etmesine razı mı olacağım?" diyordu. "Bütün Verrières bana gülecek, bana göz yuman bir koca diye bakacak da ben sesimi çıkarmayacak mıyım? Charmier için..." (Charmier, karısı tarafından aldatılmakla tanınmış bir adamcağızdı), "... neler söylemediler? Onun adı anıldı mı, herkes gülümsüyor. Charmier iyi bir avukattır, onun söz söylemekteki değeri kimin aklına geliyor. 'Charmier mi?' diyorlar. Hani şu Bernard'ın Charmier'i...' Adamcağızın adını hep böyle namusunu kirletenin adıyla birlikte anıyorlar."

Bazı anlar da oluyor, Mösyö de Rênal, kendine, "Çok şükür kızım yok," diyordu. "Analarını uğratacağım cezadan çocuklara bir kötülük gelmez; karımla o köylü parçasını bir arada bastırıp ikisini de öldürebilirim; öyle olursa işin kanlı yanı belki gülünçlüğünü giderir." Bu düşünce hoşuna gitti, bütün ayrıntılarını geçirdi aklından. "Yasa benden yanadır; her ne olursa olsun rahipler kuru-

luyla dostlarım beni kurtarır." Av bıçağını gözden geçirdi; keskinliğine keskindi; ama kan dökme düşüncesi Mösyö de Rênal'i korkuttu.

"O küstah eğitmene bir adamakıllı sopa çekip evden kovabilirim; ama Verrières'de, giderek bütün ilde kopacak kepazeliğin önüne nasıl geçilir! Falcoz'un gazetesi kapatıldıktan sonra başyazarı hapse atılmıştı, o adam çıkınca altı yüz frank aylıklı yerini de benim yüzümden yitirdi. O yazıcı parçası yine Besançon'da gözüküyormuş, benimle ustalıkla alay eder, hem de öyle yapar ki onu mahkemeye bile veremem. Mahkemeye vermek!.. Küstah, bin türlü dil kullanıp doğru söylediğini anlatır. Benim gibi soylu, eriştiği düzeyi koruyan bir adama bütün ayaktakımı düşmandır. Paris'in o mendebur gazetelerinde adım çıkacak; aman Tanrım! Ne uçurum! Bir de Rênal adını gülünçlük batağında mı göreceğim?.. Yola çıksam, adımı değiştirmek zorunda kalacağım, hem de benim onurumun, gücümün de temeli olan adımı... Böyle rezalet olur mu?

Karımı öldürmez de kepaze edip evden kovarsam Besançon'a halasının yanına gider, halası da varını yoğunu eliyle ona verir. Karım, Julien'i de alıp Paris'e gider; bunu bütün Verrières öğrenir ve ben yine oyuncak olurum."

Zavallı adamcağız ancak o zaman lamba ışığının soluklaştığını gördü de sabah olduğunu anladı. Bahçeye biraz serin hava almaya çıktı. O anda bir patırtı çıkarmamaya karar vermiş gibiydi; bu kararın da başlıca nedeni Verrières'deki dostlarının keyiflenmesine fırsat vermeme düşüncesiydi.

Bahçede dolaşmak sinirlerini biraz yatıştırdı. "Hayır, hayır," dedi, "karımdan vazgeçemem; o benim çok işime yarıyor." Karısı giderse evinin ne hale geleceğini düşündükçe tüyleri ürperiyordu. Mösyö de Rênal'in yeryüzünde kadın akraba olarak R... Markizi'nden başka kimsesi yoktu, o da ihtiyar, bunak, geçimsiz bir kadındı.

Aklına, doğrusu çok uygun, çok parlak bir düşünce geldi; ancak bunu uygulamaya kalkışanda, o zavallı adamcağızdakinden çok üstün bir irade gücü olması gerekirdi. "Ben huyumu bilirim," dedi, "karım bu evde kalırsa ben bir gün sinirlenir, suçunu başına kakarım. O da onurludur, dayanamaz, bozuşuruz. Hem bütün bunlar halası ölmeden, yani biz mirasa konmadan olur. O zaman da benimle kim bilir ne alay ederler! Karım, çocuklarına düşkündür, parasını er geç onlara verir. Verir ama ben Verrières'de dile düşerim. 'Bak,' derler, 'karısından öç almak bile elinden gelmedi!' Ben bu kadar kuşkulanmakla kalsam da işi pek eşelemesem daha iyi olmaz mı? O zaman da elimi kolumu bağlamış olurum, sonra ona bir şey söyleyemem." Bir an sonra Mösyö de Rênal'in onur yarası yeniden açıldı: Verrières'de, *Casino*'nun ya da *Cerele Noble*'un bilardosu başında, çenesi kuvvetli bir oyuncu, aldatılmış bir koca üzerine öyküler anlatmaya başladı mı, herkes binbir türlü çare söylerdi! Şimdi o alaylar Mösyö de Rênal'e pek, ama pek acımasızca geliyordu.

"Keşke karım ölüverseydi! O zaman beni gülünç duruma düşüremezlerdi. Paris'e gider, altı ayımı en kibar salonlarda geçirirdim." Karısının ölüvermesi düşüncesiyle bir süre avunduysa da sonra yine gerçeği arama çarelerini düşünmeye başladı. Gece herkes uyuduktan sonra Julien'in kapısı önüne biraz kepek dökse nasıl olurdu? Ertesi sabah o kepeğin üstündeki ayak izlerine bakıp işin doğrusunu ortaya çıkarırdı...

Birdenbire öfkeyle, "Bunu yapmaktan hayır gelmez," dedi, "o Élisa denen kaltak işi fark eder, karımdan kuşkulandığımı evde bilmeyen kalmaz."

Casino'da anlatılan başka bir öyküde de bir koca, aldatılıp aldatılmadığını öğrenmek için karısının kapısını da, kadının âşığının kapısını da bir parça balmumu ve bir tel saçla sanki mühürlerdi.

Mösyö de Rênal, uzun çarpıntılı saatler geçirmiş, kafası çok yorulmuştu; bu çareyi hepsinden iyi buluyordu. Tam o sırada bahçenin bir yolunu dönerken karısı, ölmesine dua ettiği karısı önüne çıktı.

Madam de Rênal, köyden dönüyordu. Vergy Kilisesi'ne gidip ayini dinlemişti. Soğukkanlılıkla düşünen bir filozofun pek de aldırış etmeyeceği, ama Madam de Rênal'in inandığı bir söylentiye göre, bugün kullanılan kilise bir zamanlar Vergy derebeyinin şatosunun kilisesiymiş. Madam de Rênal kilisede dua ettiği sürece bunu düşünmekten kurtulamadı. Vergy derebeyi, karısının âşığını, sözümona kaza diye, avda öldürmüş, sonra da yüreğini pişirtip karısına yedirtmişti; ya Mösyö de Rênal de Julien'i öldürür, yüreğini yedirmeye kalkarsa...

"Kocam benim sözlerimi duyunca bakalım ne düşünecek? Durumumun neye varacağı, onun varacağı yargıya göre belli olacak. Ona söyleyeceklerim, bir çeyrek saat ya sürer ya sürmez; bir daha onunla konuşabilir miyim, konuşamaz mıyım? Tanrı bilir! O, düşünceli, aklı ile hareket eden bir adam değildir. Ben, bu yarım aklımla, ne yapıp ne diyeceğini o zaman kestirebilirim. Kendisinin de, benim de durumumuzun ne olacağını kestirmek onun elinde. Ancak durumumuzun ne olacağını kestirmek bir yandan da benim becerime, o kuruntulu adamın düşüncelerini yönetmeme bağlı! Onun öfkeden gözleri kararmış, olup bitenlerin yarısını bile göremiyor. Benim şimdi beceriye, soğukkanlılığa ihtiyacım var. Aman Tanrım, bunları nereden bulayım?"

Bahçeye girip de kocasını görür görmez, sanki büyülenmiş gibi yatışıverdi. Mösyö de Rênal'in gece hiç uyumamış olduğu, saçlarının, üstünün başının perişanlığından belliydi.

Madam de Rênal, kocasına, zarfı açılmış, ama yine katlanmış bir mektup uzattı. Mösyö de Rênal, bu kâğıdı

açıp okumuyor, karısına deli gibi bakıyordu. Kadın, "İşte alçakça bir iş!" dedi. "Az önce noterin bahçesinin arkasından geçerken önüme itin biri çıktı, bana bu mektubu verdi; sizi tanırmış, size gönül borcu varmış, daha neler neler... Size şunu söyleyeyim; o sizin Mösyö Julien'in burada kalmasına razı değilim; bugünden tezi yok, onu geldiği yere gönderirsiniz."

Madam de Rênal, Julien'in evden çıkarılması işini bu kadar çabuk söylemeyecekti; ama onu söylemekten, bu müthiş görevden bir an önce kurtulmak istiyordu. Acele acele bitiriverdi.

Kocasının ne kadar sevindiğini görünce kendi de büyük bir sevinç duydu. Mösyö de Rênal'in hiç gözlerini kırpmadan baktığını görüp Julien'in bu işi doğru keşfetmiş olduğunu anladı. Bu felakete üzüleceği yerde, içinden, "Ne keskin zekâ!" dedi, "Ne de kusursuz sezişi var! Hem de daha deneyimsiz bir delikanlı olduğu halde! Böyle giderse kim bilir ne kadar yükselir!" İçini çekti. "Ama o zaman da beni unutur gider!"

Aşkla sevdiği adama bu hayranlık biçimindeki tapınma, Madam de Rênal'in kafa dağınıklığını büsbütün yatıştırdı.

Böyle bir işe girişmiş, onu akıl etmiş olduğu için övünç duyuyordu. Tatlı ve yüreğine işleyen bir hazla, "Ben de Julien'e yaraşır biri olduğumu gösterdim," diye düşündü.

Mösyö de Rênal, bir yükümlülük altına girerim korkusuyla hiç ağzını açmamıştı; ikinci imzasız mektubu, okurlarımızın hatırlayacakları o mavimtırak kâğıt üzerine kesilmiş harflerle yazılı mektubu inceden inceye gözden geçiriyordu. Yorgunluktan bitkin bir durumdaydı. İçinden, "Beni öyle de alaya alıyorlar, böyle de," dedi. "Ne olduğu araştırılacak bir yığın yeni hakaret daha; hepsi de karımın yüzünden!" Az kaldı ona en kaba sövgüleri savu-

racaktı, Besançon'daki haladan kalacak miras düşüncesi bunun güçbela önüne geçti. Birine, bir şeye çatmak ihtiyacı içini kemiriyordu, bu ikinci imzasız mektubu buruşturdu, geniş adımlar atarak gezinmeye başladı, karısından uzaklaşmaya ihtiyacı vardı. Biraz sonra yine onun yanına geldi, bu kez bir parça yatışmıştı. Hemen karısı ona, "Bir karar vermeli ve Julien'i savmalı," dedi; "Julien, ne de olsa bir işçi oğlu. Eline birkaç écu verirsiniz, bir diyeceği kalmaz. Hem, efendim, bilgili adam, kendine bir iş bulur; Mösyö Valenod'nun, Kaymakam de Maugiron'un da çocukları var, belki onlardan birinin yanına girer. Bizim savmamızla bir zarara uğramış sayılmaz..."

Mösyö de Rênal, müthiş bir sesle bağırdı:

"Budalaca sözler söylüyorsunuz; budalanın da tekisiniz ya! Bir kadından da akla uygun iş beklenir mi? Akıldı, düşünceydi, hak getire! Aldırışsızlığınız, tembelliğiniz ancak kelebek avlamanıza izin veriyor, biricik işiniz bu... Biz erkekler de sizin gibi düşüncesiz yaratıkları evimizde tutmak felaketine katlanıyoruz!.."

Madam de Rênal, onun bu sözlerine hiç ses çıkarmadı; kocası da daha uzun uzun söylendi durdu; oraların deyimiyle "öfke geçiriyordu". Madam de Rênal, sonunda, "Mösyö," dedi, "ben namusuna, yani en değerli şeyine saldırılmış bir kadın gibi konuşuyorum."

Bütün bu acı veren konuşma süresince sarsılmaz bir soğukkanlılık gösterdi; Julien'le bir çatı altında yaşayabilmesine imkân olup olmaması, hep bu konuşmaya bağlı değil miydi? Kocasının o körü körüne öfkesine son verecek en elverişli sözleri bulmaya çalışıyordu. Kendisine söylenen en coşkulu sözlere aldırış etmemiş, onları dinlememişti bile. Kocası sövgüler savururken, o hep Julien'i düşünüyordu. "Acaba o, benden hoşnut olacak mı?"

"Bizim binbir türlü iyiliğimizi görmüş olan bu köylü parçası belki de suçlu değildir," dedi. "Ama ben ömrüm-

de ilk hakareti onun yüzünden gördüm... Mösyö, ben bu pis, iğrenç mektubu okur okumaz kararımı verdim: Bu evden o gitmezse ben çıkar giderim."

"Benim de, sizin de namusunuzu bir paralık edecek bir kepazelik çıkarmak mı istiyorsunuz? Siz böylelikle Verrières'de çok kimsenin ekmeğine yağ sürmüş oluyorsunuz."

"Doğru, akıllı uslu yönetiminizle, kendinizle ailenizi de, kasabayı da refaha erdirdiğiniz için sizi çok kıskanan var... O halde ben de Julien'e sizden bir ay için izin istemesini söylerim; gidip bir ay dağdaki dostuyla otursun. Bir işçi parçasının yaraşığı öyle adamlardır."

Mösyö de Rênal, oldukça soğukkanlı, "Aman siz bir şey söylemeye kalkışmayın," dedi. "Sizden en önemli isteğim bu: Ona bir şey söylemeyin. Sonra öfkelenirsiniz, bizim aramızı açarsınız; o küçükbeyin ne kadar titiz olduğunu bilirsiniz."

Madam de Rênal, "O delikanlıda anlayış, incelik denen şey hiç de yok," dedi. "İstediği kadar bilgili olsun, orasını siz benden iyi anlarsınız, ama yine de köylünün biri. Zaten ben, Élisa'yı almaya razı olmadığını gördüğümden beri onu iyi bir gözle görmüyorum. Ayağına gelen kısmeti tepti; hem de niçin? Élisa, bazen gizli gizli gidip Mösyö Valenod'yu görüyormuş diye..."

Mösyö de Rênal, kaşlarını gereğinden çok kaldırarak, "Ya?" dedi, "Size Julien böyle bir şey mi söyledi?"

"Hayır, açıkça söylemedi; bana yalnızca içinde papazlık için Tanrı çağrısı duyduğunu söyledi; ama doğrusunu isterseniz, bu adsız sansız adamlar Tanrı'nın değil, ekmeğin çağrısını duyarlar. Élisa'nın öyle gizli gizli Mösyö Valenod'ya gittiğinden haberi olduğunu bana kaç kez hissettirdi."

Mösyö de Rênal'in bütün öfkesi tazelenmişti, sanki sözcükleri bastıra bastıra söylüyormuş gibi, "Ben hiç bil-

miyordum! Evimde neler oluyor da benim haberim yok!.. Élisa ile Valenod arasında bir şey mi geçti? Ne oldu?" dedi.

Madam de Rênal, "Aman dostum," dedi, "çoktan olup bitti; belki de öyle kötü bir şey olmamıştır. Hani o sizin Valenod'nuzun, kendisiyle benim aramda şöyle masum masum bir sevişme olduğuna bütün Verrières halkını kandırmak istediği zaman yok mu? İşte o zamanlardaydı."

Mösyö de Rênal elini hızla alnına vurarak, "Benim de aklıma gelmedi değil," dedi, "Neden bana da söylemediniz?"

Adamcağız bugün yeni yeni şeyler öğreniyordu.

"Bizim müdür dostumuzun koltukları kabarsın diye iki dostun arasını mı açmalıydım? Mösyö Valenod'nun nükteli nükteli, bazen de âşıkane mektuplar yazmadığı kadın mı kaldı?"

"Size mektup da yazdı mı?"

"Yazı yazmayı pek sever."

"O mektupları bana hemen göstereceksiniz, emrediyorum!"

Mösyö de Rênal horoz gibi kabarmıştı.

Hemen hemen aldırışsızlığa varan uysal bir tavırla Madam de Rênal, "Tanrı göstermesin!" dedi. "Belki bir gün, bir sakin vaktinizde..."

Mösyö de Rênal, öfkeden sarhoş olmuş bir haldeydi; ama kendini, on iki saatten beri ilk olarak biraz mutlu hissediyordu.

"Hemen, hemen şimdi getireceksiniz!" diye bağırdı.

Madam de Rênal pek ciddi bir tavırla, "Bu mektuplar için Düşkünlerevi Müdürü'yle kavga çıkarmayacağınıza yemin eder misiniz?"

"Çıkarırım çıkarmam, orası benim bileceğim iş!.. Bulunmuş çocuklara bakma işini onun elinden alırım." Öf-

keyle konuşmasını sürdürdü, "Siz böyle şeylere karışmayın, bana hemen mektupları getirin; mektuplar nerede?"

"Masanın bir gözünde; ama imkânı yok, anahtarı vermem."

Mösyö de Rênal, "Sanki kıramaz mıyım!" diye bağırarak karısının odasına koştu.

Eline bir koca demir parçası aldı ve gerçekten gidip o canım yazı masasını kırdı; bu değerli maun masayı vaktiyle Paris'ten getirmişti, üzerinde bir leke gördü mü hemen ceketinin eteğiyle silerdi.

Madam de Rênal, güvercinliğin elli metrelik merdivenini koşa koşa çıktı; küçük pencerenin demirlerinden birine beyaz bir mendil bağladı. O, şimdi, dünyanın en mutlu kadınıydı. Gözleri yaşarmış, dağın büyük korularına bakıyordu. İçinden, "Hiç kuşkusuz," diyordu, "şimdi Julien, kayın ağaçlarından birinin altına oturmuş, bu müjdeyi gözetliyordur." Uzun uzun çevreyi dinledi, sonra ağustosböceklerinin tekdüze gürültüsüne, kuşların cıvıltısına lanet etti. "Bu Tanrı'nın belası gürültü olmasa, onun sesi, kayalar altından kopacak sevinç bağırmaları, buralara kadar gelirdi." Bakmaya bir türlü doyamayan gözleri, ağaç tepelerinin oluşturduğu o çayır gibi düz, koyu yeşilliği araştırıyordu. İçi acıyarak, "Nasıl oluyor da," dedi, "kendisinin de benim kadar sevindiğini bildirecek bir çare bulamıyor?" Güvercinlikten bir türlü inmek istemiyordu; ama kocasının çıkmasından korktu ve inmek zorunda kaldı.

Mösyö de Rênal, öfkeden köpürmüştü. Mösyö Valenod'nun, bu kadar heyecanla okunmaya pek alışık olmayan o yavan sözlerine göz gezdiriyordu.

Kocasının, bağırmalarına, sövgülerine ara verdiği bir ânı fırsat bilerek Madam de Rênal, "Ben düşüncemden pek vazgeçemiyorum, Julien'in bir yolculuğa çıkması çok iyi olacak. İstediği kadar Latince bilsin, kaba görgüsüz

köylünün biri; her gün terbiye, nezaket gösterdiğini sanarak bana birtakım tatsız, pöhpöhlü övgüler düzüp duruyor; kim bilir hangi romandan ezberler..." dedi.

Mösyö de Rênal, hemen, "Hayır, roman okumaz," dedi, "bunu kendim araştırıp öğrendim. Siz beni kör, adamlarının ne yaptığını bilmez bir ev efendisi mi sanıyorsunuz?"

"O gülünç sözleri bir yerden öğrenmeyip kendi uyduruyorsa daha kötü ya! Verrières'de de benden o sözlerle bahsetmiştir..."

Yeni bir şey keşfetmiş gibi bir tavırla, "O kadar uzağa gitmeye ne gerek. Élisa'nın yanında öyle sözler söylemiştir. Ha Élisa'nın yanında söylemiş, ha gidip Mösyö Valenod'ya anlatmış."

Mösyö de Rênal, eşi benzeri görülmemiş bir yumrukla masayı da, evi de zangır zangır titreterek, "Vay hain!" dedi. "Senin getirdiğin imzasız mektupla Valenod'nun mektuplarının kâğıdı bir."

Madam de Rênal içinden, "Hele şükür!" dedi, kocasının keşfettiği bu alçaklığı aklına sığdıramıyormuş gibi bir tavır takındı ve bir tek söz bile söylemeye dili varmadan gidip salonun ta dibindeki sedire oturdu.

Artık davayı kazanmıştı. Mösyö de Rênal'i imzasız mektubu yazdığını sandığı adamla gidip kavgadan vazgeçirmek için oldukça zorluk çekti.

"Elinizde yeterli kanıtlar yokken gidip Mösyö Valenod ile kavganın ne büyük bir acemilik olacağını görmüyor musunuz? Sizi kıskanıyorlarsa kabahat kimde, Mösyö? Kendi yeteneksizliğinizde, kendi beceriksizliğinizde. Kenti çok iyi yönettiniz, güzel güzel yapılar yaptırdınız. Ben de size oldukça iyi bir drahoma ile geldim, halamdan da yüklüce bir miras kalacak, bu mirası gözlerinde pek büyütüyorlar ama, neyse!.. Kısacası Verrières'nin bugün en saygın adamı sizsiniz."

Mösyö de Rênal gülümseyerek, "Atalarımın da soylu olduğunu unutuyorsunuz," dedi.

Madam de Rênal, hemen, "Siz taşranın en ileri gelen asilzadelerinden birisiniz," dedi. "Kral özgürce davranıp soyluların hakkını verebilse, hiç kuşkusuz sizi senatoya alırdı. Böyle yüksek bir göreviniz varken siz bir de kalkıp halkın diline mi düşmek istiyorsunuz?.. Mösyö Valenod'ya imzasız mektubundan söz etmek, bir Mösyö de Rênal'in belki düşüncesizlik edip evine aldığı bu küçük soydan adamın, o Mösyö de Rênal'in onuruna dokunabildiğini bütün Verrières'ye, hatta bütün Besançon'a, bütün il halkına ilan etmek olmaz mı? Elinize geçen bu mektuplar benim, Mösyö Valenod'nun aşkına karşılık verdiğimi kanıtlasa bile siz beni öldürmelisiniz, buna yerden göğe kadar hakkınız olur; ama ona kızmaya yine de tenezzül etmemelisiniz. Bir düşünün: Kendilerinden kat kat üstün olduğunuzu gören bütün komşularımız, öç almak için bir bahane arıyor; 1816'da bazı kimselerin ele geçirilmesine yardım ettiniz. Hani şu evinin damında bir köşeye sığınan adam..."

Mösyö de Rênal, böyle bir anının gönlünde tazelediği yaranın acısıyla, "Görüyorum ki," dedi, "siz, beni incitmekten çekinmiyorsunuz; sevmiyorsunuz da! O iş bile beni senatoya üye edemedi."

Madam de Rênal gülümseyerek, "Ben de, dostum," dedi, "sizden daha zengin olacağımı, on iki yıldır size hayat arkadaşlığı ettiğimi, bütün bu nedenlerle sizin işlerinize, hele bugünkü gibi bir işinize karışmaya hakkım olduğunu düşünüyorum." Pek de gizlenememiş kırgınlıkla konuşmasını sürdürdü, "Siz, Mösyö Julien'i bana üstün tutuyorsanız, ben gidip bir kış halamla oturmaya hazırım."

Bu sözü mutlulukla söyledi. Ahlak temizliğine bürünmek isteyen bir dayanıklılık, bir kararından dönmezlik

hali vardı; bu hal Mösyö de Rênal'i de razı etti. Doğrusu Mösyö de Rênal, taşrada alışılageldiği üzere, daha uzun uzun sözler söyledi, sabahtan beri ileri sürdüğü iddiaları birer birer yineledi. Karısı, onun sesinde hâlâ öfke olduğunu anlıyor, söylemesine ses çıkarmıyordu. İki saat süren bu yararsız gevezelik, bütün bir gece öfke buhranı geçirmiş olan adamcağızın gücünü tüketti. Mösyö Valenod'ya, Julien'e, hatta Élisa'ya nasıl davranacağını kararlaştırdı.

Bu uzun tartışma sırasında Madam de Rênal, tam on iki yıldır kocası olan bu adamın pek gerçek üzüntüsüne acıyıp bir-iki kere ona sevgi duyacak gibi oldu. Ama gerçek sevdalar, başkalarını da düşünmek nedir bilmez. Zaten her an Madam de Rênal, kocasının, bir gün önce imzasız bir mektup aldığını açıklamasını bekliyordu; bunu elde edemedi. Madam de Rênal'in içine güven gelmesi, hayatının güvenlik içinde olduğunu bilmesi için, kendisi hakkında kocasına ne gibi düşünceler aşılandığını öğrenmesi gerekti. Kaderi, kısmeti onun elindeydi. Çünkü taşra kentlerinde kocalar, halkın düşüncesini her zaman kendilerinden yana çevirebilirler. Yakınan bir koca gerçi gülünç olur. Ama gülünçlük de Fransa'da günden güne önemini yitirip tehlikeli olmaktan çıkıyor. Karısı ise kocasından para alamayınca günde on beş meteliğe çalışan bir işçi kadın haline düşer; bir işçi haline düşer dedik, ama din, namus işlerine bağlı olanlar onu evlerine almaya pek yanaşmazlar.

Bir saray odalığı, padişaha zorla gönül verebilir; padişahın mutlak bir sultası vardır ve zavallı odalığın birtakım küçük kurnazlıklarla onun elinden kurtulabilme umudu yoktur. Padişahın intikamı dehşetli ve kanlı olur, ama onda yine askerce, mertçe bir hal vardır. Bir hançer bütün işi bitirir. XIX. yüzyılda ise bir koca, karısını herkesin hakareti, hafifsemesiyle, onu bütün salonlardan kovdurarak öldürür.

Madam de Rênal, odasına döndüğünde, yüreğinde tehlike duygusu bütün canlılığıyla uyandı; odasını darmadağın görmek betine gitti. O güzelim çekmecelerin kilitleri kırılmıştı; yer döşemesinin birkaç tahtası kaldırılmıştı.

"Meğer bana hiç acımayacakmış," dedi. "Gözü gibi sevdiği bu boyalı parkeyi böyle parçalamak! Çocuklardan birinin bu odaya ıslak ayakkabıyla girdiğini görse öfkeden kıpkırmızı oluverirdi. İşte parke bütün bütün bozulmuş!"

Kocasının öfkesinin ne çizgiye vardığını görünce, onu pek çabuk kandırabilmiş olmaktan duyduğu bir parçacık pişmanlık da silinip gitti.

Yemek zili çalmadan biraz önce Julien de çocuklarla dönüp geldi. Yemek yenip de hizmetçiler çekildikten sonra Madam de Rênal, ona, kesip atan bir tavırla, "On beş gün kadar Verrières'de kalmak istediğinizi söylüyordunuz," dedi. "Kocam izin veriyor. Ne zaman isterseniz gidebilirsiniz. Bu arada çocukların da zarar görmemesi için şöyle düşündük: Onlar ödevlerini yazar, size gönderirler, siz de düzeltirsiniz."

Mösyö de Rênal, pek somurtkan bir tavırla, "Ama bir haftadan çok izin vermem," dedi.

Julien, ona baktı ve yüzünde, gönlü gerçekten perişan olmuş bir adamın kaygısını gördü. Salonda bir an yalnız kalınca, sevgilisine, "Daha bir karar verememiş," dedi.

Madam de Rênal, sabahtan beri neler yaptığını çabucak anlattı ve "Gece uzun uzun anlatırım," dedi.

Julien içinden, "İşte kadın ahlaksızlığı!" dedi. "Erkekleri aldatmak içlerinden gelen bir duygu, onların büyük zevkleri."

Sonra Madam de Rênal'e, biraz soğuk bir tavırla, "Görüyorum ki," dedi, "aşk size hem yol gösteriyor hem de basiretinizi bağlıyor. Bugün yaptığınız doğrusu hay-

ran olunacak şey; ama bu akşam görüşmemiz, düşüncesizce bir şey olmaz mı? Bu evin içi düşman dolu; Élisa'nın bana kinini, o tutkuya dönüşmüş kinini bir düşünseniz!.."

"O kin, bana karşı gösterdiğiniz tutkuya dönüşmüş umursamazlığa pek benziyor."

"Umursamaz bile olsam yine sizi, benim yüzümden düştüğünüz tehlikeden kurtarmalıyım. Mösyö de Rênal, Élisa'ya bir şey sormaya kalkarsa, o kız, bir sözcükle her şeyi anlatabilir. Diyelim, bir silah alıp da benim odamın yanına gizlenmesi olmayacak bir şey mi?"

Madam de Rênal, bir soylu kızı kasılması içinde, "Ne?" dedi. "Cesaretiniz de mi yok?"

Julien, kesip atar gibi bir tavırla, "Ben hiçbir zaman cesaretimden söz edecek kadar alçalmam," dedi. "Bu, bir alçaklık olur. Herkes gördüğüne göre yargısını versin." Sonra kadının elini tutup, "Size ne kadar bağlı olduğumu bilemezsiniz," dedi. "Bu ayrılış içimi yakıyor, ama gitmeden önce size böyle hoşça kal diyebilmek beni çok sevindirdi."

22

1830 töreleri

"Söz, insana, düşündüğünü saklayabilsin diye erişkinlerce icat edilmiştir."

R.P. MALAGRIDA[1]

Julien, Verrières'ye varır varmaz, Madam de Rênal'e gösterdiği haksızlığa pişman oldu.

"Bir zayıflık gösterip Mösyö de Rênal ile konuşmasında onu alt edemeseydi, beceriksiz bir kadın diye hafifserdim!.. Bir diplomat gibi işini gördü, ben de düşmanım olan yenikten yana çıkıyorum. Bu benim yaptığımda bir orta tabaka adamı küçüklüğü var. Mösyö de Rênal ne de olsa bir erkektir diye yenilmesi ağrıma gidiyor. Erkekler! İçinde bulunmaktan onur duyduğum şanlı geniş sınıf! Ben budalanın biriyim."

Mösyö Chélan, işinden çıkarılıp da papaz adını bırakmak zorunda kaldığında kendisine liberallerin birbiriyle yarışırcasına önerdikleri evlerin hiçbirini kabul etmemişti. Kiraladığı iki odayı kitapları kaplamıştı. Julien, Verrières halkına bir papazın ne olduğunu göstermek

1. Rahip Malagrida, Portekizli bir Cizvit'tir; 1761'de diri diri yakılmıştır. (Ç.N.)

için gidip babasından on iki tane kadar çam tahtası aldı ve bunları cadde boyunca sırtında taşıdı. Bir eski arkadaşından da avadanlık bulup çarçabuk bir kitaplık yaptı, Mösyö Chélan'ın kitaplarını bunun içine yerleştirdi.

İhtiyar sevincinden ağlayarak, "Kibarlar arasında yaşamakla ahlakın bozuldu sanmıştım," dedi. "Çocukluk edip o parlak koruma birliği üniformasını giydin, kendine birçok düşman edindin, ama bu yaptığın o kusurunu bağışlatır."

Mösyö de Rênal, Julien'e konakta yatıp kalkmasını buyurmuştu. Olup bitenleri kimseler sezmedi. Kasabaya döndüğünün üçüncü günü Julien'e bir konuk geldi: Onun ta odasına kadar çıkmaktan gocunmayan bu adam öyle herhangi bir kimse değil, Kaymakam de Maugiron'un ta kendisiydi. İki saati aşkın bir zamanı boş gevezelikle geçirdi, insanların kötülüğünden beylik malı yönetmeye, memur olanların pek de namuslu olmamasından, zavallı Fransa'nın başındaki tehlikelerden, daha bilmem nelerden acı acı yandı, yakındı ve Julien'i görmeye gelmesinin nedenini ancak bunlardan sonra açtı. Merdiven sahanlığına çıkmışlardı; yarı gözden düşmüş yoksul eğitmen, yarın mutlu bir ilin valisi olacak "zatı" gereken saygıyla uğurluyordu; tam o sıra Mösyö de Maugiron lütfedip Julien'in durumuyla ilgilendi, para işlerindeki tokgözlülüğünü, daha başka erdemlerini sayıp döktü. Sonunda babaca bir tavırla onun omuzlarını sıktı, Mösyö de Rênal'i bırakıp eğitilecek çocukları olan bir devlet memurunun yanına girmesini önerdi. Julien buna yanaşırsa, o memur da Kral Philippe gibi, Tanrı'ya öyle çocuklar verdiğinden çok, onları Mösyö Julien'in bulunduğu kasabada dünyaya getirdiği için şükredecekti. Çocukların eğitmeni yılda sekiz yüz frank alacaktı; hem de bu para kendisine aydan aya değil (Mösyö de Maugiron, bunun bir soyluya yakışmadığını söyledi), üç aydan üç aya peşin olarak verilecekti.

Kendisine söz düşmesini bir buçuk saatten beri içi sıkılarak bekleyen Julien'e artık sıra gelmişti. Bir buyrultu kadar uzun ve kusursuz bir yanıt verdi. Her şeyi üstü kapalı anlatıp hiçbir şeyi açıkça bildirmeyen bu yanıtta Mösyö de Rênal'e karşı saygı da vardı, Verrières halkına karşı sanki tapınmaya benzer bir saygı da vardı, ünlü Kaymakam'a duyulan gönül borcu da unutulmamıştı. Kendisinden daha da bozguncu birini gördüğüne şaşıran Kaymakam, kesin bir yanıt koparmaya çok uğraştıysa da beceremedi. Sevincinden içi içine sığmayan Julien, konuşma ustalığını bileme fırsatını kaçırmadı ve yine o yanıtı bu kez başka deyimlerle yineledi. Bu kadar söz içinde bu kadar az şey söylemek, meclis üyelerinin uyanma tehlikesi gösterdiği bir toplantıyı kazasızca sonuna erdirmek isteyen en usta konuşmacının bile harcı değildir. Mösyö de Maugiron, kapıdan çıkar çıkmaz Julien deli gibi gülmeye başladı. Cizvitçe konuşma ustalığından yararlanmak için hemen Mösyö de Rênal'e dokuz sayfalık bir mektup yazdı. Bu mektupta kendisine söylenenleri anlatıyor ve son derece alçakgönüllülük göstererek akıl danışıyordu:

Ama o köpoğlu beni kimin istediğini söylemedi! Mösyö Valenod olacak... Benim Verrières'ye sürülmemi imzasız mektubundan biliyordur...

Mektubu yolladıktan sonra, Julien gidip Mösyö Chélan'a danışmak üzere evden çıktı; güzel bir sonbahar günü, sabahın altısında, avı bol bir kıra varan avcı ne kadar sevinirse bizim delikanlı da o kadar sevinç içindeydi. Ama Papaz'ın evine varmadan, o gün onu nimetten nimete sürükleyen felek, önüne Mösyö Valenod'yu çıkardı... Julien, içinde ne türlü hüzün duyduğunu ondan gizlemedi; kendisi gibi yoksul bir genç, gönlüne

Tanrı'nın bağışladığı papazlık isteğinden başka bir şey düşünmemeliydi; ama ne çare, bu kahpe dünyada gönül isteği yetmiyordu ki! Tanrı bağında gereğince hizmet edebilmek, bilgili bunca meslektaşının yanında pek de küçük düşmemek için, eğitim görmesi gerekti. Besançon Papaz Okulu'na gidip iki yıl masraf edecekti; para biriktirmek boynuna borç olmuştu; bu da her üç aylığı peşin verilen sekiz yüz frank yıllıkla elbette daha kolay olacaktı; altı yüz frank yıllığın her ay verilen payı ise çabucak harcanıp eriyordu. Başka bir yönden düşünülünce de Tanrı'nın ona Mösyö de Rênal'in çocuklarına eğitmenlik ettirmesi, hele gönlünde onlara karşı büyük bir sevgi uyandırmış olması, onları bırakıp başka çocukları eğitmeye gitmesinin yakışmayacağını göstermez miydi?

Julien, Napoléon çağının o çabucak iş görme huyu yerine krallık zamanında yayılmış olan bu çeşit etkili konuşma sanatında öyle bir kusursuzluğa varmıştı ki, en sonunda sözleri, kendisinin de içini sıktı.

Eve döndüğünde Mösyö Valenod'nun uşaklarından birinin kendisini beklemekte olduğunu gördü; sırtına resmî günlere özgü giysisini giymiş olan bu uşak, Julien'i bütün kasabada aradığını söyledi, bir mektup getirmişti. Bu mektupta Julien, o gün Mösyö Valenod'nun evine, öğle yemeğine davet olunuyordu.

Julien o adamın evine hiç gitmemişti; daha birkaç gün önce, işe polisi karıştırmadan ona bir sopa atmanın yolunu düşünüyordu. Yemek, saat birde yenecekti, ama Julien, Düşkünlerevi Müdürü'nün çalışma odasına saat yarımı bulmadan gitmenin saygıya daha uygun olacağını düşündü. Mösyö Valenod bir yığın kâğıt ortasına kurumlu kurumlu yayılmış oturuyordu. İri kara favorileri, dal budak salmışa benzeyen saçları, tepesine yan yıktığı takkesi, işlemeli terlikleri, göğsünü soldan sağa, sağdan sola

kaplayan altın köstekleri, kendisine kadınların bayıldığını sanan her taşralı para adamının üstünde başında görülmesi alışılmış olan şeyler, Julien'in gözünü hiç de yıldırmadı; üstelik Julien onları görünce bu adama adadığı sopayı daha çok düşünmeye başladı.

Madam Valenod'ya tanıtılmak şerefini rica etti. Madam tuvaletiyle meşguldü ve kimseyi kabul edemezdi. Ama buna karşılık Julien, Müdür Bey giyinip kuşanırken yanında bulunmak onuruna erişti. Sonra Madam Valenod'nun salonuna geçildi ve Madam, gözleri dolu dolu, çocuklarını Julien'e tanıttı. Verrières'nin en ileri gelenlerinden olan bu hanımın iri bir erkek yüzü vardı, o günkü ziyafet dolayısıyla da allık sürmüştü. Yemek arasında anaların söylemesi gerekli sanılan bütün o beylik, yapmacıklı sözleri sıraladı.

Julien'in aklı Madam de Rênal'deydi. Duygularına kapılmaktan kaçınan bir genç olduğu için gönlü, ancak karşıtlıkların uyandırdığı anılara açılabilirdi, ama o zaman içinde bir ağlama ihtiyacı bile duyduğu olurdu. Mösyö Valenod'nun evinin görüntüsü onun bu eğilimini bir kat daha arttırdı. Evi gezdiler. Her şey görkemli ve yeniydi. Birer birer bütün eşyanın kaça mal olduğunu da söylediler. Julien her şeyde bir iğrençlik buluyor, bir çalınmış para kokusu duyar gibi oluyordu. Uşaklara varıncaya kadar orada herkes sanki küçümsendiğini biliyor da bunu çalımla örtmeye çalışıyordu.

Vergi tahsildarı, dolaysız vergi memuru, jandarma subayı, daha iki-üç memur, eşleriyle geldiler. Bunların arkası sıra da birkaç zengin liberal geldi. Uşak gelip yemeğe çağırdı. Zaten içerleyen Julien, bir de yemek salonu duvarının öbür tarafında tutuklanmış birkaç dilenci bulunması olasılığını düşündü; onun gözünü boyamak için gösterilen bu beğenisiz şatafatın parası, belki de o zavallıların et parasından çöplenilmişti.

Julien, içinden, "Kim bilir?" dedi, "Belki de onlar şimdi açtır." Boğazı tıkandı, ne yiyebiliyor ne de söz söyleyebiliyordu. Bir çeyrek saat sonra iş daha kötüleşti; derinden derine bir ses geldi: Tutuklulardan biri, doğrusu biraz iğrenç bir şarkı tutturmuştu. Mösyö Valenod, kordonlu uşaklarından birine baktı, uşak gitti, biraz sonra da şarkı kesildi. O sırada bir uşak Julien'e, yeşil bir bardakla Rhin şarabı sunuyordu. Madam Valenod da, bu şarabın şişesine dokuz frank verildiğini anlatma fırsatını kaçırmamıştı. Julien, elinde yeşil bardağıyla Mösyö Valenod'ya, "Ne oldu? O çirkin şarkı duyulmuyor," dedi.

Müdür, gururlu bir tavırla, "Elbette duyulmaz," dedi. "Ben o çulsuzu susturttum."

Bu söz, Julien'in pek ağrına gitti; gerçi durumunun gerektirdiği tavırları, davranışları öğrenmişti, ama daha yüreği o yürek değildi. Her fırsatta biraz daha bilenmiş ikiyüzlülüğüne karşın iri bir gözyaşının yanağından aşağı akmasını önleyemedi.

Bu gözyaşını yeşil bardakla örtmeye çalıştıysa da Rhin şarabı boğazından geçmedi. İçinden, "Şarkı söylemesine de izin vermemek!" dedi. "Tanrım, sen de bunlara göz yumuyorsun?"

Kibarlar kesiminin ne olduğunu görmüş bir adama hiç de yakışmayan bu üzüntüsü, çok şükür kimsenin dikkatine çarpmadı. Vergi tahsildarı, kralı öven bir şarkı tutturmuştu. Şarkının yinelenen bölümünü herkes bir ağızdan söylüyordu; bu gürültü arasında Julien vicdanından şöyle sözler duyuyordu:

"İşte ereceğin o murdar mutluluk; onun tadını da ancak böylece ve böyle adamlar arasında yaşamakla çıkarabileceksin! Belki yılda bin altın kazanırsın, ama bu da sen etleri yutarken zavallı mahpusun şarkısını susturmakla olur; onun yiyeceğinden çalacağın parayla şölenler vereceksin, ama sen sofradayken o bir kat daha ezile-

cek! Ah Napoléon! Senin zamanında insanın, savaş tehlikelerine göğüs gererek yüksek makamlara varması ne tatlı şeydi; ama bu zavallının çektiği acıları alçakça arttırmaya razı olmak..."

Julien'in içinden geçirdiği bu sözlerdeki yüreksizlik, onu gözümden düşürmüyor, desem yalan olur. Hani şu koskoca bir ülkenin bütün törelerini değiştirmeye kalkıp yine kimsenin burnunu kanatmayı içleri götürmeyen nanemolla devrimciler yok mu? Julien olsa olsa onlara arkadaşlık eder.

Julien, birdenbire görevini hatırladı. Onu bu sofraya, bu yüce kimselerin arasına, hayal kurup da ağzını açmasın diye çağırmadılar ya!

Besançon ve Uzès Akademileri üyelerinden, boyalı bez fabrikatörlüğüyle para kazanıp artık işi gücü bırakmış bir bey, Julien'e sofranın ta öbür ucundan seslenerek, "İncil'i ezberlemekte herkesleri şaşırtacak kadar ilerlediğinizi söylüyorlar, doğru mu?" diye sordu.

Hemen ortalığı bir sessizlik kapladı; sanki bir melek, bir sihirbaz getirmiş gibi, o iki akademinin bilgin üyesinin elinde bir Latince İncil belirdi. Julien'in, "Evet!" demesi üzerine, kitap gelişigüzel bir yerinden açılıp Latince bir yarım cümle okundu. Julien gerisini bülbül gibi okudu. Bu durum, sofra sonlarına özgü olan gürültülü biçimde alkışlandı. Julien, hanımların boyalı yüzlerine bakıyordu; birkaçı fena değildi. Hele sesi güzel tahsildarın karısı, göze çarpacak kadınlardandı. Julien, ona bakarak, "Doğrusu hanımların önünde böyle uzun uzun Latince konuşmaya utanıyorum," dedi. "Mösyö Rubigneau," (hani şu çifte akademi üyesi), "lütfedip de Latince bir cümle okusunlar, ben de onu hemen dilimize çevirerek söylemeyi deneyeceğim."

Bu ikinci deney, ününü göklere çıkardı.

Mösyö Valenod'nun sofrasında birkaç zengin liberal

de vardı ki, bir gün okullara parasız alınabilecek çocukları da olduğundan, son genel din telkinlerinden beri birdenbire imana gelmişlerdi. Bu ince politikacılıklarına karşın Mösyö de Rênal, onları yine de evine çağırmak istemiyordu. Julien'i ancak herkesten adını duymuş oldukları, bir de ... Kralı'nın geldiği gün atta gördükleri için tanıyan bu adamcağızlar, onu en çok alkışlayanlar arasındaydı. Julien içinden, "Bu avanaklar, bir şey anlamadıkları bu İncil üslubundan usanmayacaklar mı?" diye düşündü... Onlar sıkılmak şöyle dursun, aksine bu üslubu bir tuhaf bulup eğleniyorlar, İncil'i gülerek dinliyorlardı. Ama Julien bıktı.

Saat altıyı çalarken ayağa kalktı ve Ligorio'nun yine din kuralları kitabından bir bölümü ezberleyip ertesi gün Mösyö Chélan'a ders dinlettireceğini söyledi. Hoş bir tavırla da, "Ne yapalım?" dedi, "Benim işim işte böyle ders dinlemek, sonra da gidip ders dinletmektir."

Herkes güldü, bu sözüne de hayran oldular, Verrières'de nükte dediğin böyle olur. Julien ayağa kalkmıştı, pek yakışık almadığı halde herkes de kalktı; keskin zekânın bulgusu işte böyledir. Madam Valenod, onu bir çeyrek saat daha tuttu; çocukları din bilgisinden şöyle bir yoklasa iyi olmaz mıydı? Çocuklar da bu yoklamada ayrı ayrı konuları birbirine karıştırdılar; bunun tuhaflığını ancak Julien fark etti. Ama yanlışları çıkarmaya kalkışmadı. "Dinin ilk koşullarından bile haberleri yok!" diye düşündü. Artık herkesi selamlayıp gidebileceğini sanıyordu; ama âdet yerini bulsun diye bir de La Fontaine'in şiirlerinden birini okuttular. Madam Valenod'ya, "Bu şair, ahlakın pek dışına çıkar," dedi; "Messire Jean Chouart üzerine yazdığı bir manzumede, en saygıdeğer şeylere dil uzatır. Zaten yazılarını yorumlayanların da en iyileri, onu bunun için ayıplarlar ya!"

Julien'i, çıkıp gitmeden evlerine davet eden dört-

beş kişi daha oldu. Keyifleri pek yerinde olan davetliler, hep bir ağızdan, "Doğrusu bu delikanlı ilimizin şerefi!" diye bağrıştılar. Ona, gidip Paris'te öğrenimini bitirmesi için belediyeden bir maaş bağlanmasından bile söz edenler oldu.

Sakınmadan ortaya atılmış bu düşünceler, gürültülerle ağızdan ağıza dolaşadursun, Julien, çevik adımlarla sokak kapısını boylamıştı. Temiz havayı zevkle içine çekerek üç-dört kez üst üste, "Ayaktakımı, ayaktakımı!" dedi.

Daha az zaman önce, Mösyö de Rênal'in evinde gördüğü bütün o nazikçe davranışların arkasında küçümseyen bir gülümseme, yüksekten bir gurur sezip pek içerleyen Julien, şimdi sanki soylulaşmıştı. O evde gördükleriyle bu evde gördükleri arasındaki farkı hissetmemek elinde değildi. Hem yürüyor hem de içinden söyleniyordu:

"Bu paranın birtakım zavallı mahpusların ekmeğinden çalındığını, sonra da o zavallıların şarkı söylemesine izin verilmediğini diyelim ki bir yana bıraktık! Hiç Mösyö de Rênal kalkar da konuklarına içirdiği şarabın şişesini kaça aldığını söyler mi? Hem bu Mösyö Valenod durmadan evinden, halinden, çiftinden çubuğundan söz ediyor, karısı yanında bulununca da senin evin, senin çiftliğin diyor."

Mal sahibi olmayı çok büyük bir zevk saydığı pek belli olan o hanım, o gün sofrada, bir ayaklı bardak kırıp düzinelerinden birini bozmuş olan bir uşağa çok ağır sözler söylemiş, ondan da terbiyesizce karşılık görmüştü.

"Birbirlerine ne de uymuşlar! Çaldıkları paranın yarısını bana verseler yine onlarla yaşamaya yanaşmam; günün birinde dayanamaz, onları ne kadar da bayağı bulduğumu belli edecek bir söz kaçırırım."

Ama yine de, Madam de Rênal'in buyruklarına boyun eğip bu tür birkaç ziyafete daha gitmesi gerekti; Ju-

lien'i artık paylaşamıyorlardı; gönüllü koruma birliği üniforması giymiş olması artık hoş görülmüştü; daha doğrusu bugünkü başarılarının asıl temeli, dünkü düşüncesizliğiydi. Arası çok geçmedi, bütün Verrières bu bilgin delikanlıyı elde etmek savaşında Mösyö de Rênal'in mi, yoksa Mösyö Valenod'nun mu kazanacağını merak etmeye başladı; artık bütün konuşmaların başlıca konusu bu olmuştu. Belediye Başkanı, Düşkünlerevi Müdürü, bir de Papaz Maslon, yıllardan beri kasabanın dediği dedik efendileri kesilmişlerdi. Belediye Başkanı'nı çok kıskananlar vardı, liberaller de ondan yaka silkiyordu; ama ne de olsa o bir soyluydu, kendisini üstün sayabilirdi; oysa Mösyö Valenod'ya babası ancak yılda altı yüz frank gelir bırakmıştı. Bugün onun Normandiya atlarını, altın köstek-lerini, Paris'ten getirtilmiş giysilerini, kısacası şimdiki bütün zenginliğini kıskananlar, gençliğinde onu sırtında yeşil giysiyle görüp acıdıklarını unutamıyorlardı.

Julien, kendisi için yepyeni olan bu çevrede, namuslu bir adam bulur gibi oldu; bu adam geometriyle uğraşırdı. Adı Mösyö Gros'tu[1] ve Jakoben olduğu söylenirdi. Julien, ancak yapay bulduğu şeylerden söz etmeye karar vermiş bir genç olduğu için, Mösyö Gros'la siyasal görüşler üzerine bir şey konuşmadı ve onun hakkındaki söylentinin doğru olup olmadığını öğrenemedi. Vergy'den koca koca paketler içinde, çocukların yazılı ödevleri geliyordu. Gidip babasını da sık sık görmesi konusunda uyarılıyordu; Julien, bu pek ağır bulduğu işe de katlandı. Kısacası, tehlikeye düşmüş olan ününü oldukça yoluna koyuyordu. Bir sabah şaşkınlıkla uyandı: İki el gözlerini kapıyordu.

Madam de Rênal, kasabaya bir iş için gelmişti; ço-

1. Mösyö Gros, Grenoble'da Stendhal'e ders okutmuş bir geometri öğretmenidir. Stendhal, *La Vie Henry Brulard*'da ondan hayranlık ve minnettarlıkla söz etmiş, *Luicien Leuwen*'de Gautier adıyla betimlemiştir. (Ç.N.)

cuklarını evde bırakmaya bir türlü yanaşmadıkları tavşanlarıyla aşağıda bırakıp merdivenleri dörder dörder çıkmış, Julien'in odasına onlardan önce varmak istemişti. Baş başa geçirdikleri bu an pek çabuk ama pek tatlı geçti. Çocuklar, Julien'e de gösterdikleri tavşanla birlikte odaya girdiklerinde Madam de Rênal çoktan çekilip gitmişti. Julien herkese, tavşana bile güler yüz gösterdi. Kendi ailesine kavuşmuş gibiydi; bu çocukları pek sevdiğini, onlarla gevezelikten hoşlandığını seziyordu. Çocukların seslerindeki tatlılık, davranışlarındaki yalınlık ve soyluluk, onu şaşırtmıştı; hayalini kaç gündür Verrières'de çevresini saran o bayağı davranışların, tatsız düşüncelerin etkisinden yıkayıp temizlemek istiyordu. Onlar, kaç gündür aralarında yaşadığı adamlar, hep gösteriş sevdasına düşmüş adamlardı. Julien onlara baktıkça gösterişle yoksulluğun saç saça, baş başa dövüştüklerini görür gibi olurdu. Evlerinde yemeğe gittiği adamlar, sofraya gelen rostoyu bahane ederek, hem kendilerini küçülten hem de dinleyenleri iğrendiren şeyler söylüyorlardı.

Madam de Rênal'e, gitmeye katlandığı ziyafetleri anlatırken, "Siz soylular, kibirli olmakta yerden göğe kadar haklısınız," dedi.

"Demek ki sizi kapışan kapışana!"

Madam de Rênal bunu söylerken, Madam Valenod'nun, Julien'in geleceği günler allık sürmesini gözünün önüne getirip kahkahalarla gülüyordu.

"Hiç kuşkusuz, kalbinizi ele geçirmeyi tasarlamış..."

Yemek pek neşeli geçti. Çocukların bulunması görünüşte sıkıcı sanılır, ama gerçekte, o ortaklaşa mutluluğu artırıyordu. Çocukcağızlar, Mösyö Julien'e kavuşmakla duydukları sevinci nasıl göstereceklerini bilemiyorlardı. Uşaklar onlara, Mösyö Julien'in gidip Mösyö Valenod'nun çocuklarını eğitmesi için iki yüz frank fazla para önerildiğini söylemişlerdi.

Yemeğin yarısında son hastalığından beri hâlâ benzi uçuk olan Stanislas-Xavier, annesine birdenbire, gümüş çatal bıçak takımıyla su içtiği kupanın kaç para edeceğini sordu.

"Niye soruyorsun?"

"Onları satıp parasını Mösyö Julien'e vereceğim; bizim evde kaldığı için aldanır mı?"

Julien, gözleri dolu dolu, çocuğu kucakladı. Onu dizine alıp bu anlamda kullanılınca aldanmak sözcüğünün ancak uşaklara yakıştığını anlatırken, Madam de Rênal gerçekten ağlıyordu. Julien, davranışının Madam de Rênal'i pek hoşnut ettiğini görünce çocuklara onları da eğlendiren tuhaf tuhaf örnekler bularak, aldanmanın ne demek olduğunu anlatıyordu.

Stanislas, "Anladım," dedi, "hani karga budalalık edip ağzından peynirini düşürmüş, ona dil döken tilki de yiyivermiş; işte o zaman karga aldanmış."

Madam de Rênal, sevincinden deli gibi çocuklarını öpüp duruyor, onlara doğru eğilirken de biraz olsun Julien'e yaslanmak zorunda kalıyordu.

Birdenbire kapı açılıp içeri Mösyö de Rênal girdi. Hoşnutsuzluk gösteren somurtkan yüzü, gelmesi yüzünden dağılıvermiş neşe ile garip bir zıtlık oluşturuyordu. Madam de Rênal sapsarı kesildi. Julien hemen söz alıp Mösyö de Rênal'e, Stanislas'ın kupasını satmaya kalkmasını yüksek sesle anlatmaya başladı. Bunu söylemenin kötü bir etki bırakacağından emindi. Önce Mösyö de Rênal, öteden beri alışık olduğu için gümüş sözünü duyunca kaşlarını çattı. Onun söylediğine bakılırsa, gümüş sözü açılması, akla bu madenden sikke kesildiğini getirir ve en sonunda ucu onun kesesine dokunurdu.

Ama bu kez iş yalnızca paraya dokunmakla kalmıyor, kuşkuları da artırıyordu. Kendi yanlarında bulunmadığı zaman çoluğunun çocuğunun sevinip neşelenmesi,

gururu havadan nem kapan bir adamın kafasını yatıştıracak şeylerden değildi. Bir de karısı, çocuklara yeni düşünceler aşılamak hususunda Julien'in incelik ve anlayış göstermesini öve öve anlatmaya başlayınca, Mösyö de Rênal dayanamadı, "Evet, evet, biliyorum," dedi, "çocuklarımı benden soğutmaya uğraşıyor; onun çocuklara, benim gösterebildiğimden yüz kez daha fazla güler yüz göstermesi zor bir şey mi? Ama, evin efendisi benmişim, ne çıkar? Bugünlerde herkesin işi, yasal gücü soğuk göstermeye çalışmak. Zavallı Fransa!"

Madam de Rênal, kocasından gördüğü davranışı ince eleyip sık dokumaya kalkışmadı. Julien'le on iki saat geçirme olasılığı olduğunu fark etmişti. Kasabada alınacak bir yığın şeyi vardı, akşam yemeğini de kabarede yemeye karar verdiğini söyledi; kocası ne dedi ne yaptıysa da yararı olmadı, Madam de Rênal sözünden caymadı. Zamanımız ahlak softalarının pek zevkle söyledikleri bu kabare sözünü duyunca çocukların ağzı kulaklarına varmıştı. Mösyö de Rênal, karısından, ilk girdikleri tuhafiye dükkânında ayrılıp birkaç ahbabı ziyarete gitti. Akşam döndüğünde kaşları sabahkinden daha çatıktı; bugün kasabanın bir kendisiyle, bir de Julien'le uğraştığından emindi. Doğrusu daha kimse ona, halkın söylediklerinin ağır yanını açmamıştı. Belediye Başkanı'na bütün anlatılanlar Julien'in yılda altı yüz frankla onun evinde mi kalacağı, yoksa Mösyö Valenod'nun önerdiği sekiz yüz frangı mı kabul edeceği üzerine geçen sözlerdi.

Mösyö de Rênal'e ahbaplar evinde rastlayan Müdür Bey, ona soğuk davrandı. Bu hareketi doğrusu ustacaydı; taşrada ihtiyatsızlık göstermek pek olağan işlerden değildir. Oralarda herkeste heyecan uyandıracak olaylar pek seyrek olduğu için bunlar iyice uzatılır.

Mösyö Valenod, taşrada "giyimi kuşamı yerinde" denen adamlardandı; böyleleri hem küstah yaradılışlı hem

de kaba olur. 1815'ten beri bir kazançtan bir kazanca ermesi onu büsbütün şımartmıştı. Verrières'de, Mösyö de Rênal'in maiyetinde hüküm sürüyordu; ama ondan çok daha etkindi; hiçbir şeyden utanmaz, her şeye burnunu sokar, her yere girip çıkar, yazar çizer, söyler, en büyük hakaretleri de unutulur, hiçbir kişisel iddia gütmez bir adam olduğu için, çok geçmeden papazlar arasında, efendisininkini sarsacak kadar saygınlık kazanmıştı. Sanki Mösyö Valenod, ülkenin bakkallarına gidip, "Bana içinizden en aptal iki kişiyi verin," demiş, avukatlardan en kara cahil iki kişi istemiş, doktorlara da içlerinden en şarlatan iki tanesini seçtirmişti. Böylece her mesleğin en aşağılık adamlarını bir araya topladıktan sonra da onlara, "Haydi, birlikte yönetelim," demişti.

Bu adamların tavırları, davranışları Mösyö de Rênal'e ağır geliyordu. Valenod denen kaba herif ise hiçbir şeye, o küçük Papaz Maslon'un herkesin yanında yalanlarını çıkarmasına bile aldırmazdı.

Ama işlerinin böyle tıkırında gittiği zamanlarda da Mösyö Valenod, herkesin pek haklı olarak bazı gerçekleri yüzüne çarpmasının önüne geçmek için, ikinci derecede işlerde terbiyesizlik etme gereğini duyuyordu. Mösyö Appert'in gelmesi gözünü oldukça korkuttuğu için, o zamandan beri çalışmalarına hız vermişti. Üç kez Besançon'a gidip geldi; her posta gününe birkaç mektup yetiştiriyor, akşamüzeri evine uğrayıveren o kim olduğu bilinmez adamlarla da birtakım mektuplar yolluyordu. İhtiyar Papaz Chélan'ı işinden çıkarttırması belki pek iyi olmamıştı; çünkü böylece öç almaya kalkıştığı günden beri, kasabanın kibar ailelerinden birkaç sofu kadın onu kötü kişi bellemişlerdi. Zaten Frilair piskopos yardımcısı, bu iyiliğine karşılık Mösyö Valenod'yu neredeyse buyruğu altında saymaya, ona garip işler gördürmeye başlamıştı. Mösyö Valenod, isteğine karşı koyamayıp bir

imzasız mektup yazdığı zaman, işleri bu durumdaydı. Bütün dertleri yetmiyormuş gibi bir de karısı yeni bir çalıma kalkmış, Julien'in eğitmen olarak tutulmasını istiyordu.

Bu durumda Mösyö Valenod, eski dostu Mösyö de Rênal ile kendisi arasında bir kavga patlayacağını ve bunun önemli sonuçlar doğuracağını seziyordu. Mösyö de Rênal, ona ağır sözler söylüyordu; bu umurunda değildi, ama ya Belediye Başkanı bu işi Besançon'a ya da Paris'e yazıverirse? Herhangi bir bakanın uzak yakın akrabasından birinin Verrières'ye gelip düşkünlerevine yönetici atanması olamaz bir şey değildi. Mösyö Valenod, liberallerle uzlaşmayı düşündü; Julien'in İncil okuduğu ziyafette birkaç liberalin de bulunması işte bu yüzdendi. Onlarla uzlaşınca Belediye Başkanı'na karşı güçlü bir dayanak bulmuş olacaktı. Ancak belediye seçimleri yenilenebilirdi; Düşkünlerevi Müdürü'nün de kalkıp liberallere, hükümete karşı oy vermesi de pek olacak şey değildi. Madam de Rênal, onun çevirdiği bu politikayı çok iyi kavramıştı, bir dükkândan öbürüne giderken bunları Julien'e de anlatıyordu; bu konuyu konuşmak, onları yavaş yavaş *Cours de la Fidélite*'ye kadar sürükledi. Orada hemen hemen Vergy'deki kadar birkaç saat geçirdiler.

Bu sırada Mösyö Valenod da, küstahça bir tavır takınarak, eski efendisiyle kopması kaçınılmaz büyük kavgayı geciktirmeye çalışıyordu. O gün bu yöntem işine yaradı, ama Belediye Başkanı'nın da öfkesini artırdı.

Para hırsının, bu aşağılık hırsın en açgözlü, en bayağı yanlarını ortaya koyduğu zaman insanı ne kötü bir duruma düşüreceğini göz önüne getirebilirsiniz; Mösyö de Rênal, o akşam kabareye giderken işte o durumdaydı. Çocukları ise her zamankinden daha keyifli daha neşeliydiler. Kendi durumuyla onların arasında gördüğü bu çelişki, Mösyö de Rênal'i büsbütün kızdırdı. Ağırbaşlı

sandığı bir tavırla, "Görüyorum ki," dedi, "ben aranızda fazlayım!"

Karısı bu söze aldırmadı; kalkıp onu bir kenara çekti ve Julien'in uzaklaştırılması gereğinden söz etti. Geçirdiği mutlu saatler, on beş günden beri kurduğu hareket planını uygulayabilmesi için zorunlu olan kararlılık ve yürek genişliğini vermişti ona. Zavallı Verrières Belediye Başkanı'nı asıl çileden çıkaran şey paraya gösterdiği bağlılığın kasabada alay konusu olduğunu bilmesiydi. Mösyö Valenod, bir hırsız kadar eli açık biriydi; Mösyö de Rênal ise son zamanlarda Saint-Joseph tarikatı, Meryem Ana papazları, Saint-Sacrement Tarikatı, daha bilmem ne tarikatı için açılan beş-altı yardım defterine yazılırken, eli açık davranmaktansa, ölçülü davranmayı yeğlemişti.

Yardım toplayan rahipler, defterlerine, Verrières ve yöresindeki küçük soyluların adlarını, verdikleri paranın çokluğuna göre yazarlardı; Mösyö de Rênal'in adı çoğu kez ta son satıra geçiyordu. Gerçi o kazancı olmadığını söylüyordu, ama ruhaniler meclisinin bu işte şakası yoktur.

23

Bir memurun kederleri

"Il piacere di alzar la testa tutto
l'anno é ben pagato da certi quarti
d'ora che bisogna passar."[1]

CASTI

O küçük adamı bırakalım da o küçük korkularını çeksin dursun; ona uşak ruhlu bir adam gerekliydi, ne diye gidip de gönlü büyük bir adamı evine alır? Hizmetine girecekleri de mi seçmesini bilmez? Bu bizim XIX. yüzyılımızın gidişi öyledir ki nüfuzlu bir soylu, gönlü büyük bir adamla karşılaştı mı onu öldürür, sürer, hapse atar ya da onu öyle aşağılar ki, öteki, aptallık edip içlenir, ölür gider. Anlattığımız olayda gönlü büyük adam, bir rastlantı sonunda, artık acı çekmiyor. Fransa'nın küçük kasabalarının ve New York hükümeti gibi işbaşına seçimle gelen hükümetlerin en büyük felaketi, dünyada Mösyö de Rênal gibi adamlar bulunduğunu unutamamaktır. Yirmi bin nüfuslu bir kasabanın ortasında o gibi adamlar, kamuoyunu istedikleri gibi oluştururlar; belediye yöne-

1. (İt.) Geçmesi gereken bazı sıkıntılı saatler, başını bütün bir yıl dik tutarak tattığı zevk, insanın burnundan gelir. (Ç.N.)

ticisinin halk tarafından seçildiği kasabalarda kamuoyu dedikleri şey korkunç bir şeydir; soylu ve gönlü yüce, sizi yakından tanısa dostunuz olabilecek bir adam, sizden yüz fersah ötede oturuyorsa, sizin hakkınızda kasabanızın genel kanısına bakarak bilgi edinebilir, bu konuda etki edenler ise, rastlantıların soylu ve zengin olarak dünyaya getirip ılımlılar partisine soktuğu birtakım budalalardır. Kendini göstermek isteyenlerin vay haline! Akşam yemeğini yer yemez Mösyö de Rênal, çoluğunu çocuğunu alıp Vergy'ye döndü; ama iki gün geçmedi, yine Verrières'ye geldiler.

Kasabaya varalı bir saat olmuş olmamıştı, Julien, şaşkınlık içinde, Madam de Rênal'in kendisinden bir şey sakladığını sezdi. Julien yanlarına gelir gelmez, Madam de Rênal kocasına anlattıklarını yarım bırakıyor ve onun çekilmesini bekler gibi bir tavır takınıyordu. Julien bu uyarının yinelenmesine fırsat bırakmadı. Onlardan uzak durdu, girginlik göstermedi: Madam de Rênal bunun farkına vardı ama nedenini sormadı. Julien, içinden, "Acaba yerime birini mi buldu?" diye düşünüyordu. Daha dün değil, önceki gün canciğerdik! Ama hanımefendilerin hali böyledir, diye herkesler söylüyor. Krallar gibi; onlar da bir bakanı atmaya karar verdiler mi, ona bin türlü övgü düzerlermiş.

Julien, kendisi içeri girer girmez kesilen bu konuşmalarda, Verrières Belediyesi'nin malı olan bir evden sık sık söz edildiğini duymuştu; bu eski, ama geniş ve kullanışlı ev, kilisenin karşısında, kasabanın en işlek yerindeydi. Bu evle hanımın yeni sevgilisi arasında ne ilişki olabilirdi? Bağrı dolmuş, kendi kendine I. François'nın iki dizesini yineleyip duruyordu; bu iki dize ona yepyeni gözüküyordu, çünkü Madam de Rênal'den duyup öğreneli daha bir ay olmamıştı. Ama Madam de Rênal her dizeyi binbir yemin, binbir okşamayla yalan diyerek söylemişti!

Souvent femme varie,
Bien fol qui s'y fie.[1]

Mösyö de Rênal posta arabasına binip Besançon'a hareket etti. Bu yolculuk iki saat içinde kararlaştırıldı, Belediye Başkanı pek düşünceli gözüküyordu. Dönüşünde masanın üzerine kül rengi kâğıda sarılı iri bir paket atarak karısına, "İşte o pis iş," dedi.

Bir saat sonra Julien o iri paketin ilancıya verildiğini gördü; hemen o adamın arkasına takıldı. "İlk sokak başında işin aslı anlaşılacak."

Koca fırçasıyla ilanın arka yüzünü ıslatan ilancının arkasında, sabırsızlıkla bekliyordu. Sonunda ilan yapıştırıldı ve Julien, Mösyö de Rênal ile karısının konuşmalarında sık sık sözü geçen eski, büyük evin, açıkartırmayla kiralığa çıkarıldığını okudu; ayrıntılı bilgi de veriliyordu. Artırma bir gün sonra belediye salonunda saat ikide başlayacak, üçüncü mumun sönmesine kadar sürecekti. Julien süreyi pek kısa buluyordu: Evi kiralamak isteyebileceklerin hepsinin nereden haberi olacaktı? Zaten on beş gün önceki tarihi taşıyan ve üç yerde baştan başa okuduğu bu ilandan bir şey öğrenememişti.

Gidip kiralık evi gezdi. Onun geldiğini görmemiş olan kapıcı, bir komşusuna, gizli gizli, "Ne yapsalar boş!" diyordu. "Mösyö Maslon ona evi üç yüz franga bıraktıracağına söz verdi; Belediye Başkanı bu işe yanaşmıyordu ama Frilair Piskopos Yardımcısı, onu piskoposluğa çağırtıverdi."

Julien'in gelmesi o iki dostu pek rahatsız etmiş olacak ki hemen konuşmayı kestiler.

Julien ertesi gün saat ikide artırma salonuna koştu. Bu yarı karanlık oda, hıncahınç doluydu; ama herkeste

1. (Fr.) Kadına inan olmaz, çabucacık değişir. (Ç.N.)

garip bir sessizlik vardı. Bütün gözler küçük bir masaya dikilmişti; Julien bunun üzerinde, bir kalaylı tepsi içinde, üç mum parçası yandığını gördü. Mübaşir bağırıyordu: "Üç yüz frank, beyler!"

Orada bulunanlardan biri, yavaşça yanındakine, "Üç yüz frank! İnsanın sinirine dokunuyor be!" dedi. Julien ikisinin arasındaydı. "Sekiz yüz franktan çok eder; arttırmaya ben de katılacağım."

"Boş yere çeneni yormuş olursun. Mösyö Maslon'u, Mösyö Valenod'yu, piskoposu, piskoposun o müthiş yardımcısını, bütün o adamları kendine düşman edip de ne kazanacaksın?"

Öbürü, yerinden, "Üç yüz yirmi!" diye bağırdı.

Arkadaşı, "Budala mısın be?" dedi.

Sonra Julien'i gösterip, "İşte, Belediye Başkanı'nın hafiyesi de var."

Julien döndü; ama o iki Franche-Comté'li onunla ilgili değildiler. Onların suskunluğunu görünce Julien de yatıştı. O sırada son mum da söndü ve ev, kaymakamlığın müdürlerinden Mösyö Saint-Giraud'un üzerinde kaldı; bu adam dokuz yıl, üç yüz otuzar frank verecekti.

Belediye Başkanı salondan çıkar çıkmaz diller çözüldü. Biri, "Hele şükür!"dedi, "Bizim Grogeot bir densizlik etti de belediye otuz frank kazandı."

"Ama Mösyö de Saint-Giraud, Grogeot'dan öcünü alır, bunu yanına bırakmaz."

Julien'in sol yanında iriyarı bir adam, "Amma da alçaklık!" diyordu, "Ben o evi fabrika yapmak için sekiz yüz frank verirdim, yine de kazanmış olurdum."

Liberallerden genç bir fabrikatör, "Adam sen de!" dedi. "Mösyö de Saint-Giraud ruhaniler kurulunun adamı değil mi? Dört çocuğu okulda parasız okutuyor. Zavallı adam! Verrières Belediyesi onun yıllığına beş yüz frank katmışsa ne olur!"

Bir üçüncü adam söze karıştı:

"Yahu Belediye Başkanı da bu işin önüne geçemedi. O da kral yanlısıdır ama, günahı boynuna, para çalmaz."

"Çalmaz mı? Öttürür bile. Bütün paralar bir keseye toplanıp yıl sonunda pay edilir. Haydi biz gidelim buradan, küçük Sorel buralarda dolaşıyor."

Julien eve oldukça öfkeli döndü; Madam de Rênal'i de hüzünlü buldu. Madam de Rênal, "Artırma salonundan mı geliyorsunuz?" diye sordu:

"Evet, Madam, orada Sayın Belediye Başkanı'nın hafiyesi sanılma şerefine de eriştim."

"Sözümü dinleseydi kocam bir yolculuğa çıkardı."

O sırada Mösyö de Rênal de içeri girdi; kaşları çatıktı. Sofrada hiç konuşulmadı. Mösyö de Rênal, Julien'e, çocuklarla birlikte Vergy'ye gitmesini buyurdu; bu konu pek tatsız oldu. Madam de Rênal, "Siz böyle şeylere alışık olmalısınız, dostum," diye kocasını avutmaya çalışıyordu.

Akşam, aile ocağının başına sessizce toplandılar; yanan kütüklerin çatırtısından başka bir eğlence aramamışlardı. Birbirlerine en bağlı ailelerde bile rastlanan gam, sıkıntı saatlerinden biri çökmüştü. Çocuklardan biri neşeyle bağırdı:

"Kapı çalınıyor! Kapı çalınıyor!"

Belediye Başkanı, "Mösyö de Saint-Giraud, teşekkür bahanesiyle peşimi bırakmamış, buraya kadar gelmiş olacak," dedi, "ama ben ona ağzının payını veririm, bu kadarı da çok. Ona bu iyiliği Valenod etsin, bir de benim adım kirlensin. O 'Jakoben gazeteci' denen köpoğlular, bu işi dillerine dolayıp beni de bir Mösyö Nonante-cinq[1]

1. Marsilya'nın büyük memurlarından Mösyö de Mérindol, şair Barthélemy'nin bin frank para cezasına çarpılmasıyla biten bir davada "doksan beş"i, eski Fransızcayla, *nonante-cinq* biçiminde söylemişti; bunun üzerine liberal gazeteler onun adını Mösyö Nonante-cinq koydular. (Ç.N.)

ediverirlerse nasıl bir karşılık verebilirim."

Bir uşağın arkası sıra içeriye iri kara favorili, pek yakışıklı bir adam girdi.

"Sayın Belediye Başkanı," dedi, "ben Senyor Geronimo'yum. Size bir mektup getiriyorum, bunu bana Napoli'den hareketim sırasında, oradaki Fransız elçiliği kâtiplerinden Şövalye Mösyö de Beauvaisis verdi." Senyor Geronimo, Madam de Rênal'e bakıp neşeli bir tavırla ekledi:

"Ben Napoli'den çıkalı dokuz gün oluyor. Sizin akrabanızdan ve benim en aziz dostlarımdan olan Senyor de Beauvaisis bana sizin İtalyanca bildiğinizi söyledi."

Çelebinin keyfi, bu hüzünlü akşamı, pek neşeli bir akşama dönüştürüverdi. Madam de Rênal, onu yemek yedirmeden salıvermeyeceğini söyledi. Bütün evi hareketete getirdi; ne yapıp edip Julien'i eğlendirmek bir gün içinde iki kere duyduğu hafiye sözünü unutturmak istiyordu. Senyor Geronimo ünlü bir şarkıcıydı; hem kibarlar arasında bulunmaya değer hem de çok neşeli bir adamdı; ne yazık ki bugünkü Fransa'da bu iki erdemin bir arada bulunması neredeyse olanak dışıdır. Yemekten sonra Madam de Rênal'le birlikte düet yaptılar. Çok tatlı öyküler anlattı. Sabahın saat biri olmuş, çocuklar daha gidip yatmamışlardı; Julien artık uyku vaktinin geldiğini söyleyince üçü de bir türlü istemediler. En büyükleri, "Bir öykücük daha!" dedi.

Senyor Geronimo başladı:

"Size kendi öykümü anlatayım, küçükbey. Sekiz yıl oluyor, Napoli konservatuvarında ben de sizin gibi bir öğrenciydim. Sizin gibi dedim, yani sizin bugünkü yaşınızdaydım; yoksa ben sizin gibi, bu güzel Verrières kasabasının ünlü Belediye Başkanı'nın oğlu olabilir miyim?"

Bu sözü duyunca Mösyö de Rênal içini çekerek karısına baktı.

Genç şarkıcı, çocukları gülmekten bayıltan İtalyan ağzını biraz daha ortaya çıkararak aldı sözü:

"Senyor Zingarelli çok sert bir öğretmendi. Onu konservatuvarda seven yoktur, o yine herkesin, kendisini seviyor gibi davranmasını ister. Ben fırsat buldukça, San-Carlino Tiyatrosu'na gidip tanrılara yaraşır bir müzik dinlerdim. Ama oraya arka kapıdan olsun girebilmek için gereken sekiz meteliği nereden bulmalı?" Çocuklara bakarak, "Bu az buz para mı?" dedi. Çocuklar gülüştü, Senyor Gèronimo konuşmasını sürdürdü:

"San-Carlino'nun müdürü Senyor Giovannone benim sesimi duymuş. Daha on altı yaşındaydım. 'Bu çocuk yok mu? Ağırlığınca altın eder,' demiş.

Bana geldi, 'Aziz dostum,' dedi, 'seni bizim tiyatroya alalım mı?'

'Ne verirsiniz?'

'Ayda kırk duka,' dedi. Beyler, kırk duka, yüz altmış frank eder. Sanki bana Cennet'in kapıları açılmıştı.

Giovannone'ye, 'Ama,' dedim, 'Zingarelli söz dinlemez; ya beni bırakmak istemezse?'"

"*Lascia fare a me.*"

"Siz onu bana bırakın!" diye bağırdı, çocukların en büyüğü.

"İyi bildiniz, küçük beyim. Senyor Giovannone bana, 'Caro, ilk önce küçük bir sözleşme yapalım,' dedi. Ben hemen imzayı bastım: Bana üç duka verdi. Ömrümde o kadar parayı bir arada görmemiştim. Sonra bana ne yapacağımı anlattı.

Ertesi sabah o müthiş Senyor Zingarelli'nin karşısına çıkıp görüşmek istedim. İhtiyar bir hademe beni onun odasına götürdü. Zingarelli, 'Yine ne istersin, haylaz?' dedi.

'Maestro,' dedim, 'bütün yaptıklarıma pişmanım; artık bundan sonra hiç ama hiç parmaklıklardan atlayıp

kaçmayacağım. Bundan böyle iki yönlü çalışacağım.'

'Ömrümde duyduğum en güzel bas sesini bozmaktan korkmasam seni on beş gün karanlık bir yere kapatır, kuru ekmekle sudan başka bir şey vermezdim.'

'Maestro, ben bütün okula örnek olacağım, *credete a me*[1]. Ama sizden bir yardım bekliyorum, biri gelir de dışarıda şarkı söyletmek için beni isterse peki demeyin. Böyle bir şeye izin vermeyeceğinizi söyleyin.'

'Senin gibi haylazı kim gelir de ister? Ben senin konservatuvardan çıkmana hiç göz yumar mıyım? Sen benimle alaya mı mı geldin?' Bunun üzerine kıçıma bir tekme savurarak, 'Yıkıl karşımdan!' dedi. 'Yıkıl, yoksa yatırırım seni kuru ekmeğe...'

Bir saat geçmedi, Senyor Giovannone, Müdür'e geldi. Ona, 'Sizden büyük bir dileğim var,' dedi; 'benim iyiliğimi isterseniz Geronimo'yu bana verin. Bizim tiyatroda şarkı söylesin, yılına kalmaz, kızımın çeyiz parasını çıkarır.'

Zingarelli, 'O haylazı da ne yapacaksın?' dedi. 'Ben razı değilim; alamazsın; zaten ben olur desem bile kendisi konservatuvardan ayrılmak istemiyor, daha az önce yemin etti.'

'İş onun oluruna bakıyorsa,' dedi, *'carta canta!'*[2]

Zingarelli küplere binip asıldı zile. Öfke başından tütüyordu:

'Bu saatten tezi yok, Geronimo, konservatuvardan çıkacak!' diye bağırmaya başladı.

İşte böylece kovuldum, gülmekten katılıyordum. O akşam tiyatroda *del Moltiplico*'yu oynadım. Polichinalle evlenmek ister ve bir ev için gerekli olan şeyleri parmaklarıyla saymaya kalkar, bu hesapta sürekli yanılır."

1. (İt.) Sözüme inanın. (Ç.N.)
2. (İt.) İşte imzası (Ç.N.)

Madam de Rênal, "Kuzum, Mösyö," dedi, "o şarkıyı bir söyleseniz?"

Geronimo şarkıyı söyledi, gülmekten herkesin gözünden yaş geldi. Senyor Geronimo ancak sabahın ikisinde gitti; bütün aile, onun kibarlığına, hatırsayarlığına, keyfine, neşesine bayılmıştı.

Ertesi gün Mösyö de Rênal ile karısı, ona saray için istediği tavsiye mektuplarını verdiler.

Julien, içinden, "Bu dünyanın her işi haksız!" dedi. "Senyor Geronimo şimdi, altmış bin frank yıllıkla Londra'ya gidiyor. San-Carlino Tiyatrosu Müdürü işten anlar bir adam olmasaydı, Geronimo'nun o güzelim sesi daha on yıl bilinmez, kimseyi hayran etmezdi... Doğrusu bence bir Rênal olmaktansa bir Geronimo olmak daha iyidir. Gerçi soylular arasında bir yeri yok, ama bugünkü gibi artırma işlerine karışıp kederlenmiyor; hayatı keyif içinde geçiyor."

Julien'in şaştığı bir şey vardı: Verrières'de Mösyö Rênal'in evinde yapayalnız geçirdiği haftalar, onun için bir mutluluk çağı olmuştu. İğrenme ve acı acı düşünceler onu yalnız çağrıldığı ziyafetlerde kavramıştı; o sessiz, ıssız evde gönlünün istediği gibi, hiç rahatsız edilmeden okumuş, yazmış, düşünmüştü. Her an aşağılık ruhlu bir adamın duygularını, düşüncelerini incelemek; o tatlı, parlak hayallerinden sıyrılıp onu birtakım ikiyüzlü hareketler, sözlerle aldatmak zorunda kalmamıştı.

"Yoksa mutluluk gerçekten yanı başımda da benim haberim mi yok?.. İnsan öyle bir hayat geçirmeye razı olunca masraf kaç para tutar ki? Matmazel Élisa ile evlenmek ya da Fouqué ile ortak oluvermek bol bol yeter... Öyle ama dik bir dağa tırmanan yolcu için tepede oturup dinlenmek gibi büyük keyif olmaz. Ya onu hep orada oturmak zorunda bıraksalar, bakalım yine hoşnut kalır mı?"

Madam de Rênal artık çok acı düşüncelere kapılıyordu. Verdiği karara rağmen, bütün o artırma işini Julien'e anlatıvermişti. "O bana bütün yeminlerimi unutturacak mı?" diye düşünüyordu.

Kocasının hayatını tehlikede görse onu kurtarmak için kendini feda etmekten bir an bile çekinmezdi. Madam de Rênal gibi soylu ve hayal sever kimselere, yiğit bir davranışta bulunma olanağını görüp de onu yapmamak, bir suç işlemiş olmak kadar vicdan azabı verir. Ancak yine öyle günler, öyle uğursuz günler oluyor, Madam de Rênal, birdenbire dul kalıp Julien'e varsa, duyacağı mutluluğu düşünmekten kendini alamıyordu.

Julien, çocukları babalarından çok seviyordu; çocuklar da, sertliğine rağmen, onun için çıldırırdı. Madam de Rênal, Julien'e varınca Vergy'den, gölgeliklerine bağlı olduğu Vergy'den kalkıp gitmek gerekeceğini hissediyordu. Artık Paris'te yaşayacak, çocuklarının herkesleri hayran bırakan görgülerini, eğitimlerini orada sonuna erdirecekti. Çocukları, kendisi, Julien, hepsi, eksiksiz mutlu olacaklar...

Şu XIX. yüzyıl nikâhı, nikâhın kerametini ne garip duruma sokmuştur! Evlilik hayatının sıkıntısı, nikâhtan önce birbirini sevmiş olanlarda bile aşkı söndürür. Yine de bir filozof evlilik hayatının, çalışmaya ihtiyacı olmayacak kadar parası, malı bulunanlarda, bütün o dinginlik içinde geçen zevklere karşı bir bıkkınlık, onlardan ölesiye bir sıkılma uyandırdığını söyleyebilir. Evlilik, kadınlar arasında da ancak pek kuru ruhlu olanları sevdaya sürüklemez.

Filozofun sözüne bakıp Madam de Rênal'in yaptığını ben hoş görüyorum, ama Verrières'liler hiç de öyle düşünmüyor; kendisi farkında değil, ama bütün kasaba hep onun aşkının dedikodusunu edip duruyor. Bu yüzden, o yılın sonbaharında, Verrières'liler her zamankinden daha az can sıkıntısı çektiler.

Sonbahar da, kışın bir bölümü de çabucak geçiverdi. Artık Vergy korularından ayrılma zamanı geldi. Verrières'nin ileri gelenleri, ilenmelerine Mösyö de Rênal'in pek aldırış etmediğini görünce kızmaya başlamıştı. Her zaman ciddi durmalarının acısını bu gibi işler görmekle çıkaran ağırbaşlı kimseler, haftasına kalmadı, onu acı acı işkillendirdiler; ama doğrusu sözleri oldukça ölçülüydü.

Bu işte sonuna kadar dayanmak isteyen Mösyö Valenod, Élisa'yı, içinde tam beş kadın bulunan soylu ve herkesin saygısını kazanmış bir eve kapılandırmıştı. Élisa, kendi dediğine bakılırsa, kışın kapısız kalmaktan korkarak, o evde, Belediye Başkanı'ndan aldığı aylığın üçte ikisine yakın bir paraya peki dedi. Bu kızın aklına, kendiliğinden çok parlak bir fikir gelmiş, Julien'in çapkınlıklarını her ikisine de inceden inceye anlatmak için, hem eski Papaz Chélan'a, hem de yenisine günah çıkarmaya gitmişti.

Julien'in kasabaya vardığının ertesi günü, daha sabahın altısında Mösyö Chélan onu çağırttı; ona, "Size bir şey sormuyorum," dedi, "sizden rica ediyorum, olmazsa emrediyorum, bana bir şey söylemeyin, yalnız sizden şunu istiyorum: Üç güne kadar Besançon'a, papaz okuluna ya da size bol bol para kazandırmaya her zaman hazır olan dostunuz Fouqué'nin yanına gideceksiniz. Ben her şeyi düşündüm, yoluna koydum; ama siz kesinlikle gitmeli, hiç olmazsa bir yıl Verrières'ye dönmemelisiniz."

Julien hiçbir karşılık vermedi; ne de olsa öz babası olmayan Mösyö Chélan'ın böyle şeyleri düşünmeye kalkışmasına alınmak gerekli mi, değil mi, bunu araştırıyordu. Neden sonra Papaz'a, "Yarın yine bu saatte gelir, sizinle konuşmak şerefine erişirim," dedi.

Bu kadar genç bir delikanlıya çabucak pes dedirteceğini uman Mösyö Chélan, uzun uzun konuştu durdu. Julien son derece alçakgönüllü bir tavır takınmış, yüzüne de o görünümü vermiş, ağzını hiç açmıyordu.

Sonunda Mösyö Chélan'ın evinden çıktı ve hemen koşup Madam de Rênal'e haber verdi; Madam de Rênal de çok üzgün bir durumdaydı. Kocası biraz önce gelmiş, onunla açıkça –tabii ancak öyle bir adamdan beklenebilecek bir açıklıkla– konuşmuştu. Karakteri zaten zayıf olan Mösyö de Rênal, bir de Besançon'daki haladan gelecek mirası düşündüğü için, karısını büsbütün suçsuz saymaya karar vermişti. Ona, Verrières halkında sezdiği garip hali anlatmaya gelmişti. Gerçi halk düşündüğünde yanılıyordu, birtakım kıskanç herifler onu aldatmıştı; ama ne çare?

Madam de Rênal bir an, Julien, Mösyö Valenod'nun önerilerini kabul eder de Verrières'de kalır umuduna kapıldı. Ama artık o, bir yıl önceki basit ve çekingen kadıncağız değildi; hayatını altüst ediveren tutku ve vicdan azapları artık gözünü açmıştı. Kocasını dinlerken çok geçmedi, o da gönlünde büyük bir acı ile görüp anladı ki, Julien'den hiç olmazsa bir süre ayrılması kaçınılmazdı.

"Benden uzaklaşınca, Julien yine o büyüklük tasalarına, parası olmayanların kurması pek doğal olan o tasalara düşecek. Tanrım! Bense zenginim! Mutluluğum için hiçbir yararı olmayan bir zenginlik! Beni unutacak. O, güzel, sevimli; sever de, sevilir de. Ah! Yakınmaya ne hakkım var? Tanrı haklı, ben günah yolundan dönme erdemini gösteremedim, o da benim aklımı elimden alıyor. Bol parayla, Élisa'yı elde etmek elimdeydi, bu çok kolay olurdu. Bir an olsun düşünmek zahmetine katlanmadım, bütün vaktimi aşkın uyandırdığı çılgınca hayallere harcadım, işte şimdi mahvoluyorum."

Julien bir şeye çok şaştı: Madam de Rênal onun gideceğini öğrenince hiçbir bencilce direnme göstermemişti. Hiç kuşkusuz ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

"Metin olmalıyız, dostum," dedi.

Saçından bir tutam kesti.

"Ben ne yapacağım, bilmiyorum," dedi. "Ama bana söz ver. Ölürsem çocuklarımı unutmazsın, değil mi? Onların yanında da olsan, uzakta da olsan, namuslu, bilgili birer adam olmalarına çalış. Yeni bir ihtilal olursa, bütün soylular kılıçtan geçirilir! Babaları, damın üzerinde öldürülen o köylü yüzünden, belki ülkeden çeker gider. Sen çocuklara göz kulak ol... Ver elini. Elveda dostum! Artık bu saatler bizim son saatlerimiz. Bu özveriden sonra umarım ki halk içinde de adımın temize çıkmasını sağlarım."

Julien, Madam de Rênal'in çok üzüleceğini sanıyordu. Bu veda sözlerindeki yalınlık içine dokundu.

"Hayır, sizin bana böyle veda etmenizi istemiyorum. Gideceğim; benim gitmemi istiyorlar, siz de istiyorsunuz. Ama üç gün geçmez, ben gece gelip sizi görürüm."

Madam de Rênal'in yaşamı değişti. Değil mi ki Julien, görüşmenin çaresini kendiliğinden bulmuştu, demek ki onu gerçekten seviyordu. Az önceki o dayanılmaz acı, birdenbire ömründe duyduğu en büyük sevinç duygusuna dönüşüverdi. Artık gözünde her şey kolaylaştı. Dostunu yeniden göreceğini bilmek, bu son anların da yürek parçalayıcılığını gideriyordu. O dakikadan sonra Madam de Rênal'in davranışlarına da bir soyluluk, dayanıklılık geldi; artık yakışık almaz hiçbir davranışı olmadı.

Arası çok geçmedi, Mösyö de Rênal eve döndü; son derece sinirliydi. İki ay önce aldığı imzasız mektuptan da sonunda karısına söz etti.

"Ben bunu *casino*'ya götürüp o Valenod alçağının yazısı olduğunu herkese göstereceğim; ben onu bir hiçken, Verrières'nin en zengin adamlarından biri ettim. Herkesin içinde bu alçaklığını yüzüne vuracağım, sonra da onunla düello edeceğim, artık bu kadarı da çok oldu."

Madam de Rênal, içinden, "Düello mu? Kocam ölüp dul da kalabilirim," dedi; ama hemen, "Hayır, olmaz,"

diye düşündü. "Bu düellonun önüne geçmezsem, elimde olduğunu pek iyi bildiğim halde önüne geçmezsem, kocamı ben öldürmüş olurum."

Madam de Rênal hiçbir zaman kocasının boş gururunu korumak için bu kadar dil dökmemişti. Daha iki saat geçmeden, onu, Mösyö Valenod'ya her zamankinden daha çok dostluk göstermesi ve Élisa'yı da yeniden eve alması gerektiğine inandırdı. Gerçi Madam de Rênal'in bütün bu başına gelenlere neden olan o kızla yeniden karşılaşmayı göze alması büyük cesaret işiydi. Ama bu düşünceyi Julien öne sürmüştü.

Mösyö de Rênal, para bakımından en tatsız şeyin, Julien'in, bütün Verrières'nin dedikodusu arasında, kalkıp da Mösyö de Valenod'nun çocuklarına eğitici olarak gitmesi olacağını düşündü; bunu kendisi bulmuştu, ama doğrusu karısı da onu o yola götürmeye uğraştı. Bu Mösyö de Rênal'in kesesine çok dokunan bir işti: Düşkünlerevi Müdürü'nün önerisini kabul etmek elbette Julien'in çıkarına daha uygundu; oysa Mösyö de Rênal'in ünü, onuru için gereken de onun Besançon ya da Dijon'a gidip papaz okuluna girmesiydi. Ama Julien'i buna nasıl razı edebilirdi? Hem Julien razı olsa da oralarda nasıl geçinebilirdi?

Paraca bir özverinin kaçınılmaz olduğunu gören Mösyö de Rênal, karısından daha kederliydi. Madam de Rênal bu konuşmadan sonra, sanki hayattan bıkıp da bir parça tatula içivermiş, gönlü büyük bir adamın durumundaydı; böyle bir adam sanki yalnızca zemberek iyice boşanmamış olduğu için yaşar ve hayata hiçbir ilgi göstermez. XIV. Louis ölürken, "Benim krallığım zamanında..." deyivermiş: İnsanı hayran eden bir söz!

Ertesi sabah erkenden Mösyö de Rênal'e imzasız bir mektup geldi. Bu oldukça aşağılayıcı bir dille yazılmıştı. Onun durumundaki bir adama uyabilecek en kaba söz-

ler kullanılmıştı. Bunu kuşkusuzca Mösyö de Rênal'in buyruğu altında bulunup da onu kıskanan bir adam yazmıştı. Mektubu okuyunca Mösyö de Valenod ile düello düşüncesi, Mösyö de Rênal'in yine aklına geldi. Az sonra düşündüğünü hemen uygulamaya kalkmayı aklından geçirecek kadar da cesaret gösterdi. Evden bir başına çıktı, bir silah dükkânına girdi, tabanca alıp doldurttu.

İçinden, "İmparator Napoléon'un o sıkıyönetimi geri gelse de benim on para bile çaldığımı söyleyemezler. Olsa olsa göz yumdum; ama göz yumuşuma izin veren mektupları da çıkarıp gösterebilirim," diyordu.

Kocasının bu içten kaynayan öfkesini görünce, Madam de Rênal korktu; bu durum ona bir türlü aklından çıkarmadığı dul kalma düşüncesini hatırlatıyordu. Kocasıyla odaya kapandı. Saatlerce dil döktüyse de para etmedi; bu yeni imzasız mektuptan sonra Madam de Rênal, istediğine erdi ve kocasını gidip Mösyö Valenod'ya tokat atmaktansa, Julien'e papaz okulunda geçireceği bir yıl için altı yüz frank vermeye razı etti.

Mösyö de Rênal, çocuklarına bir eğitici tutma düşüncesine, o uğursuz düşünceye kapıldığı güne yana yana ilenmekten, imzasız mektubu unuttu. Ama karısına sezdirmekten kaçındığı bir düşünce, onu biraz avutuyordu. Biraz beceriklilik gösterip delikanlının hayalci duygularını okşayarak, onu daha az bir parayla da, Mösyö Valenod'nun önerilerini geri çevirmeye kandıracağını umuyordu.

Madam de Rênal, Julien'e para kabul ettirmek için daha çok zahmet çekti; mademki o, Mösyö de Rênal'in işine öyle geliyor diye yılda sekiz yüz franklık bir yeri gözden çıkarıyordu, bu zararına karşılık bir para almasında utanılacak ne vardı? Julien, "Ama," diyordu, "Mösyö Valenod'nun önerisini kabul etmek bir an bile aklımdan geçmedi ki! Siz beni hayatta ince olmaya öylesine alıştırdınız ki, o gibi adamların kabalığı beni öldürüverir."

Sonunda kaçınılmazlığın demir pençesi Julien'i boyun eğmek zorunda bıraktı. Gururu onda tatlı bir kuruntu da yarattı: Verrières Belediye Başkanı'ndan aldığı parayı kendisine borç verilmiş sayacak ve beş yıl sonra faiziyle birlikte ödemek üzere bir senet yazacaktı.

Madam de Rênal'in her zaman, dağdaki mağarada gizli birkaç bin frangı bulunurdu. Bunları, öfkeyle geri çevrileceğini bile bile pek titreyerek Julien'e vermek istedi. Julien, "Siz aşkımızın anısını bana zehir mi edeceksiniz?" dedi.

Sonunda Julien Verrières'den gitti. Mösyö de Rênal pek sevindi; onun elinden para alma saati gelince, bu özveri, Julien'in pek ağrına gitti. "Almam," diye kesip attı. Mösyö de Rênal, gözleri sevinçten yaşararak, onun boynuna atıldı. Julien, hizmetinden hoşnut olunduğunu bildiren bir kâğıt istedi; Mösyö de Rênal o kadar coşmuştu ki delikanlının durumunu, çalışmasını övmek için en parlak sözcükleri bile az görüyordu. Julien'in birikmiş beş altını vardı, bir o kadar da Fouqué'den isteyecekti.

O da son derece heyecanlıydı. Ama kendisine o kadar sevgi, aşk beslenen Verrières'den daha bir fersah uzaklaşır uzaklaşmaz, Besançon gibi bir başkent, bir savaş kenti görme mutluluğundan başka bir şey düşünmez oldu.

Sevgilisini görmeden geçireceği bu üç günlük kısa süre içinde Madam de Rênal, aşkın insanı en acı biçimde aldatan umutlarından biriyle avundu. Mutsuzluğun doruğuna varmadan önce son kez Julien'le konuşacaktı. Saatleri, dakikaları sayıyordu. Sonunda üçüncü günün gecesi, aralarında işaret olarak kararlaştırdıkları sesi duydu. Julien, binbir tehlikeden atlayıp onun karşısına çıktı.

O andan sonra Madam de Rênal, bu görüşmenin son görüşme olduğundan başka bir şey düşünemez oldu. Dostunun ateşli davranışlarına karşılık vermek şöyle

dursun, sanki bir damla canı kalmış bir ölüydü. Kendisini zorlayıp onu sevdiğini söylerken de bunu öyle acemice bir tavırla söylüyordu ki, hemen hemen "sevmiyorum" diye anlamak olağandı. Artık bir daha buluşmamak üzere ayrılacakları düşüncesi bir an olsun aklından çıkmıyordu. Zaten alıngan olan Julien'in, artık unutulduğunu sandığı anlar bile oldu. Bunun üzerine söylediği sitemli sözler, sessiz sessiz akan gözyaşları, hemen hemen çırpınış denebilecek el sıkmalarıyla karşılandı. Julien, sevgilisinin ateşsiz yeminlerine, "Sözlerinize nasıl inanayım?" diyordu, "Şimdi benim yerimde bir Madam Derville ya da herhangi bir tanıdık olsa, siz bundan yüz kere daha içten sevgi gösterirdiniz."

Madam de Rênal, taş kesilmiş, söyleyecek söz bulamıyor, yalnız, "Mutsuzluğun bundan kötüsü olmaz... Umarım Tanrı canımı alır... Yüreğim buz kesiyor..." deyip duruyordu.

Julien'in aldığı en uzun yanıtlar işte bunlardı.

Günün doğması yaklaşıp da Julien'in gitme saati gelince Madam de Rênal'in gözyaşları büsbütün kesildi. Julien pencereye bir ip düğümledi; Madam de Rênal hiçbir şey söylemiyor, onun öpüşlerine karşılık vermiyordu. Julien ona, "İşte istediğiniz oldu," dedi. "Bundan sonra vicdan azabı çekmezsiniz. Çocuklarınız bir parçacık hasta oldu mu, hemen ölüverecek sanmazsınız."

Bu sitemler de kâr etmedi; Madam de Rênal, yalnızca, "Stanislas'ı da bir görüp kucaklayabilseydiniz ne iyi olurdu!" dedi.

Bu canlı cenazenin ateşsiz sarılmaları en sonunda Julien'e çok dokundu; o kadar ki, yolda uzun zaman başka bir şey düşünemedi. Ta içinden yaralanmıştı; dağı aşıp da Verrières Kilisesi'nin çan kulesi artık görünmez oluncaya kadar dönüp arkasına baktı.

24

Bir başkent

"Bu ne gürültü! İş peşinde koşan ne de çok adam varmış! Yirmi yaşında bir delikanlı, kafasında gelecek için bu kadar çok tasarı, aşka karşı bu kadar aldırışsızlık olur mu?"

BARNAVE

Sonunda ta ötede bir dağın üzerinde kara duvarları gördü; bu, Besançon Kalesi'ydi. İçini çekerek, "Ben bu yüce savaş kentine, onu düşmandan korumak için gönderilen alayların birinde, bir teğmen olarak gelseydim benim için ne kadar başka olurdu!" dedi.

Besançon, Fransa'nın en güzel kentlerinden biri olmakla kalmaz, orada gönülce de, kafaca da zengin çok adam bulunur. Ama Julien yoksul köylünün biriydi, öyle kimselerle tanışmanın yollarını bulamadı.

Fouqué'den bir kat elbise almıştı, kente bununla girdi. 1674 kuşatması tarihini merak edip iyice öğrenmiş ve sanki yaşamıştı; gidip papaz okuluna kapanmadan önce, tabyaları ve kaleyi bir gezip dolaşmak istedi. İki üç kez az kaldı nöbetçiler onu tutuklayacaktı: İstihkâm subaylarının, yılda on dört-on beş franklık kuru ot satabilmek için halkın dolaşmasını yasak ettiği yerlere giriyordu.

Duvarların yüksekliği, hendeklerin derinliği, topla-

rın o iç ürperten duruşuyla birkaç saat oyalandıktan sonra oradan ayrılıp kente yollandı, anacaddede büyük kafenin önünden geçti. Hayran hayran durakladı; iki koca kapının üzerinde iri iri harflerle "kafe" yazısını görüyor da yine gözlerine inanamıyordu. Çekingenliğinden silkinmek istedi; bir cesaret edip içeri daldı: Burası ononiki metre uzunluğunda, tavanı, yerden hiç olmazsa altı metre yüksekte bir salondu. O gün Julien için her şey bir büyü dünyasını andırıyordu.

İki bilardo masasının başında oyuncular vardı. Garsonlar herkesin sayısını bağırıyor, oyuncular dört yanı seyircilerle kuşatılmış masaların çevresinde dönüp duruyordu. Herkesin ağzından buram buram tüten duman, mavi bir bulut halini almıştı. Bu adamların iri yapıları, hafif kamburlaşmış omuzları, ağır ağır yürüyüşleri, koca koca favorileri, sırtlarına giydikleri redingotlar, her şeyleri ve her halleri Julien'in dikkatini çekiyordu. Eski Bisontium'un bu soylu çocukları, bağırmadan konuşamıyor, korkunç birer savaşçı tavrı takınıyorlardı. Julien, olduğu yerde kalmış, hayran hayran bakıyordu; Besançon gibi büyük bir başkentin genişliğini ve görkemini düşünüp duruyordu. Bilardo başında sayıları bağıran o bakışları gururlu beylerin birini çağırıp bir fincan kahve istemeye dili varmadı.

Ama kasada oturan küçükhanım, koltuğunda küçük paketiyle sobanın yanında durmuş, kralın güzel beyaz alçıdan büstüne bakan o genç köylüyü fark etmişti. Gelişmiş bir Franche-Comté güzeli olan bu kız, bir kahvenin değerini artıracak endamda ve giyimdeydi; yalnız Julien'in duymasını isteyen yavaş bir sesle iki kez, "Mösyö! Mösyö!" dedi. Julien dönünce pek şefkatle bakan iki iri mavi gözle karşılaştı ve kendisine seslenildiğini anladı.

Hemen kasaya doğru ilerledi; sanki düşmana atılır gibi bir hali vardı. Bu tez davranışı yüzünden koltuğundaki paketini düşürdü.

Daha on beşinde kahveye bile nasıl girileceğini bilen Parisli öğrenciler, kim bilir bizim bu köylüyü ne kadar zavallı bulurlardı. Şu kadar ki on beşinde kibar kibarcık olan o çocuklar on sekizinde bayağılaşıverirler. Taşrada rastgelinen o tutku dolu çekingenlik ise, kendini yenmenin bir yolunu buldu mu, insana "isteme"nin ne olduğunu öğretir. Kendine lütfen söz söyleyen o güzel kıza doğru giderken, Julien içinden, "Ona işin aslını söylemeliyim!" dedi; çekingenliğini yenmeye uğraşa uğraşa sanki yiğitleşmişti.

"Madam, ben ömrümde ilk olarak Besançon'a geliyorum; parasıyla biraz ekmekle bir fincan kahve istiyordum."

Kız biraz gülümsedi, sonra kızardı; bu güzel delikanlının, bilardo oyuncularının küçümseyen bakışına, alayına uğramasından korkuyordu. Sonra, bir daha buraya ayak basmaz. Salona doğru ilerleyen maun koca masanın ta yanında, sanki gizli bir mermer masa gösterip, "Şuraya, yanıma oturun," dedi.

Kasadan aşağı doğru uzanıp boyunun bosunun güzelliğini gösterdi. Julien bunu fark etti; bütün düşünceleri değişiverdi. Güzel kız gelip onun önüne bir fincan, şeker ve bir francala koydu. Kahve için garsona seslenmek istemiyor, garson gelince artık Julien ile baş başa kalamayacağını biliyordu.

Julien, düşünceli, o kıza bakıyor, onun sarışın ve neşeli güzelliğini, içini perişan eden anılarla karşılaştırıyordu. Kendisinin de ne kadar sevildiğini düşünmek, çekingenliğini iyice giderdi. Güzel kız ancak bir an durabilecekti; Julien'in gözlerinin içine baktı.

"Bu pipo dumanı sizi öksürtür, yarın kahvaltı etmeye saat sekiz olmadan gelin; o vakit burada benden başka kimseler bulunmaz."

Julien, muradına ermiş çekingenlerde görülen o ok-

şayıcı gülümsemeyle, "Adınız ne?" diye sordu.

"Amanda Binet."

"Size yarım saat sonra bu küçük paket kadar bir paket göndermeme izin verir misiniz?"

Güzel Amanda biraz düşündü.

"Ben burada gözaltındayım: Bu dediğiniz şey, beni kötü duruma düşürür; ama ben size adresimi bir karta yazıp vereyim, siz pakete o kartı takar, gönderiverirsiniz."

"Benim adım da Julien Sorel'dir. Besançon'da ne soyum sopum, ne bildiğim var."

Amanda, neşeli neşeli, "Anladım," dedi, "siz buraya hukuk okuluna girmek için geldiniz."

Julien, içini çekerek, "Ne gezer?" dedi, "Papaz okuluna girmeye geldim."

Amanda'nın o güler yüzü o saat kederleniverdi; garsonu çağırdı: Artık buna cesaret edebiliyordu. Garson, fincana kahve koyarken, Julien'in yüzüne bakmadı bile.

Amanda kasada para alıyordu; konuşabilmiş olmak Julien'in koltuklarını kabartmıştı; bilardo masalarının birinde kavga çıktı. Oyuncuların bağrışmaları, birbirinin sözlerini yalana çıkarmaları koca salonu güm güm öttürüyordu; bu gürültü Julien'i afallattı. Amanda hayale dalmış gibi bakışlarını indirmişti.

Julien, birdenbire ona, "Matmazel," dedi, "isterseniz amcanızın oğlu olduğumu söylerim."

Onun bu emir verir gibi hali Amanda'nın hoşuna gitti. İçinden, "Bu delikanlı öyle pısırığın biri değil!" dedi. Kasaya yaklaşan olup olmadığına baktığı için, gözlerini çevirmeden çabuk çabuk, "Ben Dijon bölgesindenim, Genlis'liyim; siz de Genlis'ten, annemin soyundan olduğunuzu söylersiniz."

"Peki, öyle derim."

"Yazın perşembe günleri, akşamüstü papaz okulu öğrencileri bu kahvenin önünden geçer."

"Ben geçerken, siz de beni düşünürseniz, elinize bir demet menekşe alın."

Amanda ona şaşkınlıkla baktı; kızın bu bakışı, Julien'in yürekliliğine bir aldırmazlık hali verdi; ama yine de, "Ben sizi amansız bir aşkla sevdiğimi hissediyorum!" derken kıpkırmızı kesildi.

Kız, ürkmüş bir sesle, "Yavaş söylesenize!" dedi.

Julien, Vergy'de ancak bir cildini bulup okuduğu *Julie yahut Yeni Héloise*[1] birkaç cümle hatırlamaya çalışıyordu. Ezbercilik gücü imdadına yetişti; on dakika, belki daha çok, Matmazel Amanda'ya *Julie yahut Yeni Héloise*'den öğrenilmiş cümlelerle aşk, sevda sözleri etti; ama Franche-Comté'li dilber, birdenbire ciddileşiverdi. Kahvenin önünden dostlarından biri geçiyordu.

Bu adam içeri girdi ve omuzları önde, ıslık çalarak kasaya doğru yürüdü; Julien'e bir baktı. Her işin büyüyüp azacağını sanan Julien hemen düelloyu aklına getirdi. Sapsarı kesildi, fincanı öteye itti, kendine güvenir bir tavır takındı ve rakibini süzmeye başladı. Ama rakibi başını eğmiş, tezgâh başında içki içiyordu; Amanda hemen bir bakışıyla Julien'e bakışlarını indirmesini istedi. Julien bu isteğe uydu ve iki dakika yerinde kımıldanmadan durdu, benzi uçuktu, kararlı bir görünüşü vardı, bu işin neye varacağını tasarladığı belliydi; doğrusu o anda pek güzeldi.

Rakibi, Julien'in bakışlarına şaşmıştı; kadehini bir yudumda boşalttı, Amanda'ya bir şeyler söyledi, ellerini bol redingotunun yan ceplerine soktu, ıslık çalarak ve Julien'e bakarak bilardo masalarından birinin başına gitti. Julien öfkeyle yerinden fırladı; ama şöyle tam küstahça bir aşağılamanın nasıl yapılacağını bilmiyordu. Paketi-

1. Jean Jacques Rousseau'nun 1761'de yazdığı aşırı tutku ve erdemi dile getirdiği ünlü romanı. (Y.N.)

ni bıraktı ve elinden geldiği kadar salınarak bilardo masasına doğru yürüdü.

Bir ses, ona, içinden, "Besançon'a gelir gelmez böyle başına bir düello çıkarırsan artık rahiplikten umudunu kesmelisin!" diyedursun, o, "Ne yapalım?" diyordu, "Bir küstahın terbiyesini vermekten kaçacak mıyım?"

Amanda, onun tavırlarında, davranışlarındaki bönlüğe hiç de uymayan yürekliliği gördü; bir anda içinden, onu o redingotlu delikanlıya yeğledi. Ayağa kalktı ve sanki sokaktan geçen birini gözetliyormuş gibi dışarı bakarak geldi, bilardo masasıyla Julien'in arasına girdi.

"Aman o adama yan bakayım demeyin, o benim eniştemdir."

"Bana ne? O bana baktı ya!"

"Siz başımı belaya mı sokmak istiyorsunuz? Evet, o size baktı ve belki birazdan gelip sizinle konuşmak da isteyecek. Ben ona sizin için annemin akrabalarındandır, Genlis'den geliyor, dedim. O, Franche-Comté'lidir ve Burgonya yolunda Déle'den öte geçmemiştir; siz ona korkmadan istediğinizi söyleyin, inanır."

Julien kararsızdı, ama Amanda, tezgâh başında oturmaya alışmış kadınların hayal gücüyle bol bol yalanlar uydurarak, "Evet," dedi, "size baktı ama bana sizin kim olduğunuzu sorarken baktı; o herkese karşı densizlik eder, yoksa sizi aşağılamayı aklından bile geçirmedi."

Julien, Matmazel Amanda'nın, eniştem dediği adamın uzaktan oynanan *poule* oyununa girmek için bir bilet aldığını gördü ve iri sesiyle çevredekileri yıldırmaya çalışırcasına, "Ben, ben yaparım!" diye bağırdığını duydu. Hemen Matmazel Amanda'yı itip bilardoya doğru bir adım attı. Amanda onu kolundan tutup, "Hele siz önce gelip kahve parasını verin!" dedi.

Julien, "Hakkı var, parayı vermeden giderim diye korkuyor!" diye düşündü. Amanda da onun kadar heyecan içinde ve kıpkırmızıydı; paranın üstünü elinden geldiğince yavaş verdi; bir yandan da kulağına fısıldar gibi, "Hemen çıkıp gitmezseniz sizi sevmem; oysa sizi ne kadar seviyorum!" diyordu.

Julien çıktı, ama ağır ağır çıktı. İçinden, "Benim gidip o kaba herife ıslık çalarak bakmam boynuma borç değil midir?" diye sorup duruyordu. Buna yanıt bulamadığı için bir saat caddede, kahvenin önünde, o adamı bekledi; onun çıkmadığını görünce de uzaklaşıp gitti.

Besançon'a varalı daha birkaç saat geçmemiş, ama o kendine bir iç üzüntüsü edinmişti. Vaktiyle ihtiyar cerrahbaşı, gut ağrıları çeke çeke ona birkaç eskrim dersi vermişti; işte Julien'in öfkesine hayır umduğu bilgisi bu kadarcıktı. Ama bu sıkıntı da onun için bir şey değildi, asıl kötüsü, tokattan başka bir aşağılama yolu bulamıyordu; iş dayağa binince de iriyarı bir adam olan rakibi onu bir temiz döver, sonra da bırakıp giderdi.

Julien, kendi kendine, "Benim gibi kimsesiz, parasız bir zavallı için ha papaz okulu, ha hapishane. Ne fark eder!" diyordu; "Hele şu sırtımdaki elbiseleri bir hana bırakıp da redingotumu bir giyeyim. Birkaç saat okuldan ayrılmanın yolunu bulunca, yine bunları giyip gelir, Matmazel Amanda'yı görürüm." Bu akla uygun bir düşünceydi, ama Julien kentin bütün hanlarının önünden geçiyor, hiçbirine giremiyordu.

Sonunda Ambassadeur Oteli'nin önünden ikinci geçişinde kaygılı gözleri, daha genççe, yanakları al al, tavrından hoşnutluk ve neşe akan şişman bir kadının gözleriyle karşılaştı. Onun yanına gitti ve durumunu anlattı.

Otelin sahibi olan kadın, "Niçin olmasın, benim küçük papazım," dedi. "Ben sizin kentte giyeceğiniz elbiseleri saklar, sık sık da fırçalattırırım. Bu zamanda çuha

elbiseler, el değmeden bırakılmaya gelmiyor."

Bir anahtar aldı ve Julien'i bir odaya götürüp bırakacağı şeyleri bir kâğıda yazmasını söyledi.

Julien işini bitirip de mutfağa inince, şişman kadın, "Böyle ne güzel oluyorsunuz sayın Peder Sorel," dedi. "Size iyi bir yemek hazırlatayım; herkese elli metelik, ama sizin için yalnız yirmi; ne yapalım, sizin keseciğinizi de gözetmek gerek."

Julien koltuklarını kabartarak, "Benim on altınım var!" dedi.

Otelci kadın, telaşla, "Aman yavaş söyleyin," dedi. "Besançon'da it kopuk eksik değildir. O parayı sizin elinizden kaparlar da haberiniz bile olmaz. Hele kahvelere hiç girmeyin, oralarda hep kötü herifler dolaşır."

Bu sözü duyunca düşünceye dalan Julien, "Ya?" dedi.

"Siz hep buraya gelin, size iyi kahve yaptırırım. Aklınızdan çıkarmayın, burada her zaman bir dost ve yirmi meteliğe bir yemek bulabilirsiniz: Söz dediğin işte böyle olur. Haydi, siz sofraya oturun, ben gelip size yemeğinizi kendim yediririm."

Julien, "Heyecan beni tıkadı, yemek yiyemeyeceğim," dedi, "ben buradan çıkar çıkmaz papaz okuluna gideceğim."

Kadıncağız onu salıvermeden önce ceplerine yiyeceklerle doldurdu. Sonunda Julien o müthiş okula doğru yola çıktı; otelci kadın, kapının üzerinden ona yolu gösteriyordu.

25

Papaz okulu

"83 centime'e üç yüz otuz altı öğlen yemeği,
38 centime'e üç yüz otuz altı akşam yemeği,
isteyene kakao; boyun eğmek ne kazançlı bir iş.

BESANÇON'LU VALENOD

Uzaktan, kapının üstünde yaldızlı demir haçı gördü; yavaş yavaş yaklaştı; ayakları sanki geri geri gidiyordu. "Demek ki bir girince bir daha çıkamayacağım cehennem işte burası." Sonunda dişini sıkıp kapıyı çaldı. Zilin sesi, ıssız bir yerdeymiş gibi çınladı. On dakika sonra soluk benizli, kara elbiseli bir adam gelip kapıyı açtı. Julien ona baktı ve gözlerini yere eğdi. Bu kapıcının tuhaf bir yüzü vardı. Parlak yeşil gözlerinin bebeği, kedi gözü gibi büyüyüp daralıyordu; gözkapaklarının kıpırtısız duran çevresi bu adamla dostluğun olanaksız olduğunu gösteriyordu; ince dudakları, dişlek ağzı üstünde bir yarım daire oluşturuyordu. Doğrusu bu yüz, adam öldürecek bir insan yüzü değildi, ama kesin bir duygusuzluk gösteriyordu; bu da gençleri daha çok ürperten bir şeydir. Julien ona şöyle gözucuyla bir bakmıştı ve onda görebildiği biricik duygu, kendisine sözü edilebilecek ve ahretle ilişiği olmayan her şeye karşı temelli bir küçümseme duygusu oldu.

Julien, gözlerini güçlükle kaldırdı ve yürek çarpıntısının titrekleştirdiği bir sesle, Okul Müdürü Mösyö Pirard ile konuşmak istediğini anlattı. Kara adam hiç sesini çıkarmadı ve Julien'e, ardınca yürümesini gözleriyle işaret etti. Eğri büğrü basamakları duvara değil de öbür yana kendini vermiş, yıkılacakmış gibi duran bir merdivenden iki kat çıktılar. Üzerinde kara boyalı bir tahta mezarlık haçı asılı bir küçük kapıyı zorla açtılar; kapıcı, Julien'i karanlık ve basık bir odaya soktu. Duvarlara beyaz badana vurulmuştu; asılı duran iki tabloyu da zaman karartmıştı. Orada Julien bir başına kaldı; ağlamaya cesaret etse içi açılacaktı. Bütün yapıda bir ölüm sessizliği vardı.

Julien'e bir gün kadar gelen bir çeyrek saat geçti; o korkunç suratlı bekçi, odanın öbür ucunda bir kapıda gözüktü ve konuşmaksızın Julien'e yürümesini işaret etti. Daha büyük ve çok az aydınlatılmış bir odaya girdiler. Bu odanın duvarları badanalıydı, ama eşyası yoktu. Yalnızca, kapının yanında bir köşede, geçerken Julien'in gözüne, bir tahta karyola, iki hasır sandalye ve çamdan yapılma yastıksız bir koltuk ilişti. Odanın öbür ucunda, camları sararmış, bakımsız saksılarla süslenmiş bir pencerenin yanında, masa başına oturmuş, arkasına yırtık pırtık bir cüppe giymiş bir adam gördü; öfkeli bir görünümü vardı ve önündeki dört köşe kâğıtların birini bırakıp birini alıyor, bir şeyler yazıyordu.

Julien'in girdiğini görmemişe benziyordu. Julien, odanın ortasında, az önce kapıyı kapatarak çıkan kapıcının bıraktığı yerde, hareketsiz durakalmıştı.

Böylece on dakika kadar geçti; kötü giyimli adam hâlâ yazıyordu. Julien'in heyecanı ve korkusu o dereceye varmıştı ki, düşüvereceğini sanıyordu. Bu durumunu bir filozof görse, "Yaradılışı, güzeli sevmek olan bir ruha, çirkinlik işte böyle dokunur," diyebilir ve böyle demekle belki de yanılırdı.

Yazı yazmakta olan adam, başını kaldırdı, Julien ancak biraz sonra bunu fark etti, gördükten sonra bile, kendisine çevrilen o korkunç bakışla ölesiye yaralanmış gibi yine kıpırtısız kaldı. Kararmış gözleri kırmızı lekelerle kaplı uzun bir suratı hayal meyal fark ediyordu. Yalnız bir ölü alnı gibi bembeyaz alında bu lekeler yoktu. Kırmızı yanaklarla soluk alnın ortasında en yiğit kimseyi bile ürpertecek bir çift kara, küçücük göz parlıyordu. Bu alnı, geniş, sık, düz ve kuzguni kara saçlar kaplamıştı.

Sonunda o adam sabırsızlanıp, "Biraz yaklaşsanız!" dedi.

Julien, çekine çekine ilerledi; yığılıverecek gibiydi; ömründe bu kadar sararmamıştı; üstü kâğıt dolu o dört köşe tahta masanın iki-üç adım berisinde durdu.

"Daha yakına gelin."

Julien, bir şeye dayanmak ister gibi elini uzatarak biraz daha ilerledi.

"Adınız?"

"Julien Sorel."

Herif, Julien'e yine o ürpertici gözlerini dikerek, "Çok geciktiniz," dedi.

Julien, o bakışa dayanamadı; tutunmak ister gibi elini uzattı ve boylu boyunca yere kapandı.

Adam, zile bastı. Julien'in yalnız gözleri görmez olmuş ve hareket gücü kesilmişti; yaklaşan ayak seslerini duydu.

Gelip onu kaldırdılar, tahta koltuğa oturttular. O korkunç adam, kapıcıya, "Saralı olacak; başımızda bir bu eksikti!" diyordu.

Julien, gözlerini açabildiğinde, kırmızı suratlı adamın yine yazı yazmakta olduğunu gördü; kapıcı ortadan kaybolmuştu. Julien, içinden, "Cesaret göstermeli, hele şimdi duygularımı belli etmemeliyim," dedi. O anda amansız bir mide bulantısı çekiyordu. "Başıma bir kaza

gelirse kim bilir sonra ne derler?" Sonunda adam yazısını bıraktı ve Julien'e yan yan bakarak, "Şimdi sorularıma karşılık verecek kadar gücünüz var mı?"

Julien, cılız bir sesle, "Evet, Mösyö," dedi.

"Hele şükür!"

Kara cüppeli herif, yarı doğrulmuş ve sinirli sinirli, çam masanın çekmecesinde bir mektup arıyordu. Çekmece gıcırtıyla açıldı. Mektubu buldu, yine yerine oturdu ve Julien'e, kalan bir parçacık canını da almak istermiş gibi bakarak, "Sizi bana Mösyö Chélan salık veriyor, bu piskoposluğun en iyi papazı oydu; otuz yıllık dostumdur, onun kadar iyi, temiz adam görmedim desem yalan olmaz."

Julien, sesi titreye titreye, "Demek Mösyö Pirard'ın karşısında olma onuruna erişiyorum?" dedi.

Okul Müdürü, yarı öfke, yarı alayla karışık bir bakışla süzerek, "Öyle olsa gerek!" dedi.

Küçük gözlerinin parıltısı bir kat daha arttı; dudaklarının yanındaki kasları da kendiliğinden çekildi. Şimdi o, avladığı hayvanı nasıl parçalayıp yiyeceğini zevkle düşünen bir kaplanı andırıyordu. Kendi kendine söylenir gibi, "Chélan'ın mektubu kısa," dedi. "*Intelligenti pauca:*[1] Bu zamanda ne kadar kısa yazarsan o kadar iyi."

Sonra yüksek sesle okudu:

Size bizim kesimden Julien Sorel'i gönderiyorum, onu ben vaftiz edeli yirmi yıl kadar oluyor; babası zengin bir kerestecidir ama oğluna para vermez. Julien, Tanrı bağında kendini gösterecek bir işçi olacaktır. Belleği, zekâsı kıt değildir, düşüncesi de yerindedir. Hevesi geçici değil midir? Yürekten midir?

1. (Lat.) Arif olana uzun söz gerekmez. (Ç.N.)

Rahip Pirard, Julien'e bakıp şaşmış gibi bir tavırla, "Yürekten!" dedi. Ama bakışları şimdi az önceki kadar insanlıktan uzak değildi. Sesini hafifletip bir kez daha, "Yürekten!" dedi ve yine mektubu okumaya başladı:

Julien'i papaz okuluna parasız almanızı rica ediyorum; gereken sınavlardan geçip bunu hak ettiğini gösterecektir size. Ben ona biraz din bilgisi öğrettim, Bossuet'lerin, Arnault'ların, Fleury'lerin yolunda dinimizi öğrettim. Siz işinize uygun bulmazsanız, geri gönderin. Düşkünlerevi Müdürü, çocuklarına eğitmenlik yapması için yılda sekiz yüz frank veriyor. Beni sorarsanız iyiyim, başıma inen yumruğa alışmaya çalışıyorum. *Vale et me ama.*

Rahip Pirard imzaya gelince sesini büsbütün hafifletti ve "Chélan" adını içini çeker gibi okudu.

"O rahat," dedi, "gerçekten bu ödülü hak etmişti; Tanrı gerekince bana da bağışlasın."

Gözlerini göğe kaldırıp istavroz çıkardı. Bu dinsel davranışı görünce Julien, bu yapıya girdiğinden beri tüyleri diken diken eden o derin ürpermenin azaldığını hissetti.

Rahip Pirard biraz durduktan sonra, sertçe ama kötülük göstermeyen bir tavırla konuştu:

"Burada papazlığa, o kutsal yola girmeye çalışan üç yüz yirmi bir kişi var; bunlardan ancak yedi-sekizi bana Rahip Chélan gibi kimselerce salık verilmiştir; demek ki siz bu üç yüz yirmi bir kişi içinde dokuzuncu olacaksınız. Ama benim koruyuculuğum ne bir yüz vermedir ne de zayıflık; daha çok dikkat edeceğimi ve kötü davranışlarınızı daha sertlikle cezalandıracağımı gösterir. Hadi şu kapıyı kilitleyin."

Julien, yürümek için kendini sıktı ve bu kez düşmeden yürüyebildi. Kapının yanındaki pencereden kırların

gözüktüğünü gördü. Ağaçlara baktı; sanki eski bir dost görmüş gibi içi açıldı. Dönünce Papaz Pirard ona sordu:

"*Loquerisne linguam Latinam?*"[1]

"*Ita, pater optime.*"[2]

Julien biraz kendine gelmişti. *Pater optime* demesine bakmayın, yarım saatten beri Mösyö Pirard'a iyi diye değil, kötülerin kötüsü diye bakıyordu.

Artık hep Latince konuştular. Rahibin bakışlarında bir tatlılık beliriyor, Julien de giderek yatışıyordu. "Ben de onun böyle erdemli bir adam gibi gözükmesine kanmakla çocukluk ediyorum!" diye düşündü. "Bu adam da Mösyö de Maslon gibi döneğin biri olacak."

Julien, parasının hemen hemen hepsini çizmelerine sakladığını düşünüp içi rahatladı.

Rahip Pirard, Julien'i din bilgisinden sınava çekti, onun bilgisinin genişliğini görüp şaştı. Hele İncil'den sormaya başlayınca daha da çok şaştı. Ama Kilise Babaları'nın öğretilerine geçince gördü ki Julien, Aziz Hieronymus'un, Aziz Augustinus'un, Aziz Bonaventura'nın, Aziz Basileios'un ve daha birçoklarının adını bile duymamıştı.

Rahip Pirard, içinden, "İşte Chélan'ın işi!" dedi. "Onda Protestanlığa kaçan bir tavır olduğunu kaç kez yüzüne vurdum. Hep İncil okumak, İncil'i gereğinden çok bellemek!"

(Julien, kendisine bu konuda bir şey sorulmadığı halde, Tekvin sifrinin ve Tevrat'ın ilk beş sifrinin "gerçekte" ne zaman yazıldıklarını da söylemişti.)

Rahip Pirard düşündü:

"Tevrat, İncil üzerinde böyle, uçsuz bucaksız düşünmek insanı kişisel yoruma, yani Protestanlığın en kötü-

1. (Lat.) Latince bilir misiniz? (Ç.N.)
2. (Lat.) Evet, muhterem peder. (Ç.N.)

süne sürüklemez de ne yapar? Bu sakınmasız bilginin yanında, o eğilimin önüne geçsin diye Kilise Babaları'nın öğretilerini de öğrense ne ise... O da yok!"

Papaz Okulu Müdürü, Julien'e, Papa'nın etkinliği ve egemenliği hakkında da birkaç şey sordu, eski gallikan kilisesinin koyduğu kuralları söyleyeceğini sanıyordu; ama Julien, Mösyö de Maistre'ın kitabını baştan aşağı neredeyse ezbere okuyuverince, Rahip Pirard büsbütün şaştı.

"Şu Chélan da ne tuhaf adam! O kitabı buna alay etsin diye mi göstermiş?"

Mösyö de Maistre'ın öğretisine gerçekten inanıp inanmadığını anlamak için Julien'in ağzını çok aradı ama para etmedi. Delikanlı düşündüğünü değil, bellediğini söylüyordu. Artık Julien gerçekten parlak karşılıklar veriyor, kendine olan güvenini gösteriyordu. Uzun bir sınavdan sonra kendisine Mösyö Pirard'ın gösterdiği sertliği, yapmacık bir tavır olarak görmeye başladı. Doğrusu Mösyö Pirard, on beş yıldan beri din bilgisi öğrettiği gençlere karşı asık bir yüz göstermeyi kendisine huy edinmiş olmasaydı, kalkıp Julien'i mantık hatırı için kucaklardı, onun yanıtlarında öylesine bir açıklık, özlülük ve incelik görmüştü.

İçinden, "İşte atılgan ve sağlam bir kafa," dedi. "Ne yazık ki *corpus debile.*[1]"

Julien'e yer gösterdi ve artık Fransızca konuşarak sordu:

"Sizin böyle düşmeniz sık sık olur mu?"

"Ömrümde ilk olarak başıma geldi; kapıcının yüzü beni ürkütmüştü de..."

Julien, bu gerekçeyi ileri sürerken bir çocuk gibi kızardı.

1. (Lat.) Beden çürük. (Ç.N.)

Rahip Pirard, sanki gülümsedi:

"İşte dünyanın boş şatafatlarının sonu; siz hiç kuşkusuz güler yüzlere alıştınız, ama güler yüz bir yalan tiyatrosundan başka nedir ki? Gerçek, ağırbaşlıdır, Mösyö. Bizim bu geçici dünyadaki işimiz de ağırbaşlılık isteyen ağır bir iş değil mi? Dış dünyanın boş güzellikleriyle aşırı ilgilenmek yok mu? Bu tehlikeden kendinizi ne kadar korusanız yeridir."

Rahip Pirard yine Latince konuşmaya başladı. (Bundan pek hoşlandığı belliydi):

"Sizi bana Mösyö Chélan gibi bir adam göndermeseydi ben size, pek alışık olduğunuz o boş dünya diliyle konuşurdum. Okula büsbütün parasız alınmanız dünyanın en zor işidir. Ama Rahip Chélan, elli altı yıl din uğrunda çalıştıktan sonra papaz okuluna bir genci parasız aldıramazsa hakkı gözetilmemiş olur."

Bu sözlerden sonra Rahip Pirard, kendi isteği olmadan hiçbir gizli tarikata girmemesi konusunda Julien'i uyardı.

Julien, onurlu bir adamın gönül açıklığıyla, "Size şerefim üzerine söz veriyorum," dedi.

Okul Müdürü, ilk olarak gülümsedi, "Bu sözün yeri burası değildir," dedi, "O söz kibarlar çevresi insanlarının, kendilerine birçok kabahat, hatta cinayet işleten şereflerini çok hatırlatıyor. Siz kutsal babamız Beşinci Pius'un *Unam Ecclesiam* diye başlayan buyrultusunun on sekizinci fıkrasında söylendiği gibi boyun eğmeye borçlusunuz. Ben sizin rahiplikte üstünüzüm. Bu okulda duymak, aziz yavrum, boyun eğmek demektir. Kaç paranız var?"

Julien, "İşte konuya geldik," dedi içinden. "Aziz yavrum, demesi demek bunun içinmiş."

"Otuz beş frank, Aziz Peder."

"O parayı nereye harcarsanız, kuruşu kuruşuna bir yere yazın, sizden hesap sorarım."

Bu dayanılmaz konuşma tam üç saat sürmüştü; Julien kapıcıyı çağırdı; Rahip Pirard ona, "Julien Sorel'i alın, 103. hücreye götürün," dedi.

Büyük bir ödül olarak Julien'e yalnız başına bir oda veriyordu.

"Sandığını da götürün," dedi.

Julien, gözlerini indirdi, sandığını da karşısında gördü; üç saatten beri kendi sandığı olduğunu anlamamıştı.

En üst katta, iki buçuk metrekarelik bir odacık olan 103 numaraya varınca Julien pencerenin tabyalara baktığını gördü. Ta ötede de, Doubs'un kentten ayırdığı güzel ova gözüküyordu.

Julien, "Ne güzel bir görüntü," dedi. Kendi kendine böyle söylenirken bu sözlerin nasıl bir duygudan doğduğunu pek de anlamıyordu. Besançon'da geçirdiği şu kısa zaman içinde duyduğu aşırı heyecanlar gücünü tüketmişti. Pencerenin yanına, odada bulunan biricik tahta iskemleye oturdu ve hemen derin bir uykuya daldı. Yemek çanını da, gece duasını da duymadı; onu unutmuşlardı.

Ertesi gün sabahın ilk ışınlarıyla uyandığında bir de baktı ki kuru yerde yatıyor.

26

Dünya ya da zenginde olmayan

"Ben, yeryüzünde yapayalnızım, kimse tenezzül edip beni düşünmüyor. Para edindiğini gördüğüm herkeste bir utanmazlık, bir katı yüreklilik var ki, bunları ben kendimde duymuyorum. Ben çabucak acıdığım için bana kin bağladılar. Ah! Çok geçmez, ölürüm ben; ya açlıktan ya da insanları katı yürekli görüp üzülmekten ölürüm."

YOUNG

Hemen üstünü süpürüp aşağı indi, geç kalmıştı. Yardımcı öğretmenlerin biri onu azarladı; Julien, haklı olmaya çalışmadan hemen kollarını göğsünde kavuşturup süklüm püklüm, "*Peccavi, pater optime,*"[1] dedi.

İlk gününden böyle başlayışı pek hoşa gitti. Okul hayatında ustalaşmış olanlar, karşılarındakinin, işin acemisi olmadığını anladılar. Teneffüs saati gelince, Julien herkesin merakla kendisine baktığını gördü. Ama ortaya atılmadı, sesini de çıkarmadı. Öteden beri kabul ettiği hayat kurallarına uyup üç yüz yirmi bir arkadaşını kendine üç yüz yirmi bir düşman saydı; gözünde bunların en tehlikelisi de Papaz Pirard idi.

1. (Lat.) Suçumu kabul ediyorum aziz peder. (Ç.N.)

Birkaç gün sonra Julien'in kendine bir günah çıkarıcı papaz seçmesi gerekti. Eline bir liste tutuşturdular.

İçinden, "Bunlar beni ne sanıyorlar? Beni sözden anlamaz biri yerine mi koyuyorlar?" dedi ve Papaz Pirard'a günah çıkaracağını söyledi.

Kendisi farkında değildi, ama bu hareketiyle bir yöne bağlanmış oluyordu. Verrières'den gelmiş genç bir okullu daha ilk günden Julien'le dost olmak istemişti; bu işte Julien'e, "Okulun ikinci müdürü Mösyö Castanède'i seçmiş olsaydın belki daha akıllıca hareket etmiş olurdun," dedi. Sonra kulağına eğilip, "Mösyö Pirard'ın jansenist[1] olduğu söylenir, Papaz Castanède onun düşmanıdır."

Kendini pek sakıngan sanan Julien'in ilk günlerde bütün yaptıkları böyle birer düşüncesizlik örneği oldu. Hayal kurmaya alışkın adamlarda görülen kendini beğenmişlikle yolunu şaşırmış olan Julien, aklından her geçirdiğine olmuş bitmiş gibi bakıyor, kendini kaşarlanmış bir ikiyüzlü sanıyordu. Öyle delilikler ediyordu ki, zayıflar işi hünerde pek ileri gittiği kuruntusuna kapılıp kendi kendine çıkışıyordu.

"Ne yapalım, benim biricik silahım bu!" diyordu. "Başka bir çağda dünyaya gelseydim düşman karşısında açıkça hareketlerimle ekmeğimi kazanırdım."

Durumdan hoşnut olan Julien, çevresine bakıyor ve herkeste en saf erdem gösterisi ile karşılaşıyordu.

Okul öğrencilerinden sekiz-on tanesi, arkadaşları arasında neredeyse ermiş sayılıyor, Azize Thérèse gibi, Apennin Dağları'nın Verna tepesinde bedeni yara bere içinde kalan Aziz Francesco gibi, onların da gözüne birtakım şeyler gözüküyordu. Ama bu bir sırdı, dostları bu durumu gizliyorlardı. O hayalet gören zavallı delikanlı-

1. Jansen tarikatına bağlı. (Ç.N.)

lar, hemen her gün okulun hastanesindeydiler. Yüz kadarı da sağlam bir inançla yorulmak bilmez bir çalışmayı birleştirmişti. Hasta düşünceye kadar çalışıyorlar, yine de pek bir şeyler belleyemiyorlardı. İkisi üçü de gerçekten yetenekli gençlerdi; bunlar arasında Chalez diye biri vardı ki, parmakla gösterilmeye değerdi, ama Julien onlara, onlar da Julien'e karşı bir hoşnutsuzluk duyuyorlardı.

Üç yüz yirmi bir öğrencinin geri kalanı ise, bütün gün geveleyip durdukları Latince sözcükleri anlayıp anlamadıkları su götürür, kaba kaba insanlardı. Hemen hepsi de birer köylü çocuğuydu; ekmeklerini toprağı belleyip çıkarmaktansa birkaç Latince söz okuyup kazanmayı işlerine daha elverişli bulmuşlardı. Julien, daha ilk günlerde onların ne mal olduğunu anladığı için kendisinin çabucak ilerleyeceği kanısına varmıştı. İçinden, "Her meslekte akıllı olmak gerek, çünkü her meslekte yapılacak bir iş var," diyordu. "Napoléon zamanında gelseydim çavuş olurdum; ancak rahipliğe kadar yükselecek bu adamların içinde de ben, piskopos yardımcısı olurum."

Sonra, "Bütün bu adamlar çocukluklarından beri birer rençberdir," diyordu, "buraya gelene kadar bütün yedikleri tuzsuz peynirle kara somundur. Kulübelerinde kursaklarına et, yılda ya beş kez girer ya altı. Savaş günlerini rahat günler sayan Roma askerleri gibi bunlar da papaz okuluna zevk sefa yeri diye bakar."

Julien onların donuk gözlerine bakıyor, yemek yenmişse bedensel bir gereksinmenin giderilmesinden doğan zevkten; yemek yenmemişse o zevkin umudundan başka bir şey göremiyordu. Aralarından sivrilmesi gereken adamlar, işte böyle adamlardı; ama Julien'in bilmediği, kendisinden sıkı sıkı gizlenen bir şey vardı; okulda okunan türlü öğreti derslerinde, Kilise tarihi dersinde, herhangi bir derste birinci olmak, bu adamların gözünde "görkemli" bir günahtı. Voltaire'den beri, aslını ararsa-

nız, "kuşku" ve "kişisel araştırma"dan başka bir şey olmayan "her söylenene inanmamak", her işi kurcalamak alışkanlığını, bu kötü alışkanlığı halkın kafasına aşılayan parlamento yöntemlerinden beri Fransız Kilisesi her kitabın kendisine bir düşman olduğunu anlamış gibidir. Onun gözünde en önemli şey akıl değil, yürektir. Öğrenme işlerinde ileri gitmek, öğrenilen şey isterse din olsun, ona pek hoş gözükmez; böyle düşünmekte haksız da değildir. Yaradılışında üstünlük olan bir adamın, bir Sieyès, bir Grégoire gibi, karşı yöne geçmesine kim engel olabilir! Titreyen Kilise, Papa'ya, biricik kurtuluş umudu diye sarılmıştır. Kişisel araştırmayı ancak Papa durdurabilir, kibarlar çevresindeki insanların o hasta iç sıkıntısına tutulmuş kafasını ancak Papa, gösterişli ayinleriyle avlayabilir.

Julien, bu yığınla gerçeği yarı yarıya da olsa kavrıyor, papaz okulunda söylenen her sözün bunları örtmeye çalıştığını görüyor ve yoğun bir hüzne kapılıyordu. Çok çalışıyor, bir rahip için pek yararlı birçok şeyi çabucak öğreniyordu; birer yalan diye baktığı bu şeylere gönlünü hiç de bağlamamıştı. Onları öğrenmekten başka yapılacak hiçbir işi olmadığına inanmıştı.

İçinden, "Beni yeryüzünde herkes mi unuttu?" diyordu. Mösyö Pirard'ın, Dijon damgasını taşıyan birkaç mektup alıp onları yakmış olduğundan da haberi yoktu; derli toplu anlatımla yazılmış bu mektuplarda, ateşli bir tutku da kendisini gösteriyordu. Ama şiddetli vicdan azaplarının da bu aşk ile çarpıştığı belliydi. Papaz Pirard onları okurken, "Yine neyse," demişti, "bu gencin sevdiği kadının hiç olmazsa inancı bütünmüş."

Bir gün Papaz Pirard, açtığı bir mektubun, gözyaşlarıyla yarı silinmiş olduğunu gördü; bu son bir veda idi. Bunda Julien'e, "Çok şükür artık Tanrım bana, beni günaha sürükleyenden değil –o benim dünyada en aziz bil-

diğim şeydir– ama günahımın kendisinden nefret etme gücünü bağışladı. Artık bu özveriye katlandım, dostum. Görüyorsunuz ki bu, gözyaşı dökmekten olmadı. Düşünmeye, kendimden üstün bilmeye borçlu olduğum ve sizin de pek sevdiğiniz aziz bedenlerin esenliği düşüncesi, aşkımdan üstün geldi. Adaletli ama kahredici Tanrı, artık analarının günahının cezasını onlara çektiremez. Elveda, Julien, insanlara karşı adalette kusur etmeyin," diye yazıyordu.

Mektubun bu son satırları hemen hemen okunmaz bir durumdaydı, Dijon'da bir adres gösterebiliyordu, ama Julien'in yanıt vermeyeceğini, verse bile artık erdem yoluna dönmüş bir kadının kızarmaksızın dinleyeceği sözler kullanacağı umudunu beslediğini de gizlemiyordu.

Julien'in içinde duyduğu hüzün, 83 centime'lik yemekler çıkaran işletmecinin verdiği kötü yiyeceğin de yardımıyla, sağlığını da bozmaya başlamıştı ki; tam o sıralarda bir sabah odasına Fouqué'nin girdiğini gördü.

"Hele şükür girebildim. Başına kakmak gibi olmasın ama seni görmek için Besançon'a gelişim, bununla beşinci oluyor. Hep kapalı kapılarla karşılaşıyorum. Okulun kapısına adam koyup beklettim; sen niye hiç sokağa çıkmazsın, be adam?"

"Nefsimi köreltmek için çıkmıyorum."

"Seni çok değişmiş buldum. Neyse, görebildim ya! İki gümüş beş franklık verdim ve ilk gelişimde bunu düşünmemekle ne budalalık ettiğimi anladım."

İki dost böyle uzun uzun konuştular. Ama Fouqué, "Sahi, haberin var mı, senin okuttuğun çocukların anası koyu sofuluğa tutulmuş," deyince Julien'in rengi attı.

Fouqué, bu işle hiç de ilgilenmediğini gösteren bir tavırla konuşuyordu; oysa, farkına varılmadan en değerli ilgileri perişan edilen ruhta bu tavır ne garip bir etki bırakır!

"Evet, dostum, işi coşkun bir sofuluğa vurmuş. Hac ziyaretleri yaptığı söyleniyor. Ama Papaz Maslon, Mösyö Chélan'ın ayağına karpuz kabuğu koyduğu ile kalsın, Madam de Rênal ona uğramıyor. Günah çıkarmaya ya Dijon'a ya Besançon'a gidiyor."

Julien, kıpkırmızı kesilip, "Besançon'a geliyor mu?" diye sordu.

Fouqué, arkadaşının telaşını merak ettiğini gösteren bir tavırla, "Evet," dedi. "Sık sık geliyor."

"Yanında *Constitutionnel* gazeteleri var mı?"

"Ne dedin?" dedi Fouqué.

Julien oldukça sakin bir tavırla, "Yanında *Constitutionnel* gazetesi var mı, diye sordum," dedi. "Burada bir sayısı otuz centime'e satılıyor."

Fouqué, şaşmış gibi, "Ne?" dedi, "Papaz okulunda da mı liberal göreceğiz?"

Sonra Papaz Maslon'un ikiyüzlü tatlı sesine öyküneerek ekledi:

"Zavallı Fransa!"

Fouqué'nin gelip söyledikleri Julien'in üzerinde büyük bir etki bırakacaktı ama, pek çocuk gibi gördüğü Verrières'li küçük okullunun bir sözü ona daha önemli bir şey öğretti. Papaz okuluna geldiğinden beri Julien'in bütün yaptıkları, bir sıra yanlış davranış olmuştu. Kendi kendisiyle acı acı alay etti.

Doğrusu hayatının önemli işlerini hep ilerisini gerisini düşünerek başarırdı; ama ikinci derecede işlere pek dikkat etmezdi, oysa papaz okulunun kurnazlarının asıl baktıkları da bunlardır. Bunun içindir ki, Julien arkadaşları arasında "herkesin inandığını beğenmez" diye tanınmıştı. Onun içyüzünü bir yığın küçük küçük davranışlar ortaya çıkarmıştı.

Onların gözünde Julien, yetkililerin dediğine, yaptığına uyacak yerde "kendi kendine düşünüp karar verme"

kabahatini, bu bağışlanmaz kabahati işleyen bir adamdı. Papaz Pirard'ın ona hiçbir yardımı olmamıştı: Ona, günah çıkarma yerinden başka hiçbir yerde tek söz söylememişti, orada da pek söz söylemez, dinlerdi. Julien kendisine günah çıkarıcı olarak Papaz Castanède'i seçseydi iş büsbütün başka olurdu.

Julien, tuttuğu yolun delilik olduğunu anlayınca iç sıkıntısından da kurtuldu. O güne kadar olan davranışlarıyla başına açtığı derdin nereye vardığını anlamak için, artık gururlu bir sessizlikle arkadaşlarını başından savmaktan da vazgeçer gibi oldu. Ondan işte o zaman öç aldılar: Kendini sevdirmek için yaptıkları, aşağılayıcı, alaya varan bir küçümsemeyle karşılandı. Julien okula geldiğinden beri geçen her saatin, hele ders dışında geçirilen her saatin, kendisine ya iyiliğinin ya kötülüğünün dokunmuş olduğunu anladı; o saatlerde kendine ya birer ikişer düşman edinmiş ya da gerçekten erdemli, hiç olmazsa ötekilerden daha az kaba birkaç okullunun hayır dilerliğini kazanmıştı. Başına açtığı dert çok büyüktü ve işin düzeltilmesi için çok uğraşmalıydı. Artık Julien'in gözü açılmıştı, her an tetikte davranıyordu; kendine büsbütün yeni huylar edinmesi gerekiyordu.

Bakışlarını düzeltmek ona çok ağır geldi. "Burada herkesin yere bakması nedensiz değilmiş. Ben Verrières' de ne kadar da toy, kendini beğenmiş bir adammışım! Orada ben yaşadığımı sanıyordum; oysa yalnızca hayata hazırlanıyormuşum; işte artık dünyanın gerçek durumuyla karşılaştım. Ömrümün sonuna kadar onu her yerde böyle bulacağım, her yerde dört yanımı düşman kuşatacak!" Sonra ekliyordu:

"Her dakika ikiyüzlülük etmek de ne kadar zor şey! Hercules'in gördüğü ağır işler bunun yanında soluk kalır. Yeniçağ'ın Hercules'i, kendisini bütün gençliğinde tez canlı, kibirli diye tanıyan kırk kardinali ardı ardına tam on

beş yıl alçakgönüllülük göstererek aldatan V. Sixtus'tur."

İçinden kızarak, "Burada bilginin hiç de mi değeri yok?" diyordu, "Dinsel kitaba, kutsal tarihe, burada okutulan dersleri öğrenmeye, ancak gösteriş olsun diye bir değer veriyorlar. Bunları iyi öğrenin demeleri, çabuk öğreneni övmeleri, benim gibi delileri tuzağa düşürmek için. Benim bütün değerim, o saçmaları çabuk kavrayıp bellemekteydi. Yoksa bunların gerçek değerini onlar da mı anlamış? Yoksa onlar da mı bu bilgilere benim baktığım gibi bakıyor? Bir de kalkmış, o bilginin saçmalığını anladığım için koltuklarımı kabartıyordum. Her zaman birinci olmaya çalışmanın düşman edinmekten başka hiçbir yararı olmadı. Benden daha bilgili olan Chazel, yanıtlarına budalaca bir şey karıştırıp ellinciliğe kadar düşüyor; bazen birinci oluvermesi dalgınlığından. Ah! Mösyö Pirard bana bir tek sözcük söylese ne yararlı olurdu!" diyordu.

Julien'in böylece gözü açıldıktan sonra, haftada beş kez tespih çekmek, Sacré-Cœur ilahileri ve daha bunlara benzer dualar, tapınmalar, onun en göze çarpan davranışları oldu; oysa daha birkaç gün önce bunları, insanı sıkıntıdan öldürebilecek şeyler sayıyordu. Kendini sıkıca bir gözden geçiren ve yapabileceklerini gözünde büyütmemeye, en çok buna dikkat eden Julien, papaz okulunda birer örnek diye gösterilen öğrenciler gibi her an "anlamlı" işler görmeye özenmedi; böyle dinde olgunlaştığını sandıracak işlere daha zaman vardı. Okulda, diyelim ki bir yumurtayı öyle bir yiyiş vardır ki, insanın hak yolunda nasıl ilerlediğini gösterir.

Buna belki gülümseyecek olanlar, Papaz Delille'in, XVI. Louis Sarayı hanımlarından birinin sofrasında, bir yumurta yerken ne kadar kabahatler işlediğini hele bir hatırlasınlar.

Julien önce *non culpa*'ya ermeye çalıştı; bu hale er-

miş olan genç okullunun yürüyüşü, kollarını gözlerini oynatışı, hâsılı her davranışı, doğrusu artık dünyaya değer verdiğini göstermez, ama kendini yalnız gerçek hayat düşüncesine bağladığını, bu hayatı büsbütün bir hiç saydığını da göstermez.

Julien ikide bir koridorların duvarlarında kömürle yazılmış şöyle cümleler görüyordu: İnsanı Cehennem'de sonsuza dek kızgın yağlar içinde yanmaktan kurtarıp sonsuza dek Cennet'in zevklerini tattıracak olduktan sonra, bu dünyada altmış yıl sınanmışın, ne çıkar! Julien bunları artık eskisi gibi hor görmüyordu; her an onları göz önünde bulundurmak gerektiğini anladı. "Benim bütün hayatımda yapacağım nedir?" diyordu, "Dini bütün olanlara Cennet'te bir yer satacağım. Bu yeri onlara gözle görülür kılmak için yol nedir? Benim görünüşümün rahip olmayanların görünüşünden farklı olması," diyordu.

Aylarca bütün zamanını bu yolda çalışmaya vermiş, yine de düşünür, tartışır gibi olmaktan kurtulamamıştı. Gözlerini kımıldatması, ağzının duruşu, inancının tam olduğunu ve her şeye inanmaya, inandığını da gerekirse her cefayı, ölümü bile göze alarak korumaya hazır olduğunu göstermiyordu. Julien, en kaba köylülerin bu yolda kendinden önde olduğunu görüp kızıyordu. Ama onların düşünür, tartışır gibi bir halleri olmaması için doğrusu hayli neden vardı.

Julien, yüzünün ateşli ve kör, her şeye inanmaya, her acıyı çekmeye hazır bir inanç göstermesine çok çalışıyor, kendini zorluyordu. Böyle yüzlere İtalyan manastırlarında çok rastlanır; Guerchin de, kilise tablolarıyla biz dünya adamlarına yüzlerin en güzel örneklerini bırakmıştır.[1]

1. Louvre Müzesi'nde, Akitanya Dükü'nün, sırtından zırhı çıkarıp papaz elbisesi giyişini anlatan 1130 numaralı tabloya bakın. (Ç.N.)

Büyük bayram günleri papaz okulu öğrencilerine domuz sucuğu ile *choucroute*[1] verilir. Julien'in sofra komşuları, onun bu mutluluğa pek aldırış etmediğini anlamışlardı. Onun ilk büyük suçlarından biri bu oldu. Arkadaşları onun bu davranışını, en budalaca ikiyüzlülüğün çirkin, nefret edilecek bir örneği diye karşıladılar; en çok bu yüzden düşman kazandı. "Hele şu kendini beğenmiş züppeye bakın!" diyorlardı, "En iyi okul yemeğine, domuz sucuğu ile *choucroute*'a dudak büküyor! Kibirli, pis aşağılık herif!"

Julien, kolu kanadı düştüğü günlerde içini çekerek, "Benim okul arkadaşım olan bu köylülerin bilgisizlikleri kendileri için ne büyük bir üstünlük!" diyordu. "Onlar okula geldiklerinde öğretmen, onları, benim gibi bir yığın dünya bilgisinden kurtarmak eziyetini çekmemiş; ben ne yapsam kâr etmiyor, onlar bende bu tür düşünceler olduğunu yüzümden okuyorlar."

Julien, papaz okuluna gelen küçük köylülerin en kabalarını, onları kıskanmaya varan bir dikkatle gözden geçiriyordu. Bunlar sırtlarındaki kıvırcık havlı kumaştan ceketi çıkarıp kara cüppeyi giydiklerinde bütün bildikleri, bütün uygarlıkları Franche-Comté deyimiyle, "tıkır tıkır geçer akçe"ye karşı büyük sonsuz bir saygıdan öte geçmezdi.

Tıkır tıkır geçer akçe, "peşin para"nın, bu yüce kavramın tapınır gibi, destanını yazar gibi bir anlatımıdır.

Voltaire'in romanlarındaki kişiler gibi bu papaz okulu öğrencilerine de mutluluk dendi mi, gözlerinin önüne ilk gelen şey, karınlarını iyice doyurmaktır.

Julien, sırtına "ağır kumaştan" elbise giymiş herkese karşı derin bir saygı beslemenin, bu adamların hemen hemen hepsinin mayasına karışmış bir duygu olduğunu

1. Şuhrut (okunur): Lahana turşusundan yapılan bir yemek. (Ç.N.)

görüyordu. Bu duyguyu taşıyanlar, "kimsenin hakkını kimseye geçirmemek" sözünün mahkemelerdeki gerçek değerini pek iyi anlamışlardır; doğrusu o değeri gözlerinde belki biraz da küçültürler. Aralarında şu sözü yineleyip dururlardı:

"Bir kodamana karşı dava açacaksın da eline ne geçecek?"

Kodaman, Jura vadilerinde zengin adam, bu adla anılır. Hele zenginlerin zengini olan hükümeti ne kadar sayarlar, bir düşünün.

Valinin adı geçer geçmez saygıyla gülümsememek, Franche-Comté köylülerinin yüzünde bir ihtiyatsızlık sayılır; fukara kısmı da bir kez ihtiyatsızlık etti mi, o saat cezasını çeker: Ekmeği elinden alınır.

İlk günler, içinde duyduğu tiksintiyle Julien boğulacak gibi oldu, ama sonra bu adamlara acımaya başladı: Kış akşamları kulübesine dönünce ne ekmek, ne kestane, ne de patates bulamamak, arkadaşlarından kaç tanesinin babasının başına gelmişti. Julien içinden, "Mutlu, deyince akıllarına karnı tok, sırtı pek olanlar geliyorsa, bunda şaşılacak ne var? Arkadaşlarımın papazlık hevesleri, temelli bir heves; yani onlar papazlıkta, karınlarını doyurup kışın da sıcacık elbise giyme olanağını buluyorlar, bu mutluluğun sürekli olacağını umuyorlar," diyordu.

Bir gün Julien, hayali geniş bir öğrencinin yanındaki arkadaşına, "Benim de, bir zamanlar domuz çobanlığı eden V. Sixtus gibi bir papa olmayacağımı kim bilebilir?" dediğini duydu.

Arkadaşı karşılık verdi:

"Ancak İtalyanlar papa olur; ama bizim aramızdan da, kısmeti olanlar, piskopos yardımcılığı, piskoposlar kurulu üyeliği, belki de piskoposluğa kadar yükselir. Châlons Piskoposu M.P. bir fıçıcının oğludur; benim babam da fıçıcı."

Bir gün din öğretileri dersinde Papaz Pirard, Julien'i çağırttı. Zavallı delikanlı, çevresini kuşatıp bedenini de sıkan bu havadan çıkabildiğine pek sevindi.

Okul Müdürü, Julien'i ilk geldiği gün pek korkutan tavrı ile karşıladı yine; yerin dibine sokmak istermiş gibi bakarak, "Bu iskambil kâğıdı üzerindeki yazının ne demek olduğunu anlatır mısınız?" dedi.

Julien kâğıttaki yazıyı okudu:

"Amanda Binet, Girafe kahvesinde, saat sekizden önce. Genlis'li olduğunuzu, annemin amca oğlu olduğunuzu söyleyin."

Julien, tehlikenin ne kadar büyük olduğunu kavradı; Papaz Castanède'in adamları aşırmışlar bu kâğıdı.

Papaz Pirard'ın korkunç gözlerine bakmaya dayanamadığı için, alnının ortasına bakarak, "Buraya geldiğim gün korkudan titriyordum," dedi. "Mösyö Chélan bana burada her türlü müzevir, kötü kişiler bulunduğunu, arkadaşların birbirlerinin yaptığını kollayıp hafiyelik etmelerinin hoşnutlukla karşılandığını söylemişti. Bunu, genç rahiplere hayatın ne olduğunu göstermek, onları dünyadan ve dünyanın tantanalarından iğrendirmek için Tanrı emretmiş."

Papaz Pirard, öfkeli öfkeli bağırdı:

"Benim karşımda da mı lafebeliği! Seni edepsiz seni!"

Julien, durgun bir tavırla, "Verrières'deyken kardeşlerim beni kıskandılar mı döverlerdi," dedi.

Mösyö Pirard çileden çıkmıştı.

"Şimdi size bunları sormuyoruz. Sorduğumuza karşılık verin!"

Julien, bu sözlerle hiç de cesareti kırılmadan, konuşmasını sürdürdü.

"Besançon'a geldiğim gün öğleye doğru karnım acıkmıştı, bir kahveye girdim. Doğrusu bir din adamına yakışmayan o gibi yerlerden sakınırım, ama orada, handa-

kinden daha ucuza doyabileceğimi düşündüm. Bir kadın, yanılmıyorsam dükkânı işleten kadın benim halimi görüp acıdı. Bana Besançon'un bir sürü edepsizle dolu olduğunu, başıma bir iş gelebileceğini söyledi. Bir tehlikeye düşer, bir kazaya uğrarsam sabahleyin sekizden önce kendisine haber göndermemi istedi. 'Papaz okulu bekçileri, yazacağınız kâğıdı getirmek istemezlerse Genlis'li olduğunuzu, aramızda akrabalık bulunduğunu söyleyin,' dedi."

Yerinde oturmadığı için odada bir aşağı bir yukarı dolaşan Papaz Pirard, "Bakalım," dedi, "soruştururuz, bu söylediklerinizdoğru mu?"

Sonra Julien'e hemen odasına çekilmesini emretti. Kendi de ardınca gidip kapıyı dışarıdan kilitledi. Julien hemen sandığını açtı; başına iş açan o iskambil kâğıdını, değerli bir şey gibi, ta dibe saklamıştı. Sandıkta bir eksiklik yoktu, ama oldukça karıştırılmış olduğu belliydi, oysa anahtarı cebinden ayırmamıştı. Julien içinden, "Tevekkeli Mösyö Castanède bana kaç kez sokağa çıkmama izin vermeye kalkmadı; o lütfun nereden geldiği şimdi anlaşılıyor. Ben de kör gibi hiçbir şeyi göremiyordum; ama çok şükür Mösyö Castanède'in izin vermesine kanıp okuldan çıkmadım. Çıksam belki sivil elbisemi giyer, güzel Amanda'yı görmeye giderdim. Bunu yapsam mahvolduğum gündü. İskambil kâğıdından bu yolda bir yarar göremeyeceklerini anlayınca müdüre yetiştirmeyi düşünmüşler."

İki saat sonra Müdür, Julien'i yine çağırttı. Bakışı biraz önceki kadar sert değildi:

"Sözleriniz doğruymuş," dedi. "Ama böyle bir adresi saklamanız doğru olmaz, büyüklüğünü, önemini kavrayamayacağınız bir ihtiyatsızlıktır. Bahtsız çocuk, belki on yıl sonra zararını görürsünüz."

27

Hayatta ilk deney

"Bu içinde yaşadığımız çağ, hey Tanrım, pek kutsal sayılıyor. Ona dil uzatanın vay haline!"

DIDEROT

Julien'in hayatının bu dönemini açık, değeri belli üç-beş olay anlatmakla geçivermemizi, okurlarımız hoş görsün. Doğrusu öyle olaylar az değildir ama Julien'in papaz okulunda gördükleri pek kara şeylerdir; oysa biz bu sayfalara ne pek açık ne de pek koyu renk vermek istedik. Bazı şeylerin acısını çekmiş olan çağdaşlarımız, onlar anıldı mı, artık hiçbir şeyden, bir hikâye okumaktan bile zevk alamaz olurlar.

Julien, davranışlarına istediği kaypaklığı verme denemelerinde, umduğunu elde edemiyordu; öyle anlar oldu ki, Julien, kolu kanadı kırılıp bezginliğe düştü. Bu çirkin işte bile sivrilemiyordu. Dışarıdan göreceği en küçük yardım, onu yine yüreklendirebilirdi: Yenilmesi gereken zorluk pek büyük değildi; ama o, koca denizin ortasında bırakılmış bir kayık gibi yapayalnızdı. "Başarsam da ne çıkar?" diyordu. "Bütün hayatımı ciğeri beş para etmez bu adamların arasında geçirecek değil miyim? Bir kısmı öğle yemeğinde göçürecekleri domuz yağında ya-

pılmış omletten başka bir düşüncesi olmayan açgözlü herif, kimisi de Papaz Castanède gibi hiçbir günahtan, suçtan yılmayan edepsiz! Onlar yüksek yerlere erecek, erecek ama ne pahasına erecek, Tanrı bilir. İnsanoğlu istedi mi, her işin altından kalkar, ama böyle bir bezginliği de yenmek elinden gelir mi? Büyük adamların işi öyle güç değildi. Tehlike ne kadar büyük olursa olsun, onu güzel buluyorlardı; oysa benim dört yanımı saran çirkinliği benden başka kim anlayabilir?"

O günler, Julien'in hayatının en acılı günleri oldu. Besançon'daki alaylardan birine gönüllü yazılması ne kadar kolaydı! Latince öğretmeni de olabilirdi; geçinebilmek için az bir şey de yeterdi ona. Ama buna razı olunca, artık yükselmekten, hayalindeki hayattan umudunu kesmiş olurdu. Bu da onun için ölmek demekti. İşte Julien'in o günleri böyle gamlı düşüncelerle geçiyordu.

Bir sabah kendi kendine, "Öteki köy uşaklarına benzemediğim için övünür dururdum! Oysa hayat bana, farktan kin doğduğunu gösterdi," dedi. Bu büyük gerçeği, en garip başarısızlıklarından biri öğretmişti ona. Kendine aziz süsü veren öğrencilerden birine yaranmak için sekiz gün elinden geleni yapmıştı. Bir sabah bahçede onunla dolaşmış, onun insanı esnemekten uyutacak saçmalarını sabırla dinlemişti. Birdenbire hava bozuldu, fırtınaya döndü, gök gürledi; o zaman mübarek delikanlı Julien'i, kaba bir tavırla başından savarak, "Bu dünyada herkesin günahı da, sevabı da kendine," dedi, "ben yıldırımla çarpılıp yanmak istemem. Tanrı sizi, bir imansız gibi, bir Voltaire gibi, ateşiyle cezalandırabilir."

Julien, öfkeyle dişlerini sıktı ve şimşeğin çizdiği göğe gözlerini kaldırıp, "Fırtına koparken uyursam boğulmayı hak etmiş olurum!" dedi. "Hadi gidip başka bir budalayı ele geçirmeye bakalım."

Papaz Castanède'in din tarihi dersi saati çaldı.

Ezici çalışmalardan ve babalarının yoksulluğundan gözleri pek yılmış olan o delikanlılara o gün Papaz Castanède pek korktukları hükümetin, ancak Tanrı'nın yeryüzünde vekili olan papadan aldığı yetkiyle gerçek ve yasal bir güce sahip olduğunu öğretiyordu.

"Siz hiçbir hareketinizle dinden, itaatten ayrılmaz, Papa'nın bağışlarına hak kazanır, onun elinde sanki bir asa olursanız, her denetimden uzakta, yalnız sizin emirlerinizin geçeceği yerlere yükselebilirsiniz; hiç elinizden alınamayacak ve paranın üçte biri hükümetçe verilen yerlere... Yıllığınızın geri kalanını da, vaazlarınızla hak yolu öğreteceğiniz dini bütün kimselerden alırsınız."

Dersten sonra Papaz Castanède bahçeye, o gün her zamankinden dikkatli olan öğrencilerinin arasına geldi; onlara, "Hani," diyordu, "bir yerin değeri, o yerde bulunanın değerine göredir, derler, bu söz önemli rahiplikler için doğrudur. Ben, kendi gözümle, öyle köy, dağ kiliseleri gördüm ki yanlarında kent rahipliklerinin adı okunmaz, o kadar gelirleri vardır. Oradaki papazlar hem kenttekiler kadar para alır, hem kendilerine armağan olarak boyuna semiz horoz, yumurta, taze tereyağı, daha ne bileyim, böylesine bin türlü şey gönderilir. Hem orada rahip herkesten önce gelir; onsuz ne bir ziyafet olur ne bir düğün dernek."

Mösyö Castanède odasına çıkar çıkmaz öğrenciler topluluklara ayrıldı. Julien hiçbir topluluktan değildi; onu uyuz koyun gibi bir başına bırakırlardı. Her toplulukta öğrencilerden biri havaya para atıyor, yazı ya da tura gelişine göre arkadaşları onun, böyle parası bol bir rahipliğe atanıp atanmayacağını söylüyorlardı.

Bu bitince de hikâyelere başladılar. Daha yeni rahipliğe kabul edilmiş bir genç papaz, ihtiyar bir rahibin hizmetçisine bir tavşan armağan ederek o rahibe yardımcı olmuş, ihtiyar ölünce de yerine geçmiş. Bir başkası da,

ihtiyar, kötürüm bir rahibe yemek yerken hizmet ettiği, etini, tavuğunu doğradığı için onun halefi diye gösterilmeyi başarmış.

Her meslekteki gençler gibi papaz okulu öğrencileri de olağanüstü sayılan ve hayale çarpan bu tür küçük yolların yapılabileceğini gözlerinde büyütürler.

Julien kendi kendine, "Ben bu konuşmalara alışmalıyım," diyordu. Domuz sucuğu ya da parası bol rahipliklerden söz edilmediği vakit, kilise öğretilerinin dünya işleriyle ilişiği olan kısmından, piskoposlarla valiler, eyalet valileriyle rahipler arasındaki kavgalardan söz edilirdi. Julien, aslında çok daha korkulacak ve ondan çok daha güçlü bir tanrı düşüncesiyle karşılaştığını görüyordu; bu ikinci tanrı, Papa'ydı. Öğrenciler, aralarında, "Papa, Fransa'nın bütün valilerini, eyalet valilerini istese kendi seçer, ama bu işi kendine zahmet olmasın diye Fransa kralına bırakmış; krala Kilise'nin büyük oğlu denmesi de bunun için ya!" derlerdi; ama bu sözü ederken seslerini alçaltırlar ve ancak Mösyö Pirard'ın duymayacağından emin oldukları vakit buna kalkışırlardı.

Julien, o sıralarda, Mösyö de Maistre'in Papa'yla ilgili kitabıyla arkadaşlarının saygısını kazanabileceğini umdu. Doğrusu onlara parmak ısırttı, ama bu da başka bir yıkım oldu. Kendi kanılarını Julien'in ağzından, kendi söyleyebileceklerinden çok daha iyi bir biçimde duymak, öğrencilerin işine gelmemişti. Mösyö Chélan, kendi için olduğu gibi, Julien için de ihtiyatsızlık etmişti. Ona doğru düşünme ve boş sözlere kanmama alışkanlığını vermiş, ama düşünmeyi pek sevmeyen kimselerin bu alışkanlığa bir suç diye baktıklarını, çünkü her doğru düşüncenin karşıdakine bir aşağılama gibi çarptığını söylemeyi ihmal etmişti.

Kısacası, Julien'in sözü güzel söylemesi de başka bir kabahat diye karşılandı. Arkadaşları her zaman onu dü-

şüne düşüne, ona karşı duydukları nefreti bir sözle anlatmanın yolunu buldular; ona Martin Luther diye ad taktılar: "Bu ad," diyorlardı, "koltuklarını kabartan o cehennemlik mantıkçılığı için ona pek yaraştı."

Öğrencilerden birkaçı, yanakları Julien'inkilerden daha pembe ve ondan daha güzel sayılabilecek delikanlılardı; ama Julien'in elleri beyazdı, birtakım kibarca temizlik âdetleri de vardı. Ama ne yapalım ki, bu durum, kaderin cilvesiyle düştüğü o üstünlük sayılacak şeylerden değildi. Aralarında yaşadığı kirloz köylüler, onun ahlakça pek düşkün olduğu inancına vardılar. Hayatını yazdığımız delikanlının çektiği bir belayı uzun uzadıya anlatacak olursak, okurlarımızı bezdiririz diye çekiniyoruz. Ancak şunu da söyleyelim ki, arkadaşlarının en güçlüleri, onu dövmeyi alışkanlık haline getirmeye kalkıştılar; Julien cebinde bir demir pergel bulundurmak ve gerekince bunu kullanacağını bildirmek zorunda kaldı. Şu kadar ki, bunu açıkça söylemedi, işaretlerle anlattı; çünkü bir hafiyenin raporunda, işaretler, sözler kadar yararlı değildir.

28

Bir dinsel alay

"Bütün yürekler heyecan içindeydi. Her yanı donatılmış ve müminlerin çabasıyla iyice kumlanmış bu dar ve gotik sokaklara sanki Tanrı da inip gelmişti."

YOUNG

Julien, kendini ne kadar silik ve budala göstermeye çalışsa kâr etmiyor, bir türlü kendini sevdiremiyordu; o arkadaşlarından çok başkaydı. "Ama," diyordu, "öğretmenlerin hepsi de binlerce kişi içinden seçilmiş ince adamlar; benim alçakgönüllülük göstermemi nasıl oluyor da beğenmiyorlar?" Julien'in hatırsayarlık edip her şeye inanır, her şeye kanar gibi gözükmesinden, öğretmenlerden ancak bir tanesi yararlanmaya kalkışmıştı. Bu da, katedralin tören işleri müdürü Rahip Chas-Bernard'dı; bu adamı on beş yıldan beri piskoposluk kurulu üyesi yapacaklarını söyleyerek umutlandırıyorlardı; bu görevi bekleyedursun, şimdilik okulda dinsel konuşma dersi okutuyordu. Julien, gözü açılmadan önce, bu derste hemen her zaman birinci çıkardı. Rahip Chas bunu bahane ederek Julien'e dostluk göstermeye başlamıştı; dersten çıktıktan sonra çoğu zaman onu kolundan tutar, bahçede onunla biraz gezinirdi.

Julien, "Bu adamın amacı nedir ki?" diyordu. Rahip Chas'ın, katedralin malı olan süs eşyasından söz etmesini coşkunlukla dinlerdi. Katedralde, yas törenlerinde kullanılan süs eşyasından başka on yedi sırmalı ayin atkısı vardı. İhtiyar Madam de Rubempré'den de çok umutluymuş; doksanını bulmuş olan o hanım, altın sırmalı ağır Lyon ipeklisinden yapılmış gelinliğini, hiç olmazsa altmış yıldan beridir sandığında saklarmış. Besançon'da hemen herkesin umduğuna göre, Madam de Rubempré'nin vasiyetnamesiyle katedralin hazinesi zenginleşecek, on tane, belki daha çok ayin atkısına sahip olacakmış; büyük günler için dört-beş tane kaftan da cabası. Rahip Chas, sesini alçaltarak, "Bence bu kadar da değil; Madam Rubempré'nin atalarından biri, Burgonya Dukası Cesur Charles'ın en gözde devlet adamlarındandı; şimdi Madam de Rubempré'nin konağında altın yaldızlı sekiz gümüş şamdan var, doğrusu değer biçilmez. Bunları vaktiyle İtalya'dan Cesur Charles satın aldı diyorlar... Bana öyle geliyor ki bu şamdanlar da katedrale kalır. Böyle bir umut beslemem için pek çok neden var," dedi.

Julien, içinden, "Bu adamın böyle hırdavat sözü etmekten amacı nedir ki?" diyordu. "Bu hazırlık bir yüzyıldır sürüp gidiyor, daha bir şeyler belirmiyor. Anlaşılan herif bana bir türlü güvenemiyor! Bu adam ötekilerden daha usta; onların on beş günde en gizli sırlarını anlamak işten değil. Ama bu ustalaşmaz da kim ustalaşır? On beş yıldır hırsı oyuncak edilmiş."

Bir gün, eskrim dersi ortasında Rahip Pirard, Julien'i çağırtıp ona, "Yarın *Corpus Domini*[1] yortusu var," dedi,

1. Katoliklerin şaraplı ekmek yortusu. Hıristiyanların, içinde İsa var, Tanrı var, diye sokaklarda sandukaya benzer bir şey gezdirdikleri gündür. Bu sanduka, büyük konakların önüne kurulan, Türkçede "dinlenek" ya da "musalla" diyebileceğimiz yüksek kerevetler üzerine konup dinlendirilir; *reposoir* işte o kerevetlerin adıdır. Sandukaya da *saint sacrement* denir. (Ç.N.)

"Rahip Chas-Bernard sizi istiyor, katedralin süslenmesinde kendisine yardım edeceksiniz; gidin, ne derse yapın."

Julien odadan çıkarken Rahip Pirard onu yeniden çağırdı ve acır gibi bir tavırla, "Bunu fırsat bilip kentte dolaşmaya çıkarsanız, siz bilirsiniz," dedi.

Julien karşılık olarak, "*Incedo per ignes*"[1] dedi.

Ertesi sabah erkenden, Julien gözleri yerde, katedral yolunu tuttu. Sokakları, kentte başlayan canlılığı görmek için aştı. Her yanda dinsel alay için hazırlıklar görülüyor, evlerin önü donatılıyordu. Okulda geçirdiği bütün zaman ona bir an gibi kısa geldi. Şimdi Vergy'yi, o güzel Amanda Binet'yi düşünüyordu; ona belki rastlayacaktı, kahve şuracıktaydı. Sevgili katedralinin kapısında bekleyen Rahip Chas-Bernard'ı uzaktan gördü; Rahip Chas-Bernard, hoşnut yüzlü, içi dışı bir gibi gözüken bir adamdı. O gün pek keyifliydi. Julien'i görür görmez, "Sizi bekliyordum, aziz evladım," dedi. "Safa geldiniz. Bugünkü işimiz ağırdır, hem uzun sürer, hele biraz bir şey yiyip güçlenelim; saat onda, büyük ayin arasında yine karnımızı doyururuz."

Julien ağır bir tavırla, "Mösyö," dedi, "bir an bile yalnız kalmak istemem."

Sonra başlarının üstündeki koca saati göstererek ekledi:

"Lütfen dikkat buyurunuz, ben buraya tam beşe bir kala geldim."

Rahip Chas, "Okulun kötüleri sizi bu kadar korkutuyor mu?" dedi. "Onları da ne diye aklınıza getirirsiniz? Aldırış bile etmeyin; bir yol, iki yanındaki çitlerde diken var diye hemen güzelliğini yitirir mi? Yolcu yoluna gider, dikenler de kötülükleriyle kalır. Haydi biz işimize bakalım dostum, böyle şeyler nemize gerek?"

1. (Lat.) Benim gizli düşmanlarım var. (Ç.N.)

Rahip Chas, iş ağır olacak, demekte haklıydı. Bir gün önce katedralde bir cenaze ayini olmuştu; daha hiçbir şey yerine konmamıştı; kilisenin kapıdan sunağa kadar olan kısmını üçe ayıran gotik mermer direklere, dokuzar metre yüksekliğine kadar, kırmızı damasko kuşatmak gerekiyordu, hem de bu iş hemen sabahleyin bitirilecekti. Piskopos, posta arabasıyla Paris'ten dört döşemeci getirtmişti, ama bu adamlar her işe yetişemedi; hem de Besançon'lu acemi meslektaşlarını teşvik etmek şöyle dursun, alay ederek onları bir kat daha acemileştiriyorlardı.

Julien kendisinin de merdivene tırmanması gerektiğini anladı; çevikliği bu işte ona çok yardımcı oldu. Besançon'lu döşemecileri gözetme görevini üstlendi. Bu durumuna şaşıp sevinen Rahip Chas, onun bir merdivenden bir merdivene atlayıverişini seyrediyordu. Direklere damasko kuşatılması işi bittikten sonra, büyük sunağın üstündeki sayvanın tepesine beş kocaman tüy demetinin nasıl konacağı düşünüldü. Yaldızlı tahtadan pek güzel bir saçağı, İtalya mermerinden yapılmış sekiz iri direk tutar. Ama sayvanın ortasına, tam sunağın üstüne gelmek için, on iki metre yükseklikte tahtadan belki de çürümüş bir pervazdan yürüyerek geçmek gerekiyordu.

O âna kadar keyiflerine diyecek olmayan Parisli döşemeciler, bunu görünce suratlarını astılar; aşağıda durmuş, bu işin nasıl başarılacağını harıl harıl konuşuyorlardı, ama yukarı çıkmıyorlardı. Julien tüy demetlerini yakaladı ve merdiveni koşarak çıktı. Tüyleri, sayvanın ortasında, taç biçimi süsün üstüne, istenildiğinden iyi yerleştirdi. Merdivenden inince Rahip Chas onu kucaklayıp, "*Optime*," dedi, "bunu Monsenyör'e anlatırım."

Saat ondaki yemek çok neşeli oldu. Rahip Chas, kilisesini ömründe bu kadar süslü görmemişti; Julien'e, "Benim aziz öğrencim," diyordu, "annem bu ulu kilisede, gelenlere sandalye kiralardı, ben ta çocukluğumdan beri

burada geçindim. Robespierre'in zorbalık dönemi bizi perişan etti; ben o zamanlar sekiz yaşındaydım; evlerde yapılan gizli ayinlerde hizmet eder, günlük ekmeğimi kazanırdım. Ayin atkılarını çok iyi katlar, hiçbir kaytanı koparmazdım. Napoléon'un kilise ayinlerine yeniden izin verdiği günden beri, bu ulu katedralde her şeyi ben yönetiyorum, Tanrı bana bu şerefi de verdi. Yılda beş kere gözlerim katedrali bu süslerle donatılmış görür. Ama doğrusu katedral hiçbir zaman bu kadar gözalıcı olmadı; damasko örtülerin böyle takıldığını, direklere böyle yapıştığını görmedim."

Julien, "Artık asıl amacını açıklayacak," diye düşündü, "işte kendinden söz etmeye başladı; derdini, düşüncelerini anlatacak. Ama bu adam hiç kuşkusuz, heyecanlandığı halde, ağzından sakınmadan bir söz bile kaçırmadı. Ama çok da çalıştı, gönlünde neşe var, şarabın iyisi de esirgenmedi. Ne adam! Benim için ne örnek! Hak etti pomponu." (Bu pompon sözcüğü, ihtiyar cerrahbaşının söylediği pis bir hikâyeden kalmaydı.)

Büyük ayinin *Sanctus* çanı çalınca Julien, ihtişamlı alaydan piskoposun ardı sıra gitmek üzere arkasına bir tören cüppesi giymek istedi.

Rahip Chas bunu görünce, "Ne yapıyorsun dostum?" dedi. "Ya hırsızlara kim bakacak? Şimdi alay çıkıp gidecek, kilise ıssız kalacak; sizinle ben burada kalıp bekleyeceğiz. Direklerin yere inen o güzelim sırmasından iki arşın eksilmişse yine de şükretmeliyiz. O sırma da Madam de Rubempré'nin hediyesidir; büyük dedesi ünlü Kont'tan kalmış..."

Sonra Julien'in kulağına eğilip heyecanlandığını pek belli eden bir sesle ekledi:

"Halis altın, bir dirhem hilesi yok, dostum! Siz kuzey yanına bakın, oradan ayrılmayın, güney yanı ile ortaya ben bakarım. Aman günah çıkarma hücrelerine dik-

kat edin; hırsızlara dikkat edin; hırsızlara haber yetiştiren kadınlar oralarda bekler, bizim sırtımızı dönmemezi kollarlar."

Rahip Chas sözünü bitirirken saat de on ikiye çeyrek kalayı vurdu; hemen büyük çanın da sesi duyuldu. Çan, alabildiğine çalıyordu; bu dolgun ve tantanalı ses Julien'i heyecanlandırdı. Julien dünya ile ilişiğini kesmiş, hayale dalmıştı.

Buhur kokusu, Saint Jean kıyafetine girmiş çocukların *Saint Sacrement*'in[1] önüne saçtıkları güllerin kokusu, Julien'i büsbütün coşturdu.

Julien, bu çanın sesini dinlerken, bu işte yirmi kişi kullanıldığını, her birine ellişer centime verildiğini, ancak on beş-yirmi müminin yardıma geldiğini düşünmeliydi. İplerin aşındığını, kerestenin çürüdüğünü, her iki yüzyılda bir düşen çanın geçirdiği tehlikeyi düşünmeliydi; zangoçlara verilen parayı azaltmanın, onları para yerine, kilisenin kesesine dokunmayan binbir nimetinden birini istemeye razı etmenin yolunu aramalıydı.

Julien böyle akıllı uslu işlerin zihin yoracağına, çanın tok ve dolgun sesiyle ruhu coşmuş, hayal alanlarında dolaşıp duruyordu. O ne iyi bir rahip olabilirdi, ne de büyük bir yönetici. Gönlü böyle coşkunluklara kapılıveren kimselerden olsa olsa sanat adamı çıkar. Julien'in kendini beğenmişliği bu işte tam anlaşılır. Öğrenci arkadaşlarından belki ellisi, halktan kin gördükleri ve devrim kafasının her çit arkasında pusuya yattığını bildikleri için, hayatın ne olduğunu anlamışlardı; onlar, büyük çanın sesini işitince akıllarında zangoçların alacağı paradan başka bir düşünceye, hayale yer vermezler. Onlar, çan sesini duyunca, halkta uyandırılacak heyecan, zangoçla-

1. Bu törende içinde İsa'nın, Tanrı'nın bulunduğuna inanılan sanduka. (Ç.N.)

ra verilecek paraya değer mi değmez mi, bunu araştırır, bu işte Barême'e yaraşır bir deha gösterirler. Julien'e gelince o, kilisenin maddi çıkarlarına zihin yormak isteseydi bile, hayalleri asıl amacı aşar, yirmi beş centime'lik bir masrafın önüne geçme fırsatını kaçırır da fabrikanın bir çan için ettiği masraftan kırk frank azaltabilmesi yolunu düşünmeye kalkardı.

Alay bu eşsiz güzel günde, her yanda kurulan parlak *reposoir*'larda[1] dura dura Besançon sokaklarını ağır ağır dolaşırken kilise derin bir sessizlik içindeydi. İçeride bir loşluk, hoş bir serinlik vardı; buhurun, çiçeklerin kokusu da daha dağılmamıştı.

Bu sessizlik, bu derin ıssızlık, uzun avluların serinliği, Julien'in hayallerini bir kat daha tatlı kılmıştı. Kilisenin başka bir yanında duran Rahip Chas'ın gelip rahatsız etmesinden korkmuyordu. Ruhu, ağır ağır dolaşıp kilisenin kuzey yanında bekçilik eden ölümlü kalıptan sanki büsbütün ilişiğini kesmişti. Günah çıkarma hücrelerinde birkaç sofu kadından başka kimse bulunmadığına, iyice araştırıp emin olduğu için, içi büsbütün rahatlamıştı, gözleri bakıyor ama görmüyordu.

Ama gözüne, dalgınlığını yarı gideren bir şey ilişti: Hücrelerden birinde biri diz çökmüş, biri de ötekinin yanında bir iskemleye oturmuş, üstleri başları temiz iki kadın vardı. Julien görmeden bakıyordu ama içinde hayal meyal bir görev duygusu belirdiğinden mi, yoksa kadınların kibar ve şatafatsız tavırlarına hayran olduğundan mıdır, her nedense o hücrede papaz bulunmadığının farkına vardı. İçinden, "Bu güzel hanımların şimdi burada bulunması tuhaf şey!" dedi, "Sofuysalar gidip bir *reposoir* önünde diz çökmeleri gerekirdi; kibarlar çevresin-

1. (Fr.) Musalla, dinlenek, kerevet. (Ç.N.)

den iseler bir balkonun ön sırasında oturup alaya bakmaları uygun olurdu! Hele şu elbise ne güzel! Ne hoş şey!" Kadınları görebilmek için adımlarını ağırlaştırdı.

Günah çıkarma hücresinde diz çökmüş olan kadın, Julien'in ayak sesini duyunca biraz başını çevirdi ve bir çığlık koparıp bayılıverdi. Arkası üstü düştü; yanındaki kadın, hemen ona bakmak için atıldı. Julien de, sırtüstü devrilen kadının omuzlarını gördü. İri, pek değerli incilerden yapılmış bir gerdanlık gözüne çarptı; bu gerdanlığı çok iyi bilirdi. Madam de Rênal'i saçlarından tanıyınca ne yapacağını bilemedi! Bayılan kadın Madam de Rênal, onun başını tutup büsbütün serilivermesinin önüne geçmek isteyen de Madam Derville idi. Julien kendinden geçmiş gibiydi, hemen hücreye koştu; o yetişmeseydi belki Madam Derville de, Madam de Rênal'le birlikte yuvarlanacaktı. Julien, Madam de Rênal'in baygın, soluk omuzları üzerinde sallanan başını gördü. Madam Derville'e yardım edip, o güzel başı bir hasır iskemleye dayadı; kendi de diz çökmüştü.

Madam Derville dönüp bakınca Julien'i tanıdı. Ona çok kızgın bir sesle, "Çabuk, çabuk buradan gidin, Mösyö," dedi. "Aman sizi görmesin. Sizi görmek onu çok kötü yapar. Sizi tanımadan önce ne mutluydu! Sizin yaptığınızı canavar yapmaz! Buradan gidin; bir parçacık olsun utanma nedir biliyorsanız buradan uzaklaşın."

Madam Derville bu sözleri öylesine emredici bir tavırla söylemişti, Julien de o anda öylesine zayıftı ki hemen boyun eğip uzaklaştı. İçinden, "Zaten bu Madam Derville'in öteden beri bana kini vardır," diyordu.

Tam o sırada, alayın ön safında giden papazların hımhım şarkıları duyuldu; alay artık kiliseye dönüyordu. Rahip Chas-Bernard, Julien'e birkaç kere seslendiyse de duyuramadı; sonunda kendisi geldi ve Julien'i bir direğin arkasına sığınmış, yarı ölü bir halde buldu. Onu kolun-

dan tuttu, piskoposa takdim etmek istiyordu. Onu böyle sapsarı, neredeyse yürüyemeyecek bir durumda görünce, "Çok yorulmuşsunuz, yavrum," dedi, "çok çalıştınız."

Koluna girdi ve büyük kapının yanında, Hristos suyu çanağının altında duran iskemleye kadar götürüp, "Hele şuraya oturun," dedi, "ben önünüze geçer, sizi gizlerim. Telaş etmeyin, Monsenyör'ün gözükmesine hiç olmazsa daha yirmi dakika var. Siz biraz toparlanmaya çalışın; Monsenyör geçerken ben sizi yerinizden kaldırırım; siz benim ihtiyar olduğuma bakmayın, daha gücüm kuvvetim yerindedir."

Ama Piskopos kiliseye vardığında Julien o kadar güçsüz, titrek bir durumdaydı ki Rahip Chas onu takdim etmekten vazgeçti.

"Üzülmeyin," dedi, "ben elbette bir fırsatını bulurum."

Akşam, okulun küçük kilisesi için beş kilo mum gönderdi; bu mum, Rahip Chas'ın dediğine bakılırsa, Julien'in yardımıyla artmıştı. Oysa Julien'in mumları söndürttüğü tam bir palavra. O zavallının asıl kendi sönmüştü; Madam de Rênal'i gördükten sonra bir şeycik düşünemedi ki.

29

İlk yükselme

"Zamanını anladı, yaşadığı ili anladı da zengin oldu."

LE PRÉCURSEUR

Julien, katedraldeki olay yüzünden daldığı hayalden daha kendini alamadan, bir sabah, sert huylu Rahip Pirard onu çağırttı:

"Rahip Chas-Bernard bana gönderdiği bir mektupta sizi çok övüyor. Şöyle toptan bakılacak olursa, sizin davranışınızdan hoşnutum. Gerçi son derece sakınmasızsınız, hiç düşünmeden birtakım işlere kalkışıyorsunuz; ama şimdiye kadar sizi iyi yürekli, yiğit biri diye tanıdık; zekânız da üstün bir zekâ. Kısacası sizde, göz ardı edilmemesi gereken bir kıvılcım görüyorum. On beş yıl çalıştım, şimdi bu okuldan ayrılmak üzereyim: Suçum da öğrencileri kendi seçimleriyle baş başa bırakmak; bana bir gün günah çıkarma odacığında sözünü ettiğiniz gizli kuruma hizmet etmemek, ona kötülük de etmemek oldu. Buradan ayrılmadan size bir iyilik etmek isterim; bunu daha iki ay önce düşündüm, ama o zaman, odanızda Amanda Binet'nin adresinin bulunması beni alıkoydu. İyilik dedim ama bu sizin hakkınızdır; sizi Kutsal Kitap Danışmanı tayin ettim."

Gönül borcuyla coşan Julien hemen diz çöküp Tanrı'ya şükretmeyi düşündü, ama daha içinden gelen bir hareketten kendini alamadı. Rahip Pirard'ın yanına gitti, elini tutup öptü.

Okul Müdürü öfkeli öfkeli, "Bu da ne!" diye bağırdı; ama Julien'in gözlerinde yaptığı davranıştan da daha çok sevgi gösterir bir hal vardı.

Rahip Pirard, Julien'e şaşkınlıkla baktı. Nasıl şaşırmasın? Bu adamcağız yıllardan beri kimseden böyle gerçek, ta gönülden kopup gönüle giden bir sevgi belirtisi görmemişti. Böyle bir davranış görünce o da kendini yenemedi, asıl duygularını dışarı vurdu; sesi değişmişti.

"Evet, yavrucuğum," dedi, "ben de seni severim. Tanrı da bilir ki böyle duygular beslemeyi hiç istemezdim. Ben yalnızca Hakk'ı düşünmeli, kimseye karşı ne kin ne de sevgi duymalıydım. Sen hayatında çok acı çekeceksin. Görüyorum ki sende bayağıların çekemeyeceği bir şeyler var. Kıskançlık da, iftira da senin ardını bırakmayacak. Kısmetin seni nereye götürürse götürsün, arkadaşların seni her gördükçe kin duyacaklar; seni seviyor gibi gözükseler bile inanma, sana sevgi göstermeleri de sana daha çok kötülük edebilmek için olacaktır. Bütün bunlara karşı bir tek ilaç vardır: Tanrı'dan, sana kendine gururlu olmanın cezası olarak, herkesin kinini çekecek bu tavrı bağışlayan Tanrı'dan başka kimseye güveneyim, başvurayım deme. Yaptığın iş her zaman temiz, pak olsun; bence senin için bundan başka kurtuluş çaresi yoktur. Sen gerçeklere sımsıkı sarılırsan, hiçbir şeyin yenemeyeceği bir güçle sarılırsan, düşmanların er geç ettikleriyle kalırlar."

Julien ne vakitten beri böyle dostça sözler duymamıştı, kendini tutamadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Rahip Pirard ona kollarını açtı; bu an ikisi için de tatlı bir an oldu.

Julien sevincinden deli gibi olmuştu; ömründe ilk kez görevinde yükseliyordu. Bu işin iyi tarafları da az değildi. Böyle bir okulda Tevrat ve İncil danışmanlığının ne gibi yararları olacağını anlamak için insanın, hepsi de can sıkıcı, çoğu çekilmez arkadaşlarla her an burun buruna, hiç yalnız kalıp başını dinlendirmeden yaşamaya mahkûm edilmiş olması gerekir. Nazik yapılı bir insanı çileden çıkarmaya, onların gürültüsü yeter. Doymuş, sırtları pekleşmiş bu köylüler mutluluklarını bir türlü içlerinde saklayamaz, solukları tükenene kadar bağırıp gürültü etmezlerse neşelerini, neşe saymazlar.

Artık Julien, öteki öğrencilerden bir saat sonra, aşağı yukarı yalnız başına, sofraya oturup yemeğini yiyordu. Kendisine bahçenin bir anahtarı verilmişti; orada kimseler yokken çıkıp gezinebiliyordu.

Arkadaşlarının beslediği kinin bir kat daha artacağını sanıyordu; bu kanısının tersine olarak o kinin azaldığını görüp şaştı. Kendisiyle konuşulmasını istemediği pek belliydi ve bu yüzden çok düşman edinmişti; ancak eskiden gülünç bir üstünlük duygusunun izleri diye karşıladıkları bu durum şimdi, o kaba köylülerin gözünde, onurunu bilir bir adamın hakkı olmuştu.

Dört yanını çeviren kin, gözle görülür biçimde azaldı; hele artık onun da öğrencisi olan en gençlerde hemen hemen hiç kalmadı. Yavaş yavaş onu tutanlar bile yetişti; ondan söz ederken Martin Luther demek, bir zevksizlik sayılmaya başladı.

"Ama düşmanlarına dost demek de niye iyi? Bütün bunlar çirkin şeyler, güdülen amaç ne kadar doğru olursa bunlar da o kadar çirkinleşir. Ama bu adamlar da halkın ahlak hocası olacak, hem de o işi yalnız bunlar görecek. Bunlar da olmasa halkın hali neye varır? Gazete, papazın yerini tutabilir mi?"

Julien'in yeni işinden beri Okul Müdürü, yanında

kimse bulunmadığı vakitler, onu çağırtıp konuşmaktan çekindi. Bu hareketinde hem kendi adına hem de öğrencisi adına ölçülülük vardı, ama Rahip Pirard'ın asıl amacı Julien'i denemekti.

Bu pek katı Jansencinin, hiç değişmez bir ilkesi vardı: Bir adamın değeri olduğunu mu sanıyorsunuz? Onun her istediğine engel olmaya, her giriştiği işte zorluk çıkarmaya bakın. Onun gerçekten değeri varsa engelleri de, zorlukları da alt etmeyi bilir.

Av mevsimi gelmişti. Fouqué, Julien'in ailesi göndermiş gibi okula bir geyikle bir yabandomuzu gönderdi. Bu ölü hayvanlar yemekhane ile mutfak arasındaki koridora kondu. Öğrenciler, yemeğe giderken onları orada gördüler. Hepsi de merakla seyrettiler. Yabandomuzu, ölmüş olduğu halde yine de gençlerin içine korku vermişti; gelip gelip onun dizlerine dokunuyorlardı. Tam bir hafta hep bunun sözü edildi.

Julien'in ailesini, toplumun saygın bir katına çıkaran bu hediye, kıskançlığın tepesine öldürücü bir yumruk gibi indi. Artık Julien'e, zenginliği ile üstünlüğe hak kazanmış bir adam diye bakıldı. Chazel ile öğrencilerin en ileri gelenleri, ona yaranmaya çalıştılar; o kadar ki az kaldı Julien'e, ailesinin zenginliğini bildirmedi ve böylece kendilerini paraya karşı saygısızlığa sürükledi diye sitem edeceklerdi.

Asker toplama döneminde Julien, okullu olduğu için hizmete çağrılmadı. Bu hal onun içine pek dokundu. "Yirmi yıl önce olsa, asker toplanması benim için bir kahramanlık hayatının başlangıcı olurdu; demek ki öyle fırsatlar bir daha ele geçmeyecek."

Okul bahçesinde bir başına dolaşıyordu. Bahçe duvarını onaran işçilerin, aralarında şöylece konuştuklarını duydu:

"Bize yol gözüktü, yine askere alıyorlar."

"Öteki"nin[1] gününde askere gitmek iyi şeydi! Bakardın bir duvarcı, subay olur, general oluverirdi..."

"Bir de şimdiki askerliği düşün, yalnız fakir fukara gidiyor. Parası pulu olan yerinde kalıyor."

"Fukara mı doğdun, artık hayır umma, ömrün oldukça fukarasın."

Bir üçüncü duvarcı, "Acaba doğru mu?" dedi, 'Öteki', öldü diyorlar."

"Onu kodamanlar söylüyor: Öteki'nden ödleri kopuyordu da..."

"Nerede onun günü, nerede bu günler! Onun gününde işler yolunda gidiyordu. Ona mareşalleri kötülük etti! Böyle de hainlik olur mu?"

Bu duyduğu sözler Julien'in içine biraz ferahlık verdi. Bahçeden içeri girerken içini çekerek, *Le seul roi dont le peuple ait gardé la mémoire*[2] dizesini yineliyordu.

Sınav zamanı geldi. Julien çok parlak yanıtlar verdi; Chazel'in de, bütün bilgisini ortaya koymaya çalıştığını gördü.

Adı dillerden düşmeyen Piskopos Yardımcısı Rahip Frilair'in atadığı mümeyyizler, ilk gün, kendilerine Rahip Pirard'ın adamıdır diye gösterilmiş olan Julien Sorel'i listelerine hep birinci ya da ikinci olarak geçirmek zorunda kalınca, pek sıkıldılar. Julien'in genel listede birinci çıkacağına bahse girişenler oldu; birinci çıkan, piskoposun sofrasında yemek yemek şerefine ererdi. Ama Kilise Babaları'nın sözü edildiği bir sırada, kurnaz bir mümeyyiz, Julien'e, Aziz Hieronymus'un Cicero'ya hayranlığı üzerine birkaç soru sorduktan sonra Horatius, Vergilius gibi Hıristiyan dini dışındaki şairlerin sözünü açtı. Ju-

1. Napoléon. (Ç.N.)
2. (Fr.) Halkın belleğinde yer etmiş biricik kral. (Ç.N.)

lien, arkadaşlarına sezdirmeden, bu şairlerden de birçok parçalar ezberlemişti. Erdiği başarıyla kendinden geçti, nerede olduğunu unuttu ve mümeyyizin ısrarla sorması üzerine Horatius'un birkaç şiirini ezbere okudu ve ateşli ateşli açıkladı. Mümeyyiz onu böyle tam yirmi dakika söyletip tuttuğu tehlikeli yolda iyice ilerlettikten sonra birdenbire tavrını değiştirdi ve ona, dinle ilişiği olmayan bu gibi işlerle vakit geçirdiği, kafasına birtakım yararsız, üstelik birer suç sayılacak düşünceler soktuğu için acı acı çıkıştı. Julien ne kadar ustalıkla kurulmuş bir tuzağa düştüğünü anlayıp, "Hakkınız var, Mösyö," dedi, "ben budalanın tekiyim."

Mümeyyizin bu hilesi, okulda bile pek çirkin, pis bir şey diye karşılandı, ama Besançon ruhaniler kurulu yargıçları, şebekesini pek ustaca kurmuş olan, Paris'e gönderdiği mektuplarda yargıçları, valiyi de, askerlerin ileri gelenlerini de tir tir titreten Rahip Frilair'in o güçlü ve kahreden eliyle, Julien'in adının yanına 198 sayısını koymasına neden oldu. Rahip Frilair, düşmanı Jansenci Pirard'ı böylelikle küçük düşürdüğüne pek sevindi.

Altı yıldan beri en çok çalıştığı şey, onun okul müdürlüğünden atılmasıydı. Julien'e gösterdiği yolu öteden beri kendi de güden Rahip Pirard, içtenlikli, sofu, entrika bilmez, görevlerine bağlı bir adamdı. Ama Tanrı, kahretmek ister gibi, ona öfkeli bir huy vermişti; kendine edilen hakaretleri unutmaz, kin bağlardı. Gördüğü kötülüklerin hiçbiri, bu coşkun ruhlu adamın belleğinden çıkmazdı. Şimdiye kadar belki yüz kere işinden çekilmeyi düşünmüştü, ama Tanrı'nın öyle istediği için geldiği bu okul müdürlüğünde yararlı olduğunu sanıyordu. "Ben burada Cizvitliğin ve putataparlığın önüne geçiyorum," diye düşünürdü.

Sınavlar başladığında Rahip Pirard, belki iki aydır Julien'e tek söz bile söylememişti; ama sınav sonucunu

bildiren resmî mektubu alıp da okulun gözbebeği diye baktığı öğrencisinin adı yanında 198. kaydını görünce bir hafta hasta yattı. Pek sıkı bir ahlakı olan bu adamı avutan tek şey, bütün dikkatini Julien'in üzerinde yoğunlaştırmak oldu. Onun kızmadığını, öç almayı tasarlamadığını, umutsuzluğa, kedere düşmediğini görüp son derece sevindi.

Birkaç hafta sonra Julien, Paris damgasını taşıyan bir mektup alınca titredi. İçinden, "Madam de Rênal işte sonunda verdiği sözü hatırlıyor," dedi. Julien'le akrabalığı olduğunu ileri süren ve Paul Sorel diye imza atan bir adam, ona beş yüz franklık bir poliçe gönderiyordu. Julien'e, iyi Latin şairlerinin yapıtlarını böyle başarıyla öğrenmekte devam ederse kendisine her yıl böyle beş yüz frank gönderileceği de bildiriliyordu.

Julien şefkatle, "Bu hiç kuşkusuz onun iyiliği!" dedi, "Ama niçin dostluk, sevgi gösteren tek sözcük bile yok?"

Bu mektubun Madam de Rênal'den geldiğini sanmakla aldanıyordu; Madam de Rênal artık kendini dostu Madam Derville'in eline bırakmış, vicdan azapları çekip duruyordu. Gerçi bütün hayatını altüst etmiş olan o garip insanı, Julien'i, hiç aklına getirmiyor değildi; ama ona mektup yazmak düşüncesinden, ateşten kaçınır gibi kaçınırdı.

Okulda konuşulan dili kullanmaya kalksaydık, Julien'e gelen bu beş yüz franklık poliçeyi bir mucize sayar ve Tanrı'nın Julien'e böyle bir bağışta bulunmak için Mösyö de Frilair'i alet ettiğini söylerdik.

On iki yıl önce Rahip Frilair, Besançon'a geldiğinde minicik bir sandığı vardı; bütün varı yoğu da bu olduğu söylenirdi. Şimdi ise ilin en zengin, en çok malı mülkü olanlarındandı. Böyle halini vaktini düzelttiği sıralarda bir arsanın yarısını da satın almıştı; bu arsanın öteki yarısı da Mösyö Mole'e miras kaldı. Bu yüzden o iki ileri

gelen kişi arasında büyük bir dava açıldı.

Mole Markisi, Paris'teki parlak hayatına ve saraydaki hizmetlerine rağmen, valileri tayin ve azlettirdiği söylenen bir piskopos yardımcısıyla Besançon'da çarpışmanın tehlikeli olduğunu sezdi. Devlet hazinesinden herhangi bir bahaneyle elli bin franklık küçük davayı da Rahip Frilair'e bırakabilirdi; bunu yapacağına o davayı kendine iş edindi. Haklı olduğuna inanıyordu. Böyle de bir neden olur mu ya?[1]

Bilmem söyleyebilir miyiz: Hangi yargıcı gösterebilirsiniz ki, ilerlemesini düşündüğü ya bir oğlu ya bir yeğeni olmasın?

En anlayışsızların da kafasına dank ettirmek için Rahip Frilair, ilk kararı aldığının sekizinci günü Monsenyör'ün arabasına bindi ve avukatına, Légion d'honneur nişanını kendi eliyle götürdü. Hasım tarafın takındığı tavırla şaşırmış olan Mösyö Mole, avukatlarının gevşediğini sezince Rahip Chélan'a akıl danıştı; Rahip Chélan da onu Mösyö Pirard ile tanıştırdı.

Anlattığımız olayın geçtiği sırada Mösyö Mole ile Rahip Pirard arasındaki dostluk birkaç yıldır sürüyordu. Rahip Pirard bu davaya yaradılışına uygun bir tutkuyla sarıldı. Her zaman Marki'nin avukatlarını görüp davayı inceledi, haklı buldu ve o güçlü piskopos yardımcısına karşı açıkça Mösyö Mole'ün avukatlığını etmeye başladı. Bu küstahlık, hem de bir Jansenciden gelen bu küstahlık, Mösyö de Frilair'in pek fenasına gitti. Yakın dostlarına, "Saray soyluları pek yukarıdan atarlar, ama işte siz de görüyorsunuz!" derdi. "Mösyö Mole, Besançon'daki adamına bir nişan verdirebilmek şöyle dursun, onun işinden kovulmasının bile önüne geçemiyor. Oysa aldığım mek-

1. Fransızcası şöyle: *Il croyait avoir raison: belle raison!* Burada *raison* (hak, neden) sözcüğü ile yapılmış, Türkçeye gelmeyen bir cinas var. (Ç.N.)

tuplarda, senato üyesi olan bu soylu kişinin haftada hiç olmazsa bir kere Adalet Bakanı'nın salonlarına gidip nişanlarını gösterdiği söyleniyor; bakan kim olursa olsun gidermiş!.."

Rahip Pirard'ın bütün çalışmasına ve kendisinin Adalet Bakanı'yla arasından su sızmamasına rağmen Mösyö Mole'ün altı yıl sonunda bütün elde edebildiği, davasını daha tümden kaybetmemiş olmasıydı.

Her ikisinin de hırsla üstüne düştükleri bir iş için Rahip Pirard'la bir düzine mektuplaşan Marki, Rahip'in düşünüşünden, karakterinden pek hoşlanmaya başladı. Sosyal bakımdan birbirinin hiç de dengi olmamakla birlikte, mektuplarında yavaş yavaş bir dostluk edası belirdi. Rahip Pirard, Marki'ye, zorla işinden çekilmesini istediklerini, bunun için de kendisine boyuna kötü davranıldığını söylerdi. Julien'e oynanan –biz de Rahip Pirard gibi söyleyelim– alçakça oyunu da Marki'ye anlattı.

O büyük soylu, pek zengin olmakla birlikte hiç de pinti değildi. Çok uğraştığı halde Rahip Pirard'a, dava yüzünden yazılacak mektupların giderlerini karşılar diye bile para kabul ettirememişti. Son olayı fırsat bilip Rahip'in pek sevdiği öğrencisine beş yüz frank gönderdi.

Mösyö Mole, zahmet edip mektubu kendi eliyle yazmıştı. Bu arada Rahip'i de düşündü.

Bir gün Rahip Pirard'a bir mektup getirdiler; bunda hemen Besançon hanlarından birine gitmesi, orada kendisine anlatılacak acele bir iş olduğu söyleniyordu. Handa Mösyö Mole'ün kâhyasını buldu. Bu adam ona, "Sayın Marki size arabasını gönderdi," dedi. "Bu mektubu okursanız göreceksiniz, dört-beş güne kadar Paris'e gitmeyi uygun bulacağınızı umuyor. Burada kaldığım süre içinde ben, Sayın Marki'nin Franche-Comté'deki topraklarını dolaşacağım. Dilediğiniz gün yola çıkarız."

Mektup kısaydı:

Sevgili dostum, taşra dağdağalarını başınızdan atın da gelip Paris'te rahat bir soluk alın. Size arabamı gönderiyorum; dört gün Besançon'da kalıp kararınızı bekleyecek. Ben de salıya kadar Paris'te sizi bekliyorum. Paris çevresinin en iyi papazlıklarından birine atanmanız için sizin "evet" demenizden başka bir eksik kalmadı. Bölgenizdeki en zengin kişi sizi daha hiç görmedi, ama size can ve gönülden bağlıdır; bu adamın adı (imza) Mole Markisi.

Sert yaradılışlı Rahip Pirard, on beş yıldan beri bütün düşüncelerini bağladığı bu okulu, düşmanlarıyla dolu olan bu okulu, kendi farkında değildi ama, pek severdi. La Mole'ün mektubunu, canını çok acıtacak olsa bile kaçınılmaz bir ameliyat yapacak bir cerrah diye karşıladı. İşinden çıkarılacağı besbelliydi. Kâhya ile üç gün sonra buluşmak üzere sözleşti.

Kırk sekiz saat bir kararsızlık ateşi geçirdi. Sonunda Mösyö Mole'e, bulduğu işi kabul ettiğini yazdı; Piskopos'a göndermek üzere de kilise üslubunun usta örneklerinden sayılabilecek, ama biraz uzunca bir mektup hazırladı. Yazdıklarından daha pürüzsüz, daha yürekten bir saygı gösterir cümleler kaleme almak doğrusu pek kolay değildir. Yine de Mösyö de Frilair'i bir saat olsun, Piskopos yanında küçük düşürmek için yazılan bu mektupta, yakınma nedenlerinin hiçbiri unutulmamıştı. Rahip Pirard, on beş yıl dişini sıkıp katlandığı halde artık çekemediği, kendisini Piskopos cenaplarının hizmetinden ayrılmaya sürükleyen en küçük mızmızca kötülükleri bile, birer birer sayıp dökmüştü.

Ocağından odununun çalındığını, köpeğinin zehirlendiğini bile anlattığı bu mektubu bitirince, Rahip Pirard bütün okuldakiler gibi saat sekizde yatıp uyumuş olan Julien'i uyandırttı. Ona güzel bir Latinceyle, "Piskoposluğun nerede olduğunu biliyor musunuz?" dedi, "Bu

mektubu oraya götürün. Tanrı'nın bildiğini kuldan ne saklayayım, orası kurt dolu bir yerdir. Kulağınızı da, gözünüzü de dört açın. Yanıtlarınıza yalan karıştırmayın, ama sizi dinleyenin size bir zararı dokunabilirse pek sevineceğini de aklınızdan çıkarmayın. Sizi böyle bir denemeden geçirebildiğim için çok sevinçliyim yavrum; bu sondur; çünkü, doğrusu söyleyeyim, bu götürdüğünüz mektup benim görevden ayrılış mektubumdur."

Julien durakladı. Rahip Pirard'ı severdi. Gerçi sağduyusu ona: "Bu namuslu adam buradan çekilince Sacré-Cœur Tarikatı benim işimi küçültür, belki de buradan kovdurtur," dedirtiyordu, ama Julien bir türlü kendini düşünemiyordu. Söylemek istediği bir şey vardı, bunu terbiyeli, nazikçe bir cümleye sıkıştırmak gerekiyordu; Julien de bunu beceremiyordu.

"Ne duruyorsunuz dostum, gitmeyecek misiniz?"

Julien, çekine çekine, "Şey, efendim," dedi, "okulu yönettiğiniz uzun zaman içinde bir şey biriktiremediğinizi söylüyorlar da... Benim altı yüz frangım var."

Okulun eski yöneticisi, soğuk bir tavırla, "Tanrı bunu da unutmaz," dedi. "Haydi siz piskoposluğa gidin. Geç oluyor."

Rastlantı işte, o akşam Rahip de Frilair, piskoposluk salonunda nöbetteydi; Piskopos, valiliğe yemeğe gitmişti. Julien mektubu Mösyö de Frilair'e verdi, ama onun kim olduğunu bilmiyordu.

Julien, bu rahibin, Piskopos'a yazılmış bir mektubu hiç çekinmeden açıp okuduğunu görünce şaştı. Piskopos Yardımcısı'nın güzel yüzünde, arası çok geçmedi, hoşnutlukla karışık bir canlılık belirdi, tavrı da daha ağırlaştı. O mektubu okurken, yüzünden fışkıran sağlığa dikkat etmiş olan Julien, onu iyice süzmeye zaman buldu. Bu yüz, bazı çizgilerinde son derece bir incelik olmasa daha ağır gözükebilirdi; ama yüzün bu güzel sahibi bir an dik-

kat etmese o incelik de ikiyüzlülüğe kadar varabilirdi. Oldukça çekik burun düpedüz bir çizgi oluşturuyor ve ne yazık ki, birçok bakımdan pek kibar sayılabilecek o yüzü bir tilki suratına benzemek zorunda bırakıyordu. Zaten, Mösyö Pirard'ın işinden çekilmesine pek ilgi gösteren bu Rahip pek zarif giyinmişti; şimdiye kadar hiçbir rahipte görmediği bu hal Julien'in çok hoşuna gitti.

Julien, Rahip Frilair'in özel becerisinin ne olduğunu sonradan öğrendi. Mösyö de Frilair, Paris hayatına alışmış, Besançon'a sürgün gelir gibi gelmiş bir ihtiyar olan Piskopos'u eğlendirmesini bilirdi. Bu Piskopos, balığı pek severdi, gözleri de iyi görmezdi. Rahip de Frilair, Monsenyör'ün yediği balığın kılçıklarını ayıklardı.

Julien, istifa mektubunu yeniden yeniden okuyan Rahip'e sessizce bakıp dururken, birdenbire gürültüyle kapı açıldı. Ağır giysiler giyinmiş bir uşak hızla geçti. Julien hemen kapıya doğru döndü ve boynunda piskoposluk haçı taşıyan kısa boylu bir ihtiyar gördü. Yerlere kadar eğildi. Piskopos, ona tatlı tatlı gülümseyip geçti. Rahip Frilair de Piskopos'un arkasından gitti; Julien salonda yalnız kalıp oranın sofuca görkemini doyasıya seyretti.

Feleğin sillesine uğramış, ama *emigré*[1] yıllarında gördüğü felaketlerle zekâsı hiç de körleşmemiş olan Besançon Piskoposu, yetmiş beşini geçmiş bir adamdı; on yıl sonra ne olup ne biteceği umurunda bile değildi.

Piskopos, "Şimdi dışarıda gözüme zeki bakışlı bir papaz okulu öğrencisi ilişti," dedi, "kimdir? Ne ister? Benim verdiğim emre göre bu saatte öğrencilerin çoktan uyumuş olması gerek..."

"Doğrusu, Monsenyör, bu öğrenci, çok uyanık bir

1. İhtilal zamanında kaçan Fransız soylularına verilen ad; göçmen. (Ç.N.)

genç, bize iyi bir haber getiriyor: Hizmetinizde bir tanecik Jansenci kalmıştı, o da istifasını veriyor. Rahip Pirard denen müthiş adam, artık sözden anlamaya başlamış."

Piskopos, kurnazca bir gülümsemeyle, "Siz de okula onun gibi bir yönetici zor bulursunuz," dedi. "Size o adamın değerini göstermek için yarın kendisini yemeğe çağıracağım."

Piskopos Yardımcısı, Rahip Pirard'ın yerine getirmek istediği adamın şöyle bir sözünü açmak istediyse de o akşam iş konuşmayı hiç istemeyen Piskopos, "Yenisinin nasıl geleceğini düşünmeden, hele bakalım eskisi nasıl gidiyor," dedi. "Şu öğrenciyi çağırın bakalım, çocuktan al haberi derler."

Julien çağrıldı. "Şimdi iki Engizisyoncu arasına düşeceğim," diye düşündü. Hiç bu kadar korkusuz olmamıştı.

Julien içeriye girerken, Mösyö Valenod'dan bile iyi giyinmiş iki uşak, Monsenyör'ün üstünü soyuyorlardı. Piskopos, Mösyö Pirard'ın sözünü açmadan önce, Julien'e dersleri üzerine birkaç şey sormayı uygun buldu. Biraz dinsel öğretiden söz etti ve Julien'in verdiği karşılıklara şaştı. Sonra sözü edebiyata döktü, Vergilius, Horatius, Cicero'dan söz etti.

Julien içinden, "Bu adlar yüzünden ben 198'inciliğe düştüm; ama artık oldu olacak ben kendimi göstereyim," dedi. İşi başardı: Kendisi de edebiyata pek meraklı olan, Latin şairlerini iyi bilen Piskopos, aldığı yanıtlara bayıldı.

Valilikteki ziyafette, hakkıyla ün kazanmış bir kız "Madelaine" adlı bir şiir okumuştu. Piskopos, edebiyat sözünü açınca Rahip Pirard'ı da, bütün işleri de unutmuş, öğrenciyle, Horatius zengin miydi, yoksul muydu, diye bir tartışmaya dalmıştı. Piskopos, şairin birkaç parçasını okumak istedi, ama belleği artık zayıflamıştı; Julien, hemen, hem de alçakgönüllülükle bütün şiiri okuyuveriyordu: Piskoposu en çok şaşırtan şey de, Julien'in

konuşma tavrını hiç bozmamasıydı; yirmi otuz Latince dizeyi, sanki okulda olup bitenleri anlatır gibi okuyuveriyordu. Vergilius'tan, Cicero'dan uzun uzun konuştular. Sonunda Piskopos, Julien'i kutlamaktan kendini alamadı.

"Doğrusu bundan iyi öğrenim olmaz," dedi.

Julien, "Monsenyör," dedi, "okulunuz, size övgülerinize benden bin kat daha yaraşır yüz doksan yedi öğrenci gösterebilir."

Bu sayıya şaşan Piskopos, "Bu da ne demek?" dedi.

"Monsenyör'ün huzurunda söylediğimin resmî belgesini de gösterebilirim. Okulun yıl sonu sınavında sorulanlara, bu anda Monsenyör'ün kutladığı yanıtları vererek 198. çıktım."

Piskopos, gülerek Mösyö de Frilair'e baktı:

"Anlaşıldı," dedi, "demek Rahip Pirard, bize en gözde öğrencisini göndermiş. Böyle olduğunu anlamalıydık; ama taşı gediğine koymak buna derler."

Sonra Julien'e dönüp ekledi:

"Buraya göndermek için sizi uykudan uyandırdılar, değil mi?"

"Evet, Monsenyör. Ben okuldan şimdiye kadar bir kere yalnız başıma çıktım, o da Corpus Domini yortusunda katedrali süslemek için Mösyö Chas-Bernard'a yardım etmek içindi."

Piskopos, "*Optime*," dedi, "demek ki tüy demetlerini sayvanın üzerine koyma cesaretini gösteren de sizsiniz. Her yıl, o tüylerin takılması bir cana mal olacak diye ödüm kopar. Dostum, siz çok ilerlersiniz; ama ben sizi böyle açlıktan öldürürsem parlak bir gelecek falan kalmaz."

Piskopos'un emri üzerine Malaga şarabı ile bisküvi getirdiler, Julien iştahla yedi; Piskopos'un, neşe ve iştahla yemek yenmesini görmekten pek hoşlandığını bilen Rahip Frilair de Julien'den gayretli çıktı.

Bu geçirdiği akşamdan gitgide zevk duyan Piskopos bir an kilise tarihinden söz etti. Julien'in bundan pek bir şey anlamadığını görünce, sözü Constantin çağındaki imparatorlar döneminde Roma İmparatorluğu'nun ahlaksal durumuna çevirdi. Çoktanrılı dönemin son yılları da, XIX. yüzyılın üzüntülü, sıkıntılı insanlarının kolunu kanadını kıran kaygı ve kuşku halini göstermişti. Monsenyör, Julien'in Tacitus'u bilmediğini, onun adını bile duymamış olduğunu anladı.

Julien, saf bir tavırla o yazarın yapıtlarının, okul kitaplığında bulunmadığını söyleyince, Piskopos şaştı; ama neşe ile, "Doğrusu buna sevindim," dedi. "Beni bir açmazdan kurtarıyorsunuz. Bana çok tatlı, hem de hiç ummadığım biçimde tatlı bir akşam geçirttiğiniz için size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyordum. Bizim okul öğrencileri arasında bu kadar bilgili bir genç bulunacağını hiç beklemiyordum. Gerçi öyle dindarca bir armağan sayılmaz ama, size bir Tacitus vereyim."

Piskopos, pek güzel ciltlenmiş sekiz kitap getirdi ve birinci cildin üzerine, kendi eliyle, Julien Sorel için övgü dolu Latince bir cümle yazmak istedi. Piskopos, Latincesinin kusursuzluğu ile övünürdü; sonunda Julien'e, o akşamki konuşmasına hiç de benzemeyen ciddi bir eda ile, "Delikanlı," dedi, "uslu olursanız bir gün size emrimdeki papazlıkların en iyisini veririm, hem de piskoposluk sarayına yakın bir yerde; ama uslu olmalısınız."

Saat on ikiyi çalarken Julien kitapları koltuğunda piskoposluktan çıktı; şaşkınlık içindeydi.

Monsenyör, Rahip Pirard'ın sözünü bile açmamıştı. Julien, en çok Piskopos'un son derece nazik olmasına şaşmıştı. O kadar doğal bir saygınlıkla, böylesine nazikliğin bir araya gelmesini düşünemezdi bile. Hele Rahip Pirard'ın somurtkan yüzüyle karşılaşınca bu zıtlık onu büsbütün şaşırttı. Rahip Pirard, Julien'i sabırsızlıkla bek-

liyordu; görür görmez kalın bir sesle bağırdı:

"*Quid tibi dixerunt?*"[1]

Julien, Piskopos'un sözlerini Latinceye çevirirken kafası karışıyordu.

Okulun eski yöneticisi, o sert sesi ve zariflik nedir bilmez tavrıyla, "Fransızca söyleyin," dedi; "Monsenyör'ün sözlerini bir şey katmadan, bir şey atlamadan, olduğu gibi aktarın."

Yaldızlı kenarlarına sanki tüyleri ürpererek baktığı o güzel kitapları karıştırarak, "Bir piskoposun genç bir papaz okulu öğrencisine Tacitus'un yapıtlarını vermesi de oldukça garip doğrusu!" dedi.

Piskoposlukta neler konuştuklarını uzun uzun anlattırıp dinledikten sonra Julien'in, odasına gitmesine izin verdiğinde saat ikiyi bulmuştu.

"Birinci cildi, Monsenyör'ün övdüğü cildi bana bırakın," dedi. "Bu Latince cümle, ben gittikten sonra bu okulda sizi pek çok beladan korur."

"*Erit tibi, fili mi, successor meus tanquam leo quaerens quem devoret.*"[2]

Ertesi sabah Julien, kendisiyle konuşan arkadaşlarının durumunda bir tuhaflık gördü. Kendisi de daha sakıngan, daha çekingen davrandı. "İşte," dedi, "Mösyö Pirard'ın istifasının etkisi. Herkes haber almış, bana da onun gözde öğrencisi diye bakıyorlar. Bu adamların bana yaptıklarında bir hakaret olmalı." Ama kendisi onların hangi davranışının bir hakaret sayılacağını kestiremiyordu. Yatakhaneler boyunca rastladıklarının gözlerinde kinden eser yoktu. "Bu da ne demek? Herhalde bir tuzak olacak, aman dikkat edelim." Sonunda Verrières'li genç,

1. (Lat.) Ne dediler? (Ç.N.)

2. (Lat.) "Çünkü, oğlum, benim yerime gelecek adam sana karşı, parçalamak isteyen bir aslan olacaktır." (Ç.N.)

ona gülerek, "*Conelii Taciti opera omnia*," (Cornelius Tacitus'un bütün yapıtları) dedi.

Bu sözü duyanların hepsi birer birer gelip Julien'i, yalnız Monsenyör'ün böyle güzel bir armağanına değil, kendisiyle iki saat konuşmak şerefine nail olduğu için kutladılar. En küçük noktalara varıncaya kadar her şeyi duymuşlardı. O andan sonra kimsede kıskançlık sezilmedi; herkes Julien'e yaranmaya çalışıyordu, daha bir gün önce ona karşı son derece küstahlık eden Rahip Castanède bile, gelip koluna girdi ve onu öğlen yemeğini birlikte yemeye çağırdı.

Julien'in yaradılışı gereği, o kaba heriflerden gördüğü kabalık pek gücüne gitmişti; yaltaklıklarından ise iğrendi ve hiç hoşlanmadı.

Öğlene doğru Rahip Pirard okuldan ayrıldı; ama önce öğrencileri toplayıp onlara kısa, kendi gibi sert sözler söyledi:

"Dünyanın onurlarına ermek, toplumun nimetlerine kavuşmak, emretmek, yasaları hiçe saymak, herkese karşı küstahlık edip yine hiçbir ceza görmemek zevkini mi tatmak istersiniz? Yoksa yarın ahrette ruhunuzun selamete ermesini mi? Bunlara götürecek iki ayrı yolun hangileri olduğunu anlamak için, en geri kalanların bile gözlerini açıp bir bakması yeter."

Rahip Pirard, kapıdan çıkar çıkmaz Sacré-Cœur Tarikatı sofuları okulun küçük kilisesine koşup bir *Te Deum* okudular. Eski müdürün konuşmasını ciddiye alan olmadı. Herkes, "Görevinden alındığına kızmış, söyleniyor," dedi. Öğrencilerden hiçbiri, bir kimsenin, zengin müteahhitlerle sıkı fıkı olmaya elverişli bir işten kendi isteğiyle çekilebileceğine inanmak bönlüğünü göstermedi.

Rahip Pirard gidip Besançon'un en güzel hanında oda tuttu; hiç yoktan birkaç iş bahane edip orada iki gün kalacağını söyledi.

Piskopos onu yemeğe çağırmıştı; Rahip Frilair'le şaka olsun diye, onun değerini, bilgisini ortaya çıkarmaya çalıştı. Yemeği bitirecekleri sırada Paris'ten garip bir haber geldi: Rahip Pirard, güzel bir işe, Paris'ten dört fersah ötede N... papazlığına atanmıştı. İyi yürekli Piskopos onu candan kutladı. Bütün bu işi "ustaca bir oyun" diye karşılayıp keyiflenmişti. Rahip Pirard, bir kat daha gözüne girdi. Ona Latince yazılmış çok parlak bir hoşnutluk belgesi verdi ve buna karşı koymaya kalkışan Rahip Frilair'i susturdu.

O akşam Monsenyör, Rubempré Markisi'nin konağına gidip orada Rahip Pirard'dan hayranlıkla söz etti. Besançon'un kibarlar çevresi, o haberi ilgiyle karşılamıştı; Rahip Pirard'ın gördüğü bu olağanüstü lütuf türlü türlü yorumlara, tahminlere kapı açmıştı. Onun pek yakında piskopos olacağını umanlar bile vardı. En ince görüşlüler, Mösyö Mole'ü bakanlığa geçmiş sayıp Mösyö de Frilair'in herkesin içinde büyüklük taslamasına gülümsemekten çekinmediler.

Ertesi sabah sokakta Rahip Pirard'ın neredeyse peşine düşüyorlardı; Marki'nin davasına bakan yargıçlarla konuşmaya gittiği zaman dükkâncılar kapılarının önüne çıktılar. Rahip Pirard o gün, ilk olarak, yargıçlardan nazikçe bir kabul gördü. Bütün bu gördüklerine içerleyen sert huylu Jansenci, Mole Markisi için seçtiği avukatlarla uzun uzun çalıştı ve Paris'e hareket etti. Kendisini uğurlamaya gelmiş ve arabanın armasına ağızlarının suyu akarak bakmış olan dostlarından iki-üç papaza, okulda on beş yıl müdürlükten sonra Besançon'dan cebinde ancak beş yüz frankla ayrıldığını ağzından kaçırdı. Bu dostları onu ağlayarak kucakladıktan sonra aralarında, "Bizim Rahip bu yalanı kıvırmasa daha iyi ederdi, pek de gülünç bir yalan!" dediler.

Rahip Pirard'ın, Marie Alacoque, Sacré-Cœur Tari-

katı, Cizvitler ve Piskopos'a karşı tek başına altı yıl uğraşmak için gereken gücü ancak içtenliğinde bulmuş olması, gözlerini para hırsı bürümüş ayaktakımının anlayacağı şeylerden değildi.

30

Büyüklük ardında bir adam

"Artık bir tek soyluluk kaldı, o da dük unvanı; markilik gülünç bir şey; dük sözünü duyunca insanın başı dönüyor."

Edinburgh Review

Mole Markisi, Rahip Pirard'ı karşılarken, ilk bakışta büyük bir terbiye eseri gibi görülen, ama anlayanlar için terbiyesizlik olan o büyük soylu yapmacıklarına kalkışmadı. Bu, boşuna zaman geçirmek olurdu; büyük işlerde oldukça ilerlemiş olan Marki'nin ise kaybedilecek zamanı yoktu.

Altı aydır gerek Kral'a, gerek ulusa yeni bir kabine kabul ettirmek için binbir yola başvurarak çabalayıp duruyordu; bu kabine, iş başına geçince, Mole Markisi'ne karşı olan gönül borcunu göstermek için ona düklük unvanı verecekti.

Marki, yıllardan beri Besançon'daki avukatından, Franche-Comté'deki davaları hakkında açık ve tam bir rapor istiyorsa da bunu bir türlü elde edemiyordu. O ünlü avukatın ne suçu vardı? İşi kendi anlayamayınca nasıl anlatırdı?

Rahip Pirard'ın getirdiği küçük kâğıt ise her şeyi aydınlatıyordu. Marki, hatır sormak falan gibi görgü gereği

sözleri dört-beş dakikada bitirip, "Sayın rahip," dedi, "benim rahatlık, genişlik içinde olduğum söylenir, ama ben, doğrusu çok önemli iki küçük şeyle ciddi olarak uğraşmaya zaman bulamıyorum; biri ailem, biri de işlerimdir. Servetimi, büyüklüğün ne olduğunu bilerek yönetirsem çok ileri götürebilirim; zevkime sefama bakarım, bir insan için en önemli şey de budur..."

Rahip Pirard, akıllı bir adamdı, ama bir ihtiyarın bu kadar açıkça zevk, sefa sözü etmesini duyunca gözleri açılıvermişti. Marki, onun bu sözlere şaştığını görünce, "Yani bence en önemli olan..." dedi. Sözünü bu kadarla kesmedi. "Hiç kuşkusuz," dedi, "Paris'te çalışma denen şey vardır, ama o, evlerin beşinci katında bulunur; oysa ben birine yaklaştım mı, o adam hemen ikinci katta bir apartman tutar, karısı da bir kabul günü koyar, artık onların işi gücü kibarlaşmak ya da kibar gözükmektir. Karınları doydu mu, bundan başka işleri kalmaz.

Davalarım için söylemiyorum; onların hepsi için ayrı ayrı her biri için avukatlarım var, ölesiye çalışıyorlar; daha geçen gün bir tanesi veremden gidiverdi. Şöyle toptan işlerim için söylüyorum; benim için bir kâğıt yazarken, yaptığı işi biraz ciddiyetle düşünecek bir adam bulabilmekten, sizi Tanrı inandırsın Mösyö, üç yıldır umudumu kestim. Zaten yol açsın diye anlatıyorum.

Size saygım, sevgim vardır. Daha ilk olarak konuşmamıza rağmen cesaret edip söyleyeyim, sizi severim. Sekiz bin frank yıllıkla ya da bunun iki katıyla, benim yardımcım olmak ister misiniz? Size bu parayı vermekle, yemin ederim ki kazanmış olurum; günün birinde birbirimizle anlaşamayacak olursak şimdiki yeriniz de yine hazırdır."

Rahip buna yanaşmadı; ama o günkü konuşmalarının sonuna doğru Marki'nin gerçekten sıkıntıda olduğunu görünce aklına bir şey geldi:

"Bizim okulda yoksul bir genç bıraktım," dedi; "yanılmıyorsam, orada çok eziyet çekecektir. Yalnızca bir papaz olsaydı, şimdiden rahat ederdi.

Şimdilik Latinceden, İncil'den başka bir şey bilmez, ama günün birinde vaizlik için olsun, müminlere yol göstermek için olsun, yetenekli olduğunu kanıtlaması, olmayacak şey değil. Ne yapacağını bilmem; ama herhalde kutsal ateşten payını alabilir, çok ilerleyebilir. Gerek insanları, gerek işleri sizin gibi gören bir piskoposumuz olsa, o genci onun yanına verirdim."

Marki, "Kimin nesidir?" diye sordu.

"Besançon köylerinden bir kerestecinin oğlu diyorlar, ama bence bir zenginin piçi olmalı. Bir gün imzasız, daha doğrusu sahte imza ile bir mektup aldı, içinde beş yüz franklık bir poliçe vardı."

"Anladım, Julien Sorel'den söz ediyorsunuz."

Rahip şaşkınlıkla, "Adını nereden biliyorsunuz?" diye sordu; bunu sorduktan sonra da kızardı. Marki, "Orasını söyleyemem," dedi.

Rahip, "Onu yardımcı olarak bir deneyin," dedi, "çalışkan, akıllı gençtir, herhalde denemekten bir şey çıkmaz."

Marki, "Bir deneriz," dedi, "ama polis müdüründen ya da herhangi bir kimseden para alıp burada hafiyeliğe kalkacak bir adam olmasın. Bundan başka bir kaygım yok."

Rahip Pirard, Julien'in huyundan, namusundan emin olunabileceğini söyleyince, Marki cebinden bin frank çıkardı ve, "Bunu Julien Sorel'e gönderin, yol harçlığı edip gelsin," dedi.

Rahip, "Sizin Paris'te yaşadığınız pek belli," dedi. "Biz zavallı taşralıları, hele Cizvitlerle dost olmayan rahipleri ezen baskının ne olduğunu bilmezsiniz. Julien Sorel'in yola çıkmasına izin vermezler, kurnazca birtakım bahaneler çıkarırlar, hastadır diye yanıt gelir, mektu-

bun postada kaybolduğu söylenir, daha bin türlü şey uydururlar."

Marki, "Ben bakanla konuşur, Piskopos'a mektup yazdırırım," dedi.

Rahip, "Bir noktayı unutuyorum," dedi, "o delikanlı öyle soylu değildir, ama gönlü pek yücedir, onuruna dokunulursa hiçbir işinize yaramaz,[1] sersemleşiverir."

Marki, "Böyle kimseleri severim," dedi, "onu oğluma arkadaş ederim, yeter mi?"

Birkaç gün sonra Julien, Châlon'dan postaya verilmiş bir mektup aldı. Bunda kendisi için Besançon tüccarlarından birine para gönderildiği ve hemen yola çıkıp Paris'e gitmesi söyleniyordu. Mektupta uydurma bir imza vardı, Julien yazıyı da tanımıyordu, ama on üçüncü sözcüğün altında bir mürekkep lekesi görünce[2] titredi: Rahip Pirard ile mektuplarına böyle bir işaret koymaya sözleşmişlerdi.

Arası bir saat geçmedi, Julien'i piskoposluğa çağırdılar; orada neredeyse babaca bir sevgiyle karşılandı. Monsenyör, Horatius'un mısralarını da söze karıştırarak, Paris'te ereceği yüksek mevkiler için onu ince, zarif sözlerle kutluyor ve Julien'in, teşekkür olarak, işin aslını anlatmasını bekliyordu. Julien bir şey söylemedi, zaten kendisi de bir şey bilmiyordu; onun böyle bir şey söylememesi, Monsenyör'ün gözünde önemini daha da arttırdı. Piskoposluktaki küçük papazlardan biri belediyeye bir mektup yazdı; başkan da, imzalanmış, ama yolcunun adı açık bırakılmış bir yol izin belgesini kendi eliyle getirdi.

1. Stendhal'in eki: "Rahip Pirard ile olan konuşmaları, bu ciheti göz önünde tutarak düzeltmek gerek. Aceleciliğim beni bu yanılgıya düşürdü." (Ç.N.)

2. Romanın bugün basılan biçiminde de işaret, mürekkep lekesi değil, yapraktır. Ama Stendhal, Bucci'nin sakladığı nüshada, bunu değiştirmiş, neden olarak da şunu göstermiştir. "Mektubu açacak hafiyenin yaprağı yeniden yerine koymaması olasılığı vardır." (Ç.N.)

O gece, saat daha on ikiyi bulmadan, Julien, Fouqué'nin evine vardı; dostunun büyük umutlar beslemesine elverişli gibi gözüken bu hal, sessizce düşünen Fouqué'yi sevindireceği yerde şaşkınlığa düşürdü. Hâlâ liberal olan bu seçmen, "Sonunda ne olacak, biliyor musun?" dedi. "Seni hükümette önemli bir göreve getirecekler, öyle bir girişimde bulunacaksın ki, gazeteler seni aşağılayıcı yazılar yazacaklar. Bundan sonra senin adını, seni küçük düşürecek, utandıracak işler arasında duyacağım. Şunu aklından çıkarma: İnsanın, kendi malı olan bir odun işinden yüz altın kazanması, isterse Süleyman Peygamber'in hükümeti olsun, hükümetten kırk bin frank kazanmaktan, sırf para bakımından bile kat kat hayırlıdır."

Julien bütün bunları, bir köy burjuvasının dar kafalılığı olarak karşıladı. Artık kendisi de, büyük işler sahnesine çıkabilecekti. Büyük umutlar olsun da, isterse güvenliği olmasın, umurunda değildi. Bu yürek artık açlıktan ölme korkusunu taşımıyordu. Oldukça entrikacı, oldukça ikiyüzlü, ama hepsi de Besançon Piskoposu ve Agde Piskoposu kadar görgülü insanlarla dolu diye göz önüne getirdiği Paris'e gidebilmek mutluluğu onun gözünde her şeyi silip örtüyordu. Dostuna, Rahip Pirard'ın sözünden çıkmayacağını, sanki kişisel iradesi elinden alınmış gibi olduğunu söyledi.

Ertesi sabah Verrières'ye vardığı zaman, dünyanın en mutlu adamıydı; Madam de Rênal'i görebileceğini umuyordu. Önce ilk koruyucusu Rahip Chélan'ı görmeye gitti. Rahip Chélan onu sert bir yüzle karşıladı ve selamına karşılık vermeden, "Benim size iyilik etmiş olduğumu, bana karşı minnettarlık beslemeniz gerektiğini kabul eder misiniz?" dedi. "Bunu kabul ederseniz yemeğinizi benimle yersiniz, ben size başka bir at bulduru-rum, siz de Verrières'den hemen, hiç kimseyi görmeden, çıkar gidersiniz."

Julien, okul tavrıyla, "Duyduk, uyduk,"[1] dedi. Artık yalnız din bilgisi ve Latince edebiyat sözü ettiler.

Ata bindi, bir fersah kadar gitti, sonra gözüne bir koru ilişti; çevresine bakındı, görecek kimse yoktu, hemen koruya saptı. Güneş batarken atı bir köylüye verip geri gönderdi. Geç vakit bir köylünün evine girdi, adamı bir merdiven satmaya ve Verrières'ye *Cours de la Fidélite* üstündeki koruya kadar birlikte gelmeye razı etti.

Köylü, Julien'den ayrılırken içinden geçirdi:

"Bilmem bir asker kaçağına mı, yoksa bir kaçakçıya mı uydum? Ama bana ne! Merdiven için iyi para aldım; ben de ömrümde hiç feleğin çemberinden geçmemiş değilim ya!"

Gece kapkaranlıktı. Saat bire doğru Julien, sırtında merdivenle, Verrières'ye girdi. Mösyö de Rênal'in o güzel bahçelerinden geçen iki duvar arasında yaklaşık iki metre derinlikten akan selin yatağına, fırsat bulur bulmaz indi. İçinden, "Acaba köpekler beni nasıl karşılar?" diyordu. İşin en zor tarafı buydu. Köpekler havladı ve koşarak onun üstüne atıldılar, ama Julien hafiften bir ıslık çalınca köpekler gelip sürtündüler.

Parmaklıkların hepsi kapalıydı, ama Julien, bir taraçadan öbürüne çıkarak kolayca Madam de Rênal'in yatak odası penceresinin altına kadar geldi; bu oda, bahçe tarafından, yerden iki, en çok üç metre yüksekliktedir.

Pencerenin tahta kanadında, yürek biçiminde açılmış bir delik vardı; Julien bunu pek iyi hatırladı. Bu deliğin arkasından bir kandil ışığı belirmediğini görünce pek üzüldü.

"Aman Tanrım!" dedi, "Bu gece bu odada Madam de Rênal yatmıyor mu, yoksa kandil mi sönmüş? Acaba

1. "Duyduk, uyduk" daha çok tekke dili oluyor. Semi'na ve ata'na belki daha iyi olurdu. Fransızcası: *Entendre c'est obéir.* (Ç.N.)

şimdi nerede yatıyor? Mademki köpekler burada, demek kendileri de Verrières'de; ama bu odada karşıma Mösyö de Rênal ya da bir yabancı çıkıverirse ne kepazelik olur!"

En akıllıca iş, çekip gitmekti; ama böyle bir davranış Julien'e iğrenilecek bir şey gibi geliyordu. "Bir yabancı varsa, merdiveni de bırakır, tabana kuvvet kaçarım; ama bir de onu bulursam, beni kim bilir nasıl karşılar! Vicdan azabı çekiyormuş, sofuluğa düşmüş, bunlar doğru, ama yine de beni düşünüyor. Düşünmese mektup gönderir miydi?" Bunu hatırlayınca kararını verdi.

Yüreği titriyordu, ama onu görmeden dönmektense ölümü göze almıştı, pencereye küçük çakıltaşları attı; yanıt alamadı. Merdivenini pencerenin yanına dayadı ve çıkıp tahta kanada eliyle, ilkin yavaşça, sonra hızlı hızlı vurdu. İçinden, "Her yer karanlık, ama kafama bir kurşun yiyebilirim," diye düşündü. Bu düşünce, giriştiği delice işi bir yiğitlik sorunu durumuna getiriverdi.

"Bu odada bu gece ya kimse yok," dedi, "ya da içeride biri varsa bile, artık uyanmıştır. Demek artık ondan çekinmeye imkân da, gerek de kalmadı; şimdi öteki odalarda yatanların duymamasına dikkat etmeliyim."

İndi, merdiveni tahta kanatlardan birine dayadı, yine çıktı ve elini yürek biçimi delikten sokup, kanadı kapayan çengelin telini buldu; bu işi oldukça çabuk başardı. Teli çekti; kanadın artık serbest kaldığını ve çekilince açıldığını görünce anlatılmakla bitmez bir sevinç duydu. "Bunu yavaş yavaş açmalı, sesimi tanıtmalı." Kanadı, başı girecek, geçecek kadar açtı; bir yandan da,"Yabancı değil, yabancı değil," diyordu.

İçeriye kulak verdi ve odayı kaplayan derin sessizliğin hiç bozulmadığına inandı. Şöminede, kısılmış olsun, bir kandil bile yoktu; bu hiç de hayra alamet değildi.

"Aman kurşuna dikkat!" Biraz düşündü, sonra par-

mağıyla cama vurdu. Yanıt gelmedi; daha hızlı vurdu. "Camı kırmak gerekirse ondan da çekinmem; bu işi sonuna kadar götüreceğim." Artık çok hızlı vuruyordu; zifiri karanlık içinde, odada kımıldanan bir beyaz gölge görür gibi oldu. Biraz sonra hiç kuşkusu kalmadı, ağır ağır ilerleyen bir beyaz gölge gördü. Alnını dayadığı camın öte yanında birdenbire bir yüz belirdi.

Ürperip biraz geriledi. Ama gece öyle karanlıktı ki, bu kadar yakından gördüğü halde yine o yüz, Madam de Rênal'in midir, değil midir, anlayamadı. O gölgenin bağırıp yardım istemesinden korkuyordu; deminden beri köpeklerin merdivenin çevresinde dolaşıp homurdandıklarını duyuyordu. Oldukça yüksek sesle, "Yabancı değil, benim!" deyip duruyordu. Yine yanıt yok: Beyaz hayalet kaybolmuştu. "Ne olur açın, size söyleyeceklerim var, çok mutsuzum!" Camı kırasıya vuruyordu.

Bir çıtırtı duyuldu; pencerenin demir sürmesi açılıyordu; Julien camı itip odaya atlayıverdi.

Beyaz hayalet uzaklaşıyordu; Julien onun kollarını tuttu ve bir kadın olduğunu anladı. Bütün yiğitlik düşünceleri uçuverdi. "Ya oysa, acaba ne der?" Hafif bir çığlık duyup da o kadının Madam de Rênal olduğunu anlayınca, Julien'in ne hale girdiğini düşünün artık.

Onu kollarının arasında sıktı; Madam de Rênal titriyordu, Julien'i itecek gücü yoktu.

"Deli misiniz? Ne yapıyorsunuz?"

Titreyen sesi bu bir-iki sözcüğü bile güçlükle söylüyordu. Julien, onun kızgınlığının, yapmacık bir tavır olmadığını anladı.

"On dört aydır süren bu acı ayrılıktan sonra sizi görmek istedim."

"Çıkın, hemen buradan gidin. Ah! Mösyö Chélan, mektup yazmama niçin izin vermediniz? Şimdi bu felaket başıma gelmezdi."

Julien'i kendisinden beklenmeyen bir güçle itti; kesik kesik, "Ben ettiklerime pişman oldum, Tanrım lütfetti de gözümü açtı. Gidin! Gidin!" deyip duruyordu.

"On dört aylık bu mutsuzluktan sonra sizinle konuşmadan gitmeme imkân mı var? Bütün yaptıklarınızı bilmek isterim. Sizi çok sevdim, benden bu güveni esirgeyemezsiniz... her şeyi öğrenmek isterim."

Bu buyurgan tavır, Madam de Rênal'in, bütün kararlarına rağmen yüreğini sarıverdi.

Julien, onu tutkuyla kucaklamış ve kurtulmak için yaptığı bütün çabalara karşı koymuş olan kollarını gevşetti. Onun bu hareketi, Madam de Rênal'e biraz güven verdi. Julien, "Merdiveni çekeyim," dedi, "uşaklardan biri gürültüden uyanıp bahçeye çıkarsa merdiveni görmesin, kendimizi ele vermiş oluruz."

"Merdiveni almayın, siz çıkın gidin," dedi. "İnsanların duyup görmesinden bana ne? Sizin bana bu yaptığınızı Tanrı görüyor, beni o cezalandırır. Bir zamanlar size karşı beslediğim, ama artık kurtulduğum duygulardan alçakça yararlanmak istiyorsunuz. Duyuyor musunuz, Mösyö Julien."

Julien, gürültü olmasın diye merdiveni yavaş yavaş çekiyordu.

"Kocan kasabada mı?" diye sordu. Böyle "sen" demesi, Madam de Rênal'e meydan okumak için değildi; yalnızca eski alışkanlıkların etkisiyleydi.

"Rica ederim benimle böyle konuşmayın, yoksa kocamı çağırırım. Ne olursa olsun deyip sizi kovmamakla çok yanıldım. Size acıyorum..."

Madam de Rênal, bunu, Julien'in gururuna dokunsun diye söylüyordu, onun pek onurlu olduğunu bilirdi. Julien aralarındaki aşk bağına pek güveniyordu; Madam de Rênal'in onu böyle hoyratça kırıvermesi, senli benli konuşmayı kabul etmemesi Julien'in aşk heyecanını bir

ateşli sayıklamaya döndürdü. Madam de Rênal'e ta yürekten gelen, soğukkanlılıkla dinlenmesi pek güç olan bir edayla, "Ya!" dedi, "Demek artık beni sevmiyorsunuz."

Madam de Rênal karşılık vermedi; Julien ise acı acı ağlıyordu.

Gerçekten, söz söylemeye gücü kalmamıştı.

"Demek ömrümde beni sevmiş biricik insan da beni tümden unuttu! Artık yaşamak neye yarar?"

Bir erkeğe rastlamak tehlikesi kalmayalı beri bütün cesareti silinivermişti; artık yüreğinden her şey, aşktan başka her şey silinip gitmişti. Uzun süre için için ağladı. Madam de Rênal'in elini tuttu; kadın çekmek istedi ama çırpınma denebilecek birkaç davranıştan sonra Julien'in avucu içine bıraktı. Çok karanlıktı; ikisi de Madam de Rênal'in yatağına oturmuşlardı.

Julien, "On dört ay önce böyle miydi?" diye düşündü; gözyaşları daha da arttı. "Demek ayrılık insanın bütün duygularını silebiliyor. Ben kalkıp gideyim, daha iyi."

Sonunda Julien bu sessizlikten sıkıldı ve hıçkırıkların kestiği, kederden sönmüş bir sesle, "Ne oldu size, lütfen söyleyin," dedi.

Madam de Rênal sert bir sesle karşılık verdi; her türlü duygudan uzak, Julien'in başına kakar gibi bir tavrı vardı:

"Ne olacak!" dedi, "Siz buradan gittiğinizde benim suçlarımı kasabada duymayan kalmamıştı. Sizin davranışlarınızda o kadar ihtiyatsızlık vardı ki! Birkaç gün sonra, benim en üzüntülü bir zamanımda pek saygıdeğer Mösyö Chélan benimle görüşmeye geldi. Uzun süre beni suçlarımı açıklatmaya çalıştı ama ağzımdan tek söz alamadı. Bir gün beni Dijon'a, günah çıkardığım kiliseye götürmeyi akıl etti. Orada cesaret edip sözü kendisi açtı..."

Gözyaşları, Madam de Rênal'in sözünü kesiyordu:

"Keşke yerin dibine geçseydim! Her şeyi anlattım. O temiz yürekli adam lütfetti de beni nefretiyle ezmedi. O

da benimle üzüldü. O vakitler her gün size uzun uzun mektuplar yazıyor; ama göndermeye bir türlü cesaret edemiyordum; onları sıkı sıkıya saklıyor, pek mutsuzluk duyduğum zaman da odama kapanıp okuyordum. Sonunda Mösyö Chélan o mektupları kendisine vermeme beni razı etti. Birkaçı biraz daha ihtiyatlıca yazılmıştı, onları size göndermiştim; ama siz karşılık vermiyordunuz."

"Yemin ederim ki okulda senden bir tek mektup bile almadım."

"Aman Tanrım, acaba kimin eline geçti?"

"Benim çektiğim üzüntüyü bir düşün, seni katedralde gördüğüm günden önce öldün mü, kaldın mı, bilmiyordum."

"Tanrı bana acıdı da ben ona karşı, çocuklarıma, kocama karşı ne kadar suçum olduğunu, günahlarımı anladım. Kocam beni hiçbir vakit, o zamanlar sizin beni sevdiğinizi sandığım gibi sevmemişti..."

Julien onun kollarına atıldı; bunda tasarlanmış hiçbir şey yoktu, kendinden geçmiş gibiydi. Ama Madam de Rênal onu itti ve yine pek zayıflık göstermeden konuşmasını sürdürdü:

"Benim saygıdeğer dostum Mösyö Chélan, bana, Mösyö de Rênal'le evlenmekle bütün sevgi duygularımı, hem de hayatımı altüst eden o tanışmadan önce bilmediğim sevgi duygularımı bile ancak ona, ancak kocama yöneltmeyi ta başından üzerime almış olduğumu anlattı... Büyük bir özveriyle o pek sevdiğim mektupları Mösyö Chélan'a verdikten sonra hayatım mutluluk içinde değilse bile, oldukça huzur içinde geçti. Bu huzuru bozmayın. Benim için bir dost olun. Dostlarımın en iyisi olun."

Julien, onun ellerini öpmeye başladı; Madam de Rênal Julien'in hâlâ ağlamakta olduğunu anladı.

"Ağlamayın, yüreğimi parçalıyorsunuz... Şimdi de siz söyleyin, siz ne yaptınız?"

Julien bir şey söyleyemiyordu. Madam de Rênal, "Papaz okulunda nasıl bir hayat geçirdiğinizi bilmek istiyorum, sonra kalkıp gidersiniz," dedi.

Julien, neler anlattığını pek düşünmeden, ilkin karşılaştığı sayısız entrikalardan, kıskançlıklardan, danışmanlığa atanmasından, sonra ise hayatının daha bir huzur içinde geçtiğinden söz etti.

"Sonra," dedi, "uzun zaman bana hiçbir haber göndermediğiniz halde... Böyle susmanız hiç kuşkusuz bana bugün gördüklerimi, yani beni sevmediğinizi, sizin için büsbütün bir yabancı olduğumu anlatmak içindi..."

Madam de Rênal onun ellerini sıktı.

"İşte böyle beni uzun zaman habersiz bıraktıktan sonra bir gün bana beş yüz frank para gönderdiniz."

Madam de Rênal, "Hayır, ben size para göndermedim," dedi.

"Her türlü kuşkuyu önlemek için Paul Sorel diye imzalanmış. Paris'ten postaya verilmiş bir mektup..."

Bu mektubun kimden gelebilmiş olacağı üzerine küçük bir tartışma çıktı. Artık aralarındaki duygusal durum değişmişti. Madam de Rênal de, Julien de, farkına varmadan törenli, kurallı tavırlarını bırakmışlar, şefkatli bir dostluk edasıyla konuşuyorlardı. Ortalık koyu karanlık olduğundan birbirlerini görmüyorlardı, ama sesleri her şeyi anlatmaya yetiyordu. Julien kolunu sevgilisinin beline sardı; bu davranış oldukça tehlikeliydi. Madam de Rênal, Julien'in kolunu itmek istediyse de Julien kurnazlık edip ona, hayatının ilgiye değer bir parçasını anlatmaya başladı. Kol sanki unutulup bulunduğu yerde kaldı.

Beş yüz franklık çekin kimden gelmiş olabileceği üzerine birçok tahminlere girişildikten sonra Julien yine okul hayatını anlatmaya başlamıştı; geçmiş günlerin, şimdi başına gelenle karşılaştırılınca pek ilgisini uyandır-

mayan geçmiş günlerin sözünü ederken duygularını yenebiliyordu. Bütün dikkati bu gece ziyaretinin nasıl bitebileceği üzerine toplandı. Ara sıra ona yine, kesip atar gibi bir tavırla, "Haydi kalkın gidin," deniyordu.

Julien içinden, "Kovulmak benim için ne ağır şey olur! Bütün hayatımı zehirleyebilecek bir acı duymama yeter; bana mektup da yazmaz. Buralara bir daha ne vakit döneceğim Tanrı bilir!" dedi. Şimdi içinde bulunduğu durumun hazzını o andan sonra tadamaz oldu. Taparcasına sevdiği bir kadının yanına oturmuş, onu neredeyse kucaklamıştı; bir vakitler büyük mutluluklar tattığı bir odada, derin bir karanlık içindeydi; sevdiği kadının ağladığını, hem de onun göğsünün hareketinden hıçkırdığını da anlıyordu. Tam böyle bir zamanda, düşüncesizlik edip sakin bir politikacılık göstermeye kalktı; okul bahçesinde, kendisinden güçlü bir arkadaşının kötü bir şakasına uğradığında ne kadar hesaplıca ve sakince hareket ederse, şimdi de öyle sakin ve hesaplı olmak istedi. Sözünü uzatıyor, Verrières'den ayrılalı beri ne kadar acılı bir hayat geçirdiğini anlatıyordu. Madam de Rênal, içinden, "Bir yıldır birbirimizden ayrıyız, ona sevgimizi hatırlatacak hiçbir şey de yoktu, ama o hep Verrières'de geçirdiği güzel günleri düşünmüş; bense onu unutuyordum..." Hıçkırıkları bir kat daha arttı. Julien, anlattıklarının ilgiyle dinlendiğini gördü. Artık son kozunu da oynamak zamanı geldiği anladı: Birdenbire, sözü hiç hazırlamadan, Paris'ten gelen mektuptan söz etti, "Monsenyör Piskopos'a veda ettim," dedi.

"Ne? Siz Besançon'a dönmeyecek misiniz? Bizden büsbütün ayrılıyor musunuz?"

Julien, artık kararını vermiş bir adam tavrıyla, "Evet," dedi, "hayatımda en çok sevdiğimin bile beni unuttuğu bu yerlerden, bir daha dönmemek üzere ayrılıyorum. Paris'e gidiyorum..."

Madam de Rênal pek yüksek bir sesle, "Paris'e mi gidiyorsunuz?" diye bağırdı.

Ağlamaktan boğuklaşmış sesinden, heyecanının son dereceyi bulduğu belliydi. Julien'in böyle bir destek görmeye ihtiyacı vardı. Şimdi girişeceği iş, her şeyi kendine karşı çevirebilirdi; Madam de Rênal'in böyle bağırmasından önce, karanlıkta hiçbir şey görmediği için, sözlerinin nasıl bir etkisi olduğunu da bilemiyordu. Artık duraksamadı; buradan boşu boşuna dönmeyi ömründe onuruna yediremeyeceğini anladığı için heyecanını yenebilmişti. Ayağa kalktı ve soğukkanlılıkla, "Evet, Madam," dedi, "sizden, bir daha görüşmemek üzere ayrılıyorum, sevinin; hoşça kal."

Pencereye doğru birkaç adım attı; camı açmak üzereydi. Madam de Rênal ona doğru koşup kollarına atıldı.

Böylece üç saatlik bir konuşmadan sonra, ilk iki saatte pek ateşle istemiş olduğu şeye kavuştu. Madam de Rênal, vicdan azabını bir an önce unutup da bu şefkati bir an önce göstermiş olsaydı Julien kutsal bir mutluluk duyabilirdi; ama istediğini elde etmek için büyük bir ustalık gerekmişti, bunun için yalnızca zevk, bir zafer zevki duydu. Julien, sevgilisinin bütün ısrarlarına karşı koyarak, kandili yakmak istedi.

"Seni görmüş olmaktan bende hiçbir anı kalmasın mı istiyorsun? O senin güzel gözlerinde şimdi hiç kuşkusuz, parlayan aşkı görüp de sevinmeyeyim mi? Ellerinin beyazlığını seyretmekten yoksun mu kalayım? Düşün bir kere: Birbirimizi bir daha kim bilir ne zaman görürüz!"

Böyle birbirlerinden büsbütün ayrılacakları aklına gelince, Madam de Rênal'in hiçbir şeye olmaz demesine imkân yoktu. Ama Verrières'nin doğu yüzündeki dağın çamları, seher ışıklarıyla çizgilerini belirtmeye başlamıştı. Hazla kendinden geçmiş olan Julien kalkıp gideceği-

ne, Madam de Rênal'e, bütün günü odada saklanıp geçireceğini ve ancak ertesi gece yola çıkacağını söyledi. Madam de Rênal, "Niçin olmasın?" dedi. "Böyle yeniden günaha düştükten sonra ben kendi gözümde bile bir paralık oldum, artık bana mutluluk haram."

Julien'i kolları arasında sıktı.

"Kocam artık eskisi gibi değil, kuşkulanıyor; kendisini oyuncak ettiğimi sanıyor, bana çok kızgın. En ufak bir gürültü duyacak olursa mahvolduğum gündür, kolumdan tuttuğu gibi atar. Benim gibi bir düşküne de böylesi yaraşır ya."

Julien, "Mösyö Chélan gibi konuşuyorsun," dedi, "ben papaz okuluna gitmeden önce, o acı ayrılıktan önce, sen böyle konuşmazdın, o zamanlar beni severdin!"

Julien bu sözdeki soğukkanlılığın ödülünü gördü. Madam de Rênal, kocasının evde olmasından doğan tehlikeyi çabucak unutup aşkından Julien'in kuşkulanması tehlikesini, kendi gözünde ötekinden çok daha büyük olan bu tehlikeyi düşünmeye başladı. Gün hızla yükseliyor, oda aydınlanıyordu; Julien, sevdiği o biricik kadını, o güzel kadını, daha bir saat önce kahredici Tanrı'nın korkusundan ve görev sevgisinden başka bir düşüncesi olmayan bu kadını kolları arasında, hemen hemen ayaklarının dibinde görünce gururun bütün hazlarını tattı. Bir yıllık sabırdan güç alan erdemli kararlar, onun yiğitliği önünde eriyivermişti.

Az sonra evde gürültüler başladı; Madam de Rênal, önce aklına gelmeyen bir noktayı hatırlayıp biraz telaşa düştü; dostuna, "Élisa edepsizi şimdi buraya gelir, bu koca merdiveni ne yapacağız? Nereye saklayalım?"

Sonra birdenbire, neredeyse şen şatır, "Ben şimdi onu tavan arasına götürüveririm," dedi.

Julien şaşkınlıkla, "Ama tavan arasına çıkmak için uşağın odasından geçmek gerek," dedi.

"Önce koridora bırakır, uşağı da çağırıp bir işe gönderirim."

"Uşak koridordan geçerken merdiveni görürse, ne olur ne olmaz, sen bir yalan uyduruver."

Madam de Rênal, Julien'i öpüp, "Peki, meleğim," dedi. "Sen de, ben burada yokken Élisa içeri giriverirse yatağın altına saklanmaya bak."

Julien, Madam de Rênal'in böyle birdenbire neşelenmesine şaşmıştı. İçinden, "Demek ki," dedi, "bir tehlike çıkması onu heyecana düşürmek şöyle dursun, vicdan azabını unutturup neşelendiriyor. Gerçekten üstün kadın! Böyle bir gönülde saltanat sürmek onurlu şey doğrusu!" Julien'in ağzı kulaklarına varıyordu.

Madam de Rênal merdiveni aldı; bu merdiven onun için gerçekten çok ağırdı. Julien yardıma gidecekti; hiç de güçlü görünmeyen o narin bele, o bedene hayranlıkla bakıyordu; Madam de Rênal birdenbire, hiç yardıma gerek göstermeden merdiveni yakaladı ve bir iskemle kaldırır gibi kaldırıverdi. Çabucak üçüncü katın koridoruna götürdü, duvarın kenarına yatırdı. Uşağı çağırdı, giyinmesine zaman bırakmak için güvercinliğe çıktı. Beş dakika sonra koridora döndüğünde merdiven ortada yoktu. Acaba ne olmuştu? Julien evden çıkıp gitmiş olsaydı, Madam de Rênal bu tehlikeye aldırış bile etmezdi. Ama şimdi ya kocası merdiveni görürse? Bundan, çok kötülükler çıkabilirdi. Madam de Rênal bir o yana, bir bu yana koşuyordu. En sonunda merdiveni buldu; uşak onu tavan arasına çıkarmış, saklamıştı. Eskiden olsa, bu iş Madam de Rênal'i telaşa düşürürdü...

"Yirmi dört saat sonra, Julien çekip gittikten sonra, ne olursa olsun, bana ne? Ben yine vicdan azapları çekip dünyayı Cehennem gibi görmeyecek miyim?" diye düşündü.

İçinde belli belirsiz bir duygu, hayata veda etmesi

gerektiğini bildirir gibiydi; o da umurunda değildi! Julien'inden bir daha onu görmemek üzere ayrıldığını sandıktan sonra, ona yine kavuşmuş, onu bir kerecik daha görmüştü ya! Hem de Julien'in gelebilmek için yaptıkları, aşkının ne kadar büyük olduğunu göstermiyor muydu?

Merdiven işini Julien'e anlatırken, "Uşak, böyle bir merdiven bulunduğunu kocama söylerse ben ne diyeyim?" diye sordu.

Bir an hayale dalarak düşündü:

"Sana bu merdiveni satan köylüyü ele geçirmeleri hiç değilse yirmi dört saat sürer."

Çırpınarak Julien'in kollarına atıldı, onu öperek, "Ölmek! Ah! Böyleyken ölmek!" dedi.

Sonra güldü:

"Ama," dedi, "seni acından öldürmek de doğru değil. Gel; önce seni Madam Derville'in odasına saklayım, orası hep kilitli durur..."

Koridorun ucuna gitti; bir gelen olmasın diye gözetledi, Julien de koşarak geçti. Madam de Rênal kapıyı kaparken, "Vururlarsa açayım deme," dedi; "zaten kimse gelip kapıyı vurmaz, belki çocuklar gelir, oyun olsun diye vururlar."

Julien, "Çocukları bahçeye, pencerenin altına getir de bir göreyim; onları konuşturuver; pek özledim."

Madam de Rênal, "Peki, peki," deyip uzaklaştı.

Biraz sonra yine gidip Julien'e portakal, bisküvi, bir şişe de malaga şarabı getirdi; ekmek aşıramamıştı. Julien, "Kocan ne yapıyor?" diye sordu.

"Köylülerle alım satım işleri tasarlayıp yazıyor."

Saat sekizi bulmuş, evde gürültüler artmıştı. Madam de Rênal'i göremezlerse her yerde aramaya kalkarlardı; Madam de Rênal, Julien'i bırakıp inmek zorunda kaldı. Biraz sonra yine geldi. Bütün önlemlere kafa tutar gibi Julien'e bir fincan kahve getirmişti; o aç kalacak diye

üzülüyordu. Kahvaltıdan sonra çocukları bahçeye çıkarıp Madam Derville'in odasının penceresi altına getirdi. Julien çocukları büyümüş gördü, ama onları değişmiş, bayağılaşmış buldu, belki de kendi düşünceleri değişmişti.

Madam de Rênal çocuklara Julien'in sözünü açtı. En büyük oğlu eski eğitmenden sevgi ve özlemle söz ediyordu, ama iki küçük, onu hemen hemen unutmuşlardı.

Mösyö de Rênal o sabah evden çıkmadı; evin içinde bir yukarı çıkıyor, bir aşağı iniyor, köylülerle pazarlık edip onlara o yılın patates ürününü satmaya çalışıyordu.

Madam de Rênal öğlene kadar bir fırsat bulup Julien'le konuşamadı. Öğlen olup da yemek gelince, bir tabak sıcak çorba aşırıp ona götürmeyi aklına koydu. Elinde tabağı sakına sakına taşıyarak, Julien'in bulunduğu odaya sessizce yaklaştığı sırada, sabahleyin merdiveni saklamaya çalıştığı uşakla yüz yüze geldi. Uşak da koridorda sessizce yürüyordu; çevreyi dinler gibiydi. Hiç kuşkusuz Julien odada dikkatsizlik edip hızlı yürümüştü. Uşak biraz sıkılarak uzaklaştı. Madam de Rênal, hiç gözü yılmadan Julien'in odasına girdi; uşakla karşılaştığını anlatınca Julien titredi. Madam de Rênal, "Sen korkuyorsun," dedi, "ben, gözlerimi bile kırpmadan, dünyanın bütün tehlikelerine göğüs gerebilirim. Benim korktuğum bir tek şey var, o da, sen gittikten sonra benim burada yalnız kalacağım saat..."

Bunu söyleyip koşarak gitti.

Julien, içi coşarak, "Bu yüksek ruhlu kadının gözünde, vicdan azabından başka korkulacak şey mi var?" dedi.

Sonunda akşam oldu. Mösyö de Rênal *casino*'ya gitti.

Karısı fena halde başı ağrıdığını söyleyip odasına çekildi; Élisa'yı başından savdı ve hemen kalkıp Julien'in kapısını açtı.

Julien acından bayılacak hale gelmişti. Madam de Rênal kilere, ekmek getirmeye gitti. Julien bir çığlık işit-

ti. Madam de Rênal döndü ve anlattı: Kiler odasına ışıksız gitmiş, ekmek bulunan dolaba yaklaşmış, elini uzatınca bir kadın koluna değmişti. Julien'in işittiği çığlığı koparan Élisa idi.

"Orada ne işi varmış?"

Madam de Rênal ilgisiz bir tavırla, "Ne yapacak?" dedi, "Ya tatlı çalıyor ya da bizi kolluyordu... Çok şükür ben bir börekle bir koca parça da ekmek buldum."

Julien, Madam de Rênal'e önlüğünün ceplerini göstererek, "Bunlar da ne?" dedi.

Madam de Rênal, yemekten beri ceplerinin ekmek dolu olduğunu unutmuştu.

Julien onu, en ateşli tutkuyla kollarında sıktı; onu hiç bu kadar güzel görmemişti. İçinden hayal meyal, "Paris'te bile," diyordu, "bundan gönlü daha yüce biri bulunamaz!" Madam de Rênal'de böyle işlere alışmamış bir kadın acemiliği, hem de yalnız büsbütün başka cinsten, doğrusu korkunçlukları da başka tehlikeden, yalnız onlardan korkan bir insanın gerçek korkusuzluğu vardı.

Julien iştahla yemeğini yer, ciddi şeyler konuşmaktan nefret eden sevgilisi de bu yemeğin hafifliğinden gülerek söz ederken oda kapısı hızla sarsıldı. Mösyö de Rênal gelmişti.

"Kapıyı niçin kilitledin?" diye bağırıyordu.

Julien hemen kanepenin altına sokuluverdi.

Mösyö de Rênal içeri girince, "Bu da ne demek?" dedi, "Soyunmamışsınız, yemek yiyorsunuz, ama kapıyı kilitlemişsiniz."

Başka bir gün olsaydı, Madam de Rênal, kocalık hakkının verdiği sertlikle sorulan bu soru karşısında telaşa düşerdi; ama şimdi kocasının, bir parça eğilecek olsa Julien'i görebileceğini biliyordu. Çünkü Mösyö de Rênal, kanepenin karşısında, az önce Julien'in oturduğu iskemleye çöküvermişti.

Baş ağrısı her şeyi örtmeye yetti. Mösyö de Rênal de, *casino*'da bilardo oynayıp kazandığını, "Doğrusu tam on dokuz franklık bir parti!", uzun uzun anlatmaya başladı; tam o sırada Madam de Rênal'in gözüne, şuracıkta, üç adım ötede, bir iskemle üzerinde Julien'in şapkası ilişti. Soğukkanlılığı bir kat daha arttı; soyunmaya başladı ve bir yol kocasının arkasına geçip giysisini şapkanın bulunduğu iskemleye attı.

Mösyö de Rênal, sonunda çıkıp gitti. Madam de Rênal de Julien'den, okulda geçen günlerini bir daha anlatmasını istedi. "Dün seni dinlemiyor, seni savmak için cesaret bulmaya, bu işe kendini razı etmeye çalışıyordum."

Madam de Rênal baştan aşağı ihtiyatsız kesilmişti. Pek yüksek sesle konuşuyorlardı; saat iki sularında kapıya hızla vurulduğunu duyup sustular. Yine Mösyö de Rênal gelmişti.

"Kapıyı çabuk açın, evde hırsız var!" diyordu; "Saint-Jean bu sabah onların merdivenini bulmuş."

Madam de Rênal, Julien'in kollarına atılıp, "Artık her şey bitti," dedi. "Şimdi ikimizi de öldürecek, hırsız girdiğine inanmaz; ben senin kollarında öleceğim, böyle ölüm bana, hayatımda bulduğumdan çok daha büyük bir mutluluk verecek."

Dışarıda öfkelenen kocasına karşılık bile vermiyor, ateşle Julien'i kucaklıyordu.

Julien ona buyurucasına bakarak, "Stanislas, anasız mı kalsın?" dedi. "Ben tuvalet odası penceresinden atlar, bahçeden kaçarım, köpekler beni tanıdı. Sen benim üstümden çıkardıklarımı bir paket yap, bir fırsat bulur bulmaz bahçeye fırlatırsın. Bırak kapıyı kırıp girsin. Sakın anlatmaya kalkma. Buna izin veremem; istediği kadar kuşkulansın, bilmesinden iyidir."

"Ama atlarken ölüverirsen!"

Madam de Rênal'in biricik yanıtı bu oldu; bundan başka da bir kaygısı yoktu.

Julien'le birlikte tuvalet odasının penceresine gitti; sonra onun giysilerini sakladı. Sonunda kocasına kapıyı açtı; Mösyö de Rênal öfkeden köpürüyordu. Hiçbir şey söylemeden odayı, tuvalet odasını araştırdı ve çıkıp gitti. Julien kendine atılan paketi yakaladı ve hemen bahçenin öbür ucuna, Doubs tarafına koşmaya başladı.

Koşarken kulağının dibinde bir kurşun ıslığı, sonra da bir tüfek sesi işitti:

"Mösyö de Rênal değil," dedi, "o böyle silah çekemez." Köpekler yanında sessizce koşuyordu; ikinci bir kurşun onlardan birinin ayağına gelmiş olacak ki hayvan acı acı bağırmaya başladı. Julien bir taraçanın duvarından atladı, saklanıp elli adım kadar ilerledi, kaçmak için başka bir yol tuttu. Birtakım seslerin birbirlerini çağırdığını duydu, biri tüfek atıyordu; bunun, düşmanı olan uşak olduğunu iyice gördü; bahçenin öbür ucunda da bir çiftçi çıkmış ateş ediyordu, ama Julien çoktan Doubs kıyısına varmış, giyiniyordu.

Bir saat sonra Verrières'den bir fersah ötede, Cenevre yolundaydı. "Kuşkulanırlarsa," dedi, "beni Paris yolunda ararlar."

İKİNCİ BÖLÜM

"Güzel değil, allığı yok."

SAINTE-BEUVE

1

Köy sefaları

"O rus quando ego te aspiciam!"

VERGİLİUS

Karnını doyurmak için uğradığı bir hanın sahibi, "Paris'e gidecek posta arabasını beklemeye geldiniz, değil mi?" diye sordu.

Julien, "Bugünkü olmazsa yarınki, acelem yok," dedi.

O böyle ilgisizlik taslarken posta arabası geldi. İki kişilik yer vardı. Cenevre tarafından gelen yolcu, Julien'le birlikte arabaya binene, "Vay, Falcoz, sen misin?" dedi.

Falcoz, "Yahu, ben seni Lyon dolaylarında, Rhône'a yakın bir vadiye yerleştin sanıyordum," dedi.

"Doğrusu güzeldi yerleşmek ama kaçıyorum."

"Ne? Kaçıyor musun? Saint-Giraud, sen, bu akıllı uslu halinle, bir suç mu işledin yoksa?"

Falcoz bunu söylerken gülüyordu. Arkadaşı, "Bir suç da işlesem, gene olacağı buydu. Taşradaki berbat hayattan kaçıyorum. Bilirsin, ben serin korulardan, kırın sessizliğinden hoşlanırım; sen kaç kere bana, başıma kakarak, şair ruhlu, dedin. Artık ömrümde politika sözü duymak istemiyordum, şimdi politika beni böyle püskürtüyor."

"Sen hangi partidensin?"

"Hiçbirinden değilim. Suçum da bu ya. Benim politikam nedir bilirsin: Çalgı severim, resim severim, iyi bir kitap çıktı mı, benim için işte büyük bir olay; ben kırk dört yaşıma geliyorum. Daha ne kadar yaşarım? On beş, yirmi, hadi bilemedin otuz yıl daha. İçimden şöyle diyorum: Otuz yıl sonra hükümet adamları belki biraz daha becerikli olur ama hepsi de, gene bugünkü kadar namuslu kalır. İngiltere tarihine bakıyorum, geleceğimizi görmüş gibi oluyorum. Her zaman, ayrıcalıklarını artırmak isteyecek bir kral bulunur; milletvekili olma hırsı, Mirabeau'nun ünü, kazandığı birkaç yüz bin frank, her zaman taşra zenginlerinin uykusunu kaçıracak: Bunun adını özgürlükçü[1] olmak, halkı sevmek koymuşlar. Senatoya girmek ya da kralın adamları, nedimleri arasına karışma hevesi, hiçbir zaman kralcıların yakasını hiçbir zaman bırakmayacak. Devlet gemisinde herkes gemiciliğe, kaptanlığa heves edecek, çünkü parası iyi. A kardeş, yalnızca yolcu diye gitmek isteyen bir yercik bulamayacak mı?"

"Hele sen başından geçeni bir anlat; herhalde eğlenceli olacak. Olaylar, senin gibi kendi halinde adamı bile çileden çıkarmış... Sen, son seçimler yüzünden mi taşradan kaçmak zorunda kaldın?"

"Kötülüğün kökü daha eskilere gidiyor. Dört yıl önce kırk yaşımdaydım, beş yüz bin frank da param vardı; şimdi yaşım dört yıl arttı, ama Monfleury'de Rhône dolaylarındaki şatomun satışı nedeniyle belki de elli bin frank kaybedeceğim. Paris'teyken, sizin XIX. yüzyılınızın, insanı her zaman oynamak zorunda bıraktığı komedyadan yorulmuştum. Babacanlığa, yalınlığa susamıştım. Gidip Rhône dolaylarında, dağlarda toprak aldım; eşi, benzeri olmayan bir yer.

1. Frenkçe kelimeden kaçmak için liberal yerine özgürlükçü demeyi daha uygun buldum. (Ç.N.)

Köyün papazıyla o çevredeki küçük soylular, altı ay boyunca bana yaranmaya çalıştılar; onları yemeğe çağırdım; ömrümce bir daha politika sözü işitmemek için, 'Paris'ten ayrıldım,' dedim. 'Görüyorsunuz,' dedim, 'hiçbir gazeteye abone değilim. Postacının getirdiği mektuplar ne kadar az olursa ben o kadar sevinirim,' dedim.

Papaz'ın işine gelmedi; arası çok geçmedi, gelip olur olmaz şeyler sordular, olur olmaz dileklerde bulundular, başıma türlü dertler açtılar. Her yıl fukaraya iki-üç yüz frank dağıtmak istedim; yok, bu parayı Aziz Joseph ya da Azize Meryem gibi kuruluşlara vermeliymişim, yanaşmadım, türlü hakarete uğradım. Bunlara alınmak enayiliğinde bulundum. Rahatım kaçar; sabahleyin güzel dağlarımızı seyredeyim diye dışarı çıksam, hayallerime engel olacak, bana insanları da, kötülükleri de hatırlatacak can sıkıcı bir şeye rastlarım. Diyelim ki, tarlaları kutsama yortusu alaylarında okunan duanın havası hoşuma gider, sanırım ki bir Yunan ezgisi olacak; ama papaz benim tarlaları kutsamak istemez. Sebep? Onlar dinsizin birininmiş. Sofu köylü kadınlardan birinin ineği öldü. Ne dese beğenirsin? Kadının tarlası bizim göle, yani Paris'ten gelme bir filozofun, bir dinsizin gölüne bitişikmiş de hayvan ondan ölmüş; haftasına bir de baktım, göldeki balıklar kireçle zehirlenmiş, hepsinin karnı havada. Anlayacağın, başıma her türlü derdi açtılar. Köyün sulh yargıcı, namuslu adam ama yerinden korkuyor, beni her işte haksız çıkardı. Hani kırların dinginliği rahatı derler; işte o benim için bir cehennem oldu. Köyde rahipler ocağının başı olan papazın beni bıraktığını, özgürlükçülerin başı olan emekli yüzbaşının da beni tutmadığını görünce hepsi üzerime çullandı; bir yıldır beslediğim duvarcı da, sabanlarımı onarmak için benden bildiği gibi para sızdırmak isteyen arabacı ustası da tepeme bindi.

Beni de bir tutan olsun, hiç değilse davalarımın bir

ikisini kazanayım diye özgürlükçü oldum; ama, dediğim gibi, o Tanrı belası seçimler başladı, benden de oyumu istediler..."

"Tanımadığın bir adama oy vermeni mi istediler?"

"Hiç tanımaz olur muyum? Çok iyi bildiğim bir herife oy vermemi istediler. Yanaşmadım, düşüncesizlik etmişim! O günden sonra özgürlükçülerle de kötü kişi olduk; durumum dayanılmaz oldu. Ne bileyim, papaz aklına gelse de beni hizmetçisini öldürdü diye suçlamaya kalksaydı, her iki partiden de beni öldürürken gördüklerine yemin edecek yirmi tanık çıkardı."

"Sen hem köyde yaşamak, hem de komşularının tutkularına yardımcı olmamak, onların sözlerini bile dinlememek istiyorsun. Böyle yanlış düşünce olur mu?"

"Çok şükür düşüncemizi düzelttik. Monfleury'yi satılığa çıkardım, gerekirse elli bin frank zarar edeceğim, ama gene seviniyorum: O ikiyüzlülük, dağdağa cehenneminden yakamı kurtarıyorum. Gidip yalnızlığı, kır sessizliğini, onların Fransa'da bulunduğu biricik yerde, Champs-Elysées'ye bakan bir evin dördüncü katında arayacağım. Ama gene de düşünüyorum, belki de politika hayatına Roule Mahallesi'nde atılıp ben de bana edilenin öcünü alırım."

Falcoz gözlerinde bir öfke, bir özlem parıltısıyla, "Bonaparte'ın döneminde olsaydı, bunlar başına gelmezdi," dedi.

"Doğru söylüyorsun, ama o senin Bonaparte'ın da niçin yerinde kalamadı? Şimdi benim başıma gelenler, hep onun işidir."

Julien, bunları duyunca bir kat daha dikkat kesildi. Daha ilk sözleri işitir işitmez Bonapartist Falcoz'un, Mösyö de Rênal'in 1816'da reddettiği çocukluk dostu Falcoz olduğunu anlamıştı; filozof Saint-Giraud da herhalde ... valiliğinde şube müdürlüğünde bulunan, artır-

malara girip belediye malı evleri ucuzca kapatmasını bilen Saint-Giraud'nun kardeşi olacaktı.

Saint-Giraud konuşmasını sürdürdü:

"Bunlar hep senin Bonaparte'ının işidir. Kırkına girmiş, beş yüz bin frank parası olan namuslu bir adam, dünyanın en zararsız adamı, taşrada bir yere yerleşip başını dinleyemiyor; papazlarla soylular, Bonaparte'ın başımızdan atamadığı o belalar insanı oralarda barındırmıyor."

Falcoz, parladı:

"Onun hakkında böyle kötü konuşma; Fransa dünyadan gördüğü en büyük saygıyı, onun başta kaldığı on üç yılda gördü. O zamanlar her yapılan işte bir büyüklük vardı."

Kırk dördündeki adam, "Senin o canı cehenneme imparatorun, ancak savaş alanlarında büyüktü, bir de 1802'ye doğru maliye işlerini düzelttiği zaman," dedi. "Ondan sonraki davranışlarına ne demeli? Bütün o mabeyincileri, şatafatı, Tuileries Sarayı'ndaki ziyafetleri, balolarıyla, krallığın bütün budalalıklarının yeni bir baskısını ortaya çıkarmış oldu. Gözden geçirilip düzeltilmiş bir baskı; daha bir-iki yüz yıl sürülebilirdi. Soylularla papazlar gene eski baskıya dönmek istiyorlar, ama onu halka sürebilmek için gerekli olan demir bilek onlarda yok."

"Vaktiyle bir basımevi işlettiğin nasıl da belli!"

Eski basımevi sahibi, öfkeli öfkeli konuştu:

"Beni, malımdan, mülkümden kim kovuyor? Napoléon'un konkardatosuyla geri çağırdığı papazlar... Devlet hekimlere, avukatlara, yıldızbilenlere[1] nasıl davranır? Onları yalnızca birer yurttaş sayıp hayatlarını kazanmak için gördükleri işe karışmaz. Papazlara yapılacak davranış da budur; hayır, Napoléon Papa'ya hoş görüneyim

1. Astronom. (Ç.N.)

diye onları tepemize çıkardı. Senin Bonaparte'ın birtakım adamlara baronluk, kontluk vermeseydi bugün soylular küstahlığa kalkarlar mıydı? Onların modası geçmişti. Papazlardan sonra beni en çok çileden çıkaran, özgürlükçü olmaya zorlayan, o küçük taşra soyluları oldu."

Bu konuşma uzayıp gitti; bu yolda sözler, Fransa'yı daha yarım yüzyıl uğraştıracak. Saint-Giraud'nun, taşrada yaşama olasılığını durmadan yinelemesi üzerine, Julien, çekine çekine söze karışıp Mösyö de Rênal'in hayatını örnek diye gösterdi.

Falcoz, hemen atıldı:

"Tam adamını buldun delikanlı! O, örs olmasın diye çekiç oldu, hem de ne dehşetli çekiç! Ama, görüyorum, Valenod onu oldukça aşıyor. O uğursuzu tanır mısınız? İşte asıl uğursuz o. Bugünlerde işinden atılıp da yerine Valenod'nun getirildiğini görürse sizin Mösyö de Rênal acaba ne der?"

Saint-Giraud, "Ne diyecek?" dedi, "Ettikleriyle baş başa kalır. Demek siz Verrières'yi bilirsiniz, delikanlı. Bütün o Rênallerle Chélanları başımıza çıkaran, Valenodlarla Maslonların egemenliğine yol açan hep o Tanrı'nın belası Bonaparte'tır."

Koyu politika üzerine geçen bu konuşma, Julien'i şaşkına çevirip o aşk ve haz hayallerini hepten unutturuyordu.

Paris'in uzaklardan beliren ilk görünümü, ona pek heyecan vermedi. Gerçi gelecek günleri için hayaller kurmuyor değildi; ama Verrières'de geçirdiği yirmi dört saatin hâlâ canlı olan anısı, o hayallerin onu sarmasına pek bırakmıyordu. Julien, papazların küstahlığı yüzünden bir gün Fransa'da gene cumhuriyet olur, soylular gene sıkıştırılırsa, sevgilisinin çocuklarını korumak için her şeyi bırakacağına, onları kimsesiz koymayacağına yemin ediyordu.

Verrières'ye vardığı gece, merdivenini Madam de Rênal'in yatak odası penceresine dayadığında, o odada bir yabancının ya da Mösyö de Rênal'in yattığını görse ne olacaktı?

Ama ilk iki saat, kendisini başından savmayı gerçekten isteyen sevgilisinin yanına oturmuş, isteğini ona da kabul ettirmeye çalışırken ne büyük hazlar duymuştu! Julien'inki gibi bir gönül, böyle anılardan ömür boyu kurtulamaz. O geceyle ertesi günün kalan saatleriyse aşklarının ilk çağlarına, on dört ay önceki anılarına karışıp gitmişti.

Julien, daldığı derin hayallerden uyandı, çünkü araba durmuştu. J. J. Rousseau Sokağı'nda, posta arabalarının durak yeri olan avluya girmişlerdi. Julien tek atlı bir fayton çağırıp, "Malmaison'a[1] gideceğim," dedi.

"Bu saatte orada ne yapacaksınız, Mösyö?"

"Size ne? Siz çekin!"

Her gerçek tutku, yalnız kendini düşünür. Tutkuların Paris'te pek gülünç bulunması da bence bundandır, Paris'te komşular boyuna kendilerinin düşünülmesini isterler. Julien'in Malmaison'da ne kadar heyecana kapıldığını anlatmaya kalkacak değilim. Ağladı. Ne? Bu yıl yapılıp o parkı parçalara bölen çirkin, beyaz duvarlara rağmen ağladı mı? Evet, Mösyö: Gelecek kuşaklar için olduğu gibi Julien için de, Arcole ile Saint Helena ya da Malmaison arasında hiçbir fark yoktu.

Akşam Julien, tiyatroya girmeden önce oldukça kararsızlık geçirdi. Tiyatro hakkında tuhaf tuhaf düşünceleri vardı, oralarda insanın baştan çıkacağını sanırdı.

Her şeyden kuşkulanma huyu, içine kök salan o huy, yaşayan Paris'i zevkle seyretmesine engel oldu; o,

1. Napoléon'un saraylarından biri. (Ç.N.)

ancak kahramanından kalma anıtlara bakmaktan haz duyuyordu.

"İşte düzenin, ikiyüzlülüğün ocağına geldik! Burada, Rahip de Frilair'i koruyanlar hüküm sürer."

Rahip Pirard'la buluşmazdan önce kenti iyice görüp öğrenmeyi aklına koymuştu, ama üçüncü günün akşamı dayanamadı, gidip onu buldu. Rahip, ona, soğuk bir dille, Mösyö Mole'ün konağında ömrünün nasıl geçeceğini anlattı.

"Birkaç ay içinde bir işe yaramayacağınız görülürse gene papaz okuluna dönersiniz; ama o zaman okulda saygınlığınız artmış olur. Burada, Fransa'nın en büyük soylularından, efendilerinden biri olan Marki'nin konağında oturacaksınız. Siyah giysi giyeceksiniz, ama öyle rahip giysisi değil, şöyle yas tutan bir adam giysisi... Ben sizi bir okula göndereceğim; haftada üç gün derslere gitmenizi çok isterim. Her gün, öğleyin, Marki'nin kitap odasında hazır bulunacaksınız; Marki, size davaları, daha birtakım işleri için mektuplar yazdıracak. Marki, aldığı her mektubun kenarına, nasıl bir yanıt verileceğini kısaca işaret eder. Ben kendisine sizin üç ayda bu işi kavrayacağınızı, yazıp imzaya götüreceğiniz yanıtlardan on ikide sekiz-dokuzunun Marki'nin isteğine uygun olacağını söyledim. Akşam saat sekizde yazıhaneyi düzeltir, saat onda da serbest kalırsınız."

Rahip, biraz durduktan sonra konuşmasını sürdürdü:

"Ola ki ihtiyar bir hanım ya da erkek, size yumuşak bir tavırla, birçok yararlar umdurarak ya da başa kaka kaka para vererek Marki'ye gelen mektupları kendilerine göstermenizi söyler..."

Julien, kıpkırmızı kesildi:

"Rica ederim, Mösyö," dedi.

Rahip acı bir gülümsemeyle, "Bu kadar yoksul olduğunuz halde, hem de okulda bir yıl geçirdikten sonra,

böyle şeyleri hâlâ iğrenerek karşılamanız, erdem gösterip öfkelenmeniz doğrusu şaşılacak şey!" dedi. "Okulda hiç mi gözünüzü açmadılar? Hiçbir şey fark edip alışmadınız mı?"

Rahip, ağzının içinden, kendi kendine söyleniyormuş gibi, "Acaba kan gücü mü desem?" dedi. Sonra Julien'e bakarak, "Asıl tuhafı," dedi, "Marki sizi tanıyor... Bilmem nereden? Size şimdilik yüz lira yıllık veriyor. Hep hevesine kapılıp iş gören adamdır, baş kusuru da budur; çocukluk etmekte sizinle yarışa çıkacaktır. Hizmetinizden hoşnut olursa yıllığınız sekiz bin franga kadar yükselir."

Rahip hoşnutsuz bir tavırla ekledi:

"Elbette siz de anlarsınız ki Marki, bu kadar parayı size kara gözleriniz için vermiyor. İşe yaramanız gerek. Ben sizin yerinizde olsam pek az söz söylerim, hele bilmediğim şeylerden hiç söz etmem.

Ha! İşinize yarayacak bazı şeyler de öğrendim; Mösyö Mole'ün ailesinden söz etmeyi unutuyordum. Marki'nin bir kızıyla bir de oğlu var; oğlu on dokuz yaşında, üstüne başına pek düşkün; o da bir tür deli, öğleyin sor, saat ikide ne yapacağını bilmez. Hiç budala değil, yiğitliği de var, İspanya savaşında bulunmuş. Bilmem niçin, Marki sizin genç Kont Norbert ile dost olacağınızı umuyor. Ben ona sizin iyi Latince bildiğinizi söylemiştim, belki oğluna, Cicero ile Vergilius üzerine şöyle basmakalıp birkaç cümle öğretmenizi ister.

Sizin yerinizde olsam o parlak delikanlının beni alaya almasına bırakmam; onun doğrusu son derece terbiyeli, ama biraz alay kokan övgülerine kapılmadan önce, birkaç kez yinelemesini beklerim.

Bilmiş olun ki o Mole Kontu, ilkin sizi küçümseyecektir, çünkü siz soylu değil, bir küçük burjuvasınız. Onun atası saray erkânındandı; bir politika düzeni yü-

zünden 26 Nisan 1574'te, Grève Alanı'nda başı kesilme onuruna erişti. Siz, Verrières'li bir kerestecinin oğlusunuz; üstelik de onun babasının aylıklı adamısınız. Bu farkları iyice tartın ve Moreri'nin kitabını okuyup o ailenin tarihini öğrenin; Marki'nin konağında yemek yiyen bütün dalkavukların sözlerinde, ailenin tarihi üzerine incelik dolu dokundurmaları bulunur.

Bugün süvari bölüğü başı olan, yarın da Fransa senatosunda yer alacak Kont Norbert de La Mole'ün alaylarını nasıl karşılayacağınızı iyice düşünün de, sonra bana dert yanmaya gelmeyin."

Julien oldukça kızararak, "Bana öyle geliyor ki," dedi, "beni küçümseyen bir adama hiçbir karşılık vermemek doğru olmaz."

"Siz o küçümsemenin ne olduğunu bilmezsiniz; o küçümseme hep şişirme övgülere bürünür. Bir aptal olsaydınız o övgülere kapılabilirdiniz; ama bakın, para kazanıp zengin olmak istiyorsanız, kapılmanız doğru olur."

Julien sordu:

"Günün birinde bu durum benim işime gelmez de gene papaz okulundaki 103 numaralı odama dönersem beni bir nankör sayarlar mı?"

Rahip, "Kuşkunuz mu var?" dedi, "Konağın bütün dalkavukları size kara çalar, veriştirir durur, ama ben de işe karışırım. *Adsum qui feci*. Bu kararı benim verdiğimi söylerim."

Mösyö Pirard'da gördüğü o acı, neredeyse şirretçe denebilecek tavır, Julien'in garibine gidiyordu; bu tavır, Rahip'in son söylediğindeki iyiliği bile bozuyordu.

İşin aslı şu ki, Rahip Pirard, Julien'e sevgi duyduğu için sanki vicdan azabı çekiyor, bir kimsenin kaderine, kısmetine böyle doğrudan doğruya karıştığı için dindarca bir korku duyuyordu. Suratı gene az önceki gibi asık, sözünü sürdürdü; sanki ağır bir işi üstünden atmak istiyordu:

"Madam Mole'ü de göreceksiniz. Uzun boylu, sarı, gösterişli, son derece terbiyeli olduğu kadar anlamsız bir kadındır. Soyluluğun ayrıcalıklarına pek bağlılığı ile tanınmış olan Chaulnes Dükü'nün kızıdır. Bu kibar hanım, kendi sınıfındaki kadınların bütün huyunu, karakterini gösteren kabartma bir özet gibidir. Onun gözünde bir insan için biricik erdem, Haçlılar savaşına gitmiş ataların çocuğu olmaktır; bundan başka hiçbir şeye değer vermez. Para, bundan çok sonra gelir: Bu işe şaşıyor musunuz? Burası taşra değil, dostum.

Madam Mole'ün salonuna gelen soylular, göreceksiniz, hanedandan kimselerin sözünü ederken garip bir hafiflik tavrı takınırlar. Madam Mole ise hanedandan birinin, hele bir kadının adını andıkça sesini alçaltır. Onun yanında bir II. Philippe'in ya da bir VIII. Henri'nin, birer canavar olduğunu söyleyeyim demeyin. Onlar birer KRAL'dır, birer kral olmakla da herkesin, hele sizin, benim gibi soylu olmayanların kıyamete kadar saygısına hak kazanmışlardır. Sizin, benim gibi, dedim; ama biz de birer rahibiz, Madam Mole sizi rahip biliyor; bunun için bize, Cennet'e gidebilmesi için gerekli birer uşak diye bakar."

Julien, "Bana öyle geliyor ki, Mösyö," dedi, "ben Paris'te uzun zaman kalamayacağım."

"Hele şükür! Ama şunu da bilin ki bizim mesleğimizdeki adamlar ancak bu büyük soylular sayesinde ilerler, zengin olur. Belki yanılıyorum ama sizin yaradılışınızda ne olduğu iyice anlatılamayacak bir şey var; sizde bu huy oldukça, ilerleyip zenginleşmezseniz herkesten eziyet görürsünüz: Sizin için bu iki şeyin ortası yoktur. Kendi kendinizi aldatmayın. Size söz söyleyenlerin, sizi hoşnut edemediklerini anlamadıklarını mı sanırsınız? Siz, Fransa gibi toplum hayatının pek ilerlemiş olduğu bu ülkede, başları saygıyla eğdirmezseniz mutsuz olur gidersiniz.

Mole Markisi böyle bir hevese kapılmasaydı siz Besançon'da ne olacaktınız? Günü gelir, ettiği iyiliğin garipliğini anlarsınız, mayası bozuk bir adam değilseniz, ona da, ailesine de ölünceye kadar gönül borcu duyarsınız. Sizden bilgin nice rahipler, bu Paris kentinde, ayinlerden aldıkları on beş, Sorbonne'da kazandıkları on metelikle yıllarca yaşamışlardır!.. Size, geçen kış, o Kardinal Dubois denen dik kafalının ilk yıllarının nasıl geçtiğini anlatmıştım. Siz gururunuza kapılıp kendinizi, yoksa ondan da mı değerli sanıyorsunuz?

Beni bir düşünün, ben sessiz, yetenekli bir adamım, okulumda yaşayıp öleceğimi umuyordum; çocukluk edip oraya gönül bağlamıştım. Ne oldu? İstifamı vermesem kovulacaktım. Biliyor musunuz kaç param vardı? Bütün varlığım topu topu beş yüz yirmi franktı, ne on para fazla ne on para eksik; bir tek dostum da yoktu, biriki kişiyi tanırdım, işte o kadar. O zamana kadar hiç yüzünü görmediğim Mösyö Mole, beni o sıkıntılı durumdan kurtardı; onun bir tek sözü yetti, bana hemen papazlık verdiler, dinsel önderliğimin altında olanların hepsi de hali vakti yerinde insanlar, hepsi kötü, kaba huylardan uzak; gelirim de gördüğüm işten o kadar fazla ki söylemeye dilim varmıyor. Size bu kadar söylemem, aklınız öyle havalarda uçmasın diyedir.

Birkaç söz daha: Ben çabuk kızan, darılan bir adamım, iyi bir huy değil ama ne yapalım ki böyle. Olur ki birbirimizle konuşmayı keseriz.

Markiz'in kendini beğenmişliği ya da oğlunun kötü şakaları yüzünden bir gün bu evde yaşamaya dayanamazsanız, benden size öğüt, öğreniminizi gidip Paris'ten otuz fersah ötede bir okulda bitirin, güney değil, kuzey tarafına gidin; orada uygarlık daha çok, haksızlık daha azdır."

Rahip sesini biraz alçaltarak, "Hem," dedi, "itiraf

edeyim, Paris gazetelerinin yakın olması oralardaki derebeylerini yıldırıyor.

Birbirimizle görüşmekten gene hoşlanırsak, Marki' nin yanında kalmak da işinize gelmezse sizi papaz yardımcısı olarak yanıma alırım, gelirin yarısını size veririm."

Julien teşekkür etmek istediyse de Rahip Pirard onun sözünü kesip, "Bu benim size karşı borcumdur," dedi, "üstelik borcum daha da çok. Sizin bana Besançon'daki o umulmaz önerinizi unutmadım. Benim beş yüz yirmi frangım olacağına hiç param olmasaydı, beni siz kurtaracaktınız."

Rahip'in sesinde az önceki zalimce hava kaybolmuştu. Julien, gözlerinin yaşardığını hissedip kendi kendinden utandı; dostunun kollarına atılmak için içi titriyordu; elinden geldiğince erkekçe bir tavırla şu sözleri söylemekten kendini alamadı:

"Babam, ta beşikten beri bana kin besler; bu, hayatımın en büyük acılarından biriydi; ama bundan böyle felekten şikâyet etmeyeceğim, siz bana gerçekten babalık ediyorsunuz, Mösyö."

Rahip sıkılmıştı:

"Tamam, tamam," dedi.

Sonra fırsatı kaçırmayıp hemen okul müdürü tavrını takınarak, "Felek de demeyin, yavrum," dedi. "Takdir deyin."

Araba durdu; arabacı koca bir kapının tunç tokmağını vurdu: Burası LA MOLE KONAĞI'ydı; geçenlerin hiçbir kuşkusu kalmasın diye de bu sözcükler, kapının üzerine, kara bir mermere yazılmıştı.

Bu gösteriş Julien'in betine gitti. "Jakobenlerden ödleri kopuyor! Her çitin arkasında Robespierre ile arabasını saklı sanıyorlar; buna bazen ölesiye gülüyorlar, ayaktakımı azdığı gün evi tanıyıp da soysun diye evlerinin

böyle adını ilan ediyorlar." Düşündüğünü Rahip Pirard'a da söyledi.

"Ah! Zavallı çocuk! Sizin bana yardımcı olmanız yakındır. Aklınıza ne de korkunç şeyler geliyor!"

Julien, "Bundan basit ne olabilir?" dedi.

Kapıcının ağırbaşlılığına, hele avlunun temizliğine Julien hayran olmuştu. Güneş pırıl pırıl yanıyordu. Julien, Rahip'e, "Ne de görkemli yapı!" dedi.

La Mole konağı, Saint-Germain Mahallesi'nde, Voltaire'in öldüğü yıllarda yapılmış, düz cepheli konaklardan biriydi. Moda ile güzelliğin birbirine bu kadar uzak olduğu hiç görülmemiştir.

2

Kibarlar çevresine giriş

"İnsanın on sekiz yaşında, koruyacak kimsesi olmadan bir başına girdiği ilk salon: Ne gülünç, ne dokunaklı bir anıdır. Bir kadının bakıvermesi, beni korkutmaya yeterdi. Hoşa gitmeye çalıştıkça daha acemileşiyordum. Her şey hakkında yanlış yanlış bilgiler edinmiştim, ya hiçbir neden yokken gönlümü açıverir, ya da bana sertçe bir bakışla baktı diye bir adamı kendime düşman sanırdım. Ama ürkekliğimin, çekingenliğimin yarattığı bu dayanılmaz üzüntüler arasında bir güzel gün, ne güzel bir şeydi!"

KANT

Julien, avlunun ortasında, ağzı açık kalakalmıştı; Rahip Pirard, "Aklınızı başınıza toplayın," dedi, "bir bakıyorsun, aklınıza korkunç düşünceler geliyor, bir bakıyorsun, çocuklaşıveriyorsunuz. Horatius'un *nil mirari*'si (coşkunluk istemez) nerede kaldı ya! Bir düşünün, bütün bu uşak milleti, buraya yerleştiğinizi görünce, sizi alaya almaya kalkışacak; size, haksız yere kendilerinden üstün tutulmuş bir eşit diye bakacaklar. Babacanlığa vurup size iyi öğütler vermek, yol yordam öğretmek istediklerini sandıracak, sizi kabaca bir densizlik yapmaya uğraşacaklar."

Her şeyden kuşkulanma hissi gene uyanıveren Julien dudağını ısırarak, "Hele öyle bir şeye kalkışsınlar da göreyim!" dedi.

Bu beylerin, Marki'nin yazı odasına varıncaya kadar birinci katta, birinden birine geçtikleri salonları bir görseydiniz, ey benim okuyucum! Pek tantanalı, tantanalı olduğu kadar da hüzünlü bulurdunuz. Onları size olduğu gibi bağışlasalar, belki girip oturmaya yanaşmazsınız. O salonlar esneme ile iç karartıcı düşünceler ülkesidir. Julien'in hayranlığını, bu salonlar bir kat daha artırdı. "İnsan bu kadar gösteriş içinde hiç mutlu olmaz mı?" diye düşünüyordu.

Sonunda Rahip Pirard ile Julien, bu görkemli konağın en çirkin odasına vardılar: Aydınlık, eh! İşte göz gözü görecek kadardı; içeride parlak gözlü, sarı perukalı, zayıf bir adam oturuyordu. Rahip, Julien'e dönüp tanıştırdı. Bu adam, Mole Markisi'ydi. Julien, onu o kadar terbiyeli, o kadar nazik buldu ki neredeyse tanımayacaktı. Brayle-Haut Manastırı'nda gördüğü o gösterişli, çalımlı soyluya hiç benzemiyordu. Julien, perukayı doğrusu çok saçlı buldu. Bu izlenim onu çekingenlikten kurtardı. III. Henri'nin dostunun torununu Julien, ilk önce mıymıntıca bir şey gördü. Çok cılızdı, bir türlü de yerinde duramıyordu. Ama arası çok geçmedi, Julien Marki'nin gösterdiği inceliğin, terbiyenin Besançon Piskoposu'nunkinden de üstün olduğunu, karşısındaki adamı Besançon Piskoposu'ndan da hayran edeceğini anladı. Konuşmaları üç dakika bile sürmedi. Çıkarken Rahip, "Siz Marki'ye, bir tabloya bakar gibi baktınız," dedi. "Bu adamların görgü, incelik dedikleri şeyi ben öyle pek iyi bilmem, siz yakında bu işleri benden bin kat iyi anlarsınız; ama bana öyle geliyor ki sizin bakışlarınızdaki yüreklilik, pek görgülüce bir şey değildi."

Yine arabaya binmişlerdi; büyük caddelere çıkma-

dan durdular; Rahip, Julien'i, iç içe büyük salonlardan yapılmış bir daireye soktu. Julien bu yerde mobilya olmadığına dikkat etti. Julien, oldukça utanmaz bulduğu bir heykelle süslenmiş yaldızlı, koca bir saate durmuş bakıyordu; tam o sırada içeriye gülerek pek şık bir bey girdi. Julien onu hafifçe selamladı.

O bey gülümseyerek elini omzuna koyunca Julien irkildi, öfkeden kızarmıştı. Rahip Pirard, bütün o ağırbaşlılığına bakmadan, gözlerinden yaş gelesiye kadar gülmekten kendini alamadı. Meğer terziymiş. İşlerini bitirip çıkarlarken, Rahip, "Şimdi iki gün serbestsiniz," dedi, "sizi ancak iki gün sonra Madam Mole'e tanıtabiliriz. Benim yerimde başka biri olsaydı sizi, bu yeni Babil kentinde geçireceğiniz ilk günlerde yalnız bırakmaz, bir kız gibi göz hapsine alırdı. Baştan çıkacağınız varsa hemen olup biter, ben de sizi düşünmekten kurtulmuş olurdum. Öbür gün sabahleyin size bu terziden iki siyah giysi gelecek, prova edecek çocuğa beş frank verirsiniz. Hem siz bu Parislilere sesinizi pek duyurmayın. Bir söz söyleyin, sizinle alayın yolunu bulurlar. Başlıca işleri bu. Öbür gün öğleyin bana gelin... Hadi şimdi gidip ne yapacaksanız yapın... Ha, unutuyordum: Size birkaç adres vereceğim, gidip ayakkabı, gömlek, bir de şapka ısmarlarsınız."

Julien, rahibin verdiği kâğıttaki yazıya bakıyordu; Rahip, "Marki'nin yazısı," dedi, "o her şeyi düşünen, çalışkan bir adamdır; buyurmaktansa yapmayı sever. Sizi, böyle zahmetleri üzerinden atabilmek için alıyor. O ateş gibi adamın size bir işaretle göstereceği işleri başaracak kadar bakalım tutarlı olacak mısınız? Bunu da görür anlarız: Kendinizi kollayın!"

Julien hiçbir şey söylemeden, adreslerini aldığı dükkânlara gitti; oralarda saygıyla karşılandı, hatta kunduracı, defterine onun adını, bir de soyluluk işareti katarak, Mösyö Julien de Sorel, diye yazdı.

Père-Lachaise Mezarlığı'nda pek erdemli, sözlerine bakılırsa koyu özgürlük yanlısı bir bey, Julien'i, Mareşal Ney'in mezarı başına kadar götürmek inceliğini gösterdi; Mareşal'in mezarı, politikacıların işgüzarlığı ile yazısız kalmıştı. Kendisini gözleri yaşararak kucaklamaya kalkan bu özgürlükçüden ayrıldıktan sonra, Julien, saatinin aşırılmış olduğunu anladı. Bu iş, kulağına küpe oldu. İki gün sonra öğleyin Rahip Pirard'a gitti; Rahip onu bir süre süzdükten sonra sert bir tavırla, "Korkarım siz kendini beğenmiş bir züppe olacaksınız," dedi.

Julien'de, yasa girmiş oldukça genç bir adam hali vardı; doğrusu hiç de züppeliği yoktu, ama taşrada hem şıklık, hem önemlilik taslayanlar gibi o da omuzlarını sallayarak yürüyordu; bu hal, kendisi de bir taşralı olan Rahip'in gözünden kaçmamıştı. Julien'i gördüğü zaman onun o hali üzerine Marki'nin verdiği yargı Rahip'inkine hiç de benzemedi; o kadar ki, Rahip'e, "Mösyö Sorel'in dans dersi almasına bilmem izin verir misiniz?" dedi.

Rahip, taş kesilmişti; neden sonra, "Julien rahip değildir, öğrensin," diyebildi.

Marki, gizli, küçük bir merdivenin basamaklarını ikişer ikişer çıkarak Julien'i, en üst katta güzel, çatısı eğri bir odaya kendi eliyle götürdü; Julien'e verilen bu oda, konağın büyük bahçesine bakıyordu. Öyle büyük bir adamın böyle küçük işlere de karıştığını görüp şaşan Julien, çekine çekine, "İki gömlek aldım," dedi.

Marki, ciddi bir tavırla, "Güzel," dedi, "yirmi iki tane daha alırsınız. Size ilk üç aylığınızı da veririm."

Marki'nin bunları söylerken sesindeki o buyurgan eda Julien'i oldukça düşündürdü.

Marki, Julien'in odasından çıkarken, yaşlıca bir adamı çağırıp, "Arsène," dedi, "Mösyö Sorel'in işlerine siz bakacaksınız."

Birkaç dakika sonra Julien kocaman bir kitap oda-

sında yapayalnızdı; sevinç, haz içindeydi. İçeri giren olur da kendisini böyle heyecan içinde görür diye gidip kuytu bir köşeye saklandı; oradan kitapların sırtlarını seyrettikçe kendinden geçiyordu. "Ben bütün bunları okuyabileceğim!" diyordu. "Buradan nasıl hoşlanmam? Mole Markisi'nin benim için yaptıklarının yüzde birini yapsa, Mösyö de Rênal onuru bir paralık oluverdi sanırdı... Hele şimdi yazılacak kâğıtlara bir bakalım."

O iş bittikten sonra Julien kitaplara yaklaşmaya cesaret etti; Voltaire'in hepsi aynı biçimde basılmış bütün yapıtlarını görünce sevincinden çıldıracak gibi oldu. İçeriye bir giren olursa görebilsin diye gidip odanın kapısını açtı. Sonra o seksen cildi birer birer zevkle açıp kapadı. Bu kitapların ciltleri, Londra'nın en ünlü ustasının elinden çıkmış güzellikte eşsiz birer sanat yapıtıydı. Julien'in hayranlığı son dereceye varmaz da ne olur?

Bir saat sonra Marki gelip yazılan kâğıtlara baktı; Julien'in *cela*[1] sözcüğünü *cella*[2] biçiminde yazdığını görünce şaşırdı. İçinden, "Sakın," dedi, "Rahip'in bu gencin bilgisi için anlattıkları masal olmasın!" Julien'i umduğu gibi bulamadığına canı sıkılmıştı; ona dönüp tatlılıkla, "Sözcüklerin nasıl yazılacağı konusunda pek bilgili değilsiniz sanırım," dedi.

Julien, "Öyle efendim," dedi.

Bu sözün, kendisine dokunabileceğini hiç düşünmüyordu; Marki'den gördüğü iyi davranış Mösyö de Rênal'in o kendini beğenmiş, kurumlu tavırlarını hatırlatmış, içine bir hoşluk vermişti.

Marki içinden, "Bu Franche-Comté'li rahibi deneyelim diye boşuna zaman geçireceğiz!" dedi, "Ne yapalım

1. (Fr.) Şu. (Ç.N.)

2. Stendhal de Savunma Bakanlığı'na yazıcı olarak girdiği ilk gün, o sözcüğü böyle yanlış yazmış. (Ç.N.)

ki benim de güvenilecek bir adama pek ihtiyacım vardı." Sonra Julien'e dönüp, '*Cela* bir *l* ile yazılır,' dedi, "her gün mektupları bitirdikten sonra sözlüğü açar, nasıl yazıldığını iyi bilmediğiniz sözcüklere bakarsınız."

Saat altıda Marki, Julien'i çağırttı, ayağında hâlâ çizme olduğunu görünce canı sıkıldı.

"Ben bir konuda yanılmışım," dedi, "size her gün saat beş buçukta 'giyinmeniz' gerektiğini söylemeyi unutmuşum."

Julien, bunun ne demek olduğunu anlamamış, bakıyordu. Marki, "Yani uzun konçlu çorapla iskarpin giymeniz gerek. Arsène size hatırlatır: Bugünlük sizin adınıza özür dilerim."

Mösyö Mole bunu söyledikten sonra Julien'i, her yanı yaldızla parıldayan bir salona götürdü, kendisi arkada kalıp onu öne geçirmek istemişti. Mösyö de Rênal ise böyle zamanlarda kapıdan en önde girmek için adımlarını hızlandırdı. Eski efendisinin böyle kendisini beğenmesini hatırlamak yüzünden Julien, Marki'nin ayağına bastı; zaten gut ağrıları çeken adamcağızın pek canı acıdı. İçinden, "Üstelik hantallığı da var!" dedi. Onu uzun boylu, çalımlı bir hanıma tanıttı. Bu kadın, Madam Mole Markizi'ydi. Julien, Markiz'de, Verrières Kaymakamı'nın karısı Madam de Maugiron'unkini andıran küstahça bir hal buldu. Salonun son derece süsü, gösterişiyle şaşırmış olan Julien, Mösyö Mole'ün ne dediğini işitmedi. Markiz de ona baktı, bakmadı... Salonda birkaç da erkek vardı; Julien bunların arasında, birkaç ay önce Bray-le-Haut' daki törende tenezzül edip kendisiyle konuşan Agde Piskoposu'nun da bulunduğunu görünce anlatılmaz bir sevinç duydu; yadırgadığı, bakmaya çekindiği bu yüzler arasında bir tanıdık görünce gözlerine bir şefkat, bir tatlılık gelmişti. Genç Piskopos bu bakışlardan korkmuş olacak ki o taşralıyı tanıyıp konuşmaya kalkışmadı.

Julien'e, bu salonda toplanan adamların bir hüzünlü, sıkıntılı halleri var gibi geldi; Paris'te gelenek yavaş konuşulur, küçük şeyler gözde büyütülmez.

Saat altı buçuğa doğru içeri saz benizli, fidan boylu, bıyıklı, güzel bir delikanlı girdi; başı pek küçüktü. Markiz, elini öptürürken, "Siz hep böyle geç gelirsiniz," dedi.

Julien, bu delikanlının Mole Kontu olduğunu anladı. Daha ilk görüşte pek cana yakın buldu.

İçinden, "Hakaretli alaylarıyla beni bu evden kaçıracağı söylenen adam böyle mi olur?" diyordu.

Julien, Kont Norbert'i inceden inceye süzerken, ayağında çizmeyle mahmuz bulunduğunu gördü... "Ben iskarpin giyeceğim, kuşkusuz onun gibi bir kibar olmadığım için." Sofraya oturuldu. Julien, Markiz'in sesini biraz yükselterek bir şey söylediğini duydu. Gene o sırada karşısına oldukça sarışın, boyu bosu yerinde bir genç hanımın oturduğunu fark etti. Bu hanım önce hoşuna gitmedi; ama dikkatle bakınca belki de ömründe hiç bu kadar güzel gözler görmediğini anladı; şu kadar ki, o gözler bir ilgisizlik, bir soğuk ruhluluk gösteriyordu. Sonraları Julien o bakışlarda gördüğü halin, her şeyi inceleyen, ama ağır, çalımlı olmak borcunu da hatırlayan bir can sıkıntısı olduğunu anladı. İçinden, "Madam de Rênal'in de gözleri çok güzeldir," diyordu, "herkes ona gözlerinin güzelliğini öven sözler söyler; ama onun gözleri nerde, bu gözler nerde!" Matmazel Mathilde dendiğini duyduğu bu kızın böyle ara sıra gözlerinin parlaması aklına geliveren bir nüktenin, bir alayın ateşindendi; ama Julien henüz bunu anlayacak kadar deneyimli değildi. Yemeğin sonuna doğru, Matmazel Mole'ün gözlerinin güzelliğini dile getirecek bir söz buldu, "Bu gözler ışıldıyor," dedi. Zaten Matmazel Mathilde annesini zalimce andırıyordu; annesi ise Julien'in gitgide zıddına gidiyordu, artık kızına da bakmadı. Kont Norbert'i ise her yönden hayranlık

duyulacak bir adam diye görüyordu. Julien onun, o kadar tutkunu olmuştu ki kendisinden daha zengindir, daha soyludur diye kin bağlamak aklından bile geçmedi.

Julien, Marki'yi canı sıkkın gibi gördü.

İkinci yemek için tabaklar değiştirilirken Marki oğluna, "Norbert," dedi, "Mösyö Julien Sorel'e yakınlık göstermeni isterim; bugünden sonra benim genelkurmayıma girmiştir, kendisini olgun bir adam edeceğim, tabii ki *cella* (bu) elden gelirse."

Sonra yanında oturana dönüp, "Mösyö Sorel benim yazıcım," dedi, "*cela*'yı iki *l* ile yazıyor."

Herkes Julien'e baktı; Julien, Norbert'i selamlarken başını çokça eğdi, ama bakışı, şöyle toptan söylemek gerekirse, herkesçe beğenildi.

Marki, Julien'in o zamana kadar başlıca neler öğrendiğini herhalde anlatmış olacak ki sofrada bulunanlardan biri onu, Horatius üzerine birtakım sorularla açmaza düşürmek istedi. Julien içinden, "Besançon Piskoposu'nun gözüne de Horatius'tan söz ederek girdik," dedi, "galiba bu adamlar ondan başka şair bilmiyor." O andan sonra heyecanı, şaşkınlığı geçti. Zaten Matmazel Mole'ü hiçbir zaman bir kadın saymamaya karar vermiş olduğu için, kendine gelmesi zor bir şey değildi. Ta okuldan beri erkeklerle boy ölçüşmesini bilir, onlara kolay kolay yenilmezdi. Hele yemek odası o kadar gösterişli olmasaydı, Julien büsbütün yatışabilecekti. Gerçekte ona hâlâ kendinde bir küçüklük hissettiren şey, Horatius'tan söz ederken bakıp içinde konuştuğu adamı gördüğü, her biri ikişer metre yüksekliğindeki iki aynaydı. Cümleleri, bir taşralı olduğu düşünülürse, doğrusu pek uzun değildi. Güzel gözlerine, o bazen ürkek, iyi bir yanıt verdiği zamanlar da sevinçle karışan çekingenliği, bir kat daha parlaklık veriyordu. Onu hoş bir delikanlı diye karşıladılar. Bu sınav, herkesin ağırbaşlı olmaya çalıştığı bir sofrada

biraz canlılık, biraz ilgi uyandırmıştı. Marki, Julien'le konuşan adama bir göz işareti edip sorularını daha da ileri götürmesini istedi, içinden, "Yoksa bu delikanlı gerçekten bir şeyler biliyor mu?" diyordu.

Julien, ileri sürdüğü düşünceleri kendi buluyor ve yanıtlıyordu. Çekingenliği oldukça hafifledi, o kadar ki, zarif, nükteli sözler söyleyemediyse de –Paris'te kullanılan dili bilmeyenin elinden öyle şey gelir mi hiç?– yeni yeni düşünceler bulup çıkardı; gerçi bunları öyle hoş cümlelerle süsleyemiyor, uygun bir zamanını kollamadan uluorta söyleyiveriyordu. Ama bu düşünceler, sofradakilerin hepsi için yeniydi; Julien'in Latinceyi kusursuz olarak bildiği de görülüyordu.

Julien'i öyle sınava çeken adam, akademide yazıtlar uzmanıydı. Hem de –akademide böylesi pek bulunmaz ama– Latince bilirdi; Julien'in Latin edebiyatından iyice anlar bir adam olduğunu gördü, onu utandıracak sorulardan da kaçınmayıp gerçekten açmaza düşürmeye çalıştı. Bu cenkleşmenin verdiği ateşle Julien, yemek salonunun o tantanalı eşyasını hele unutabildi de Latin şairleri üzerine, karşısındakinin hiçbir kitapta görüp okumadığı şeyler söyledi. Akademi üyesi, olgunluk gösterip bunu söyledi, genç yazmanı bir daha kutladı. Çok şükür ki Horatius'un zengin mi, yoksul mu olduğu sorunu da açıldı: Molière ile La Fontaine'in dostu, Chapelle gibi gönül eğlendirmek için şiir söyleyen hoşsohbet, kaygı bilmez bir adam mı, yoksa Byron'u suçlayan Southey gibi saray halkıyla dolaşan, kralın doğum günleri için kasideler söyleyen yoksul bir devlet şairi mi? Toplumun, Augustus'un, IV. George'un zamanlarındaki halinden söz edildi; her iki çağ da soyluların egemen olduğu zamanlardı; ama Roma'da halktan olmamakla birlikte soylu da sayılmayan Mécène sınıfı, o sınıfın elinden üstünlüğü koparıp almış; İngiltere'de ise o sınıf IV. George'u

hemen hemen bir Venedik dukası değerine indirmişti. Bu tartışma, Marki'nin, yemeğin başından beri iç sıkıntısı yüzünden düştüğü uyuşukluk halini giderir gibi oldu.

Julien, Southey, Lord Byron, IV. George gibi daha ilk olarak işittiği adlardan bir şey anlamıyordu. Ama Roma'da geçmiş, ne oldukları Horatius'un, Martial'in, Tacitus'un yapıtlarından anlaşılabilecek olayların sözü edildi mi, söz götürmez bir üstünlüğü olduğu kimsenin gözünden kaçmamıştı. Julien, Besançon Piskoposu ile o ünlü tartışmada öğrendiği birçok düşünceleri de kendine mal etmişti; doğrusu bunlar da büyük bir zevkle dinlenildi.

Şairler konusu artık herkesi yorup kapandıktan sonra, kocasını eğlendiren her şeyi beğenmeyi kendine ilke edinmiş olan Markiz, Julien'e bakmak inceliğinde bulundu. Markiz'e, yanında oturan akademi üyesi, "Bu genç rahibin halinde tavrında bir acemilik var, ama bilgili bir adama benziyor," dedi; Julien de bunu işitti. Böyle hazır yargılar, ev hanımının kafasına pek uygun gelirdi; Julien hakkında akademi üyesinin söylediğini kendine mal edip onu yemeğe alıkoymakla pek yerinde bir iş yapmış olduğuna karar verdi, "Mösyö Mole'ü eğlendiriyor," dedi.

3

İlk adımlar

"Görkemli ışıklarla, binlerce insanla dolu bu uçsuz bucaksız vadi, gözlerimi kamaştırıyor. Bu adamların hiçbiri beni tanımıyor, hepsi benden üstün. Aklımı kaçıracak gibi oluyorum."

REINA, *Poemi dell'av*

Ertesi gün sabahleyin erkenden Julien kitap odasında mektup taslaklarını hazırlarken, kitapların örttüğü küçük gizli bir kapı açıldı, içeriye Matmazel Mathilde girdi. Julien, bu kapı ne de ustalıklı yapılmış diye hayran oladursun, Matmazel Mathilde onu görünce şaşırmış, oldukça da canı sıkılmıştı. Saçları ince ince örülmüştü. Julien onu bu kıyafetiyle oldukça sert, kibirli, tavırlarını da erkekçe buldu. Matmazel Mole'ün, babasının kitap odasından, hiç belli etmeden kitap aşırmak becerisi vardı. Julien'in orada bulunması, bu sabahki zahmetini boşa çıkarıyordu; buna pek canı sıkıldı, çünkü Voltaire'in *Babil Prensesi*'nin ikinci cildini almaya gelmişti; bu kitabı okumak da Sacré-Cœur Manastırı kadın rahiplerinin, kralına da, dinine de bağlı bir kız yetiştiriyoruz diye özene bezene verdikleri terbiyeden sonra pek yakışık alır a! O kızcağızın, daha on dokuz yaşında, bir romanla ilgi-

lenmek için, onda alaycı, dokunaklı bir zekâ izi bulmaya ihtiyacı vardı.

Kont Norbert, saat üçe doğru, kitaplıkta bir gözüktü; akşam siyasetten söz edebilmek için bir gazeteyi incelemeye gelmişti; varlığını bile unuttuğu Julien'i görmüş olmaktan pek hoşnut olduğunu gösterdi. Tam bir incelikle konuştu; ata binip gezmeyi önerdi.

"Babam, akşam yemeğine kadar bize izin veriyor," dedi.

Julien bu "biz" sözüyle ne denmek istendiğini anlayıp pek hoş buldu.

"Ne yalan söyleyeyim, Mösyö," dedi, "yaklaşık 25 metre boyunda bir ağacı devirip tahtasından kereste çıkarmamı söyleseler beceririm ama, ata binmek, ömrümde ya beş kez başımdan geçti ya altı."

Norbert, "İyi ya!" dedi, "Bu da yedincisi olur."

İşin aslını ararsanız Julien, ... Kralı'nın Verrières'ye gelişini hatırlıyor, kusursuz bir binici olduğunu sanıyordu. Ama Boulogne korusundan dönerken, Bac Sokağı'nın tam ortasında, birdenbire arabadan kaçınmak isterken attan düşüp üstü başı çamura battı. Çok şükür ki giysisi iki kattı. Sofrada Marki, onunla konuşmuş olmak için gezinin nasıl geçtiğini sordu; Norbert hemen atılıp işi beylik sözlerle örtbas etmek istedi.

Julien, "Doğrusu Sayın Kont lütuf buyuruyorlar," dedi, "kendilerine teşekkür ederim, minnettarım. Beni en yumuşak, en güzel ata bindirdiler; ama bağlatamazlardı ya! Bu önleme de başvurulmadığı için şu köprü başındaki uzun sokağın tam ortasında yuvarlanıverdim."

Matmazel Mathilde, kendini tutamayıp kahkahayı koyuverdi, sonra da bu işin nasıl olduğunu sormaya kalkıştı. Julien başından geçenleri şöyle çok sade bir tavırla anlattı, farkına varmadan incelik göstermiş oldu.

Marki, akademi üyesine, "Yanılmıyorsam bu küçük

rahip iyi bir şeyler olacak!" dedi, "Bir taşralı böyle bir olayı bu yalınlıkla anlatsın; görülmüş şey değil, ne de bundan sonra görülür! Hem de başından geçeni "hanımların" yanında anlatıyor."

Julien'in attan düşüşünü anlatması herkesi o kadar keyiflendirmişti ki yemek yenip de başka sözler açıldığında bile Matmazel Mathilde, kardeşine, bu olayla ilgili daha birçok şey sordu. Soruları oldukça uzamış, Julien de onun birkaç kez kendine baktığını fark etmişti; artık cesaret bulup sözün kendisini söylenmemiş olmasına bakmayıp kendisi karşılık verdi; sonunda üçü de, bir ormanın kıyıcığındaki köy yerlilerinden üç genç imişler gibi, gülüşmeye başladılar.

Ertesi gün Julien okula gidip iki derse katıldı, sonra konağa gelip yirmi kadar mektubu temize çekti. Kitaplığa girince içeride bir genç daha bulunduğunu gördü; bu adam pek özenli giyinmişti, ama halinde tavrında bir bayağılık, yüzünde de bir kıskançlık vardı.

Az sonra Marki de geldi. O genci görünce sert bir tavırla, "Burada ne işiniz var, Mösyö Tanbeau?" diye sordu.

Delikanlı, yaltak yaltak gülümseyerek, "Sanmıştım ki..." diye bir şeyler söylemek istedi.

"Hayır, Mösyö, bir şey sanmadınız. Bir deneyeyim demişsiniz, ama olmadı."

Tanbeau kalkıp gitti; pek öfkelenmişti. O, Marki'nin dostu olan akademi üyesinin yeğeniydi, edebiyat çalışıyordu. Akademi üyesi onu yazıcı diye Marki'nin yanına koymayı istemiş, Marki'yi razı etmişti. Kenarda bir odada çalışan Tanbeau, Julien'e gösterilen lütfu duyunca bundan kendine de bir pay çıkarmak isteyip, o sabah kâğıdını kalemini alınca kitaplığa yerleşmişti.

Julien, saat dörtte, biraz kararsızlık geçirdikten sonra, yüzünü kızartıp Kont Norbert'i görmeye gitti. Norbert ata binmek üzereydi, pek sıkıldı, çünkü görgü ko-

nusunda kusur etmek istemezdi. Julien'e, "Yanılmıyorsam pek yakında binicilik dersi alacaksınız," dedi, "birkaç hafta sonra sizinle ata binmek benim için büyük bir zevk olacak."

"Bana gösterdiğiniz lütuftan dolayı size teşekkürlerimi sunmak istiyorum; ettiğiniz iyiliğin ne kadar büyük olduğunu bildiğimden emin olabilirsiniz, Mösyö. Benim dünkü acemiliğim yüzünden atınız yaralanmadıysa, bugün ona başka biri de binmeyecekse, benim binmeme izin verin."

Julien bunu pek ciddi bir tavırla söylemişti, Norbert, "Azizim Sorel, günahı boynunuza!" dedi. "Ben size sakınma konusunda her şeyi söyledim; saat dörde geldi, kaybedecek vaktimiz yok."

Julien ata bindikten sonra genç Kont'a, "Düşmemek için ne yapmalı?" diye sordu.

Norbert kahkahayı salıverip, "Yapılacak şey çok!" dedi, "Önce şu gövdeyi geri tutmak."

Julien atını sürdü. XVI. Louis Alanı'na vardılar. Norbert, "Gözüpek genç!" dedi. "Burada çok araba var, hepsini de gözü kara adamlar sürer! Bir düşecek olursanız, *tilbury*'ler[1] sizi çiğner geçer; bu adamlar atlarını birdenbire durdurup ağızlarını yaralamak istemez."

Julien kaç kere az kaldı düşecekti; ama o günkü gezi de, bir kaza çıkmadan geçti. Konağa döndüklerinde genç Kont, kız kardeşine, Julien'i göstererek, "Ömrümde, gözüpek, her tehlikeye atılır adam görmedim demeyiniz," dedi.

Yemekte sofranın bir ucundan öbür ucuna, babasına seslenerek Julien'in gözüpekliğini övdü; doğrusu Julien'in biniciliğinde övünülecek başka bir şey de yoktu. Genç

1. (İng.) İki kişilik, iki tekerlekli hafif araba. (Y.N.)

Kont, o sabah, seyislerin bahçede hayvanları tımar ederken Julien'in düşmesi sözünü açıp aşağılarcasına alay ettiklerini duymuştu.

Gördüğü bütün yakınlığa rağmen, Julien, arası çok geçmeden bu aile arasında yapayalnız kaldı. Bütün alışkanlıklar ona bir tuhaf geliyor, kendi de hiçbirini bilmiyordu. Yaptığı yanlışlıklar uşakların diline düşüp eğlence olmuştu.

Rahip Pirard, işinin başına gitmişti. "Julien zayıf bir kamışsa,[1] varsın yok olsun; ama yüreği pek bir adamsa, kendini kurtarır," diye düşünüyordu.

1. Jansenci Pascal'ın, "İnsan, doğanın en zayıf kamışıdır, ama düşünen bir kamıştır," sözüne dokundurma. (Ç.N.)

4

La Mole konağı

"Burada ne işi var? Hoşlanıyor mu?
Hoşa gittiğini mi sanıyor?"

RONSARD

Julien, La Mole konağının o kibar salonunda her şeyi garipsiyorsa, bu uçuk benizli, karalar giymiş delikanlı da tenezzül edip kendisine bakanlara bir tuhaf gelmiyor değildi. Madam Mole, bazı kimselerin yemekte bulunacağı akşamlar, kocasına, bir görev verilip Julien'i konaktan uzaklaştırmasını önerdi. Marki, "Ben bu denemeyi sonuna kadar götürmek istiyorum," dedi. "Rahip Pirard, yanımıza aldığımız kimselerin onurunu kırmakla hiç iyi etmediğimizi söylüyor. Atalarımız da, "ancak dayanıklı olana güvenilir," dememiş mi? Hem bu delikanlının sofrada aykırı düşmesi, yalnızca tanınmış bir yüz olmamasından; yoksa ağzını bile açmıyor."

Julien, "Bu salona gelip gidenlerin adlarını, huylarını, bir kâğıda yazayım da şaşırmayayım," diye düşündü.

Konağa her vakit girip çıkan Marki'nin geçici bir hevesle Julien'i pek sevdiğini sanarak, ne olur ne olmaz diye ona da yaranmaya çalışan beş-altı kişiyi en başa yazdı. Bunlar, az çok gönülsüz, yoksul, zavallı adamlardı; şu

kadar ki –bugün soylu salonlarında rastlanan bu tür adamların hakkını yememek için söyleyeyim– herkese karşı bu derece gönülsüz değillerdi. İçlerinde öylesi vardı ki, Marki'nin her hareketine razı olur da Madam Mole'den sertçe bir söz işitse dikleniverirdi.

Kendini beğenmişlikle iç sıkıntısı, bu konak efendilerinin ta mayasına işlemişti. Onlar, iç sıkıntılarını gidermek için aşağılamaya öylesine alışmışlardı ki, kendilerine gerçek dost edinmelerine değil, bunu ummalarına bile olanak kalmamıştı. Ama yağmurlu günler, bir de seyrek olan o yırtıcı iç sıkıntısı anları bir yana bırakılırsa, görgüde, incelikte kusur ettikleri olmazdı.

Julien'e babaca bir dostluk gösteren o hatırsayar beş-altı kişi de La Mole konağından ayaklarını kesecek olsa, Markiz, bunaltıcı yalnızlığa düşüverirdi; o durumda kadınlar için de yalnızlık dayanılmaz bir acıdır, çünkü gözden düşme belirtisidir.

Marki, karısına çok iyi bakar, salonunda her vakit istendiği kadar adam bulundurmasına dikkat ederdi; ama senato arkadaşlarını konağına pek çağırmazdı, çünkü onları ne dostluğuna değecek kadar soylu bulurdu, ne de hizmetine almayı isteyecek kadar eğlenceli.

Julien bu sırları çok sonra anladı. Orta hallilerin evlerinde her zaman, o günkü devlet idaresinin sözü edilir ama Marki'nin sınıfındaki adamların evlerinde o söz, ancak başları pek sıkıldığı zaman açılır.

Bu iç sıkıntısına tutulmuş çağda bile eğlenmek ihtiyacının insanoğlu üzerinde öyle bir baskısı vardır ki, şölen verilen günlerde bile, Marki salondan çıkar çıkmaz herkes sıvışmaya bakardı. Tanrı'yla, rahiplerle, kralla, büyük memurlarla, sarayın koruduğu sanat adamlarıyla, öteden beri sayılan âdetlerle eğlenmemek; Béranger'yi, karşı taraf gazetelerini, Voltaire'i, Rousseau'yu, biraz toksözlülüğe kalkışmış hiç kimseyi övmemek; hele siya-

set sözünü hiç açmamak koşuluyla, herkes dilediği gibi konuşmakta özgürdü.

Böyle bir salon fermanına karşı koyabilmek için ne yılda yüz bin écu geliri olmak para eder, ne de dünyanın en büyük nişanları. Bir parçacık canlı bir düşünce oralarda bir kabalık sayılırdı. Herkesin terbiyeli, son derece incelikli olmasına, hoşa gitmek isteğine rağmen her yüzde bir can sıkıntısı görülürdü. Oralara bir görev diye gelen delikanlılar, bir söz açarlarsa düşündükleri ya da yasaklanmış bir kitabı okudukları anlaşılır korkusuyla, ya Rossini, ya o günkü hava üzerine bir-iki ince söz söyledikten sonra susuveriyorlardı.

Julien dikkat etti, herkesin susup konuşmanın kesilmesini önleyenler, Mösyö Mole'ün sürgün yıllarında tanıştığı iki vikont ile beş barondu. Her birinin yılda altı binle sekiz bin frank arasında geliri olan bu beylerin dördü *Quotidienne*, üçü de *Gazette de France* yanlısıydı. Biri her gün sarayda gördüm duydum diye bir şeyler anlatır, bunu söylerken de "olağanüstü" sözcüğünü esirgemezdi. Julien bu adamın tam beş tane nişanı olduğuna dikkat etti; öbürlerinin nişanları üçü pek geçmiyordu.

Sofrada, üstleri başları tertemiz on uşak durur; bunlar, bütün akşam, her çeyrek saatte ya bir dondurma, ya çay getirirlerdi; gece yarısı olunca da şampanya içilirdi.

Julien'in oturması da hep bu yemek içindi. Çok gösterişli yaldızlanmış bu salonda konuşulması âdet olan şeylerin önem verilerek dinlenebilmesini bir türlü aklı almıyordu. Bazen, söyledikleri şeylere acaba kendileri de gülmüyor mu diye konuşanların yüzüne bakardı. İçinden, "Bizim Mösyö de Maistre'in ezbere bildiğim yazıları bu adamların sözlerinden yüz kat iyidir, ama o da çok can sıkar," diye geçirirdi.

Bu salonda insanın ruhunun bunaldığını fark eden yalnız Julien değildi. Bir kısmı üst üste dondurma yiye-

rek kendilerini avutur; bir kısmı da, kapıdan çıkar çıkmaz, "Şimdi Mole Markisi'nden geliyorum, orada işittiğime göre Rusya..." diyebilmek için bu sıkıntıya katlanırdı.

Julien'in, kendi yüzüne de gülen beş-altı kişinin birinden duyup öğrendiğine göre, krallığın yeni baştan kuruluşundan beri kaymakamlıktan ileri gidemeyen Bourguignon Baronu, yirmi yıldır o konağa gelmekte gösterdiği bağlılığa karşılık Madam Mole'ün yardımıyla valiliğe yükseltilip orada altı ay kaldı.

Bu büyük olay, bütün o beylerin çabasını bir kat daha artırdı; altı ay önce en ufak şeyden gücenmelerine olanak vardı; şimdiyse hiçbir şeye darılmıyorlardı. Marki ile karısının, konuklarına açıkça saygıda kusur ettikleri pek azdı; ama Julien sofrada onların kendi aralarında oturanlar için oldukça zalimce şeyler fısıldaştıklarını duymuştu. Bu kibar kişiler, "kralın arabalarına binmiş" kimselerin soyundan gelenlerden başka herkese karşı ta içlerinden gelen bir küçümseme duygusu beslediklerini gizlemezlerdi. Julien dikkat etti, ancak "Haçlı savaşı" sözü geçtiğinde yüzlerinde saygıyla karışık derin bir ağırbaşlılık beliriyordu. Her zaman gösterdikleri saygıdaysa, katlanmayı andıran bir şey vardı.

Julien bütün bu görkemle iç sıkıntısı arasında, Mösyö Mole'den başka bir şeye ilgi göstermiyordu: Bir gün Marki'nin o Le Bourguignon zavallısının ilerlemesi işinde kendisinin parmağı olmadığını söylemesini duyunca pek sevindi. Marki'nin bu sözü karısını hoşnut etmek içindi; Julien işin aslını Rahip Pirard'dan öğrenmişti.

Bir sabah Rahip, kitap odasında Julien'le birlikte, o uzayıp giden Frilair davası işine çalışırken, birdenbire Julien, "Mösyö," dedi, "her akşam sayın Markiz'in sofrasında bulunmak benim burada görmem gereken işlerden biri midir? Yoksa bana yapılan bir iltifat mıdır?"

Böyle bir soruya neredeyse kızan Rahip, "Hem de ne

büyük bir iltifat!" dedi. "O akademi üyesi Mösyö N... on beş yıldan beri buraya gelip yüz suyu döktüğü halde yeğeni Mösyö Tanbeau için böyle bir iltifat koparamadı."

"Bana sorarsanız, Mösyö, işimin en güç yanı akşamları Markiz'in sofrasına oturmak. Okulda bu kadar sıkılmadım. Bazen bakıyorum, Matmazel Mole'ün bile esnediği oluyor; oysa o, bu konağa gelip gidenlerin inceliğine elbette alışmıştır... Ben uyuyacağım diye korkuyorum. Çok rica ederim, izin alın da ben akşam yemeklerini gidip iki franga, kimsenin bilmediği bir lokantada yiyeyim."

Sonradan görmüş bir adam olan Rahip, bir büyük soylunun sofrasına oturmanın ne kadar şerefli bir şey olduğunu bilirdi. Bunu Julien'in de kafasına sokmaya uğraşırken hafif bir gürültü duyup ikisi de başlarını çevirdiler. Julien, Matmazel Mole'ün dinlediğini gördü. Kıpkırmızı oldu. Mathilde bir kitap almaya gelmiş, her şeyi de duymuştu; Julien, biraz gözüne girdi. "Bu adam, o ihtiyar Rahip gibi, dizleri yerde doğmamış," dedi. "Aman Tanrım, ne de çirkin herif o Rahip!"

Sofrada Julien, gözlerini kaldırıp Matmazel Mole'e bakamıyordu; ama o, Julien'e söz söylemek lütfunda bulundu. O akşam, çok kimsenin gelmesi bekleniyordu; Matmazel Mole, Julien'e kalmasını öğütledi. Parisli kızlar, gençlik çağını aşmış kimselerden, hele üstlerine başlarına pek bakmazlarsa, hiç de hoşlanmazlar. Mösyö de Bourguignon'un salonda hâlâ gözüken arkadaşları, her zaman Matmazel Mole'ün eğlencesi olmak şerefine ererlerdi, bunu anlamak için Julien'in, öyle pek yetenekli olmasına gerek yoktu. O gün, bilmem bunu gösteriş olsun diye mi yaptı? Her nedense Mathilde, can sıkanları kötülemekte her zamankinden ileri gitti.

Markiz'in yüksek arkalıklı, geniş koltuğu arkasında hemen her akşam toplanan birkaç kişi, Mathilde'in çev-

resini sararlardı. Croisenois Markisi, Caylus Kontu, Luz Vikontu ile gerek Norbert'in, gerek kız kardeşinin dostlarından iki-üç genç subay onlardandı. Bu beyler mavi, büyük bir kanepeye dizilirlerdi. Kanepenin bir ucuna Mathilde otururdu; öbür ucunda Julien, oldukça alçak bir hasır iskemleye yerleşirdi. Onun pek de parlak, rahat olmayan bu yerini kıskanan dalkavuklar az değildi; Norbert, babasının yazıcısını gerektiği biçimde ağırlar, her akşam bir-iki kez ona da söz söyler ya da sözünü ederdi. O akşam Matmazel Mole, Julien'den, Besançon Kalesi'nin bulunduğu tepenin yüksekliğini sordu. Julien, o tepe Monmartre'dan yüksek midir, değil midir, bilemedi. Çoğu zaman, orada konuşulan sözleri gerçekten hoş bulup gülerdi; ama kendisinin öyle şeyler uydurup söylemek bir türlü elinden gelmiyordu. Sanki yabancı bir dildi; anlıyor, beğeniyor, ama konuşmaya gelince beceremiyordu.

Mathilde'in dostları o akşam, o geniş salona gelenlere karşı, sürekli bir düşmanlık halindeydiler. Önce, daha iyi tanıdıkları için, konağa her zaman gelip gidenleri çekiştirdiler. Julien'in bu sözlere nasıl kulak kesildiğini söylemeye bilmem gerek var mı? Sözü edilenler de, sözün gelişi de onu pek ilgilendiriyordu.

Mathilde, "O! Bakın," dedi, "Mösyö Descoulis peruka takmamış; yoksa valiliğe deha yolundan mı varmak istiyor? Yüce düşüncelerle dolu dazlak kafasını herkesin gözü önüne seriyor."

Croisenois Markisi, "O adamın tanımadığı yoktur," dedi, "amcam kardinale de gelir gider. Her dostuna bir yalan uydurmuştur, yıllarca hiç şaşırmadan o yalana göre hareket eder; dostları da iki-üç yüzü bulur. Dostluğu beslemekte doğrusu becerisi vardır. Kış sabahının saat yedisinde, kara çamura bakmaz, bir dostunun kapısını çalar.

Ara sıra bir dargınlık çıkarıp dargınlık üzerine yedisekiz mektup yazar. Sonra barışır, bu kez de gene yedi-

sekiz mektup yazıp dostluğunu anlatır. Ama takındığı en parlak tavır, kin beslemeyen temiz yürekli adam tavrıdır, o zaman bir görmeli ne içten gelme sözler bulur! Bu oyuna kalktı mı, bilin ki bir dileği vardır. Amcamın yardımcılarından biri, Mösyö Descoulis'nin krallığın yeniden kuruluşundan beri geçirdiği hayatı pek tatlı anlatır. Onu buraya bir getireyim de dinleyin."

Caylus Kontu, "Onun dediklerine bakmayın," dedi, "öyle küçük adamlar arasında her zaman meslek kıskançlıkları olur."

Marki, "Mösyö Descoulis, tarihte adını bırakacak," dedi. "Rahip de Pradt, Mösyö de Talleyrand, Mösyö Pozzo di Borgo ile birlikte krallığı yeniden kuran odur."

Norbert, "Elinden milyonlar geçmiş olan bu adam, buraya gelip babamın bazen pek ileri varan aşağılamalarına nasıl katlanıyor? Anlamıyorum," dedi. "Geçen gün babam, sofranın bir ucundan öbürüne bağırarak, 'Azizim Descoulis, sizin dostlarınıza hainlik etmeniz kaçıncıyı buldu?' diye soruyordu."

Matmazel Mole, "Onun hainlik ettiği gerçek mi?" dedi. "Zaten dostlarına hainlik etmemiş kim kaldı?"

Caylus Kontu, Norbert'e, "Ne?" dedi, "Mösyö Sainclair de buraya geliyor mu? O ünlü özgürlükçünün burada işi ne? Bir de onun yanına gidip konuşayım, konuşturayım; pek zarif, pek zekidir diyorlar."

Mösyö de Croisenois, "Bakalım annem onu nasıl karşılayacak?" dedi. "Düşünceleri o kadar aşırı, o kadar mertçe, o kadar bağımsız ki..."

Matmazel Mole, "Hele sizin bağımsız adama bakın!" dedi, "Mösyö Descoulis'yi yerlere kadar eğilip selamlıyor. Elini öyle bir tutmuş ki, öpecek sandım."

Croisenois, "Descoulis'nin iktidarda bulunanlarla arası, sandığımızdan da iyi olmalı!" dedi.

Norbert, "Mösyö Sainclair buraya, akademiye gire-

bilmek için geliyor," dedi; "hele bakın, Croisenois, Baron L...'yi nasıl selamlıyor."

Mösyö de Luz, "Diz çökse belki bu kadar bayağı olmaz," dedi.

Norbert, "Azizim Sorel," dedi, "siz zeki bir adamsınız, ama buraya dışarıdan geldiniz, size benden öğüt; hiç kimseyi, Tanrı'yı bile, bu büyük şairin selamladığı gibi selamlamayın."

Mathilde, Baron Bâton'un geldiğini haber veren uşağın sesini biraz yansılayarak, "Sayın Baron Bâton," dedi, "en zeki, en zarif adam."

Mösyö de Caylus:

"Bana öyle geliyor ki, uşaklar bile onunla eğleniyor," dedi. "Baron *Bâton!*[1] Ne de tuhaf ad!"

Mathilde, söze karıştı:

"Geçen gün bize, insanın adından ne çıkar, diyordu. Bouillon[2] Dükü bir salona ilk geldiğinde, uşak onun adını yüksek sesle bildirince ne tuhaf olur, bir düşünün, benim adıma da daha pek alışılmadı, işte o kadar, diyordu..."

Julien, kanepenin yanından ayrıldı. Hafif bir alayın o pek hoşa giden inceliklerini pek tadamadığı için şakaya gülemiyor, şakanın da akla uygun olmasını istiyordu. Bu gençlerin konuşmalarında, herkeste görülen birbirini kötüleme isteğinden başka bir şey bulamıyor, o sözlere canı sıkılıyordu. Onun o taşralılara, bir de İngilizlere özgü erdem düşkünlüğü, bu sözlerde bir çekememezlik bile görüyordu; ama bunda kuşkusuz yanılıyordu.

İçinden, "Kont Norbert'in, albayına yirmi satırlık bir mektup için tam üç taslak yazdığını gördüm," dedi, "bü-

1. (Fr.) *Bâton*, baston, değnek demektir. (Ç.N.)
2. (Fr.) *Boullion*, et suyu demektir. (Ç.N.)

tün ömründe, Mösyö Sainclair'inkiler gibi bir sayfa yazı yazsa, daha ne ister."

Öyle pek önemli bir adam olmadığı için kimsenin dikkatini çekmeden, ayrı ayrı toplanmış konuşanların arasına sokuldu; uzaktan Baron Bâton'u kolluyor, onu bir dinlemek istiyordu. O pek zeki adamın kaygılı bir hali vardı; Julien onun bu halinin ancak üç-dört zarif, iğneli söz bulduktan sonra biraz geçtiğini gördü. "Böylesine bir zekâ, geniş bir alan olmalı ki açılsın!" diye düşündü.

Baron, öyle kısa nükteler, cinaslar beceremezdi; onun parlak olabilmek için, her biri altışar satırdan kısa olmamak üzere, en aşağı dört cümleye ihtiyacı vardı.

Julien'in arkasında biri, "Bu adam konuşmuyor, kitabet yarışına girişmiş," dedi.

Julien döndü, o sözü söyleyen adamın Kont Chalvet olduğunu öğrenince sevincinden kıpkırmızı oldu. Mösyö Chalvet, çağın en ince adamıdır. Julien onun adına "Sainte-Hélène'in Anıları"nda da, Napoléon'un söyleyip yazdırdığı tarih parçalarında da rastlamıştı. Kont Chalvet, sözünü kısa söyler bir adamdı; ama sözüyle attığı oklar birer şimşek gibi parlar, doğru, canlı, bazen de derin olurdu. Bir iş üzerine edilen söze o karıştı mı, sorun hemen aydınlanmaya yüz tutardı. O işle ilişiği olan birtakım olaylar anlatır, tatlı tatlı dinletirdi. Zaten siyaset işlerinde utanmazlığa varan çiğ çiğ görüşleri vardı.

Göğsünde üç nişan taşıyan bir beyle hiç kuşkusuz alay ediyor, "Ben bağımsız bir adamım," diyordu. "Ben bugün, altı hafta önceki düşüncemi değiştirmemiş olmaya borçlu muyum? Borçlu isem, bir düşündüğüm şey artık beni baskısı altına alıyor demektir."

Çevresini sarmış olan dört delikanlı, yüzlerini ekşittiler; bu beyler eğlenceli sözden hoşlanmaz. Kont Chalvet, pek ileri gitmiş olduğunu anladı. Çok şükür ki Mösyö Balland gözüne ilişti. Bu Mösyö Balland erdem, na-

mus sözlerini ağzından düşürmez bir hinoğlu idi. Kont Chalvet onunla konuşmaya başladı: Çevresindekiler yaklaştılar, zavallı Balland'ın iyice bir ıslatılacağı belliydi. Mösyö Balland yüzünün çok çirkin, kibarlar çevresindeki ilk adımlarının da anlatılması zor şeyler olmasına rağmen yüce duygulardan ahlaktan dem vura vura çok zengin bir kadınla evlenmişti, bu kadın ölünce, salonlarda pek görünmeyen yine çok zengin bir kadınla evlenmişti. Mösyö Balland'ın yılda altmış bin frank geliri vardır, onun da çevresini "kendine göre" dalkavuklar sarmıştır; ama Mösyö Balland bununla böbürlenmez, gene boynu büküktür. Kont Chalvet ona bütün bunlardan insafsızca söz etti. Az sonra, çevrelerinde toplananlar otuzu buldu. Herkes, çağın umudu olan ağırbaşlı delikanlılar bile gülümsüyordu.

Julien içinden, "Bu adam Mösyö Mole'e niçin geliyor?" dedi, "Burada herkesin eğlencesi olduğu belli." Bu işin aslını sorup öğrenmek için Rahip Pirard'ın yanına gitti.

Mösyö Balland bir yolunu bulup sıvıştı.

Norbert, "Hele şükür!" dedi, "Babamı kollamaya gelenlerden biri gitti; şimdi yalnız o topal Napier bücürü kaldı."

Julien, "İşin aslı yoksa bu mu?" dedi, "Ama öyleyse Marki, Balland'ı niçin evine sokuyor?"

Somurtkan Rahip Pirard, salonun bir köşesine çekilmiş, uşaklar gelenlerin adını söyledikçe *Séville Berberi*'ndeki Basile gibi homurdanıyordu:

"Burası haramiler mağarası mı ne? Her ne ad işitsen, edepsizin teki."

Rahip Pirard'ın böyle söylenmesi, kibarlar çevresinin neyi önemsediğini bilmediğindendi. Ama dostları Jansencilerden bu adamlar hakkında öğrendikleri oldukça doğruydu; onların salonlara girip çıkmaları, bütün si-

yasal partilere de, kendi çıkarlarına da hizmet etmeyi bilmelerindendi. O akşam Rahip, birkaç dakika Julien'in telaşla sorduklarına derdini döke döke karşılık verdi, ama sonra herkes için kötüdür demek zorunda olduğunu görünce, daha fazla günaha girmemek için sustu. Bu öfkeli Jansenci, dünyada Hıristiyanların baş borcu, iyilik edip iyilik söylemek olduğuna da inandığından dünyası cehennem olurdu.

Julien yeniden kanepeye dönünce Matmazel Mole, "Bu Rahip Pirard'ın ne biçim suratı var?" dedi.

Julien bu söze sinirlendi, ama Mathilde'e hak da verdi. Mösyö Pirard'ın o salonda bulunan en namuslu adam olduğu hiç su götürmezdi, ama sivilceli suratı, hele şimdiki gibi vicdanının burkusu belirmeye başladığında, pek çirkin şeydi. Julien içinden, "Bir de insanın ne olduğu yüzünden okunur derler!" dedi, "Rahip Pirard'ın en çirkinleştiği zamanlar, ruhunun soyluluğu yüzünden pireyi deve edip vicdan azabı çektiği zamanlardır; oysa hafiye olduğu herkesçe bilinen Napier'nin yüzünde temiz, sakin bir mutluluk var." Doğrusu Rahip Pirard, partisinin istediği olsun diye pek çok şeye katlanmış, kendine bir uşak tutmuş, üstünü başını da düzeltmişti.

Julien, salonda garip bir hal sezdi: Bütün yüzler kapıya çevrilivermiş, ortalığı birdenbire bir sessizlik kaplamıştı. Uşaklar, son seçimlerde yaptığı ile herkesin dikkatini üzerine çekmiş olan Baron de Tolly'nin geldiğini haber veriyordu. Julien öne doğru yürüdü, onu iyice gördü. Baron de Tolly bir seçim kurulunun başkanıydı; beceri göstermeye kalkıp, partilerden birinin oy pusulalarını el çabukluğuna getirmiş; bunların yerine sandığa kendi adamlarından birinin adı ile doldurulmuş pusulalar atmıştı. İşi kökünden düzeltiveren bu kurnazlık, seçmenlerden birkaçının gözüne ilişti: Hemen gidip Baron de Tolly'yi övdüler. Bu kötü işten beri herifin rengi bir

türlü yerine gelemiyordu. Birtakım sakat düşünceli adamlar, kürek cezası sözü bile ettiler. Mösyö Mole onu soğuk karşıladı. Zavallı baron çabucak sıvıştı.

Kont Chalvet, "Buradan böyle erken ayrılması gidip Mösyö Comte'u[1] görmek içindir," dedi; herkes gülüştü.

O akşam Mösyö Mole'ün konağını dolduran (Marki'nin yakında başbakanlığa getirileceği söyleniyordu) birkaç sessiz büyük soylu ile çoğu lekeli, ama hepsi de zarif birçok entrikacı arasında bizim küçük Tanbeau da kendini göstermeye çalışıyordu; o gün daha yeni yeni böyle yerlere girebiliyordu. Gerçi ince görüşler, ince düşünceler daha elinden gelmiyordu; ama Tanbeau bu eksiğini, aşağıda da görüleceği üzere, üst perdeden atarak örtmeye uğraşırdı. Julien, içlerinde onun da bulunduğu kimselere yaklaştığı sırada, Tanbeau, "O adama niçin on yıl hapis cezası verilmiyor?" diyordu, "Yılanları zindana atmak gerek; başlarını karanlıkta ezi ezivermeli; yoksa zehirleri kabarır, daha tehlikeli olurlar. O adamı bin écu para cezasına çarptırmaktan ne çıkar? Parası yokmuş, biliyoruz, daha beter olsun; ama partisi parayı verir. Asıl doğrusu ona beş yüz frank para, on yıl da hapis cezası vermekti."

Kapı yoldaşının edasındaki, ellerinin, yüzünün hareketlerindeki şiddete hayran hayran bakan Julien, "Bu sözü edilen canavar da kim ola ki?" diye düşündü. Akademi üyesinin gözbebeği yeğeninin küçük, sıska, çekik suratı o anda korkunç denecek kadar çirkindi. Julien, biraz dinledikten sonra, sözü geçen "canavar"ın[2], dönemin en büyük şairi olduğunu anladı.

Julien'in gözleri dolu dolu oldu. "Alçak!" dedi, "Sefil

1. Zamanın en ünlü hokkabazı. (Ç.N.)

2. Béranger olsa gerek. Özgürlükçülerin göklere çıkardığı bu şair, 1828'de hem hapis hem para cezasına çarptırılmıştı. (Ç.N.)

herif! Bu dediklerinin acısını çıkarırım ben senden." O kadar heyecanlıydı ki, içinde kalması gereken bu sözleri neredeyse yüksek sesle söylemişti.

"İşte Marki'nin başkanlık ettiği partinin toy gençleri! İftira ettiği o ünlü adam, Mösyö de Nerval'in aşağılık hükümetine değil, birbiri arkasından gelip devrilen şu az çok namuslu hükümetlerden birine kendini satsa nişanlar mı toplamazdı? Parası bol, işi az yerlere mi getirilmezdi?"

Rahip Pirard, uzaktan Julien'e işaret etti; Mösyö Mole ona bir şeyler söylemişti. Ama o sırada gözlerini eğmiş, bir piskoposun ahlarını vahlarını dinleyen Julien, yakasını kurtarıp da dostunun yanına geldiğinde, ona, o küçük Tanbeau mendeburunun yapışmış olduğunu gördü. Bu edepsiz, Julien'in gördüğü nimeti Rahip Pirard'dan bilip içinden kin besler, gene de yaranmaya çalışırdı.

"Ölüm bizi o köhne leşten ne zaman kurtaracak?" Genç edebiyatçının, sesine bir şiddet katarak ilenen bir İsrail peygamberi edası vererek söz ettiği kişi, saygıdeğer Lord Holland idi. Tanbeau'nun biricik erdemi, henüz sağ olan adamların hayatını iyice bilmesiydi; yeni İngiliz kralının saltanatı zamanında iktidara geçmeye heves edebilecek adamların hepsini birer birer sayıp anlatmıştı.

Rahip Pirard, yandaki salonlardan birine geçti; Julien de arkası sıra gitti.

Rahip, "Haberiniz olsun, Marki yazıcı takımından hoşlanmaz," dedi. "Latince bilin, elinizden gelirse Yunanca öğrenin, Mısır tarihini, eski İran tarihini öğrenin, size saygı gösterir, bilgin adam diye sizi korur. Ama Fransızca bir sayfa bile yazı yazayım demeyin; hele bu adamların gözündeki durumunuzdan üstün, ciddi şeyler üzerine yazı yazmaya kalkmayın. Size 'yazar parçası' der de kancayı takar. Siz, büyük bir soylunun konağında oturuyorsunuz da, Castries Dükü'nün, d'Alembert ile Rousseau için ne dediğini bilmiyor musunuz? 'Yılda bin écu bile gelirle-

ri yok, bir de her konuda konuşmaya kalkarlar,' demiş."

Julien içinden, "Okuldaki gibi burada da her şey hemen öğreniliyor," dedi. Oldukça tumturaklı sekiz-on sayfa yazı kaleme almıştı: Bunda cerrahbaşının hayatını överek anlatıyor, "Beni o adam etti," diyordu. Julien, "O küçük defteri koyduğum çekmece her zaman kilitlidir," diye düşündü. Odasına çıktı, defteri yaktı, yeniden salona indi. Parlak dönekler alayı çekilmiş, göğsü nişanlılardan başka kimse kalmamıştı.

Uşakların her şeyi hazır, kurulu getirdikleri sofranın çevresinde oldukça soylu, oldukça sofu, oldukça yapmacıklı, yaşları otuzla otuz beş arasında, yedi-sekiz kadın vardı. Mareşal de Fervaques'ın parlak karısı, geç kaldığı için özür dileyerek salona girdi. Saat on ikiyi geçmişti; Mareşal'in hanımı gidip Markiz'in yanına oturdu. Julien onu görünce kalbi titredi; bu kadın gözleriyle, bakışıyla Madam de Rênal'i andırıyordu.

Matmazel Mole'ün yanı hâlâ kalabalıktı. Mathilde oturmuş, ahbaplarıyla birlikte, zavallı Thaler Kontu'yla eğleniyorlardı. Thaler Kontu, her ulusa savaş etsinler diye krallara borç verip para toplamış olmakla ün yapmış Yahudi'nin biricik oğluydu. Yahudi ölmüş, oğluna ayda yüz bin écu gelir ile ne yazık ki pek tanınmış bir ad bırakmıştı. Geçmişi böyle olan bir adamın ya yaradılışında bir yalınlık ya da iradesinde güç bulunmalıdır; yoksa vay haline!

Ne yapalım ki genç Kont, kendisine dalkavuklarının aşıladığı binbir iddiası olan bir adamdı.

Mösyö de Cavlus, Thaler Kontu'na, Matmazel Mole'ü istemek dileği de aşılanmış olduğunu söylüyordu. (Yüz bin gümüş lira gelirle dük olacak Croisenois Markisi, Mathilde'e göz atmıştı.)

Bu söz açılınca Norbert, acır gibi bir tavırla, "Günahına girmeyin, onda dilek milek bulunmaz," diyordu.

O zavallı Thaler Kontu'nun belki tek eksiği, isteme

gücünden yoksun oluşuydu. Yaradılışının bu yönüyle doğrusu kral olmaya yaraşır biriydi. Hiç durmadan herkese akıl danışır, ama verilen öğütlerin hiçbirini sonuna kadar tutmaya cesaret edemezdi.

Matmazel Mole'ün dediğine göre, o adamın yalnız yüzü bile, ona bakan kişinin ölesiye neşe duymasına yeterdi. Bu yüz, kaygı ile umutsuzluğun garip bir biçimde birleştiği bir şeydi, ama ara sıra onda bir kafa tutma, şöyle kesip atma hali de görülmez değildi. Fransa'nın en zengin adamına, hele daha otuz altısını bulmamış, boyu bosu yerinde bir delikanlı ise, yakışanı da böyle olmak değil midir? Mösyö de Croisenois ondan söz ederken, "Çekingence küstahtır," derdi. Caylus Kontu, Norbert, bıyıklı iki-üç genç daha, o akşam onu doyasıya alaya aldılar; kendisi hiç farkına varmadı, saat bire gelinceye kadar oturdu.

Norbert, "Bu havada o ünlü atlarınızı kapıda mı bekletiyorsunuz?" diye sordu.

Mösyö de Thaler, "Hayır," dedi, "bu akşam bekleyen hayvanları yeni aldım, öbürlerinden çok ucuza mal oldu. Sol taraftakine beş bin frank verdim, sağdakini iki bin franka aldım; ama onu yalnız geceleri koştururum ha! Yürüyüşü tıpkı ötekininki gibi."

Norbert'in sözü Kont'a, kendi gibi birinde at merakı bulunması gerektiğini, atlarını yağmurda bırakmasının doğru olmadığını hatırlattı. Çıkıp gitti; öbür beyler de, az sonra, onunla alay ederek konaktan ayrıldılar.

Julien, onların merdivenden inerken hâlâ gülüştüklerini duyunca, "Benim halimin tam tersini görmek de nasip oldu!" dedi. "Benim yılda yirmi Louis altını gelirim yok, saatte yirmi Louis altını geliri olan bir adamın yanına oturdum da onunla alay edildiğini gördüm... Bunu görmek insanda kıskançlık mı kor?"

5

Duyarlılık ve sofu bir kadın

"Orada sönük sözlere o kadar alışılmıştır ki, biraz canlı bir düşünce, bir kalabalık gibi gelir.
Konuşurken yeni bir şey söylemeye kalkışanın vay haline!"

FAUBLAS

Birkaç aylık denemeden sonra Julien işte bu haldeydi; bir sabah kâhya, yıllığının üçüncü üç aylığını getirdi. Mösyö Mole, onu Britanya ile Normandiya'daki işlerini yönetmekle görevlendirmişti. Julien sık sık oralara gidip geliyordu. Rahip de Frilair'le olan o ünlü davanın mektuplarını yazmak işi de üzerindeydi. Rahip Pirard, bunun için gereken şeyleri öğretmişti.

Marki kendisine gelen her türlü mektupların kenarına kısa kısa notlar karalıyor, Julien'in bunlara göre yazdığı mektupları hemen her vakit istediğine uygun buluyordu.

Din eğitimi aldığı okuldaki hocaları devamsızlığından yakınıyorlarsa da gene en ileri öğrencilerden biri diye bakıyorlardı. Acı çeken bir yükselme hevesinin ateşiyle kavradığı bu işler, Julien'in, taşradan yeni geldiği günlerde pembe pembe olan yanaklarını soldurmuştu. Benzinin uçukluğu, okuldaki genç arkadaşlarının gözün-

de bir üstünlüktü; Julien bunları Besançon'dakilerden çok daha az zalim buluyor, paraya onlar kadar tapınmadıklarını sanıyordu; arkadaşları da ona yufka yürekli diye bakıyorlardı. Marki bir de at vermişti.

Atla gezmeye çıktığı günler, bir rastlayan olur diye Julien Marki'ye, ata binmesine hekimlerin izni olmadığını söyledi. Rahip Pirard, onu birkaç Jansencinin evine götürmüştü. Julien şaştı; kafasında din düşüncesiyle ikiyüzlülük ve para kazanma umudu birbirine çözülmezcesine bağlanmıştı. Böyle sofu, ağırbaşlı, keselerini düşünmez adamlar görünce hayran oldu. Jansencilerden çoğu ona dostluk gösterdi, öğüt vermeye başladı. Julien yepyeni bir çevreyle karşılaşıyordu. Jansenciler arasında Kont Altamira adında, boyu altı ayağa varan bir adam tanıdı; ülkesinde ölüm cezasına çarpılmış olan Kont Altamira'nın sofulukta da kusuru yoktu. Bu garip zıtlık, bir adamın kalbinde hem sofuluk hem de özgürlük aşkı bulunabilmesi, Julien'in tuhafına gitti.

Julien'in genç Kont'la arası şekerrenkti. Norbert, dostlarından bazılarının şakalarına Julien'in verdiği karşılıkları aşırıca bulmuştu. Julien, bir-iki kere uygunsuzluğa düştüğünden bir daha Matmazel Mathilde'e, kendiliğinden söz söylememeye karar vermişti. La Mole konağında gene herkes ona karşı son derece inceydi; ama o kendini alçalmış hissediyordu. Onun taşralı sağduyusu bu halin nedenini halkın *Tout beau, tout nouveau*[1] sözünde buluyordu. Bir yakışıksız sözün bıraktığı iç üzüntüsü, bütün bir gece hoşa gitmiş olmanın zevkinden daha ağır basıyordu. Julien, "Böyle olunca kendimi beğendirmeye çalışmak neye yarar?" dedi, hiç gam kasavet çekmeden, bir daha ağzını açmamaya karar verdi.

1. (Fr.) "Yenice eleğim, nereye asayım." (Ç.N.)

Belki ilk günlerde olduğundan çok daha anlayışlılık gösteriyordu; ya da Parislilerin inceliğine ilk günlerde olduğu kadar kapılmıyordu.

İşini bıraktı mı, içinde bunaltıcı, boğucu bir sıkıntı duyardı; insanı hayran eden, ama oldukça ölçülü, herkesin durumuna göre şaşmaz derecelere bölünmüş o kibarlar çevresinin inceliklerinin işte böyle gönül kurutucu bir etkisi vardır. Birazcık duygulu bir insan bundaki yapmacıklığı görüp anlar.

Evet, taşralıların bayağıca bir hali olduğu, öyle pek incelik falan bilmedikleri söylenebilir; ama taşra insanları, sözünüze yanıt verirken, biraz olsun ilgi gösterirler. La Mole konağında Julien'in onuruna dokunulduğu olmazdı; ama çoğu zaman, gününü bitirip de odasına çekilirken, içinden ağlamak gelirdi. Taşrada, bir kahveye girerken bir kaza geçirseniz, kahve garsonu gelip hal hatır sorar; ama bu geçirdiğiniz kazada onurunuza dokunur bir şey varsa, o garson halinize acırken, içinizi kanatan sözcüğü belki on kez yineler. Paris'te ise gülmek için gizlenmek inceliği bile esirgenmez, ama size hep bir yabancı gözüyle bakarlar.

Julien, gülünç bulunmaya değer bile görülmüyordu; yoksa onu gülünç edecek binbir şey oldu. Bunları sayacak değiliz; delice duyarlı oluşu, ona bir yığın acemilikler, toyluklar ettiriyordu. Bütün eğlenceleri de gene ölçüyü elden bırakmama düşüncesinden doğuyordu; her gün tabancasıyla atış eğitimine gidiyor, en namlı eskrim öğretmenlerinden ders alıyordu. Bir dakika boş vakti oldu mu, eskisi gibi kapanıp kitap okuyacağına, binicilik öğretmenine koşup en azılı atlara biniyordu. Öğretmeniyle gezmeye gittiği günler, hemen hemen her seferinde, atından düşerdi.

İşine bağlı, söze karışmaz, akıllı bir genç olduğu için Marki onu pek yararlı bulmuş, içinden çıkılması biraz

zorca nesi olursa peşini kollamayı, yavaş yavaş hep ona bırakmıştı. Öyle pek büyük tutkulara kapılmadığı zamanlar Marki işini bilir bir adamdı; saraydaki yeri sayesinde herkesten önce haber alabildiği için borsa oyununda talihi iyi giderdi. Evler, ormanlar satın alırdı; ama kafası da çabuk kızardı. Birkaç yüz frank için dava açar, yüzlerce frank kaybederdi. Gönülleri büyük olan zengin adamlar bir işe giriştiler mi, kârdan çok eğlence düşünürler. Marki'nin, para işlerini, kavranması kolay, açık bir düzene koyacak bir genelkurmay başkanına ihtiyacı vardı.

Madam Mole, temkinli bir kadın olmakla birlikte, bazen Julien'le eğlenirdi. Aşırı duyarlılık yüzünden çıkan beklenmedik durumlar, kibar hanımların en sevmediği şeydir; duyarlılık, kibarlar çevresinde gözetilen terbiyenin taban tabana karşıtıdır. İki üç kere Marki, Julien'den yana çıktı: "Sizin salonunuzda gülünç olabilir, ama gerçekten işinin eri!" Julien de Marki'nin yüreğinden geçirdiğini sezer gibi oldu. Joumate Baronu'nun geldiği haber verildi mi, Markiz artık lütfedip her şeye ilgi gösterirdi. Joumate Baronu, yüzünden hiçbir duygusu belli olmaz, soğuk bir adamdı. Kısa boylu, cılız, çirkindi; gününü sarayda geçirir, ne iş konuşulursa konuşulsun, ağzını açıp bir şey söylediği olmazdı. İşte böylesine düşünür bir adamdı. Madam Mole onu kızına koca edebilse, ömründe ilk olarak başı göklere erecekti.

6

Nasıl söylemeli

"Onların büyük görevleri, ulusların günlük hayatındaki küçük olaylar hakkında sessizce tartışmaktır. Onlar akıllılık gösterip küçük davaların, ağızdan ağıza biçimi değişerek yayılan olayların büyük öfkelere neden olmasını önleyeceklerdir."

GRATIANUS

Julien, o gurbet elde, bilmediğini sorup soruşturmayı, akıl danışmayı kibrine yediremiyordu; doğrusu gene de pek büyük aykırılıklar etmedi. Bir gün birdenbire bir sağanağa tutulup Saint-Honoré Sokağı'nda bir kahveye girivermişti; ince kastor redingotlu, uzun boylu bir adam, onun öfkeli gibi bakmasına şaştı, o da Julien'e vaktiyle Besançon'da Matmazel Amanda'nın dostu nasıl baktıysa tıpkı onun gibi baktı.

O ilk aşağılamayı karşılıksız bıraktığına zaten hâlâ içerleyen Julien, bu bakışa da katlanamazdı. Hemen gidip o adama ne demek istediğini sordu. Redingotlu adam hemen en pisinden bir alay sövgü yağdırdı; kahvedekilerin hepsi başlarına üşüştüler; kapıdan geçenler de durup bakıyorlardı. Julien, bütün taşralılar gibi, ne olur ne olmaz diye cebinde tabanca taşırdı; elini tabancasına

götürüp sinirli sinirli sıktı. Ama akıllılık edip çıkarayım demedi; karşısındakine ikide bir, "Mösyö adresinizi verin, sizi adam yerine bile koymuyorum," demekle kaldı.

Bu sekiz sözcüklü cümleye inatla saplanıp kalması en sonunda kalabalığın da dikkatini çekti.

"Ama öbürü de bir başına söylenip duracağına adresini versin." Redingotlu adam, halkın bu sözü yinelediğini duyunca Julien'in yüzüne beş-altı kart fırlattı. Çok şükür hiçbiri Julien'in yüzüne gelmemişti; tabancasını, ancak kendisine dokunulacak olursa çıkaracağına kendi kendine söz vermişti. Herif kalkıp gitti; ama gene dönüp dönüp Julien'e yumruk sallıyor, sövüp duruyordu.

Julien kan ter içinde kalmıştı. Çok kızmış, içinden, "Demek ki en bayağı bir adam da beni böyle çileden çıkarabilecek! Bu kadar duyarlı olmaktan nasıl kurtulacağım?" diyordu.

Ona kalsa, hemen düello edecekti. Ama onu alıkoyan bir zorluk vardı. Bu koca Paris içinde kendine nereden tanık bulacaktı? Bir dostu bile yoktu. Birkaç kişiyle tanışmıştı; ama bunların hepsi de, altı hafta süren bir ahbaplıktan sonra ondan uzaklaşıyorlardı. İçinden, "Ben geçimsizim, işte şimdi de geçimsizliğimin belasını çekiyorum," dedi. Sonunda aklına, kendisine ara sıra eskrim dersi veren 96. alay teğmenliğinden emekli edilmiş Liévin'i aramak geldi. Bu Liévin yoksul bir adamdı. Julien işi ona açıkça anlattı.

Liévin, "Peki, tanığınız olurum," dedi, "ama bir koşulla: Düşmanınızı yaralamazsanız sizi bırakmam, hemen orada benimle de düello edersiniz."

Julien hoşnutlukla, "Tamam," dedi.

Kalkıp Faubourg Saint-Germain'e, M.C. de Beauvoisis'nin kartlarında yazılı olan adrese gittiler.

Sabahın saat yedisiydi. O adamın, vaktiyle Roma ya da Napoli elçiliğinde yazıcılık görevinde bulunmuş şar-

kıcı Geronimo'ya iyi tanıtma mektubu vermiş Madam de Rênal'in genç akrabasından Mösyö de Beauvoisis olabileceği Julien'in aklına ancak kapıyı çalarken gelmişti.

Julien, uzun boylu bir uşağa, bir gün önce yüzüne atılan kartlardan biriyle bir de kendi kartını verdi.

Onu, tanığıyla birlikte, üç çeyrek saat beklettiler; en sonunda uşak gelip onları inceliğiyle insanı hayran eden bir odaya aldı. Orada bebek gibi giyinmiş uzun boylu bir delikanlı buldular; yüzünün çizgilerinde Yunan güzelliğinin kusursuzluğu ile anlamsızlığı vardı. Oldukça yassı olan kafasının üstünde tatlı sarı saçları, bir ehram gibi yükseliyordu. Bu saçlar son derece dikkatle kesilip kıvırtılmıştı, bir teli bile öbürlerinden uzun değildi. Emekli teğmen, içinden, "Aşağılık herifin bizi bu kadar bekletmesi, saçlarını kıvırtmak içinmiş," dedi. Alacalı robdöşambrı, sabahlık pantolonu, işlemeli terliklerine varıncaya kadar her şeyi kusursuz, şaşılacak derecede çekidüzenliydi. Soylu ama boş olan yüzü, düşüncelerinin, kafasından pek ara sıra geçebilecek düşüncelerinin hale vakte uygunluktan ayrılmayacağını gösteriyordu: Kısacası, beklenmedik şeylerden, şakadan nefret eden, pek ağırbaşlı, övgüler yağdıran adamın ta kendisi.

Emekli teğmen, Julien'e, bir adamın yüzüne kabaca kartını attıktan sonra bir de bu kadar bekletmenin ayrı bir aşağılama olduğunu anlatmıştı; bunu duyup büsbütün kızan Julien, Mösyö de Beauvoisis'nin bulunduğu salona yel gibi girdi. Küstah davranmak niyetindeydi, gene de görünüşte incelikten, görgü kurallarından ayrılmak istemiyordu.

Mösyö de Beauvoisis'nin tavırlarındaki yumuşaklık, hem aşırı incelik hem de kendini beğenme, yukarıdan bakma hali, çevresindeki eşyanın o hayranlığa uygun düşen inceliği Julien'i o kadar şaşırttı ki, küstah davranmak niyetini unutuverdi. Hayır, karşısındaki adam dünkü

adam değildi. Kahvede rastladığı kaba herifi göreceğini beklerken bu kadar incelikli, bu kadar kibar bir kimseyle karşılaşınca öyle şaşırmıştı ki, söyleyecek söz bulamıyordu. Yüzüne fırlatılan kartlardan birini uzattı.

O süslü adam, Julien'i, sabahın yedisinde sırtında siyah giysisiyle görünce, öyle pek adam yerine koymamıştı, "Bu kart, benim kartım, ama anlayamıyorum!" dedi.

Onun bu sözleri söylerken sesine verdiği eda, Julien'in öfkesini biraz olsun tazeledi, "Sizinle düello etmeye geldim, Mösyö," deyip bütün işi bir solukta anlattı.

Mösyö Charles de Beauvoisis, inceden inceye düşünüp taşındıktan sonra Julien'in siyah giysisinin biçimini güzel bulmuştu. Onun sözlerini dinlerken içinden, "Belli, Staub'a diktirmiş," diyordu, "yelek de zarif, çizmeler iyi, ama böyle erkenden siyah giysi de ne oluyor?.. Kuşkusuz düello edersek iyi nişan alamayayım diye olacak..."

Bu aklına gelince, Mösyö de Beauvoisis gene son derece incelikle, Julien'e hemen hemen bir eşitiymiş gibi davrandı. Konuşmaları uzun sürdü, durum oldukça nazikti, ama Julien'in, bu kadar açık bir gerçeği kabul etmemesi olanaksızdı. Karşısındaki o soylu zarif adamın bir gün önce kendisini aşağılayan kaba herife benzer yeri mi vardı?

Julien kalkıp gitmeye bir türlü yanaşamıyor, bunu kaçmak gibi bir şey sayıyor, uzattıkça uzatıyordu. Yalnızca "Mösyö" denmiş olduğu için canı sıkılıp kendi kendinden "Şövalye de Beauvoisis" diye söz eden adamın çalımını, kendini beğenmişliğini inceden inceye gözden geçirdi.

Onun, bir çeşit alçakgönüllülükle, ama bir an bile silinmeyen bencillikle karışık ağırbaşlılığına imrenerek bakıyordu. Mösyö de Beauvoisis'nin, konuşurken dilini tuhaf bir surette oynatmasına şaşmıştı... Ama bütün bunlarda, kavga çıkarmak için en küçük bir neden bile yoktu.

Genç diplomat, büyük bir incelikle düelloya yanaşmıştı, ama bir saatten beri bacakları ayrık, elleri oyluk yerlerine dayalı, dirsekleri kalkık oturan emekli teğmen, dostu Mösyö Sorel'in bir adamla, o adamın kartlarını çalmışlar diye, yok yere kavga edecek insanlardan olmadığını söyledi.

Julien salondan çıkarken çok öfkeliydi. Şövalye de Beauvoisis'nin arabası koşulmuş, merdivenin önünde bekliyordu; Julien tesadüfen gözlerini kaldırınca, arabacıyı tanıdı; kendisini aşağılayan işte o adamdı.

Onu görmesiyle uzun ceketinin kuyruğundan çekip yerinden alaşağı etmesi, kırbaçla alabildiğine dövmesi bir oldu. İki uşak, arkadaşlarını kurtarmak istediler; Julien birkaç yumruk yedi. Hemen bir tabanca çıkarıp üzerlerine ateş etti; uşaklar kaçtılar. Bütün bunlar bir dakika bile sürmemişti.

Şövalye de Beauvoisis merdivenden ağır ağır, salına salına iniyor, o büyük soylu edasıyla, "N'oluyor? N'oluyor?" diyordu. Hiç kuşkusuz o da çok merak etmişti; ama daha çok da ilgi göstermek, diplomatlık şanından değildi. İşin ne olduğunu öğrenince, bir diplomatın yüzünden bir an eksilmemesi gereken o hafifçe alaycı soğukkanlılığı biraz bozulup bakışlarına bir yücelik geldi.

Emekli teğmen, Mösyö de Beauvoisis'nin düello etmek istediğini anladı: Ama o da diplomatlık gösterip bu işe girişme şerefinin dostunda kalmasına çalıştı.

"İşte bunu düello temizler," dedi.

Diplomat da, "Bana da öyle geliyor!" diye karşılık verdi. Sonra uşaklarına dönüp, "Kovuyorum o edepsizi," dedi, "onun yerine arabayı başka biriniz kullansın."

Arabanın kapısı açıldı: Şövalye Julien'le tanığını bindirmeden kendi binmedi. Mösyö de Beauvoisis'nin dostlarından birinin evine gittiler, o adam düello için sakin, ıssız bir yer buldu. Yolda giderken konuşma doğrusu

pek tatlı oldu. Ancak diplomatın robdöşambrla gezmesi tuhaftı.

Julien, "Bu beyler de soylu ama Mösyö Mole'e gelenler gibi iç sıkıcı insanlar değil," diye düşündü; biraz sonra bunun nedenini de buldu: "Bunlar açık saçık sözlerden çekinmiyorlar da ondan." Bir gün önce seyircilerin pek beğenmiş oldukları oyuncu kızların sözü ediliyordu. Mösyö de Beauvoisis ile dostunun sözlerinde, Julien ile tanığı emekli teğmenin ömürlerinde duymadıkları birtakım tuhaf hikâyelere, dedikodulara dokundurmalar vardı. Julien onları biliyor gibi görünme budalalığına düşmedi; bilmediğini açıkça söyledi. Onun bu içtenliği, Şövalye'nin dostunun hoşuna gitti; o hikâyeleri, dedikoduları uzun uzun, hem de tatlı tatlı anlattı.

Bir şey Julien'i pek şaşırttı. *Corpus Domini* ayini için sokağın ortasına kurulmakta olan bir *reposoir*, arabanın biraz durmasına neden oldu. Şövalye ile dostu bunun üzerine de birtakım tuhaf şeyler anlatmaktan çekinmediler; onların söylediğine bakılırsa papaz, bir piskoposun oğluymuş. Gözü düklükteymiş. Mole Markisi'nin konağında böyle bir söze kimse cesaret edemezdi.

Düello çabucak bitti: Julien kolundan yaralandı; hemen mendille sardılar, yarasına ispirto sürdüler; Şövalye de Beauvoisis, Julien'den, evine dönmek için gene geldikleri arabaya binmesi dileğinde bulundu. Julien, La Mole konağında oturduğunu söyleyince genç diplomatla dostu birbirine bakıştılar. Julien'in tuttuğu araba da orada bekliyordu, ama Julien, Şövalye ile dostunun konuşmalarını, emekli teğmeninkilerden kat kat eğlenceli bulmuştu.

İçinden, "Düello dedikleri bu muydu?" diyordu. "Herhalde o arabacıyı bulabildiğim çok iyi oldu! Yoksa kahvede gördüğüm o aşağılanmaya katlanmak beni pek üzecekti!" İki dostun eğlenceli konuşmaları hemen hiç kesilmemişti. Julien, diplomatların takındığı o yapma-

cıklı halin de bir işe yaradığını o zaman anladı.

İçinden, "Demek ki," diyordu, "soylu olarak doğmuş kimselerin konuşması, her zaman iç sıkıcı bir şey değilmiş! Bunlar *Corpus Domini* ayiniyle alay ediyor, birtakım açık saçık hikâyeleri ballandıra ballandıra anlatmaktan çekinmiyorlar. Bir tek eksikleri var, siyaset işleri üzerinde tartışmak, onları yargılamak ellerinden gelmiyor; ama tavırlarındaki incelik konuşmalarındaki pürüzsüzlük bu eksiklerini örtmeye bol bol yetiyor." Julien onlara içinden bir eğilim duyuyordu. "Ah bunlarla sık sık görüşebilsem!"

Julien'den ayrılır ayrılmaz Şövalye de Beauvoisis, hemen onun kim, neci olduğunu soruşturmaya başladı: Öğrenebildikleri doğrusu pek parlak değildi.

Düello ettiği adamın kim olduğunu pek merak ediyordu; onu yoklamaya gitmesi uygun düşer miydi? Onun hakkında edinebildiği haberler, cesaret verici şeyler değildi.

Tanığına, "Çok kötü iş!" dedi. "Mösyö Mole'ün bir yazıcısıyla düello ettiğimi, hem de arabacım kartlarımı çalmış diye düello etmek zorunda kaldığımı nasıl açıklarım! Doğrusu herkese gülünç düşme olasılığı yok değil."

Hemen o akşam Şövalye de Beauvoisis ile dostu, zaten pek efendiden bir delikanlı olan o Mösyö Sorel'in, Mole Markisi'nin yakın dostlarından birinin piçi olduğunu her yerde söylediler, çoğu kimseyi de inandırmakta güçlük çekmediler. Julien iyileşip de odasında geçirmek zorunda olduğu on beş gün içinde, genç diplomatla dostu, birkaç kere yoklamak lütfunda bulundular. Julien, operaya ömründe yalnız bir kere gittiğini onlara açık açık söyledi. Onlar da, "Nasıl olur?" dediler, "Başka nereye gidilir? İlk çıktığınız akşam gidip *Ory Kontu* operasını görmelisiniz."

Operada Şövalye de Beauvoisis, Julien'i, o zamanlar pek beğenilen şarkıcı Geronimo ile tanıştırdı.

Julien, neredeyse Şövalye'ye yaranmaya çalışıyordu; onda gördüğü güvene, o esrarlı önemliliğe, genç adamın bencilliğine bayılıyordu. Ama Şövalye, tanıma şerefine eriştiği bir büyük soyluda böyle bir kusur var diye kekemeliğe özenirdi. Yoksul bir taşralının taklide çalışması gereken kusursuz davranışlarla insanı eğlendiren gülünçlüğün böyle bir tek kişide birleştiğini Julien o zamana kadar hiç görmemişti.

Onu operada Şövalye de Beauvoisis'nin yanında görüyorlardı; öyle bir kimseyle ahbap olması, adının tanınmasına yardımcı oldu.

Bir gün Mösyö Mole, Julien'e, "Demek ki," dedi, "şimdi de Franche-Comté eşrafından, benim yakın dostlarımdan birinin gayri meşru oğlu olmuşsunuz, öyle mi?"

Böyle bir sözün çıkarılmasında kendisinin hiçbir kabahati olmadığını anlatmak isteyen Julien, "Bir kerestecinin oğluyla düello etmiş olmak, Mösyö de Beauvoisis'ye ağır gelmiş," dedi.

Mösyö Mole, onun sözünü kesti, "Biliyorum, biliyorum," dedi, "bu söylenti benim de işime geliyor, gerisini artık bana bırakın. Ama sizden bir dileğim var; bu istediğimi yapmanız, ancak yarım saatinizi doldurur: Operada oyun olduğu her gün, saat on bir buçukta koridorlara gidip kibar seyircilerin çıkmasını seyredin. Siz daha taşralı tavırlarından iyice kurtulmadınız, bunların hiç kalmaması gerek; zaten bir gün bir iş çıkar, sizi büyük kimselerden birine gönderebilirim; onları hiç olmazsa bir görmeniz iyi olur. Siz operada gişedeki adamlara kendinizi tanıtın; biletleriniz hazırdır."

7

Gut ağrıları

"Bir değerim olduğundan değil, efendim, gut ağrıları çekiyor diye beni terfi ettirdiler."

BERTOLOTTI

Bu romanı okuyanlar, Marki'nin böyle içli dışlı, neredeyse dostça konuşmasına belki şaşıracaklardır; Marki'nin, altı haftadan beri çektiği gut ağrıları yüzünden konağından çıkmadığını söylemeyi unutmuştuk.

Matmazel Mole ile annesi, Hyères'e, Markiz'in annesine gitmişlerdi. Kont Norbert, babasının yanına bir an gelip giderdi; baba oğul birbiriyle çok iyiydiler, ama konuşulacak bir şeyleri kalmamıştı. Yalnızca Julien'le yetinmek zorunda olan Mösyö Mole, onun birtakım değişik düşünceleri olduğunu görünce şaşırdı. Gazeteleri Julien'e okutup dinlerdi. Çok geçmedi, genç yazıcı Marki'nin ilgileneceği yerleri kendiliğinden seçmeye başladı. Marki'nin nefret ettiği bir yeni gazete çıkıyordu; Marki okumamaya yemin etmişti, gene de bütün gün onun sözünü ederdi. Julien bu duruma gülüyordu. Yaşadığı zamana kızgın olan Marki, Titus-Livius'ün kitaplarını okutup dinlerdi; Julien'in Latince metni, okurken Fransızcaya çevirmesi Marki'nin pek hoşuna gidiyordu.

Bir gün Marki, Julien'i çoğu zaman sinirlendiren o aşırı incelikli tavrıyla, "Azizim Sorel," dedi, "izin verirseniz, size bir kat mavi elbise armağan edeyim; eliniz değip beni görmeye gelirken onu giyerseniz sizi Chaulnes Kontu'nun küçük kardeşi, yani dostum ihtiyar dükün oğlu diye görürüm."

Julien, Marki'nin ne demek istediğini pek anlayamıyordu; hemen o akşam mavi elbiseyi giyip Marki'yi görmeye gitti. Marki ona bir eşitiymiş gibi davrandı. Julien gerçek inceliğin tadına varacak insanlardandı; şu kadar ki derece farklarını kavrayamıyordu. Marki'nin bu anlaşılmaz, sırf bir hevesten doğma hareketini gözleriyle görmese, bir kimseye bu kadar saygı göstermesini aklı almazdı. İçinden, "Bu adam sanki bir dâhi!" dedi. Artık çekilmek üzere ayağa kalkınca Marki, gut ağrıları yüzünden, kapıya kadar olsun geçiremediği için özür diledi.

Marki'nin bu şaşılacak işi, Julien'i çok düşündürdü: "Yoksa benimle alay mı ediyor?" dedi. Gidip bir yol Rahip Pirard'a danıştı; Marki gibi terbiyeli olmayan Rahip karşılık vermedi, ıslık çalıp başka şeylerden söz açtı. Ertesi sabah Julien, arkasında siyah setresi, koltuğunda imzalanacak kâğıtlarla dolu çantasıyla Marki'yi görmeye gitti. Her zamanki gibi kabul edildi. Akşam mavi elbiseyle gidince gene davranış değişti, bir gün önce gördüğü saygıyla, incelikle karşılandı.

Marki, "Mademki bir zavallı ihtiyarı ziyaret etmek inceliğinde bulunmak size pek can sıkıcı bir iş gibi gelmiyor, öyleyse ona hayatınızın küçük olaylarını da anlatsanız ne olur?" dedi. "Ama size ağır gelmeden, sözlerinizin açık, eğlenceli olmasından başka bir şey düşünmeden... Çünkü, doğrusu, eğlenmek, hoş vakit geçirmek gerek; bu dünyada eğlenmekten başka gerçek ne var ki? Bir adam her Tanrı'nın günü savaşta canımı kurtaramaz, bana bir milyon veremez ya! Ama Rivarol burada, benim kanepe-

min yanıbaşında olsa, çektiğim ağrıları, can sıkıntısını her gün bir saat olsun unutturabilir. Ben Rivarol'ü sürgün olduğu yıllarda Hamburg'da tanıdım; sık sık görüşürdük."

Bunun üzerine Marki, Julien'e Rivarol'ün, nükteyi açıklarsanız anlarlar dediği Hamburglular üzerine uydurduğu dedikodulu şikâyetleri anlattı.

Bu küçük papazdan başka görüşecek kimsesi kalmayan Marki, onun sohbetini tatlandırmak istedi. Julien için, Marki'nin zevkle dinleyeceği şeyler bulup söylemek, artık bir şeref, onur sorunu olmuştu. Mademki her şeyi olduğu gibi anlatması isteniyordu, o da her şeyi söylemeye karar verdi; ama iki şeyi hiç açmadı: Biri, Marki'yi pek sinirlendiren bir adama karşı beslediği taparcasına hayranlığı, öteki de papaz olacak bir adama hiç de yakışmayan dinsizliği, inançsızlığı. Şövalye de Beauvoisis ile Julien arasında geçen küçük olay pek hoşa gitti. Marki, Julien'in, Saint-Honoré Sokağı'ndaki kahvede pis pis söven arabacıyla kavgasının öyküsünü dinlerken gülmekten gözleri yaşardı. O günlerde, efendi ile koruduğu delikanlı arasında tam bir içtenlik hüküm sürdü.

Mösyö Mole, bu garip yaradılışlı gence ilgi gösterdi. İlk günler, gönül eğlendirmek için, Julien'in gülünç yanlarını kuvvetlendirmek istemişti; ama sonradan, onun yanlış görüşlerini yavaş yavaş düzeltmeyi daha zevkli buldu. "Paris'e gelen öbür taşralılar her şeye hayran oluverir; bu ise her şeye kin besliyor. Öbürlerinde aşırı bir yapmacık, gösteriş vardır, bunda ise gerektiği kadarı da yok, aptallar bunu aptal yerine koyuyor."

Gut nöbeti, kış soğukları yüzünden bir türlü geçmeyip aylarca sürdü.

Marki, içinden, "Herkesin fino köpeği sevmesi ayıp değil de, benim bu küçük papazdan hoşlanmam mı ayıp? Kimseye benzemeyen, kendine göre düşünceleri olan bir genç!" diyordu. "Ona oğlummuş gibi bakıyorum; bunda

ne kötülük var? Diyelim ki onun konuşmasından hoşlanmam böyle sürüp gitti, vasiyetnamemde ona beş yüz Louis altını değerinde bir elmas bıraktım; bu heves bana daha çoğuna mal olmaz ya!"

Marki, koruduğu gencin kendine güvenilir bir adam olduğunu anlayınca ona her gün yeni bir iş vermeye başladı.

Julien, o büyük soylunun bir iş üzerine verdiği kararların her vakit birbirine uymadığını görünce içine korku geldi.

"Sonra bu yüzden bana söz gelir, herkes benden kuşkulanır," diye düşündü. Artık Marki ile çalışırken yanında bir defter bulunduruyor, onun verdiği kararları bu deftere yazıp kendisine imzalattırıyordu. Bir de kendine bir elulağı bulup her iş için verilmiş kararları ayrı bir deftere geçirtti. Bu deftere bütün mektupların da birer kopyası konuldu.

Marki önce bu düşünceyi, gülünçlüğün, başa iş çıkarmanın son derecesi diye karşıladıysa da, aradan iki ay geçmedi, defterin yararını kendi de anladı. Julien, Marki'ye, bankada çalışmış bir yazıcı tutmayı önerdi; bu adamın görevi, yönetimi Julien'in üzerine bırakılmış topraklardan alınan parayla, onlar için harcanan paraların çift defter yöntemiyle hesabını tutmak olacaktı.

Julien'in aldığı önlemlerle Marki, kendi işlerini o kadar açık görüp anladı ki, o vakte kadar parasını çalan işadamının hiçbir yardımı olmaksızın, borsada kendi kendine iki-üç girişimde bulunmak zevkini tattı.

Bir gün genç yazıcısına, "Kendinize de üç bin frank ayırın," dedi.

"Mösyö, bu hareketim yüzünden neler demezler bana?"

Marki, canı sıkılarak, "E ne yapayım istiyorsunuz?" dedi.

"Yalnızca bu konuda verdiğiniz kararı deftere kendi elinizle yazmanızı istiyorum; bu kararınız gereğince üç bin frangı alırım. Zaten bütün bu muhasebe düşüncesini bana Rahip Pirard öğretti."

Moncade Markisi, kâhyası Mösyö Poisson'un[1] verdiği hesapları nasıl dinlerse, Mole Markisi de kararını deftere öyle sıkkın bir tavırla yazdı.

Akşamları Julien, mavilerini giyip ortaya çıkınca iş sözü hiç açılmazdı. Marki'nin övgüleri, hayatını anlattığımız delikanlının çabucak inciniveren onurunu öylesine okşuyordu ki, Julien, hiç istemediği halde, o nazik ihtiyara gönülden bir bağlılık duymaya başladı. Parislilerin kullandığı anlamda duygularına kapılır bir delikanlı değildi ama, büsbütün duygusuz, doğanın yanılarak yarattığı canavar gibi insanlardan da değildi; ihtiyar cerrahbaşının ölümünden beri kendisine kimsenin bu kadar iyilikle söz söylediğini de duymamıştı. Marki, gördüğü terbiye gereği, onun onurunu hiç incitmemeye de dikkat ediyordu; Julien, cerrahbaşından bile görmediği bu tavrı şaşırarak karşılıyordu. Sonunda Marki'nin birinci rütbe nişanıyla, cerrahbaşının "Légion d'honneur nişanım vardır" diye koltuk kabarttığı kadar da övünmediğini anladı. Marki, yedi göbekten öte eşraftandı.

Bir gün Julien, siyah setresiyle, iş için Marki'nin yanına girmiş, onu sözleriyle eğlendirmişti; o kadar ki Mösyö Mole, iki saat yanında alıkoyup işadamının borsadan getirdiği birkaç banknotu da vermek istedi.

"Umarım ki, Mösyö, bir söz söylememe izin vermenizi dilemekle saygıda kusur etmiş olmam."

"Buyurun, dostum."

"Marki cenaplarından, bu bağışlarını kabul etmez-

1. Moncade Markisi ile Mösyö Poisson, d'Allainval'in, *l'Ecole des Bourgeois* adlı güldürüsündeki kişilerdi. (Ç.N.)

sem, bana kızmamalarını dileyeceğim. Bu para siyah setreli adama verilmiyor, mavi elbiseli adamın lütfen hoş görülen hallerini ise bozabilir."

Marki'yi büyük bir saygıyla selamlayıp bakmaksızın çıkıp gitti.

Julien'in bu sözü Marki'nin pek hoşuna gitti. Akşam Rahip Pirard'a anlattı.

"Azizim Pirard, artık size bu işin aslını söyleyeceğim. Julien'in kimin oğlu olduğunu bilirim, size söylediğimi aramızda bir sır saymanıza da gerek yok," dedi.

İçinden de, "Bu sabahki hareketi soylulara yakışır bir hareketti; ben de onu soylular arasına sokuyorum," dedi.

Bir süre sonra Marki iyileşip kalktı; Julien'e, "İki ay kadar gidip Londra'yı görün," dedi. "Gelecek mektupları, üzerlerine işaret edip elçiliğe gidecek kâğıtlar arasında size gönderirim. Siz, yanıtlarını yazar, ait oldukları mektupların içine koyup yollarsınız. Hesapladım, bu yüzden işler ancak beş gün gecikecek."

Julien, Calais'ye giden posta arabasında, bu kadar hoş, gereksiz işler için yola çıkarılmasına durup durup şaşıyordu.

İngiliz toprağına ayak bastığı zaman duyduğu kini, tiksinmeye varan nefreti söylemeye gerek yok. Bonaparte'ı delice sevdiğini anlatmıştık. Onun gözünde her subay, bir Sir Hudson Lowe, her büyük soylu Sainte-Helana'daki alçaklıklara önayak olmuş, bu yüzden on yıl bakanlıkta kalma gibi bir ödüle kavuşmuş bir Lord Bathurst idi.

Londra'da kendi kendini beğenmenin en yüksek derecesini de görüp öğrendi. Birtakım genç Rus soylularıyla dost olmuştu; onlar delilik edip Julien'e, "Azizim Sorel," diyorlardı, "siz en büyük onurlara erişsin diye yaratılmış bir adamsınız, soğuk bir tavır takınıp 'gözünüz önünde olana aldırış etmemek' hali bizim edinmek için o kadar çabaladığımız bu hal, sizin yaradılışınızda var."

Prens Korasoff, "Siz zamanınızı anlamışsınız," diyordu, "her zaman sizden beklenenin tersini yapın. İşte, çağımızın biricik dini. Deliliğe, yapmacığa kalkışmayın, çünkü o zaman herkes sizin delilikler etmenizi, yapmacıklıklar yapmanızı bekler, kural yerine getirilmiş olmaz."

Bir gün Julien, Prens Korasoff'la akşam yemeğine davetli olduğu Fitz Folke Dükü'nün salonunda kendini gösterip ün kazandı. Bir saat beklediler, Julien'in, bekleyen yirmi kişi arasında yaptıklarını, Londra elçiliği yazıcıları hâlâ anlatır dururlar... O akşamki tavrı, hareketi doğrusu eşsizdi.

Züppe dostlarının söylediklerine kulak asmayıp Locke'tan sonra İngiltere'nin yertiştirdiği en büyük filozofu, ünlü Philippe Vane'ı görmek istedi. Philippe Vane yedi yıldır hapisteydi. Julien, "Bu ülkede soyluların şakası yok," dedi, "Vane'a türlü iftiralar, hakaretler de ediliyor."

Julien, ziyaretine gittiği gün onu neşeli ve sevinçli buldu; soylulara beslediği kin, öfke, içinde sıkıntı bırakmıyordu. Julien hapishaneden çıkarken, "Şu İngiltere'de keyifli bir tek adam gördüm, o da bu," dedi.

Vane, ona, "Zorbalara en yarayan düşünce, Tanrı düşüncesidir," demişti...

Filozofun öbür söylediklerini, pek saygısızca olduğu için, anlatmayacağız.

Fransa'ya dönüşünde Mösyö Mole, "Bana İngiltere' den eğlenceli ne gibi düşünceler getirdiniz bakalım?" diye sordu.

Julien'in sustuğunu görünce hemen değiştirip, "Eğlenceli olsun olmasın, ne düşünceler getirdiniz?" dedi.

Julien, "Birincisi;" dedi, "İngilizlerin en akıllısı bile, günde bir saat olsun delidir; o ülkenin tanrısı olan intihar şeytanı, gelip onu bir yoklar.

İkincisi; akıl ile deha, İngiltere'ye ayak basar basmaz, değerlerinin yüzde yirmi beşini kaybediyor.

Üçüncüsü; dünyada, İngiltere görüntüleri kadar güzel, insanı hayran eden, heyecan veren hiçbir şey yoktur."

Marki, "Söz sırası artık benim," dedi.

"Bir; Rusya elçiliğinde ne diye kalkıp da 'Fransa'da gönülden savaşa hazır, yirmi beş yaşında üç yüz bin delikanlı var' gibisinden sözler edersiniz? Böyle sözlere krallar alınmaz mı sanırsınız?"

Julien, "Diplomatlarımızın karşısında insan ne yapacağını bilemiyor," dedi. "Hepsinde de ciddi tartışmalar açmak illeti var. İnsan gazetelerin beylik sözlerini yinelese, budala diye adı çıkıyor. Doğru, yeni bir şey söyleyeyim dese hepsi şaşırıp verecek karşılık bulamıyor; ertesi gün bir de bakıyorsunuz, sabahın saat yedisinde elçilik başyazıcısı gelip, 'Dün akşamki sözleriniz pek yakışık almadı,' diyor."

Marki, gülerek, "Fena değil," dedi. "Ama siz ki böyle derin derin şeyler düşünüp söylüyorsunuz, İngiltere'ye niçin gönderildiğinizi bakalım anladınız mı?"

Julien, "Özür dilerim, ama anladım sanıyorum," dedi, "ben oraya, haftada bir gün kralın elçisinin sofrasında bulunayım diye gittim; elçi cenapları da gerçekten kibar, ince bir adam."

Marki, "Oraya gitmeniz, bu nişanı almak içindi," dedi. "Sizin siyah setreyi çıkarmanızı istemem; ama maviler giyen adamın hoşsohbetine de pek alıştım. Bir gün belki iş değişir, ama şimdilik şunu iyi bilin: Siz bu nişanı takınca, ben, 'Dostum Chaulnes Dükü'nün, altı aydan beri haberi olmaksızın diplomatik işlerine getirilmiş bir oğlu daha varmış da onu görüyorum,' diyeceğim."

Marki övgülerini kesip oldukça ciddi bir tavırla, "Ama bilmiş olun ki sizi toplumda bulunduğunuz sınıftan çıkarmak istemiyorum. Böyle bir iş, korunan için de, koruyan için de her zaman bir yıkım olur. Benim davalarımla uğraşmak sizi sıkar, ya da ben sizi işlerime elverişli

bulmam da bu konaktan ayrılmanız gerekirse, sizin için de, dostunuz Rahip Pirard'ınki gibi iyi bir papazlık görevi isterim." Marki, sözünü kesip atıcı bir eda ile bitirdi: "Fazla bir şey ummayın."

Bu nişan, Julien'in gururunu pek okşadı; çenesi açıldı. Artık alınganlığı azaldı; boyuna hakaret gördüğünü sanmıyor, biraz heyecanlı bir konuşmada herkesin ağzından kaçıverecek, terbiyesizce bir amaca yorulabilir sözleri kendi üstüne alınmıyordu.

Bu nişan yüzünden garip bir ziyarete uğradı; Baron de Valenod onu görmeye geldi. Görevinden uzaklaştırılan Mösyö de Rênal'in yerine, Verrières Belediye Başkanlığı'na getirilecek olan de Valenod, kendisine yeni verilen bu baron unvanı için hükümete teşekküre, verilecek buyrukları da öğrenmeye gelmişti.

Mösyö de Valenod, Mösyö de Rênal'in bir Jakoben olduğunun anlaşıldığını söyleyince, Julien, içinden, uzun uzun güldü. İşin aslı şuydu: Yaklaşmakta olan seçimlerde yeni baron, hükümetin adayıydı; ilin gerçekte oldukça kralcı olan büyük seçim kurulunda ise özgürlükçüler, Mösyö de Rênal'i tutuyorlardı.

Julien, Madam de Rênal'in ne olduğunu öğrenmek için çok çabaladıysa da aralarındaki eski sürtüşmeyi hatırlayan Baron'un ağzından bir şey koparamadı. En sonunda Baron, Julien'den, yeni seçimlerde babasının oyunu kendisine vermesini diledi. Julien de babasına bunun için bir mektup yazmaya söz verdi.

"Sayın Şövalye, beni Mole Markisi'yle tanıştırmalısınız."

Julien içinden, "Evet, yapmalıyım, ama böyle utanmaz biri nasıl tanıştırılır?" dedi. Sonra Baron'a dönüp, "Doğrusu bu konakta benim adım bile okunmaz, bir kimseyi Marki'yle tanıştırmaya kalkışmam, çizgimi aşmak olur."

Julien, Marki'ye her şeyi söylerdi: O akşam Valenod'nun tanıştırılmak isteğini de, 1814'ten beri yapıp ettiklerini de anlattı.

Marki, çok ciddi bir tavırla, "Yeni baronu yarın benimle tanıştırırsınız," dedi, "o kadar da değil, öbür gün için de yemeğe çağırırız. Valilerimizden biri de o olacak."

Julien, hiç istifini bozmadan, "Öyleyse," dedi, "Düşkünlerevi Müdürlüğü'nü de babama verdirmenizi rica edeceğim."

Marki'nin neşeli hali gene gelmişti:

"İşte böyle olmalı," dedi, "verdim gitti; ben sizin ahlak dersine kalkışacağınızı sanıyordum. Hele şükür, yetişiyorsunuz."

Mösyö de Valenod, Julien'e, Verrières piyango başsatıcısının öldüğünü söylemişti; Julien, o işin Mösyö de Cholin'e, vaktiyle dilekçenin Mösyö Mole'ün, Verrières' de yattığı odada bulup okuduğu ihtiyar budalaya verdirmenin hoş bir şey olacağını düşündü. Maliye Bakanlığı'na bunun için yazdığı mektubu Marki'ye imzalatırken, o dilekçeyi de ezbere okudu; Marki, kahkahayla gülerek mektubu imzaladı.

Mösyö de Cholin'in atanmasından az sonra Julien, il temsilcilerinin, o işin ünlü geometrici Mösyö Gros'ya verilmesini istemiş olduklarını öğrendi; o cömert adamcağızın bütün geliri yılda bin dört yüz franktı, bunun altı yüzünü de, ailesini geçindirmeye yardım olsun diye, ölen başsatıcıya borç verirdi.

Julien, yaptığı işe kendi de şaştı. "Acaba o ölen adamın çoluğu çocuğu şimdi ne ile geçiniyor?" Bunu düşünüp içi kanadı. Sonra, "Bu bir şey değil!" dedi, "İstediğime erişmek için daha nice haksızlıklar etmek, hem de onları güzel, duygulu sözlerle gizlemek gerekecek. Zavallı Mösyö Gros! Nişan onun hakkıydı, ben aldım; şimdi de bana o nişanı veren hükümete hizmet etmeli değil miyim?"

8

Asıl onur veren nişan hangisidir?

"Ağzı kuruyan dev, 'Suyun beni kandırmıyor,' dedi. 'Ama bu kuyu Diyarbakır'ın en serin kuyusudur.'"

PELLICO

Bir gün Julien, Mösyö Mole'ün Seine kıyılarındaki o güzelim Villequier topraklarını dolaşmış, konağa dönüyordu; Marki, bütün mülkleri içinde en çok, toprağa ilgi gösterirdi, çünkü yalnız o, ünlü Boniface de La Mole'den kalmıştı. Julien konağa varınca, Markiz ile kızının Hyères'den dönmüş olduklarını gördü.

Şimdi o tam bir *dandy*[1] olmuştu, Paris'te yaşama sanatının ne olduğunu biliyordu. Matmazel Mole'ü görünce, onunla konuşmalarında ilgisiz ve uzak davrandı. Onun neşeli neşeli, attan nasıl düştüğünü durmadan sorup anlattırdığı günleri sanki hiç hatırlamıyordu.

Matmazel Mole de, Julien'i büyümüş, benzi sararmış buldu. Boyu bosunda, giyinişinde taşralılıktan iz kalmamıştı, ama konuşması, daha tam bir Parisli konuşması değildi: Hâlâ pek ciddi, hayale yer vermeyen sözlerden

1. (İng.) İki dirhem bir çekirdek, şık, züppe. (Ç.N.)

kurtulamamıştı. Şu kadar ki, hep akılcı davrandığı halde gurur, onun konuşmasını, efendisine hesap veren bir adam konuşmasına benzeme tehlikesine düşürmüyordu; ama hâlâ birçok şeye önemli diye baktığı belliydi. Ama söylediğini savunmaya hazır bir adam olduğu da görülüyordu.

Matmazel Mole, babasına, Julien'e verdirdiği nişan için alay ederek, dedi ki:

"Doğrusu şöyle rahat bir adam değil, ama akılsız hiç değil. Kardeşim, kendisine nişan verdirmenizi on sekiz ay söyledi, hem de o bir La Mole!.."

"Öyle ama Julien'in kendine özgü düşünceleri, sözleri var; sözünü ettiğiniz La Mole'de ise hiç öyle bir şey görmedik."

Retz Dükü'nün geldiği haber verildi.

Mathilde, içinde, karşı konmaz bir esneme ihtiyacı duydu; babasının salonu, o yıllardır değişmeyen yaldızları, yıllardır değişmeyen konuklarıyla ruhunu bunaltıyordu. Paris'te geçireceği hayatın ne kadar sıkıntılı olacağını bilirdi. Ama Hyères'de iken de Paris'i özlemişti.

"Daha on dokuz yaşındayım!" diyordu. "Bütün o sırmalı budalalar, bu yaşın mutluluk çağı olduğunu söyler." Kendisi Provence'ta gezerken alınıp salonun konsolu üzerine yığılmış sekiz-on yeni şiir kitabına bakıyordu. Mathilde, Mösyö de Croisenois'dan, Mösyö de Caylus'ten, Mösyö de Luz'den, bütün dostlarından daha akıllı olmak gibi bir bahtsızlığa uğramıştı. Onların güzel Provence göğü, şiir, güney illeri, vb. üzerine neler söyleyeceklerini, bütün o beylik sözlerini ezbere bilirdi.

O güzel gözler, o ruhun çok derin bir iç sıkıntısına tutulduğunu, bundan da kötüsü, bir gün zevke erişmekten umudu kalmadığını gizleyemeyen gözler, Julien'e ilişti. Onda, Julien'de, öyle herkese benzememek gibi bir meziyet, hiç olmazsa bu meziyet vardı.

Matmazel Mole, soylu kadınların kullandığı, ağızdan birdenbire çıkıp kesilen, hiç kadınlık ruhu göstermeyen o sertçe sesle, "Mösyö Sorel," dedi, "bu akşam Mösyö de Retz'in balosuna geliyor musunuz?"

"Matmazel, ben Dük cenaplarına tanıtılmak onuruna erişemedim." (Sanki bu sözler, Dük unvanı, o kibirli taşra delikanlısının ağzını yırtıyordu.)

"Kardeşime sizi de götürmesini söylemiş; gelseydiniz bana Villequier'deki köşkü de anlatırdınız; bu bahar oraya gidecekmişiz. Bilmem, oturulabilir bir ev mi, çevresi de dendiği kadar güzel mi? Övülen ne yerler var ki, hiç de güzel değildir!"

Julien, saygıyla selamladı. "Demek ki ben bir baloda bile, aile bireylerinden her birine hesap vermeye borçluyum. Bana işlerine bakayım diye para veriyorlar ya!" Öfkeli olduğu için aklından şu da geçti: "Hem bakalım küçükhanıma söyleyeceklerim, babasının, kardeşinin, annesinin tasarılarına uygun gelecek mi? Burası tam bir derebeyi sarayı! İnsan burada hem tam bir sıfır olacak, hem de kimsenin yakınmasına yer bırakmayacak."

Matmazel Mole'ü annesi, dostlarından birkaç hanımla tanıştırmak için yanına çağırtmıştı; Julien onun yürüyüşüne bakarak, "Bu uzun kız da çok sinirime dokunuyor!" dedi. "Modayı da aşırıya kaçırır, elbisesi omuzlarından düşecek... Yola çıkmadan öncekinden daha sararmış. Saçlar o kadar sarı ki neredeyse rengi kalmamış! Sanki saydamlaşmış... Selam verişinde, bakışında bu ne kendini beğenmişlik! Sanırsın ki bir kraliçe!"

Matmazel Mole, salondan çıkmak üzere olan kardeşini çağırmıştı.

Kont Norbert, Julien'e doğru geldi.

"Azizim Sorel," dedi, "bu gece Mösyö de Retz'in balosuna gideceğiz, sizi saat on ikide nerede bulayım? Mösyö de Retz sizi oraya kesinlikle getirmemi söyledi."

Julien, yerlere kadar eğilip selamlayarak, "Bu büyük lütfu kime borçlu olduğumu bilirim," dedi.

Norbert'in söz söylerken gösterdiği o nazikçe, hatta ilgili hale alınmak için hiçbir neden bulamayınca Julien öfkesini kendi kendisinden çıkarmak istedi. Norbert'in övücü sözlerine verdiği yanıtı bayağıca buldu.

Akşam baloya vardığında, Retz konağının görkemliliği gözlerini aldı. Kapıdan girilince insanın ilk önüne gelen bahçe, parlak kırmızı keten bezinden bir çadırla örtülmüştü: Doğrusu pek zarif bir şey. Bu çadırın altı, çiçek açmış zakkumlarla, portakal ağaçlarıyla bir orman haline getirilmişti. Saksıları iyice örtülmüş olduğundan o ağaçlar sanki yerden çıkıyor sanırdınız. Arabaların geçtiği yola kum dökülmüştü.

Bizim taşra uşağı bütün bu durumu pek olağanüstü buldu. Böyle bir görkemi hayaline bile sığdıramazdı; bir an içinde bütün sinirliliği, öfkesi kayboldu, kendini heyecanlı hayallere bıraktı. Baloya gelirken arabada Norbert pek mutlu gözüküyor, Julien ise her şeyi kara görüyordu; bahçeye girer girmez her şey değişti.

Norbert, bütün bu görkemlilik içinde biraz ihmal edilmiş birkaç noktayı görüyor, ancak onlara ilgi gösteriyordu. Her şeye ne kadar para gitmiş olabileceğini hesaplayıp giderlerin ne kadar büyük olduğunu anladıkça, Julien'in de pek iyi sezdiği gibi, kıskanıyor, neredeyse kızıyordu.

Julien'e gelince o sanki büyülenmişti, hayrandı, heyecandan utanır gibiydi. Dans edilen salonlardan birincisine vardığında işte böyle bir görünümü vardı. İkinci salonun kapısında herkes birbirini itiyordu; o kadar kalabalık vardı ki, Julien bir türlü yol bulup geçemedi. Bu ikinci salon, Granada'nın Elhamra Sarayı'na benzetilerek süslenmişti.

Omzu Julien'in çenesine giren bir delikanlı, "Hak-

çasını söylemek gerek; balonun kraliçesi," dedi.

Yanındaki de, "Bütün kış Paris'in en güzel kızı olan Matmazel Fourmont, şimdi ikinciliğe düştüğünü görüyor," dedi, "bak, ne tuhaf bir hali var."

"Doğrusu hoşa gitmek için elinden geleni yapıyor. Bu *contredanse*'ta[1] yalnız kaldığı zamanlar bak ne şirin gülüyor. İnanın eşsiz bir gülümseme."

"Matmazel Mole, ne kadar beğenildiğinin kendi de farkında, ama bundan duyduğu zevki belli etmek istemiyor. Sanırsın ki kendisiyle konuşanın hoşuna gitmekten korkuyor."

"Çok iyi söyledin. İşte hoşa gitme sanatını bilmek, buna derler."

Julien, herkesi sanki büyüleyen o kızı görmeye çalışıyorsa da, önünde, kendinden uzun yedi-sekiz kişi bulunduğu için bir türlü göremiyordu.

Bıyıklı delikanlı, "Böyle pek soylu duruşunda, oldukça cilve de var," dedi.

Arkadaşı, "Hele, tam içini belli edecek sanılırken birdenbire o iri mavi gözlerini indirivermesi yok mu?" dedi. "İşte tam ustalık."

Bir üçüncüsü, "Bakın," dedi, "güzel Fourmont onun yanında bayağı bir kız oluveriyor."

"Onun bu çekingen, kendini tartan haliyle ne demek istediğini anlamıyor musunuz? Karşısındakine, 'Siz bana yaraşır bir erkek olsaydınız ben size ne övgülü sözler etmezdim!' demek istiyor."

İki delikanlı, "O yüce Mathilde'e de hangi erkek yaraşabilir? Güzel, zeki, hoşsohbet, fidan boylu, savaşta yararlılık göstermiş, yaşı da yirmiyi aşmamış bir kral..."

"Rusya İmparatoru'nun piçi... Böyle bir kızı alınca

1. Eski salon danslarından kadrilin eski adı ve bunun müziği. (Ç.N.)

bir yerlere de kral ediliverir... Ya da yalnızca o giyimli kuşamlı köylü haliyle Thaler Kontu..."

Kapının önündeki kalabalık biraz azaldı, Julien içeri girebildi.

İçinden, "Mademki bu bebekler onu bu kadar dikkate değer buluyor, ben de bir gözden geçireyim," diyordu. "Bu adamların gözünde kusursuzluk neymiş, bir anlayalım."

Julien, gözleriyle Mathilde'i araştırırken Mathilde de ona baktı. Julien, içinden, "Haydi görev başına," dedi, ama artık öfkesi geçmiş, belki biraz yüzünde kalmıştı. Merakla ilerledi; Mathilde'in omuzlarına şöyle ilişivermiş olan elbiseyi görmek de zevkini artırıyordu, ama doğrusu onurunu okşayacak gibi değil. "Güzelliğinde bir tazelik var!" dedi. Aralarında, kapıda konuşurlarken duyduğu gençler de bulunan beş-altı kişi, ikisinin ortasındaydı.

Mathilde, "Bütün kışı burada geçirdiğiniz için siz daha iyi bilirsiniz, Mösyö," dedi, "hele mevsimin en güzel balosu bu değil mi?"

Julien, karşılık vermiyordu.

"Coulon'un bu kadrili gerçekten hoş şey; buradaki hanımlar da kadrili doğrusu kusursuz oynuyor."

Delikanlılar, ille de yanıt vermesi istenen mutlu adamın kim olduğunu görmek için dönüp baktılar. Ama Julien'in yanıtı, konuşmayı alevlendirecek bir söz olmadı.

"Ben bu işte iyi bir hakem olamam, Matmazel; günüm yazmakla geçiyor; ömrümde ilk olarak bu kadar büyük bir balo görüyorum."

Bıyıklı delikanlılar içerlediler. Mathilde, daha çok ilgi göstererek, "Akıllı uslu adamsınız, Mösyö Sorel," dedi, "bütün bu balolara, bu şenliklere bir filozof gözüyle, örneğin bir Jean-Jacques Rousseau gibi bakıyorsunuz. Bu deliliklere şaşıyor, kendinizi kaptırmıyorsunuz."

Bir söz Julien'in hayallerini dağıtıvermiş, gönlünden her türlü tatlı kuruntuyu uzaklaştırmıştı. Belki abartılmış bir küçümseme edasıyla dudak bükerek, "J.J. Rousseau," dedi, "kibarlar çevresi hakkında yargı vermeye kalktı mı, bence budalalaşıveriyor; doğrusu kibarlar çevresini anlamamış, o çevrede sonradan görme bir uşak ruhu ile dolaşmıştır."

Mathilde, tapar gibi bir tavırla, "Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*'ni yazan adam..." dedi.

"Bir yandan cumhuriyet kurulmasını, krallık dönemi rütbelerinin, unvanlarının kaldırılmasını ister, bir yandan da bu sonradan görme, bir dük, her günkü gezme yolunu dostlarından birine eşlik etmek için değiştirse, sevinçten sanki sarhoş olur."

Matmazel Mole, ilk olarak bilgiçlik edebilmenin verdiği hazla kendinden geçmiş gibi sevinç içinde, "Evet," dedi, "Luxembourg Dükü'nün Montmorency'de Mösyö Coindet adında birine Paris yolunda arkadaşlık etmesini söylüyorsunuz," dedi.

Hani akademi üyelerinden biri, tarihte Feretrius adlı bir kral buluvermişti. Mathilde de bu sözleri söylerken hemen onun kadar bilgiçlik taslayarak koltuk kabartıyordu. Julien, gene o içe işlemek ister gibi keskin, neredeyse ayıplayan bakışıyla bakıyordu. Mathilde bir an coşar gibi olmuştu; karşısındakinin o sert, soğuk duruşu onu ta içinden sarsıp şaşırtıverdi. Bir türlü anlayamıyordu, demek ki karşısındakinin coşkunluğu üzerine soğuk su döküvermek yalnız kendisine vergi değilmiş!...

O sırada Croisenois Markisi, bir hizmete koşarcasına Matmazel Mole'ün yanına seğirtiyordu. Pek yakına kadar geldi ama kalabalıktan daha fazla sokulamadı. Bu engel yüzünden ilerleyemediğini söyler gibi gülümseyerek bakıyordu. Mathilde'in yakın akrabasından Rouvray Markizi de, Mösyö de Croisenois'nın yanındaydı. Mar-

kiz, kocasının koluna girmişti; daha on beş gündür evliydiler. Rouvray Markisi de pek gençti; yüzünden evlenirken soyca da paraca da kendine uygun bir kız bulmaktan başka bir şey düşünmediği halde kısmetine oldukça güzel bir kadın çıktığını gören adamın bütün o budalaca aşkı seziliyordu. Çok yaşlı bir amcası vardı; o ölünce, Mösyö de Rouvray dük olacaktı.

Kalabalığı bir türlü yarıp geçemeyen Croisenois Markisi gülüp dururken, Mathilde, gök mavisi iri gözleriyle onu da yanındakileri de süzüyordu. İçinden, "Bu insanlardan daha bayağı ne olabilir?" dedi. "İşte beni almak isteyen Croisenois; uysal, terbiyeli bir adam; Mösyö de Rouvray gibi onun da her hareketi kusursuz. Bu beylerin insanın ruhuna sıkıntı vermekten başka bir suçları yok. O da, benimle baloya giderken tıpkı Rouvray Markisi gibi dar kafalı, hoşnut bir adam hali takınacak. Evlendiğimizden bir yıl sonra arabam, atlarım, elbiselerim, Paris'ten yirmi fersah ötede köşküm, her şeyim istediğimden iyi olacak; görmemiş bir kadını, örneğin bir Roiville Kontesi'ni kıskançlıktan çatlatmaya yeter... Ya sonrası?"

Mathilde, umutsuzca bunalıyordu. Croisenois Markisi onun yanına sokulabilmiş, bir şeyler anlatıyordu; ama Mathilde hiç kulak vermeyip hayallere dalmıştı. Onun için Croisenois'nın sözleri, balonun gürültüleri arasında bir gürültüden başka bir şey değildi. Gözleri, kendi de belki bilmeden, hep Julien'deydi; Julien ise saygıyla ama kibir, hoşnutsuzluk gösteren bir tavırla onun yanından ayrılmıştı. Mathilde, bir köşede, dönüp dolaşan kalabalıktan uzakta, Kont Altamira'yı gördü; ülkesinde ölüm cezasına çarptırılmış olan bu adamı okurlarımıza tanıtmıştık. XIV. Louis zamanında akrabalarından bir kadın, bir Conti Prensi'ne varmış olduğu için o anıya saygıdan rahipler kurulunun polisi Kont Altamira'yı pek rahatsız etmiyordu.

Mathilde içinden, "Yalnız ölüm cezası bir insana gerçek bir üstünlük veriyor," dedi, "parayla alınmaz da ondan."

"Şimdi söylediğim hoş bir söz! Ne yazık ki, karşımdakileri hayran edecek bir sırada aklıma gelmedi!" Zevki ince bir kız olan Mathilde, önceden hazırlanmış bir nükteyi harcamak için konuşurken fırsat yaratmaya kalkışan kimselerden değildi; ama kendini de oldukça beğenir insanlardan olduğu için böyle güzel bir şey bulunca sevinmesi pek doğaldı. Yüzünde, az önce görülen iç sıkıntısı yerine bir hoşnutluk belirdi. Hâlâ anlatıp duran Croisenois Markisi, kızın bu halini kendi sözlerine yordu, artık işi oluyor sanarak sözü uzattı.

Mathilde içinden, "Karşı çıkmayı en çok sevenler bile benim o sözüme ne diyebilir?" dedi. "Eleştirilere verilecek yanıtım da var: Baron, kont unvanları parayla alınır; nişan verilir; kardeşime verdiler, ama o nişan almak için ne iş gördü? Rütbe almak da kolay. İnsanın on yıl kışlada kalması, bir hısmının Millî Savunma Bakanı olması, kendisine Norbert gibi süvari bölüğü komutanlığı veriverir. Büyük bir servet!.. En zoru, en zoru olduğu için de en şereflisi gene bu. Ne tuhaf! Kitaplar bunun tersini söyler... servet için de insan Mösyö Rothschild'in kızını alır, olur biter."

"O sözüm gerçekten derin bir söz. Bir insanın kayırılmayla istemeyeceği tek şey varsa o da ölüm cezası..."

Mösyö de Croisenois'ya dönüp, "Kont Altamira'yı tanır mısınız?" diye sordu.

Mathilde'de ta uzaklardan geliyormuş gibi bir hal vardı; sorduğu şeyin de zavallı Marki'nin deminden beri anlattığıyla hiçbir ilişkisi yoktu; o kadar ki adamcağız şaşırıp söyleyecek hoş bir söz bulamadı. Oysa hoşsohbet bir adamdı, hoşsohbet diye ünü de vardı.

İçinden, "Mathilde ne tuhaf kız!" dedi, "Doğrusu bu

hali çekinilecek bir şey, ama Mathilde kocasının toplumdaki durumunu yükseltir! Bilmem nasıl oluyor, Mole Markisi, her partinin en ileri gelenleriyle sıkı fıkı dost; o adamın batması olanaksız. Zaten Mathilde'in o garip halini deha sayacaklar da bulunur. İnsanın soylu ve parası da bol oldu mu deha gülünç gözükmez, büyük bir erdem olur. Zaten Mathilde istediği zaman, sözlerinde hem zekâ, hem dilek gücü var, hem de onları tam yerinde kullanıyor; incelik ile sevimliliğin son derecesi de bu değil mi?.." İki şeyi bir arada başarmak güç olduğundan, Marki, Mathilde'in sorduğuna kendi diyeceği bir şey olmayan, ancak ezberlediği dersi okuyan bir adam haliyle karşılık verdi:

"O zavallı Altamira'yı kim tanımaz ki?"

Altamira'nın ülkesinde hükümete karşı girişip de başaramadığı "gülünç, anlamsız" girişimin tarihini anlatmaya başladı. Mathilde sanki kendi kendine söylenir gibi, "Evet, çok anlamsız!" dedi, "Ama o, işe girişmiş bir adam. Ben bu adamı görmek istiyorum, onu buraya çağırsanıza!"

Bu söz, bu istek Marki'nin pek sinirine dokundu.

Kont Altamira, Matmazel Mole'ün o kibirli, neredeyse küstahça haline hayran olduklarını en açıkça söyleyenlerden biriydi; dediğine göre Mathilde, Paris'in en güzel hanımlarından biriydi. Mösyö de Croisenois'ya, "Bir tahta ne kadar yakışır!" dedi, hiç naz etmeksizin onunla yürüdü.

Kibarlar çevresinde çoğu kimseler, XIX. yüzyılda hükümete karşı gizli hareketlere girişmeyi dünyanın en büyük zevksizliği sayar, onda bir Jakobenlik kokusu duyarlar. Bir işe atılıp başaramayan bir Jakoben'den daha çirkin ne de olabilir?

Mathilde, Mösyö de Croisenois'ya göz işareti edip Altamira'nın özgürlükçülüğüyle eğleniyor, ama gene zevkle dinliyordu.

İçinden, "Baloda bir ihtilalci, ne güzel karşıtlık," dedi. Altamira'yı o kara bıyıklarıyla, dinlenen bir aslana benzetiyordu; ama arası çok geçmedi, o ihtilalcinin kafasında bir tek şey bulunduğunu anladı: "Yararlılık, yararlı olana hayranlık."

Ülkesinde parlamento yönetimini getirebilecek hareketlerden başka hiçbir şeyi, bu genç kont dikkate değer görmezdi. İçeriye Perulu bir general girdiğini görünce, balonun en şirin insanı olan Mathilde'i sevinerek bırakıp gitti.

Avrupa'nın kendi kendini kurtarmasından umudu kalmayan zavallı Altamira, Güney Amerika devletlerinin bir gün kuvvet, kudret sahibi olup Avrupa'yı, kendilerine Mirabeau'nun gönderdiği özgürlüğe kavuşturmasını bekliyor, bununla avunuyordu.[1]

Bıyıklı bir sürü delikanlı, bir kasırga gibi gelip Mathilde'in çevresini almıştı. Mathilde, Altamira'yı kendine bağlayamadığını anlamış, onun kalkıp gitmesine oldukça içerlemişti; şimdi Perulu generalle konuşurken gözlerinin parladığını görüyordu. Matmazel Mole, genç Fransızlara, öteki güzel kızların bir türlü beceremedikleri o derin ciddilik edasıyla bakıyordu. "Bunlardan hangisi?" diye düşünüyordu, "Bunlardan hangisi –talihlerinin son derece yardımcı olduğunu varsaysak bile– kendini ölüm cezasına çarptırabilir?"

Mathilde'in bu bakışı, akılca züğürt olanların koltuğunu kabartıyorsa da ötekileri kaygılandırıyordu. Birdenbire başlarına, dokunaklı, yanıtlanması zor bir söz fırlatılmasından korkuyorlardı.

Mathilde, içinden, "Kibar bir soydan olmak insana birçok üstünlük bağışlıyor," diyordu; "bunlardan yoksun

1. 25 Temmuz 1830 tarihinde dizilen bu sayfa, 4 Ağustos'ta basılmıştır. (Y.N.)

olan kimse bana ters gelir; işte örneği Julien. Ama soylu kimselerin ruhunda da, insanı ölüm cezasına çarptıran erdemler solup gidiyor."

O sırada biri, Mathilde'in yanı başında, Kont Altamira'dan söz ediyordu: "Bu Kont Altamira, San Nazaro-Pimentel Prensi'nin ikinci oğludur, 1268'de kafası kesilen Conradin'i kurtarmaya çalışan da bir Pimentel'dir. Bu aile, Napoli'nin en soylu ailelerinden biridir."

Mathilde içinden, "Bu, benim 'Kibar soydan olmak, insanın ruhunda, ölüm cezasına çarpılmak için gereken irade gücünü yok eder,' sözünü pek de doğru çıkarmıyor," dedi. "Demek ki bu akşam benim kısmetim saçmalamaktan açılmış. Mademki öbür kadınlardan farkım yok, haydi ben de dans edeyim." Bir saatten beri yalvaran Croisenois Markisi'nin ısrarlarına artık peki dedi. Felsefe konusundaki zavallılığını unutmak için Mathilde, son derece şirinlik gösterdi, Mösyö de Croisenois'nın ağzı kulaklarına vardı. Ama dansta, saray adamlarının en güzellerinden birinin hoşuna gitmek isteği de Mathilde'i avutmadı. Çevremizdekileri bundan fazla hayran etmek hiçbir kızın elinden gelmez. Mathilde balonun kraliçesi olmuştu; bunu kendi de görüyor, ama aldırmıyordu.

Bir saat sonra dansı bitirip Croisenois ile birlikte yerine dönerken, "Ben Croisenois gibi bir adamın karısı olunca ne silik bir ömür süreceğim!" diyordu. Sonra hüzünlü hüzünlü ekledi:

"Ben, Paris'ten altı ay uzak kaldıktan sonra, bütün Paris'in ağzının suyunu akıttıran bir baloda eğlenmezsem ne zaman, nerede eğlenebilirim? Hem burada, daha üstünü, daha kibarı akıldan geçmeyecek kimselerden saygı, övgü görüyorum. Burada soylular sınıfından olmayan birkaç senato üyesi, belki bir-iki de Julien'den başka kimse yok." Hüznü gitgide artıyordu. "Hem de talihim bana ne üstünlükler vermiş! Ünlü bir soy, zenginlik,

gençlik, her şey, mutluluktan başka her şey. Erdemlerimin belki en kuşku götürenleri, gene bu adamların ağzından düşmüyor. Akıllı olduğumu söylüyorlar, inanırım, çünkü hepsi benden yılıyor. Ciddi şeylerden söz açılsa beş dakika geçmeden hepsinin soluğu kesiliyor, benim bir saattir söyleyip durduğumu bir anlayan olursa büyük bir düşünce keşfettiğimi sanıyor. Güzelim; Madam de Stael güzel olabilmek için her şeyini feda ederdi; bende o erdem var ama iç sıkıntısından ölüyorum. Ben, Matmazel Mole olmaktan çıkıp Croisenois Markizi olunca, içimin daha az sıkılması için neden mi olacak?"

İçinden neredeyse ağlamak geliyordu. "Ama," dedi, "Croisenois kusursuz bir adam değil mi? Bu çağ eğitiminin yetiştireceği en olgun adam... Yüzüne bir bakın, hemen söylenecek hoş, ince bir söz bulur; yiğittir de..."

Gözlerinde o gamlı bakış yerine kızgın bir bakış belirdi:

"Bu Sorel de ne tuhaf insan! Kendisine bir söyleyeceğim var dedim, bir daha gözükmeye tenezzül etmedi!"

9

Balo

"Elbiselerin o süsü, ışıkların parlaklığı, güzel kokular; o güzel kollar, pürüzsüz omuzlar; demet demet çiçekler, Rossini'nin ruhu göklere çıkaran havaları; Ciceri'nin tabloları! Ben kendimden geçtim."

Voyages d'Uzeri

Mole Markizi, kızına, "Öfkeli gibi duruyorsunuz," dedi, "haberiniz olsun, bir baloda böyle şeyler iyi görülmez, kabalık sayılır."

Mathilde, küçümser gibi bir tavırla, "Öfkeli değilim, başım ağrıyor," dedi, "burası çok sıcak."

Tam o sırada, Matmazel Mole'ün sözünün ne kadar doğru olduğunu kanıtlamak ister gibi, ihtiyar Baron de Tolly bayılıp yere yuvarlandı; kaldırıp dışarı çıkarmak zorunda kaldılar. İhtiyarın kalbi durduğu söylendi; bu, pek kötü olay oldu.

Mathilde, bu işe hiç ilgi göstermedi. İhtiyarlara, hüzünlü şeyler söyler diye adı çıkmış kimselere bakmamayı kendine huy edinmişti.

Baron'un kalbi durduğu sözünden kurtulmak için dans etti; düşüvermesi kalp durmasından değilmiş ki; Baron iki gün sonra gene ortaya çıktı.

Mathilde, bu dansı da bitirince, "Mösyö Sorel hâlâ gelmiyor," dedi. Onu gözleriyle arıyordu. Başka bir salonda olduğunu gördü. Şaşılacak şey, Julien'in o doğal olan aldırışsızlık, heyecansızlık hali, o İngiliz'e benzemesi geçmiş gibiydi.

Mathilde içinden, "Kont Altamira ile, bizim idam mahkûmuyla konuşuyor," dedi. "Gözünde koyu bir ateş var; sanki kendini tanıtmak istemeyen bir kral oğlu hali; bakışlarındaki gurur bir kat daha artmış."

Julien, Altamira ile konuşa konuşa, Mathilde'in durduğu yere doğru yürüyordu; Mathilde, gözlerini ayırmadan ona bakıyor, onun yüzünü –bir adamı ölüm cezasına çarpılmak şerefine erdiren yüce erdemleri arar gibi– süzüyordu.

Julien, Mathilde'in yanından geçerken Kont Altamira'ya, "Evet," diyordu, "Danton tam bir adamdı."

Mathilde, içinden, "Acaba o da bir Danton mu?" dedi, "Ama onun ne kibar bir yüzü var! Danton'un suratı ise korkunç denecek derecede çirkin; yanılmıyorsam Danton kasaplıktan yetişmiş..." Julien daha pek uzaklaşmamıştı. Mathilde onu çağırmaktan çekinmedi.

"Danton bir kasaptı, değil mi?" diye sordu.

Bir kızın böyle bir şey sormasını olağanüstü bir ataklık sayıyor, bundan gurur duyuyordu.

Altamira ile konuşurken gözlerinde parlayan alev hâlâ sönmemiş olan Julien, karşısındakini küçümsediğini pek de gizlemeyerek, "Evet, bazı kimselerin gözünde öyledir," dedi, "ama ne yazık ki soyluların gözünde, o Méry Jur-Seine'de bir avukattı."

Sonra şirretçe bir tavırla ekledi:

"Yani Matmazel, o da burada gördüğüm senato üyelerinin çoğu gibi başlamış. Gerçi Danton'un, güzeller gözünde pek büyük olan bir kusuru daha varmış: Oldukça çirkinmiş."

Julien, bu son sözleri çabuk çabuk, hiç de terbiyelice denemeyecek garip bir tavırla söylemişti.

Bir an bekledi, başıyla göğsünü, gururlu bir alçakgönüllülük edasıyla hafifçe eğmişti. Sanki şöyle bir şey der gibiydi: "Benim aldığım para, sizin sorduklarınıza yanıt vereyim diyedir; ben de aylığımla geçinen bir adamım." Gözlerini kaldırıp Mathilde'e bakmaya tenezzül etmiyordu. Mathilde ise güzel gözlerini, her zamankinden fazla açıp Julien'e dikmiş, onun tutsağıymış gibi duruyordu. Sessizlik uzayıp gittiğinden Julien gözlerini kaldırdı, kıza, emir bekleyen bir uşak efendisine nasıl bakarsa öyle baktı. Gözleri Mathilde'in, garip bir bakışla hâlâ kendine dikilmiş kalmış gözleriyle karşılaştı, ama gene de hemen çekilmek istediğini belli ederek uzaklaşıp gitti.

Mathilde, sonunda daldığı düşten silkinip, "Kendisi gerçekten o kadar güzel olsun da gene kalkıp çirkinliği övsün!" dedi. "Sözü kendine çevirmeye hiç gerek görmüyor. Bir Caylus, bir Croisenois gibi değil. Bu Sorel'de, babamın baloda Napoléon'u taklit ettiği zaman takındığı tavrı andıran bir tavır var." Danton'u büsbütün aklından çıkarmıştı. "Doğrusu bu akşam içim pek sıkılıyor." Kardeşini yakalayıp koluna girdi, onu baloda dolaşmaya sürükledi, bu da Norbert'in pek işine gelmedi. Sonra Mathilde, Julien'in idam mahkûmu ile neler konuştuğunu dinlemek istedi.

Çok kalabalıktı. Ama Mathilde gene onların yanına varabildi; Altamira, iki adım ötede, bir tepsiye elini uzatmış bir bardak dondurma alıyordu. Gövdesi yarı dönük, Julien'e bir şeyler anlatırken kolunun yanında, dondurma almak için uzanmış, sırmalı bir kol gördü. O sırma işleme dikkatini uyandırmıştı; o kolun kimin olduğunu anlamak için iyice döndü. O soylu, o saf bakışlı gözlerde hemen bir küçümseme, bir aşağılama edası belirdi. Oldukça yavaş bir sesle Julien'e, "Şu adamı görüyor musunuz?" dedi; "...

elçisi Araceli Prensi. Bu sabah sizin Dışişleri Bakanı Mösyö de Nerval'le görüşüp benim Fransa'dan çıkarılmamı istemiş. İşte bakın şurada vist oynuyor. Mösyö de Nerval, benim teslim edilmeme oldukça gönüllü; çünkü 1816 devriminde bizim ülkeden de iki-üç kişi vardı. Beni kralıma teslim ederlerse, yirmi dört saat geçmez, asılırım. Beni yaka paça edecek olan da şu bıyıklı cici beylerden biri."

Julien, yarı yüksek bir sesle, "Alçaklar!" diye bağırdı.

Mathilde, onların konuştuklarının bir hecesini bile kaçırmıyordu. İç sıkıntısından iz kalmamıştı. Kont Altamira, "O kadar alçak değiller," dedi. "Size kendi sözümü etmem, amacımı, hayalinizde kolayca yer edecek bir örnekle anlatmak içindi. Hele Araceli Prensi'ne bir bakın; her beş dakikada bir gözleri Toison d'Or nişanında; göğsüne o oyuncağı takabilmiş diye keyfinden geçilmiyor. İşin doğrusunu ararsanız o zavallı, dünyaya geleceği zamanı şaşırmış bir adamdır. Bundan yüz yıl önce Toison d'Or nişanı alabilmek, gerçekten büyük bir şerefti, ama o zaman da Araceli Prensi gibi adamların başının ta üzerinden geçerdi. Bugün, kibarlar arasında o nişana sevinecek olanlar, bu Araceli gibilerdir. Araceli, bu nişanı alabilmek için, bütün bu kent halkını astırmaktan çekinmezdi."

Julien, heyecanla, "Öyle bir şey yaparak mı aldı?" diye sordu.

Altamira, istifini bozmaksızın karşılık verdi:

"Tam öyle değil; ülkesinde özgürlükçü diye tanınmış otuz kişiyi ırmağa attırdıysa işte o kadar."

Julien, gene, "Canavar!" dedi.

En ateşli bir ilgiyle başını eğen Matmazel Mole, o kadar yakınlaşmıştı ki, güzel saçları hemen hemen Julien'in omzuna değiyordu.

Altamira, "Siz pek gençsiniz," dedi. "Benim Provence'ta evli bir kız kardeşim olduğunu söylemiştim; henüz güzel, temiz yürekli, uysal bir kadıncağızdır; bü-

tün görevlerine bağlı, çok iyi bir aile anasıdır; dinini bilir, ama kaba sofuluğu da yoktur."

Matmazel Mole, "Kız kardeşinin sözünü de ne diye açtı?" diye düşünüyordu.

Kont Altamira, konuşmasını sürdürdü:

"Kız kardeşim mutludur; 1815'te de mutluydu. O zamanlar ben onun Antibes'deki köşküne sığınıp gizlenmiştim; Mareşal Ney'in kurşuna dizildiğini duyunca sevincinden kalkıp oynadı."

Vurulmuşa dönen Julien, "Ne diyorsunuz!" dedi.

Altamira, "Ne yaparsın! Parti anlayışı," dedi. "Bu XIX. yüzyılda gerçek tutku denen şey kalmadı: Fransa'da insanların bu kadar iç sıkıntısı çekmesi hep bundan. En büyük zulümler işleniyor, ama bu işleri görenler, içlerinde zulmetme gereğini duymuyor."

Julien, "Daha kötü ya!" dedi, "İnsan bir kişiye, birkaç kişiye kıymaya kalktı mı, bari bundan zevk duymalı; cana kıymanın bir iyi yanı, haklı gösterecek yanı, olsa olsa bu olabilir."

Matmazel Mole, onurunu gözetmeyi unutmuş, Altamira ile Julien'in hemen hemen tam arasına girmişti. Kardeşinin kolunu bırakmamıştı; onun dediğine uymaya alışık olan Norbert, salonun başka bir yerine bakıyor, orada öyle durmasına bahane olsun diye, kalabalıktan geçemiyormuş gibi bir tavır takınıyordu.

Altamira, "Doğru söylüyorsunuz," dedi, "bugün her iş, cana kıyma işi bile, zevki duymadan görülüyor, hemen de hatırdan çıkıyor. Ben size bu baloda, adam öldürdükleri için yarın Cehennem'de yanacak belki on kişi gösterebilirim. Ama adam öldürdüklerini kendileri de unutmuşlardır, halk da.[1]

1. Bu sözleri, hükümete hınzı olan bir adam söylüyor. Moliére'in *Tartüf*'e yazdığı açıklama. (Ç.N.)

Çoğu, köpeklerinin bacağı kırılsa, içleri yanıp gözyaşı döker. Ölüp de Père-Lachaise Mezarlığı'na götürüldüler mi, Parislilerin kullandığı o hoş deyimle hani mezarlarına çiçek atılırken, biri çıkar onlarda kahraman şövalyelerin bütün erdemleri bulunduğunu söyler, ağababalarının ağababası IV. Henri zamanında yüce yüce ne işler görmüş, onu anlatır. Araceli Prensi'nin çabası, yardımı boşa çıkar da ben asılmaktan kurtulur, Paris'te paramın zevkini çıkarabilirsem sizi, saygı gören, hiçbir vicdan azabı da duymayan sekiz-on kanlı katille birlikte yemeğe çağırayım. O akşam sofrada kan dökmemiş bir siz bulunacaksınız, bir de ben; ama kan dökücü, Jakoben bir canavar diye küçümsenecek, hemen hemen kin göreceğim; siz de kibarlar arasına yanaşma olarak girmiş bir halk çocuğu diye adam yerine konmayacaksınız."

Matmazel Mole, "Çok doğru söylüyorsunuz," dedi.

Altamira ona hayretle baktı; Julien bakmaya tenezzül bile etmedi.

Kont Altamira konuşmasını sürdürdü:

"Şuna da dikkat edin ki, başına geçtiğim devrimi başaramamış olmamızın biricik nedeni, benim iki-üç kafayı uçurmaya, anahtarı elimde olan bir kasabadaki yedisekiz milyonu bize uyanlara dağıtmaya yanaşmayışımdır. Bugün beni astırmak için titreyen, devrimden önce benimle senli benli konuşan kralım, o üç kafayı kestirip kasalardaki parayı dağıttırsaydım bana nişanının birinci rütbesini verirdi; çünkü o işi göze alsaydım devrimi hiç olmazsa yarı başarmış olurduk, ülkede de yasal bir düzen kurulurdu... Dünyanın işi böyledir, sanki bir satranç oyunu..."

Julien, gözleri parlayarak, "Siz o zaman oyunu bilmiyormuşsunuz," dedi, "şimdi ise..."

Altamira hüzünlü hüzünlü karşılık verdi:

"Şimdi ise o kafaları kestirir de geçen gün dokun-

durduğunuz gibi bir *girondin*[1] olmam demek istiyorsunuz, değil mi?.. Hele siz düelloda bir adam öldürün de ondan sonra konuşuruz; düello edip adam öldürmek, cellata öldürtmek kadar çirkin değildir de."

Julien, "Bir işin sonuna ermek isteyen, bunun çarelerine de katlanır; ben bir nokta olacağıma güç sahibi bir insan olsaydım, dört kişinin hayatını kurtarmak için üç kişiyi astırmaktan çekinmezdim."

Gözlerinde bilincin verdiği, herkesin ne diyeceğine aldırış etmemenin verdiği ateşli pırıltılar vardı; ta yanı başında duran Matmazel Mole'ün gözlerini gördü, bunun üzerine incelikli, terbiyeli bir tavır takınacağına, küçümseyici tavrı daha da arttı.

Mathilde pek şaşırdı, ama artık Julien'i düşünmemek de elinden gelmedi; kardeşini çekerek öfkeli öfkeli uzaklaştı.

"Ben punç içip, durmadan dansa kalkmalıyım," diye düşünüyordu; "adları, giyimleri en ileri erkeklerle dans edip ne olursa olsun herkesi kendime baktıracağım. Hah! Fervaques Kontu küstahı da tam sırasında geldi." Onun dans çağrısını kabul etti; dansa girdiler. Mathilde, içinden, "Bakalım hangimiz daha çok küstahlık edebiliyoruz?" dedi, "Ama onu söyletmeli de, yoksa alay tam olmaz." Arası çok geçmedi, öbür dans edenler, oyunlarını büsbütün bırakmamakla kalmayıp kendilerini ileri sürmekten de vazgeçtiler. Kimse, Mathilde'in alaycı nüktelerinden birini bile kaçırmak istemiyordu. Mösyö de Fervaques şaşırıyor, aklına herhangi bir düşünce değil, ancak süslü sözler gelebildiği için yüzünü ekşitip duruyordu. Sinirli olan Mathilde, kıyasıya eziyetten çekinmedi, adamı kendine düşman etti. Sabaha kadar dans etti;

1. Büyük Fransız Devrimi sırasında Jirondenlerin partisinden olan. (Ç.N.)

çekilip gittiği zaman pek yorgundu. Kalan bir parça gücünü de kendisine hüzün verecek düşüncelere harcıyordu. Julien onu küçümsemişti, ama kendisi onu küçümseyemiyordu.

Julien, mutluluğun son derecesine varmıştı. Müzik, çiçekler, güzel kadınlar, her yanda gördüğü incelik onu sanki sarhoş etmiş, hele kendi için yüce şerefler, herkes için özgürlük hayalleri kurmak büsbütün coşturmuştu onu.

Kont'a, "Ne güzel balo!" dedi, "Hiçbir eksiği yok."

Altamira, "Var," dedi, "düşünce eksik."

Altamira'nın yüzünde, görgü gereği gizlendiği için daha yaralayıcı olan bir küçümseme belli oluyordu.

"Siz buradasınız ya. Sayın Kont. Düşünce, gene de devrimci değil mi?"

"Ben buraya adım Kont Altamira'dır diye çağrıldım. Yoksa sizin salonlarınızda düşünceye karşı kin beslenir. Düşünce denen şey, bir vodvil şarkısında bir nükte olmakla kalırsa, eh, ses çıkarılmaz, ödül de görür. Ama düşünce adamının sözlerinde güç, yenilik bulunursa siz ona utanmazın biri der çıkarsınız. Yargıçlarınızdan biri Courier için öyle demedi mi? Courier'yi de, Béranger'yi de hapse attınız. Sizin ülkenizde kafası değerli olan kim varsa rahipler kurulu ceza mahkemesine gönderiliyor; kibar, efendiden denen kimseler de bunu alkışlıyor.

Çünkü sizin kokuşmuş toplumunuz, her şeyden çok görgü, incelik gereklerini önemser... Siz hiçbir zaman asker yiğitliğinden öte gidemezsiniz; Murat gibi adamlar yetiştirirsiniz, ama sizden bir Washington çıkmaz. Ben Fransa'da kendini beğenmekten, boş yere koltuk kabartmaktan başka bir şey görmüyorum. Söz söylerken yeni bir şeyler söylemeye kalkışan kişi, ağzından ölçüsüzce bir nükte kaçırdı mı, evin efendisi, namusu iki paralık oldu sanıyor."

Julien'i de evine bırakmak üzere yanına almış olan Kont'un arabası, o tam bu sözleri söylerken, La Mole konağının önünde durdu. Julien, o devrimciye gönül vermişti. Altamira ona, hiç kuşkusuz köklü bir inançtan kaynaklanan, çok büyük bir övgüde bulunmuş, "Siz öbür yurttaşlarınız gibi hafiflik eden biri değilsiniz, yarar ilkesinin ne olduğunu anlıyorsunuz," demişti. Julien de, Mösyö Casimir Delavigne'in *Marino Faliero* tragedyasını iki gün önce seyretmişti.

Bizim başkaldırmış halk çocuğu, "Israel Bertuccio, bütün o soylu Venediklilerden daha korkusuz bir adam değil mi?" diyordu, "Oysa o Venediklilerin soy kökenleri 700 yılından, yani Yüce Charlemagne'dan bir yüzyıl önce başlıyor; Mösyö de Retz'in balosunda gördüklerimizin en soylusunun kökeni ise XIII. yüzyıla ya çıkar ya çıkmaz. Ama gene de, pek soylu olan o soylulardan çok, Israel Bertuccio hatırlanıyor.

Bir devrimci çıkar, toplumsal yaşamın cilvelerinin yarattığı bütün unvanları yok ediverir. Başka bir yerde bakarsın bir adam çıkar, ölüm karşısında gösterdiği gözüpekliğe göre hak ettiği yere birden yükseliverir. Zekânın bile geçersiz kaldığı, etkinliğini yitirdiği dönemler olur.

Danton, bu Valenod'lar, Rênal'ler arasında dünyaya gelseydi ne olurdu? Belki savcı yardımcısı da olamazdı...

Ben de neler söylüyorum? Danton bu çağda gelse kendini rahiplere satar, bakan olurdu. Çünkü o yüce Danton da para çalmış. Mirabeau da kendini satmış. Napoléon İtalya'da milyonlar çaldı; çalmasaydı, yoksulluk, Pichegru gibi onu da durduruverirdi. Bir La Fayette hırsızlık etmemiş..."

Julien, "Çalmak, satılmak gerekli mi?" diye düşündü. Bu soru uzun süre zihnini oyaladı. Gecenin kalan saatlerini, devrim tarihini okumakla geçirdi.

Ertesi gün kitaplıkta mektupları yazarken, hâlâ Kont Altamira ile konuştuklarını düşünüyordu.

Uzun uzun hayallere daldıktan sonra, "Doğru," dedi, "bu İspanyol özgürlükçüleri, birtakım cinayetlere kalkışıp bunlara halkı da bulaştırsalardı, böyle kolayca süpürülmezlerdi. Gururlu, geveze birer çocuk..." Julien birdenbire uykudan uyanmışçasına, "Benim gibi!" dedi. "Ben hayatımda hangi zor işi gördüm de o zavallılar hakkında yargı vermeye kalkıyorum? Onlar, ömürlerinde bir kere olsun, cesaret göstermiş, bu işe hiç olmazsa başlamışlar. Ben sofradan yeni kalkmış, yarın yemek yemeyeceğim diyen bir adam gibiyim; ama bunu biliyorum da gene bugün içimden bir güç, bir neşe duyabiliyorum. Acaba bir büyük işe girişen insan neler hisseder? Büyük işlere girişmek, tabanca çekmeye benzemez ki!.."

Julien'in bu yüksek düşünceleri, Matmazel Mole'ün ansızın kitaplığa girivermesiyle dağıldı. Yenilmemeyi başarabilmiş Danton, Mirabeau, Carnot gibi insanlara karşı duyduğu hayranlıkla o kadar coşmuştu ki, gözleri Matmazel Mole'e iliştiği halde onu hiç düşünmedi, selamlamadı, sanki görmedi. Koca koca açılmış iri gözleri, onun içeriye girmiş olduğunu fark edince de, bakışlarındaki ateş söndü. Matmazel Mole bunu acı acı sezdi.

Ondan, Velly'nin *Histoire de France*'ın (Fransa Tarihi) birinci cildini istedi; bu kitap, en üst raflardan birinde olduğu için Julien gidip büyük merdiveni getirmek zorunda kaldı. Merdiveni getirmiş, çıkıp kitabı bulmuş, Mathilde'e vermişti, ama hâlâ dalgınlığı geçmemişti, kafası onunla ilgilenmiyordu. Böyle dalgın dalgın merdiveni yerine götürürken dirseği, kitaplığın camına çarptı; cam parçalarının yere düşmesinden çıkan gürültüyle kendine geldi. Hemen Matmazel Mole'den özür diledi; terbiyeli olmak istedi, ama daha çoğu elinden gelmedi. Mathilde onu rahatsız ettiğini, onun konuşmaktansa ge-

ne az önceki düşüncelerine dalmayı yeğleyeceğini açıkça gördü. Uzun uzun baktıktan sonra ağır ağır çekilip gitti. Julien onun yürümesini seyrediyor, kızın bir gün önce baloya giderken giydiği o ağır giysiyle şimdi giydiği giysi arasındaki karşıtlığı, haz duyarak düşünüyordu. Kızın bir gün önceki yüzüyle şimdiki yüzü arasındaki değişiklik de o derece göze çarpıyordu. Retz Dükü'nün balosunda pek kibirli bakan o kızın, şimdi yalvarır gibi bakışları vardı. Julien, "Gerçekten," diye geçirdi içinden, "bu siyah giysi endamının güzelliğini daha çok ortaya çıkarıyor. Bir kraliçe gibi duruşu var; ama ne diye böyle yas giysisi giyinmiş? Niçin yas tuttuğunu kalkıp birine sorsam gene bir densizlik yapmış olurum." Julien'in az önceki derin coşku hali, büsbütün geçmişti. "Bu sabah yazdığım mektupları yeniden gözden geçirmeli; kim bilir kaç sözcük atlamış, kaç kere budalalık etmişimdir." Mektuplardan birini zorlama bir dikkatle okurken, yanı başında bir ipek hışırtısı duydu; hemen döndü; Matmazel Mole gene gelmiş, masanın iki adım ötesinde durmuş gülüyordu. Böyle bir daha rahatsız edilmek Julien'i kızdırdı.

Mathilde'e gelince, o kendisinin bu delikanlının gözünde hiçbir şey olmadığını anlayıp üzülmüştü; şimdi gülmesi o üzüntüyü gizleyebilmek içindi, bunu başarmıştı da.

"Anlaşılan sizi pek ilgilendiren bir şeyi düşünüyorsunuz, Mösyö Sorel. Acaba Kont Altamira'nın Parisimize gelmesine neden olan devrimle ilgili meraklı bir hikâye mi? Ne düşündüğünüzü anlatıverin; pek merak ettim; gerçekten kimseye söylemem!"

Ağzından çıkan bu söze kendi de şaştı. Demek hizmetinde bulunan bir adama yalvarıyordu! Telaşlandığını gizlemek için, şöyle aldırış etmezmiş gibi, "Her zaman soğukkanlı bir adamsınız," dedi. "Ne oldu da size böyle Michelangelo'nun peygamberlerini andıran bir hal geldi?"

Yalnızca kendini ilgilendiren bir şey için böyle sorguya çekilmek, Julien'in onuruna dokundu, gene bütün deliliğini uyandırdı. Gitgide korkunçlaşan bir tavırla birdenbire parladı:

"Danton, para çaldığına iyi etti mi? Piémont devrimcileri, İspanya devrimcileri birtakım cinayetler işleyip bunlara halkı da bulaştırmalı mıydı? Bütün nişanları, orduda bütün yerleri, değerleri olsun olmasın, adamlarına paylaştırmaları doğru muydu? Nişanları takacak adamlar kralın dönmesinden korkup ona karşı koyamazlar mıydı? Torino hazinesini yağma etmek doğru olur muydu?" Mathilde'e biraz daha yaklaşıp dehşet verici bir halle, "Kısacası, Matmazel," dedi, "yeryüzünde bilgisizliği de, cinayeti de kaldırmak isteyen adam bir fırtına gibi geçip rastgele kötülük etmeyi gözüne almalı mı?"

Mathilde korktu, onun bakışlarına dayanamayıp iki adım geriledi. Bir an durup baktı; sonra korkmasından utanıp kaygısız bir tavır takınarak kitaplıktan çıktı gitti.

10

Kraliçe Marguerite

"Hangi çılgınlık vardır ki, sen onda bile bize bir zevk bulundurmayasın, ey aşk?"

Portekiz Mektupları

Julien, mektupları baştan okudu. Yemek zili çalınca kendi kendine, "Kim bilir o Parisli kukla beni ne kadar gülünç bulmuştur!" dedi, "Ona gerçekten düşündüklerimi söylemekle ne büyük delilik ettim! Belki de o kadar delilik değildir. O sırada gerçek, bana yaraşan bir şeydi. O da ne diye gelip ancak beni ilgilendiren şeyler hakkında soru sormaya kalktı? Böyle yapması, onun adına bir patavatsızlıktı. Görgü kurallarının dışına çıktı. Danton hakkında düşündüklerimi söylemek, bana burada yapayım diye para verilen işler arasında değildir."

Yemek salonuna girip de Matmazel Mole'ü gene yas giysisiyle görünce öfkesini unuttu; hele aile içinde yalnız Mathilde'in siyahlar giymiş olması büsbütün dikkat çekiyordu.

Yemekten sonra, bütün gün o içini kemiren iç sıkıntısından kendini iyice kurtulmuş buldu. İyi ki, Latince bilen akademisyen de yemekteydi. Julien içinden, "Eğer Matmazel Mole'ün yası hakkında soru sormak patavat-

sızlık olacaksa, benimle en az alay edecek adam bu," dedi.

Mathilde, ona tuhaf tuhaf bakıyordu. Julien, içinden, "Madam de Rênal söylemişti," dedi, "bu ülke kadınlarının kendilerini beğendirmek için içleri titriyor. Sabahleyin bu kıza iyi davranmadım; benimle çene çalmak istedi, yüz vermedim. Gözünde değerim arttı. Kuşkusuz Şeytan bu işte bir şey kaybetmiş olmuyor. Küçükhanım gene sırasını getirir, bana şöyle yukarıdan bakıp öcünü alır. Baksın da göreyim! Benim elden kaçırdığım kadınla bunun arasında ne büyük fark var! Onda insanı çeken bir doğallık, bir saflık vardı! Neler düşündüğünü kendinden önce ben anlardım; sanki düşüncelerinin doğduğunu görürdüm; onun yüreğinde, bana olan aşkının karşısına çıkacak yalnız çocuklarının ölmesi korkusu vardı; o aşk, mantığa uygun ve doğal bir sevgiydi, ben acı çekiyordum ama bana bile tatlı geliyordu. Onu elden çıkarmakla ne budalalık ettim! Paris düşüncesiyle birtakım hayallere kapılıp o büyük kadının değerini bilemedim. Ne fark, Tanrım! Peki buralarda ne buldum? Kuru ve kibirli bir kasılma, her çeşidinden bencillik."

Sofradan kalkılıyordu. Julien, "Aman akademi üyesini, başka birine kapılmadan yakalayayım," dedi. Bahçeye çıkılırken ona yaklaştı; uysal, her denilene uyar gibi bir görünümü vardı; akademi üyesinin, *Hernani*'nin[1] ulaştığı başarıya öfkelenmesine hak veriyor, kendi de onunla birlikte öfkeleniyordu.

"Ah! Bugün de *'lettres de cachet'*[2] geleneği olsaydı..." dedi.

Akademi üyesi, elini Talma'nınkilere[3] benzeyen bir

1. Victor Hugo'nun bu dramı 1830'da oynandığı zaman oldukça patırtı yaratmış, eski edebiyat taraftarlarını çok kızdırmıştı. (Ç.N.)

2. Kralın mührü basılmış sürgün, hapis ya da yasak kararı. (Ç.N.)

3. Ünlü Fransız aktörü. (1763-1826) (Ç.N.)

hareketle kaldırarak, "Nerde o günler!" dedi, "böyle bir işe cesaret mi edebilirdi?.."

Julien, bir çiçek sözü açarak, Vergilius'un *Çiftçilik Sanatı*'ndan birkaç dize okudu, Rahip Delille'inkilerden üstün şiir olmadığını söyledi. Kısacası bu adama yaranmak için elinden geleni yaptı. Sonra, merak ettiği için değil, yalnızca laf olsun diye konuşur gibi, "Matmazel Mole gene bir mirasa mı kondu nedir?" dedi, "Karalar giymiş."

Akademi üyesi, olduğu yerde durup, "Siz hem bu evde yatıp kalkıyorsunuz, hem de onun deliliğini bilmiyor musunuz?" dedi. "Doğrusu, annesi böyle şeylere nasıl izin veriyor, anlamıyorum. Zaten söz aramızda, bu evin başındakilerde irade gücü hak getire. Bu Matmazel Mathilde'de irade kuvveti vardır, hepsine dediğini yaptırır. Bugün Nisan'ın 30'u."

Akademi üyesi, durup Julien'e kurnaz kurnaz baktı. Julien de elinden geldiği kadar zekice bir tavır takınıp gülümsedi.

İçinden, "Bütün ev halkına dediğini yaptırmak, karalar giymek, bir de 30 Nisan... Bunlar arasında ne ilişki olabilir ki?" diyordu. "Ben, sandığımdan da toymuşum."

Akademi üyesine dönüp, "Açıkça söylemek gerekirse..." diye söze başladı; gözleriyle soruyordu.

Akademi üyesi, şöyle alımlı uzun konuşma fırsatı düştüğünü görüp sevinmişti:

"Haydi bahçede bir dolaşalım," dedi. "1574 yılı 30 Nisanı'nda neler olmuş, gerçekten bilmiyor musunuz?"

Julien, şaşkınlıkla sordu:

"Nerede ne olmuş?"

"Grève Alanı'nda."

Julien o kadar şaşalamıştı ki Grève Alanı sözünü duyduktan sonra da gene işin aslını sezemedi. Yaradılışı gereği kanlı olayların hikâyesine bayılırdı; merakla gözle-

ri parlamıştı. Hangi insan vardır ki, bir şey anlatmaya kalksın da, dinleyende böyle bir hal görsün ve sevinmesin? Böyle işi kökünden bilmeyen bir dinleyici bulduğu için ağzı kulaklarına varan akademi üyesi, çağının en güzel delikanlısı Boniface de La Mole ile dostu Piémont eşrafından Annibal de Coconasso'nun, 30 Nisan 1574 tarihinde Grève Alanı'nda başlarının kesilerek idam edilmelerini uzun uzun anlattı:

"La Mole, Navarre Kraliçesi Marguerite'in taparcasına sevdiği âşığı imiş; Matmazel Mole'ün adı da bunun için Mathilde-Marguerite'tir. La Mole, Alençon Dükü'nün en sevdiği adamlarından, sonradan IV. Henri olan Navarre Kralı'nın, yani sevdiği kadının kocasının canciğer dostu imiş. 1574 yılı karnavalının son günü bütün saray halkı, ölüm döşeğine düşmüş zavallı Kral IX. Charles ile birlikte Saint-Germain'de imişler. La Mole, Kraliçe Catherine de Médicis'in savaş tutsağı diye sarayda tuttuğu prensleri kaçırmak istemiş; bu prenslerle arkadaşlığı varmış. İki yüz atlıyla gelip Saint-Germain'i kuşatmış. Ama Alençon Dükü korkmuş, La Mole de cellata teslim edilmiş."

"Matmazel Mathilde'in asıl içine işleyen... bunu bana kendi itiraf etti, yedi-sekiz yıl oluyor, o zaman daha on iki yaşındaydı, ama o, akıllı bir kızdır, hem de ne akıl..." Akademi üyesi bunu söylerken gözlerini göğe kaldırıyordu. "Bu siyasal yıkımda onun asıl içine işleyen, Navarre Kraliçesi Marguerite'in, Grève Alanı'nda bir eve gizlenip cellattan, âşığının kesik başını istemeye cesaret etmesi olmasıdır. Kraliçe Marguerite, ertesi akşam gece yarısı o başı alıp bir arabaya binmiş, Monmartre tepesi eteğinde bir küçük kiliseye götürüp kendi eliyle gömmüş."

Bu olay Julien'i pek etkilemişti:

"Doğru mu?" dedi.

"Matmazel Mathilde, işte gördüğünüz gibi bu eski

olayı düşünmüyor, 30 Nisan günü yas tutmuyor diye kardeşini adam yerine koymaz. Coconasso'nun adı, İtalyanların çoğu gibi, Annibal'miş diye, o idamdan beri, La Mole ile Coconasso arasındaki yakın dostluğun anısına saygı olarak, bu ailenin bütün erkek çocuklarının birer adı da Annibal olur."

Akademi üyesi, sesini biraz alçaltarak, "O Coconasso, IX. Charles'ın kendi sözleriyle 24 Ağustos 1572'de en acımasızca adam öldürenlerden biriymiş. Ama, Sayın Sorel, siz bu konağın adamlarından olasınız da bunları bilmeyesiniz, şaşılacak şey doğrusu."

"Sofrada Matmazel Mole'ün kardeşine iki kez Annibal dediğini duymuştum; demek bunun için. Ben yanlış duydum sanmıştım."

"Sitem olsun diye öyle söyler. Markiz'in böyle deliliklere ses çıkarmamasını bir türlü aklım almıyor. O uzun kızı alacak kocanın çekeceği var!"

Akademi üyesi, Mathilde'i yeren birkaç cümle daha söyledi. Gözlerinde parlayan neşe ve senli benlilik, Julien'in gücüne gitti. İçinden, "Biz burada iki uşak, efendilerimizi çekiştiriyoruz," dedi. "Ama bu akademiciden ne görsem şaşmam."

Bir gün Julien, onun Markiz'in ayaklarına kapandığını görmüştü; taşrada oturan bir yeğeni için tütün satıcılığı diliyormuş... Akşamı, Matmazel Mole'ün hizmetçilerinden bir kız (o da, vaktiyle Élisa gibi Julien'i gözüne kestirmişti), hanımının karalar giymesinin gösteriş olmadığını Julien'e anlattı. Bu tuhaflık, kızın yaradılışından geliyordu. O, çağının en zeki kraliçesinin tapacasına gönül verdiği âşığı olan Boniface de La Mole'ü gerçekten severdi; o adam dostlarını tutsaklıktan kurtarmak için canını vermişti. Dostları da ne dosttu! İçlerinden biri hanedanın en büyüğü, biri de IV. Henri!

Madam de Rênal'in her davranışında parlar gibi

kendini gösteren doğallığa alışık olan Julien, Paris kadınlarında ne görse yapmacık diye bakıyordu; hele biraz da hüzünlü bir günü oldu mu, artık onlara diyecek söz bulamazdı. Ama Matmazel Mole başkaydı.

Onun duruşundaki soyluluğun verdiği güzelliği, ilk zamanlar, bir duygusallık diye karşılamıştı; öyle olmadığını artık anlamaya başladı. Onunla uzun uzun konuşmaları oldu; baharın güzel günlerinde, akşam yemeğinden sonra bazen Matmazel Mole, Julien'le bahçeye çıkıp salonun açık pencereleri boyunca geziyordu. Bir gün ona d'Aubigné'nin tarihini, Brantôme'u okuduğunu söyledi. Julien, içinden, "Garip kitaplar!" dedi, "Markiz'e sorsan, kızına Walter Scott'un romanlarını okutmaz!"

Bir gün Mathilde, gözleri zevkle parlayarak –hayranlığın içten geldiğine en iyi kanıt budur– l'Étoile'in *Anılar*'ında okuduğu bir hikâyeyi anlattı: III. Henri zamanında bir kadın, kocasını başka bir kadınla görünce hançerleyip öldürmüş...

Julien'in koltukları kabarıyordu. Çevresindekilerden o kadar saygı gören akademi üyesinin dediğine göre de, bütün ev halkına sözünü geçiren bir hanım, onunla hemen hemen dostluğa benzeyen bir hal alarak konuşmaya tenezzül ediyordu.

Arası çok geçmedi, Julien kendi kendine, "Yanılmamışım," dedi, "o bana dostluk göstermiyor, konuşmaya ihtiyacı var; tragedia kahramanlarının, içlerini dökecek birer sırdaşları vardı ya! Bu kız da beni seçti. Bu aile içinde beni bilgin sanıyorlar. Hele ben bir Brantôme'u, d'Aubigné'yi, l'Étoile'i okuyayım. Matmazel Mole'ün sözünü ettiği olayların birkaçı için olsun öyle değilmiş diyebilirim. Ben öyle yalnızca susup dinleyen sırdaş rolünde kalmaya razı değilim."

Duruşunda hem bir çalım, hem de bir doğallık olan o kızla konuştukları, yavaş yavaş, daha ilgiyle dinlenecek

şeyler olmaya başladı. İsyan etmiş bir halk çocuğu olduğunu, öyle gözükmek gerektiğini unutuyordu. Matmazel Mole'ü bilgili, aklı başında bir kız buluyordu. Onun bahçede açıkladığı düşünceler, salonda açtıklarından çok başkaydı. Bazen, Julien'le konuşurken gösterdiği coşkunluk, açık sözlülük, her zamanki o kibirli, soğuk görünümüne ters düşüyordu.

Bir gün Julien'e, akıllı akıllı, coşkunca parlayan gözlerle, "*Ligue*[1] Savaşları, Fransa'nın destanlara yaraşır kahramanlıklar çağıdır," dedi. "O dönemde herkes, dilediği şeyi elde etmek, tuttuğu tarafı kazandırmak için çarpışıyor; sizin imparatorunuzun günlerinde olduğu gibi göğsüne nişan taksın diye öyle bayağıca bir umutla çarpışmıyordu. Kabul edin ki, o zamanın adamlarında bencillik, küçüklük daha azmış. Ben o çağı severim."

Julien, "Boniface de La Mole de, o çağın kahramanı değil mi?" dedi.

"Herhalde onun sevildiği gibi sevilmek bir şey olsa gerek. Bugünkü kadınlardan hangisi, sevgilisinin kesik başına el değdirse tüyleri ürpermez?"

Madam Mole, kızını içeri çağırdı. İkiyüzlülüğün yararlı olabilmesi için, gizlenmesi gerekir; Julien de, yukarıdaki sözlerden anlaşılacağı üzere, Napoléon için beslediği hayranlığı Matmazel Mole'e biraz açmıştı.

Julien, bahçede yalnız kalınca, kendi kendine: "İşte bu adamların bize karşı olan üstünlükleri," dedi. "Ataların tarihi onları, bayağı duyguların üstüne çıkarıyor; her an neyle geçineceklerini düşünmek zorunda değiller."

Sonra acı acı içini çekerek ekledi:

"Ben bu yüce duygular, çıkarlar üzerinde düşünecek adam değilim; hiç kuşkusuz onları iyice anlamam da!

1. Guise Dükü ile kurduğu partinin adamlarının, Protestanlarla savaşları (XVI. yüzyıl). (Ç.N.)

Ekmeğimi alacak bin frank gelirim olmadığı için ömrüm, bir sıra ikiyüzlü davranışlarla geçiyor."

Koşarak yeniden bahçeye gelen Mathilde, "Ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Bu soruda bir içtenlik vardı; gene onunla konuşayım diye koşarak, soluk soluğa gelmişti. Julien de kendini hor görmekten artık bezmişti. Öyle zengin bir kıza yoksulluğundan söz ederken sıkılıp kızardı. Gururlu haliyle, hiçbir şey istemediğini belli etmeye çalıştı. Şimdiye kadar Mathilde'e hiç böyle şirin gözükmemişti; Mathilde onda çoğu zaman görmediği bir duyarlık, bir özü açıklık hali gördü.

O akşamın üzerinden bir ay geçmemişti; Julien bir gün La Mole konağının bahçesinde düşünceli düşünceli dolaşıyordu; ama artık yüzünde, kendini hep aşağılık bulmanın verdiği o sertlik, o filozofça gurur kalmamıştı. Kardeşiyle koşarken ayağını acıttığını söyleyen Matmazel Mole'ü, salon kapısına kadar götürüp dönmüştü.

Julien, içinden, "Koluma tuhaf tuhaf yaslandı," diyordu, "acaba ben kendimi beğeniyorum da onun için mi bana öyle geliyor? Yoksa gerçekten o kız benden hoşlanıyor mu? Kendisine gururumun acılarından söz ettiğim zamanlar bile beni uysal uysal dinliyor. Oysa herkese karşı ne kadar kibirlidir. Salondakiler, onun benimle konuşurken aldığı hali görseler, şaşırıp kalırlar. Bana gösterdiği uysallığı, yumuşak huyluluğu, kimseye göstermiyor, burası kesin."

Julien, ondan gördüğü garip dostluğu gözünde büyütmemeye çalışıyordu. O dostluğu kendisi de "silahları bırakmadan açılmaz bir görüşme"ye benzetiyordu. Her gün buluştuklarında, bir gün önceki hemen hemen senli benli tavra varmadan, kendi kendilerine, "Bugün dost mu olacağız, düşman mı?" diye sorarlardı. İlk söyledikleri cümlelerde, söz edilen şeyin özünü önemsemez, her

ikisi de ancak biçime dikkat ederdi. Julien, o kibirli kızın bir tek davranışını bile karşılıksız, cezasız bırakacak olursa, her şeyi kaybedeceğini anlamıştı. "Aramız açılacaksa, bu, daha başındayken, haklarını savunarak olmalı; yoksa kendi onuruma borçlu olduğum en ufacık görevden kaçınırsam, birtakım küçümseyici davranışlarla karşılaşacağım, bir gerçektir, onları görmezden gelerek bozuşmak bir yarar getirmez."

Birkaç kere, sinirli günlerinde, Mathilde ona karşı bir hanımefendi tavrı takınmaya kalkıştı; bu işe girişirken doğrusu oldukça zekice ve kurnazca davranıyordu, ama her seferinde Julien böyle davranışları, kabalığa kaçan bir sertlikle karşılıyordu.

Bir gün, onun sözünü birdenbire keserek, "Matmazel Mole'ün, babasının yazıcısına verilecek bir emri mi var?" dedi, "Emirleri saygıyla dinleyip yerine getirmek görevidir; bundan başka bir diyeceği yoktur. Ona verilen aylık, yalnız kendisine ait olan düşünceleri söylesin diye değildir."

Aralarındaki bu durum, Julien'in aklına gelen garip kuşkular, o pek gösterişli, ama her şeyden korkulan, neyle alay edilse densizlik sayılan, salonda ilk zamanlar içine çöken sıkıntıyı dağıttı.

"Beni sevmesi doğrusu pek tuhaf olur!.. İster sevsin, ister sevmesin, düşündüklerimi söylerken dinleyen akıllı bir kız; hem de bütün ev halkını, hele Croisenois Markisi'ni tir tir titreten bir kız! O delikanlı çok terbiyeli, ağırbaşlı, hem de yiğit; zenginliğinden ve soyluluğundan gelen üstünlüklerin bir teki bende olsa içim rahat ederdi. Kızı çıldırasıya seviyor, bir Parisli ne kadar sevebilirse o kadar seviyor, onu alacak. Mösyö Mole bana, evlenme sözleşmesini hazırlamak için iki tarafın noterine de kaç kez mektup yazdırttı. Ben kalem elimdeyken, uşak düzeyindeyim, ama iki saat sonra bahçede o kibar

delikanlıyı alt ediyorum; doğrusu kızın, ona karşı beni seçtiği çok belli, pek açık. Belki de ona, ileride kocası olacak diye kini var. Onda o kibir varken bu da olabilir. Bana gösterdiği iyi davranışlar da beni, parayla tutulmuş bir sırdaş saymasından geliyor!

Hayır, hayır, ya ben deliyim ya da o kız bana kendini sevdirmek istiyor; ne kadar soğuk davransam, beni o kadar arıyor. Böyle davranması, belki de bilerek, gösteriş olsun diyedir; ama ben, beklemediği zaman karşısına çıktım mı, gene gözleri parlıyor. Parisli kadınlar yapmacıklıkta bu derece usta mı? Bana ne? Görünüş benim için tatlı ya; çıkaralım bu görünüşün tadını!.. Ne de güzel kız! Bazen bana bir bakışı var, o zamanlar yakından gördüm mü, o iri mavi gözleri pek hoşuma gidiyor! Bu bahar nerede, geçen yılın baharı nerede! Geçen yıl ben üç yüz kötü ikiyüzlü arasında, mutsuz mutsuz yaşıyor, kendimi ancak irademle kurtarıyordum! Ben de hemen onlar kadar kötü bir insan olmuştum."

Kuşku günlerinde Julien, "O kız benimle eğleniyor," diyordu. "Beni alaya almak için kardeşiyle birlik olmuş. Ama kardeşini de güçsüz buluyor, adam yerine koymuyor. Bir gün bana onun sözünü ederken, 'Yürekli adamdır, ama işte o kadar,' dedi. 'Hem de ancak İspanyolların kılıcı karşısında yürekli. Paris'te her şeyden korkar, her yerde gülünç olmaktan çekinir. Herkesin düşündüğünden başka bir düşüncesi olmaktan kaçar.' Kardeşinden söz ederken, işte hep böyle şeyler söylüyor; ona hep ben arka çıkıyorum. On dokuzunda bir kız! İnsan o yaşta kendine bir ikiyüzlülük yolu çizer, günün bir ânında bile şaşmadan onu izleyebilir mi?

Ama Matmazel Mole, iri mavi gözlerini bana dikip de o tuhaf haliyle bakmaya başladı mı, Kont Norbert hemen uzaklaşıyor. Bu hal beni kuşkulandırıyor; kız kardeşinin, konağın uşaklarından birini gözüne kestirmesi

onu sinirlendirmeli, değil mi? Chaulnes Dükü benden uşak diye söz ediyordu." Bu aklına gelince bütün duyguları siliniyor, yalnız öfke kalıyordu. "Acaba o Dük denen kaçık herifin böyle demesi, eski gönül sevdasından mı?"

Julien, kaplan gibi bakarak ekliyordu:

"Hakçası güzel kız! Onun koynuna gireceğim, sonra kaçarım; kaçarken beni rahatsız etmeye kalkanın da vay haline!"

Bu düşünce Julien'in biricik işi oldu; başka hiçbir şey aklına girmiyordu. Günleri birer saat gibi geçiyordu.

Her an önemli bir işle uğraşmak istiyor, ama aklı hep o hayale dalıyordu; bir çeyrek saat geçmeden yüreği tutkuyla çarparak kendine geliyor, kafası allak bullak, gene o düşünceye saplanıyordu:

"Beni seviyor mu?"

11

Bir genç kızın egemenliği

"Güzelliğine vurgunum, ama o alaycı
zekâsından korkarım."

MÉRIMÉE

Julien, Mathilde'in güzelliğini abartacağına ya da kızın onun uğruna unuttuğu ailenin doğal üstünlüklerine heyecanlanacağına, salonda olup bitenleri inceleseydi, kızın çevresindekiler üzerindeki egemenliğinin ne olduğunu anlayabilecekti. Bir kimse hoşuna gitmeyecek bir şey yaptı, söyledi mi, Matmazel Mole, onu bir alayla cezalandırdı; bu alay öyle ölçülü, öyle seçme olur, ilk bakışta derli toplu gözükür, ama öyle yerinde fırlatılıverirdi ki, yarası gitgide, insan düşündükçe büyürdü. Öyle ki, bu yara, alaya uğrayanın ta onuruna işler, dayanılmaz bir acı bırakırdı. Mathilde, ailenin öteki bireylerini önemseyerek, istediği birçok şeye hiç değer vermediğinden onların gözüne hep soğukkanlı gözükürdü. Soyluların salonlarına gidip de sonra sözünü etmek tatlı olur, ama oraların başka bir tadı yoktur; oralarda görülen anlamsızlık, ikiyüzlülüğe zorla kapı açan o beylik sözler, hele o sözler gönül bulandırıcı tatlılıklarıyla insanı çileden çıkarır. Yalnızca nezaket, ancak ilk günler önemliymiş gibi gözükür.

Julien bunu seziyordu; önce pek beğenmişti, ama şimdi şaşkınlık içindeydi. "Bu görgü, nezaket denen şey," diyordu, "insana kabaca davranışların verebileceği öfkenin uyuşmasından başka bir şey değil." Mathilde'in genellikle içi sıkılırdı; belki o nerede olsa, böyle iç sıkıntısı çekecekti. İşte öyle zamanlarında yerici, nükteli bir söz buluvermek, onun için hem vakit geçirecek bir iş hem de gerçekten bir zevk olurdu.

Croisenois Markisi'ne, Caylus Kontu'na gene onlar gibi son derece soylu, görgülü iki-üç delikanlıya umut vermesi belki yalnızca canı alay istediği zaman karşısında büyükanası ile büyükbabasından, şu akademi üyesinden, onlara dalkavukluk eden beş-altı emir kulundan daha eğlenceli adamlar bulunsun diyeydi. Yoksa o delikanlıların, Mathilde'in gözünde, yeni yeni yergilere neden olmaktan başka bir değerleri yoktu.

Mathilde'i severiz, ama içimiz üzüle üzüle belirtelim ki, o delikanlıların çoğundan mektuplar almış, bazılarına da yanıt vermişti. Hemen söyleyelim ki, onun bu durumuna bakıp da, "İşte zamane kızları!" diye dövünmek doğru olmaz. Soylu kızlarının eğitim gördüğü Sacré-Cœur Manastırı'nda yetişenler ona benzemez, öyle sakınmayan kişiler değillerdir.

Bir gün Croisenois Markisi, Mathilde'e, kızın bir gün önce gönderdiği, adını lekeleyebilecek bir mektubu geri verdi. Marki, böyle bir tavırla kızın gönlüne girebileceğini umuyordu. Ama Mathilde'in mektuplaşması, sakınmayı sevmediğindendi. Onun zevki, kendini tehlikeye atmak, talihiyle oynamaktı. Croisenois Markisi ile tam altı hafta hiç konuşmadı.

O delikanlılardan aldığı mektuplarla gönlünü eğlendiriyordu. Kendine sorsanız, o mektupların hepsi birbirinin eşiydi. Hepsinde her zaman en derin, en gamlı aşktan söz ediliyordu. Akrabasından bir kıza, "Hepsi de

Kudüs'e savaşa gitmeye hazır aynı kusursuz adam!" diyordu. "Bundan daha tatsız ne olabilir? İşte bana bütün ömrümde hep böyle mektuplar gelecek! Böyle mektuplar her yirmi yılda bir, zamanın modası neyse ona göre değişir. İmparatorluk zamanında herhalde bu kadar renksiz olmasa gerek. O zamanlar bütün bu soylu delikanlılar gerçekten bir büyüklüğü olan işlere karışmış, hiç olmazsa onları görmüşler. Dayım N... Dükü, Wagram Savaşı'nda bulunmuş."

Akrabasından olan o kız, Matmazel de Sainte-Hérédité, "Savaşta pala çalmak için de akıl mı gerek?" dedi. "Hem bir kere savaşa gittiler mi, artık hep onun sözünü ediyorlar."

"İşte o sözler, savaşta neler yaptıklarını anlatmaları hoşuma gidiyor. Gerçek bir savaşta, onbinlerce adam öldürülen bir Napoléon savaşında bulunmak, insanın ne yiğit olduğunu gösterir. Tehlikeye atılmak ruhu yüceltir, iç sıkıntısından, şu benim peşime düşen zavallıların çektiği iç sıkıntısından kurtarır; o iç sıkıntısı, hastalık gibi, insandan insana bulaşıyor. O adamların hangisinin aklından, şöyle büyük bir iş görmek geçiyor? Beni almaya çalışıyorlar, işte en önemli işleri! Ben zenginim, babam damadını yükseltebilir. Tanrı vere de biraz eğlenceli bir damat bulsa!"

Mathilde'in, çevresi hakkında verdiği yargılar, dünya görüşü, o canlı, açık, herkesinkine aykırı ve bu yüzden hoş olan düşünceleri, dilini biraz bozuyordu. Onun bir sözü bazen, o pek görgülü dostlarına bir kabalık gibi gelirdi. Mathilde'i beğenip sohbetini aramak neredeyse bir moda olmuştu, dostları, konuşmasının bir kadın inceliğine yaraşmayacak kadar parlak olduğunu ileri sürmekten bile çekinmezlerdi.

Mathilde de, Boulogne korusunda at gezilerine çıkan cici beylere karşı doğrusu haksızlık ediyordu. Gele-

cek günlerini düşündükçe bir korku, bir dehşet değil (böyle bir duygu, heyecan vereceği için işine gelebilirdi), bir iğrenme duyuyordu; bu duygu, o yaşta pek az insanda görülür.

Ne eksiği vardı? Para, soyluluk, zekâ, herkesin söyleyip kendinin de sandığına bakılırsa güzellik... Talih ondan hiçbir şeyi esirgememiş, her şeyi bol bol vermişti.

Saint-Germain'li kızların en büyük mirasa konacak olanı işte böyle şeyler düşünüyordu; ama o sırada Julien'le gezinmekten hoşlanmaya başladı. Onun guruna şaştı; o orta halli aile çocuğunun becerikliliğine hayran oldu. "Rahip Maury gibi bu da piskopos olmanın yolunu bulacak!" diye düşündü.

Julien, onun düşüncelerinden çoğuna katılmıyor, içten gelen, bir oyun olmadığı pek belli bir dirençle karşılıyordu; bu durum, Mathilde'in dikkatini çekti, onu çok düşündürdü; Julien'le konuştuklarını, en küçük ayrıntılarına kadar Matmazel de Sainte-Hérédité'ye anlatıyor, gene de onun asıl inceliklerini dile getiremediğini sanıyordu.

Birdenbire gönlünü aydınlatan bir şey geçti aklından; inanılmaz bir sevinç içinde, kendi kendine, "Ben sevme mutluluğuna ermişim," dedi. "Seviyorum, seviyorum işte! Bunda anlaşılmayacak ne var? Benim yaşımda genç, güzel, zeki bir kız, heyecan, haz duyunca bu aşk değildir de nedir? Ne yapsam boş; Croisenois'yı, Caylus'ü, bütün o tür adamları bir türlü sevemeyeceğim, onlar için sevgi duyamayacağım. Onlar kusursuz, belki aşırı kusursuz kişiler; kısacası onlar içimi sıkıyor."

Manon Lescault'da, *Julie yahut Yeni Héloise*'da, *Portekiz Mektupları*'nda, daha birçok romanlarda okuduğu aşkla ilgili bölümleri birer birer aklından geçirdi. Söylemeye gerek yok, doğal olarak yalnız çılgınca, büyük tutkuyu düşünüyordu; en hafifinden bir aşk, o yaşta, o soy-

lulukta bir kıza yakışır mı? Aşk deyince Mathilde'in aklına gelen, Fransa'da III. Henri ile Bassompierre zamanında görülen yiğitçe duyguydu. O aşk, engellere alçakça boyun eğmez, insanlara büyük işler gördürürdü.

"Bugün de Catherine de Médicis'in ya da XIII. Louis' ninki gibi gerçek bir saray olmaması, benim için ne şanssızlık. Ben kendimi dünyada en yürekli, en büyük işleri görecek düzeyde görüyorum. XIII. Louis gibi gönlü büyük bir kral aşk ile dizlerime kapanmış... Ben onun için neler yapmam! Onu, Baron de Tolly'nin dediği gibi, Vendée'ye götürürüm; orada yeniden işbaşına geçer ve anayasal düzen kalkar... Julien de bana yardım eder. Onun eksiği bir ad, bir de servet değil mi? Hem kendine bir ad edinir, hem de zengin olur.

Croisenois'nın hiçbir eksiği yok; o, bütün ömrünce yarı tutucu, yarı özgürlükçü bir dük olarak kalacak, iş görmek gerektiği anda ne yapacağını bilmeyecek, ne sağda aşırıya kaçacak, ne solda: "Bu yüzden de her yerde ikinci olmaktan kurtulamayacak."

Hangi büyük iş vardır ki, başlangıçta "aşırı" sayılmasın? Ancak olup bittikten sonra, bayağı adamlar ona olanak görür. Evet, ruhumda aşk, artık bütün mucizeleriyle yaşayacak; bunu, içime can veren ateşten anlıyorum. Talih bana bunu bağışlamaya borçluydu. Bir kimsenin üzerine bütün üstünlükleri yığması, boşuna değildi ya! Mutluluğum, bana yaraşır bir mutluluk olacak! Her günüm, bir gün öncekinin soğuk bir benzeri olarak kalmayacak. Toplum içindeki durumu bakımından benden çok uzak olan bir adamı sevmek bile bir ataklık değil mi? Ama bakalım o her zaman bana yaraşır biri olacak mı? Onda hele bir güçsüzlük sezmeyeyim, hemen bırakırım. Benim gibi soylu, söylediklerine göre (bunu babası söylerdi) yaradılışında şövalyelik olan bir kız, alıkça işler göremez ya!

Croisenois Markisi'ni sevseydim onun yanında alık, beceriksiz bir kadın olmayacak mıydım? Benim mutluluğum da halamın, dayımın, o insan yerine bile koymadığım kızlarının mutluluğunun bir eşi olacaktı. Zavallı Marki, bana neler söyleyecek, ben ona ne karşılıklar vereceğim, hepsini şimdiden biliyorum. İnsanı esneten bir aşktan ne hayır gelir? Sofu olup manastıra girmek bin kat iyi. Bizim nikâh da halamın kızının nikâhı gibi olacak, büyükbabamla büyükannem, torunlarının mürüvvetini gördüler diye sevinecekler. Doğal olarak karşı taraf, önce noterin hazırladığı sözleşmeye son bir madde eklettirdi diye kızgın olmazlarsa!.."

12

Acaba o da bir Danton mu?

"Bugün IV. Henry adıyla Fransa ülkesinde saltanat süren Navarre kralına varmış olan halam güzel Marguerite de Valois'nın yaradılışında başlıca görülen özellik, kaygı ihtiyacı idi. O sevimli kral kızının mayası, kumar ihtiyacıyla yoğrulmuştu; ta on altısından beri kardeşleriyle bir düzüne bozuşup barışmaları hep bu yüzdendir. Bir kız da kumara girişti mi, ortaya en değerli malını, yani adını, bütün ömründe görebileceği saygınlığı komaz da neyi kor?"

"IX. Charles'ın Piçi
Angoulême Dükü'nün Anıları"

"Julien'le benim aramda sözleşme imzalamak, noter moter gibi şeyler yok; onunla benim aramda her şey talihe bırakılacak, her şeyde destan kahramanlarına yaraşır bir hal olacak. O, bir de soylu olsaydı, benim aşkım Marguerite de Valois'nın, zamanının en üstün adamı La Mole'ü sevmesinden değişik olmazdı. Bu zamanda saray delikanlıları her davranışlarında uygunluk gözetip biraz aykırı bir işe girişmenin akıllarına gelmesinden bile titriyorlarsa, suç bende mi? Yunanistan'a ya da Afrika'ya kadar gidip gezmek onların gözünde yürekliliğin son derecesi oluyor; buna da kalkışsalar gene sürü halinde kalkı-

şırlar ya! Yalnız kaldılar mı korkuyorlar; karşılarına bir bedevi çıkar da mızrağını saplar diye değil, gülünç oluverirler diye korkuyorlar. Bu korku onları deli ediyor.

Benim Julien'im ne yapsa hep bir başına yapar. Tanrı onu özene bezene yaratmış! Başkalarından yardım istemek, onlara güvenip iş görmek aklından bile geçmiyor! Başkalarını adam yerine koymuyor, benim onu adam saymam da bunun için.

O, yoksulluğunun yanı sıra bir soylu olsaydı, benim onu sevmem bayağı bir budalalık sayılır, benim için yalnızca, tam dengini bulamadı derlerdi; ben öyle şeye yanaşmazdım. O zaman benim aşkımda büyük tutkuların asıl niteliğinden, yenilmesi çok zor bir işe girip işin ne olacağını bilmeden atılmak gibi yüreklice bir davranıştan iz bile bulunmazdı."

Matmazel Mole'ün zihni bu güzel düşüncelere o kadar dalmıştı ki ertesi gün, farkına varmadan, Croisenois Markisi'ne de, kardeşine de, Julien'i övüp durdu. Övmelerini pek ileri vardırıp o gençlerin canını sıktı. Kardeşi, "O delikanlıdan kendinizi koruyun," dedi. "Aşırılık var onda; yeniden devrim olursa hepimizin kafasını kestirir."

Mathilde karşılık vermedi; kardeşiyle Croisenois Markisi'ni, Julien'in kararlılığından gözleri yılmış diye alaya aldı. İçinden, "Bütün bu sözler beklenmedik bir durumla karşılaşmak, beklenmedik bir şey karşısında ne yapacaklarını bilememek korkusundan geliyor," dedi.

"Hep, hep gülünç olma korkusu; ama, beyler, o sizin korktuğunuz canavar 1816'da öldü."

Mösyö Mole, "İki parti bulunan bir ülkede gülünçlük kalmaz," derdi.

Kızı, bu düşüncesini anlamıştı. Julien'i yerenlere, "Siz, beyler, yaşadığınız sürece korkacaksınız; sonra bir gün bakacaksınız size şöyle diyecekler, 'Korktuğun kurt değil, kurdun gölgesiydi.'"

Mathilde biraz sonra onların yanından ayrıldı. Kardeşinin sözü, içini ürpertiyordu; onu bir türlü kafasından çıkaramayıp oldukça meraklandı; ama ertesi gün, o sözü övmelerin en güzeli diye karşıladı.

"Her türlü kararlılığın öldüğü bu sırada Julien'in kararlılığı, gözlerini korkutuyor. Kardeşimin sözünü, Julien'e anlatırım; bakalım nasıl karşılayacak, ne yanıt verecek. Ama bunu söylemek için, gözlerinin parladığı bir zamanı beklemeli. O zaman yalan söyleyemez."

Uzun, belirsiz bir hayalden sonra ekledi, "O bir Danton olur!" dedi. "Ne yapalım! Devrim yeniden başlar. O zaman Croisenois ile kardeşim acaba ne yaparlar? Ne yapacaklarını bilmeyecek ne var? Soylulara yakışacak biçimde boyun eğmekten başka ellerinden ne iş gelir. Koyun kahramanlığı gösterip ses çıkarmadan boğazlarını bıçağa uzatırlar. Benim Julienim ise, kurtulması için bir parçacık umut ışığı görsün, kendini tutuklamaya gelecek Jakoben'in beynini patlatır. O, yaptığına zevksizlik diyecekler diye korkmaz."

Bu son söz, Mathilde'i düşüncelere daldırdı; söyledikleri onda hüzünlü anılar uyandırıyor, gene kolunu kanadını kırıyordu. Bu söz Mösyö de Caylus'ün, Mösyö de Croisenois'nın, Mösyö de Luz'ün, kardeşinin alaylarını aklına getiriyordu. O beyler Julien'in sözü açılınca, "Onda gönülsüz, ikiyüzlü bir din adamı hali var," derlerdi.

Ama Mathilde'in gözleri gene sevinçle parladı:

"Onların böyle durmadan alay etmeleri de Julien'in, bu kış gördüğümüz adamların en üstünü olduğunu kanıtlamaz mı? Kusurları varmış, gülünçlükleri varmış, ne çıkar? Onda bir büyüklük var ki işte bu, başkalarına hoşgörü ile davranan o adamlara aykırı geliyor. Evet, yoksul genç, papaz olmak için okuyup çalışmış; onlar süvari bölüğü komutanı, okumaya ihtiyaçları yok; öylesine hayat daha rahat.

Hep siyah giysiyle geziyor, yüzü de papaz yüzü, öyle olmasa zavallı çocuk acından ölecek. Ama bütün bu eksiklerinin yanı sıra onun erdemleri var, bu erdemler de o adamları yıldırıyor; bu besbelli. Hem onun yüzünde papazlık varsa bile bu, bir an baş başa kaldık mı, kayboluyor. O beyler da zarif, beklenmedik bir söz söylediklerini sanınca, ilk önce Julien'e bakmıyorlar mı? Bunu kaç kez gördüm. Oysa pek iyi biliyorlar ki Julien, kendisine bir şey sorulmazsa ağzını açıp onlara tek söz söylemez. O, ancak benimle konuşuyor, benim yüksek bir ruhum olduğunu sanıyor. Onların karşı koymalarını yanıtlaması da, terbiyesizlik olmasın diye. Hemen işi saygıya döküyor. Benimle saatlerce tartışıyor, biraz karşı koyacak olsam, düşüncelerinin doğruluğundan kuşkuya kapılıyor. Bu kış kurşun atan filan olmadı; herkes ancak güzel sözle dikkat çekmek istedi. Babam üstün bir adamdır. Ailemizin servetini, şanını da çok ileri götürecek; o, Julien'i sayıyor. Ondan başka herkes Julien'e kin duyuyor. Ama kimse onu küçümsemiyor. Belki annemin sofu dostları küçümsüyorsa, işte hepsi o kadar."

Caylus Kontu'nun ata pek merakı vardı, ya da kendini öyle göstermek isterdi. Ömrünü ahırda geçirir, bazen yemeğini bile orada yerdi. Bir yandan bu merakı, bir yandan da hiç gülmeme huyu, onu dostları arasında önemli, saygıdeğer bir adam olarak tanıtmıştı. Mathilde'in çevresini çevirenlerin şahini de aslanı da hep oydu.

Ertesi akşam salonda, Madam Mole'ün koltuğu arkasında toplanınca, Mösyö de Caylus, Croisenois ile Norbert'in de yardımıyla, hemen Mathilde'in Julien hakkında beslediği iyi düşüncelere, karşı çıkmaya başladı; Julien orada değildi; Kont da bu sözü, Mathilde'i görür görmez, damdan düşer gibi açmıştı. Mathilde onun bu ince hesabını hemen anladı, pek hoşlandı.

İçinden, "Oh, oh!" dedi, "Yılda on altıncık geliri olan, kendilerine ancak bir şey sorarlarsa karşılık verebilen bir adama karşı, onda büyük bir zekâ gördükleri için elbirliği etmişler. Siyah giysisiyle onları korkutuyor. Ya apoleti olsa ne yapacaklar?"

Mathilde; o akşam her zamankinden daha atılgan, daha parlak bir zekâ göstererek konuşuyordu. Daha ilk saldırılarda Caylus'ü de, yardakçılarını da iğneli, ince alaylarla susturdu. O parlak subayların Julien'e karşı açtıkları alay ateşi kesilince Mathilde, Mösyö de Caylus'e, "Yarın," dedi, "olur a! Franche-Comté dağları eşrafından biri, Julien'in kendi oğlu olduğunu öğrenip ona, soyluluk belirten bir soyadıyla birkaç bin frank da para verse, altı haftaya kalmaz, Julien de sizler gibi bıyıklarını uzatır; altı aya kalmaz, o da sizler gibi bir süvari bölüğünün başına geçer. O zaman yaradılışındaki büyüklük kimseye gülünç görünmez. O zaman siz, yarın bir dük olacağım diye övünen bey, saray soylularının taşra eşrafından üstün olduklarını söylemekten, bu eski ve boş sözü yinelemekten başka ne yapabilirsiniz? Ya ben, sizi çileden çıkarmak için daha ileri gider de Julien'in asıl babası Napoléon savaşlarında tutsak edilip Besançon'a getirilmiş bir İspanyol düküdür, ölüm döşeğinde bir vicdan azabı duyup onun kendi oğlu olduğunu söylemiş, dersem, ne yapabilirsiniz?"

Julien'i bir piç sayıp böyle varsayımlara girişmek, Mösyö de Caylus ile Mösyö de Croisenois'ya bir zevksizlik örneği gibi geliyordu. Onlar, Mathilde'in söylediklerinden ancak bunu çıkarabildiler.

Norbert, kız kardeşinden yılardı, ama onun söyledikleri de o kadar açıktı ki, ağırbaşlı, düşünceli bir tavır takındı. Söylemek zorundayız: Bu tavır, Norbert'in o gülünç, o saf yüzüne pek yakışmıyordu. Birkaç söz söylemeyi gözüne aldı.

Mathilde, ciddi bir tavırla, "Siz hasta mısınız, dostum?" dedi. "Şaka edilirken böyle ahlak dersi vermeye kalkışmak, doğrusu sağlık belirtisi değil... Siz de mi ahlak dersi vereceksiniz? Yoksa bir valilik mi istiyorsunuz?"

Mathilde, Caylus Kontu'nun kızgın halini de, Norbert'in öfkesini de, Mösyö de Croisenois'nın o sessiz, tasalı duruşunu da çabucak unuttu. Şimdi ruhunu kaygı verici bir düşünce sarmıştı; onu düşünüp bir karar vermesi gerekiyordu.

İçinden, "Julien benimle açıkça konuşuyor," dedi, "o yaşta bir adamın, talihin küçük bir aileden yetiştirip gönlüne bu kadar şaşılası bir tutku vererek büsbütün mutsuz ettiği bir adamın, bir kadın dost edinmeye ihtiyacı vardır. Belki ben onun için öyle bir dost olabilirim, ama onda aşktan hiçbir iz görmüyorum. Yaradılışında böylesine bir ataklık varken, çekinmez, bana âşık olduğunu da söylerdi."

Mathilde, kararsızlık, kuşku içindeydi; o andan başlayarak ruhunu kavrayan o kendi kendisiyle tartışması, onun bütün zamanını aldı. Julien'le her konuşmasında yeni yeni kanıtlar bulup çıkarıyordu; bu yüzden Mathilde eskiden sık sık uğradığı iç sıkıntılarından kurtulmuştu.

Bir gün hükümete geçip rahipler sınıfına büyük iyilikleri dokunabilecek akıllı bir adamın kızı olduğu için, Sacré-Cœur Manastırı'nda, Mathilde'in yüzüne gülmüşler, ona son derece dalkavukluk etmişlerdi. İnsan bir kez bu felakete düştü mü, bir daha avunamaz. O manastırda Mathilde'in kafasına, geçmişinin soyluluğu, zenginliği, daha bilmem ne erdemleri dolayısıyla, herkesten daha mutlu olacağı düşüncesi sokulmuştu. Prenslerin iç sıkıntıları, birtakım deliliklere kalkmaları da hep bu yüzdendir.

Mathilde de, bu düşüncenin uğursuz etkisinden kurtulamamıştı. Bir insan ne kadar akıllı olursa olsun, daha on yaşındayken manastırdaki herkesin görünüşte pek

haklı olan dalkavukça sözlerine kanmaz da ne yapar?

İçinde Julien'i sevdiği duygusu doğunca, Mathilde de bir daha iç sıkıntısı çekmedi. Bir büyük aşk tutkusu edinmeye karar verdiği için her gün artan bir sevinç duyuyordu. "Bu eğlencenin tehlikeleri de yok değil!" diyordu. "Daha iyi ya! Bin kere daha iyi ya! Yüreğimde aşk tutkusu olmadığı için ömrümün en güzel çağını, on altı ile yirmi yaş arasındaki yılları bunaltıcı bir iç sıkıntısı çekerek geçirdim. En güzel yıllarım geçti bile! En büyük zevkim neydi? Annemin kadın dostlarının saçmalıklarını dinlemek... Onların da 1792'de Coblentz'de ettikleri, bugün söyledikleri bilgiççe sözlere pek uymuyormuş ya!"

Mathilde bu büyük kararsızlıklar içinde çırpınırken, Julien, kendine çevrilen o uzun uzun bakışlara bir anlam veremiyordu. Kont Norbert'in davranışlarının daha soğuklaştığını, Caylus'ün, Luz'ün, Croisenois'nın kendisine daha tepeden baktıklarını seziyordu. Bunlara alışıktı. Bu gibi belalar, onun başına en çok, toplum içindeki yerine yakışacağından çok zekâ gösterip dikkat çarptığı günler gelirdi. Akşam yemeklerinden sonra o bıyıklı, parlak delikanlılar, Matmazel Mole ile bahçeye çıkarlarken, Julien, doğrusu onların arasına karışmayı pek istemiyordu ama, hem Mathilde'den övgüler görüyor hem de bütün o tavırlar merakını uyandırıyordu.

"Matmazel Mole'ün bana bir tuhaf baktığından kuşkum yok," diyordu. "Ama o güzel mavi gözler bana dikilip de en çok kendini vererek baktığında bile, insanın içini okuma isteği, bir soğukkanlılık, bir hırçınlık görülüyor. Bu aşk olabilir mi? O bakışlar Madam de Rênal'inkilere hiç benziyor mu?"

Bir gün yemekten sonra Julien, bir iş için Mösyö Mole'le birlikte yazı odasına gitmişti; oradan çıkınca hemen bahçeye döndü. Mathilde'in çevresinde toplananlara ansızın yaklaşınca oldukça yüksek sesle konuşulduğu-

nu duydu. Mathilde, kardeşine yükleniyordu. Julien, bu sözler arasında kendi adının da iki kere geçtiğini işitti. Ama o görünür görünmez hemen derin bir sessizlik oldu; yeniden konuşmak için gösterilen çabalar boşa çıktı. Matmazel Mole ile kardeşi o kadar heyecanlıydılar ki başka bir konudan söz açmaları olanaksızdı. Julien, Mösyö de Caylus'ün, Mösyö de Croisenois'nın, Mösyö de Luz'ün ve onların dostlarından başka bir gencin, o akşam kendisini buz gibi soğuk bir davranışla karşıladıklarını gördü. Hemen çekildi.

13

Bir tuzak

"İpe sapa gelmez sözler, rastlantı sonucu buluşmalar, gönlünde biraz olsun ateş bulunan, hayal gücü olan bir adamın gözünde kuşku, su götürmez bir kanıt oluverir."

SCHILLER

Ertesi gün Julien, ansızın Norbert ile kız kardeşinin yanına gidince, onların gene kendisinden söz ettiklerini gördü. O gelince, gene bir gün önceki gibi ikisi de put kesildi. Artık Julien adamakıllı kuşkulanmıştı. "Bu cici beyle cici hanım, beni alaya almaya mı kalkışmışlar ne?.. Doğrusu bu, Matmazel Mole'ün, bir yazıcı parçasına gönül vermiş olmasından daha akla yakın. Zaten bu çeşit adamlarda gönül vermek gibi şeyler olur mu? Onların baş işi, insanı tiye almak. Söz söylemekteki üstünlüğümü görüp beni kıskanıyorlar. En zayıf yanlarından biri de adam kıskanmaktır. İşin bu yönleri bir düşünülünce sorun kendiliğinden ortaya çıkar. Matmazel Mole'ün beni gözüne kestirmiş gibi gözükmesi, beni buna kandırmaya çalışması, nişanlısı benim halimi görsün de gönül eğlendirsin diye."

Julien'in böyle acı acı kaygılara düşmesi, ruhsal durumunu bütün bütün değiştirdi. Gönlünde bir aşk belir-

meye başlamıştı; bu düşünceler o aşkı çabucak siliverdi. Zaten Julien'in Mathilde'i sevmesi, onda, benzeri güç bulunur bir güzellik gördüğü için, daha doğrusu onda bir kraliçenin tavırları bulunduğu, insanı hayran bırakacak giysiler giydiği içindi. Julien bu işte, sonradan görmüşlüğünü belli ediyordu. Akıllı bir köy uşağının, toplumun en yüksek sınıflarına vardığı zaman en şaştığı şey, çok kişinin söylediğine bakılırsa, kibarlar çevresinin güzel kadınlarıdır. Bir-iki gün öncesine kadar Julien'in tatlı hayaller kurması, Mathilde'in huyunu, yaradılışını düşünmesinden değildi. Julien, onun ne yaradılışta olduğunu bilemezdi, bilmeyeceğini anlayacak kadar da aklı başındaydı. Gerçi bir işler görüp sezmişti; ama bunların hepsi, kim bilir, belki de yalnızca bir görünüştü.

Örneğin Mathilde, dünyayı bağışlasalar, bir hafta bile pazar ayinini kaçırmaz, hemen her gün annesiyle kiliseye giderdi. La Mole konağında patavatsızın biri, nerede olduğunu unutup da ya kralın, ya kilisenin, ama doğru ama yalan, çıkarlarına karşı savrulmuş bir alayı uzaktan hatırlatacak bir söz söylese, Mathilde hemen dikleşir, taş kesilirdi. Her vakit alaylı alaylı bakan gözlerinde, eski bir aile portresinin gururu, kendini beğenmişliği beliriverirdi.

Ama Julien, onun her zaman odasında, Voltaire'in en filozofça kitaplarından bir-ikisini bulundurduğunu iyi biliyordu. Kendisi de ikide bir, o özenle ciltlenmiş kitapların birkaçını çalıp odasına götürürdü. Her cildi yanındakinden biraz ayırır, götürdüğü kitaplardan açık kalan yeri böylelikle kapatmaya çalışırdı; ama arası çok geçmedi, kendinden başka bir Voltaire meraklısı daha bulunduğuna dikkat etti. Kurnazlık edip Matmazel Mole'ün ilgi gösterebileceğini sandığı ciltlerin üzerine küçük küçük kıllar koydu. Bu ciltler alınır, haftalarca geri gelmezdi.

Mösyö Mole, durmadan "Uydurma Anı Kitapları"nı gönderen kitapçısına kızmış, Julien'e, biraz dokunaklı,

yeni kitapların hepsini almasını emretmişti. Ama bu kitapların ağuları eve yayılmasın diye, yazıcıya, bu kitapları Marki'nin odasında duran küçük kitap dolabına koyması söylenmişti. Julien, bu yeni kitaplar içinde, kralın ya da kilisenin çıkarlarına biraz olsun karşı çıkanların birer birer aşırıldığını anladı. Onları okuyan Norbert değildi ya!

Julien, bunu gözünde pek büyütmüş, Matmazel Mole'de, Machiavelli'ye benzer bir ikiyüzlülük bulunduğuna inanmıştı. Mathilde'de olduğunu sandığı bu son derece hainliğe tutkundu; zaten onun ahlakında tutkun olduğu yön de neredeyse yalnızca buydu. İkiyüzlülükten, erdem derslerinden doğan iç sıkıntısı Julien'i böyle bir aşırılığa sürüklemişti.

Julien'inki, aşka kapılmaktan çok, kendi kendine hayalini kışkırtmaktı.

Matmazel Mole'ün boyunun bosunun inceliği, giyiminin kuşamının alımlılığı, elinin beyazlığı, kolunun güzelliği, bütün davranışlarındaki *disinvoltura*[1] üzerinde uzun uzun hayaller kurduktan sonradır ki, gönlünde sevgi duyardı. O zaman kızı, gözünde bir kat daha çekici kılmak için, bir Catherine de Médicis olarak düşünürdü. Mathilde, Julien'in sandığına göre, en karışık, en zor konuları bile anlayabilecek, hiçbir hainlikten çekinmeyecek bir kızdı. Julien, ona, gençliğinde hayran olduğu Maslon'ların, Frilair'lerin Castanède'lerin hayallerinde canlandıracakları en kusursuz kadın örneği, kısacası Paris deyince hayal edilecek en güzel kadın diye bakıyordu.

Parislilerin yaradılışında her şeyi kavrayabilmek ya da hainlik bulunduğunu sanmaktan daha tuhaf bir şey görülmüş müdür?

1. (İt.) *Disinvoltura*, (Fr.) *désinvolture*. Davranışlarda aşırı özgürlük, patavatsızlık. (Ç.N.)

Julien, içinden, "Bu 'üçlü'nün benimle alay etmesi çok olağan," diye düşünüyordu. Mathilde'in bakışlarına karşılık onun gözlerinde ters, soğuk bir görünüm belirdiğini söylemeye gerek yok; bunu ben söylemeden de göz önüne getirmemişseniz, Julien'in yaradılışını anlamamışsınız demektir. Onun bu bakışlarını görüp şaşan Matmazel Mole, iki-üç kere ona dostluktan söz etmeye kalkıştıysa da, hep acı bir alayla karşılaştı.

Mathilde, yaradılıştan soğuk, sıkıntılı, zekâya tutkun bir kızdı; ama bu beklenilmedik tuhaflık, ona ölçülülüğünü kaybettirdi ve gönlünde, yaradılışının elverdiği ölçüde ateşli bir aşk uyandırdı. Ama Mathilde'in yaradılışında gurur da vardı; bunun içindir ki mutlu olup olmamasını başka bir kimsenin iradesine bağlayan duyguyla birlikte içinde büyük bir hüzün de doğdu.

Paris'e geldiğinden beri gözü oldukça açılan Julien, bu hüznün, iç sıkıntısının verdiği o kuru hüzün olmadığını anladı. Mathilde, eskisi gibi, balolara, tiyatrolara, her çeşit eğlenceye can atmak şöyle dursun onlardan kaçıyordu.

Mathilde, Fransızların şarkı okuma biçiminden hiç hoşlanmaz, dinlerken bunalırdı; ama operadan çıkışı seyretmeyi kendine bir borç bilen Julien, kızın, oraya her imkân buldukça gittiğini gördü. Dikkat etti, Mathilde davranışlarını süsleyen ölçüyü de kaybediyordu. Dostlarına söylediği sözlerde, bazen birer aşağılama sayılacak kadar dokunaklı alaylar vardı. Hele Croisenois Markisi'ne pek içerliyordu. Julien içinden, "O delikanlı da parayı ne kadar seviyor!" dedi. "Yoksa şimdiye kadar bu kızı, zenginliği de kendinin olsun der, bırakır giderdi." Croisenois'ya edilen hakaretleri Julien, erkeklik gururuna yedirmiyor, Mathilde'e karşı davranışlarındaki soğukluğu bir kat daha artırıyordu. İşi, kaba saba yanıt vermeye kadar vardırıyordu.

Gerçi Mathilde'in ilgi göstermesine kanmamaya karar vermişti; ama bazı günler kız bu ilgiyi pek açığa vuruyor, gözleri açılmaya başlayan Julien de onu pek güzel buluyordu. O kadar ki, artık ne yapacağını bilemiyordu.

İçinden, "Bu kibarlar çevresi çocuklarının kurnazlığıyla, aşağılanmalara karşı gösterdikleri sabırla başa çıkamayacağım," dedi, "ben hayatta ne gördüm ki? Sonunda bunlar beni alt edecek. Ben buradan çekip gideyim, bu işlerden kurtulayım." Marki, Aşağı Languedoc'taki birkaç parça toprakla evlerinin yönetim işini de ona vermişti. Julien'in gidip onları bir gezmesi gerekiyordu. Mösyö Mole, buna pek güçlükle yanaştı. Mösyö Mole, siyaset alanındaki tutkusundan başka her işinde Julien'i artık kendine pek gerekli saymaya başlamış, ondan bir türlü ayrılmak istemiyordu.

Julien, yola çıkmak üzere hazırlanırken, "Ettikleri yanlarına kâr kaldı, beni tuzağa düşüremediler," diyordu. "Matmazel Mole'ün o beylerle alay etmesi ister gerçek olsun, ister beni kandırmak için olsun, doğrusu ben pek eğlendim. Kerestecinin oğluna karşı kurulmuş bir kumpas yoksa, Matmazel Mole'ün davranışı anlaşılır şey değil; ama onu ben anlamadığım gibi Croisenois Markisi de anlamıyor. Nitekim, dünkü o kırgın, sinirli hali hiç de yapmacık değildi; ben ne kadar yoksul, soyca ne kadar adsız isem; o da, o kadar zengin, o kadar soylu; ama ben, bana övgüler sıralanıyor diye onun kızdığını görme zevkini tattım. İşte benim en güzel zaferim, Languedoc kırlarından geçerken arabada pek canım sıkılmayacak; bunları hatırlamak insana az mı neşe verir?"

Yola çıkacağını gizlemişti, ama Mathilde onun ertesi gün Paris'ten uzaklaşacağını, uzun zaman dönmeyeceğini ondan da iyi biliyordu. Başının çatlayacak gibi ağrıdığını, salonun boğucu havası içinde büsbütün rahatsız olduğunu söyledi. Bahçede uzun süre dolaştı; Norbert

ile Croisenois Markisi, Caylus, Luz ile o akşam yemeğini La Mole konağında yemiş daha birkaç delikanlıyla öyle dokunaklı alay etti ki, sonunda onlar dayanamayarak kalkıp gittiler. Julien'e bir tuhaf tuhaf bakışı vardı.

Julien, içinden, "Bu bakış belki bir oyundur," dedi, "ama bu sarsılarak soluk almasına, bu telaşına ne demeli?" Sonra ekledi:

"Ben kim oluyorum da böyle şeyler üzerine düşünceler öne sürüyorum? Bu kız, aris kadınlarının en yükseği, en ince düşüncelisi. Sarsılarak soluk alması az kaldı beni kandıracaktı; Léontine Fay'e[1] pek bayılır, bu yapmacıklıkları ondan öğrenmiştir."

Yalnızdılar; konuşmaları doğrusu hiç de ateşli değildi. Gerçekten çok üzülen Mathilde içinden, "Hayır, hayır!" dedi, "Julien beni sevmiyor."

Julien, odasına gitmek üzere izin isteyince, Mathilde onun kolunu sımsıkı tutarak, "Bu akşam size bir mektup göndereceğim," dedi. Bunu söylerken sesi değişmiş, tanınmayacak bir ses olmuştu.

Bu durum, Julien'in yüreğini hemen yumuşattı.

Mathilde, "Babam, size gördürdüğü işlerden çok hoşnut, sizi haklı olarak pek beğeniyor," dedi. "Yarın gitmemeniz gerek. Bir bahane bulun."

Koşarak uzaklaştı.

Mathilde'in, boyu bosu çok şirindi. Bundan daha güzel bir ayak olamazdı. Julien'i mutluluktan öldüren bir incelikte koşuyordu. Ama kız, gözden silinir silinmez Julien ne düşündü, bilir misiniz? Mathilde'in "gitmemeniz gerek" derken sesine verdiği buyurucu edayı hatırlayıp kızdı. XV. Louis de, ölüm döşeğinde, başhekimin düşüncesizlik edip, "Yapmamanız gerek," gibi sözler söy-

1. Zamanın tanınmış kadın oyuncularından. (Ç.N.)

lemesine pek içerlemişti. Oysa o, Julien gibi bir sonradan görme de değildi.

Bir saat sonra, uşaklardan biri Julien'e bir mektup getirdi: Mathilde, Julien'e aşkını bildiriyordu.

Julien, "Doğrusu anlatım pek özentili değil!" dedi; mektubu böyle sanatsal bir süzgeçten geçirerek sevincini, yanaklarını geren, kendisini zorla güldüren sevincini gizlemek istiyordu

Ama yüreğini kavrayan tutku, önlenemeyecek kadar güçlüydü. Julien, birdenbire bağırırcasına, "Ben," dedi, "ben yoksul bir köylüyüm, ama işte en soylu kızlardan biri beni aşkla sevdiğini yazıyor!"

Sevincini elinden geldiğince önlemeye çalışarak, "Bana kimsenin bir diyeceği olamaz," dedi. "Ben yaradılışımdaki ağırbaşlılıktan ayrılmadım. Sevdiğimi söylemedim." Mektubun yazısını gözden geçirmeye başladı; Matmazel Mole'ün güzel, İngilizlerinkine benzeyen bir yazısı vardı. Julien'in, neredeyse sayıklamaya varan sevincini unutmak için kendine, ellerini, kollarını çalıştıracak bir iş bulması gerekiyordu.

Yola çıkmak isteğiniz beni bu açıklamayı yapmak zorunda bırakıyor... Sizi bir daha görmemeye dayanamayacağım.

Julien'in aklına birden bir şey geldi, sanki yeni bir şey keşfetmişti; Mathilde'in yazısını, anlatımını incelemeyi bir yana bıraktı, sevinci bir kat daha artmıştı. "Croisenois Markisi'ni alt ettim!" dedi, "Ben, yalnız ciddi şeylerden söz eden ben, ondan üstün çıktım! Oysa o ne kadar güzel. Bıyıkları, şirin bir üniforması var; her zaman, hem de tam yerinde, nükteli, ince bir söz bulur."

O anda Julien, son derece keyifliydi; mutluluktan çıldırmış gibi bahçede bir oraya, bir buraya gidip geliyordu.

Biraz sonra yazı odasına çıktı, Mole Markisi'ne ha-

ber gönderip yanına girmek için izin istedi. Marki, çok şükür bir yere çıkmamıştı Julien, Normandiya'dan aldığı birkaç mektubu gösterdi, oradaki duruşmalar yüzünden Languedoc'a gitmeyi başka bir zamana bırakmak gerekeceğini kolayca kanıtladı. İş konuşması bitince Marki, "Gitmeyip kaldığınız için sevindim," dedi, "sizi görmek hoşuma gidiyor."

Julien çıktı. Marki'nin bu sözü onu tedirgin etmişti.

"Marki öyle söylüyor, bense onun kızını baştan çıkarmaya kalkıyorum! Belki benim yüzümden Mathilde'in, Croisenois Markisi'ne varması suya düşecek Oysa Marki için gelecek günlerin en büyük zevki bu olacak: Kendisi dük olmasa bile, kızını dük karısı yapacak diye seviniyor." Julien, gerek Mathilde'in mektubuna, gerekse Marki'ye anlattıklarına karşın, gene ertesi gün yola çıkmayı düşündü. Ama aklına birdenbire esmiş olan bu erdemlilik duygusu, gene birdenbire söndü.

"Ben de amma alıklık ediyorum ha!" dedi. "Benim gibi aşağı tabakadan bir adamın öyle bir aileye acımak ne haddine? Chaulnes Dükü, benden uşak diye söz ediyor Marki, zaten büyük olan zenginliğini nasıl artırıyor acaba? Sarayda, ertesi gün hükümet darbesi olacağını öğrenir öğrenmez, elindeki senetleri satarak belki. Bense talih, üvey analık edip beni toplumun en gerisine atmış, bana yüce bir gönül vermiş, ama yılda bin frank geliri bile esirgemiş benden; yani bana ekmeği çok görmüş; doğrusu bu; ekmek vermemiş. Ben, böyle iken, kendiliğinden önüme gelen bir zevki geri mi çevireceğim? Bin zahmetle geçtiğim bu yoksulluk çölünde susuzluğumu giderecek duru bir pınar bulmuşum; başımı mı çevireyim? Yağma yok! Hayat denen bu bencillik çölünde herkes kendine bakmalı."

Madam Mole'ün, hele dostu hanımefendilerin, kendisine bakarken gözlerinde beliren küçümsemeyi hatırladı

Croisenois Markisi'ni alt etmekten duyacağı zevki de düşününce, o erdemlilik duygusundan iz kalmadı.

Julien, "Ah! O bir kızabilse ne iyi olurdu," dedi. "Onunla düello edip kılıcımı batırsam elim bile titremez." Bunu söylerken eliyle de kılıcı batırır gibi yapıyordu. "Bu mektuptan önce ben, bir parçacık cesaretinden alçakça yararlanmaya kalkan densizin biriydim. Şimdiyse onunla eşit oldum."

Hazdan kendinden geçmiş bir halde, sözlerini ağır ağır söyleyerek, "Evet," diyordu, "Marki'nin erdemleri de, benimkiler de tartıldı; ne yapalım, Juralı kerestecininkiler daha ağır basmış.

Vereceğim yanıta atılacak imzayı buldum. Ben kim olduğumu unutuyorum sanıyorsanız, yanılırsınız, Matmazel Mole. Siz, Saint-Louis'nin ardınca Haçlılar savaşına gitmiş ünlü Guy de Croisenois'nın torununa, bir keresteci oğlu uğruna hainlik ediyorsunuz, bunu size iyice gösterecek, hissettireceğim."

Julien'in sevinçten içi içine sığmıyordu. Duramayıp bahçeye indi. Odası ona dar, soluk alınamayacak kadar dar geliyordu.

Bir yandan da, "Ben," diyordu, "ben, Jura'nın yoksul bir köylüsü, bütün ömrümce sırtımdan bu kara giysiyi atamayacak olan ben... Ah! Daha yirmi yıl önce, ben de onlar gibi üniforma giyebilirdim! O zamanlar benim gibi bir adam ya savaşta bir kurşun yiyip ölür ya da otuz altısında general olurdu." Avucunda sımsıkı tuttuğu mektup Julien'in bir kahraman gibi omuzlarını kaldırmış, göğsünü kabartmıştı. "Ama şimdi de insan, bu kara giysiyle, kırk yaşında yüz bin frank yıllığa, birinci rütbeden nişana konabiliyor. İşte Beauvais Piskoposu..."

Mephistopheles gibi gülerek, "Ben onlardan akıllıyım," dedi, "ben yaşadığım çağın hoşlandığı üniformayı seçip giymeyi becerdim." İçinde, yükseklere erme tutku-

suyla papaz giysisine bağlılığın bir kat daha arttığını hissetti. "Benden de yoksul doğmuş nice kimseler var ki, kardinal olup yönetime geçmişler. Örneğin, hemşehrim Granvelle..."

Julien'in coşkunluğu yavaş yavaş diniyor, sakınma duygusu uyanıyordu. Bütün rolünü ezbere bildiği efendisi Tartüf[1] gibi o da:

> Bu sözlerde bence ince bir oyun var,
> Nasıl güvenirim onun sözlerine,
> Gelsin kanıtlasın, alsın beni benden
> Öyle istedim ki, versin sevgisini.[2]

Tartüf de bir kadın yüzünden yakayı ele verdi. Oysa o, kimden aşağı kalırdı? Benim yazacağım mektup, ele geçerse beni tehlikeye düşürmeyecek bir mektup olmalı." Sözlerini, kendini dizginlemeye çalışan bir yaygaracı tavrıyla ağır ağır, tane tane söyleyerek, "Bunun da çaresi var," dedi, "yazacağım mektuba o yüce Mathilde'in en ateşli cümleleriyle başlarız.

Öyle ama ya Croisenois Markisi'nin uşaklarından dördü üzerime atılıp da Mathilde'in mektubunu elimden alırlarsa, ben o cümleleri onun yazdığını nasıl kanıtlayabilirim?..

Hayır, bunu yapamazlar; ben yanımda silah taşıyorum, uşaklara ateş etmeye alışık olduğum da biliniyor...

Ama içlerinden biri kurşunu da göze alıp üzerime atılabilir. Ona, örneğin yüz altın adanmış olabilir. Ben onu öldürdüm ya da yaraladım mı tamam; istedikleri de bu. Beni yasalara uyarak hapse atar, ceza mahkemesine

1. Molière'in aynı adlı ünlü yapıtındaki ikiyüzlü. (Ç.N.)
2. *Tartüf*, perde IV, sahne V. (Ç.N.)

verirler; yargıçlar, haktan, adaletten hiç ayrılmış olmadan beni Poissy'ye, Mösyö Fontan'la Mösyö Magalon'a[1] arkadaşlık etmeye gönderir. Ben orada karmakarışık, ne oldukları belirsiz dört yüz kişi arasında yatarım..." Öfkeyle yerinden fırlayıp "Bir de ben bu gibi insanlara acımaya kalkıyordum!" dedi. "Onlar, kendileri gibi soylu olmayan bir adamı ele geçirince hiç acıyorlar mı?" Mösyö Mole'e karşı beslediği, o âna kadar, istemeye istemeye içinden sesini duyduğu gönül borcu, bu sözle son nefesini verdi.

"Hele yavaş gelin, soylu beyler! Sizin bu Machiavelli'ce kurnazlığınızı da anlarız; bizim Rahip Maslon da, papaz okulundaki Mösyö Castanède de bundan daha ustaca bir hile bulamazlardı. Benim ağzımı arayıp tuzağa düşürmek için yazılan mektup bir kere elinize geçti mi, ben Colmar'da gizli isyan çıkarmaya kalktı diye kurşuna dizilen Albay Caron'un bir ikincisi olurum.

Durun hele beyler, ben bu işleri çıkaran mektubu iyice sarmalayıp üzerini mumla mühürleyip Rahip Pirard'a göndereyim. O, namuslu bir adam, bir Jansencidir; onu da parayla satın alamazsınız ya! Ama onun da mektupları açma huyu vardır... Ben Fouqué'ye gönderirim, daha iyi."

Belirtmek gerek ki, o anda Julien'in bakışları yırtıcı bir hayvanınkine benzemiş, yüzüne korkunç bir çirkinlik gelmişti. Yüzünden katıksız bir öldürme, kan dökme isteği akıyordu. Julien, bütün toplumla çarpışan zavallı adamın ta kendisiydi.

"Silah başına!" diye bağırıp konağın taş merdivenlerini sanki bir sıçrayışta aştı. Sokağın köşesindeki yazıcının dükkânına girdi; adamcağızı korkuttu. Önüne Mat-

1. *Album* gazetesini çıkaran Fontan ile Magalon, bir yergi yüzünden 1830'da Poissy Hapishanesi'ne atılmışlardı. (Ç.N.)

mazel Mole'ün mektubunu fırlatıp, "Şunun bir kopyasını çıkarın," dedi.

Yazıcı o işle uğraşırken Julien de, Fouqué'ye bir mektup yazdı; bunda çok değerli bir şey gönderdiğini bildiriyor, iyice saklanmasını rica ediyordu. Birdenbire durup, "Ama postada benim mektubumu açar, sizin istediğinizi de bulup verirler... Hayır beyler." Hemen bir rotestan kitapçıya koşup kocaman bir İncil aldı, Mathilde'in mektubunu ustaca cildin içine yerleştirdi, sardırttı; paketin üzerine Fouqué'nin işçilerinden birinin adını yazdı, bu adamı aris'te tanıyan bile yoktu. aketi posta arabasına eliyle verdi.

Bu işi bitirdikten sonra konağa döndü; neşeliydi, sanki omzundan bir yük kalkmıştı. "Şimdi sıra bizim!" deyip odasına girdi, kapıyı kilitledi, giysisini çıkarıp yazmaya başladı:

Siz, Matmazel Mole, babanızın uşağı Arsene ile Juralı yoksul bir keresteciye bu kadar büyüleyici bir mektup göndermekten nasıl çekinmediniz? Kuşkusuz, beni, saflığımdan dolayı alaya almak istemişsiniz...

Bundan sonra, kızdan aldığı mektubun en açık cümlelerini kopya etti.

Julien'in mektubu sakınganlık açısından, diplomat Şövalye de Beauvanisis'ye bile taş çıkaracak bir mektuptu. Saat daha ona gelmişti; mutluluktan, kendi gibi bir yoksul için yepyeni bir duygu olan güçlülük duygusundan sarhoşa dönen Julien, İtalyan operasına koştu. Dostu Géronimo'nun sesini dinledi. Müzikle bu kadar coştuğu olmamıştı. Bir tanrı oluvermişti.

14

Bir kızın düşünceleri

"Doluya koysam almıyor, boşa koysam dolmuyor. Kaç gecedir gözümü kırpmadım. Tanrım! Kendimi iki paralık mı edeceğim? Onun, onun gözünde bir değerim kalmayacak. Ama ne yapayım? Gidecek, gidip de dönmeyecek."

ALFRED DE MUSSET

Mathilde, o mektubu yazabilmek için kendisiyle uzun uzun çarpışmıştı. İçinde Julien'e duyduğu ilgi, nasıl başlamış olursa olsun, arası çok geçmemiş gururu, o kızın kendini bildi bilesi gönlünde tek başına egemen olan gururunu yenmişti. O kibirli, sakin ruh, ilk olarak, ateşli bir duyguya kendini kaptırmıştı. Ama bu duygu da, gururu yenmiş olsa da gene gururun doğurduğu alışkanlıklardan ayrılmıyordu. İki ay kendi kendisiyle çatışmalar, yeni yeni duygular, heyecanlar, Mathilde'in sanki bütün ruh varlığını tazelemişti.

Mutluluğa kavuştuğunu sanıyordu. Ruhları yılmaz, kafaları üstün kimseler üzerinde son derece güçlü bir etkisi olan bu mutluluk umudu, karşısına çıkan onur duygusuyla, birtakım bayağı görev duygularıyla uzun uzun çarpışmak zorunda kaldı. Bir gün Mathilde, sabahın

daha saat yedisinde, annesinin odasına girdi, gidip Villequir'ye sığınmasına izin vermesini diledi. Markiz, yanıt vermeye bile tenezzül etmeden kızına gidip yatmasını söyledi. Eğitimle edinilen düşüncelere uyma duygusunun, şu akıllılık, usluluk sayılan şeyin, Mathilde'in ruhunda son deprenmesi işte bu oldu.

Kötü bir davranışta bulunmak, Caylus'lerin, Luz'lerin, Croisenois'ların kutsal bildikleri düşünceleri incitmek korkusunun, onun gönlünde öyle pek bir etkisi yoktu; öylesi adamların kendisini anlamaları olanaksızdı. Onlara, belki bir araba, bir toprak almak için danışabilirdi. Asıl korkusu Julien'i darıltmak, onun gözünden düşmekti.

"Yaradılışı yüksek bir adam gibi gözüküyor, ama kim bilir, belki hiç de öyle değildir."

Mathilde'in en tiksindiği şey, bir insanın kendine özgü bir düşüncesi, bir kişiliği olmamasıydı; çevresini alan o güzel delikanlılarda bulduğu biricik kusur da buydu. Onlar, modaya uymayan ya da uyduğunu sanıp da gene aykırı kalmaktan kurtulamayan her davranışı edalı edalı alaya aldıkça, kızın gözünden bir kat daha düşüyorlardı.

Yiğit birer delikanlıydılar, ama işte o kadar. Mathilde, "Hem yiğitlikleri nedir ki?" diyordu, "Düello ederken yiğit, ama düello dedikleri de artık göstermelik bir şey. Her şeyi önceden biliniyor, insanın düşerken ne diyeceği bile kestirilmiş. Çimene boylu boyunca uzanıp elini kalbine götürecek, düşmanını bol keseden bağışlayacak, sevgilisini bir anacak. Bir sevgili de çoğu zaman uydurmadır; gerçekten varsa bile, sizin öldüğünüz gün kimse bir şeyden kuşkulanmasın diye baloya gider.

Çelikleri pırıl pırıl yanan bir bölük süvarinin başında tehlikeye meydan okumak kolaydır; asıl iş, hiç beklenilmedik, insanı ıssız bir yerde bir başına iken sıkıştıran

gerçekten çirkin bir tehlikeden yılmamaktır.

Hem soyca hem yaradılışça büyük adamlar, III. Henri'nin sarayında görülürmüş. Ah! Julien, Jarnac, Moncontour savaşları gibi bir savaşta bulunmuş olsaydı, benim hiçbir kuşkum, kararsızlığım kalmazdı. O dinçlik, güçlülük günlerinde Fransızlar birer yapma bebek değilmiş. Savaş günleri, belki en az kaygı ve kararsızlık duyulan günlermiş.

Onlar bütün yaşamlarını, Mısır mumyaları gibi, bir örnek, hiç değişmeyen bir kalıp içine büzülüp geçirmezlermiş. O günlerde, Catherine de Médicis'nin oturduğu Soisson konağından gecenin on birinde, bir başına sokağa çıkabilmek, bugün Cezayir'e savaşa gitmekten daha büyük yiğitlikmiş. O günlerde bir insan yaşamı demek, bir sıra rastlantı demekmiş. Bugün uygarlıkla polis müdürü rastlantıyı püskürttü, artık beklenmedik bir şey olmuyor. Düşüncelerde beklenmedik bir şey görülse, hemen bin türlü alay, nükte hazır; olaylarda beklenmedik bir şey olsa, korkumuz ona karşı her alçaklığı göze alıyor. Bize korkumuzun ettirdiği delilik ne olursa olsun, ayıplanmıyor; soysuzlaşmış, iç sıkıcı çağ. Boniface de La Mole, kesik başını 1793'te mezarından kaldırıp torunlarından tam on yedi kişinin, kendilerini tutuklamaya gelenlerin ardına takılıp kuzu gibi giyotine gittiklerini görseydi, acaba ne derdi? Ölmesine ölürlerdi ama kendilerini savunup bir-iki Jakoben'i olsun gebertemezler miydi? Yok, bu bir zevksizlik olurmuş. Ah! Fransa'nın kahramanlık çağlarında, Boniface de La Mole'ün yaşadığı günlerde, süvari bölüğünün başına Julien geçer; bakışları akıllı uslu, sözlerinden bilgelik akar bir papaz olmak da kardeşime düşerdi."

Daha birkaç ay önce Mathilde'in hep bir örnek kesilip biçilmiş insanlardan bir parçacık olsun ayrılan bir adam görebilmekten umudu kalmamıştı. Kibarlar çevre-

si delikanlılarından birkaçına mektup yazmayı göze alarak biraz mutluluk duyar gibi olmuştu. Bir kız için pek uygunsuz, pek büyük bir densizlik sayılacak bu tavır, Mathilde'in namusunu Mösyö de Croisenois'nın, babası Chaulnes Dükü'nün, tasarlanan evlenmeden vazgeçildiğini görünce bunun nedenini öğrenmek isteyecek bütün Chaulnes konağının gözünde iki paralık edebilirdi. O zamanlar, mektup yazdığı günler Mathilde'in gözüne uyku girmezdi. Hem o mektuplar yalnızca birer yanıttı.

Bu kez, sevdiğini söylemekten çekinmiyordu. Toplumun en geri tabakasından bir adama, hem de işe kendisi "önayak" olarak (ne korkunç bir sözcük) bir mektup yazmıştı.

Bu bir duyulacak olsa, Mathilde'in namusu artık bir daha temizlenemezdi. Annesini görmeye gelen kadınlardan hangisi ondan yana çıkmayı göze alabilirdi? Kibar salonlarında uyandıracağı tiksinme duygusunu hafifletmek için yinelesinler diye onlara nasıl bir söz öğretilebilirdi?

Söylemek çok çirkin bir şeydi; hele yazmak? Napoléon, Baylen Kalesi'nin teslim edildiğini haber alınca, "Bazı şeyler vardır ki, yazılmaz," demiş. Bu sözü de Mathilde'e, sanki önceden ders vermek ister gibi, Julien anlatmıştı.

Ama bu da gene bir şey değildi; Mathilde'in sarsıntılarının başka nedenleri vardı. Kibarlar çevresinde bırakacağı o çirkin etkiyi, sınıfını aşağıladığı için kendinden tiksindirecek o silinmez lekeyi unutarak, yaradılışı Croisenois'ların, Luz'ların, Caylus'lerinkine hiç benzemeyen bir adama mektup yazmıştı.

Julien'in yaradılışının o derin, "o bilinmez" yanı, kendisiyle şöyle yalnızca dost olmak isteyeni bile korkutabilirdi. Mathilde bir de kalkmış onu kendine âşık etmek istiyordu; belki ona kul köle olacaktı.

"Benim üzerimde büyük bir etkisi olduğunu görünce nelere kalkışmaz ki? Olsun, ben de o zaman Medea gibi, 'Bütün bu tehlikeler içinde kendime yeterim BEN,' derim."

Mathilde'in sandığına göre Julien'in soyluluğa karşı hiçbir saygısı yoktu "Belki benim için de hiçbir sevgisi yoktur!" diyordu.

Bu kıvrandırıcı kuşkuların son anlarında aklına kadınlık gururu düşünceleri geldi "Ah! Ben gibi kızların alın yazısı ne de garip!.." dedi. Ona da beşikten beri aşılanan gurur o zaman, içinde erdemlilik duygusuyla çarpışmaya başladı, Julien'in yola çıkmak istemesi işte bugünlere rastladı da işin nereye varacağının bir an önce belirmesine neden oldu.

(Bu yaradılışta insanlar çok şükür ki pek azdır.)

O akşam, geç vakit Julien bir şeytanlık düşünerek sandığını ağır olsun diye tıka basa doldurup kapıcının odasına indirtti; taşımak için de, Matmazel Mole'ün hizmetçisiyle kırıştıran uşağı çağırtmıştı İçinden, "Bu oyun belki hiçbir işe yaramayacak ama," dedi, "bir de istediğim sonuca varırsa, Matmazel Mole beni gitti bilir." Bu tuzağı kurduktan sonra yatıp keyifle uyudu. Mathilde ise o gece gözlerini yummadı.

Ertesi sabah erkenden Julien, kimseye gözükmeden konaktan çıktı, ama daha saat sekize varmadan döndü

Julien kitaplığa girer girmez Matmazel Mole de kapıda gözüktü. Julien yanıt olarak hazırladığı mektubu verdi; birkaç söz söylemesi gerektiğini de sanıyordu; işin hiç olmazsa bu yönü oldukça kolaydı. Matmazel Mole onu dinlemeden çıkıp gitti. Julien buna çok sevindi, çünkü doğrusu ne diyeceğini pek bilemiyordu.

İçinden, "Bütün bunlar Kont Norbert ile birlikte kurulmuş bir oyun değilse," dedi, "bu kadar soylu bir kızın benim için beslemeye kalkıştığı bu uygunsuz, tuhaf aşk,

kuşkusuz benim o ciddi, soğuk bakışlarımdan doğmuştur. Ben bu sarı koca kuklaya gönül kaptırırsam, budalalığın son derecesine varmış olurum." Bu düşünce, her zamankinden daha soğuk bir tavır takınmasına, daha hesaplıca davranmasına neden oldu.

"Bu hazırlanan savaşta," dedi "soy sop gururu, onunla benim aramda askerî bir mevzi oluşturan bir yüksek tepe olacak. Ben ona göre manevra yapmalıyım. Paris'te kalmakla çok kötü ettim; yolculuğumu sonraya bırakmış olmak beni pek alçaltıyor; bütün bunlar bir oyun çıkarsa, tehlikeye düşerim. Gitmekten ne kötülük gelebilir? Onlar benimle alay ediyorsa, ben de onlarla alay etmiş olurdum. Yok, bana gösterilen ilgi az çok doğruysa, o ilgiyi kat kat artırmış olurdum."

Matmazel Mole'ün mektubu, gururunu o kadar okşamış, koltuklarını o kadar kabartmıştı ki, Julien, başına gelenlere gülerken, yola çıkmasının ne derece doğru olacağını inceleyememişti.

Yaptığı yanlışlıklardan acı duyup dövünmek, yaradılışından gelen bir huydu. Hele bu son yanlışına çok kızmış, o küçük yenilgiden bir an önce kazandığı inanılmaz zaferi neredeyse düşünmez olmuştu. İşte tam o sırada saat dokuza doğru, Matmazel Mole kitaplığın eşiğinde yandan göründü, Julien'e bir mektup attı, kaçıp gitti.

Julien yerden kâğıdı alırken, "Bu mektup biçiminde yazılmış bir roman olacak herhalde," dedi. "Düşman, bir şaşırtma hareketine kalktı, biz de ağırbaşlılıkla erdemi saldırıya geçirtelim."

Mathilde, Julien'den kesin bir yanıt istiyordu; ama mektubun anlatımındaki kendini beğenmişlik, Julien'in neşesini bir kat daha artırdı. İki sayfalık bir mektup yazıp kendisiyle alay edenlerle bol bol, keyifli keyifli eğlendi; yanıtının sonuna doğru da, gene alaylı bir cümleyle, ertesi sabah yola çıkmaya karar vermiş olduğunu bildirdi.

Bu mektubu bitirdikten sonra, "Bunu bahçeden verebilirim," diye düşünüp hemen çıktı. Matmazel Mole'ün odasının penceresine bakıyordu.

Kızın odası, birinci katta, annesinin dairesinin yanındaydı, ama zemin katıyla birinci kat arasında bir de ara kat vardı.

Birinci kat o kadar yüksekti ki, Julien'in, elinde mektubuyla ıhlamurlar yolunda dolaştığını Matmazel Mole'ün görmesi olanaksızdı. Çok iyi budanıp düzeltilmiş olan ıhlamur ağaçları bir kubbe oluşturuyor, altında gezenlerin görülmesine engel oluyordu. Julien, sinirli sinirli, "Gene mi bir densizlik edeceğim?" dedi. "Bana oyun etmeye kalkıştılarsa, benim böyle elimde mektupla herkesin gözü önünde dolaşmam, düşmanlarımın ekmeğine yağ sürer."

Norbert'in odası da kız kardeşininkinin tam üstündeydi; Julien, ıhlamur dallarının oluşturduğu kubbe altından bir çıkacak olsa Kont Norbert ile dostları bütün davranışlarını birer birer izleyebilirlerdi.

Matmazel Mole camın arkasından gözüktü; Julien, mektubun bir ucunu gösterdi; kız başını eğdi. Julien, hemen odasına çıkmak için koştu, sanki beklenilmedik bir rastlantı gibi, büyük merdivende güzel Mathilde'le karşılaştı; kız hiç tavrını bozmadan mektubu, sıradan bir işmiş gibi gülerek aldı.

Julien, "Madam de Rênal, altı ay en içli dışlı ilişkiden sonra bile, benden bir mektup almaya cesaret etti mi, gözlerinde tutkulu bir ateş parlardı," diye düşündü. "Öyle sanıyorum ki, o bana bir kez bile böyle gülerek bakmadı."

Bundan sonra aklından geçenler için, bu kadar açık bir anlatım yolu bulamadı. Gösterdiği nedenlerin değersizliğinden acaba kendi de utanıyor muydu? Aklından şöyle şeyler geçiyordu:

"Ama ikisinin sabah giysilerinin, bütün yürüyüş, duruşlarının güzelliği açısından ne kadar fark var! Zevk sahibi bir adam, Matmazel Mole'ü otuz adım öteden görse, toplumdaki yerini anlar. İşte su götürmez değer böylesine denir."

Julien, içinden böyle alay ediyor, ama gene bütün düşündüklerini kendi kendine de açıkça söyleyemiyordu. Madam de Rênal'in onun uğruna gözden çıkarılacak bir Croisenois Markisi yoktu. Verrières'de Julien'le yarışacak bir tek kişi vardı; o da Maugiron soyundan artık kimse kalmadığı için onların adına sahip çıkan o Mösyö Charcot denilen kaymakam mendeburuydu.

Saat beşte Julien'e bir üçüncü mektup geldi; bu ona kapıdan atıldı. Matmazel Mole, gene kaçtı. Julien gülerek, "Konuşmamız bu kadar kolayken hâlâ mektup yazıyor. Amma da karalama meraklısıymış!.. Bunda anlaşılmayacak ne var? Düşman elinde, benim mektuplarım bulunsun istiyor, hem de çok mektup istiyor." Kızın, yazdıklarını okumak için hiçbir acelesi yoktu. "Gene birtakım süslü süslü cümleler olacak!" dedi. Ama açıp da okuyunca sapsarı kesildi. Mektup topu topu sekiz satırdı:

Sizinle konuşmaya ihtiyacım var; bu akşam sizinle konuşmalıyım; gece yarısından sonra, saat tam biri çalarken bahçeye çıkın. Kuyunun yanında bahçıvanın merdiveni var, onu alın, benim pencereye dayayıp odama gelin. Ay ışığı var ama ne çıkar.

15

Acaba tuzak mı?

"İnsanın büyük bir iş tasarlamasıyla o işi yapması arasında geçen zaman ne üzücüdür! İnsan ne boş korkulara düşer ne kararsızlıklar geçirir! Elbette ortaya yaşamını koymuştur. – Yok daha da çoğunu, şerefini koymuştur."

SCHILLER

Julien "İş daha bir önem kazanıyor" dedi. Biraz düşündükten sonra ekledi:

"Ama içyüzü de ortaya çıkıyor. O güzel küçükhanım benimle kitaplıkta konuşabilirdi; Tanrı'ya şükür! Burada çok özgürüz. Marki kendisine hesap sözü açarım diye korkup hiç uğramıyor. Buraya Mösyö Mole ile Kont Norbert'ten başka kimse girmez; onlar da bütün gün sokakta; konağa ne zaman girdiklerini kollamak kolay. Burada konuşabiliriz ama bir kral karılığını bile kendine çok görmeyecek kadar soylu olan yüce Mathilde benim açık vermemi istiyor!

İşin içyüzü ortada: Beni kötü bir duruma düşürmek hiç olmazsa alaya almak istiyorlar. Önce beni mektuplarımla kıstırmayı düşündüler; oyuna gelip yazımla kendimi ele vermediğimi gördüler gün gibi açık bir davranışta bulunmamı bekliyorlar. Bu cici beyler beni ya pek buda-

la, ya kendini beğenmiş sanıyorlar. Ay ışığının en parlak olduğu bir gecede, yerden yedi-sekiz metre yüksek bir pencereye merdiven dayayıp çıkmak! Beni yalnız evdekiler değil, komşu konaklardan bile gören olur. Merdivene tırmanırken halimi bir görmeli!"

Julien odasına çıktı, ıslık çalarak sandığını hazırlamaya başladı. Kararını vermişti: Kalkıp gidecek, yanıt bile vermeyecekti.

Ama akıllıca verilmiş bu karar, gönlünü rahat ettiremiyordu. Sandığını kapadıktan sonra birdenbire, "Ya," dedi, "Mathilde'in yazdıkları oyun değil de doğruysa? Olur a! Öyleyse benim kalkıp gitmem onun gözünde korkaklığın, alçaklığın son derecesi olur. Ben öyle soylu bir aileden değilim; kimse hatır için, benim büyük erdemlerim olduğunu varsaymaz; ben değerimi hareketlerimle kanıtlamalıyım."

Bir çeyrek saat odasında dolaşıp düşündü durdu. Sonunda, "İnkâr etmek neye yarar?" dedi, "Ben onun gözünde alçağın biri olacağım. Ben yalnız kibarlar çevresinin en parlak kızını, evet, Retz Dükü'nün balosunda söyledikleri gibi en parlak kızını elden kaçırmakla kalmayacağım; bir dük oğlu olan, yarın kendi de bir dük olacak Croisenois Markisi'nin benim uğruma feda edildiğini görme zevkine, bu ulu zevke de elveda demem gerekecek. Bende bulunmayan bütün erdemlere erişmiş sevimli bir delikanlı: hazırcevaplık, soyluluk, zenginlik...

Bu vicdan azabı ömrümün sonuna kadar yakamı bırakmaz; Mathilde'i elden kaçırdığım için değil, kızdan bol ne var? Ama, ihtiyar Don Diègue'in[1] söylediği gibi: '... Onur bir tanedir!'

Ben ise önüme çıkan ilk tehlikeden kaçıyorum, bu-

1. Corneille'in *Le Cid* adlı tragedyasının kahramanlarından biri. (Ç.N.)

nun su götürür yeri yok. Mösyö de Beauvoisis ile düello etmek bir tehlikeye atılmak değil, bir oyuna girişmekti. Bu seferki, büsbütün başka. Ama bir uşak bana ateş edebilirmiş; bu, tehlikelerin en hafifi. Ben onurumu, saygınlığımı iki paralık edebilirim."

Gaskonyalı ağzı ile neşeli neşeli, "Evlat," dedi, "iş ciddileşiyor. İşin içine 'yiğitlik' giriyor. Kaderin benim gibi adsız sansız dünyaya getirdiği bir zavallı yoksul, böyle bir fırsatı bir yol elden çıkardı mı, bir daha bulamaz; talihin gene güldüğü olur, ama aşağı türden mutluluk verir..."

Uzun süre düşündü, hızlı hızlı yürüyor, ara sıra birden duruyordu. Odasına Kardinal de Richelieu'nün pek güzel mermer bir büstü konulmuştu; istemeye istemeye gözü ona takılıyordu. Lambanın ışığı altında parlayan bu büst, Julien'e sanki sert sert bakıyor, Fransızların yaradılışında doğal olarak bulunan ataklığı onda görmediği için sanki ayıplıyor, çıkışıyordu. "Ey ulu adam! Ben senin zamanında dünyaya gelseydim hiç kararsızlık geçirir miydim?"

Julien en sonunda, "İşin en kötü biçimini ele alalım, bütün bunların bir tuzak olduğunu varsayalım; ama böyle bir tuzak, bir genç kız için pek iyi bir şey olmaz, onun da adını kirletir. Benim susacak bir adam olmadığımı bilirler. Beni öldürmeleri gerekir. Ama bu 1574'te, Boniface de La Mole'ün zamanında olabilirdi; bugünkü Mole Markisi bunu göze alamaz. O adamlar artık eskisi gibi değil. Matmazel Mole'ü çekemeyenler çok; yarın dört yüz salon onun yüz karası olduğu sözleriyle çınlar, herkes sevinir!..

Beni çevresindekilere yeğlediğini belli etmesi uşakların ağzına düştü, onların dedikodusunu kendi kulağımla duydum...

Hem kendi elyazısıyla mektupları var!.. Benim onla-

rı üzerimde taşıdığımı sanabilirler. Beni Mathilde'in odasında bastırıp mektupları elimden alacaklar. Karşıma iki, üç, dört kişi, belki de daha çoğu çıkar. Ama o adamları nereden bulurlar? Paris'te sır saklayacak emir kulu bulmak kolay mı? Adaletin eline düşmekten ödleri kopar... Ama Caylus'ler, Croisenois'lar, Luz'ler yok değil ya! Beni bastıracakları ânı, aralarında benim şaşırıp alık alık bakacağımı düşünmek pek hoşlarına gitmiştir de onun için bu işe girişmişlerdir. Dikkat et, yazıcı bey, Abélard'ın haline düşmeyesin!

Öyle ama beyler, ben de durmam ya, yüzlerinizde benim de izlerim kalır; ben de Pharsalos'ta, Caesar'ın askerleri gibi yüzünüzü, gözünüzü parçalarım... Mektuplara gelince, onları da güvenilir bir yere korum."

Julien, son aldığı iki mektubun birer kopyasını çıkardı, kütüphaneye, Voltaire'in kitaplarından birinin arkasına sakladı; asıllarını da kendi eliyle postaya götürdü.

Döndüğünde şaşıp dehşete kapılarak, "Ne büyük bir delilik bu yaptığım," dedi. Bir çeyrek saatten beri, o akşam göreceği işi unutur gibi olmuş, onunla böyle yüz yüze gelmemişti.

"Ama kabul etmezsem sonra kendi kendimden iğreneceğim! Bütün ömrümde bu iş içimde bir düğüm diye kalacak; böyle bir kuşku da benim için felaketlerin en acısı olur. Amanda'nın âşığına ses çıkarmadım diye içim içimi yemedi mi? Bana öyle geliyor ki açıkça bir cinayet işlersem daha kolaylıkla unutur, bağışlarım, bir kere açıkça söyler, ondan sonra da aklımdan silerim.

Kaderim, talihim, beni Fransa'nın en ünlü adlarından birini taşıyan bir adamın karşısına rakip diye çıkarsın da, ben gönülden ona pes diyeyim. Olacak iş mi? Doğrusu, gitmemek alçakça bir iş olur." Ayağa kalkarak, "Karar verilmiştir," dedi... "Zaten kız da pek güzel. Bu yaptığı bir hainlik değilse, benim uğruma amma da delilik edi-

yor!.. Yok, bir alaysa, alayı ciddileştirmek benim elimde beyler, göreceksiniz, ben de bundan kaçınmayacağım.

Ya ben odaya girer girmez kollarımı bağlarlarsa? Olabilir a! Belki bunun için önlem almışlar, ustalıklı bir tuzak kurmuşlardır!"

Sonra gülerek, "Bu da düello gibi," dedi, "bizim eskrim öğretmeni 'İlk saldırıya karşı koymanın yolu vardır, ama Tanrı, işin sonu gelsin diye, iki taraftan birine nasıl karşı konacağını unutturur,' diyor. Ben onlara işte bunlarla karşılık veririm."

Cebinden tabancasını çıkardı; barutu daha taze olduğu halde boşaltıp yeniden doldurdu.

Beklemekle geçirilecek daha çok vakit vardı; Julien, bir iş olsun diye, oturup Fouqué'ye mektup yazdı:

Dostum, bu zarfın içindeki mektubu, ancak bir kaza olduğunu, benim başıma garip şeyler geldiğini duyarsan aç. O zaman sana gönderdiğim yazıdaki insan adlarını sil, sekiz suret çıkarıp Marsilya, Bordeaux, Lyon, Bruxelles vb. gazetelerine gönder; on gün sonra bu yazıyı bastırt, ilk nüshayı Mole Markisi'ne gönder; on beş gün sonra da geri kalan nüshaları geceleyin Verrières sokaklarına at.

Fouqué'nin ancak bir kaza haberi alırsa açacağı o yazı, Julien'in savunmasıydı; bunu bir köylü ağzıyla kaleme aldı, Matmazel Mole'ü elden geldiğince lekelememeye çalıştı; ama durumu da olduğu gibi anlattı.

Julien zarfı kapatırken, akşam yemeği zili de çaldı; bunu duyunca Julien'in yüreği oynadı. Yazdığı hikâyeye kapılmış olan hayali hep kanlı olaylar uyduruyor; ölüm sahneleri hatırına getirip korkutuyordu. Julien'i uşaklar yakalıyor, iplerle sımsıkı bağlıyor, ağzına da bir mendil tıkayıp bodruma atıyorlar... Orada bir uşak başından ayrılmıyor... Ailenin onuru bu işin kanla, ölümle bitmesini

gerektirirse hiç iz bırakmadığı söylenen zehirler ne güne duruyor? Julien hastalıkla öldü diye odasına çıkarırlar, olur biter...

Bir tiyatro yazarı gibi, kendi uydurduğu hikâyeden kendi de heyecanlanan Julien, yemek odasına girdiği zaman gerçekten korku içindeydi. Resmî giysilerini giymiş uşaklara birer birer bakıyor, onların yüzlerinden anlamaya çalışıyordu. "Acaba bu akşamki işe hangileri seçildi?" diyordu. "Bu ailede III. Henri sarayının anıları o kadar canlı, onların o kadar sözü oluyor ki, bu adamlar, kendilerine bir hakaret olduğunu sanıp sınıflarının öteki adamlarından daha çok cesaret gösterebilirler." Matmazel Mole'e bakıp onun gözlerinde, ailesinin kararını okumaya uğraştı; kızın benzi uçuktu, yüzüne de Ortaçağ adamlarının hali, tam o hal gelmişti. Julien onu hiç bu kadar gururlu görmemişti. Mathilde o anda gerçekten çok güzel, karşısındakinin yüreğinde büyük bir saygı, korku duygusu uyandıran bir kızdı. Julien ona neredeyse âşık oldu. İçinden, "*Pallida morte futura* (benzinin uçukluğu, büyük işler tasarladığını gösteriyor)" dedi.

Yemekten sonra, kendini sakin gibi gösterip bahçede uzun uzun dolaştıysa da, Matmazel Mole onun yanına gelmedi. Oysa o sırada onunla konuşmak, Julien'i büyük bir yükten, acıdan kurtaracaktı.

Niçin kabul etmeyelim: Korkuyordu. Bir iş görmeye karar vermiş olduğu için kendini, hiç utanma duymadan, bu korku duygusuna bırakmıştı. "İşbaşında kendimde gerekli cesareti bulayım da şimdi korkmuşum, ne çıkar?" diyordu. Gidip durumu bir kolaçan etti, merdivenin ağır olup olmadığına baktı.

Gülerek, "Merdivenin benim alın yazımla bir bağlantısı var!" dedi. "Verrières'de de kullanmak gerekti, burada da. Ama ikisi arasında ne fark var!" İçini çekerek, "O zaman, kendisi için hayatımı tehlikeye koyduğum ka-

dından da çekinmek zorunda değildim, tehlike de bu seferkine hiç benziyor muydu?"

Mösyö de Rênal'in bahçesinde öldürülseydim, onuruma leke sürülmezdi. Benim ölümümün anlaşılmaz bir şey olduğunu söyleyip hesap sormak kolay olurdu. Oysa bu akşam beni öldürürlerse Chaulnes konağının, Caylus konağının, Retz konağının salonlarında, kısacası her yerde kim bilir ne kötü hikâyeler uydurulup söylenir. Benim adım tarihe bir canavar adı diye geçer."

Gülüp kendi kendisiyle alay ederek, "Tarihe, yani iki-üç yıl için," dedi. Ama bu düşünce onu eziyordu. "Ben ölürsem, suçsuz olduğumu nasıl ispatlayabilirim? Fouqué'nin o yazdığım yergiyi bastırdığını varsayalım, o da bir alçaklık olur. Ben bir eve kabul olunayım, orada gördüğüm iyi davranışa, övgülere, iyiliklere karşılık, orada olup bitenler üzerine bir yergi çıkarayım, kadınların namusuna saldırayım! Aldanmak bundan bin kat hayırlı olur!"

Julien o akşamı binbir acı içinde geçirdi.

16

Sabahın birinde

"O bahçe oldukça büyüktü; daha birkaç yıl önce kusursuz bir zevkle düzeltilmiş, tarhlar açılmıştı. Ama ağaçları, yüzyıldan da yaşlıydılar. Köyleri, kırları andıran bir hali vardı."

MASSINGER

İlk mektubuyla verdiği emirden dönmek için Fouqué'ye bir mektup daha yazmak üzereyken saat on biri vurdu. Julien sanki artık odasına kapanıyormuş gibi kapısını gürültüyle kapayıp kilitledi. Bütün evde, hele uşakların yattığı dördüncü katta neler olduğunu kolaçan etmeye çıktı. Her zamankinden aykırı bir şey yoktu. Madam Mole'ün hizmetçilerinden biri eğlence düzenlemişti, uşaklar da neşeli neşeli punç içiyorlardı. "Böyle gülenler," dedi, "bu geceki işte olmasalar gerek, yoksa daha ciddi olurlardı."

Sonunda çıkıp bahçenin karanlık bir köşesine büzüldü. "Niyetleri konağın uşaklarından saklanmaksa, beni yakalatacakları adamları bahçenin duvarından atlatarak içeri alırlar. Mösyö de Croisenois bu işte soğukkanlılığını büsbütün yitirmediyse, yarın karısı olacak kızın şerefini, namusunu korumak ister; beni, onun odasına

girmeden yakalatmayı daha uygun bulur."

Çevreyi askerce keşfe çıkıp her şeyi iyice gözden geçirdi. "Benim mutluluğum söz konusu," dedi, "dikkatsizlik edip de bir yanlışlık yaparsam, sonradan bunu akıl etmedimdi demek bir özür sayılmaz."

Hava inadına açık, sakindi. Saat on bire doğru ay doğdu; saat yarımda, konağın bahçeye bakan yüzü baştan başa aydınlıktı.

Julien, "Bu kız çıldırmış!" diyordu; saat biri vururken Kont Norbert'in odasında hâlâ ışık vardı. Julien hiç bu kadar korkmamıştı; giriştiği işin yalnız tehlikeli yönlerini görüyor, hiçbir coşkunluk duymuyordu.

Gidip o koca merdiveni yakaladı, belki kız vazgeçtiğini işaret eder diye beş dakika bekledi, saat biri beş geçe merdiveni Mathilde'in penceresine dayadı. Elinde tabancası, yavaş yavaş çıktı. Henüz bir saldırıya uğramadığına şaşıyordu. Julien pencereye varırken pencere de gürültüsüzce açıldı.

Mathilde çok heyecanlıydı:

"Çok şükür geldiniz, Mösyö," dedi, "bir saatten beri yaptıklarınızı gözetliyorum."

Julien şaşkın bir haldeydi, ne yapmak gerektiğini pek bilemiyordu, içinde hiç de bir aşk duyduğu yoktu. Bu telaşı arasında çekingenlikten sıyrıldığını sandı, Mathilde'i kucaklamaya kalkıştı. Kız onu iterek, "Ne ayıp şey!" dedi.

Böyle itilmekten hoşlanan Julien, hemen çevresine bir göz gezdirdi: Ay ışığı o kadar parlaktı ki, Matmazel Mole'ün odasında oluşturduğu gölgeler simsiyah gözüküyordu. Julien, içinden, "Oralarda benim görmediğim, gizlenmiş birtakım adamlar olmadığı nereden belli?" dedi.

Mathilde, "Cebinizde ne var?" diye sordu.

Konuşabildiğine pek sevinmişti. Garip bir acı için-

deydi; kibar aile kızlarında doğal olarak bulunan bütün sakınganlık, çekingenlik duyguları gene ayaklanmış, ona işkence ediyorlardı.

Julien de bir şey söyleyebilmek fırsatı bulduğuna çok sevinmişti:

"Cebimde mi?" dedi, "Her çeşidinden silah, tabanca."

Mathilde, "Merdiveni indirmeli," dedi.

"Çok büyük, aşağı katın ya da ara katın pencerelerini kırabilir."

Mathilde, basit bir konuşma edası takınmaya çalışıyordu, ama bir türlü beceremiyordu.

"Pencereleri kırmak olmaz; ama ne bileyim, belki ilk basamağa bir ip bağlayarak merdiveni indirebilirsiniz. Benim odada her vakit bir yığın ip, halat bulunur."

Julien içinden, "Sevdalı kadın böyle mi olur?" dedi. "Bir de çekinmeden sevmekten söz ediyor. Bu kadar soğukkanlılık, böyle akıllıca önlemler, açıkça gösteriyor: Mösyö de Croisenois'yı alt ettiğimi sanmakla budalalık etmişim. Biz onunla, yalnızca halef selef oluyoruz. Ama bundan bana ne? Ben bu kızı seviyor muyum ki? Marki, yerini kaptırdığına, hele bana kaptırdığına çok kızacak; işte bu bakımdan gene onu alt etmiş sayılırım. Dün Tortoni kahvesinde bana ne kadar yüksekten bakıyordu; tanımazlıktan geldi! Tam göz göze gelip de artık tanımamasına olanak kalmayınca bana nasıl da kötü kötü bakarak selam verdi."

Julien ipi, en üst basamağa bağlamış, merdiveni ağır ağır indiriyordu; camlara çarpıp kırmasın diye de balkondan iyice sarkmıştı. "Mathilde'in odasına gizlenmiş kimse varsa işte beni öldürmenin tam zamanıdır." Ama her yan gene derin bir sessizlik içindeydi.

Merdiven yere değdi; Julien onu, duvar boyunca uzanan yabancı çiçek tarhına yatırdı. Mathilde, "Annem değerli çiçeklerinin böyle ezildiğini görünce kim bilir ne

diyecek?" dedi. Sonra tam bir soğukkanlılıkla, "İpi atın," dedi. "Onun balkondan sarktığını bir gören olursa ne olduğunu anlatmak zor olur."

Julien, şaka eder gibi bir hal takınıp Mathilde'in, Saint-Dominigue'de doğmuş Habeş hizmetçisini taklit ederek, "Ya ben nasıl gider?" dedi.

Mathilde, "Siz, kapıdan gider," dedi.

Julien'in böyle kapıdan çıkmasını düşünmek pek hoşuna gitmişti. İçinden, "Bu adamı ne kadar sevsem yeridir," diye düşündü.

Julien ipi bahçeye atmıştı; Mathilde kolunu sıktı. Julien düşmana yakalandığını sanıp birdenbire döndü, hançerini çekti. Mathilde bir pencere açıldığını duyar gibi olmuştu. Bir süre kımıldamaksızın, soluklarını bile tutarak durdular. Ay ışığı ikisini de aydınlatmıştı. Gürültü bir daha duyulmadığından kaygıları silinip gitti.

O zaman, ne yapacaklarını bilememe duygusu yeniden başladı; her ikisi de son derece sıkılıyordu. Julien gidip kapıya baktı, kilidi kilitlenmiş, sürmesi sürülmüştü; karyolanın altına bakmak da aklına geldi ama buna cesaret edemiyordu; oraya bir-iki uşak gizlenmiş olabilirdi. Ama bakmamak da, sonra bir türlü altından kalkamayacağı bir önlemsizlik olurdu; eğilip baktı.

Mathilde son dereceye varan çekingenliğin, utangaçlığın bütün çırpıntılarını geçiriyordu. Bulunduğu durumdan korkmuş, ürpermişti. Sonunda, "Mektuplarımı ne yaptınız?" dedi.

Julien içinden, "Bizim küçük beyler pusu kurmuş dinliyorsa umutlarını boşa çıkarmak için tam fırsat!" diye düşündü; sonra Mathilde'e, "İlk mektubunuz," dedi, "Protestan basması koca bir İncil'in içinde saklı, dün kalkan posta arabasında... Şimdi ta uzaklardadır."

Bu bilgiyi verirken sözcükleri tane tane, belki iki büyük maun dolapta saklı olan kimselerin duyabilmesi için

tane tane söylüyordu; dolapları da açıp bakmayı göze alamamıştı.

"Öbür ikisi de postada, birincisinin gittiği yere gidiyor."

Mathilde şaşkınlıkla, "Bu kadar önleme ne gerek vardı?" diye sordu.

Julien, içinden, "Ne diye yalan söyleyeyim," dedi, bütün kuşkularını olduğu gibi anlattı.

Mathilde, sevgiden, şefkatten çok, delilik gösteren bir sesle bağırırcasına, "Demek mektuplarının soğukluğu bundandı," dedi.

Julien, o sesteki delilik edasını sezemedi. Kendisine böyle denmesi onu da neredeyse çıldırtmıştı. Artık kuşkuları kalmadı. Kendine saygınlığı arttı; o güzel kızı, yüreğini saygıyla çarptıran kızı kollarının arasına almaya cesaret etti. Bu kez gene itildiyse de, bu itilme az öiiceki gibi tam değildi.

Julien, Besançon'da, Amanda Binet'nin yanında olduğu gibi, belleğine başvurdu, *Julie yahut Yeni Héloise*'in en güzel cümlelerinden birkaçını, kendi sözleriymiş gibi okudu. Mathilde o sözleri pek de dinlemeden, "Sende tam bir erkek yüreği var," dedi. "Açıkça söyleyeyim: Korkusuzluğunu sınamak istedim. İlk kuşkuların, ama yine de yılmayışın, senin sandığımdan da gözüpek olduğunu gösteriyor."

Mathilde ona "sen" demek için kendini zorluyordu; herhalde söylediği şeylerden çok bu garip konuşma biçimine dikkat ediyordu. Hiç de şefkat göstermeyen bu "senli benli" konuşma, biraz sonra, Julien'in hoşuna gitmemeye başladı. İçinde bir mutluluk duymamasına şaşıyordu; mutluluk duymak için durumu kafasında tartmaya çalıştı. Kimseyi, kayıtsız şartsız övmeyen o kibirli kız, kendisine böyle bir saygı gösteriyordu; bunu düşünerek mutluluk duymayı değilse de, onurunu okşamayı başardı.

Evet, doğru, o anda duyduğu haz, Madam de Rênal'in yanında ruhunu saran haz değildi. Hem de ondan ne kadar değişikti. Bu ilk andaki duygularında şefkate benzer hiçbir şey yoktu. Bu, büyüklük, yükseklik tutkusuydu. Gene sözü, kuşkulandığı kimselere aldığı önlemlere getirdi. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da zaferinden yararlanma yollarını düşünüyordu.

Henüz tutukluğu geçmemiş olan, giriştiği işten de son derece sıkılıp pişmanlık duyan Mathilde, böyle bir konuşma konusu açılmış olduğuna pek sevinmişti. Yeniden nasıl görüşebileceklerinden söz ettiler. Julien bu tartışmada da gene zekâsını, gözüpekliğini gösterebildiği için tatlı bir zevk duyuyordu. Sakınacakları adamlar pek gözü açık kimselerdi, küçük Tanbeau, hiç kuşkusuz bir hafiye idi; ama Mathilde ile Julien de ustalıkta ondan aşağı kalmazlardı.

Her şeyi kararlaştırmak için kitaplıkta buluşmak en kolayı değil miydi? Julien, "Ben konağın her yerine, belki Madam Mole'ün dairesine bile girip çıksam, gene kimse kuşkulanmaz," diyordu.

Mathilde'in odasına gelmek için, annesinin dairesinden geçmekten başka yol yoktu. Ama Mathilde, onun ille de merdivenle tırmanmasını daha uygun buluyorsa Julien bu küçük tehlikeyi de seve seve, içi sevinçten taşa taşa göze alabilirdi.

Mathilde, onu dinlerken, zafer kazanmış bir tavır takındığını görüp canı sıkılmıştı. "Beni kendine kul ettiğini mi sanıyor?" diyordu. Yaptığına şimdiden pişman olmuştu. Ettiği deliliği düşünüyor da, havsalasına sığdıramıyordu. Elinden gelse Julien'i de, kendini de yok ederdi. Bazen irade gücüyle pişmanlığı susturuyor; ama o zaman da sıkılganlığa, acıya dönüşen utanma duyguları, onu mutsuz kılıyordu. Bu kadar üzüleceği, acı çekeceği, hiç de aklına gelmemişti.

Sonunda içinden, "Ama, böyle durmak da olmaz," dedi, "bir şeyler bulup söylemeli; insan âşığı ile konuşur." Son günlerde Julien'le ilgili verdiği kararlardan söz açtı; ama ancak konuşmak boynunun borcudur diye konuşuyordu, sesine değil, ancak kullandığı sözcüklere bir şefkat katabiliyordu.

Julien, kendisine deneni yapar da, bahçıvanın merdiveni yardımıyla Mathilde'in odasına gelmeye cesaret ederse, kız kendini ona teslim etmeye karar vermişti. Ama bunları oldukça heyecansız, oldukça saygılı, bu gibi sevgi sözlerine hiç de uymayan bir dille anlatıyordu. O âna kadar bu iki âşığın buluşması pek soğuk geçmişti. Doğrusu, insanı aşka kin bağlatacak bir şey olmuştu. Sakınmasız bir kız için ne iyi bir ahlak dersi! Böyle bir an, insanın bütün geleceğini gözden çıkarmasına değer mi?

Mathilde düşündüğünü yapmaya karar vermişti, ama kadınlık duygularını bir türlü susturamıyordu; o kadar ki, onun kararsızlıklarını gören bir adam, öyle bir yüreğin derinliklerini okumasını bilmiyorsa, bunların da amansız bir kinden doğduğunu sanırdı. Mathilde işte böyle uzun uzun kararsızlıklardan sonra kendini Julien'e verebildi.

Doğrusu bu coşku gösterilerinde yapmacık bir şey vardı. Gerçekten ateşli bir aşk duymaktan çok ateşli bir aşkı oynuyordu.

Matmazel Mole, gerek kendisine, gerek sevgilisine karşı olan bir görevi yerine getirdiği kanısındaydı. "Zavallı çocuk," diyordu, "tam bir yiğitlik gösterdi, mutluluğu tatmak hakkıdır. Yoksa ben döneklik etmiş olurum." Ama elinden gelse, kıyamete kadar mutsuz olacağını bilmek pahasına bu utançtan silkinirdi.

Kendi kendini zorladığını belli etmedi, çektiği acıya karşın sevgi sözleri bulup söyledi.

O saatlerin zevkini kaçıracak ne bir pişmanlık sözü

geçti, ne de bir sitem; ama Julien o geceyi hayatının güzel bir gecesi değil, ancak garip bir gecesi diye karşıladı. Verrières'de geçirdiği son yirmi dört saati hatırlıyordu; o ne kadar başka olmuştu! Son derece haksızlık ederek, "Bu Parisliler, yapmacık tavırlarıyla, her şeyin, aşkın bile tadını kaçırmanın yolunu bulmuşlar," diyordu.

Julien bu düşüncelere daldığı zaman maun büyük dolaplardan birinin içinde, ayaktaydı; yandaki odalardan, yani Madam Mole'ün dairesinden ilk sesler duyulur duyulmaz hemen dolaba saklanmıştı. Mathilde, annesiyle birlikte kiliseye gitti, biraz sonra hizmetçi kadınlar daireden çekildiler, Julien de, onlar işlerini bitirmeye dönmeden önce kolaylıkla kendini dışarı attı.

Ata binip Paris yakınındaki ormanlardan birine gitti, ıssız yerlerde dolaştı. İçinde mutluluktan çok şaşkınlık duyuyordu. Ara sıra ruhunu saran mutluluk ise, pek büyük bir kahramanlık gösterdiği için başkomutanın birdenbire albaylığa çıkardığı bir genç teğmenin duyacağı mutluluk türünden bir şeydi; içinde pek yükseklere çıkarılmış gibi bir duygu vardı. Daha dün kendisinden üstün gördüğü adamlar, bugün onun ya eşiti ya da ondan çok aşağı idiler. Julien'in mutluluğu evden uzaklaştıkça arttı.

Ruhunda, sevip sevilmekten doğan şefkatin bir izi bile gözükmüyor idiyse bu, o gece Mathilde'in ona karşı yalnızca bir görevi –bu sözcük burada pek yersiz gibi gelir ama– bir görevi yerine getiriyor duygusuyla davranmış olmasındandı. O gecenin bütün olayları içinde Mathilde için romanların söz ettiği o tam mutluluk yerine üzüntüyle, utanmayla karşılaşmaktan başka beklenilmedik hiçbir şey olmamıştı.

"Yoksa yanıldım mı? Acaba ben Julien'i sevmiyor muyum?" diyordu.

17

Eski bir kılıç

"Şimdi ciddileşeceğim işte – vakit geldi çünkü
Aşırı ciddiye alınıyor ya günümüzde Kahkaha,
Erdem'in Kötülük'e yaptığı şaka suç sayılıyor hani."[1]

Mathilde yemekte gözükmedi. Akşam bir an salona geldiyse de Julien'e bakmadı. Onun bu davranışı Julien'e bir tuhaf geldi. "Ama," dedi, "ben bu kibarlar çevresinin törelerini pek iyi bilmiyorum; her gün yüz kere yinelenenleri öğrenebildimse işte o kadar. Herhalde bunun bir nedeni vardır, sonra anlatır." Gene o merak içini kemiriyordu. Mathilde'in yüzündeki anlamı anlamaya çalıştı; onun sert, zalim bir tavır içinde olduğunu görmezlikten gelemedi. Bir gece önce aşk heyecanıyla kıvranan ya da kıvrandığını sandırmak isteyen kadın, nasıl bu kadın olabilirdi? Zaten o aşk taşkınlıkları da, doğru olamayacak kadar aşırı değil miydi?

Ertesi gün, daha ertesi gün Mathilde gene o soğuk davranışını sürdürdü; Julien'e bakmıyor, onun varlığını bile fark etmez gibi gözüküyordu. Kaygıdan içine ateş düşmüş gibi olan Julien, şimdi, ilk gün kalbinde başka

1. Lord Byron, *Don Juan*, XIII: 1, çev. Halil Köksel, YKY, 2000. (Y.N.)

hiçbir duyguya yer bırakmayan o zafer sevincinden çok uzaktaydı. "Acaba," diyordu, "gene erdem, iffet damarı mı tuttu?" Ama erdem, iffet gibi sözcükler o kibirli Mathilde'e herhalde biraz yavan gözükecek şeylerdi.

Julien, kendi kendine, "Hayatın bayağı hallerinde dine inandığı yok," diyordu, "dini ancak, sınıfının çıkarlarına yaradığı için sever. Ama, sırf kadınlık inceliği ile de, böyle onarılamaz bir yanlışlık yaptığı için pişman olmaz mı?" Julien o kızın ilk âşığı kendisi olduğunu sanıyordu.

Bazen de dönüp içinden, "Ama niye gizlemeli?" diyordu, "Hiçbir tavrında doğallık, yalınlık, şefkat yok. Ben onu hiç bu kadar gururlu görmedim, sanırsın ki tahtından inen bir kraliçe. Acaba beni pek mi hor görüyor? Benim adsız bir aileden olduğumu, yalnız bunu hatırına getirip benim için pişman olması da ona yakışmayacak şey değil."

Julien, kitaplarda Verrières'deki anılarından edindiği bu peşin yargılardan bir türlü kurtulamayan Julien, âşığını mutlu ettikten sonra artık kendi varlığını bile düşünmeyecek kadar şefkat gösterir bir sevgili hayali kuradursun, onuruna dokunulmuş olan Mathilde, ona diş biliyordu.

İki aydan beri iç sıkıntısı çekmediği için artık iç sıkıntısından korkusu kalmamıştı; böylece Julien, hiç farkına varmadan, onun gözündeki en büyük üstünlüğünü kaybetmişti.

Matmazel Mole, odasında sinirli sinirli gezinerek, "Kendimi zorla bir adamın egemenliği altına soktum," diyordu; "Julien'in namusuna diyecek yok, ama ben onun onurunu kıracak olursam, aramızda geçeni söyleyerek benden öç alır." Çağımız öylesine uğursuz bir çağ ki, doğru yolu kaybedenler bile iç sıkıntısından kurtulamıyor. Julien, Mathilde'in ilk sevdiği adamdı; hayatta ilk olarak sevmek en kuru ruhlu insanlara bile birtakım tat-

lı düşler verir, ama Mathilde gene de acı acı düşüncelerle kıvranıyordu.

"O beni artık iyiden iyiye egemenliği altına aldı; ona aykırı gelecek bir şey yaparsam, beni en acımasız cezalara çarptırmasından korkarım." Yalnız bu düşünce, Matmazel Mole'ün, Julien'i aşağılamasına yeterdi. Onun yaradılışındaki en erdemli tavır, cesur olmasıydı. Bütün hayatını bir şans oyununa bağlar gibi hareket ederek, ona bir heyecan vererek ruhunu her zaman tazelenen o iç sıkıntısından kurtarabilirdi; başka hiçbir şeyden bu kadar tat alması olanaksızdı.

Üçüncü gün oldu; Matmazel Mole, bakmamakta direniyordu. Julien artık dayanamayıp yemekten sonra onun arkasını bırakmadı, bilardo salonuna girdi. Mathilde'in bunu hiç istemediği pek belliydi. Öfkesini herkesin anlamasına da aldırdığı yoktu.

"Benim üzerimde pek büyük haklar kazandığınızı mı sanıyorsunuz da, sizinle konuşmak istemediğimi başınıza kaka kaka belli ettiğim halde gene peşimi bırakmıyorsunuz?.. Bilmiş olun ki, Mösyö, hiç kimsenin bu kadar ileri varmasına dayanamam."

İki sevgilinin birbiri ile konuşması oldukça garipti. İkisi de, farkına varmadan, birbirine amansızca kin duyuyorlardı. Julien de, Mathilde de öyle sabırlı insanlar değillerdi; bundan başka her ikisi de, karşısındakini incitmeden düşündüklerini açıkça söylemeye alışıktı. Bunun içindir ki arası çok geçmedi, artık ölesiye dargın olduklarını birbirlerine bildirdiler, Julien, "Ağzımdan bir söz kaçırmayacağıma, size yemin ederim," dedi, "böyle birdenbire bir değişikliğin size söz getirmesinden korkmasam, sizinle hiç konuşmayacağıma yemin ederdim."

Saygıyla selamlayıp çekildi.

Kendisine bir görev bildiği bir işi görürken doğrusu hiçbir pişmanlık duymuyordu; Matmazel Mole'e iyice

gönül vermiş olduğunun farkında değildi. Üç gün önce, maun dolaba kapatıldığı zaman hiç kuşkusuz, onu sevmiyordu. Ama onunla böyle ölesiye dargın kalmak gerektiğini görünce, bütün duyguları çabucak değişiverdi.

Belleği zalimlik edip o gecenin, gerçekte pek heyecansız geçirdiği o gecenin, en küçük değersiz anılarını bile birer birer canlandırmaya başladı.

Birbirleriyle bir daha barışmamacasına darıldıklarını söylediklerinin ertesi günü; Julien, gece odasında, Matmazel Mole'ü sevdiğini kendi kendine açıklamak zorunda kalınca, az kaldı çıldıracaktı.

Bunu anladıktan sonra gönlünde son derece acı veren çarpışmalar başladı: Bütün duyguları altüst olmuştu.

Sekiz gün geçti geçmedi, Mösyö de Croisenois'ya kafa tutmak şöyle dursun, hüngür hüngür ağlayarak onu kucaklayacağı geliyordu.

Böyle acıya katlanmak zorunluluğu ile sağduyusu biraz uyandı; Languedoc'a gitmeye karar verdi, sandığını hazırlayıp posta arabasında yer tutmaya çıktı.

Ertesi gün Toulouse'a gidecek olan arabada, büyük bir şans eseri olarak bir kişilik yer bulunduğunu öğrenince bayılır gibi oldu. O yeri tuttu, yola çıkacağını Marki'ye bildirmek üzere konağa döndü.

Mösyö Mole evde değildi. Julien yarı diri, yarı ölü bir halde, kitaplığa girip beklemeye karar verdi. Orada Matmazel Mole'le karşılaşınca ne duruma düştüğünü varın siz düşünün.

Mathilde, Julien'i görünce hemen şımarıkça bir tavır takındı; bunu anlamamak, yanılıp hayra yormak olanaksızdı.

Kederinden ne yaptığını bilmeyen, hiç beklemediği bir zamanda onunla karşılaşınca büsbütün şaşırmış olan Julien, dayanamadı, oldukça şefkatli, ta gönülden gelen bir sesle, "Demek beni artık sevmiyorsunuz!" dedi.

Mathilde, kendine karşı duyduğu hırstan ağlayarak, "Kendimi rastgele bir adama verdiğim için kendimden iğreniyorum," dedi.

"Rastgele bir adam mı?" diye bağırıp kitaplıkta bir antika diye saklanan, Ortaçağ'dan kalma bir eski kılıca saldırdı.

Matmazel Mole'e söz söylerken, en yüksek noktasına vardığını sandığı hüznü, onun utançtan ağladığını görünce yüz kat daha artmıştı. Onu öldürebilse dünyanın en mutlu insanı olacaktı.

Julien kılıcı köhne kınından zorla çekerken, böyle yepyeni bir heyecanla karşılaştığı için sevinen Mathilde, ona doğru salınarak yürüdü; gözyaşları dinivermişti.

Julien'in o anda aklına Mole Markisi geldi; irkilip içinden, "Bana bunca iyilik eden adamın kızını mı öldüreceğim!" dedi. Kılıcı elinden yere atacak oldu "Benim ancak melodramlara yaraşır bu davranışımı görse, gülmekten katılırdı," diye düşündü. Bu düşünceyle soğukkanlılığı geri gelmişti. Eski kılıcın demirini, bir pas lekesi arıyormuş gibi, dikkatle gözden geçirdi, yeniden kınına koydu, sakin bir tavırla gidip her zamanki yaldızlı tunç çiviye astı.

Sonuna doğru oldukça yavaşlamış olan bu davranış, bir dakika kadar sürmüştü; Matmazel Mole, Julien'e şaşkın şaşkın bakıyordu. İçinden, "Demek ki az kaldı, beni sevgilim öldürüverecekti!" dedi.

Bu düşünce onu sanki ta IX. Charles ile III. Henri çağının en güzel zamanlarına götürmüştü.

Kılıcı yerine asmış olan Julien'in karşısında dimdik duruyordu, ona bakan gözlerinde kin kalmamıştı. Açıkça belirtelim ki o anda çok çekiciydi, kuşkusuz bir aris bebeğini andıran hiçbir hali yoktu. (aris bebeği; Julien'in o kadınlar için kullandığı en sert deyimdi.)

Mathilde, "Korkarım, ben ona karşı gene bir güçsüz-

lük göstereceğim," diye düşündü, "ben yeniden, hem de sert sözler söylediğim bir günde kendimi bırakıverirsem, artık bana büsbütün egemen olduğunu sanır." Kaçıp gitti.

Onun koşmasına bakan Julien, "Ne kadar da güzel, Tanrım!" dedi, "Daha sekiz gün önce kollarıma ateşle atılan işte bu kız değil miydi?.. O tatlı anlar bir daha hiç, hiç gelmeyecek! Hem de bunu kendim ettim! Benim için o kadar büyük, o eşi bulunmaz anda ise ben hiç aldırış etmedim!.. Doğrusu ben yaradılıştan bayağı, yaradılıştan zavallı bir adamım."

Marki geldi; Julien yola çıkmak üzere olduğunu ona hemen anlattı.

Mösyö Mole, "Nereye gideceksiniz?" dedi.

"Languedoc'a."

"Rica ederim böyle bir şeye kalkışmayınız, göreceğiniz daha büyük işler var; yakında belki yola çıkacaksınız ama Languedoc'a değil, kuzey illerine gideceksiniz... Üstelik sizin konaktan uzaklaşmanıza bile izin vermiyorum. Çok rica ederim, buradan ayrılmanız, iki-üç saati geçmemeli. Ansızın size ihtiyacım olabilir."

Julien selam verip hiçbir şey söylemeden çekildi. Marki şaşkınlıkla bakakaldı: Julien'in söz söylemeye bile gücü yoktu, gidip odasına kapandı.

Orada, talihinin ne kadar kötü olduğunu özgürce abartabilirdi.

"Demek ki," diyordu, "buradan kalkıp gitmeye bile hakkım yok. Tanrım, Marki beni burada kim bilir kaç gün alıkoyacak! Ne yapacağım ben? Danışacak bir dostum da yok: Rahip Pirard'a gitsem, ilk cümleyi bitirmeme bırakmaz; Kont Altamira'ya söylesem gönlümü avutmak için bir gizli devrim örgütüne girmemi söyler.

Ama ben çıldırıyorum; çok iyi anlıyorum bunu; ben bir çılgınım.

Bana kim yol gösterecek? Ne olacak bana?"

18

Acımasız anlar

"Bir de bana çekinmeden açıklıyor! En küçük ayrıntılarına kadar anlatıyor! Gözlerime dikilen o güzel gözleri, başka biri için duyduğu aşkı anlatıyor."

SCHILLER

Matmazel Mole, son derece sevinmişti, az kalsın sevgilisi tarafından öldürülmek tehlikesine düşme mutluluğundan başka bir şey düşünmüyordu: "Mademki beni öldürmeye kalktı, demek ki efendim olmayı hak etti. Kibarlar çevresinin cici beylerinden acaba kaç tanesi bir arada kaynatılsa, böyle coşkulu bir tutku elde edilebilir?

Kılıcı duvara, tam döşemecinin taktığı gibi hoş görünecek bir biçimde takmak için iskemleye çıktığında gerçekten güzeldi! Doğrusu ben, onu sevmekle o kadar da delilik etmemişim."

O sırada barışmak için onurunu kırmayacak bir fırsat çıksaydı, Mathilde hemen yararlanırdı. Julien, kapıyı kilitleyip odasına kapanmış, amansız bir üzüntüyle kıvranıyordu. Aklına delice şeyler geliyor, gidip kızın ayaklarına kapanmayı düşünüyordu. Böyle herkesten uzak bir köşeye büzülüp kalacağına bahçede ya da konakta dolaşsa, fırsat kollasa, belki o çekilmez mutsuzluğu bir

anda değişip büyük bir mutluluk oluşuverirdi.

Biz onun beceriksizliğini suç saymaya kalkıyoruz, ama Julien becerikli olsaydı hiç kılıç çeker miydi? Matmazel Mole'ün onu pek düzeldi diye düşünmesine neden olan o harekete kalkar mıydı? Julien'in kendisi için hiç de kötü olmayan bu kapanıp üzülme sevdası, bütün gün sürdü. Mathilde onu sevmekle geçirdiği kısa zamanı tatlı tatlı hatırlıyor, üzülüyordu.

"Doğrusu," diyordu, "benim o zavallı çocuğa karşı olan aşkım, kendisine sorarsanız, giysisinin cebine bütün tabancalarını yerleştirip merdivenle benim odama çıktığından, yani sabahın birinden sekizine kadar sürdü. Bir çeyrek saat sonra ben Sainte-Valère Kilisesi'nde ayini dinlerken onun benim üzerimde haklar ileri süreceğini, gözümü korkutarak beni kendine boyun eğmek zorunda bırakmaya kalkacağını düşünmeye başladım."

Yemekten sonra Matmazel Mole, Julien'den kaçmak şöyle dursun, onunla konuştu, davranışlarıyla onu bahçeye çıkmaya çağırdı; Julien boyun eğdi. Çektiği acı yetmezmiş gibi bir de buna katlanacaktı. Mathilde, yeniden canlanan aşkına, kendi de pek farkına varmadan, kapılmak üzereydi. Onunla gezmekten son derece zevk alıyor, daha o sabah kendisini öldürmek için kılıcına sarılıveren o ellere merakla bakıyordu.

Böyle bir davranıştan sonra, bütün olup bitenlerden sonra, gene eskisi gibi konuşmalarına elbette olanak yoktu.

Yavaş yavaş Mathilde ona gönlünün ne halde olduğundan söz etmeye başladı. Bu çeşit konuşmada garip bir haz buluyordu; sözü açtı, Julien'e vaktiyle Mösyö de Croisenois, sonra Mösyö de Caylus için beslemiş olduğu o geçici coşkunluk duygularını anlattı.

Julien, "Ne?" dedi, "Mösyö de Caylus için de mi?"

Bırakılıvermiş bir aşkın kıskançlığı bu sözde bütün acılığı ile kendini gösteriyordu. Herhalde Mathilde öyle

olduğunu sandı, bundan hiç gocunmadı.

Eskiden beslediği duyguları en hoş bir biçimde, ta içten gelen gerçekçi bir tavırla birer birer anlatarak Julien'i üzmekte devam etti. Julien, onun, gözleri önünde canlanan bir şeyi betimlediğini görüyordu. Mathilde'in söz söylerken kalbinde yeni yeni duygular keşfettiğini fark edip içi yanıyordu.

Kıskançlığın verdiği acı daha ileriye gidemez.

Bir başkasının sevildiğini sanmak zaten çok üzücü bir şeydir; bir de onun, tapasıya sevdiğiniz bir kimsenin gönlünde aşk duygusu uyandırdığını ayrıntılarıyla dinlemek, sevgilinin bunu açık açık söylemesi, acıların en büyüğüdür.

Julien'in kendini Caylus'lerden, Croisenois'lardan üstün tutmakla gösterdiği gurur, şimdi tam cezasını bulmuştu! Onların en küçük üstünlüklerini gözünde büyütüp de gönlünden vuruluyordu. Şimdi kendisini ateşli, eksiksiz bir içtenlikle hor görüyordu.

Mathilde'e tapılmaya yaraşır, tanrıçalardan bile ileri bir kadın diye bakıyordu; ne derece hayranlık duyduğunu anlamaya sözün gücü yetmez. Onun yanında gezinirken gizlice ellerine, kollarına, bir kraliçe gibi yürüyüşüne bakıyordu. Hem aşkından hem kederinden bitkin bir halde, onun ayaklarına kapanıp kendisine acıması için yalvaracağı geliyordu.

"Bu herkesten üstün, bu son derece güzel, beni bir kez sevmiş olan kız, yakında hiç kuşkusuz Mösyö de Caylus'ü sevecek!"

Julien, Matmazel Mole'ün içtenliğinden kuşku duyamazdı. Onun bütün söylediklerinin gerçek olduğu açıkça görülüyordu. Sanki Julien'in mutsuzluğunda eksik bir yan kalmasın diye, öyle anlar oldu ki, Mathilde, Mösyö de Caylus için bir zamanlar duyduğu duyguların sözünü ede ede sonunda onu hâlâ seviyormuş gibi sözler

söylemeye başladı. Hiç kuşkusuz, sesinin tonunda aşk vardı, Julien bunu açıkça görüyordu.

Göğsüne erimiş kurşun akıtsalar, belki bu kadar acı duymazdı. Matmazel Mole'ün vaktiyle Mösyö de Caylus, Mösyö de Luz ya da Mösyö de Croisenois için o gevşek, geçici aşk duygularını şimdi anılarından geçirmekle bu kadar zevk duyması, gerçi Julien'le konuşmakta olduğu içindi, ama acının bu derecesine varmış olan o zavallı delikanlı bunu nasıl anlayabilirdi?

Julien'in çektiği dayanılmaz acılar, sözlerle anlatılamaz. Daha birkaç gün önce Mathilde'in odasına çıkmak için saat birin vurmasını beklediği ıhlamur ağaçları altında şimdi o kızın ağzından, başkaları için duyduğu aşkın böyle inceden inceye anlatıldığını dinlemek!.. Bir insan, mutluluğun bu derecesine dayanabilir mi?

Mathilde, annesinin ancak üçüncü çağırmasında içeri girdi; saat dokuz buçuğu geçiyordu... İçinden, belki kendi de pek farkına varmaksızın, "Benim bugün sevdiğim, o zaman az kalsın gönlümü kaptıracak olduğumdan bin kat daha üstün!" diye düşünüyordu.

Bu üzücü içtenlik, sekiz gün, tam sekiz gün sürdü. Mathilde, Julien'le konuşmak için bazen kendi fırsat yaratıyor, bazen kendiliğinden çıkan fırsatlardan kaçınmıyordu; ikisinin, sanki yüreklerinin parçalanmasından haz duyar gibi dönüp dolaşıp açtıkları söz de, Mathilde'in başka erkekler için duymuş olduğu sevginin sözüydü: Kız o zamanlar yazdığı mektupları anlatıyor, kullandığı sözcükleri de hatırlıyor, bazen o mektupların birkaç cümlesini bile ezbere okuduğu oluyordu. Son günlerde Julien'e bakarken şeytanca bir zevk duyar gibiydi. Julien'in acısı onu neşelendiriyordu. Mademki o kederlenme, üzülme güçsüzlüğünü gösteriyordu; Mathilde, artık onu, bir gün egemenliği altına giriveririm korkusu çekmeksizin sevebilirdi.

Görülüyor ki Julien hayatı hiç anlamamıştı, roman bile okumamıştı; bu kadar toy olmayıp da biraz soğukkanlılık gösterip taparcasına sevdiği, böyle garip övgülerini gördüğü o kıza, "Ben o beyler kadar değerli olmayabilirim, ama siz gene beni sevdiğinizi inkâr edemezsiniz ya!" diyebilse...

Belki Mathilde duygularının böyle keşfedilmesine sevinirdi; hiç olmazsa Julien'in muradına erip ermemesi, bu düşünceyi açıklarken göstereceği inceliğe, bir de seçeceği zamana bağlı bir şey olurdu. Herhalde Mathilde için de, artık usandırıcı olmakta gecikmeyecek bir durumdan, alnının akıyla kurtulmuş olurdu.

Bir gün, uzun bir gezintiden sonra, aşkın, üzüntünün perişan ettiği Julien, Mathilde'e, "Ben size taparcasına gönül vereyim de siz beni hiç sevmeyesiniz!" dedi. Bundan büyük bir budalalık olmazdı, denebilir.

Bu söz, Matmazel Mole'ün ona gönül işlerinden söz etmekle duyduğu zevki bir anda silip süpürüverdi. Julien'in, aralarında geçen işlerden sonra, bu hikâyelere kızmamasına şaşmaya başlamıştı; Julien o budalaca sözü söylerken Mathilde, "Belki artık beni sevmiyor," diyordu. "Gururu, aşkını söndürmüş olacak. Böyle bir adam Caylus, Luz, Croisenois gibi kimselerin kendisinden üstün görüldüğünü görür de küsmez mi? Onların kendisinden kat kat üstün olduğunu söyleyip duruyor, belli ki içine işlemiş... Hayır, ayaklarıma kapandığını bir daha göremeyeceğim..."

Önceki günler Julien, üzüntünün verdiği saflıkla Mathilde'e, o beylerin parlak erdemlerini, kendi de inanarak, över dururdu; üstelik o erdemleri gözünde büyüttüğü de oldu... Mathilde, bunu anlamıştı, ama nedenini bir türlü bulamıyor, şaşırıyordu. Julien'in coşkun ruhu, sevildiğini sandığı bir adamı övmekle, onun mutluluğuna karşı bir yüce gönüllülük göstermiş oluyordu.

Onun ta yürekten gelen, ama pek de budalaca olan o sözü, bir anda her şeyi değiştirdi: Sevildiğinden kuşkusu kalmayan Mathilde, onu hor görmeye başladı.

Julien, o acemice sözü söylerken yan yana geziniyorlardı; Mathilde o söz üzerine hemen ayrıldı, son bakışında amansız bir küçümseme vardı. Salona döndükten sonra bütün akşam ona bir kere bile dönüp bakmadı. Ertesi gün bu küçümseme kızın bütün gönlünü kaplamıştı; sekiz gün Julien'e en canciğer dostu diye davranmasına neden olan duygudan iz kalmamıştı; onu görmek bile sinirine dokunuyordu. Mathilde'in bu duygusu iğrenme derecesine vardı; gözü Julien'e iliştikçe duyduğu küçümseme, tiksinme duygusunu hiçbir söz anlatamaz.

Julien, sekiz günden beri Mathilde'in gönlünde olanlardan bir şey anlamamıştı, ama bu küçümsemeyi anladı. Akıllılık gösterip onun karşısına elden geldiğince az çıktı, ona hiç bakmadı.

Ama kendisini böylece sevgilisini görmekten yoksun etmekle ölesiye kederleniyordu. Mutsuzluğunun bir kat daha arttığını duyar gibi oldu. "Bir erkeğin yüreğinde korkusuzluk, bundan öteye varamaz," diyordu. Günlerini, konağın ta üst katında küçük bir pencerede geçirmeye başladı; panjuru sımsıkı kapamıştı, kendisi gözükmüyor, ama Matmazel Mole bahçeye çıkacak olursa, uzaktan olsun görebiliyordu.

Onun akşam yemeğinde sonra yanına Mösyö de Caylus'ü, Mösyö de Luz'ü ya da vaktiyle bir parça sevmiş olduğunu söylediği başka birini alıp gezdiğini görünce, neler çektiğini varın siz düşünün.

Julien, kederin bu kadar amansızını havsalasına sığdıramıyordu; kendini tutamayıp bağıracağı anlar oluyordu; o dayanıklı yürek, sonunda parçalanıp dağılmıştı.

Matmazel Mole'ü düşünmekten başka her şey, ona kafa yormaya değmez boş bir şey gibi gözüküyordu; en

basit mektupları bile doğru dürüst yazamaz olmuştu. Marki, "Siz deli mi oluyorsunuz?" dedi.

Durumu anlaşılacak diye korkup titreyen Julien, hastalıktan söz etti bu sözlerine inandırdı. Çok şükür ki Marki akşam yemeğinden onun yakında yola çıkacağı sözünü açıp şaka etti: Mathilde bu yolculuğun uzun sürebileceğini anladı. Julien kaç gündür ondan kaçıyordu; uçuk benizli, somurtkan delikanlıda bulunmayan erdemleri kişiliklerinde toplamış, bir zamanlar sever gibi olduğu parlak beyler de Mathilde'i artık daldığı hüzünlü düşüncelerden kurtaramaz olmuştu.

İçinden "Sıradan bir kız, bir salonda herkesi kendilerine baktıran bu delikanlıların içinden birini seçip ona gönül verebilir" diyordu "ama dehanın temel niteliklerinden biri bayağı insanların açtığı yolda sürüklenip gitmeye boyun eğmemektir. Julien'in paradan başka nesi eksik? Para da bende var. Ben onun gibi bir adamın hayat arkadaşı olursam her zaman dikkat uyandırırım; hayatta hiçbir zaman silik görünmez bir insan olarak kalmam. Halktan korktukları için, atları yönetemeyen bir seyisi azarlamaktan bile çekinen akrabalarım gibi devrim ha başladı ha başlayacak diye korkmak şöyle dursun, bir iş göreceğimden, hem de büyük bir iş göreceğimden emin olabilirim; çünkü seçtiğim adam irade sahibi, hem de sınırsız tutkusu var. Nesi eksik? Dostu parası mı? Ben ona her ikisini de bulurum."

Ama gene de Julien'e, istediği zaman kendisini sevdirebileceği bayağı bir insan diye bakıyordu.

19

İtalyan operası

"O how this spring of love resembleth
The uncertain glory of an April day;
Wich now shows all the beauty of the sun
And by and by a cloud takes all away!"[1]

SHAKESPEARE

Kafası, hem umduğu büyük işle hem de gelecekle dolu olan Mathilde, arası çok geçmedi, bir zamanlar Julien'le, günlük hayattan uzak, kuru konular üzerine giriştiği tartışmaları bile özlemeye başladı. Bu kadar yüksek düşüncelerle yorulup onun yanında bulmuş olduğu mutluluk anlarını da hasretle andığı oluyordu; ama bu anılar büsbütün de pişmanlık uyandırmadan geçmiyor, bazen omuzlarına bir yük gibi çöküyordu.

İçinden, "Ama," diyordu, "görevlerini ancak böyle bir değerli adam için unutmak benim gibi bir kıza yakışmaz şey değildir; benim onun güzel bıyıklarına, ata binmekteki inceliğine vurulduğum söylenemez ya! Ben onun, Fransa'nın geleceği üzerine açtığı derin tartışmalara, bi-

1. Ah, nasıl benziyor bu aşkın baharı / Bir Nisan gününün kararsız parıltısına; / Bütün güzelliğini gösterir güneş, / Derken bir bulut alır götürür her şeyi! (Ç.N.)

zim üzerimize çökecek olayların 1688 İngiliz devrimini andıracağı hakkında ileri sürdüğü düşüncelere vuruldum." Pişmanlık duygularını susturmak için, "Doğru," diyordu, "ben kendimi kaptırdım, ama bir bebek gibi kendimi yalnızca görünüşteki erdemlere de kaptırmadım."

"Bir devrim olursa, Julien Sorel'in bir Roland, benim de bir Madam Roland[1] olmayacağım ne belli? Bence o kadına benzemek, Madam de Staël'e benzemekten iyidir. Ahlaka değer vermeden yaşamak, bu çağda her işe engel olacaktır. Ben ikinci bir güçsüzlüğe düşersem elbette beni bağışlamazlar, utancımdan ölürüm."

Mathilde'in daldığı hayallerin hepsi de, açıkça belirtelim ki, bu söylediklerimiz kadar ağır düşünceler üzerine değildi.

Julien'e gizlice bakıyor, en küçük davranışında bile bir incelik buluyordu.

"Onun," diyordu, "hak hukuk üzerine en küçük bir düşüncesi bile varsa, kuşkusuz ben onu da yok etmeyi başardım.

Bu zavallı çocuğun sekiz gün önce bana o aşk sözünü söylerkenki kederli, son derece tutkulu durumu da bunu göstermiyor mu? Doğrusu o kadar saygı, sevgi gösteren bir söze benim kızışım da pek aykırı bir şey oldu ya! Ben onun karısı değil miyim? O sözleri çok doğaldı, ne yalan söylemeli pek de şirindi. Bitip tükenmek bilmeyen o konuşmalardan, zalimlik edip onu eski sevda öykülerimle üzdüğüm o konuşmalardan sonra bile Julien beni gene seviyor. Benim o gençler için beslediğim geçici duygular, hep iç sıkıntısından geliyordu; Julien onları kıskanıyor. Onların benim için, kendisi için ne kadar az

1. Fransız devrimcilerinden Madam Roland, idam edilirken, "Ey özgürlük, senin adına ne suçlar işlenmiyor!" diyen kadındır. Karısı öldürüldükten sonra Roland da kendini öldürdü. (Ç.N.)

tehlikeli insanlar olduğunu bilse! Onun yanında hepsi de bana sönük, birbirinin örneği gibi gözüküyor..."

Mathilde bunları düşünürken elindeki kurşunkalemle, defterinin bir sayfasına gelişigüzel çizgiler çiziyordu. Bitirdiği resimlerden birine bakıp şaştı, son derece de sevindi: Çizdiği, son derecede Julien'e benziyordu. Heyecanla, "Bunu Tanrı yaptırıyor!" dedi, "İşte aşkın bir mucizesi daha, farkına varmaksızın onun resmini yapıyorum."

Hemen odasına çıktı; kapıyı kilitledi, boya kutusunu çıkarıp Julien'in resmini yapmaya çalıştıysa da başaramadı; o gelişigüzel çizilmiş profil, gene en benzeriydi; Mathilde bunu büyük aşkının pek belli bir kanıtı sayarak çok sevindi.

Resim defterinin başından ancak geç vakit, Marki onu İtalyan operasına gitmek üzere çağırttığı zaman ayrıldı. Bir tek düşüncesi vardı, Julien'i bulup kendileriyle operaya gelmesi için onu çağırmaya annesini razı etmek.

Julien gözükmedi, hanımların locasına da o akşam ancak bayağı kimseler geldi. Birinci perde kapanıncaya kadar Mathilde, en canlı tutku heyecanlarıyla yalnız sevdiği adamı düşündü; ama ikinci perdede, doğrusu Cimarosa'ya yaraşır bir ezgiyle söylenmiş, aşk üzerine derin bir söz Mathilde'in ta içine işledi. Operada başrolü oynayan kadın, "Onun için beslediğim bu taparcasına aşk yüzünden cezalandırılmalıyım; onu çok seviyorum!" diyordu.

Bu hüzünlü yüce ezgiyi duyar duymaz dünyada ne varsa Mathilde'in gözünden silindi. Söz söylüyorlar, karşılık vermiyordu; annesi azarlıyor, gene aldırış etmeksizin ancak şöyle bir bakıyordu. Öyle bir coşku, öyle bir tutku coşkunluğu içindeydi ki, şimdi duyduğu duygular, birkaç gündür Julien'in onun için duyduklarına benzetilebilirdi. Durumuna pek yaraşır bulduğu o güftenin bestesi olan o gökten gelmiş denecek kadar hoş, hüzünlü

ezgi, doğrudan doğruya Julien'i düşünmediği her ânı kaplamıştı. Müziğe olan sevgisi yüzünden, o akşam Mathilde, Madam de Rênal'in Julien'i her düşündüğü zaman olduğu gibiydi. Kafa aşkı hiç kuşkusuz gerçek aşktan daha çok zekâ gösterir, ama coşkunlukları da geçicidir; kendini gereğinden çok bilir, çözümleyicidir, kendi hakkında yargılara varır; düşünceye yolunu şaşırtmak şöyle dursun, tersine kendisi düşünüle düşünüle kurulmuştur.

Eve döndüklerinde Mathilde, Madam Mole'ün dediklerine aldırmayıp ateşi olduğunu ileri sürdü; gecenin bir kısmını, piyanoda o hüzünlü havayı yineleyerek geçirdi. Kendisini büyüleyen havanın güftesini de söylüyordu:

Devo punirmi, devo punirmi,
Se troppo amai.

Bir delilik gecesinin sonucu, Mathilde'in aşkını yenmek işini başardığını sanması oldu.

(Bu sayfanın, zavallı yazara türlü yönlerden zararı olacak. Donmuş ruhlu insanlar, onu densizlikle suçlamaya kalkacaklar. Oysa yazar, Paris salonlarında parlayan kızlara, içlerinden bir tanesinin bile Mathilde'in yaradılışını bayağı gösteren bu delice davranışlara kalkışabileceğini sanarak hakaret etmek isteğinde değildir. Mathilde, bütünüyle düş ürünü bir kişidir. Öyle ki, yazar, hayalinde onu yaratırken, XIX. yüzyıl uygarlığına bütün yüzyıllar arasında seçkin bir yer verecek olan toplumsal geleneklerini aklına bile getirmemiştir. Bu kışki baloların süsü olan küçükhanımlarımızın, sakınma açısından bir eksikleri yoktu. Onları büyük, parlak servete, ata, arabaya, verimli topraklara, kısacası kibarlar çevresinde insana hoş bir yer edindirecek şeylere hor bakmakla da suçlamak doğru olmaz. Bütün bu üstünlükleri iç sıkıcı bulmak şöyle dursun, onlara daimi isteklerle bağlıdırlar; gönüllerinde tut-

ku denilen şey varsa, bu gibi şeyler içindir. Julien gibi az çok değeri olan delikanlıları ilerleten, onları yüze çıkaran da aşk değildir; onlar kendi aralarında bir arkadaşlık, birbirini koruma ocağı kurup buna sımsıkı bağlanır, bu ocak, bir kez tutunabildi mi, artık toplumun bütün nimetleri, bağışları, o delikanlıların başına yağmur gibi dökülür; böyle bir ocağa girmemiş bilimadamının vay haline, ufak tefek başarıları bile çok görülür, hakkını yemek yüksek erdem sahibi için bir şeref sayılır. A efendim, roman dediğin bir uzun yol üzerinde dolaştırılan bir aynadır. Bir bakarsın, göklerin maviliğini, bir bakarsın yolun irili ufaklı çukurlarında birikmiş çamuru görürsün. Sonra da kalkıp heybesinde bu aynayı taşıyan adamı ahlaksızlıkla mı suçlayacaksınız? Aynası çamuru gösteriyor diye aynaya suç bulmak olur mu? Böyle çamurlu çukurlar bulunan yolu, daha doğrusu suyun akmasını, kokmasını, çamur çukurları oluşturmasını önlemeyen yol yapımcısına çatın. Bizim hem temkinli, hem de erdemli çağımızda, Mathilde'in yaradılışında bir kız bulunmasının olanaksızlığını söyledim ya, artık o sevimli kızın deliliklerini anlatmakla kimseyi kızdırmaktan korkum pek kalmadı.)

Ertesi gün akşama kadar, o çılgınca tutkunluğunu yenebildiğini kanıtlayacak fırsatlar kolladı. En çok istediği şey, her yaptığı şeyin Julien'in sinirine dokunmasıydı; ama hiçbir davranışı onun gözünden kaçmadı.

Julien pek üzüntülü, pek de sinirli olduğundan bu kadar karışık bir sevda oyununu göremezdi; artık bu oyunun kendi işine yarar bir şey olduğunu nereden sezsindi? Aksine ona aldandı; mutsuzluk duygusu belki hiçbir zaman bu kadar aşırı bir dereceye varmamıştı. Davranışları aklının denetiminden öylesine çıkmıştı ki, o sırada dünyaya küskün bir filozof çıkıp da, "Bugünlerde kızın gönlünde size doğru bir eğilim olacak, bundan yararlanmaya bakın; Paris'te görülen bu tür kafa aşklarında

bir ruh halinin iki gün sürmesi olanaksızdır," deseydi, Julien onun sözünden bir şey anlayamazdı. Ama ne kadar coşkulu olursa olsun, gene de onurlu adamdı. En büyük görevi Mathilde ile kendi arasında geçeni kimseye sezdirmemekti; bunu anladı. Gidip akıl danışmak, çektiği işkenceyi rastgele birine anlatmak, cayır cayır yanan bir çölden geçerken bir damlacık buzlu su buluvermiş bir zavallınınkine benzer bir mutluluk olurdu. Tehlikeyi gördü: Biri halini soracak olsa kendini tutamayıp iki gözü iki çeşme ağlayıvermesi olmayacak bir şey değildi; bundan korkup odasına kapandı.

Mathilde'in uzun uzun bahçede dolaştığını gördü; kız içeri girdikten sonra kendisi bahçeye inip az önce onun bir gül kopardığı ağaca doğru gitti.

Gece zindan gibi karanlıktı; Julien görülme korkusu çekmeden kendini acısına bırakabildi. Matmazel Mole'ün, az önce neşeli neşeli konuştuğu o genç subaylardan birini sevdiğinde hiç kuşkusu yoktu. Gerçi kendisini de sevmiş, ama ne kadar değersiz olduğunu da anlamıştı.

Julien tam bir kanıyla, "Doğrusu," diyordu, "bende değer denen şey pek az! Şöyle toptan bir bakışla ben bayağı, aşağı, başkaları için sıkıcı, kendi kendine de katlanamayan bir adamım..." Bütün erdemlerinden, heyecanla sevdiği her şeyden ölesiye iğreniyordu; böyle "tersine çevrilmiş düşünce" diyebileceğimiz bu haliyle de kalkmış, hayatı hayalinde süslüyordu. Bu tür yanlışa düşmek, üstün adamların işidir.

Birkaç kere kendini öldürmeyi de düşündü; bunu hayal etmek ona pek hoş geliyor, son derece zevkli bir rahata kavuşmak gibi geliyordu; kendini öldürmek, çölde susuzluktan ölen bir zavallıya bir bardak buzlu su sunmak gibi olacaktı.

Ama birdenbire, "Ölürsem o beni daha hor görür!" dedi. "Ne kötü bir anı bırakırım!"

Yıkımın bu son uçurumuna düşmüş bir adam için cesaretten başka kurtuluş yolu yoktur. Doğrusu Julien, "Gözümü karartmalıyım," diyecek kadar akıllılık gösteremedi, ama Mathilde'in odasının penceresine bakınca, panjurlar arasından, onun ışığı söndürdüğünü gördü: Ömründe ne yazık ki bir kerecik görebildiği o odayı gözlerinin önüne getiriyordu. Ama hayal gücü, daha öteye varamıyordu.

Saat biri vurdu; Julien'in bunu duymasıyla, "Merdiveni alıp çıkayım," demesi bir oldu.

Bu düşünce, dehanın şimşeği gibi çaktı; öyle bir işi haklı gösterecek nedenler, artık akın akın aklına geliyordu. "Daha mutsuz olamam ya!" diyordu. Hemen merdivene koştu; bahçıvan onu bir zincirle bağlamıştı. Julien cebindeki tabancalardan birinin horozunu kırıp onunla, merdiveni tutan zincirin halkalarından birini büktü; o anda insanüstü bir gücü vardı; birkaç dakikada halkayı kopardı, merdiveni Mathilde'in penceresine dayadı.

"Bana kızacak, hakaretler yağdıracakmış, ne çıkar! Onu bir öper, son bir daha öper, sonra odama çıkıp kendimi vururum... Ölmeden dudaklarım yanağına değmiş olur ya!"

Merdiveni çıkarken sanki kanatlanmış uçuyordu. Pencereye vuruyor, birkaç saniye sonra Mathilde duyup panjuru açmaya geliyor, ama merdiven panjura engel oluyor. Julien, panjuru açık tutmaya yarayan demir çubuğa yapışıyor, düşüp paramparça olmayı da göze alıp merdiveni şiddetle sarsıyor, onun yerini biraz değiştiriyor. Mathilde panjuru açabiliyor.

Julien diriden çok ölü denecek bir halde odaya atlıyor. Mathilde, "Sen mi? Sen mi geldin?" diyerek kollarına atılıyor...

Julien'in mutluluğu ne dereceyi buldu, bunu kim

anlatabilir? Mathilde'in sevinci de ondan aşağı kalmıyordu.

Ona kendini kötülüyor, ona kendi kendinden yakınıyordu. Boğacak gibi kolları arasında sıkarak, "Bana, zalimce gururumun cezasını ver," diyordu, "sen benim efendimsin, ben senin cariyenim; başkaldırmaya kalkıştığım için dizlerine kapanıp aman dilemeliyim."

Julien'in kollarından sıyrılıp ayağına varıyordu. Mutlulukla, aşkla kendinden geçmiş, "Evet," diyordu, "sen benim efendimsin; ben ölünceye dek azat istemem; başkaldırmaya kalkarsa cariyeni en ağır cezalara çarptır."

Bir an geliyor, onun kollarından sıyrılıp mumu yakıyor, saçlarının bütün bir yanını kesmek istiyor; Julien, güçbela bunun önüne geçiyor. Mathilde, "Senin cariyen olduğumu hatırlatacak bir şey bulunsun," diyor, "ben gene o kötü gurura kapılıp da yolumu şaşırırsam, sen bana bu saçları göster: Aşk sözü etmiyorum dersin, sizin bu anda duyabileceğiniz heyecana bakmıyorum, bana boyun eğmeye yemin ettiniz, şerefiniz varsa boyun eğersiniz, dersin."

Ama bırakın, mutluluğun bu derecesini anlatmaktan vazgeçmek daha akıl kârı olur.

Julien mutluluğu kadar da erdemlilik gösterdi; bahçelerin ötesinde, doğu yönünde, ta uzaktaki bacaların üzerinden günün ağardığını görünce, "Ben merdivenden inip gideyim," dedi. "Benim bu özverim, size yaraşandır; ben burada birkaç saat daha kalıp bir insan ruhunun tadabileceği en olağanüstü mutluluktan tadabilirim; ben bundan kendimi yoksun ediyorsam bu yalnız size söz gelmesin diyedir; benim yüreğimi anladınızsa, kendime ne kadar zorbalık ettiğimi de anlarsınız. Bana karşı duygularınız, davranışlarınız acaba hep şimdiki gibi kalacak mı? Ama herhalde şimdi şerefim bana gitmemi buyuruyor, onun buyurması yeter. Ancak size şunu da söyle-

yeyim ki burada buluştuğumuz ilk akşamdan sonra uyanan kuşkular, yalnız konağa hırsız girdiği kuşkuları değildir. Mösyö Mole, bahçeye bekçi koydurdu. Mösyö de Croisenois'nın çevresine hafiyeler konuldu. Her gece ne yaptığı biliniyor..."

Mathilde bu sözlere kahkahalarla güldü. Annesiyle bir hizmetçi uyandı: Birdenbire kapı arkasından ona seslendiler. Julien ona baktı; Mathilde, hizmetçiyi payladı; benzi sapsarıydı. Annesine söz söylemeye tenezzül etmedi.

Julien, "Ya akıllarına eser de pencereyi açarlarsa, merdiveni görürler!" dedi.

Mathilde'i bir kere daha kolları arasında sıktı, merdivene atıldı; indi denemez, daha doğrusu kendini bırakıp aşağıya kadar kaydı.

İki, üç saniye geçmedi, merdiven ıhlamur ağaçlarının altını boyladı, Mathilde'in şerefi kurtuldu. Julien artık kendine gelmişti; hem kan içinde, hem de adeta çırılçıplak olduğunu gördü, sakınmadan kayarken üstü başı sıyrılmış, her yanı kanamıştı.

Son dereceyi bulan mutluluğu yüzünden, yaradılışındaki bütün güç gene uyanmıştı; o anda karşısına yirmi kişi çıksa tek başına yirmisine birden saldırmak onun için bir zevk olurdu. Çok şükür ki böyle askerce erdemlerini göstermesine gerek kalmadı. Merdiveni her zamanki yerine yatırdı; onu tutan zinciri gene bağladı; Mathilde'in penceresi altında, yabancı çiçekler tarhında merdivenin bıraktığı yeri düzeltmeyi de unutmadı.

Karanlıkta izlerin iyice silindiğine inanmak için yumuşak toprak üstünde elini gezdirirken yukarıdan bir şey düştüğünü hissetti: Mathilde, saçlarının bütün bir yanını kesip ona atmıştı.

Kendi de penceredeydi. Oldukça yüksek sesle, "Sana bunu cariyen, ölünceye kadar boyun eğeceğinin belirtisi

diye gönderiyor," dedi. "Ben artık kendi aklımla davranmaktan vazgeçtim, sen benim efendimsin."

Julien, bu davranış karşısında yenilmişti; az kaldı yeniden gidip merdiveni getirecek, kızın odasına çıkacaktı. Ama aklı başına geldi de o işe kalkışmadı.

Bahçeden konağa gitmek kolay iş değildi. Bodrum katına açılan kapılardan birini kırmayı başardı; eve girdikten sonra da kendi odasının kapısını elinden geldiği kadar gürültü etmeksizin kırmak zorunda kaldı. Daha az önce ayrıldığı küçük odada, giysisinin cebindeki anahtarını almayı da telaşla unutmuştu. İçinden, "Tanrı vere de akıl edip onları kaldırsa," dedi, "yoksa halimiz kötüdür."

Sonunda yorgunluk, mutluluktan üstün çıktı, gün doğarken derin bir uykuya daldı.

Yemek zili onu güçlükle uyandırdı; yemek salonuna gitti. Biraz sonra Mathilde de içeri girdi. Çevresinde herkesten saygı gören o pek güzel kızın gözlerinde parlayan aşk, Julien'in göğsünü kabartarak bir an mutlu kıldı; ama biraz sonra sakınma duygusuyla ürktü.

Mathilde, iyice düzeltmek için vakti olmadığı bahanesiyle saçlarını, bir gece önce onları kesmekle gösterdiği özveriyi Julien'in ilk bakışta görmesini sağlayacak biçimde taramıştı. O kadar güzel bir yüzün herhangi bir şeyle bozulmasına imkân olsaydı, Mathilde bunu başarmış sayılabilirdi; o güzelim lepiska saçların bir yanı, yarım parmak uzunluğunda kesilmişti.

Mathilde'in sofradaki davranışları da, sakınmasızlık açısından o saç kesme işinden aşağı kalmıyordu. Julien'i delice sevdiğini sanki herkese bildirmek istiyordu. Çok şükür ki o gün Mösyö Mole ile Markiz'in kafasını uğraştıran başka bir iş vardı: Yakında dağıtılacak olan birinci rütbe nişanlar cetvelinde Mösyö de Chaulnes'un adını görememişlerdi. Yemeğin sonuna doğru Julien'le konuşurken Mathilde, ona birdenbire "efendim" deyiverdi.

Julien gözlerinin akına kadar kıpkırmızı oldu.

Belki yalnız rastlantı olarak, belki de bilerek, Madam Mole, o gün akşama kadar kızını bir an yalnız bırakmadı. Ama gene de Mathilde, akşam, yemek odasından salona geçilirken bir yolunu bulup Julien'e, "Bütün tasarılarım altüst oldu," dedi. "Sakın bunu benim bir düzenim sanmayın, annem hizmetçilerden birinin gece benim dairemde yatmasına karar vermiş."

O gün bir şimşek gibi geçti. Julien mutluluğun son derecesine varmıştı. Ertesi gün sabahın yedisinde kitaplığa gidip yerleşti; Matmazel Mole'ün arada bir gözükmeye tenezzül edeceğini umuyordu; ona uzun, bitmez tükenmez bir mektup yazmıştı.

Mathilde'i ancak birkaç saat sonra, öğle yemeğinde görebildi. Kız o gün saçlarını son derece özenle taramış, kesik saçların yerini büyük bir beceriklilikle kapatmıştı. Julien'e bir-iki kere baktı ama terbiyeli, sakin gözlerle baktı; "efendim" falan demeye de kalkmadı.

Julien, şaşkınlıktan soluk bile alamıyordu. Mathilde onun için göze aldığı hemen her şeye pişman olmuştu.

Şöyle ilerisini gerisini düşündükten sonra Julien'in büsbütün bayağı değilse de, uğrunda o kadar da deliliğe kalkmaya değmeyecek, bayağılıktan pek uzaklaşmayan bir adam olduğuna karar vermişti. Kısacası aşkı hiç de düşündüğü yoktu; o gün sevmekten yorgundu.

Julien'e gelince; onun duyguları, heyecanları on altı yaşında bir çocuğunkinden farklı değildi. Yüzyıl kadar uzun bulduğu o öğlen yemeği sırasında, yüreği dayanılmaz bir kuşku, umutsuzluk, şaşkınlık duygularıyla kıvrandı durdu.

Ayıp olur diye sofradan kalkamıyordu, böyle ayıp etme korkusu kalmayınca hemen ahıra koştu; daha doğrusu koştu değil, atıldı; atına eyerini kendi eliyle vurup hayvanı dörtnalla koşturarak çıktı; bir zayıflık gösterip

onurunu kırmaktan korkuyordu. Meudon korusunda at koşturuken, "Bedenimi yorarak yüreğimi öldürmeliyim," diyordu. "Böyle gözden düşecek kadar ne yaptım, acaba ne ettim, ne dedim?"

Konağa dönünce, "Bugün bir şey yapmamalı, söylememeli," diye düşündü, "ruhum nasıl öldüyse bedenimi de öyle ölü gibi göstermeliyim; Julien artık yaşamıyor, böyle kımıldayan onun cesedidir."

20

Japon vazosu

"Önce yüreği, felaketinin ne kadar büyük olduğunu kavramıyor; üzüntüden çok, şaşkınlık içinde. Ama aklını toparladıkça, uğradığı mutsuzluğun derinliğini de seziyor. Artık onun için hayatta hiçbir zevk, neşe kalmadı, içini parçalayan umutsuzluğun bıçak gibi batmasından başka bir şey hissedemiyor. Bedensel açıdan söz etmenin ne yararı var? Yalnız bedenin duyduğu hangi acı vardır ki o acıya benzesin?"

JEAN- AUL

Akşam yemeği zili çalıyordu, Julien darı darına kalkıp giyindi; salona girince Mathilde'in orada, kardeşiyle Mösyö de Croisenois'ya, o akşam Sueresne'e, Mareşal de Fervaques'ın konağındaki çağrıya gitmemeleri için yalvarırcasına direttiğini gördü.

Mathilde, daha çekici, daha alımlı bir tavırla konuşuyordu. Yemekten sonra, birkaç dostu ile birlikte Mösyö de Luz, Mösyö de Caylus de geldi. Sanki Matmazel Mole'de, kardeşçe dostluk duygusuyla birlikte, herkese, tam yerine, soyuna sopuna göre davranma duygusu gene uyanmıştı; o iki duyguya gene taparcasına bağlanmıştı. Hava çok güzel olduğu halde o akşam bahçeye çıkma-

makta direndi. Kimsenin, Madam Mole'ün oturduğu koltuktan uzaklaşmasını istemiyordu. Arkadaşları, kışın olduğu gibi, mavi kanepenin çevresinde toplandılar.

Mathilde'in bahçeye karşı sanki bir öfkesi vardı, orayı çok sıkıcı buluyordu. Bahçede Julien'i hatırlatan çok şeyler vardı da ondan.

Mutsuzluk, insanın aklını da alır. Bizim delikanlı da toyluk edip hasır sandalyenin başında, bir zamanlar pek parlak başarılarına tanık olan o sandalyenin başında dikildi kaldı. O akşam ona dönüp bir söz söyleyen olmadı; sanki orada olduğunun farkına varan yoktu. Daha da kötü bir davranışla karşılaştı: Matmazel Mole'ün dostlarından onun yanına, kanepenin ucuna düşenler ona arkalarını döner gibi bir tavır takınmışlardı; belki öyle bir düşünceleri yoktu ama herhalde Julien'e öyle geldi.

İçinden, "Sarayda gözden düşmek bu olsa gerek!" dedi. Kendisini küçümsemeleriyle ezmeye kalkışan o adamları bir an incelemek istedi.

Mösyö de Luz'ün amcası, kralın yanında büyük bir görevdeydi; bunun için o yakışıklı subay, meclise yeni bir kimse geldi mi, ne yapar eder, amcasının saat yedide Saint-Cloud Sarayı'na gittiğini, geceyi de orada geçirmek niyetinde olduğunu söz arasına karıştırırdı. Aklınca ilgiye pek değer bulduğu bu işi gerçi şöyle babacan bir tavırla anlatırdı ama, bir kere bile bunu açmaya fırsat hazırlamadığı olmazdı.

Julien, Mösyö de Croisenois'yı, felaketin verdiği hoşgörüsüzlükle gözden geçirince görüp anladı: O nazik, bön delikanlı, gizli, görünmez nedenleri gözünde pek büyütürdü. O kadar ki, Mösyö de Croisenois, biraz önemli bir olayın basit, çok doğal bir nedenden doğduğu söylenince üzülür, neredeyse kızardı. Julien içinden, "Delilik böyle başlar," dedi. "Prens Korasoff'un bana anlattığına göre, Çar Aleksandr da böyleymiş; Mösyö de

Croisenois huy bakımından onu pek andırıyor." Paris'te geçirdiği ilk yıl, papaz okulundan daha yeni çıkan zavallı Julien'in, ilk olarak o delikanlılarda gördüğü incelikle gözleri kamaşmış, onlara hayran olmuştu. Onların asıl yaradılışlarını daha yeni yeni fark etmeye başlıyordu.

Birdenbire, "Benim buradaki durumum, onur kırıcı bir durum," diye düşündü. Ama o hasır sandalyeden pek de salaklık sayılmayacak bir yol bulup kalkmak gerekiyordu. Büsbütün başka bir işe saplanmış olan hayalini zorlayıp bir çare, yeni bir şey bulmaya çalıştı. Bunun için belleğinin yardımı gerekliydi. Oysa Julien'in belleği bu gibi işlerde, doğrusu ya, oldukça yoksundu; zavallı çocuk kibarlar çevresinin törelerini daha iyice kavrayamamıştı. İşte bunun için de salondan çıkıp giderken herkesin dikkatine çarpacak derecede bir acemilik gösterdi. Çektiği üzüntü bütün tavırlarından belliydi. Üç çeyrek saatten beri orada, adam yerine konulmadığı zahmet edilip kendisinden saklanmayan, aşağı sınıftan bir can sıkıcı sayılmıştı.

Ama oradaki delikanlıları eleştirince, felaketini pek büyük bir facia saymasını önledi. İki gün önce olup biten şeyleri hatırlıyor da gururu biraz yatışıyordu. Yalnız başına bahçeye çıkarken içinden, "Onların bana karşı binbir üstünlükleri olabilir," diyordu, "ama Mathilde tenezzül edip bana hayatımda iki kere tattırdığı güzelliği onların hiçbirine göstermedi."

Ama bu akıllı usluca düşünceleri daha öteye varamadı. Kaderin bir cilvesi olarak şimdi bütün mutluluğuna egemen olmuş olan o garip kızın yaradılışını hiç de anlamıyordu.

Ertesi gün atını da, kendini de öldüresiye yordu. Akşam Mathilde mavi kanepeden gene ayrılmadı; ama Julien de yanına gitme sevdasına düşmedi. Dikkat etti, ev içinde karşılaştıkları vakit Kont Norbert kendisine bakmaya bile tenezzül etmiyordu. "Bu adam yaradılışı gere-

ği pek görgülü, incedir; bana böyle davranmak için kim bilir kendini ne kadar zorluyor!" diye düşündü.

Julien için uyku bir mutluluk olacaktı. Bedenini yorduğu halde, o oldukça gönül çekici anılar bütün ruhunu, hayalini kavramaya başlıyordu. Paris yöresindeki korularda at koşturmanın ancak kendi duyguları üzerinde bir etkisi oluyor, Mathilde'in gönlüyle düşünceleri üzerinde hiçbir etkisi olamıyordu, yani talihini tümden rastlantının eline bırakmıştı; bunu anlayacak kadar uyanık olamadı.

Mathilde ile bir konuşabilse bununla üzüntülerine bir çare bulacağını sanıyordu. Ama cesaret edip ona ne söyleyebilirdi ki?

İşte bir sabah dalmış, derin derin bunları düşünürken, birden kapı açıldı, kitaplığa Mathilde'in girdiğini gördü.

"Biliyorum ki, Mösyö, benimle konuşmak istiyorsunuz."

"Nereden duydunuz? Kim söyledi?"

"Biliyorum; nereden duyduğumdan size ne? Siz onursuz bir adamsanız beni yıkabilir, hiç olmazsa böyle bir şeye kalkışabilirsiniz; ama böyle bir tehlike olduğunu sanmıyorum, olsa bile benim açık açık konuşmama engel olamaz. Sizi sevmiyorum Mösyö, çılgınca hayallere kapılmış, aldanmışım..."

Bu amansız darbe altında aşkından, üzüntüsünden şaşkına döner Julien, kendini savunmaya kalkıştı. Bundan anlamsız şey olamazdı. Hoşa gitmemeye karşı kendimizi savunmak neye yarar? Ama Julien'in davranışları üzerinde artık aklın hiçbir etkisi yoktu. Kör bir içgüdü onu, bahtını bağlayacak kararı geciktirmeye götürüyordu. Öyle sanıyordu ki söz söyledikçe, her şeyin yıkılıp yok olmasının da önüne geçecek. Mathilde onun söylediklerini dinlemiyor, sesine sinirleniyor, sözünü Julien'in

kesmeye cesaret etmesini bir türlü aklı almıyordu.

Bir yandan gururun, bir yandan namus duygusunun uyandırdığı vicdan azapları, o sabah Mathilde'i pek mutsuz ediyordu. Bir papaz parçasına, bir köylü çocuğuna, kendi üzerinde birtakım haklar verdiği, bu korkunç şey aklına geldikçe yerin dibine geçiyordu. Mutsuzluğunu gözünde büyüttüğü anlarda, "Ha uşaklardan birine karşı güçsüzlük göstermişim, ha ona! Ne farkı var ki?" diyordu.

Yaradılıştan gözüpek, gururlu kimseler kendi kendilerine kızdılar mı, hemen başkalarına da saldırırlar; öyle zamanlarda öfkeyle heyecana gelmek onlar için büyük bir zevk olur.

Matmazel Mole, bir an içinde Julien'i, en ağır küçümseyici, aşağılayıcı sözlerle ezdi bıraktı. Son derece zeki bir kızdı; bu zekâsı, karşısındakilerin onuruna dokunmak, onların yüreğinde dayanılmaz yaralar açmak becerisinde pek ileri gitmişti.

Julien, ömründe ilk olarak, kendisine karşı en amansız kin duyguları besleyen üstün bir zekânın etkisinde kalmıştı. O sırada kendini savunmak şöyle dursun, o da kendi kendinden iğrenmeye başladı. Mathilde'in ağzından çıkan aşağılayıcı sözler son derece ağırdı; üstelik düşünüle taşınıla, Julien'in kendine bir parçacık saygısı varsa onu da yok etmek üzere hazırlanmıştı; ama Julien bunları dinlerken kızı haklı buluyor, içinden, "Bunlar bana az bile!" diyordu.

Mathilde'e gelince o, daha birkaç gün önce duyduğu taparcasına sevgi duygusu için, hem kendini, hem de karşısındakini böyle cezalandırmakta sonsuz bir gurur tadı buluyordu.

Bu kadar hazla, bu kadar hoşnutlukla söylediği sözleri bulmak için kafa yormasına gerekmiyordu. Bunlar aklına daha yeni gelen şeyler değildi. Sekiz gündür yüreğinde, aşka karşı çıkan tarafın avukatlığını eden sesten

öğrendiklerini yineleyip duruyordu.

Her söz, Julien'in o amansız acısını yüz kat artırıyordu. Kaçıp gitmek istedi, Matmazel Mole, buyurgan bir tavırla kolundan tuttu.

Julien, "Lütfen dikkat edin," dedi, "pek yüksek sesle söylüyorsunuz, yandaki odadan bir duyan olur."

Matmazel Mole, gururla karşılık verdi:

"Ne çıkar! Bana sesimin duyulduğunu söylemek kimin haddine düşmüş? Siz, kendini beğenmiş adam, benim hakkımda kim bilir ne biçim şeyler düşünüyorsunuz, ben onları sizin kafanızdan sökeceğim."

Julien kitaplıktan çıkabildiği zaman, öylesine şaşkındı ki, mutsuzluğunu daha az duyuyordu. Kendi kendine yüksek sesle, durumunu anlatmak ister gibi, "İşte böyle! Artık beni sevmiyormuş. Sekiz-on gün kadar sevmiş, bense onu ömrümün sonuna kadar seveceğim," diye söyleyip duruyordu.

"Bu nasıl oluyor? Daha birkaç gün önce onun, gönlümde hiçbir yeri yoktu!"

Mathilde'in gönlü, gurur hazzıyla taşıyordu; demek ki artık bütün bütün ilişkiyi kesebilmişti! O kadar güçlü bir eğilimi böyle tümden yenmiş olmak, ona sonsuz bir mutluluk veriyordu. "Benim üzerimde hiçbir etkinliği olmadığı, olmayacağı artık küçük beyin kafasına dank etmiştir." O kadar mutluydu ki o anda gerçekten gönlünde aşk kalmamıştı.

Böyle acımasızca, böyle küçük düşürücü sözlerden sonra, Julien kadar tutkulu olmayan bir kimsenin bir daha sevmesi olanaksızdı. Matmazel Mole'ün, kendi saygınlığını tutkulu korumayı bir an bile unutmadan ona söylediği sözler o kadar ağır, o kadar hesaplıydı ki, insan onları en soğukkanlı bir zamanında hatırlasa, gene doğru bulabilir.

Julien'in o pek şaşırtıcı sahneden ilk anda çıkardığı

sonuç şu oldu: Matmazel Mole'ün sınırsız bir gururu vardı. Julien aralarında artık her şeyin kesinlikle bittiği kanısındaydı, ama gene de ertesi gün, öğle yemeğinde, onun karşısında acemice, sıkılgan bir duruşu vardı. Şimdiye kadar onda bu kusur hiç görülmemişti. Büyük işlerde olduğu gibi küçük işlerde de ne yapması gerektiğini, ne yapmak istediğini iyice bilir de onu yapardı.

O gün öğle yemeğinden sonra Madam Mole ondan konsolun üzerinde duran bir kitabı istedi; hükümete yazılmış yine de zor ele geçirilen bu küçük kitabı Markiz'e o sabah papaz gizlice getirip vermişti; Julien onu konsolun üzerinden alırken son derece çirkin bir eski mavi porselen vazoyu devirdi.

Madam Mole, kederinden bir çığlık kopardı, o pek sevgili vazosunun parçalarına gelip yakından bir baktı. "Eski Japon işi," diyordu, "bana babamın halası, Chelles başrahibesinden kalmıştı; Hollandalılar naipliği zamanında Orleans Dükü'ne hediye etmişler, o da kızına vermiş..."

Mathilde, annesinin üzüntüsünü görmüş, pek çirkin bulduğu o mavi vazonun kırılıp parçalanmasına da çok sevinmişti. Julien hiç sesini çıkarmıyordu; doğrusu pek telaş ettiği de yoktu; birden Matmazel Mole'ü ta yanı başında gördü. Matmazel'e, "Bu vazo," dedi, "artık bir daha yapılmamacasına yok olup gitti, bir zamanlar yüreğimi saran duygu da bunun gibi yok oldu; onun bana yaptırmış olduğu delilikleri anlayışla karşılamanızı dilerim."

Julien bu sözleri söyleyip çıktıktan sonra Madam Mole, "Bu Mösyö Sorel yaptığına sevindi sanki, övünüyor gibi," dedi.

Bu söz Mathilde'in yüreğine ok gibi saplandı. İçinden, "Doğru," dedi, "annem iyi anladı, gerçekten sevindi, övünüyor." Bir gün önce Julien'e ağır sözler söylemiş olmaktan duyduğu neşe işte ancak o zaman söndü. Görünüşteki durgunluğunu bozmadan, kendi kendine, "İşte

her şey bitti," dedi, "bana iyi bir ders oldu; bu yaptığım yanlışlık, çok çirkin, insanın onurunu kıran bir şey! Ne yapalım? Artık ömrümün sonuna kadar kulağıma küpe olur."

Julien de, "Ah! Söylediğim keşke doğru olsa!" diye düşünüyordu. "O deli kız için duyduğum aşk neden hâlâ yakamı bırakmaz?"

Aşkı, umduğu gibi sönmek şöyle dursun, tersine artıp gidiyordu. "Doğru, o kız deli, ama delidir diye sevilmeye, tapılmaya daha mı az değer? Bir kızın ondan daha güzel olmasına imkân var mı?" En ileri uygarlığın verebileceği canlı zevklerin hepsi de sanki inadına Matmazel Mole'ün kişiliğinde toplanmamış mıydı? Bu geçmiş mutluluk anıları Julien'in ruhunu kavrıyor, aklın bütün yapabildiğini bir anda siliveriyordu.

Aklın bu tür anılarla savaşması boşunadır; onun verebileceği en ağırbaşlı öğütler bile o anıların büyücülüğünü artırmaktan başka neye yarar ki?

Eski Japon işi vazonun devrilip kırılmasından yirmi dört saat sonra Julien dünyanın en mutsuz insanlarından biriydi.

21

Gizli nota

"Çünkü bütün bu anlattıklarımı gözümle gördüm; ben onları görürken yanılmışsam bile, size anlatırken aldatmaya kalkmadığıma güvenmelisiniz."

Yazara gelen bir mektuptan

Marki, Julien'i çağırttı; Mösyö Mole, sanki gençleşmişti, gözleri parlıyordu. Julien'e, "Sizin olağanüstü bir belleğiniz olduğunu söylüyorlar," dedi, "bakalım dedikleri gibi mi? Dört sayfa yazıyı ezberler, gidip Londra'da okuyabilir misiniz? Ama bir sözcüğü bile değişmeyecek!"

Marki, o günkü *Quotidienne* gazetesini sinirli sinirli elinde buruşturuyor, pek düşünceli olduğunu gizlemek istiyorsa da bir türlü başaramıyordu. Julien'in onu, Frilair davasının sözü edilirken bile bu kadar düşünceli gördüğü olmamıştı.

Julien, Marki'nin o keyifli, gamsız görünüşüne kanmış gibi bir tavır takınmak gerektiğini bilecek kadar bu kibarlar çevresinin törelerini öğrenmişti.

"Bu *Quotidienne* gazetesi pek eğlenceli bir şey olmasa gerek," dedi; "Marki cenapları izin verirlerse yarın sabah huzurunda baştan aşağı ezbere okurum."

"Ne? İlanları da mı?"

"Evet, bir sözcüğünü bile atlamadan."

Marki, birdenbire ciddi bir tavır takınarak, "Bunun için şerefiniz üzerine yemin eder misiniz?" dedi.

"Evet efendim, belki ancak sözümde duramama korkusu beni şaşırtabilir."

"Dün size bunu sormayı unutmuştum: Duyacaklarınızı kimseye söylemeyin, diye yemin etmenize gerek görmüyorum; ben sizi bilirim, böyle bir öneride bulunmak sizi aşağılamak olur. Ben size kefil olurum. Şimdi sizinle bir salona gideceğiz; orada on iki kişi toplanacak, siz herkesin söyleyeceğini yazacaksınız."

Sonra Marki, o her zamanki ince, alaycı edasıyla, "Merak etmeyin," dedi, "öyle karmakarışık bir konuşma olmaz, herkes birer birer söz alır, ama öyle yöntemlice sözler söylerler demiyorum. Biz orada görüşürken siz yirmi sayfa kadar yazarsınız; sonra birlikte buraya döneriz, o yirmi sayfayı dörde indiririz. Yarın sabah siz bana bütün *Quotidienne* gazetesini değil, o dört sayfayı ezbere okursunuz. Sonra da hemen yola çıkacaksınız; yalnızca gönül eğlendirmek için yola çıkmış bir delikanlı izlenimi bırakmanız gerek. Amacınız, işi kimseye belli etmemek olacak. Büyükten bir zatın yanına varacaksınız. İşte orada daha ustaca davranmak gerek. O zatın çevresindekileri aldatmaya çalışacaksınız; çünkü yazıcıları arasında, uşakları arasında düşmanlarımızdan para alanlar vardır; onlar, bizim göndereceğimiz adamları kollar, ağızlarından söz kapmak isterler.

Size şöyle anlamsız bir tavsiye mektubu vereceğiz.

Ekselansları size bakınca siz cebinizden benim saatimi, şu saati çıkarırsınız; bunu, yol dönüşü geri almak üzere size vereceğim. Şimdiden alın, işin bu kısmı bitsin; bana da kendi saatinizi verin.

Ezberleyeceğiniz o dört sayfayı Dük cenapları dinleyip kendi eliyle yazmak lütfunda bulunacak.

O iş bittikten sonra, ama dikkat edin, önce değil, kendisi sorarsa, bugün hazır bulunacağınız toplantıda konuşulanları anlatabilirsiniz.

Sizin yolda sıkılmanızın önüne geçecek bir şey daha var: Paris ile elçinin konağı arasında, Rahip Sorel'e ateş etmeyi görev bilecek çok kimseler bulunur. Böyle bir şey olursa göreviniz biter, ama bizim işimiz de pek gecikir; çünkü dostum, sizin öldüğünüzü nereden öğrenebiliriz? Bize bunu kendiniz bildirecek kadar himmet edemezsiniz ya!"

Marki, ciddi bir tavırla devam etti:

"Siz hemen gidip kendinize bir kat giysi alın. İki yıl önceki modaya göre giyinin. Bu akşam şöyle üstünüze başınıza özenmez gibi bir görünümünüz olmalı. Buna şaşıyor musunuz? Kimseye güvenimiz yoktur, anlarsınız. Evet, dostum, düşüncelerini dinleyeceğiniz o pek saygıdeğer kimselerden biri vardır ki, sizi ihbar ederse hiç şaşmam; onun göndereceği haber üzerine, örneğin yemek yemek üzere gireceğiniz bir handa size afyon yutturabilirler."

Julien, "Otuz fersahtan daha çoğunu göze alıp dolaşık bir yoldan gitmek daha iyi olur," dedi. "Yanılmıyorsam Roma'ya gideceğim..."

Marki, hoşlanmadığını gösteren kibirli bir tavır takındı; Julien Bray-le-Haut'daki törenlerden beri onu hiç böyle görmemişti.

"Orasını ben ne zaman söylersem o zaman öğrenirsiniz. Ben, bana soru sorulmasını sevmem."

Julien, telaşla, "Bir şey sormak istemedim, Mösyö," dedi, "yemin ederim ki Mösyö, içimden düşünüyordum, dikkat etmemiş, hızlı söylemiştim; kendimce en güvenli yolu bulmak istiyordum."

"O halde aklınız pek uzaklara gitmiş. Unutmayın ki bir elçi, hele sizin yaşınızda olursa, hiçbir zaman zorla

söz kapmaya kalkışmamalıdır."

Julien pek içerlemişti, ama haksızdı. Onurunu korumak için bir özür arıyor, bulamıyordu. Mösyö Mole ekledi:

"İnsan yersiz bir iş yaptı mı, hemen işe duygularını karıştırmaya yeltenir."

Bir saat sonra Julien, Marki'nin kapısı önündeydi. Tam bir uşak görünümündeydi. Arkasında eski püskü giysiler, boynunda beyazlığı çoktan kaybolmuş bir boyunbağı vardı; bundan başka da ukalaca bir tavır takınmıştı.

Marki onu görünce kahkahayı salıverdi; Julien'in suçu işte o zaman bütün bütün bağışlandı.

Mösyö Mole, içinden, "Bu delikanlı da bana hainlik ederse artık kime güven olur ki?" diye düşünüyordu. "Ama insan bir işe kalkışınca da, güvenilecek bir adamı bulunmalı. Oğlumun, yaradılış bakımından kendine uygun parlak dostlarının yüz bin kişiye bedel yiğitlikleri, bağlılıkları var; çarpışmak gerekince kralları uğruna canlarını esirgemezler, her şeyi bilirler... Ancak bize şimdi gerekeni bilmezler. Onların içinde dört sayfa yazıyı ezberleyecek, sonra da izini belli etmeden yüz fersah yol gidecek adamı istediğin kadar ara, bak bulabilir misin? Norbert de ataları gibi ölümden kaçmaz, ama böylesine bir erdem acemi bir erde de bulunur."

Marki derin derin düşüncelere daldı, içini çekerek, "Ölümden yılmamak," dedi, "bakalım şu Sorel'in elinden o da gelecek mi?" Sonra canını sıkan bir düşünceyi savmak ister gibi, "Araba bekliyor, haydi binelim," dedi.

Julien, "Mösyö," dedi, "bu giysinin eksikleri düzeltilirken ben de bugünkü *Quotidienne*'nin birinci sayfasını ezberleyiverdim."

Marki gazeteyi açtı, Julien tek sözcüğünde bile yanılmadan ezbere okuyuverdi.

O akşam diplomatlığı pek üstünde olan Marki, için-

den, "Güzel!" dedi, "delikanlım, sen okuyadur, bununla oyalanır, geçtiğimiz sokakları görmezsin!"

Görünüşü oldukça sıkıntılı, duvarlarının bir kısmı oymalı ahşap, bir kısmı yeşil kadife örtülü büyük bir salona girdiler. Salonun ortasında yüzü asık bir odacı, uzun bir sofrayı yerleştiriyordu; sonra üzerine, kim bilir hangi bakandan artakalmış, her yeri mürekkep lekesi içinde koca bir yeşil örtü yayarak o yemek sofrasını bir çalışma masası haline getirdi.

Ev sahibi iriyarı bir adamdı, adı hiç söylenmedi; Julien onun yüzünü de, yüzündeki görünümü de, yediği yemeği öğütmekte olan bir adamın yüzü ile görünümüne benzetti.

Marki'nin bir işareti üzerine Julien masanın ta en ucuna oturmuş, oradan kımıldamamıştı. Ne yapacağını, nasıl duracağını bilmediği için durmadan kalem yontuyordu. Gözünün ucuyla saydı, yedi kişi vardı; ama Julien hepsini ancak arkadan görebiliyordu. Dikkat etti, ikisi Mösyö Mole ile eşit gibi konuşuyor, ötekiler az çok saygılı bir tavır takınıyorlardı.

Bir kişi daha geldi; uşak önden girip haber vermemişti. Julien içinden, "Tuhaf şey!" dedi, "Bu salonda gelenleri haber vermek âdeti yok mu? Acaba bu önlem de benim şerefime mi?" Yeni geleni karşılamak için herkes ayağa kalktı. Onun göğsünde de, önceden gelenlerin üçünde bulunan son derece yüksek nişan vardı. Herkes oldukça yavaş sesle konuşuyordu. Yeni gelen hakkında bir izlenim edinmek isteyen Julien, ancak yüzünden, duruşundan, biçiminden bir anlam çıkarmak zorunda kaldı. O adam kısa boylu, tıknaz, al yanaklıydı; parlayan gözlerinde, bir yabandomuzunun kötü bakışlarından başka hiçbir şey okunamıyordu.

Ondan hemen sonra içeriye büsbütün başka bir adam girdi; Julien artık ona bakmaz oldu. Bu gelen, uzun

boylu, oldukça zayıf, üç-dört yelek birden giymiş bir adamdı. Okşayıcı bir bakışı, ölçülü davranışları vardı.

Julien, içinden, "Tıpkı Besançon'daki ihtiyar piskoposa benziyor," dedi. O adam hiç kuşkusuz, kilise adamlarındandı; herhalde elli, elli beşin üstünde değildi. Halinde, davranışlarında son derece babacan bir şefkat görülüyordu.

Genç Agde Piskoposu da geldi; salonda bulunanları süzerken gözü Julien'e ilişince pek şaştı. Bray-le-Haut' daki ayinden beri onunla konuşmamıştı. Julien onun şaşkın bakışlarından sıkıldı, kızdı da. İçinden, "Nedir yani," dedi, "tanıdığım biriyle karşılaşınca hep böyle açık mı vereceğim? Hiç görmemiş olduğum bu büyük adamlar karşısında hiçbir yadırgama duymadım, ama bu genç piskoposu görünce başımdan aşağı sanki buzlu sular boşandı. Doğrusu ben tuhaf, çok mutsuz bir adamım!"

Oldukça esmer, kısa boylu bir adam daha geldi; kapıdan gözükür gözükmez söze başladı; yüzü sapsarı, davranışları deliceydi. Bu aman bilmez geveze, içeri girince salondakiler, onu dinleme sıkıntısından kurtulmak için olacak, kısım kısım ayrıldılar.

Ocaktan uzaklaşıldıkça masanın ucuna, yani Julien'in oturduğu yere yaklaşılıyordu. Julien'in kendine uygun bir durum bulması gitgide güçleşiyordu; çünkü ne kadar çabalasa da, konuşulanları duymaması olanaksızdı; ne kadar deneysiz olsa da, o uluorta konuşulan şeylerin önemini anlıyordu. Oysa gözünün önündeki bu önemli kişiler, konuştukları şeylerin gizli kalmasını kim bilir ne kadar isterlerdi!

Julien'in o vakte kadar ağır ağır kaz tüyünün ucunu yontup yazmak için uygun hale getiriyordu. Kaz tüyleri yirmiyi bulmuştu; biraz sonra o yol da kapanacaktı. Mösyö Mole'ün gözünün içine bakıp ondan bir buyruk bekliyordu, ama Marki onu çoktan unutmuştu.

Julien bir yandan kalem yontup, bir yandan içinden söyleniyordu: "Benim bu yaptığım gülünç bir iş, ama bu kadar bayağı suratlı, başkalarının buyruğuyla ya da kendi istekleriyle bu kadar büyük işler yükümlenmiş adamlar, elbette çabuk kuşkulanan kimselerdir. Bakışlarıma, sorar, anlamak ister gibi bir hal vermekten kurtulamıyorum ki! Bu saygısızlık onlara aykırı gelir. Gözlerimi büsbütün öne eğsem o zaman da sözlerini dinliyormuşum gibi olacak."

Sıkıntısı son dereceyi bulmuştu; o salonda çok garip şeyler duyuyordu.

22

Tartışma

"Cumhuriyet – bugün topluluğun iyiliği uğruna her şeyini verecek adam bir ise; niteliklerinden, benliklerinden başka bir şey düşünmeyenler binlerce. İnsan, Paris'te erdemli diye değil, arabası var diye saygı görür."

NAPOLÉON, *Mémorial*

Uşak içeriye atılırcasına girip haber verdi:

"Sayın Dük..."

Dük girerken, uşağa, "Susun!" dedi. "Ne budalaymışsınız siz!" Hem bu sözü öyle güzel, öyle haşmetle söyledi ki, Julien, istemeye istemeye, o adamın bütün bilgisinin bir uşağa kızabilmek olduğunu aklından geçirdi. Gözlerini bir kaldırdı, ama hemen indirdi. Yeni gelenin önemini o kadar iyi kavramıştı ki böyle gözlerini kaldırıp bakmasının bir saygısızlık olmasından korktu.

Bu Dük, ellilik bir adamdı, züppece giyinmişti, yaylanarak yürüyordu. Kafası dar, burnu kocamandı, yüzü öne doğru fırlamıştı; bir insanın, onunkinden daha soylu, daha anlamsız bir görünümü olması oldukça zor işlerdendi. Onun gelmesiyle oturum hemen açıldı.

Yüzleri inceden inceye okumaya dalmış olan Julien, birdenbire Mösyö Mole'ün sesiyle kendine geldi. Marki,

"Size Rahip Sorel'i tanıtayım," diyordu, "şaşılası bir belleği var; ben kendisine onurlu bir görev verileceğini söyleyeli daha bir saat oldu; belleğinin gücünü kanıtlamak için bu bir saat içinde *Quotidienne*'in birinci sayfasını ezberleyiverdi."

Ev sahibi, "Ha! Şu N... zavallısının dış haberleri," dedi.

Sonra can atarcasına bir tavırla gazeteyi aldı, önemli gözükmek isterken gülünçleşen bir tavırla, Julien'e bakarak, "Buyurun, Mösyö," dedi.

Odayı derin bir sessizlik kapladı, bütün gözler Julien'e dikilmişti; o kadar iyi ezberlemişti ki yirmi satır okudu okumadı, Dük, "Yeter," dedi.

Kısa boylu, yabandomuzu bakışlı adam oturdu. Onun bu toplantıya başkanlık edeceği belliydi, çünkü oturur oturmaz Julien, tüy kalem ve kâğıt da alarak yerleşti. Yeşil örtülü masanın başında toplanan on iki kişiyi bir süzdü. Dük, "Mösyö Sorel," dedi, "siz içeri odaya gidin, sizi çağırırlar."

Ev sahibi pek işkilli bir hale girdi; yanındakine yavaşça, "Panjurlar kapalı değil," dedi, sonra Julien'e dönüp alık alık, "pencereden bakmasanız da olur!" diye bağırdı.

Julien içinden, "Anlaşıldı," dedi, "bu adamlar yasadışı siyasal bir iş yapıyorlar, ben de aralarına düştüm; çok şükür bu toplantı, insanı Grève Alanı'na sürükleyecek türden değil. Bir tehlike olsa bile Marki bana az mı iyilik etti? Onun yüzünden daha çoğunu da göze alsam, çok mu? Deliliklerimin bir gün onun başına açacağı derdi, böyle bir şeyle onarabilirsem; daha ne isterim?"

Bir yandan çılgınlıklarını mutsuzluğunu düşünüyor, bir yandan da bulunduğu yere, bir daha unutmamak üzere dikkatli dikkatli bakıyordu. Marki'nin, uşağa sokağın adını söylemediğini, hem o zamana kadar hiç âdeti değilken o gün bir kira arabasına bindiğini ancak o zaman hatırladı.

Julien, uzun süre düşünceleriyle yalnız bırakıldı. Geniş bir sırma kordonla süslenmiş kırmızı kadifeler asılı bir kabul salonundaydı. Konsolun üzerinde fildişi bir haç, ocağın üzerinde de Mösyö de Maistre'in sırtı yaldızlı, çok güzel ciltlenmiş *du Pape*'ı duruyordu. Julien, dinliyor gibi gözükmemek için kitabı açtı. İçerki odada ara sıra çok yüksek sesle konuşulduğu oluyordu. Sonunda kapı açıldı, Julien'i çağırdılar.

Başkan, "Unutmayın ki, beyler," diyordu, "bu andan sonra biz ... Dükü'nün huzurunda konuşuyoruz."

Sonra Julien'i göstererek ekledi:

"Mösyö Sorel genç bir rahiptir, o da bizim kutsal davamıza candan gönülden bağlıdır, şaşılacak derecede güçlü belleğiyle, burada söylenecek en küçük şeyleri bile Dük'e kolaylıkla anlatabilecektir."

Arkasına iki-üç yelek giymiş, babacan bir tavır takınmış birini işaret ederek, "Söz Mösyö'nündür," dedi.

Julien, içinden, "yelekli Mösyö'nün adı söylense daha iyi olurdu," diye düşündü. Hemen tüy kaleme sarıldı, bir süre yazdı.

(Yazar, buraya bir sayfa dolusu nokta koymayı daha doğru buluyordu. Ancak kitabı basan, böyle bir sayfa dolusu noktanın tatsız olacağını, hikâye türünden yazılar için de tatsızlığın ölüm demek olduğunu ileri sürdü.

Bunun üzerine yazar, "Siyaset, edebiyatın boynuna takılmış bir taştır, altı ay geçmez, onu batırıverir," dedi. "Hayalin yarattığı şeyler arasında siyaset sözü açmak, bir konser ortasında tabanca patlatmaya benzer. O ses yırtıcı bir sestir, ama gücü yoktur. Başka hiçbir aletin sesine uymaz. Siyaset sözü, okurların yarısını öldüresiye gücendirir; sabahleyin gazete okuyunca büyük ilgi gösteren öteki yarısını ise sıkar..."

Kitabı basan ise buna karşılık olarak, "Romanımızdaki kişiler siyaset sözü etmezse 1830 yılı Fransızların-

dan değildir," dedi, "o halde sizin kitabınız da, ileri sürdüğünüz gibi bir ayna olmaz...")

Julien'in yazdığı tutanak yirmi altı sayfa tuttu, bu özet, pek soluk bir şey oldu; çünkü, her zamanki gibi, çirkin ve anlamsız kaçan bütün o aşırılıkları, saçmalıkları atmak gerekir. (*Gazette des Tribunaux*'ya bakınız.)

Kat kat yelekli, babacan bakışlı adam (belki bir piskopostu) bazen gülümsüyordu; o zaman, boyuna kıpırdanan kapaklarla çevrelenmiş gözlerinde garip bir parıldama beliriyor, her zamankinden daha az bir kararsızlık gözüküyordu. Dük'ün huzurunda (Julien içinden, "Ama bu Dük de kim?" diyordu) herkesten önce bu beyefendinin söz alması, görünüşe göre, kanıları anlatıp bir savcılık görevi görmek içindi; Julien onu dinlerken, savcıların çoğu gibi bu da bir türlü kararsızlıktan kurtulamıyor, sözlerinden bir yargıya bağlanacak sonuçlar çıkaramıyor, diye düşündü. Tartışma başladıktan sonra Dük bu kusuru adamcağızın yüzüne vuracak kadar ileri gitti.

İnsanın değeri hakkında hoşgörülü düşünceler ileri sürdükten sonra, o kat kat yelekli adam, "Bir büyük adamın, ölmez Pitt'in yönettiği soylu İngiltere, devrime karşı durmak için kırk milyar frank harcadı. Kurulumuz, acıklı bir konuda düşündüklerimi açıkça söylememe izin verirse, diyeceğim ki, İngiltere, Bonaparte gibi bir adama karşı koymak için, üstelik bir yığın iyi niyetten başka bir şey de yoksa, onunla ancak kişisel çabalarla başa çıkabileceğini pek anlayamıyor demektir."

Ev sahibi, kaygılı bir tavırla, "Gene mi öldürmenin övgüsü!" dedi.

Başkan öfkeyle, "Tanrı aşkına bu duygusal ahlak derslerini bırakın!" diye bağırdı. O yabandomuzu gözlerinde amansız bir parıltı belirmişti. Kat kat yelekli adama dönüp, "Devam edin," dedi. Başkan'ın yanakları da, alnı da kıpkırmızı olmuştu.

Beriki, konuşmasını sürdürdü:

"Soylu İngiltere bugün ezilmiş bir durumdadır," dedi. "Çünkü her İngiliz, ekmeği için vereceği paradan önce, Jakobenlere karşı harcanan kırk milyar frangın faizini ödüyor. İngiltere'nin artık Pitt'i de yok..."

Asker olduğu pek belli biri, önemli önemli, "Pitt'i yoksa Wellington'u var," dedi.

Başkan, "Rica ederim susun, beyler!" diye bağırdı. "Biz tartışmamızı sürdüreceksek, Mösyö Sorel'i içeri çağırmamıza gerek yoktu."

Dük, Napoléon'un eski generallerinden biri olan, o söz kesen adama öfkeli öfkeli bakarak, "Bayın çok ilginç düşünceleri olduğunu hep biliriz," dedi.

Julien, bu sözde, kişisel bir şeye aşağılayıcı bir anıştırma olduğunu gördü. Herkes gülümsedi; dönek general öfkesinden çatlayacak gibi olmuştu.

Kanılarını özetleyen, dinleyenlere doğruyu kabul ettirebilmekten umudunu kesmiş, cesareti kırılmış bir adam tavrıyla, "Artık Pitt yok, beyler," dedi. "İngiltere'de yeni bir Pitt çıksa bile bir ulusu aynı çarelerle iki kere aldatmak olanaksızdır."

Az önce söz kesen asker, bu kez de, "İyi ya, bundan böyle zafer kazanmış bir generalin, bir Bonaparte'ın Fransa'da yeniden ortaya çıkması da bu yüzden olanaksızdır," dedi.

Bu kez başkan da, Dük de, generale çıkışamadılar. Oysa ikisinin de gözlerinde bu istek okunuyordu. İkisi de bakışlarını öne eğdiler. Dük, herkese duyuracak bir biçimde içini çekmekle yetindi.

Ama söz sahibinin artık kafası kızmıştı; güler yüzlü inceliği de, Julien'in ilk bakışta yaradılışı gereği sandığı o ölçülü konuşmayı da bir yana bırakıp ateşle, "Sözümü bitirmem için pek acele ediliyor," dedi, "uzunluğu ne olursa olsun, kimsenin kulaklarını şişirmemek için ne ka-

dar çaba harcadığımı hesaba katmıyorsunuz. Peki, beyler, kısa keseceğim.

Sözlerimi sakınmadan söylüyorum: İngiltere'nin, haklı davası uğruna harcanacak meteliği bile yok. Pitt, mezarından dirilip çıksa, bütün bilgeliğini de ortaya koysa, gene İngiltere'nin küçük mal sahiplerini kandıramaz; çünkü onlar, o çabucak biten Waterloo Savaşı'nın bile tam bir milyar franga mal olduğunu biliyorlar."

Gitgide coşuyordu:

"Mademki açıkça konuşmamı istiyorsunuz, size söyleyeyim: "Kendinize, kendinizden başka yardımcı aramayın", çünkü İngiltere para vermeyince de, gerçi cesareti olan, ama zaten yoksul bir durumda bulunan Avusturya, Rusya ve Prusya, Fransa uğruna belki bir-iki savaşa girerler, ama işte o kadar.

Jakobenlerin toplayacağı askerlerin birinci savaşta yenileceği umulabilir, belki ikincide yenilirler, ama üçüncüde, (isterseniz önyargılarınıza kapılıp bana devrimci damgasını vurun) karşınıza 1792'nin silah başına çağrılı vermiş köylüleri değil, 1794 askerleri çıkar."

Bu kez bir değil, üç-dört yerden aykırı sesler yükseldi, konuşanın sözünü kestiler.

Başkan, Julien'e dönüp, "Mösyö," dedi, "siz gene içeri odaya gidin de yazdığınız kadarını temize çekin."

Her zamanki düşüncelerinin konusu olan olasılıklardan söz açıldığı bir sırada, böyle dışarı çıkmak Julien'in pek canını sıktı. İçinden,"Kendileriyle alay ederim diye korkuyorlar," dedi.

Yeniden içeri çağrıldığında Mösyö Mole, kendisini çok iyi tanıyan Julien'in bile yadırgadığı güldürücü bir tavırla, "... evet beyler," diyordu. "Şu söz sanki tam bu zavallı halk için söylenmiş: Tanrı mı, masa mı, yoksa leğen mi olacak?"

"Tanrı olacak," diyor masal yazarı[1]. Bu soylu, derin söz de, sanki sizin için söylenmiş beyler. Kendi kendinize uğraşın; böylece, bizim soylu Fransamız, atalarımızın kurduğu, bizim de, XVI. Louis'nin ölümünden önce gözümüzle gördüğümüz durumuyla, yeniden doğacaktır.

"İngiltere de, hiç olmazsa onun soylu lordları da, o kötü bayağı Jakobenlikten bizim kadar tiksinirler; İngiliz altını olmayınca ne Avusturya, ne Rusya, ne de Prusya, ancak iki-üç savaşa girişebilir. Bu da, ülkenin tıpkı 1817'de Mösyö Richelieu'nün budalaca çarçur ettiği gibi, mutlu bir işgal altına girmesine yeter mi? Bence yetmez."

Bunun üzerine gene aykırı bir ses yükseldiyse de, herkesin "sus" demesiyle bu ses boğulup duyulmadı. Bu kez de söz kesmeye kalkan gene Napoléon'un eski generaliydi; bu adam birinci rütbe nişan almak hevesinde olduğundan, kesinlikle gizli notada bir payı bulunmasını istiyordu.

Gürültü kesildikten sonra Mösyö Mole, yine aynı şeyi söyledi:

"Bence yetmez."

"Bence" derken, Julien'in pek hoşuna giden bir küstahlığı vardı. Julien, kalemini Marki'nin konuşma hızında işleterek, "Güzel doğrusu!" dedi. "Mösyö Mole, yerinde söylenmiş bir sözle, bu dönek generalin yirmi savaşını hiçe indiriyor."

Marki, sözlerini tarta tarta sürdürdü konuşmasını:

"Biz yeni bir askeri işgali, yalnız dışarıdan bekleyemeyiz. *Globe* gazetesinde kundakçı yazılar yazan gençlerden üç-dört bin subay çıkar bunlar arasında, bir Kléber, bir Hoche, bir Jourdan, bir Pichegru bulunabilir, ama niyetleri bilmem onlarınki gibi iyi olur mu?"

1. La Fontaine. (Ç.N.)

Başkan, "Biz onun ününü, şanını yükseltemedik," dedi, "onu ölmez bir ad olarak yaşatmalıydık."

Mösyö Mole konuşmasını sürdürdü:

"Fransa'da iki parti bulunmalı, ama bu yalnızca bir ad olarak kalmamalı; birbirinden iyice ayrı, ne istedikleri iyice belli iki parti. Kimi ezmek gerektiğini bilelim. Bir yanda gazeteciler, seçmenler, kısacası halkın düşüncesi, duygusu; gençlerle onlara hayran olan her şey. Gençler boş sözlerinin yankılarıyla kendilerinden geçedursun, bizim onlara karşı yadsınamaz bir üstünlüğümüz var; bütçeyi biz öğütüyoruz."

Gene sözünü kesen biri oldu. Mösyö Mole, o adama dönüp insanı hayran eden bir kendini beğenmişlik içinde, "Siz, Mösyö," dedi, "sözcüğü ağır buldunuzsa, bütçeyi öğütmüyorsunuz diyelim, ama devlet bütçesinden kırk bin frangı, kralın ödeneğinden de seksen bin frangı göçürüyorsunuz.

Mademki beni zorluyorsunuz Mösyö, ben de örnek olarak sizi ele almaktan çekinmeyeceğim. Saint-Louis ile birlikte Haçlı Savaşı'na giden soylu atalarımız gibi, siz de, bu yüz bin franga karşı bir alay, bir bölük, ondan da vazgeçtik, cenge hazır, halk uğruna canını verecek hiç olmazsa elli kişilik bir yarım bölük asker çıkarabilmeliydiniz, değil mi? Bunun yerine komutanız altında yalnızca bir yığın uşak, bir ayaklanma olduğunda sizi de korkutacak bir sürü uşak var.

Beyler, her ilde 'sadık' beşer yüz kişilik bir kuvvet oluşturmadıkça biliniz ki taht da, din de, soyluluk da bir gün içinde yok olabilir. Sadık derken o adamlardan yalnız Fransa yiğitliğini değil, İspanyol dayanıklılığını ve sabrının da bulunmasını istiyorum.

Bu taburun yarısını bizim oğullarımız, yeğenlerimiz, kısacası gerçek soylular oluşturacak. Onların her birinin yanında, gene 1815'tekine benzer olaylar patlak

verince hemen yakasına üç renkli[1] kurdeleyi takıverecek geveze birer kent uşağı değil, Cathelineau gibi özü sözüne uyar mert birer köy delikanlısı bulunacaktır; soylu genç, ona hak yolunu öğretsin, elinden gelirse onun sütkardeşi olsun. Her birimiz, her ilde böyle beşer yüz kişilik sadık birer tabur oluşturmak için gelirimizin beşte birini gözden çıkarmalıyız. Ancak böylece yabancı bir askeri işgale güvenebilirsiniz. Yoksa elin oğlu, her ilde kendine dost beş yüz asker bulunacağından emin olmazsa, hiçbir zaman kalkıp da asker göndermez.

Başka ülkelerin kralları, kendilerine Fransa'nın kapılarını açmak için silah başına geçmeye hazır yirmi bin soylu bulunduğunu haber verirseniz sizi dinlerler. Bu pek ağır bir hizmet olmaz mı, diyeceksiniz? Beyler, kafamızı kurtarmak için başka yol yoktur. Basın özgürlüğü ile bizim soylu varlığımız arasında ölüm kalım savaşı var. Ya birer tezgâh sahibi, birer çiftçi olmayı göze alın ya da silah başına geçin. İsterseniz pısırık olun, ama kalın kafalı olmayın, gözlerinizi açın.

Jakobenlerin şarkısında olduğu gibi size 'Birliklerinizi oluşturun,'[2] diyeceğim; bunu yaparsanız bir soylu Gustave-Adolphe çıkar, krallık ilkelerinin ağır, korkulacak bir tehlikeye düşmesine üzülür, ülkesinden üç yüz fersah öte yerlere koşup, size Gustave'ın Protestan hükümdarlara ettiği iyiliği eder. İşe girişmeyip yalnızca konuşmak niyetinde misiniz? Elli yıl sonra Avrupa'da yalnız cumhurbaşkanları görür, bir tek kral bulamazsınız. Hem o dört harfle, K, R, A, L, harfleriyle birlikte rahipler, soylular da ortadan kalkar. Gelecek günleri şöyle bir göz önüne getiriyorum da, çamurlu, pis 'çoğunluğa' yal-

1. Yeni Fransa'nın devrim ve cumhuriyet bayrağındaki renkler. (Ç.N.)

2. *Formez vos bataillons*: *Marseillaise*'in (Fransız ulusal marşı) nakaratından bir parça. (Ç.N.)

taklık eden bir sürü adaydan başka bir şey göremiyorum.

Siz, Fransa'da bugün herkesçe bilinen, sevilip sayılan bir general yok, ordu yalnız krallıkla dinin çıkarlarına göre oluşturulmuştur, ordudan bütün eski alaylar çıkarıldı, oysa Prusya ve Avusturya alaylarının her birinde savaş görmüş elli küçük subay var, deyip duruyorsunuz.

Ama biliniz ki küçük burjuvalar arasında, savaşa can atan iki yüz bin delikanlı var..."

"Bu acı gerçekleri artık kesin..."

Ukalaca bir tavırla bu sözleri söyleyen ağırbaşlı adam, hiç kuşkusuz kilisenin ulularındandı; çünkü Mösyö Mole kızacağına tatlı tatlı gülümsedi; bu da Julien için büyük bir işaret oldu.

"Acı gerçekleri artık kesip sözümüzü özetleyelim. Beyler! Kangren olmuş bacağı kesilecek adamın kalkıp da cerraha, 'Bu hasta bacak, sapasağlamdır,' demesi, densizlik olur. Deyimi bağışlayın beyler, soylu ... Dükü bizim cerrahımız olacak."[1]

Julien, "Bir sır diye saklanan sözcük sonunda söylenildi, demek bu akşam ... yolunu tutacağım," diye düşündü.

1. M.J. Marsan'a göre bu soylu, Wellington Dükü'dür. (Ç.N.)

23

Rahipler, ormanlar, özgürlük

"Her varlığın ilk yasası, kendini korumak, yaşamaktır. Siz baldıran ekiyor, sonra da buğday yetişsin istiyorsunuz!"

MACHIAVELLI

O ağırbaşlı kişi, konuşmasını sürdürüyordu; konusunu iyi bildiği belliydi. Julien'in pek hoşuna giden tatlı, hem de aşırılıktan kaçan bir anlatımla şu büyük gerçekleri anlatıyordu:

1- İngiltere'nin bizim için harcayacak bir altını bile yoktur; orada artık tutumlu olmak, bir de Hume moda oldu. Koyu dindarları bile bize para vermez. Mösyö Brougham ise bizimle alay eder.

2- İngiliz parası olmayınca Avrupa krallarını bir-iki savaştan ötesine sürüklemek olanaksızdır, küçük burjuvaziye karşı da iki savaş yetmez.

3- Fransa'da silahlı bir parti kurmak gereklidir, yoksa Avrupa'nın krallık yönetimine bağlı güçleri, o iki savaşı da göze alamaz.

Size apaçık olduğu için önermeye cesaret ettiğim dördüncü nokta da şudur:

"Fransa'da rahipler sınıfının yardımı olmaksızın silahlı bir parti kurmak olanaksızdır." Size bunu cesaretle

söylüyorum beyler, çünkü kanıtlayacağım. Rahipler sınıfına her şeyi vermek gereklidir. Çünkü rahipler sınıfı, işiyle gece gündüz uğraşır, başındakiler de sınırlarımızdan üç yüz fersah ötede, fırtınalardan uzakta yüksek yetenekleri olan adamlardır..."

Ev sahibi, "Ah, Roma, Roma!" diye bağırdı.

Kardinal sözünü gururla sürdürdü, "Evet, Mösyö, Roma! Sizin gençliğinizde moda olan kimi az, kimi çok hoş şakalar, alaylar ne olursa olsun hiç çekinmeden söyleyebilirim ki 1830 yılında halka sözünü geçirebilen yalnız Roma'nın buyruğundaki rahipler sınıfıdır.

Önderlerinin gösterdiği günlerde elli bin rahip aynı sözleri yineler; askeri en sonunda gene halktan isteyecek değil misiniz? O rahiplerin sözü halkı, kibarlar çevresinin çıkardığı nükteli şiirlerden daha çok etkiler..." (Kardinal'in işi böyle kişiler üzerine dökmesi homurtulara neden oldu.)

Kardinal sesini yükselterek konuştu:

"Rahipler sınıfının dehası sizinkinden üstündür; Fransa'da silahlı bir parti kurma yolunda, bu can noktası yolunda ne yapıldıysa bizim tarafımızdan yapıldı." Kardinal bunun üzerine olaylardan örnekler verdi: "Vendée'ye seksen bin tüfeği kim gönderdi?.. vs. vs.

Rahipler sınıfına ormanları geri verilmedikçe elinden bir şey gelmez. Savaş patlar patlamaz, maliye bakanı, adamlarına emir verip papazlardan başkasına para kalmadığını söyler. Doğrusu Fransızların inancı yoktur, savaşı da severler. Savaşı açan kim olursa olsun halkın gözüne iki kat girer, çünkü savaşmak, ayaktakımının deyimiyle, Cizvitleri aç bırakmaktır; savaşmak Fransız denen kibir kumkumalarını, işlerine yabancının karışması yılgısından kurtarmaktır."

Kardinal'in sözleri beğeniliyordu.

"Mösyö de Nerval, hükümetten çekilmeli," dedi.

"Onun adı herkesi boşuna sinirlendiriyor."

Bu söz üzerine herkes yerinden kalktı, hep bir ağızdan konuşmaya başladılar. Julien, "Beni gene dışarı atacaklar!" diye düşündü, ama akıllı uslu Başkan bile Julien'in orada olduğunu unutmuştu.

Bütün gözler bir adama dikilmişti; Julien de onu görünce tanıdı. Retz Dükü'nün balosunda şöyle uzaktan gördüğü Başbakan Mösyö de Nerval.

Gazetelerin meclisten söz ederken dedikleri gibi, kargaşalık doruğuna vardı. Ancak bir çeyrek saat sonra gürültü biraz yatışmıştı.

Mösyö de Nerval, ayağa kalktı, bir havari edası takınarak garip bir sesle, "Ben size, hükümette kalıp kalmamaya aldırış etmem, diyecek değilim," dedi.

"Beyler, benim adımım, birçok ılımlıyı da bize karşı çevirdiği için, Jakobenlerin gücünü artırdığı başıma kakılıyor; ben de isteğimle çekilirim; ama Tanrı'nın ne dediğini bilen kimseler de bulunur."

Sonra Kardinal'e dik dik bakarak ekledi:

"Tanrı bana, 'Ya kafanı satır altına götürecek ya da Fransa'da krallığını yeniden kurup iki meclisi de, XI. Louis zamanında meclis ne durumda idiyse o duruma getireceksin' buyurdu; bunu, beyler, ben yapacağım."

Sustu, oturdu, salonu büyük bir sessizlik kapladı.

Julien, içinden, "İyi bir oyuncu!" dedi. İnsanları olduklarından çok akıllı sanmakla, her zaman olduğu gibi yanılıyordu. Bu kadar heyecanlı bir akşamın kavgaları, hele tartışmanın gerçekten içten olmasıyla coşan Mösyö de Nerval, yüce bir görevi olduğuna da gerçekten inanıyordu. Bu adamın büyük bir cesareti vardı, ama aklı yoktu.

Mösyö de Nerval'in "ben yapacağım" demesinden, o parlak sözünden sonra salonu kaplayan sessizlik sırasında saat biri vurdu. Julien'e saatin sesi gururlu, sanki bir ölümü haber veriyor gibi geldi. Heyecan içindeydi.

Biraz sonra tartışma gitgide artan bir sertlikle, özellikle inanılmaz bir bönlükle yeniden başladı. Öyle zamanlar oluyordu ki, Julien, "Bu adamlar beni zehirletirler. Halktan bir adamın yanında böyle şeyler nasıl söylenir?" diyordu.

Saat ikiyi çalmış, konuşma daha bitmemişti. Ev sahibi çoktan uyuyordu; Mösyö Mole, uşağı çağırıp şamdanlara yeniden mum koydurmak zorunda kaldı. Başbakan Mösyö de Nerval, saat ikiye çeyrek kala çıkıp gitmişti, ama gitmeden önce, yanındaki aynaya bakıp Julien'in yüzünü iyice gözden geçirmişti. O çıktıktan sonra herkes daha bir rahat etti.

Mumlar değiştirilirken kat kat yelekli adam, yanındakilere yavaşça, "Kim bilir bu adam krala neler söyleyecek," diyordu. "Bizim için çok gülünç şeyler uydurup geleceğimizle oynayabilir.

Doğrusu onun buraya gelebilmesi az kimsede bulunur bir kendini beğenme, daha da ötesi, küstahlıktır. Hükümete geçmeden önce gelirdi, ama başbakanlık her şeyi değiştirir, adamın bütün çıkarlarını söndürür; bunu hatırlamalıydı."

Başbakan çıkar çıkmaz Bonaparte'ın generali gözlerini kapamıştı. O sırada sağlık durumundan, yaralarından söz etti, saatine baktı, o da durmadı gitti.

Kat kat yelekli adam, "İsterseniz bahse girerim," dedi, "general, Başbakan'ın ardından koşuyor; burada bulunmuş olduğu için özür dileyecek, bizi elinde oynattığını ileri sürecek."

Yarı uyuyan uşaklar, mumları değiştirme işini bitirdikten sonra Başkan, "Beyler," dedi, "artık birbirimizi kandırmaya çalışmaktan vazgeçip bir karar verelim. Kırk sekiz saat sonra dışarıdaki dostlarımızın gözü önünde bulunacak nota metninin ne olacağını düşünelim. Bakanlardan söz edildi. Mösyö de Nerval burada değil, ar-

tık çekinmeden söyleyebiliriz, bakanlardan bize ne? Onların isteyip istememesi bizim elimizdedir."

Kardinal zarif bir gülümseyişle onayladı. Genç Agde Piskoposu, en coşkun bağnazlığın verdiği o toplanmış, kendini kısmış ateşle, "Bana öyle geliyor ki," dedi, "durumumuzu özetlemekten kolay bir şey yok."

O zamana kadar hiç sesini çıkarmamıştı; Julien'in önce tatlı, sakin gibi gördüğü bakışları, bir saat tartışmadan sonra alevlenmişti. Şimdi o genç Piskopos'un ruhu, Vezüv'ün lavları gibi taşıyordu.

"1806'dan 1814'e kadar İngiltere'nin bir tek kusuru oldu, Napoléon'a karşı doğrudan doğruya, kişisel olarak harekete geçmedi. Dük unvanları dağıttıktan, mabeyincileri atadıktan, saltanatı yeni baştan kurduktan sonra, Tanrı'nın o adama verdiği görev bitmiş demekti; artık onu kurban etmek gerekiyordu. Zalim hükümdarları ortadan kaldırmak için ne yapılması gerektiği, Tevrat'la İncil'in çok yerinde yazılıdır. (Bu arada Latince birçok alıntıya yer verdi.)

Bugün, beyler, kurban edilmesi gereken, bir adam değil, bir kenttir: Paris. Bütün Fransa Paris'e benzemeye çalışıyor. Her ilde beş yüz silahlı adam bulundurmak neye yarar? Bu tehlikeli bir girişimdir, hem de sonu gelmez. Salt Paris'e özgü olan bir işe, bütün Fransa'yı ne diye karıştırmalı? Bütün kötülüğü eden, o gazeteleri, salonlarıyla Paris'tir; kahrolsun bu yeni Babil!

Ya din, ya Paris; bunların ikisinden birini seçip onun yanını tutmak gerek. Bu felaket kralın dünyalık çıkarlarına uygundur. Paris, Bonaparte'ın zamanında, niye sesini çıkaramadı? Orasını gidip Saint-Rouch toplarına sorun."

Mösyö Mole ile Julien ancak sabahın üçünde çıkabildiler. Marki utanmış, hem de yorgundu. Julien'le ko-

nuşurken ilk olarak sesinde ricaya benzer bir eda vardı. Julien'in rastgele tanığı olduğu yardakçılıkları –Marki kendisi bu deyimi kullandı– asla kimseye söylemeyeceğine yemin etmesini istiyordu. "Uzak ülkedeki dostumuza da, bizim genç delilerin durumunu anlamak için pek ısrar ederse anlatırsınız. Devlet yıkılmış, onlara ne? Onlar birer kardinal olup Roma'ya sığınırlar. Bizi şatolarımızda, köylüler gelip boğazlar."

Julien'in yirmi altı sayfalık tutanağından Marki'nin çıkardığı gizli nota, ancak beşe çeyrek kala hazır oldu. Marki, "Yorgunluktan canım çıkıyor," dedi, "notanın sonundaki cümle düşüklüklerinden de belli ya! Ömrümde gördüğüm hiçbir işin beni bundan az hoşnut ettiği olmamıştı. Haydi, dostum, gidip birkaç saat dinlenin; sizi gelip odanızdan kaçırmalarından korkarım, onun için odanızı kendi elimle kilitleyeceğim."

Ertesi gün Marki, Julien'i, Paris'ten oldukça uzakta, çevresi ıssız bir şatoya götürdü. Orada birtakım garip insanlar vardı; Julien, "Bunlar, sanırım papaz," diye düşündü. Eline başka bir ada çıkarılmış bir pasaport verdiler. Bu pasaportta, Julien'in nereye gideceği açık açık gösterilmişti. Julien o âna kadar hangi ülkeye gönderildiğini bilmezlikten geliyordu. Arabaya yalnız bindi.

Marki'nin onun belleği hakkında hiçbir kaygısı kalmamıştı; gizli notayı Julien'den birkaç kere dinlemişti; ancak onun ele geçirilmesinden korkuyordu.

Julien salondan çıkarken, Marki dostça bir tavırla, "Aman dikkat edin," dedi, "yolda sizi görenler yalnızca keyfi için gezen, kendini beğenmiş bir adam sansınlar. Dün akşamki toplantıda kim içtendi, kim değildi, bilinmez ki!"

Yolculuk pek çabuk geçti, pek hüzünlü oldu. Julien, Marki'nin gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz gizli nota da, kendisine verilen görev de aklından çıkmıştı; ancak Ma-

thilde'den gördüğü küçümsenmeyi düşünüyordu.

Metz'den birkaç fersah öte bir köyde posta konak memuru gelip at bulamadıklarını söyledi. Saat akşamın onunu bulmuştu; pek canı sıkılan Julien yemek istedi. Kapının önünde dolaştı, böyle dolaşa dolaşa, hiç sezdirmeksizin, ahırların bulunduğu avluya girdi. Gerçekten at yoktu.

Julien, içinden, "Ama," dedi, "o adamın tuhaf bir hali vardı; terbiyesizce bakışları beni yukarıdan aşağıya süzüyordu."

Görülüyor ya! Julien kendisine söylenenlere iyice inanmaya başlamıştı. Yemeğini yedikten sonra sıvışıp gitmek niyetindeydi; hazır gelmişken ülke hakkında biraz bir şey öğrenmek için mutfağın ateşi başında ısınmaya gitti. Ünlü tenor Senyor Geronimo'yu orada bulunca bilseniz ne kadar sevindi!

Napolili şarkıcı, ocağın yanına getirttiği koltuğa yerleşmiş, yüksek sesle dert yanıyor, bir başına, çevresine doluşmuş ağzı açık yirmi Alman köylüsünden daha çok söz söylüyordu. Julien'i görünce, "Bu herifler ocağıma incir ağacı dikecek!" diye bağırdı. "Beni dinlemek için dört bir yandan koşup gelmiş yedi hükümdar beni bekliyor." Sonra anlamlı anlamlı bakarak ekledi: "Hele biz çıkıp da bir hava alalım."

Yolda yüz adım kadar ilerleyip kimsenin duymayacağına inandıktan sonra Julien'e, "Siz işin aslını biliyor musunuz?" dedi, "Posta konak memuru düzenbazın biri. Ben az önce gezerken edepsizin birinin eline bir frank sıkıştırdım. Köyün öbür ucunda bir ahır dolusu hayvan varmış, ama bir haberciyi yolundan alıkoymak istiyorlarmış."

Julien masum masum, "Ya!" dedi.

Ama işin içinde düzen olduğunu anlamak yetmezdi, gitmenin bir kolayını bulmak gerekiyordu. Geronimo ile dostu işte bunu başaramadılar. Şarkıcı sonunda, "Hele

bir sabahı bekleyelim," dedi, "bizden gocunuyorlar. Belki sizden, benden bir istedikleri vardır. Yarın sabah iyi bir yemek ısmarlarız, onu hazırlarlarken biz de gezmeye çıkıyoruz, diye kaçarız, at tutarız, bir konak yerine kadar gideriz."

Geronimo'nun da, kendisini yakalatmak isteyenlerin adamı olabileceğini düşünen Julien, "Ya eşyanız ne oluyor?" diye sordu.

Yemeği yiyip yatmaktan başka yapacak bir şey yoktu. Julien daha yeni uykuya dalmıştı ki, odasında iki kişinin pek çekinmeden konuştuklarını duyup birdenbire uyandı.

Posta konak memurunu görüp tanıdı; bu adamın elinde bir hırsız feneri vardı. Julien, arabadaki sandığını odasına çıkartmıştı, fenerin ışığı şimdi o sandığı aydınlatıyordu. Posta konak memurunun yanındaki adam, açık sandığı bildiği gibi karıştırıyordu. Julien onun yalnızca giysisinin kara, sımsıkı yenlerini görebiliyordu.

Julien, "Bir papaz giysisi," deyip yastığının altına yerleştirdiği tabancalarına el attı.

Posta konak memuru, "Uyanmasından hiç korkmayın, Papaz Efendi," dedi. "Onlara verdiğimiz şarap sizin elinizle hazırladığınız şaraptı."

"Kâğıt mağıt bulamadım," dedi Papaz. "Bir yığın çamaşır, en iyisinden esanslar, pomatlar, gereksiz daha bir sürü şey var; belli, keyfine düşkün biri. Bana kalırsa asıl haberci öbürü, şu İtalyan ağzıyla konuşan."

Herifler Julien'in yanına gidip yol giysisinin ceplerini karıştırmaya başladılar. Julien, onları hırsız diye gebertmeye pek hevesleniyordu, ama bu işin sonu çok tehlikeli olurdu. İçi titrediyse de, "Aptallığın gereği yok," dedi, "sonra bizim iş ne olur!" Ceplerini iyice taradıktan sonra Papaz, "Bu, diplomat falan değil," deyip uzaklaştı.

Çekilip gittiği de çok iyi oldu.

Julien, içinden, "Bana yatağımda dokunayım derse vay haline!" diyordu, "Pekâlâ bana hançer saplamaya kalkabilir, işte buna dayanamam."

Papaz, başını çevirdi; Julien gözlerini yarı açmış bakıyordu; bilseniz ne kadar şaşırdı. Rahip Castanéde idi bu. O iki kişi oldukça yavaş konuşmak istiyorlardı, ama Julien, onları daha ilk duyduğu zaman iki sesten birini tanır gibi olmuştu. Dünyayı en alçak, en mendebur adamlarından birinden temizlemek için can attı, ama...

"Ya bizim görev?" dedi.

Papaz'la yardakçısı çekip gittiler. Bir çeyrek saat sonra Julien yeni uyanmış gibi yatağından kalktı. Bağırdı, bütün handa uyuyanları ayağa kaldırdı.

"Aman, zehirlendim," diyordu, "bu sancılara dayanamayacağım!"

Geronimo'ya yardıma gitmek için bir bahane arıyordu. Onu, şaraba katılan afyonruhu ile yarı boğulmuş bir halde buldu.

Julien bu tür şakadan korktuğu için akşam yemeğinde, Paris'ten getirdiği çikolatadan başka bir şey yememişti. Geronimo'yu bir türlü uyandırıp yola çıkmaya razı edemedi. Şarkıcı, "Bana bütün Napoli devletini verseler gene bu anda uyuma zevkini bırakıp şuradan şuraya gitmem," diyordu.

"Ya sizi bekleyen yedi hükümdar ne olacak?"

"Bekleyedursunlar."

Julien, yalnız başına çıkıp gitti, başka bir kaza geçirmeden o büyük kişinin yanına vardı. Bütün bir gün öğleye kadar onun yanına girmek için uğraştıysa da kabul olunmadı. Çok şükür saat dörde doğru Dük, biraz hava almak gereğini duydu. Julien onun konaktan yaya olarak çıktığını görünce hiç çekinmeden yanına yaklaştı, bir sadaka dilendi. O yüce kişiyle arasında ancak iki adımlık bir uzaklık kalınca cebinden Mole Markisi'nin saatini

çıkardı, yapmacıklı haller takınarak gösterdi. Dük bakmaksızın, "Beni uzaktan izleyin," dedi.

Oradan yarım fersah ötede bir yerde Dük birdenbire küçük *Café-hauss*'a[1] girdi. Julien işte bu en aşağı cinsten hanın bir odasında, Dük'e o dört sayfayı ezberden okuma şerefine erişti. Bitirince Dük, "Baştan başlayın, ama daha yavaş," dedi.

Dük notlar aldı. "İlk konak yerine kadar yaya gidin. Eşyanızı da, arabanızı da burada bırakın. Yolunu bulup Strasbourg'a varın, ayın yirmi ikisinde de (ayın daha onuydu), saat yarımda bu *Café-hauss*'ta bulunun. Burada yarım saat daha kalın. Susun."

Julien'in bütün duyduğu söz bu oldu. Ama bu kadarı da onu hayran etmeye yetti. İçinden, "İşte iş böyle görülür," dedi, "bu büyük devlet adamı, üç gün önceki tutkulu gevezeleri duysa acaba ne derdi?"

Strasbourg'a iki günde vardı, orada yapacak hiçbir işi olmadığını düşünüyordu. Yolunu oldukça uzattı. "Rahip Castanède melunu beni tanıdıysa kolay kolay elinden kaçıracak adam değildir. Benimle alay etmek, işimi suya düşürmek onun için ne de keyifli olur!"

Bütün bir kuzey sınırı boyunca tarikatın gizli ajanlarının başkanı olan Rahip Castanède, onu çok şükür tanımamıştı. Strasbourg Cizvitleri de çok gayretkeş oldukları halde, Julien'i göz hapsine almayı akıllarına getirmediler; o, yakasında nişanının kurdelesi, arkasında mavi redingotuyla, kendini pek beğenmiş bir askere benziyordu.

1. (Fr.) Kahvehane. (Ç.N.)

24

Strasbourg

"Tutku! Sen aşkın bütün gücüne, acı çekme yeteneğine sahipsin. Senin dışında kalan, yalnızca aşkın büyüleyici hazları, yumuşak zevkleri. Onu uyurken seyrettim, 'Melek gibi güzelliğiyle, tatlı zaaflarıyla, her şeyiyle bana ait! İşte önümde yatıyor, Tanrı'nın erkeği büyülemek üzere, cömertçe yarattığı haliyle, benim boyunduruğumda,' diyemedim."

SCHILLER

Strasbourg'da sekiz gün kalmak zorunda olan Julien, askerce şan, zafer, kendini vatana kurban etme düşünceleriyle gönül avuttu. Âşık mıydı? Bilmiyordu; ancak burkulan gönlünde Mathilde'in, hayallerinin de mutluluğunun da değişmez efendisi olduğunu anlıyordu. Kara bir umutsuzluğa düşmüyorsa, bunu ancak, yaradılışındaki büyük güce borçluydu. Matmazel Mole ile ilgili olmayan herhangi bir şeyi düşünmek, kafa yormak, elinden gelmiyordu. Vaktiyle yükselme hevesi, başkaları için de koltuklarını kabartan ufak tefek başarılar, yüreğinde Madam de Rênal'in uyandırdığı duyguları avutabiliyordu. Mathilde ise ona her şeyi unutturmuştu; şimdi Julien, gelecek günlerini hayal ederken bile gene hep

onunla, Mathilde'le karşılaşıyordu.

Julien, gelecek günlerinde de, her ne iş tutarsa tutsun, başarılı olacağını ummuyordu. Verrières'deyken kendini beğenmiş, kibirli diye tanıdığımız bu delikanlı, son dereceye varmış gülünç bir alçakgönüllülüğe düşmüştü.

Daha üç gün önce Rahip Castanède'i keyifle öldürebilirdi. Strasbourg'da ise bir çocuk gelip onunla kavga çıkarmak istese, hakkın var diye çocuğa boyun eğecek bir durumdaydı. Hayatında karşılaştığı hasımları, düşmanları hatırladıkça, her işte, her zaman kendisini haksız çıkarıyordu.

Çünkü eskiden ileriyi hep parlak başarılarla bezenmiş gösteren o güçlü hayali, şimdi aman bilmez bir düşmanı olmuştu.

Yolculuk hayatının o tam yalnızlığı hayalin her şeyi karartma gücünü bir kat daha artırıyordu. Bir dost bulsa, bir hazine bulmuş gibi olacaktı. "Ama," diyordu, "yeryüzünde benim için çarpan bir yürek var mıdır ki? Bir dostum olsa bile şerefim bana ölünceye dek kimseye açılmamayı emretmiyor mu?"

Ata binmiş, mahzun mahzun Kehl yakınlarında dolaşıyordu; Kehl, Rhin Irmağı boyunca, Desaix ile Gouvion Saint-Cyr[1] yüzünden adı tarihe geçmiş küçük bir kasabadır. Bir Alman köylüsü, ona Rhin Irmağı'nın, o büyük generallerin yiğitliği yüzünden ün kazanmış adacıklarını, çaylarını, yollarını gösteriyordu. Julien atın dizginini sol eline almış, sağ eliyle de *Mémories du Maréchal Saint-Cyr*'ndaki (Mareşal Saint Cyr'in Anıları) o güzel haritayı açmış, bakıyordu. Birdenbire çevreyi çınlatan bir kahkaha duyup başını kaldırdı.

1. General Desaix ile Mareşal Gouvion Saint-Cyr; Napoléon'un komutanlarından. (Ç.N.)

Bu, birkaç ay önce Londra'da tanıştığı, kendisine kendini beğenmişliğin başlıca kurallarını öğretmiş olan Prens Korasoff'tu. O büyük hünerin yolundan şaşmayan Korasoff, Strasbourg'a daha bir saat önce varmıştı, 1796 kuşatması üzerine de bir satır yazı bile okumamış olduğu halde, Julien'e her şeyi anlatmaya başladı. Korasoff'un düştüğü koca koca yanlışları anlayacak kadar Fransızca bilen Alman köylüsü, şaşmış bakıyordu. Julien'in düşünceleri, köylününkilerden çok başkaydı; onun bakışlarında da şaşkınlık vardı ama bu, delikanlının ata binişindeki inceliğine hayranlıktan geliyordu.

İçinden, "Mutlu adam!" diyordu. "Pantolonu ne de yaraşmış! Saçları da ne ustaca kesilmiş! Ah! Ben de onun gibi zengin olsaydım, belki Mathilde, benden tiksinmez, bana kin bağlamazdı."

Korasoff, Kehl kuşatmasını anlatıp bitirdikten sonra Julien'e, "Siz Trappe Manastırı papazlarını andırıyorsunuz," dedi, "ben size Londra'da ağırbaşlı, somurtkan gözükmelisiniz, dedim ama siz aşırısına gidiyorsunuz. Böyle kederli gibi durmak iyi görülmez; içiniz sıkılıyormuş gibi durmalısınız. Kederli olunca bir eksiğiniz var, bir işe girişmişsiniz de başaramamışsınız demektir. Kederli durmak kendinizi küçük göstermek olur. İçiniz sıkılıyormuş gibi bir tavır takındınız mı, hoşunuza gitmeye boşuna uğraşmış adam, küçük düşer. Siz de hak verirsiniz ki dostum, ikisinin arasında çok büyük bir fark vardır, yanılmaya gelmez."

Julien, kendilerine ağzı açık bakakalan köylüye bir beş franklık attı. Korasoff, "İyi," dedi, "bu davranışınızda ince bir çekicilik, soylu bir aşağılama var."

Atını dörtnala sürdü. Julien, ahmakça bir hayranlığa kapılmış, ardından gidiyordu.

"Ah, ben de böyle olsaydım, Mathilde, Croisenois'yı bana yeğlemezdi." Korasoff'un gülünç davranışlarını ak-

lıyla kötü buluyor, ama gene de onlara hayran olmadığı için kendi kendini küçümsüyor, o huyların kendisinde bulunmamasını bir mutsuzluk sayıyordu. Bir insan kendinden ancak bu kadar iğrenebilir.

Strasbourg'a girerken Korasoff onu hâlâ kederli görünce, "Dostum," dedi, "sizinle arkadaşlık hiç de hoş değil, bütün paranızı mı kaybettiniz, bir oyuncu kıza gönül mü verdiniz, ne oldu?"

Ruslar, Fransız törelerine öykünmeye çalışırlar, ama hep elli yıl geriden gelirler. Onlar şimdi, XV. Louis çağını yaşamaktadırlar.[1]

Aşk üzerine edilen bu şakalar Julien'in gözlerini yaşarttı. Birdenbire, "Ben bu sevimli adama akıl danışsam sanki ne çıkar?" diye düşündü. Sonra Korasoff'a, "İyi anladınız dostum," dedi, "beni Strasbourg'da bu halde görmeniz gönlümü kaptırıp da yüz bulamadığım, baştan savulduğum içindir. Yakın bir kentte oturan oldukça güzel bir kadın, beni üç gün ateşle sevdikten sonra bıraktı gitti; böyle değişivermesi beni öldürüyor."

Prens Korasoff'a, Mathilde'in ettiklerini, huyunu, adını değiştirerek anlatmaya başladı. Korasoff, "Yeter," dedi, "size tam hekiminizi bulduğunuzu kanıtlamak için bırakın da öyküyü ben tamamlayayım, bakın iyi anlamış mıyım? O tazenin kocası oldukça zengin bir adamdır, ya da kendisi, kadın, ülkenin en soylu ailelerindendir. Herhalde övünülecek bir şeyi var."

Julien başını salladı, söz söylemeye dili varmıyordu.

Prens, "Peki, peki," dedi, "sizin için oldukça acı üç ilacım var, bunlara vakit geçirmeden başvurmalısınız: Bir; her gün gidip Madam..., adı neydi?"

"Madam de Dubois."

1. XV. Louis, 1774'te ölmüş, *Kızıl ile Kara* 1830'da yayımlandı. (Ç.N.)

Prens kahkahayı koyuverdi:

"Aman ne ad![1] Bağışlayın ama, sizin için kim bilir ne eşsiz bir addır. Madam de Dubois'yı her gün görmek gerek; hem onun karşısında öyle kederli, gücenik durmayacaksınız; yaşadığınız çağın kendine baş kural bildiği şeyi aklınızdan çıkarmayın: Herkes sizi nasıl göreceğini sanıyorsa, siz onun tam tersi durumda olmalısınız. O hanımın sizi onurlandırdığı o günlerden bir hafta önce nasıl idiyseniz, kesinlikle yine öyleymişsiniz gibi gözükün."

Julien, üzüntüyle, "Ah!" dedi, "O zamanlar ben rahattım, ona acıdığımı sanıyordum..."

"Pervane, kanadını mumda yakar," dedi Prens. "Dünya kurulalı beri bu benzetme yapılır."

Sonra konuşmasını sürdürdü:

"Öncelikle, onu her gün görmelisiniz. İki; kadına övgüler yağdırmalısınız; ama öyle âşık olmuş gibi gözükmeyeceksiniz; anlaşılıyor mu? Gizlemeye gerek yok, oynayacağınız rol çok zordur; yalancıktan iş göreceksiniz, ama tavırların yalancıktan olduğu anlaşılırsa, yandığınız gündür."

Julien kederli kederli, "O çok akıllı, bense değilim! Mahvoldum!" dedi.

"Hayır; ama siz benim sandığımdan da âşıkmışsınız. Tanrı'nın yardımıyla ya aşırı soylu ya da bol parası olan bütün kadınlar gibi, Madam de Dubois da, kendisiyle pek çok ilgili. Size bakacağına kendisine bakıyor, demek ki sizi tanımıyor. İki-üç kez sizi yararlandıracak aşk bunalımları geçirmiş diyorsunuz ya, onları da hayalini zorlayarak tatmış olmalı, sizi olduğunuz gibi değil, hayalinde yaşattığı kahraman olarak görmüştür.

1. Dubois, Fransa'da en yaygın soyadlarındandır; soyluluk gösteren *de* ile birleşmesi gerçekten çok gülünçtür. (Ç.N.)

Ama, sevgili Sorel, bunlar aşkın ilk dersleri sayılır; siz bu işin bu kadar acemisi misiniz?..

Hele gelin, şu mağazaya bir girelim. Bakın çok güzel bir siyah yaka var. Sanki Burlington Caddesi'ndeki John Anderson'un elinden çıkmış; siz hatırım için boğazınızdaki o kaba ipi atın da bunu alın."

Strasbourg'un en iyi tuhafiye dükkânından çıktıktan sonra, Prens Korasoff, "Sizin Madam de Dubois kimlerle düşer kalkar? Madam de Dubois! Aman Tanrım, ne tuhaf ad! Kızmayın dostum, gülmemek elimde değil... Şimdi siz hangi kadına kur yapacaksınız?"

"Aşırı derecede erdeme düşkün, çok varlıklı bir çorapçının kızına. Gözlerinin dünyada eşi bulunmaz, benim de hoşuma gidiyor; hiç kuşkusuz ülkenin en ileri gelen kadını. Fakat bütün bu büyüklüklerine karşılık, yanında ticaret, dükkân sözü ettiniz mi, kızarıp afallayıverir. Şu işe bakın, babası Strasbourg'un tanınmış tüccarlarındanmış."

Prens Korasoff gülerek, "Demek ki," dedi, "söz sanayiden açılınca sizin güzel hanım, sizi değil fabrikasını düşünür. Bu gülünç huy hızır gibi imdadımıza yetişecek; onun o güzel gözlerine bakıp delilik etmenizi önler. Bu işi başaracağımızdan hiç kuşkunuz olmasın."

Julien'in aklına Mareşal de Fervaques'ın karısı gelmişti. La Mole konağında sık sık görünen bu kadın, bir yabancıydı, mareşal onu ölümünden bir yıl önce almıştı. Madam de Fervaques'ın hayatta bütün amacı, bir sanayicinin kızı olduğunu unutturmaktı; Paris'te kendine bir iş edinmek için iffet, erdemlilik taslayanların başına geçmişti.

Julien, Prens Korasoff'a gönülden hayrandı; onun gülünç huylarını edinebilmek için nelere boyun eğmezdi ki. İki dost, uzun uzun konuştular; Korasoff'un ağzı kulaklarına varıyordu: Kendini hiçbir Fransız'a bu kadar

uzun süre dinletebildiği olmamıştı. Pek sevinmiş, içinden, "Hele şükür," diyordu, "hocalarıma ders verecek, onlara bu dersleri dinletecek duruma gelmişim."

Julien'e belki onuncu kez söyledi:

"Anlaşıldı ya! Madam de Dubois'nın yanında, Strasbourglu çorap tüccarının güzel kızıyla konuşurken bir parçacık olsun ateşli bir sevgi gösterilmeyecek. Mektuplarınızda ise tersine yakıcı bir aşk bulunmalı. Özenile bezenile yazılı bir aşk mektubu bulmak, iffet taşıyan bir kız için zevklerin en büyüğüdür; bir an oyunu bırakıp dinlenmiş olur, gönlünü dinlemeye cesaret eder; günde iki mektup yazarsınız."

Julien, kolu kanadı kırılmış, "Bunu hiç, hiç yapamam," diyordu; "üç tane süslü püslü cümleyle bir mektup yazmaya kalkmaktansa, havana konup dövülmeye razıyım; ben canlı bir cenazeyim dostum, artık benden bir şey beklemeyin. Bırakın, ben yolun kenarında ölüp gideyim."

"Size süslü püslü cümleler yazın diyen oldu mu? Benim yol çantamda elyazısıyla belki altı cilt tutan aşk mektubu var. Her türlü huyda kadın için mektup bulunur. Kalisky, Richmond Terrace'ta hani Londra'dan üç fersah ötedeki kasabada, bütün İngiltere'nin en güzel Quaker[1] kızına sevgi sözü etmemiş mi?"

Julien sabahın saat ikisinde dostundan ayrılırken, üzüntüsü azalmıştı.

Ertesi gün Prens Korasoff, bir yazıcı getirtti; iki gün sonra da Julien'e güzel kızların en yamanına, ne sıkıcı iffet taslayanına gönderilebilecek elli üç tane mektup verdi. Julien'e, "Bu mektuplar elli dört tane değil, çünkü Ka-

1. XVII. yüzyıl ortalarında İngiltere'de ve Amerikan kolonilerinde ortaya çıkan ve Tanrı'yı doğrudan içsel bir deneyimle kavramayı vurgulayan Hıristiyan grubu. (Y.N.)

lisky istediğine erememiş, kovulmuştur," dedi; "ama çorapçının kızından kötü davranış görürseniz size ne? Siz ancak Madam de Dubois'yı etkilesin diye uğraşacaksınız."

Her gün ata biniyorlardı: Prens Korasoff, Julien için çıldırıyordu. Ona birdenbire duyduğu bu dostluğu göstermek için ne yapacağını bilmiyordu; o kadar ki Moskova'nın en zengin kızlarından birini, amcasının kızını, ona vermeye kalktı.

"Evlendikten sonra da, bir yandan ben kayırırım, bir yanda şu göğsünüzdeki nişanın yardımı olur, iki yıla kalmaz albaylığa kadar yükselirsiniz."

"Ama ben Légion d'honneur nişanını Napoléon'dan almadım ki! Bende nişanın o kadar değerlisi ne gezer!"

"Zararı yok, nişanı icat eden Napoléon ya, yetişir. Avrupa'da nişanların en değerlisi gene budur; öbürleri bunun yanında hiç kalır."

Julien, az kaldı peki diyecekti, ama görevi onu, o büyük kişinin yanına çağırıyordu, Korasoff'tan ayrılırken mektup yazacağına söz verdi. Götürdüğü gizli notanın yanıtını alıp hemen Paris'in yolunu tuttu. Prens Korasoff'tan ayrılıp yalnız kalalı daha iki gün geçmemişti ki Fransa'dan, Mathilde'den uzaklaşmak ona dünyanın en büyük işkencesi gibi gözükmeye başladı:

"Korasoff'un önerdiği milyonlarla evlenmeyeceğim, ama onun verdiği öğütleri tutacağım.

O bilmez mi? Kadın, kız avlamayı o bilmeyecek de kim bilecek? On beş yıldan beri işi gücü bu; şimdi otuzunda. Bu işe on beşinde başlamış. Doğrusu zeki değil denemez; ince adam, dikkatli, kurnaz adam; o yaradılışta bir adamın coşkunluğa, şiire kapılmasına olanak yoktur, kadın tellalı. Daha iyi ya, aldanmıyor demek.

Dediğini dinlemeli, Madam de Fervaques'a tatlı sözler söylemeli.

Belki biraz içim sıkılır ama, onun o güzel gözlerine

bakarım. O gözler beni dünyada en çok sevmiş olan gözlere ne kadar da benziyor!

Fransız değil; onun huyunu suyunu da bir incelemiş oluruz.

Deli gibiyim, sanki suya batmış boğuluyorum; böyle zamanlarda burnumun dikine iş görmek olmaz; bir dostun öğütlerine kulak vermeli."

25

Erdeme bu düşer!

"Ama ben o zevki bu kadar sakınarak, bu kadar
çaba göstererek tattıktan sonra
artık o benim için bir zevk olamaz ki!"

LOPE DE VEGA

Julien, Paris'e dönüp de Mole Markisi'nin çalışma odasından çıkar çıkmaz (aldığı yanıtlar Marki'yi pek şaşırtmıştı), hemen Kont Altamira'ya koştu. Bu yakışıklı yabancının ölüm cezası hükmü giymiş olmak üstünlüğünden başka pek ağırbaşlı, son derece dindar olmak gibi mutlu huyları da vardı, Kont bu iki erdemi hele oldukça soylu olması yüzünden, Madam de Fervaques'ın en çok saydığı, en sık görüştüğü adamlardan biriydi.

Julien, ciddi bir eda ile Altamira'ya, Mareşal'in karısına vurulduğunu açıkladı. Altamira, "Namusuna, iffetine söz yok," dedi Kont. "Çok temiz, çok namusludur, ama biraz Cizvit kafalıdır. Tumturaklı sözleri de sever. Bazı günler oluyor, kullandığı sözcüğü anladığım halde, bütün cümleden bir anlam çıkaramıyorum. Onu dinlerken Fransızcayı, söyledikleri kadar iyi bilmemem olasılığı aklıma geliyor. Onunla tanışmak, adınızın ağızlarda dolaşmasına neden olur; kibarlar çevresinde saygınlığınız artar... Haydi

bir yol gidip Bustos'u görelim," dedi. Kont da bir zamanlar Madam de Fervaques'ın arkasına düşmüştü.

Don Diego Bustos, yazıhanesinde davacı dinleyen bir avukat gibi, hiç sesini çıkarmadan işi uzun uzun anlattırdı. Bustos, keşiş suratlı, kara bıyıklı, eşi benzeri olmayan, ağırbaşlı bir adamdı; iyi de bir *carbonaro*[1] idi. Sonunda Julien'e, "Anlıyorum," dedi, "Madam de Fervaques'ın şimdiye kadar dostu oldu mu, olmadı mı? Amacınıza erişmeyi umut edebilir misiniz? Bunları öğrenmek istiyorsunuz. Bana sorarsanız ben o işi başaramadım. Artık onun için gönlümde heves kalmadı da şimdi şöyle düşünüyorum; oldukça huysuzdur, hem örneğini birazdan anlatacağım, oldukça da kin tutar.

Hani, dâhilerde görülen güçlü bir karakter vardır, her işe sanki bir tutku cilası vurur; o kadının karakteri böyle değildir. Tersine, onun, o az bulunur güzelliği, tazeliği, diriliği, Felemenkliler gibi soğukkanlı, sakin olmasından gelir."

İspanyol'un böyle ağır ağır konuşması, hiç istifini bozmaması, Julien'in sinirine dokunuyordu; ara sıra ağzından birer ikişer hecelik sözcükler kaçırdığı da oldu.

Don Diego Bustos, gururla, "Dediklerimi dinliyor musunuz, yoksa susayım mı?" dedi.

Julien, "Bağışlayın, *furia Francese*,[2] dinliyorum," dedi.

"Madam de Fervaques, söylediğim gibi, pek kin güder; hiç görmediği birtakım avukatları, Collé gibi şarkılar yazan yoksul yazar takımını acımasızca cezalandırmak ister. Collé'yi bilirsiniz, hani bir şarkısı var:

1. XIX. yüzyılın başlangıcında İtalya'da generallerin kurduğu gizli bir derneğin adı. Amaçları İtalyan birliğini kurmaktı. (Ç.N.)

2. (Fr.) Fransız sabırsızlığı. (Ç.N.)

J'ai la marotte
D'aimer Marote, etc.[1]

Julien, o şarkıyı baştan aşağı dinlemek zorunda kaldı. Fransızca şarkı söylemek, İspanyol'u pek keyiflendiriyordu.

O canım şarkıyı, Julien kadar sinirlenerek dinleyen olmamıştır. Onu bitirdikten sonra Don Diego Bustos, "*Un jour l'amant au cabaret...*"[2] diye devam etti.

"Bu şarkıyı yazanı da, Madam de Fervaques bir gün işinden attırdı."

İspanyol, bu şarkıyı da söylemeye kalkacak diye Julien'in ödü koptu. Neyse ki Don Diego Bustos, bu kez yalnızca anlatmakla kaldı. O şarkıda, gerçekten pek densizce, utanmazca sözler vardı.

Don Diego, "Madam de Fervaques'ın bu şarkıya kızdığını görünce," dedi, "kendisi gibi yüksek bir kadının öyle her basılan saçmayı okumasının doğru olmayacağını söyledim. 'Dindarlık, ağırbaşlılık ne kadar ilerlese Fransa'da gene bir meyhane edebiyatı bulunur,' dedim. Adamcağız, yarı maaşla kadro dışı edilmiş bir askermiş, yılda bin sekiz yüz frank getiren bir işi varmış. Madam de Fervaques onu o işten attırınca, 'Dikkat edin,' dedim, 'siz o şiirci parçasına kendi silahınızla saldırdınız, o da size şiirle karşılık verir, iffet, namus üzerine şarkı yazar. Yaldızlı salonlar sizden yana olur, ama gülmeyi sevenler onun yergilerini ağızlarından düşürmezler.' Bu sözlerime ne yanıt verse beğenirsiniz? 'Ben Tanrı uğruna kendimi kurban etmişim, çok mu? Bütün Paris halkı arasında ben din uğrunda ölmeye giderim; Fransa için yepyeni,

1. Bu da benim tutkum / Marote'a vurgunum. (Ç.N.)
2. "Bir gün kabarede, âşık..." (Ç.N.)

görülmemiş bir şey olur,' dedi. Halk onu görür de erdemi, büyüklüğü saymayı öğrenirmiş. Hayatının en güzel günü o gün olurmuş. Gözlerinin güzelliği bir kat daha arttı."

Julien, "Ah! O gözler ne güzeldir!" dedi.

"Görüyorum ki iyiden iyiye tutulmuşsunuz."

Sonra Don Diego gururla sürdürdü:

"Onun karakteri insanı ne yapıp yapıp öç almak zorunda bırakan öfkeli karakterlerden değil. Gene ötekine berikine kötülük etme hevesi, bence mutsuz olduğundan. Onun içinde bir mutsuzluk var. Acaba böyle namusluluk, iffet taslamaktan yorulmuş olmasın?"

İspanyol, Julien'e bir dakika kadar sessizce baktı, sonra düşünceli düşünceli, "İşte asıl sorun da bu ya," dedi. "Size bir umut kapısı açılırsa bu yüzden açılır. Onun peşini bırakmadığım iki yıl içinde bunu çok düşündüm, çok kafa yordum. Siz âşıksınız, sizin mutlu olup olmamanız o büyük sorunun çözümüne bağlı; acaba o, iffet taslamaktan yorulmuş, mutsuz olduğu için kötülük eden bir kadın mı?"

O zamana kadar hiç ağzını açmayan Altamira, birden söze karışıp, "Belki de, sana yirmi kere söylediğim gibi, yalnızca Fransız kendini beğenmişliğidir," dedi. "Yaradılışından sıkıcı, duygusuz olan o kadını üzen belki de yalnızca tanınmış bir kumaş tüccarı olan babasını hatırlamasıdır... Onun mutlu olması için bir tek yol var: Onu Toledo'ya götürmeli, her gün Cehennem'i anlatıp duracak bir papazın eline bırakmalı."

Julien, kapıdan çıkarken Don Diego, gene gururla, "Altamira, sizin de bizlerden olduğunuzu söylüyor," dedi. "Bir gün siz, bizim özgürlüğe kavuşmamıza yardım edersiniz; bunun için ben de sizin o eğlencenize yardım ederim. Madam de Fervaques'ın anlatımını bilmeniz iyi olur: İşte kendi elyazısıyla dört mektubu."

Julien, sevinçle, "Kopyasını çıkarır, asıllarını gene getiririm," dedi.

"Bizim bu konuştuklarımız aman kimsenin kulağına gitmesin."

Julien, "Kesinlikle," dedi, "size şerefim üzerine söz veririm."

"Tanrı işinizi rast getirsin!"

Don Diego Bustos, Altamira ile Julien'i sessizce merdiven başına kadar geçirdi.

Bu sahne Julien'i biraz neşelendirmişti; az kalsın gülümseyecekti. İçinden, "Bizim dindar Altamira da, günah işlemek için bana yardım ediyor," diyordu.

Don Diego Bustos, öyle ciddi ciddi anlatırken, Julien, Aligre konağındaki saatin sesine kulak vermişti.

Yemek saati yaklaşıyordu, demek biraz sonra Mathilde'i görecekti! Konağa dönüp özene bezene giyindi.

Ama merdivenden inerken, "İşte bu birinci budalalık," dedi, "Prens Korasoff'un dediklerini tam tutmalı."

Yeniden odasına çıkıp üstünü değiştirdi, daha sadesi can sağlığı, bir yolcu giysisi giyindi.

İçinden, "Şimdi," dedi, "asıl iş bakışlarda." Daha saat beş buçuktu; akşam yemeğine saat altıda oturulurdu. "Şöyle bir salona ineyim," dedi. Orada kimsecikler yoktu. Mavi kanepenin yanına gelince yere kapanırcasına diz çöktü, Mathilde'in her zaman kolunu dayadığı yeri öptü, gözlerinden yaşlar boşandı; az sonra yanakları ateş gibiydi. Öfkeyle, "Bu budalaca hassaslığı gidermenin bir çaresi," dedi. "Asıl duygularımı belli edecek." Kendine bir çekidüzen vermek için eline bir gazete aldı; üç-dört kez salondan bahçeye gidip geldi.

Ancak bir büyük meşe ağacının altına saklandıktan sonra, o da tir tir titreyerek, Matmazel Mole'ün penceresine başını kaldırıp bakabildi. Pencere sımsıkı kapalıydı;

Julien az kalsın yere yuvarlanıverecekti, meşe ağacına tutunup uzun süre öyle durdu; sonra sendeleyerek bahçıvanın merdivenine bakmaya gitti.

Zincirin halkası, talihi şimdikinden büsbütün başka olduğu günlerde kırdığı halka, daha onarılmamıştı. Julien, içinden gelen çılgınca bir duyguya kapılıp o halkayı aldı, bastıra bastıra öptü.

Salondan bahçeye, bahçeden salona avare avare girip çıktıktan sonra Julien büyük bir yorgunluk duymaya başladı; bunu bir başarı sayıp sevindi. "Böylece gözlerim parlamaz, gerçek durumum anlaşılmaz!" diyordu. Sofraya oturacak olanlar birer birer geliyordu; kapının her açılışında Julien, yüreği duruverecekmiş gibi bir çarpıntı geçiriyordu.

Sofraya oturuldu. Matmazel Mole, her zamanki alışkanlığından şaşmamıştı; herkesten sonra geldi. Julien'i görünce oldukça kızardı; onun yolculuktan döndüğünü söylememişlerdi. Julien, Prens Korasoff'un öğüdünü hatırlayıp ellerine baktı; elleri titriyordu. Bunu görünce kendisi de anlatılmaz derecede heyecanlandı; çok şükür bu perişanlığın yalnızca yorgunluktan geldiğini sandıracak bir tavır takınabildi.

Mösyö Mole, Julien'i övdü. Biraz sonra Markiz de ona birkaç söz söyleyip yorgun görünüşünden dolayı kutladı. Julien, her an içinden, "Matmazel Mole'e bakmamalıyım, ama ona bakmaktan çekinir gibi bir durumum olmamalı," diyordu. "Başıma gelen felaketten sekiz gün önce nasıl idiysem gene öyle olmalıyım." Elde ettiği başarıya sevindi. Salonda kaldı. İlk defa olarak Markiz de La Mole'e ilgi gösterdi, onun çevresini alan kimseleri konuşturmak, sohbeti canlandırmak için elinden geleni yaptı.

Bu inceliğinin ödülünü gördü: Saat sekize doğru Madam de Fervaques'ın geldiği haber verildi. Julien he-

men çıktı, biraz sonra özenerek giyinmiş olarak içeri girdi. Madam Mole, Julien'in böyle saygı göstermesinden pek duygulandı, hoşnutluğunu göstermek için Madam de Fervaques'a onun gezisini anlattı. Julien, gözlerini Mathilde'e göstermeyecek bir biçimde Mareşal'in karısının yanındaki sandalyeye oturdu. Kadınlara yaltaklanmak sanatının yoluna yordamına tam uygun bir hal takınmış, Madam de Fervaques'a son derece hayranlık gösteriyordu. Prens Korasoff'un hediye ettiği elli üç mektubun birincisi hayranlık duygusu üzerine yazılmış parlak cümlelerle başlıyordu.

Madam de Fervaques, Opera-Buffa'ya gideceğini söyledi. Julien hemen oraya koştu; Şövalye de Beauvoisis'yi buldu, onunla birlikte, mabeyin soyluları için ayrılmış localardan birine girdi; bu loca Madam de Fervaques'ınkinin tam yanındaydı. Julien gözlerini ondan ayırmadı.

Konağa dönünce, "Ben bu kuşatmanın günü gününe bir defterini tutmalıyım," dedi, "yoksa yaptığım saldırıları unuturum." Kendini zorlayıp bu can sıkıcı konu üzerine iki-üç sayfa yazı yazdı, böylece, doğrusu büyük iş, Matmazel Mole'ü hemen hemen hiç düşünmemeyi başardı.

Julien uzaktayken, Mathilde onu hemen hemen unutmuştu. "Olup olacağı bayağı adamın biri," diyordu, "onun adı bana her zaman hayatımın en büyük lekesini hatırlatacak. Herkesin akıllılık, usluluk, namus dediği şeylere dönüp onlara bağlı kalmalı; onları unutmak bir kadın için yok olmaktır." Croisenois Markisi'yle evlenme konusunda çoktan beri başlamış olan konuşmalara artık hayırlı bir sonuç verilmesine razı oldu. Croisenois, sevincinden çıldırıyordu; biri gelip de ona Mathilde'de övünerek gördüğü bu halin, kadere boyun eğmekten başka bir şey olmadığını söylese Croisenois doğrusu pek şaşardı.

Julien'i görünce, Matmazel de Mole'ün bütün dü-

şünceleri değişti. "İşin doğrusunu ararsak, benim kocam o," dedi, "ben gerçekten akıllıca davranmak istiyorsam, asıl ona varmalıyım."

Julien'in tedirgin etmeye kalkacağını, kederli tavırlar takınacağını sanıyor, vereceği yanıtları hazırlıyordu. Julien, yemekten kalkınca, hiç kuşkusuz gelip onunla konuşmak isteyecekti! Oysa Julien hiç kıpırdamadı, salondan çıkmadı; gözlerini bir kere bile bahçeye çevirmedi; içi titriyordu, ama acıya katlanıp gene de bakmadı! Matmazel Mole, "Ne konuşacaksak hemen konuşup bitirmek daha iyi," dedi, yalnız başına bahçeye çıktı, ama Julien arkasından gelmedi. Mathilde salonun camlı kapıları önünde dolaştı. Julien'e baktı: O, Madam de Fervaques'ın yanına oturmuş, Rhin Irmağı kıyılarındaki tepeciklerin üzerinde birer taç gibi yükselip onlara görkemli bir görünüm veren eski şato yıkıntılarını anlatıyordu. Bazı salonlarda "nükteli söz" denen duygulu, parlak cümleler uydurma işini de çok iyi beceriyordu.

Prens Korasoff'un, Paris'te olsa, koltukları kabarırdı; o akşam tam onun söylediği gibi oldu.

Julien'in ertesi günler yapıp ettiklerini görse, onları da beğenirdi.

İktidar partisinin gizli elebaşıları arasında döndürülen bir entrika, birkaç kişiye nişan dağıtılmasına neden olacaktı; Madam de Fervaques, büyük amcasına verilmesini kesinlikle istiyordu. Mole Markisi de kayınbabası için nişan koparmaya çalışıyordu. İkisi de bu iş için elbirliği ettiler. Mareşal'in karısı hemen her gün La Mole konağına gelmeye başladı. Julien, Marki'nin hükümete geçeceğini Madam de Fervaques'tan öğrendi: Marki, *Camarilla*'ya[1] hiçbir sarsıntıya yer vermeden, üç yılda

1. (Fr.) Yurt yönetiminde, perde arkasındakiler. (Ç.N.)

anayasanın kaldırılacağına söz vermiş, bunun için bir de ustalıklı yol bulmuştu.

Mösyö Mole, hükümete geçerse, Julien de kendisine bir piskoposluk verileceğini umabilirdi; ama gözleri önüne sanki bir perde çekilmiş de bu gibi büyük çıkarları görmez olmuştu. Öyle şeyleri ancak hayal meyal, çok, daha çok sonra olabilecek şeyler diye aklına getiriyordu. Kendisini deliye döndüren o dayanılmaz üzüntüye uğrayalı beri hayatın her türlü çıkarı da, zevki de onun gözünde, Matmazel Mole'le barışıp barışmamasına bağlıydı. Hesaplıyor, beş-altı yıl bu işin üstüne düşerse, kendisini ona yeniden sevdirebileceğini umuyordu.

Julien, her şeyi sakin kafayla düşünen Julien, işte böyle saçmalamaya, budalalığa başlamıştı. Bir zamanlar ona bir üstünlük veren bütün erdemlerinden şimdi kala kala bir parça direnci kalmıştı. Prens Korasoff'un çizdiği plana göre davranıp her akşam Madam de Fervaques'ın koltuğunun yanında bir yere oturuyordu; ama o plana aklı değil, ancak bedeni bağlıydı, çünkü kadına söyleyecek tek söz bulamıyordu.

Kendisini, Mathilde'e, artık iyileşmiş, onu unutmuş gibi gösterme çabaları ruhunun bütün güçlerini kaplamıştı; Mareşal'in karısının yanında canı var-yok bir ceset gibi duruyordu; son dereceyi bulan bedensel acılarından olduğu gibi gözleri de o eski ateşi bütün bütün yitirmişti.

Madam Mole, bütün düşünceleri, kanıları, bir gün kendisini bir düşes edebilecek olan kocasından duyduklarının bir aynası olduğundan, birkaç gündür Julien'i öve öve bitiremiyordu.

26

Manevi aşk

"Bir de o soğukkanlı ve soylu cila vardı Adeline'in konuşmalarında ki doğal olan herhangi bir anlatımda bulunan orta çizgiyi geçmezdi. Bir mandarinin hiçbir şeyi beğenmeyişi gibi işte: Kişi en azından gördüğü bir şeyin kendisini ne denli hoşnut edebileceği düşüncesiyle kafa yormaz ya bu davranışı Çinlilerden almışızdır belki de."[1]

Madam de Fervaques, "Bu evdekilerin hepsi de deli mi, nedir?" diye düşünüyordu. "Hepsi de o küçük papaza tutkun, varsa yoksa o! Onun da dinlemekten başka bildiği yok, ama doğrusu güzel gözlerle dinliyor."

Julien'e gelince, onun için Mareşal'in karısının davranışlarında titiz bir incelik, ondan da çok herhangi büyük bir heyecan olanaksızlığını dışa vuran şu "kibar sessizliği"nin eksiksiz bir örneğini buluyordu. Duygularında beklenmedik bir şeyle karşılaşmak, kendine hâkim olmamak, Madam de Fervaques'ın, kendinden aşağılara karşı gösterişli bir tavır takınamamak kadar zıddına giderdi. En küçük bir duygululuk belirtisi onun gözünde

1. Lord Byron, *Don Juan*, XIII: 34, çev. Halil Köksel, YKY, 2006. (Y.N.)

insanı kızartması gereken, yüksek sınıftan bir kimsenin kendi kendine karşı borçlu olduğu saygıya zararı dokunacak bir "manevi sarhoşluk" olurdu. Onun için en büyük mutluluk, kralın son avı üzerine konuşmaktı. En sevdiği kitap da *Les Mémories du due de Saint-Simon* (Dük Saint-Simon'un Anıları) özellikle de soyağacından söz eden bölümüydü.

Julien, salondaki ışıkların düzenlenişine göre, Madam de Fervaques'ın güzelliğine hangi yerin daha uygun geldiğini biliyordu. Hemen gidip orayı tutar, ama iskemlesini Mathilde'i göremeyecek bir biçimde yerleştirirdi.

Matmazel Mole, Julien'in, kendisinden kaçmakta direnmesine şaşmaya başlamış, bir akşam mavi kanepeden kalkıp Mareşal'in karısının oturduğu kanepeye yakın bir masa başında çalışmaya gelmişti. Julien, Madam de Fervaques'ın şapkası altından onu oldukça iyi görüyordu. Yazgısına yön veren o gözleri böyle yakından görmek onu ilkin bir ürpertti; ama sonra o her zamanki durgunluğundan, gevşekliğinden silkinmesine neden oldu; konuşmaya başladı, hem de oldukça güzel şeyler söyledi.

Gerçi Madam de Fervaques'a söz söylüyordu, ama biricik amacı, Mathilde'in ruhunu etkilemekti. O kadar coştu ki, bir an geldi, Madam de Fervaques ne söylediğini anlamaz oldu.

Bu onun gözünde bir erdemdi. Julien sözlerinin anlaşılmazlığı erdemini Almancasına iç derinliği, yüksek dindarlık, Cizvitlik gösteren birkaç cümle ile tamamlasaydı, Mareşal'in karısı onu hemen, bir gün dünyayı düzeltecek üstün adamlardan biri saymaya başlardı.

Matmazel Mole, içinden, "Mademki o, Madam de Fervaques'a böyle uzun uzun, hem de bu kadar ateşle söz söyleyecek derecede zevksiz bir adam, ben de bir daha onu dinlemem," dedi. O akşam sonuna kadar sözünde durdu; ama doğrusu içi içini yiyordu.

Gece yarısı annesinin şamdanını alıp kadını odasına kadar götürdü, Madam Mole, merdiven başında durup Julien'i bir süre övdü. Mathilde'i bu büsbütün kızdırdı; gece bir türlü uyuyamadı. Ama sonunda: "Benim hor gördüklerim de Mareşal'in karısının gözünde büyük erdem sahibi birer adam olabiliyor," diyerek biraz yatıştı.

Bir iş görmüş olduğu için Julien'in üzüntüsü azalmıştı; gözleri, Prens Korasoff'un hediye ettiği elli üç aşk mektubunun koruyucusu olan sahtiyan cüzdana ilişti. Julien birinci mektuba baktı, altında bir not vardı:

No: 1, ilk görüşmeden bir hafta sonra gönderilir.

Julien, "Geç kalmışım," dedi. "Madam de Fervaques'la ilk karşılaşmamın üzerinden bir hafta çoktan geçti." Hemen oturup ilk aşk mektubunun kopyasını çıkarmaya başladı: Bu, erdemlilik üzerine tumturaklı sözlerle dolu, öldüresiye iç sıkıcı, din dersine benziyordu. Çok şükür, Julien, ikinci sayfayı yazarken uyuyakaldı.

Birkaç saat sonra uyandı, hâlâ masası başında olduğunu görünce şaşaladı; güneş doğmuş, oldukça da yükselmişti. Hayatının en acı anlarından biri, her sabah, gözlerini açarken, felaketini hatırlamasıydı; onu sanki yeniden öğreniyordu. O gün mektubu yazıp bitirirken hemen hemen gülümsüyordu. "Acaba gerçekten böyle şeyler yazacak bir delikanlı çıkmış mı?" diyordu. Mektubunun birkaç cümlesi dokuzar satırı buluyordu. Birinci mektubun altında kurşunkalemle yazılmış bir not vardı.

Bu mektupları kendiniz götüreceksiniz: Ata binilecek, siyah boyunbağı takıp mavi redingot giyilecek. Mektubu kapıcıya verirken üzgün, pişman gibi bir tavır takınmalı; bakışlar da son derece üzgün bulunmalı. Bir hizmetçi görürseniz, gizlice gözlerinizi silin. Hizmetçiye birkaç söz söyleyin.

Julien, bu öğütlerin hepsini tuttu.

Fervaques konağından çıkarken, "Doğrusu pek küstahça bir iş ama ne yapayım? Korasoff düşünsün!" dedi. "Kalkıp erdemi namusu ile ün salmış bir kadına aşk mektubu yazmak! Bana son derece aşağılayıcı bir yanıt verir; ama benim için eğlencenin bundan iyisi de olmaz. Aslını ararsan, ben ancak böyle bir komediden hoşlanabilirim. Evet, "ben" dediğim bu aşağılık yaratığı kepaze etmek eğlenceli olacak. İçimden geleni dinlesem gönül eğlemek için kan dökerim."

Bir aydan beri Julien'in hayatında en tatlı anlar, atını ahıra bıraktığı anlardı. Korasoff, ona kendisinden yüz çeviren sevgilisine, her ne sebeple olursa olsun kesinlikle bakmamasını söylemişti. Ama Mathilde o atın ayak sesini, pek iyi tanıdığı o sesi, Julien'in seyislerden birini çağırmak için kırbaçla ahır kapısına vurmasını duyunca, bazen pencereye gelip perde arkasından bakıyordu. Muslin perde o kadar inceydi ki, Julien, arasından kızı görüyordu. Şapkasının kenarı altından şöyle bir yolunu bulup bakınca Mathilde'in siluetini görüyor, ancak gözlerini göremiyordu. "Demek ki o da benim gözlerimi göremez, o halde benimki de bakmak sayılmaz," diyordu.

O akşam Madam de Fervaques, sabahleyin Julien'in kederli kederli gidip kapıcıya bıraktığı felsefe, mistisizm, din üzerine bir konferansı andıran o uzun mektubu sanki almamış gibi davrandı. Bir gün önce rastlantı, Julien'e, parlak sözler söylemek yolunu öğretmişti; iskemlesini, Mathilde'in gözlerini görmesine izin verecek bir biçimde yerleştirdi. Mathilde de, Madam de Fervaques geldikten sonra mavi kanepeden kalktı. Bu, her zamanki arkadaşlarından uzaklaşmak demekti. Mösyö de Croisenois onun bu yeni tuhaflığına ne anlam vereceğini bilemedi; kederi yüzünden belliydi. Onu bu halde görmek, Julien'e, felaketinin verdiği en büyük acıları unutturdu.

Hayatında bu hiç beklemediği değişikliğin verdiği sevinçle bülbül gibi konuştu durdu. Kendine olan güven, en yüce erdemin kalesi olan yüreklere bile girmenin yolunu bulur; bunun içindir ki Madam de Fervaques o akşam arabasına binerken kendi kendine, "Madam Mole'ün hakkı var," dedi, "bu genç rahip, değerli bir adam. İlk günler benden sıkılmış, çekinmiş olacak. İşin doğrusu, bu evde görülen her şeyde bir hafiflik var; ancak ihtiyarlığın yardımıyla iffet yoluna girmiş insanlar... Yaşlanıp kanlarının soğumasına da çok ihtiyaçları vardı ya! O delikanlı aradaki farkı görebilmiş; iyi de yazıyor; bana gönderdiği mektupta, öğütlerimle kendisine yol göstermemi istiyor; ama korkarım bunun aslı kendini henüz anlayamamış olmanın verdiği bir duygu olmasın.

Ama hak yoluna girenlerin çoğu böyle başlamıştır! Bu işin hayırlı bir sonuca bağlanacağını umuyorum, çünkü o genç rahibin anlatımı, mektupları elime geçen öteki delikanlıların anlatımına hiç benzemiyor. Onun yazdıklarında yüreğe işleyen bir ağırbaşlılık, derin bir inanç olduğu bir gerçek. O da, Massillon gibi erdemli, tatlı bir adam olacak."

27

Kilisenin en güzel yerleri

"Hizmetler! Yetenekler! Değer sahibi olmak! Adam sen de! Birbirlerini koruyan arkadaşlar arasına katıl, daha iyi edersin."

TELEMAKHOS

Er geç günü gelecek, Fransız Kilisesi'nin en güzel yerlerini dağıtacak bir kadının kafasında, böylece ilk olarak, piskoposluk kavramıyla Julien'in adı birbirine karışmıştı. Julien, haberi olsa, bu başarıya pek aldırış etmezdi; o sırada çektiği üzüntüye yabancı hiçbir şeye ilgi göstermez olmuştu. Her şey de o üzüntüyü artırıyordu; örneğin kendi odasını bile görmeye dayanamıyordu. Akşam, şamdanını eline alıp odasına girdiği zaman sanki en küçük süslere varıncaya kadar her şey dile geliyor, ona felaketinin yeni bir yanını öğretiyordu.

O gün odasına girerken, davranışlarında, çoktan beri kaybettiği tez canlılık gene gözüküyordu. "Benim bugün kesinlikle görmem gereken bir işim var," diyordu, "Tanrı vere de ikinci mektup, birincisi kadar sıkıntılı olmasa!"

Daha sıkıntılıydı. Yazdığı şeyi o kadar anlamsız buluyordu ki, bir an geldi, sözlerin ne demek istediğini hiç dikkat etmeksizin satır satır kopya çıkarmakla yetindi.

"Bu mektup, Londra'dayken diplomatlık hocamın kopya ettirdiği Munster Antlaşması'nın resmî belgelerinden daha çetrefilli," dedi.

Madam de Fervaques'ın mektuplarını, ancak o zaman hatırladı; bunların asıllarını ağırbaşlı İspanyol Don Dieo Bustos'a geri vermeyi unutmuştu. Kalkıp aradı; gerçekten onlar da genç Rus soylusunun mektupları kadar karmakarışık, saçma sapan şeylerdi. Tam bir anlaşılmazlık içindeydi. O sözlere her anlam verilebilirdi. Julien içinden, "Ne niyete dilersen o!" dedi. "Hiçlik, ölüm, sonsuzluk, daha bilmem neler üzerine bu büyük sözler içinde açıkça sezilen bir tek nokta var. Gülünç olma korkusu, o müthiş korku..."

Bizim kısa geçtiğimiz bu kendi kendine söylenmeyi, Julien üst üste on beş gün yineledi. Apokaliptik[1] yorumuna benzer sözleri kopya ederek uyuyakalmak, ertesi gün üzüntülü bir hal görünümüne bürünerek mektup götürmek, atı ahıra bırakırken Mathilde'in eteğini görmeyi ummak, çalışmak, Madam de Fervaques'ın La Mole konağına gelmediği akşamlar operaya gitmek; işte Julien'in hayatının hep birörnek olayları... Madam de Fervaques'ın Markiz'i görmeye geldiği akşamlar Julien'in hayatında bir başka şey daha oluyordu: Mareşal'in karısının şapkası altından Mathilde'in gözlerini görebiliyor, dili açılıyordu. Duygulu, nükteli sözleri de günden güne hem daha dikkat çarpıyor, hem de zarif bir hal alıyordu.

Söylediği sözlerin Mathilde'e pek saçma gözüktüğünü hissediyordu, ama onu da, anlatımının inceliğiyle etkilemek istiyordu. İçinden, "Söylediklerim ne kadar yapay olursa o kadar hoşuna giderim," diyor; bunun için de, tiksinilecek bir yüreklilikle, bazı doğa görüntülerini

1. İlk yüzyılda oldukça yaygın ve sembolizm yönünden zengin bir yazı türü. Tanrı'nın insanlık tarihindeki amacını açıklamayı hedef edinir. (Y.N.)

şişirerek anlatmaktan çekinmiyordu. Arası çok geçmedi, Madam de Fervaques'ın gözünde bayağı bir adam olmamak için şöyle sade, akla uygun düşüncelerden kaçınmak gerektiğini anladı. Hoşlarına gitmeye çalıştığı o iki kibar hanımın bakışlarında hoşnutluk ya da ilgisizlik sezdiğine göre, ya o abartılı sözleri aralıksız sıralıyor ya da kısa kesiyordu.

Kısacası, artık hayatı, hiçbir işe girişmeyip günlerini hep kederini düşünmekle geçirdiği zamandan daha az acılıydı.

Bir akşam, "Ben," dedi, "şimdi bu iğrenç, aşağılık mektuplardan on beşincisini yazıyorum; ilk on dört tanesini birer birer kapıcıya verdim. Bu gidişle Madam de Fervaques'ın yazı masasının gözlerini bunlarla doldurma şerefine erişeceğim. İyi ama o bana sanki hiçbir şey yazmıyormuşum gibi davranıyor! Acaba bu işlerin sonu neye varacak? Gösterdiğim bu direnç, benim kadar onu da sıkıyor mu? Korasoff'un dostu, Richmond'lu güzel Quaker kızına gönül veren Rus, zamanında doğrusu yaman adammış; baş ağrıtmanın bundan fazlası da can sağlığı!"

Bir rastlantı sonucu, bir büyük generalin manevralarında bulunmuş bütün orta halli insanlar gibi Julien de, Rus delikanlısının İngiliz dilberinin gönlüne girebilmek için kurduğu saldırı planından bir şey anlamamıştı. İlk kırk mektup, yazma yürekliliğini gösterdiği için bağışlanmasını dilemekten öte gitmiyordu. Belki de son derece iç sıkıntısı çeken o uysal kızcağızı, her günkü hayatından bir parça daha az tatsız mektuplar alıp okumaya alıştırmak gerekiyordu.

Bir sabah Julien'e bir mektup getirdiler; zarfın üzerinde Madam de Fervaques'ın armasını görünce mührü, daha birkaç gün önce olanaksız sandığı bir merakla kopardı: Yalnızca bir akşam yemeği çağrısıydı.

Hemen Prens Korasoff'un yazılı öğütlerine başvurdu. Çok yazık ki o genç Rus, şöyle sade ve anlaşılır sözler söylemenin gerektiği bir yerde, Dorat'nın şiirleri gibi şen, oynak bir anlatımla işi savuşturmak istemişti. Julien o yemekte kendisinin nasıl bir tavır takınması gerektiğini bir türlü anlayamadı.

Madam de Fervaques'ın salonu, Tuileries Sarayı'ndaki Diane galerisi kadar yaldızlı, son derece gösterişli, duvarlarının tahta kaplamalarına yağlıboya tablolar asılmış bir yerdi. Tablolarda silinmiş yerler gözüküyordu. Julien'in sonradan öğrendiğine göre evin hanımı o resimlerin konusunu açık bulmuş, düzelttirmişti. Julien, "Ahlak çağı!" diye düşündü.

O salonda, gizli notanın hazırlanmasında bulunmuş olanlardan üçünü görüp tanıdı. Onlardan biri, ... Piskoposu cenapları, Mareşal'in karısının amcasıydı: Ruhani rütbeler dağıtma işi onun elindeydi, yeğeninin bir sözünü iki etmediği de söylenirdi. Julien hüzünlü hüzünlü gülümseyerek, "Ne kadar da ilerlemişim, ama umurumda bile değil. Artık ünlü ... Piskoposu ile bir sofrada yemek yiyorum," dedi.

Yemek oldukça kötü, konuşulan sözler de sinirlendiriciydi. Julien, içinden, "Kötü bir kitabın 'içindekiler' bölümüne benziyor!" dedi. "İnsan düşüncesinin en yüksek konularından böbürlene böbürlene söz açıyorlar. İnsan bu sözleri iki-üç dakika dinlesin, anlatımdaki tumturağa mı, yoksa herifin bilgisizliğine mi, neye kızacağını bilemiyor."

Okurlarımız, Tanbeau adını, elbette hatırlamazlar: Hani alçakça kara çalmalarıyla La Mole konağının salonunu zehirleyen, hocalığa hazırlanan edebiyatçı genç, akademi üyesinin yeğeni...

Madam de Fervaques'ın mektuplara yanıt vermemekle birlikte onları yazdıran duyguyu hoşgörmesi ola-

sılığını Julien'e ilk hatırlatan işte o aşağılık herif oldu. Julien'in başarılarını gördükçe Tanbeau uğursuzunun içine fenalıklar geliyordu; ama bir anda iki yerde olmak budalaların harcı olmadığı gibi değerli kimselerin de elinden gelmeyeceğini düşünüyor, bunun için de, "Sorel, Madam de Fervaques'ın âşığı olursa bir gün kilisede yüksek bir işe geçer, ben de La Mole konağından kurtulurum," diyordu.

Rahip Pirard da, Julien'e, Madam de Fervaques'ın salonundaki başarıları dolayısıyla, uzun uzun öğütler verdi. Mareşal'in erdemli karısının salonunda toplanan, Cizvitliğe, krallığa yandaş, halkı kendi görüşlerine göre düzeltmeye kalkışan adamlarla gösterişten kaçan Jansenci Mösyö Pirard arasında "mezhep kıskançlığı" vardı.

28

Manon Lescaut

"Başpapazın budalalığını, eşekliğini iyice anladıktan sonra artık aka kara, karaya ak diyerek çoğu zaman işini başardı."

LICHTENBERG

Rus'un öğütleri, kendisine mektup yazılan kadınla konuşurken onun herhangi bir sözüne karşı koymaya kalkışmayı kesinlikle yasaklıyordu. Hangi nedenle olursa olsun, kendinden geçercesine hayranlık göstermekten ayrılmak doğru değildi; mektupların hepsi buna göre kaleme alınmıştı.

Bir akşam operada, Madam de Fervaques'ın locasında, Julien, *Manon Lescaut* balesini göklere çıkarıyordu. Böyle bir dil kullanmasının bir tek nedeni vardı, o da baleyi tümüyle anlamsız bulmasıydı.

Madam de Fervaques, o balenin Prévost'nun[1] romanından çok aşağı olduğunu söyledi.

Bu yargı, Julien'in tuhafına gitmişti:

"Garip!" dedi, "Böyle erdemli bir kadın, nasıl oluyor da bir romanı övüyor?"

1. Abbé Prévost: *Manon Lescaut* adlı ünlü romanın yazarı. (Ç.N.)

Madam de Fervaques ne yazık ki böyle bayağı yazılarla, bedensel duygulara kapılmaya zaten hazır olan gençleri baştan çıkarmaya çalışan yazar takımına karşı duyduğu tiksintiden, haftada iki-üç kez söz ederdi.

Madam de Fervaques, "O, ahlak gözetmez, tehlikeli yazılar içinde *Manon Lescaut*'nun en yükseklerden olduğu söyleniyor. Suçu gerçekten büyük bir yüreğin hak ettiği çarpıntılar, o yüreğin zayıflıkları o kitapta derin denebilecek bir gerçekle anlatılmış, ama gene de sizin Bonaparte'ınız, Saint Helena'da, o kitaba 'Uşaklar için yazılmış bir roman,' demiş."

Julien, bu sözü duyar duymaz, ruhunun bütün işlerliği yeniden uyandı. "Beni Madam de Fervaques'a bir kötüleyen olmuş; Napoléon'u coşkunca sevdiğimi söylemişler. Herhalde buna çok içerlemiş olmalı ki, bana da hissettirmek isteğini yenememiş." İşin bu yanı Julien'i o akşam pek eğlendirdi, çok hoş sözler söyletti. Operanın holünde Madam de Fervaques'tan ayrılırken, kadın ona, "Hatırınızdan çıkarmayın, Mösyö," dedi, "beni seven, Bonaparte'ı sevmemeli; o, olsa olsa, kaderin bir zorunluluğu diye kabul edilebilir. Zaten o adamın ruhunda, sanatın şaheserlerini anlamak için gereken duygululuk yokmuş."

Julien, kendi kendine, "'Beni seven' de ne demek; bunun belki çok anlamı var, belki de hiçbir anlamı yok," diyordu. "Bizim zavallı taşralılar işte bu dilleri bilmez." Madam de Fervaques'a ertesi gün götüreceği kocaman bir mektubu yazarken, aklı hep Madam de Rênal'deydi.

Mareşal'in karısı, ertesi gün Julien'e, yapmacıklığını pek de gizleyemediği kayıtsızlık içinde, "Dün akşam, operadan çıktıktan sonra yazılmış gibi gözüken bir mektupta nasıl oluyor da Londra'dan, Richmond'dan söz ediyorsunuz?" dedi.

Julien bu soru karşısında şaşırdı; mektubu, ne yazdı-

ğını düşünmeden, satır satır kopya etmiş, "Londra" ile "Richmond" sözcükleri yerine "Paris ile Saint-Cloud" sözcüklerini koymayı unutmuştu. Kendisini savunmak için birkaç kere söze başladıysa da hiçbirinde bitiremedi; kahkahayı patlatmamak için kendini zor tutuyordu. Sonunda, sözcüklerini araya araya, aklına bir yol geldi: "İnsan ruhunun en yüce, en yüksek çıkarları hakkında tartışmayla coşan ruhum kendinden geçmiş, size mektup yazarken bir dalgınlığa düşmüşüm."

Sonra, içinden, "Bir etki bıraktım," dedi, "artık bu akşam sıkıntıya katlanmasam da olur," Fervaques konağından koşarak çıktı. Akşam, bir gün önce yazdığı mektubun aslını gözden geçirdi, genç Rus'un Londra'dan, Richmond'dan söz ettiği o uğursuz parçayı buldu. Bu mektupta neredeyse sevdalı denebilecek bir eda bulunduğunu görünce pek şaşırdı.

Sözlerinin görünürdeki hafifliğiyle mektupların o yüce, o hemen hemen hiç anlaşılmaz derinliği arasındaki aykırılık yüzünden kadının dikkatini çekmişti. Hele cümlelerin uzunluğu onun pek hoşuna gidiyordu. "Voltaire denen ahlaksızdan beri moda olan o kırık dökük anlatıma hiç benziyor mu?" Julien, sözlerinde, her tür sağduyudan büsbütün kaçınmak için elinden geleni yapıyordu, ama gene onlarda, Madam de Fervaques'ın gözünden kaçmayan bir dinsizlik, krallığa düşmanlık korkusu bulunmasını önleyemiyordu.

O kadının çevresindekiler, yerleşik ahlak törelerini gözetmekten yana doğrusu çöp atlamaz soyundandı, ancak çoğu zaman günde bir tek yeni düşünce getirdikleri olmazdı. Bunun içindir ki yeniliğe benzeyen her şey, Madam de Fervaques'ın ilgisini uyandırırdı; ama o gibi sözlere canı sıkılmış gibi gözükmeyi de boynuna borç bilirdi. Yeniliğe ilgi göstermek kusurunun adını, "çağın hafifliği damgasını üzerinden atamamak," koymuştu.

Ama böyle salonlarda dolaşmak, ancak bir iş, bir yer dilenenler için tatlı olabilir. Julien'in o günlerde sürdüğü tatsız hayat, onu sıktığı gibi elbette okurlarımızı da sıkmaya başlamıştır. Bunlar, birlikte çıktığımız yolun kıraç yerleridir.

Julien'in hayatında Fervaques olayının boşu boşuna doldurduğu bütün o günlerde Matmazel Mole onu düşünmemek için kendini zorluyordu. Ruhunda amansız çatışmalar vardı; bazen o mayası bozuk delikanlıyı adam yerine koymadığını sanıp koltukları kabarıyordu, ama hiç istemediği halde onun konuşmasıyla sanki büyüleniyordu. En çok şaştığı şey de, Julien'in ikiyüzlülüğü hiç bozmamasıydı. Julien'in, Madam de Fervaques'a her söylediği ya bir yalan ya da asıl düşüncesini iğrenilecek bir biçimde gizleyen bir sözdü; oysa Mathilde, onun her konu üzerinde ne düşündüğünü çok iyi bilirdi. Bu Machiavelli'ce davranış, kızı pek etkilemişti. Kendi kendine, "Ne ustalık," diyordu, "Mösyö Tanbeau gibi bayağı dönekler, tumturaklı konuşan sersemler de hep bunları söylüyor, ama arada ne büyük fark var!"

Ancak, Julien'in bazı günleri de acılar içinde geçiyordu. Her akşam Madam de Fervaques'ın salonunda gözükmesi, üzerine aldığı en ağır ödevi yerine getirmek içindi... Bir rolü oynamak için gösterdiği çabalar ruhunda güç bırakmıyordu. Bazen gece Fervaques konağının koca avlusundan geçerken kendini büsbütün koyvermiyor, umutsuzluğa düşmüyorsa, bu ancak iradesinin, mantığının güçlü oluşundandı.

İçinden, "Papaz okulunda umutsuzlukla başa çıktım," diyordu. "Oysa orada talihimin çok kara olmasından korkabilirdim! İlerleyebilsem de ilerleyemesem de ömrümü, dünyanın en bayağı, iğrenç insanlarıyla geceli gündüzlü bir arada geçirmek zorunda olduğumu sanıyordum. Ertesi bahar, yani ancak on bir ay sonra, ben

yaştaki delikanlıların en mutlusu olmuştum."

Ama, çoğu zaman bu akıllıca düşünceler acılarını gidermiyordu. Her gün Mathilde öğle akşam sofrada görünüyordu. Mösyö Mole'ün söyleyip yazdırdığı mektuplardan, kızın Mösyö de Croisenois'ya varmak üzere olduğunu biliyordu. O nazik delikanlı, La Mole konağına günde iki kez uğramaya başlamıştı bile; kendisinden yüz çevrilmiş âşığın kıskanç gözleri, onun hiçbir davranışını kaçırmıyordu.

Matmazel Mole'ün yavuklusuna güler yüz gösterdiğini sandığı akşamlar Julien, odasına döndüğünde, tabancalarına içi titreyerek bakmaktan kendini alamıyordu.

İçinden, "Ah!" diyordu, "Çamaşırımdan markalarımı sökmek, sonra gidip Paris'ten 20 fersah ötede ıssız bir ormanda bu iğrenç hayata son vermek çok daha akıllılık olur! On beş gün oralarda beni tanıyan kimse bulunmayacağına göre ölümümden kimsenin haberi olmaz; on beş gün sonra da beni artık kim hatırlar!"

Bu düşünce akıllıcaydı. Ama ertesi gün Mathilde'in giysisinin yeni ile eldiveni arasında kolunu görüvermek, bizim genç filozofun yüreğinde acılı, ama gene de onu hayata bağlayan anılar uyandırıyordu. O zaman içinden, "Hayır, hayır," diyordu, "ben o Rus'un politikasını sonuna kadar götüreceğim. Bakalım iş neye bağlanacak? Madam de Fervaques'a o elli üç mektubu kopya edip gönderdikten sonra elbette başkasını yazmayacağım. Mathilde'e gelince, bu altı haftalık komedya, benim içimi parçalayan komedya, ya onun öfkesini azaltmaz, değiştirmez ya da böylece onunla bir an olsun barışmış olurum. Ah Tanrım! Böyle bir şey olsa sevincimden ölüverirım!" düşüncesini bir türlü sonuna erdiremiyordu.

Uzun uzun hayallere daldıktan sonra gene kafasını toparlayabilince de, "Öyle olursa," diyordu, "bir günlük bir mutluluğa kavuşurum, sonra gene benden yüzünü

çevirir; ben hiçbir zaman onun çok hoşuna gidemeyeceğim için yüzünü çevirir, artık hiçbir umudum, başvuracak bir çarem de kalmaz, bütün bütün yok olurum.

Onda bu huy varken, ona nasıl güvenebilirim ki! Bende bu dengesizlik varken onu elbette elden kaçırırım. Davranışlarımda, tavırlarımda incelik bulunmaz. Söz söyleyişim kaba, tatsız olur. Tanrım, ben niçin benim?"

29

İç sıkıntısı

"İnsanın kendini tutkularına kurban etmesi neyse ne; ya olmayan tutkularına kurban etmesine ne demeli? Şu aşağılık on dokuzuncu yüzyıl."

GIRODET

Madam de Fervaques, Julien'in mektuplarını önce hiçbir tat almadan okumuştu, ama sonradan ilgi göstermeye başlamıştı; yalnız onu kederlendiren bir nokta vardı:

"Mösyö Sorel ne yazık ki gerçek bir rahip değil! Öyle olsaydı bir dereceye kadar yakınlık kurulabilirdi; ama göğsünde o nişan, sırtında orta halli adam giysisiyle insana söz getirir, onura dokunacak şeyler sorarlar, o zaman ne derim?"

Düşüncesini tamamlayamıyordu:

"Dostlardan kötü kalpli bir kadın kalkıp onu babamın soyundan, muhafız alayında nişan almış bir dükkâncı sanır, sonra da kalkıp bu sözü çevreye yayar..."

Julien'le tanışıncaya kadar Madam de Fervaques'ın en büyük zevki, adının yanına *maréchale*[1] sözcüğünü

1. (Fr.) Mareşalin karısı anlamına gelir. (Ç.N.)

yazmak olmuştu. Sonradan da, her şeyden alınan, hastalıklı, sonradan görmüşlere özgü kendini beğenmişliği, kadının gönlünde uyanmaya başlayan ilgiyle çatışmıştı.

Madam de Fervaques, içinden, "Onu, Paris'e yakın bir piskoposlukta başyardımcılığa getirmek benim için pek kolay," diyordu. "Ama yalnızca Mösyö Sorel diye dolaşan bir adam, üstelik Mösyö Mole'ün yazıcısı; doğrusu can sıkıcı."

"Her şeyden" çekinen bu kadın, ömründe ilk olarak sınıf, sınıfsal üstünlük savlarıyla ilişkisi olmayan bir şeye ilgi gösteriyordu. Konağın adamlarından biri yanına gelince Madam de Fervaques onu adam yerine koymuyormuş, hizmetinden hoşnut değilmiş gibi bir tavırla bakardı, ama ihtiyar kapıcı dikkat etti, o hüzünlü, güzel delikanlının mektubunu götürdüğünde hanımın o hali değişiveriyordu. Herkes beni kendinden üstün görsün, aman herkes benden yılsın diye yaşar, ama bu tür başarılardan gene de kalbinde gerçek bir haz duymazdı, ömrü iç sıkıntısıyla geçerdi; Julien'i düşünmeye başlayalı beri, bu yaşama biçiminin verdiği iç sıkıntısı o kadar dayanılmaz bir hale gelmişti ki, hizmetçilere bütün bir gün kötü davranılmaması için hanımlarının bir gece önce o garip delikanlıyı bir saat görmüş olması yetiyordu. Julien'in yeni kazanmaya başladığı bu saygınlık, pek yolunda yazılmış imzasız mektuplarla da sarsılmadı... Küçük Tanbeau'nun şöyle ustaca iki-üç kara çalma hazırlayıp bunları Mösyö de Luz'ün, Mösyö de Croisenois'nın, Mösyö de Caylus'ün kulağına sokması, onların da acaba bu suçlar doğru mu, değil mi, diye pek araştırmadan mal bulmuş gibi o kara çalmaları ortaya yaymaları boşa çıktı... Gerçi Madam de Fervaques kafaca bu gibi bayağı araçlarla kandırılmayacak bir kadın değildi; ama kuşkularını Mathilde'e açıyor, Mathilde de onu avutuyordu.

Bir gün mektup olup olmadığını üç kez sorduktan

sonra Madam de Fervaques, Julien'e yanıt vermeye birdenbire karar verdi. Bu iç sıkıntısının bir zaferi oldu. İkinci mektubun zarfı üzerine "Mösyö le Mole Markisi' nin konağında Mösyö Sorel'e" diye yazarken böyle bir adresi kendi eliyle yazmanın onuruna dokunacak bir şey olduğunu düşündü, az kaldı, mektubu göndermeyecekti.

O günün akşamı Julien'e, sanki paylar gibi bir tavırla, "Birkaç zarfın üzerine adresinizi yazın da bana getirin," dedi.

Julien, içinden, "Oh, oh! Âşık, uşak görevine atandı!" dedi, Marki'nin ihtiyar uşağı Arséne'e benzemeye çalışarak, keyifle yerlere kadar eğilerek selam verdi.

Hemen o akşam zarfları yazıp götürdü; ertesi sabah erkenden bir mektup daha geldi; bu, üçüncü oluyordu. Julien baştan beş-altı, sona doğru da iki-üç satırını okudu. İncecik bir yazıyla karalanmış satırları birbirine bitişik gibi dört sayfa...

Yavaş yavaş Madam de Fervaques hemen hemen her gün bir mektup göndermeyi huy ediniyordu: tatlı bir huy! Julien de yanıt olarak, Rus'un mektuplarından birini olduğu gibi kopya ediyordu. Tumturaklı anlatım kullanmanın büyük bir yararı vardır: Madam de Fervaques, yazdığı mektuplarla aldığı yanıtlar arasında pek uyarlık bulunmamasına hiç de şaşmıyordu.

Julien'in her yapıp ettiğini kollamayı kendiliğinden iş edinen Tanbeau, bütün o mektupların açılmadan çekmeceye gelişigüzel atılıverdiğini Madam de Fervaques'a haber verebilseydi, bu kadının onuruna kim bilir ne kadar dokunurdu.

Bir sabah kapıcı, Julien'e, Mareşal'in karısından bir mektup getiriyordu; Mathilde o adama kitaplığın önünde rastladı, elindeki mektubu, adresin Julien'in elyazısıyla olduğunu gördü. Bekçi, kitaplıktan çıkar çıkmaz Mathilde girdi; mektup daha masanın ucunda duruyordu;

Julien yazıdan başını kaldırıp onu çekmeceye atmaya zaman bulamamıştı.

Mathilde mektubu hemen yakalayıp, "İşte buna katlanamam," dedi; "siz artık beni büsbütün unutuyorsunuz; ben sizin karınız değil miyim? Sizin bu yaptığınız çekilir şey değil, Mösyö."

Bu sözleri söyledikten sonra yaptığının korkunç bir densizlik olduğunu düşündü, kendi kendine şaştı, gururundan boğulacak gibi oldu; hüngür hüngür ağlamaya başladı; az sonra Julien onu soluğu kesilmiş bir halde gördü.

Julien şaşırmış, ne diyeceğini bilemiyordu: Bu sahnenin kendisi için sevinilecek, övünülecek bir şey olduğunu da pek fark edemiyordu. Mathilde'e yardım edip oturttu; kız, kendini onun kollarına bırakıvermişti.

Julien, onun davranışını ilk sezdiği an, içinde sonsuz bir sevinç duydu. Ama hemen sonra aklına Korasoff geldi, "Bir tek sözle gene her şeyi kaybedebilirim," diye düşündü.

Tuttuğu politikanın gerektirdiği çaba o kadar ağırdı ki kolları geriliverdi. "Ben bu yumuşak, dilber vücudu göğsümde sıkmaktan bile çekinmeliyim, yoksa gene beni hor görür, bana gene kötü davranır. Ne çirkin huy!"

Mathilde'in kişiliğine böyle ilenip duruyordu, ama ondan soğuyamıyor, onu yüz kat çok seviyordu; kolları arasındaki kız sanki bir kraliçeydi.

Julien'in böyle sakin, soğuk durması, Matmazel Mole'ün yüreğini parçalayan gurur yarasının acısını bir kat daha artırdı. Julien'in gözlerine bakıp o anda kendisi için asıl hissettiğini anlamaya çalışmak için gereken soğukkanlılık kızda yoktu. Onun gözlerine bakmaya bile cesaret edemiyor, küçümseyen bir bakışla karşılaşırım diye korkuyordu.

Kitaplıktaki sedire uzanmış, hiç kımıldamıyordu;

başını da Julien'i görmemek için öbür yana çevirmişti; gurur ile aşkın bir insan yüreğine çektirebileceği en acımasız acılarla kıvranıyordu. Bu giriştiği iş ne kadar da ağır, ne kadar da kötüydü.

İçinden, "Ne kadar da kara bahtım varmış!" diyordu. "Ben utanmadan ilk adımı atayım da gene yüz görmeyeyim." Acıdan çıldıran gururu da ekliyordu: "Hem yüz vermeyen de kim? Babamın bir uşağı."

Yüksek sesle, "İşte ben buna katlanamam," dedi.

Hışımla ayağa kalkıp gitti, iki adım ötede Julien'in masasının çekmecesini açtı. Orada, az önce kapıcının getirdiğine tıpkı benzeyen, açılmamış sekiz-on mektup görünce öfkesinden donakaldı. Adreslerin hepsini de, yazısını az çok değiştirerek, Julien'in yazdığı belliydi. Öfkeyle kendinden geçmiş gibi, "Ya?" dedi, "Demek hem onunla aranız iyi, hem de gene onu hor görüyorsunuz. Siz bir hiçsiniz, bir Mareşal'in karısını, Madam de Fervaques'ı hor görmek size mi düştü?"

Sonra onun dizlerine kapanarak, "Beni bağışla, dostum," dedi, "istersen beni adam yerine koyma, ama beni sev, ben senin aşkından yoksun kalırsam yaşayamam."

Bayılıp yere yığılıverdi.

Julien, içinden, "Gururlu kızı ayağıma düşürdüm," dedi.

30

Operada bir loca

"Kendi karanlığında gizlense de: yaklaşan fırtınayı
Kararan gökyüzü nasıl haber verirse."[1]

Bütün bu aşırı davranışlar arasında, Julien, sevinmekten çok şaşkındı. Mathilde'in davranışları, Rus'un salık verdiği politikanın ne kadar akıllıca olduğunu gösteriyordu: "Az konuşmak, az iş görmek, işte beni esenliğe çıkaracak biricik yol."

Mathilde'i yerden kaldırıp hiç sesini çıkarmadan sedire yatırdı. Yavaş yavaş kızın gözleri yaşardı.

Mathilde, perişan halini gizlemek için eline Madam de Fervaques'ın mektuplarını aldı; onları ağır ağır açıyordu. Mareşal'in karısının elyazısını tanıyınca pek belli bir sinirlilikle kavradı. O mektupların yapraklarını okumadan birer birer çeviriyordu; çoğu altışar sayfalıktı.

Mathilde en sonunda yalvarıp yakaran bir sesle, ama Julien'e bakmadan, "Hiç olmazsa bir yanıt verin," dedi. "Bilirsiniz ki benim gururum vardır; bu, benim konumumun, daha açık söyleyeyim, yaradılışımın doğurduğu bir felaket; demek ki Madam de Fervaques sizin gönlünüzü

1. Lord Byron, *Don Juan*, I:73, çev. Halil Köksel, YKY, 2006. (Y.N.)

benim elimden aldı... O da size karşı, beni o kahrolası aşkın sürüklediği özverilerde bulundu mu?"

Julien karşılık vermedi, suratını asıp sustu. İçinden, "Beni ne hakla böyle bir boşboğazlığa, şerefini bilen bir adama yakışmayacak bir boşboğazlığa çağırıyor?" diyordu.

Mathilde, mektupları okumak istedi, ama gözleri pek yaşardığından okuyamadı.

Bir aydan beri üzüntü içindeydi, ama duygularını, kendi kendine açıklamayı da gururuna yediremiyordu. O duyguların şimdi böyle patlak vermesi de rastlantı sonucuydu. Kıskançlık ile aşk, bir an gururdan üstün gelmişti. Mathilde, sedirin üstünde, Julien'in yanı başındaydı... Julien onun saçlarını, mermer gibi boynunu görüyordu; bir an andını unuttu; kolunu beline dolayıp kucakladı.

Mathilde yavaşça başını ona çevirdi: Julien onun gözlerinde sonsuz bir acı görünce şaşırdı, o gözler her zamanki görünümlerini sanki kaybetmiş, tanınmaz olmuşlardı.

Julien, bütün gücünün yok olduğunu sezdi, çünkü kendini yürekli davranmak için zorluyor, acı çekiyordu.

Julien, "Ben kendimi onu sevme mutluluğuna bırakıvereyim, çok geçmez gözlerinde yine o buz gibi küçümseyici bakışlar beliriverir," diyordu. Mathilde ise sesi sanki sönmüş, sözlerini bitirecek gücü tükenmiş bir halde, aşırı bir gurura kapılıp da ettiklerine pişman olduğunu söylüyor, yemin edip duruyordu.

Julien, duyulur duyulmaz bir sesle, "Benim de bir gururum var!" dedi.

Yüzünün çizgilerinden, güçsüzlüğünün son dereceye vardığı belliydi.

Mathilde hemen ona döndü. Onun sesini duymak, artık umamayacağı bir mutluluktu. O anda, ne zamandır gösterdiği kendini beğenmişliği ancak ilenmek için hatır-

lıyordu; Julien'i ne kadar taparcasına sevdiğini, kendinden ne kadar tiksindiğini kanıtlamak için aklına gelecek en inanılmaz, en uygunsuz işleri görmeye hazırdı.

Julien konuşmasını sürdürdü:

"Beni bir zaman ilgiye değer bulmuş olmanız da ola ki o gururun yüzündendir; bu anda bana saygı göstermeniz de hiç kuşkusuz bir erkeğe yakışan direnci, yürekliliği göstermem yüzündendir. Ben, Madam de Fervaques'ı sevebilirim..."

Mathilde ürperdi; gözleri bir tuhaf bakmaya başladı. Artık kötü yazgısının giydiği hükmü dinleme zamanı gelmişti. Kızın bu hali Julien'in gözünden kaçmadı; delikanlı yürekliliğinin azaldığını hissetti.

Ağzından dökülen boş sözlerin sesini, sanki kendine tümden yabancı bir gürültüyü dinler gibi dinliyordu; içinden, "Ah!" dedi, "Bu solgun yanakları öpebilsem, öpebilsem de senin haberin olmasa!"

Konuşmasını sürdürdü. Sesi gitgide daha hafifliyordu:

"Ben, Madam de Fervaques'ı sevebilirim; ama onun bana ilgi duyduğunun hiçbir kesin belgesi yok, böyle bir şey elbette yok."

Mathilde ona baktı; Julien bu bakıştan gözlerini çevirmedi, yüzünden asıl duygularının okunamayacağını umuyordu. Yüreğinin en derin kıvrımlarına kadar aşkın işlediğini duyuyordu. Onu hiç böylesine taparcasına sevmemişti; o da neredeyse Mathilde kadar çıldırmıştı. Kız, soğukkanlılık, yüreklilik gösterip de bir manevra çevirebilseydi, Julien, oynadığı boş komedyadan tiksinir, onun ayaklarına kapanırdı. Konuşmasını sürdürecek kadar güç buldu. "Ah! Korasoff, niçin burada değilsiniz? Şu anda ne yapmam gerektiğini bildirecek bir söz, bir tek söz..." İçinden bunu düşünürken kıza, "Kendisine karşı başka bir duygu beslemesem bile yalnızca duyduğum gönül

borcu beni, Madam de Fervaques'a bağlamaya yeter," diyordu, "bana övgüler düzdü, başkalarının hor gördüğü bir zamanda beni avuttu... Görünüşte hiç kuşkusuz son derece hoş, ama belki de çabucak sönüverecek duygulara pek inanmasam, haksız mı olurum?"

Mathilde bağırır gibi, "Aman Tanrım," dedi.

Julien, artık diplomatça konuşmaktan vazgeçmiş gibi bir tavırla, canlı, kararlı bir sesle, "Beni neyle inandırabilirsiniz?" dedi. "Bu anda bana eski yerimi geri vermeye hazır gibi görünüyorsunuz; ama bu niyetinizden iki gün sonra dönmeyeceğinize beni ne, hangi güç inandırabilir?"

Mathilde, sevgilisinin ellerini tutup yüzünü ona dönerek, "Ne mi?" dedi, "Benim, bu aşkım, beni sevmezseniz düşeceğim mutsuzluk, bunlar sizi inandırmaya yetmez mi?"

Birdenbire dönüvermesi, pelerinini kaydırmıştı: Julien onun o güzel omuzlarını gördü. Biraz dağılmış saçlar da pek tatlı anları hatırlattı.

Az kaldı yumuşayacaktı. "Ağzımdan ölçüsüzce bir söz kaçırsam, o hüzün, üzüntü günleri gene başlayıp uzun uzun sürer gider," dedi. "Madam de Rênal, gönlünün emrettiğini yerine getirmek için nedenler bulurdu. Bu kibar çevresinin kızı ise, heyecan duyması gerektiğine inandığı için, ancak o zaman bir heyecan duyuyor."

Bu gerçeği hemen kavrayıp gene hemencecik kendini toparladı.

Ellerini Mathilde'in elleri arasından çekip pek belli bir saygı tavrıyla kızdan uzaklaştı. Bir erkek bundan daha yürekli davranamazdı. Sonra Madam de Fervaques'ın sedir üzerinde sürünen mektuplarını topladı, sonsuz bir incelikle o anda neredeyse bir zulüm halini alan bir incelikle, "Matmazel Mole, bu konuda düşünmeme lütfen izin verirler mi?" dedi.

Çabucak uzaklaştı, kitaplıktan çıktı; Mathilde onun birer birer bütün kapıları kapadığını duydu.

İçinden, "Canavar!" dedi, "Heyecan bile duymadı. Ne? Canavar mı dedim? Hiç de değil; o, akıllı, sakıngan, iyi yürekli. Asıl benim suçum var; ben akıl almaz suçlar işledim."

Böyle düşünmeyi sürdürdü. Mathilde o gün hemen hemen mutluydu, çünkü kendini hep aşka vermişti; sanki bu ruh, gurur nedir hiç bilmemişti, o amansız gururu o kadar kaybolmuştu!

Akşam salonda bir uşak, Madam de Fervaques'ın geldiğini haber verince Mathilde'in tüyleri diken diken oldu; o adamın sesi ona uğursuz bir haber veren bir ses gibi geldi. Madam de Fervaques'a bakmaya içi elvermedi, hemen uzaklaştı. Acılı zaferiyle pek övünemeyen Julien, kendi bakışlarının işi açığa vurmasından korkmuş, o akşam yemeğini La Mole konağında yememişti.

O çarpışmadan beri her geçen akşam da, mutluluğunu artırıyordu; artık ettiğine pişmanlık bile getirmişti. "Ona nasıl karşı koyabilirim?" diyordu. "Ya artık beni sevmezse? O gururlu ruh bir anda değişebilir, doğrusu ben de ona çok kötü davrandım."

Akşam operaya gidip Madam de Fervaques'ın locasında gözükmesi gerektiğini hissetti. Kadın, gelmesi konusunda onu sıkı sıkı uyarmıştı. Gitse de, kabalık edip gitmese de, herhalde Mathilde haber alacaktı. Bu düşüncenin doğruluğu açıktı. Ancak Julien, o akşam insan arasına çıkmaya bir türlü cesaret edemiyordu. Konuşmak, mutluluğunun yarısını kaybettirecekti.

Saat onu çaldı: Artık kalkıp gitmek bir görev oldu.

Çok şükür Madam de Fervaques'ın locası o akşam kadın doluydu; Julien ta kapının yanına oturdu, şapkalar da önünü kapıyordu. Bu hal onu gülünç olmaktan kurtardı; *Gizli Evlilik*'te Carolina'nın umutsuzluğunu dile

getiren tanrısal sesi, onu gözyaşlarına boğdu. Madam de Fervaques bu gözyaşlarını gördü; Julien'in her zamanki erkekçe dayanıklılığıyla o akşamki hali arasında o kadar aykırılık vardı ki, "sonradan görmüşler" gururunun en aşındırıcı özüyle artık tümden dolmuş o kibar kadın ruhu bile acıma duydu. Onda kadın yüreği körleşmişti. Ama elbette gene bir şeyler kalmıştı; konuşmaya başladı. Onun sesini duyup haz duymak istiyordu.

Julien'e, "Mole Markisi'ninkileri gördünüz mü?" dedi, "Üçüncü kattalar."

Julien hemen, locanın önüne pek görgüsüzce dayanarak salona sarktı: Mathilde'in gözleri yaştan parlıyordu.

İçinden, "Ama bugün onların tiyatro günleri değildi," dedi, "ne kadar da merak etmiş!"

Mathilde, Julien'in o akşamı Madam de Fervaques'la geçirip geçirmeyeceğini öğrenmek istemiş, konağa sık sık gelen bir hanımın önerdiği locaya, toplumdaki yerlerine uyup uymamasına aldırmadan kabul edip gelmiş, annesinin de gönlünü etmişti.

31

Onu korkutmak

"İşte sizin uygarlığınızın büyük mucizesi!
Aşkı bayağı bir iş ettiniz."

BARNAVE

Julien, Madam Mole'ün locasına koştu. Gözleri önce Mathilde'in yaşlı gözlerine ilişti; kız gizlemeye çalışmadan ağlıyordu, zaten orada yalnız utanılmayacak kimseler, locayı veren hanımla birkaç tanıdık vardı. Mathilde elini Julien'in elinin üstüne koydu; annesinden hiç korkusu kalmamış gibiydi. Gözyaşlarından tıkanırcasına, Julien'e hiçbir şey söyleyemedi, yalnızca şu sözcük çıktı ağzından:

"Güvenceler!"

Julien de çok heyecanlıydı; üçüncü kat localarındakilerin gözlerini kamaştıran avizeyi bahane ederek eliyle gözlerini kapayıp duygularını belli etmemeye çalışıyordu. İçinden, "Bari sesimi çıkarmayayım," dedi. "Bir şey söylersem benim de çok heyecanlı olduğumdan kuşkusu kalmaz, sesim gönlümdekini açığa vurur, her şey yeniden yok olabilir."

Şimdi içindeki çatışmalar, sabahkinden daha zorluydu, çünkü sabahtan beri gönlünü daha da tutuşturmuş-

tu. Mathilde'in gururu, kibirliliği uyanacak diye korkuyordu. Aşktan, hazdan sarhoş gibi olmuştu; gene de kendini zorlayıp ona bir şey söylemedi.

Bence bu, onun yaradılışında bulunan erdemlerin en büyüklerindendir; kendi kendine bu kadar söz geçirebilen bir adam, çok ilerler, *si fata sinant.*[1]

Matmazel Mole, Julien'in konağa kendileriyle birlikte gelmesi için çok direndi. Şükür ki sicim gibi yağmur yağıyordu. Ama Markiz, Julien'i arabada karşısına aldı, onunla hiç durmadan konuşup kızın bir söz olsun söylemesine zaman bırakmadı. Sanki Markiz, Julien'le sözbirliği etmiş, onun işini kolaylaştırıyordu; Julien de, heyecanının ölçüsünü belli ederek zaferini elden kaçırmaktan korkusu kalmadığı için, kendini mutluluk zevkine çılgıncasına bırakıvermişti.

Bilmem söylemeye gerek var mı? Julien, odasına girer girmez, hemen diz çöktü, Prens Korasoff'un verdiği mektupları öptü durdu.

Bu çılgın haliyle, "Sen ne büyük adammışsın, bana ne iyilikler ettin!" diye söyleniyordu.

Yavaş yavaş kendini toparlar gibi oldu. Durumunu, bir savaşı yarı kazanmış bir generalin durumuna benzetiyor, "Bugün üstünlüğün bende olduğu da su götürmez, hem de çok büyük bir üstünlük," diyordu, "ama bakalım yarın ne olacak? Bir anda her şey elden uçuverir."

Napoléon'un, Saint Helena'da söyleyip yazdırdığı anılarını ateşli bir duyguyla iki saat kendini zorlayıp okudu; ama ancak gözleri okuyormuş, ne çıkar? Kendini zorluyordu ya! Gözleri bu garip okumayla uğraşadursun, dünyada en yüce ne varsa onun düzeyine yükselen kafasıyla gönlü, belli etmeksizin işliyordu. Julien, "O yü-

1. (Lat.) Kader elverirse. (Ç.N.)

rek, Madam de Rênal'inkinden bambaşka!" diyor, ama daha ileri gitmiyordu.

Birdenbire kitabı elinden fırlatıp, "Onu korkutmalı!" diye bağırdı. "Düşman benim kendisini yıldırdığım derecede bana boyun eğerse o zaman bir daha beni hor göremez."

Sevinçten sanki sarhoş olmuş, küçücük odasında dolaşıyordu. Hakçası bu mutluluk, aşktan çok gururun verdiği bir mutluluktu.

Göğsünü gere gere, "Onu korkutmalı!" deyip duruyordu; göğsünü germekte de haklıydı. "Madam de Rênal, en mutlu anlarda bile benim onu, onun beni sevdiği kadar sevdiğimden kuşku duyardı. Şimdi ise ben bir şeytanı boyunduruk altına almaya çalışıyorum, demek ki ona göre uğraşmalı, boyunduruk altına almalıyım."

Mathilde'in, ertesi gün saat sekiz der demez kitaplığa koşacağını biliyordu; kendisi ancak dokuzda gitti; aşkından yanıyordu ama gene kafası gönlüne egemendi. "Onun içinde her zaman, Julien beni seviyor mu, diye bir kuşku bulunmalı. Durumunun parlaklığı, kendisiyle konuşanların dalkavukluğu, onu aşırı gururlu kılıyor." Bu düşünce, Julien'in aklından bir dakika bile çıkmadı.

Kitaplığa girdiğinde Mathilde'i orada buldu; kız, benzi uçuk, sedire oturmuştu; sakin görünüyordu ama kımıldamaya gücü olmadığı belliydi. Elini Julien'e uzattı.

"Dostum, seni kırdım, doğru; sen bana dargın durabilir misiniz?"

Julien onun böyle gösterişsiz bir tavırla konuşacağını aklına bile getirmemişti. Az kaldı o da soylu duygularını açığa vuracaktı.

Mathilde bir zaman sustu, Julien'in bir yanıt vereceğini umuyordu. Bir şey çıkmadığını görünce konuştu:

"Size nasıl güven vereceğimi soruyordunuz, dostum; haklısınız. Beni kaçırın, Londra'ya gidelim. Ben

böylece namusumu, şerefimi ayaklar altına almış olurum, bir daha adım temizlenmez."

Gözlerini örtmek için elini Julien'in elinden çekme yürekliliğini gösterdi. Ruhunda utanç ile kadınca erdemlilik duyguları yeniden uyanmıştı. İçini çekerek dedi ki:

"Öyle yapalım! Onurumu beş paralık edin. Bu bir güvencedir."

Julien içinden, "Dün mutluydum, çünkü kendime acı çektirmemiştim," dedi. Bir anlık sessizlikten sonra gene gönlüne söz geçirip soğuk bir tavırla, "Londra'ya gitmek üzere yola çıktığımızı, kendi deyiminizle onurunuzun, şerefinizin ayaklar altına alındığını varsayalım," dedi, "beni seveceğiniz nereden belli? Benim posta arabasında bulunmam acaba sizi tedirgin etmeyecek mi? Ben canavar ruhlu bir adam değilim, sizi herkesin gözünde artık yok olmuş bir kız durumuna getirmek beni bir kat daha mutsuz eder. Aramızdaki engel kibarlar çevresindeki yeriniz değil, ne yazık ki yaradılışınız, huyunuzdur. Beni bir hafta seveceğinize siz, kendiniz güveniyor musunuz?"

(Oysa içinden, "Ah! Beni bir hafta, yalnızca bir haftacık sevsin," diyordu, "sevincimden ölüveririm. Ondan sonrası ne umurumda? Hayat ne umurumda? O yüce mutluluk, istesem şu anda başlar, onu başlatmak benim elimde!")

Mathilde onun düşünceli olduğunu gördü; elini tutarak, "Demek ben size de yaraşmayan bir kızım," dedi.

Julien ona sarıldı, ama görevin demir pençesi hemen yüreğini kavradı. "Benim kendisini ne kadar sevdiğimi sezerse onu yitirdiğim gündür." Kızın kollarından ayrılmadan önce, bir erkeğe yaraşan ağırbaşlılığı gene takınmıştı.

O gün de, ertesi günler de, mutluluğunun sonsuzluğunu gizleyebildi; bazı anlar oluyor, Mathilde'e sarılma

zevkinden bile kendini yoksun bırakıyordu.

Bazı anlarda mutluluğun verdiği ateşle, her türlü sakınmayı unutuyordu.

Bahçede, merdiveni örtmek için düzeltilmiş bir hanımeli yığını vardı; Julien onun yanına gider, uzaktan Mathilde'in penceresine bakarak onun vefasızlığına ağlardı. Ta yanında da, kendini istemeyen gözlerden koruyacak bir koca meşe ağacı vardı.

Mutsuzluğunun dayanılmaz olduğu günleri hatırlatan o yerden Mathilde'le birlikte geçerken dünkü üzüntüyle bugünkü mutluluk arasındaki aykırılık, gönlünde karşı koyamadığı bir heyecan uyandırdı; gözlerinden yaşlar boşandı, sevgilisinin elini dudaklarına götürerek, "Burada hep sizi düşünerek yaşıyordum; buradan o panjura bakıyor, saatlerce durup bu elin onu açacağı dakikayı bekliyordum..."

Artık hiç gücü kalmamıştı. O zamanki umutsuzluğunu, kederini anlatmak için söylediği sözler, ta yürekten gelen, uydurulmayacak sözlerdi. O parçalayıcı acıyı dindirmiş, ona son vermiş olan bugünkü mutluğunu gösteren sevinçli haykırmaları da oluyordu.

Julien, birden kendine gelerek, "Tanrım, neler yapıyorum?" dedi, "Her şeyi kendim bozuyorum."

O kadar telaşa düştü ki, Matmazel Mole'ün gözlerinde aşkın azaldığını görür gibi oldu. Bu, kendi kuruntusuydu, ama Julien'in yüzü çabucak değişti, sanki ölüm sarılığı yayıldı. Gözlerindeki parıltı bir an söndü, daha içten, daha candan bir sevginin yerini, bir anda kinden uzak olmayan küstahça bir gurur aldı.

Mathilde, hem şefkatle hem de meraklı, "Ne oldunuz? Neniz var, dostum?" diye sordu.

Julien, sinirli sinirli, "Yalan söylüyorum," dedi, "söylediklerim hep yalan. Bundan utanıyorum; Tanrı da bilir ya, benim size saygım vardır, bu saygı size yalan söyle-

memi önlemeliydi. Siz beni seviyorsunuz, bana karşı vefalısınız, kendimi size beğendirmek için öyle süslü sözler söylememe gerek yok."

"Ya! Son on dakikadan beri söylediğiniz o güzel sözler, demek süslü sözlerdi?"

"Ben de pişmanım. O sözleri ben bir zamanlar beni seven ama sıkıldığım bir kadın için uydurmuştum. Bu benim yaradılıştan kusurum; suçumu size gene kendim söyledim, beni bağışlayın."

Acı gözyaşları, Mathilde'in yanaklarından akıyordu.

Julien, konuşmasını sürdürdü:

"Gücüme giden en ufak bir şey olunca belleğim, kör olası belleğim, hemen önümde bir hazine gibi açılır. Ben de kendimi tutamaz ondan yararlanırım."

Mathilde, gönül alan bir saflıkla, "Yoksa ben farkına varmadan, canınızı sıkacak bir şey mi yaptım?" dedi.

"Bir gün, iyi hatırlıyorum, bu hanımelilerin yanından geçerken bir çiçek kopardınız, Mösyö de Luz onu elinizden aldı, siz de bıraktınız. Ben şuracıktaydım."

Mathilde, yaradılışında var olan kendini beğenmişlikle, "Mösyö de Luz mü? Olamaz," dedi. "Benim öyle huylarım yoktur."

Julien, ateşle, "Ben ne dediğimi biliyorum," dedi.

Mathilde, hüzünle, gözlerini eğip, "Evet, dostum," dedi, "doğru olabilir."

Kaç aydan beri Mösyö de Luz'ün böyle bir şeye kalkışmasına izin vermediğini kesin olarak biliyordu.

Julien, ona dilin anlatamayacağı bir sevgiyle baktı; içinden, "Hayır," dedi, "aşkı azalmamış."

Akşam Mathilde, Madam de Fervaques'a gösterdiği ilgiyi Julien'in başını kaktı; bir burjuva, sonradan görmüş, sonradan soylular arasına katılmış bir kadına nasıl gönül verir! "Benim Julien'imin çılgınlığa sürüklemeyeceği gönüller, belki yalnız o türden olanlardır." Sonra

onun saçlarını okşayarak, "Sizi gerçekten bir züppeye çevirmişti," dedi.

Julien, Mathilde'in kendisini küçümsüyor sandığı günlerde, Paris'in en iyi giyinir erkeklerinden biri olmuştu. Ama gene de o tür adamlara karşı bir üstünlüğü vardı. Giyinmesini bir kere bitirdi mi, bir daha düşünmezdi.

Mathilde'i sinirlendiren bir şey vardı: Julien, Rus'un mektuplarını hâlâ kopya edip Madam de Fervaques'a gönderiyordu.

32

Kaplan

"Yazık! Neden bunlar, neden başkaları değil?"

BEAUMARCHAIS

Bir İngiliz gezgini, bir kaplanla bir arada nasıl yaşayabildiğini anlatır; onu kendi büyütmüş, okşarmış ama masasının üstünden dolu tabancayı da eksik etmezmiş.

Julien'in kendini mutluluğa şöyle doyasıya bıraktığı anlar, ancak bunu bakışlarıyla Mathilde'e belli etmeyeceğinden kuşku duymadığı anlardı. Ona ara sıra sert bir söz söylemeyi boynuna borç bilmişti; bu işi hiç şaşmadan başarıyordu.

Mathilde'in bağlılığı, Julien'in görüp şaştığı uysallığı son dereceyi buldu mu, Julien kendine söz geçiremeyeceğini anlar, hemen onun yanından kaçma yürekliliğini gösterirdi.

Mathilde, ilk olarak sevdi.

Bir zamanlar kaplumbağa kabuğuyla sürüklenir gibi gördüğü hayat, artık onun gözünde uçar gibi geçiyordu.

Ama gene de gurur ne yapıp yapıp kendini göstermese olur mu? Başına aşkın açtığı bütün tehlikelere kendini pervasızca atmak istiyordu. Ölçülü davranan Julien'di; Mathilde de, ancak bir tehlike çıktı mı, onun söz-

lerine boyun eğiyordu. Ama Julien'e böyle boyun eğdiği, onun yanında hemen hemen büsbütün gönülsüzleştiği için midir nedir, soyu sopu olsun, uşaklar olsun, evde ona yaklaşan kim varsa hepsine karşı kibirliliği bir kat daha artmıştı. Akşam salonda, altmış kişinin içinde, Julien'i yanına çağırıp onunla gizli gizli konuşuyordu.

Bir gün küçük Tanbeau, yanlarına sokulmuştu; Mathilde ondan kitaplığa gidip Smollet tarihinin 1688 devrimini anlatan cildini getirmesini istedi: Tanbeau'nun durakladığını görünce de, Julien'in ruhuna merhem gibi gelen aşağılayıcı bir kendini beğenmişlikle, "Hem gelirken acele etmeseniz de olur!" dedi.

Julien, "O canavar bozuntusu nasıl baktı, gördünüz mü?" dedi.

"Dayısının bu salonda on-on iki yıllık hizmeti vardır, yoksa onu şimdi kapı dışarı ettirirdim."

Mösyö de Croisenois'ya, Mösyö de Luz'e, onların dostlarına davranışlarında da, yalnız görünüşe bakılırsa, incelikten, görgüden uzaklaşmıyordu. Ama, aslı aranırsa o davranışlarda da bir meydan okuma hali vardı. Mathilde, Julien'e eski sevgilerini anlatmış olduğuna çok pişmandı, hem o beylere karşı gösterdiği masumca denebilecek ilgiyi pek büyüterek anlatmış olduğunu da açıklayamadığı için büsbütün üzülüyordu.

Ona, "Mösyö de Croisenois, mermer masa üzerinde elini benim elime yaklaştırdı, ben de zayıflık gösterip çekemedim, demiştim, o zaman duyduğum duyguları inceden inceye anlatmıştım, ama onu anlatmaktan zevk duymam size anlattığım içindi," demek istiyor, "kesinlikle söyleyeceğim," diyor, ama kadınlık gururu bir türlü elvermiyordu.

Şimdi o beylerden biri gelip bir-iki dakika konuşmaya kalksa, Mathilde hemen Julien'e sorulacak bir şey hatırlar, bunu bahane edip onun yanından ayrılmaz olurdu.

Gebe kaldığını anladığı gün bunu Julien'e sevinçle açıkladı.

"Gene de benden kuşku duyar mısınız? Bu da sizi inandırmaz mı? Artık ben ölesiye sizin karınız oldum."

Bu haber Julien'i derin bir şaşkınlığa düşürdü. Az kaldı davranışlarında gözettiği kuralı unutacaktı. "Benim için kendini yok eden o kıza karşı duygusuzluğa, aşağılamaya gönül nasıl katlanır?" Mathilde'in biraz rahatsızca bir hali oldu mu önlem, sakınma düşüncesi istediği kadar o korkunç sesini yükseltsin, Julien, bir türlü yüreklenip, kıza deneyimlerine dayanarak, aşklarının sürekliliği için pek gerekli saydığı ağır sözlerden birini olsun söyleyemiyordu.

Mathilde bir gün, "Babama bir mektup yazıp her şeyi bildireceğim," dedi. "O, benim için yalnız baba değil, bir arkadaş, bir dosttur; bunun için onu bir an bile aldatmaya kalkmayı size de, kendime de yakıştıramıyorum."

Julien ürpermişti:

"Ne?" dedi, "Ne yapacaksınız?"

Mathilde, gözleri neşeyle parlayarak karşılık verdi:

"Görevimi."

"Ama babanız beni bir köpek gibi kovar, bu evden atar."

"O da onun hakkı, ne diyebilirsiniz? Biz de kol kola verir, güpegündüz büyük kapıdan çıkar gideriz."

Şaşmış kalmış olan Julien, Mathilde'den bir hafta beklemesini istedi. Kız, "Olamaz," dedi, "şerefim bana böyle buyuruyor, görevimin ne olduğunu anladım, artık duramam, hemen yerine getirmeliyim."

Julien, sonunda, "Bu işi başka bir zamana bırakmanızı istiyorum," dedi. "Şerefsiz bir iş görmüş olmazsınız; ben kocanızım diye böyle istiyorum. Sizin yapacağınız bu iş, hayatınızın en ağır işi olacak, sizin de, benim de durumumuzu değiştirecek. Benim de karışmaya hakkım

var. Bugün salı; bir dahaki salı Retz Dükü'nün günü; o günün akşamı Mösyö Mole, konağa girerken kapıcı ona, yazgımızı belirleyecek mektubu verir... Babanızın en büyük isteği, sizi bir dük karısı yapmak, bunu iyi biliyorum; ne karar verileceğini anlarsınız."

"Nasıl öç alacağını anlarsınız demek istiyorsunuz, değil mi?"

"Bana bunca iyilikler etmiş bir adama acıyabilirim, ona kötülüğüm dokunduğu için yüreğim sızlar, ama kimseden korkmam."

Mathilde, onun isteğine boyun eğdi. Gebeliğini Julien'e haber vereli ilk olarak onun böyle buyurucasına söz söylediğini duyuyordu. Julien'in, onu hiç bu kadar sevdiği olmamıştı. Mathilde'e acı sözler söylemekten kaçınmak için, onun rahatsızlığını fırsat bilmişti; kalbinin şefkat damarı tutmuştu. Ama, kızın işi Mösyö Mole'e açacağını duyunca oldukça telaşlandı. Mathilde'den belki de ayrılması gerekecekti. Onun gittiğini görünce kız elbette üzülür, ama hele aradan bir ay geçsin, bakalım hiç hatırına getirir miydi?

Marki'nin pek haklı olarak edebileceği sitemleri düşündükçe de gene belki o kadar üzülüyordu.

O akşam Mathilde'e, bu yüzden duyduğu üzüntüyü anlattı; sonra aşkına kapılıp kendini tutamadı, ayrılığın acı geleceğini de açıklayıverdi.

Mathilde'in rengi değişti.

"Doğru mu?" dedi. "Benden altı ay ayrı düşmek sizin için bir yıkım mı olacak?"

"Hem de büyük bir yıkım. Dünyada beni korkutabilecek tek yıkım."

Mathilde pek sevinmişti. Julien rolünü o kadar dikkatle, öyle özene bezene oynamıştı ki, sonunda kız, kendisinin ondan daha çok sevdiğini anlamıştı.

Salı günü çabucak geldi yetişti. Gece yarısı, Marki

konağa dönünce bir mektup buldu; zarfın üzerinde, yanında kimse bulunmadığı bir zamanda kendi eliyle açması yazılıydı.

Baba,

Aramızdaki bütün toplumsal bağlar kırıldı, ancak doğal bağlar kaldı. Kocamdan sonra dünyada en çok sevdiğim insan sizsiniz. Gözlerim yaşarıyor, sizi ne kadar üzeceğimi düşünüyorum; ama herkese karşı rezil olmamak, sizi düşünüp ona göre kararınızı vermeye zaman bırakmak için bu açıklamamı geciktirmeyi uygun bulmadım. Beni çok sevdiğinizi bilirim, gönlünüzden kopar da bana bir miktar aylık bağlarsanız istediğiniz yere, örneğin İsviçre'ye, kocamla gider yerleşirim. Onun adı o kadar tanınmamış bir addır ki Vernères'li bir kerestecinin gelini Madam Sorel'in sizin kızınız olabileceği kimsenin aklına gelmez. İşte bu adı yazmak beni üzüyor. Julien'e öfkelenmenizden korkuyorum; öfkeniz ilk bakışta pek haklı olur, ama işin aslı, sanılacağı gibi değildir. Ben bir düşes olamayacağım, baba; ama onu severken düşes olamayacağımı biliyordum; onu önce ben sevdim, ben onu baştan çıkardım. Bana sizden, atalarımızdan geçen ruh, bayağı bulduğum şeylere ilgi göstermeme izin veremez, o kadar soyludur. Sizi hoşnut edeyim diye Mösyö de Croisenois'yı sevebilmeyi çok istedim, ama elimden gelmedi. Siz de niçin benim karşıma, gerçekten değeri olan bir adam getirdiniz? Hyères'den döndüğüm zaman bana, "Hoşuma giden biricik adam varsa o da bu genç Sorel," diyen siz değil misiniz? Bu mektubun sizi ne kadar üzeceğini düşündükçe o zavallı da benim kadar üzülüyor. Sizin bir baba olarak öfkelenmemeniz bilirim ki olacak şey değil, ama beni gene de bir dost olarak seviniz.

Julien bana saygı gösteriyordu. Benimle bazen konuşması da hep size karşı beslediği derin saygıdandı. Onun yaradılışında öyle bir gurur vardır ki, kendisinden pek üstün bildiği kimselere, ancak onlar bir şey sorarsa karşılık verir, onlara kendiliğinden

söz söylemez. Herkesin toplumdaki yerinin başka olduğunu bilir, o farklara içinden gelen bir duyguyla saygı duyar. Yüzüm kızararak en iyi dostuma açıklıyorum, başka hiç kimseye bu sırrımı söyleyemem: Bir gün bahçede ben onun kolunu sıktım.

Hele yirmi dört saat geçsin, göreceksiniz ki ona kızmanıza hiçbir neden kalmayacak. Benim bu yaptığım, onanlamaz bir suç. İsterseniz o, derin saygılarını, sizi gücendirmiş olmaktan doğan üzüntüsünü size benim aracılığımla bildirir. Siz onu bir daha göremezsiniz; ama nereye giderse ben de arkasından giderim. Bu onun hakkı, benim de görevimdir, çünkü o, çocuğumun babasıdır.

Büyüklük gösterir de bize altı bin frank yıllık bağlarsanız, bunu sevinçle kabul ederim: Bunu esirgerseniz, Julien gidip Besançon'a yerleşecek, orada Latince ile edebiyat öğretmenliği yapacak. Gerçi o şimdi bir hiçtir, ama yükseleceğine inanıyorum. Ben onunla kaldıkça hayatımın ünsüz, sansız bir hayat olmayacağını biliyorum. Bir devrim olursa, onun en başta bir yer edineceğinden kuşkum yok. Beni istemiş olan öbür kimseler için böyle bir şey söyleyebilir misiniz? Onların güzel, büyük toprakları var! Ama ben bunu, onlara hayran olmak için bir neden sayamam. Benim Julien'im ise, bir milyonu olsa, babamın da koruyuculuğunu görse, bugünkü devlet biçimi değişmeden de yüksek bir yere geçebilir...

Marki'nin, hemen duygularına kapılarak hareket eden bir adam olduğunu bildiği için Mathilde tam sekiz sayfalık bir mektup yazmıştı.

Mösyö Mole, o mektubu okurken, Julien gece yarısı bahçede dolaşıyor, kendi kendine, "Ne yapmalıyım?" diyordu. "Öncelikle görevimin ne olduğunu, sonra da çıkarımın ne olduğunu bilmeliyim. Benim Marki'den gördüğüm iyilik çok büyük; o olmasaydı ben şimdi zavallı bir edepsiz olurdum. Hem herkesin kininden, düşmanlığından kurtulacak kadar edepsizlik de edemezdim. O beni

kibarlar çevresine bağlı bir adam etti. Benim bundan sonra da edepsizlikler etmem gerekecek ama, buna hem daha az zorunlu olacağım, hem de daha az iğrenç edepsizliklerle kalabileceğim. Bana bir milyon verse iyiliği bu kadar büyük olmazdı. Bu nişan da, birtakım diplomat hizmetlerinde bulunmuş sayılıp saygı görmem de hep onun yüzünden. Eline kalemi alıp bana ne yapmam gerektiğini bildirmek istese acaba ne yazar?.."

Julien bunları düşünüp dururken Mösyö Mole'ün ihtiyar uşağı geldi:

"Marki sizi çağırıyor," dedi, "giyimli değilseniz bile hemen gelmenizi istiyor."

Uşak, Julien'in yanından giderken, yavaşça, "Çok öfkeli," dedi. "Kendinizi koruyun."

33

Zayıflık cehennemi

"Acemi bir kuyumcu, bu elması yontarken en parlak kıvılcımlarından birkaçını yok etti. Ortaçağ'da, o kadara da gitmeyelim, daha Richelieu zamanında, bir Fransız, isteme gücü olan bir adamdı."

MIRABEAU

Julien, Marki'yi ateş püskürür buldu; o büyük soylu, ömründe belki ilk olarak incelik, görgü kuralları dışına çıktı; Julien'e, ağzına gelen sövgüleri yağdırdı. Julien şaştı, sinirlendi, ama duyduğu gönül borcu duygusu sarsılmadı. Çoktan beri seve seve kurduğu ne güzel hayalleri vardı; zavallı adam bir anda hepsinin yıkılıverdiğini görüyordu... "Ama bir yanıt vermeliyim, susmam öfkesini büsbütün artırır." Vereceği yanıtı, ezbere bildiği Tartüf rolünde buldu.

"Ben bir melek değilim... Size iyi hizmet ettim, bunun karşılığını bana cömertçe verdiniz... Size gönül borcum büyüktü, ama yirmi iki yaşındayım... Bu evde benim düşündüklerimi anlayan bir siz vardınız, bir de o sevimli..."

Marki, bağırarak, "Canavar!" dedi. "Sevimli! Sevimli! Siz sevimli bulduğunuz gün, bu evden kaçmalıydınız."

"Kaçmak istedim; o zaman sizden Languedoc'a gitmek için izin istedim."

Marki ateş püskürerek dolaşmaktan yorulmuş, acı çekmekten güçsüz düşmüştü; bir koltuğa yığıldı; Julien onun kendi kendine, "Hayır, kötü bir insan değil!" diye söylendiğini duydu. Hemen dizüstü düşerek, "Hayır," dedi, "ben size karşı kötü bir insan değilim."

Ama bu davranışından son derece utanıp hemen ayağa kalktı.

Marki, gerçekten şaşkın bir haldeydi. Julien'in bu davranışını görünce gene bir arabacının ağzına yakışacak pis pis sövgüler savurmaya başlamıştı. Böyle ilk olarak bu kadar bayağı sözler söylemek, bilinmez, belki de ona bir eğlence oluyordu.

"Kızımın adı Madam Sorel olacak ha? Kızım bir düşes olmayacak ha?"

Bu iki düşünce kafasında böyle açıkça belirince Mösyö Mole acıdan kıvranıyor, artık duygularına, davranışlarına egemen olamıyordu. Julien dayak yiyeceğinden korktu.

Marki, biraz aklı başına geldiği zamanlarda uğradığı yıkıma alışır gibi oluyor, o zaman Julien'e, oldukça akla uygun sitemlerde bulunuyordu:

"Kaçmalıydınız Mösyö, kaçmalıydınız," diyordu. "Göreviniz kaçmaktı... Siz, dünyanın en aşağılık adamısınız..."

Julien, masa başına gidip bir kâğıda şu mektubu yazdı:

Çoktan beri hayat benim için dayanılmaz bir şey oldu, kendi elimle ona son veriyorum. Benim ölümüm yüzünden konakta çıkacak rahatsızlıktan dolayı beni bağışlamasını Marki cenaplarından, en derin saygı, en sonsuz gönül borcu duygularımla rica ediyorum.

"Tenezzül edip şu kâğıda bir göz gezdirir misiniz?.. Beni öldürün ya da uşaklarınızdan birine buyurun, öldürsün... Şimdi saat sabahın biri, ben bahçeye, dipteki duvara doğru gideyim."

Julien kapıdan çıkarken Marki bağırdı:

"Cehenneme kadar yolun var!"

Delikanlı içinden, "Anlaşılıyor," dedi, "beni öldürmek zahmetini uşağından da esirgemek istiyor... Beni öldürsün, diyeceğim yok, yaptığıma karşılık buna razıyım... ama kendi kendimi öldüremem ya! Hayatı severim... Oğluma karşı da görevlerim var."

Kafasında ilk olarak bu kadar açıklıkla beliren bu düşünce, artık bütün düşüncelerini kaplayıp gezintinin ilk dakikalarında duyduğu tehlike duygusunu uzaklaştırdı.

Yeni uyanan bu ilgi, Julien'i sakıngan bir adam etti. "O azılı adama karşı ne yapacağımı bilmek için, danışacak bir kimsem olmalı... Aklı başında değil, ondan her şey beklenebilir. Fouqué çok uzakta, hem o Marki gibi bir adamın gönlündeki duyguları anlayamaz ki!"

"Kont Altamira var... Onun susacağına güvenebilir miyim? Benim akıl danışmam bir işe girişmek olmalı, durumumu büsbütün karıştırmamalı. Ne yazık! Bir kişi kalıyor, o da bizim asık yüzlü Rahip Pirard... Jansencilik onun kafasını daraltmış... Bir edepsiz Cizvit olsa dünyanın halini daha iyi bilir, benim işime daha yarar... Mösyö Pirard suçumu duyar duymaz beni dövmeye kalkabilir."

Tartüf'ün dehası, Julien'in imdadına yetişti. "Gidip ona günahımı çıkarmasını söylerim," dedi. Bahçede iki saat dönüp dolaştıktan sonra sonunda bu karara vardı. Artık başına ansızın bir kurşun yiyebileceği aklına gelmiyordu; çok uykusu vardı.

Ertesi sabah erkenden Julien, Paris'ten birkaç fersah ötede, acıma bilmez Jansencinin kapısını vuruyordu. Su-

çunu açıklayınca Rahip Pirard'ın bu işe pek şaşmadığını görüp şaştı.

Öfkelenmekten çok tasalanan Rahip, "Bu işte belki ben de pek suçsuz sayılmam," dedi. "O aşkı anlar gibi olmuştum. Talihsiz çocuk! Size olan sevgim, kızın babasına işi haber vermemi önledi."

Julien, hemen sordu:

"Şimdi Marki ne yapar?"

O anda Rahip'i pek sevmişti; Mösyö Pirard paylamaya kalksa Julien'e pek ağır gelecekti. Julien konuşmasını sürdürdü:

"Benim aklıma üç şey geliyor. Birincisi; Mösyö Mole beni öldürtebilir," (bunun üzerine o gece Marki'ye verdiği intihar mektubunu anlattı), "İkincisi; Norbert'e söyleyip beni düelloya çağırtır..."

Rahip, öfkeyle ayağa kalkarak, "Böyle bir şeyi kabul eder misin?" dedi.

"Sözümü bitirtmiyorsunuz ki! Bana iyilik eden bir adamın oğluna elbette ateş etmem; o beni öldürür... Üçüncüsü, Marki beni buradan uzaklaştırabilir. Bana, 'Edinburgh'a ya da New York'a gidin,' derse sözünü dinlerim. O zaman Matmazel Mole'ün durumunu gizleme olanağı doğar. Ama çocuğumun yok edilmesine göz yumamam. Din iman bilmeyen o adamın ilk aklına gelenin bu olacağına da hiç kuşkunuz olmasın..."

Paris'te Mathilde üzüntü içindeydi. Babasını saat yedide görmüştü. Marki ona Julien'in mektubunu gösterdi; şimdi Mathilde, acaba Julien kendini öldürmeyi daha soylu bir davranış bulmuş olmasın, diye korkup titriyordu. Öfkeye varan bir acıyla, "Hem de benden izinsiz..." diye söyleniyordu. Babasına, "O öldüyse ben de ölürüm," dedi. "Onun ölümüne siz neden olmuş sayılırsınız... Belki sevinirsiniz. Ama onun anısına yemin ediyorum, önce yasa girerim, herkese kendimi 'Dul Madam

Sorel,' diye tanıtırım, bu imza ile yasımı herkese bildiririm, hiç kuşkunuz olmasın. Ne çekingenlik gösteririm, ne de alçaklık."

Aşkı deliliğe kadar varıyordu. Bu kez de Mösyö Mole korkmuş, ne yapacağını bilemiyordu.

Artık olup bitenleri biraz soğukkanlılıkla kafasında tartmaya başlamıştı. Mathilde, öğlen yemeğinde gözükmedi. Onun annesine işi açmamış olduğunu görünce, Marki, omzundan bir yük kalkmış gibi oldu, koltukları da kabardı.

Julien öğlene doğru konağa döndü, atın ayak sesleri avluda çınladı. Julien indi. Mathilde onu çağırttı, hizmetçi kızın yanında, onun boynuna atıldı. Julien, Mathilde'in gösterdiği bu coşkunca sevgiye karşı pek duygulanmadı. Rahip Pirard'la uzun uzun konuştuktan sonra onun yanından çıkarken ruhunda diplomatlıkla ölçülülük yeniden uyanmıştı. Olasılıkları hesaplamak, hayalini söndürmüştü. Mathilde, intihar mektubunu okuduğunu ona ağlaya ağlaya anlattı.

"Babam düşüncesini değiştirebilir; rica ederim, siz hemen yola çıkıp Villequier'ye gidin. Atınıza binin de sofradakiler kalkmadan konaktan uzaklaşın."

Julien, o şaşkınlık, o aldırışsızlık durumunu bırakmıyordu; Mathilde hüngür hüngür ağlamaya başladı. Onu kollarının arasında sıkıp heyecanla, "Bırak da işlerimizi ben yoluna koyayım," dedi. "Bilirsin senden ayrılışım, gönlümün isteğiyle değildir. Sen benim hizmetçinin adresiyle bana mektuplar gönder, ama zarfı başka birine yazdır, ben sana cilt cilt yanıtlar yollarım. Hoşça kal! Buradan kaç!"

Bu son söz, Julien'in canını sıktı, ama o gene söz dinledi. İçinden, "Ne yapalım?" dedi, "Yaradılışlarından! Bu insanlar, en iyi anlarında bile, karşılarındakini yaralayacak sözü bulup söylüyorlar."

Mathilde, babasının bütün sakıngan tasarılarına inançla karşı koydu. Madam Sorel olacak, kocasıyla birlikte ya İsviçre'de yoksulluk içinde, ya Paris'te babasının yanında yaşayacaktı; ancak bu temel üzerinde görüşüyor, başka bir şey dinlemiyordu. Hele çocuğunu gizli bir yerde doğurmak önerisine bütün bütün karşı çıkıyordu.

"Öyle bir şey yaparsam benim için kara çalma ile leke kapıları açılmış olur. Nikâhtan iki ay sonra kocamla yolculuğa çıkarım, oğlumu da uygun bir zamanda dünyaya getirdiğimi söylemek kolay olur."

Mathilde'in bu kararlılığı, önce öfkeyle karşılanıyordu, ama sonunda Marki'nin kuşkuları uyandı.

Yüreği yumuşadığı bir an, kızına, "Al," dedi, "yılda on bin frank faiz getirecek bir tahvil. Bunu Julien'e gönder; ne yapacaksa, çabuk yapsın, bir daha elinden almayayım."

Julien, Mathilde'in buyurmayı ne kadar sevdiğini bilirdi; onun sözü yerine gelsin diye boşu boşuna kırk fersah yol almıştı: Villequier'ye gitmiş, orada çiftliklerin hesabını görüyordu. Marki'nin o bağışı üzerine Paris'e döndü. Hemen gidip Rahip Pirard'ın yanına sığındı. Julien'in Villequier'de kaldığı günlerde Mösyö Pirard, Mathilde'in en yararlı yardımcısı olmuştu. Marki ne zaman o sözü açsa, Papaz ona, açık olarak yapılacak bir nikâhtan başka herhangi bir yola başvurmanın, Tanrı yanında bir günah olacağını kanıtlıyordu.

"Neyse ki," diyordu, "bu konuda insanların aklı da dinin buyurduğuna uyuyor. Matmazel Mole'ün ne kadar coşkulu bir yapısı olduğunu biliriz, kendisinin istemediği bir işte sır saklaması nasıl umulabilir? Açık nikâhla, düğünle işi çözümlemeyi istemezseniz, onun kendi dengi olmayan bir gençle sevişmiş olması daha çok dedikoduya neden olur. Her şeyi olduğu gibi söylemeli, hiçbir gizli nokta bırakmamalı, işin içinde gizli bir yan var sandırmamalı."

Marki, düşünceli düşünceli, "Doğru," dedi. "Bu biçim kabul edilince, nikâhtan üç gün sonra gene bu işin sözünü etmek, düşünme yeteneğinden yoksun insanların işi sayılır. Hükümetin devrimcilere karşı büyük bir girişiminden yararlanıp işi sessizce bağlayıvermeli."

Mösyö Mole'ün dostlarından iki-üç kişi daha, Rahip Pirard'ın görüşündeydi. Onların gözünde en büyük engel, Mathilde'in dediğinden dönmez bir kız olmasıydı. Ama bütün bu mantıklı, akıllı uslu sözlerden sonra da Marki'nin gönlü, kızını bir gün düşes olmuş görmek umudundan bir türlü vazgeçemiyordu.

Belleği de, hayali de, gençliğinde hâlâ geçerli olan her türlü dalavereler, ikiyüzlülükle doluydu. Onun durumunda bir adam zorunluluk karşısında boyun eğsin, yasalardan korksun! Bunu bir türlü kafasına sığdıramıyor, onuruna aykırı bir şey buluyordu. O pek sevdiği kızının geleceği için on yıldır kurduğu gönül bağlayıcı hayallerden uyanmak ağrına gidiyordu.

İçinden, "Kimin aklına gelirdi ki?" diyordu. "Yaradılıştan o kadar kibirli; zekâca o kadar üstün, adımız, soyumuzla benden de çok övünen bir kız, kalksın da bunu yapsın! Fransa'nın en yüce, en ünlü soyluları, onu oğullarına almak için can atıyordu!

Artık ölçülü olmak, sakınarak davranmak para etmiyor. Bu yüzyıl her şeyi altüst edecek, yıkacak; öyle bir keşmekeşe gidiyoruz ki!"

34

Akıllı bir adam

"Vali atına binmiş giderken içinden şunları geçiriyordu: 'Bir gün gelip bir bakan, başbakan ya da dük olmayacağım ne belli?.. Savaş açsam şöyle ederim... Yenilik çıkaranları böyle zincire vurdururum...'"

Le Globe

On yıllık tatlı tatlı hayallerin etkisi, değme tartışmayla yıkılmaz. Marki, kızmayı akıl kârı bulmuyordu, ama bağışlamaya da pek yanaşmıyordu. Bazı anlar oluyor, gönlünden, "Ah! Bir kaza olsa da şu Julien ölüverse..." diye geçiriyordu. Marki, kederli gönlünü böylece avutup gene en anlamsız hayallere kendini kaptırabiliyordu. Onun bu hayalciliği, Rahip Pirard'ın akla mantığa uygun bütün sözlerinin etkisini hiçe indiriyordu. Bir ay geçti, görüşmeler bir adım bile ilerlemedi.

Siyaset işlerinde olduğu gibi bu aile işinde de Marki, birtakım parlak görüşlere kapılıp üç-dört gün bunlarla coşuyordu. O günlerde Mösyö Mole, bir davranış tasarısını, akla hikmete uygundur diye beğenmez; akıl, hikmet sözlerini, gönlünü çelen o tasarıya yardımcı ettikleri ölçüde doğru bulurdu... Üç gün, bir şairin olanca coşkusuyla uğraşıp işleri yoluna koymak ister, dördüncü gün

ise onları bir daha hatırlamazdı.

Julien, ilk önce, Marki'nin yavaşlıklarından telaşa düştü ama birkaç hafta sonra, Mösyö Mole'ün bu işte kesin bir tasarısı olmadığını anlamaya başladı.

Madam Mole de, bütün ev halkı da, Julien'in, çiftlik işlerine bakmak üzere yola çıktığını sanıyorlardı; oysa o, Rahip Pirard'ın evine saklanmıştı, hemen her gün de Mathilde'i görüyordu; Mathilde her sabah babasıyla bir saat konuşuyor, ama bazen haftalar geçiyor, ikisinin de kafasını dolduran sorunun sözünü bile açmıyorlardı. Bir gün, Marki, "O adamın nerede olduğunu bilmek bile istemem," dedi; "siz şu mektubu alın da ona gönderin."

Mathilde mektubu alıp okudu:

Languedoc'taki topraklar yılda 20.600 frank getirir. 10.600 frangını kızıma, 10.000'ini de Mösyö Julien Sorel'e veriyorum. Doğal olarak toprakları bağışlıyorum. Notere söyleyin, iki ayrı bağışlama anlaşması hazırlayıp bana yarın getirsin; bundan sonra da aramızda hiçbir ilişki kalmayacaktır. Ah! Mösyö, siz bana bunu yapmalı mıydınız?

Mole Markisi

Mathilde, neşeli neşeli, "Çok teşekkür ederim," dedi. "Biz gidip Agen'le Marmande arasında Aiguillon Şatosu'na yerleşeceğiz. Oranın İtalya kadar güzel bir ülke olduğunu söylüyorlar."

Marki'nin bu bağışı, Julien'i son derece şaşırttı. Artık eskisi gibi sert, aldırışsız bir adam değildi. Çocuğunun nasıl yaşayıp büyüyeceği düşüncesi zihninde şimdiden yer etmişti. Onun gibi yoksul bir adam için de oldukça büyük, bu beklenmedik zenginlik, Julien'in gözlerini gene yükseklere dikti. Karısıyla kendinin yıllık gelirleri 26.000 frangı bulacaktı.

Mathilde'e gelince, gururunun bir sonucu olarak

hep "kocam, kocam" dediği Julien'e karşı beslediği taparcasına sevgi, bütün duygularını susturmuştu. En büyük, biricik amacı, nikâhını resmîleştirmekti. Kaderini, üstün bir adamın kaderine bağlamakla çok akıllıca davranmış olduğuna inanıyordu; bütün günlerini bu işe sevinmekle geçiriyordu. Kişisel değer konusu, artık onun kafasında çok önem kazanmıştı.

Hemen hemen hiç ara vermeden sürüp giden ayrılık, işlerin çokluğu, aşktan söz edilecek zamanın darlığı, bütün bunlar, vaktiyle Julien'in yarattığı akıllıca politikanın iyi etkilerini tamamladı. Mathilde, en sonunda gerçekten sevmeye başladığı adamı bu kadar az gördüğüne artık sinirleniyordu.

Sinirli bir ânında babasına bir mektup yazdı:

Julien'i, toplumun Mole Markisi'nin kızına sunduğu her türlü nimetten üstün tuttuğumu, davranışlarım da göstermiştir. Saygı görmenin, gururumu okşayacak sözler işitmenin gözümde hiçbir değeri yoktur. Yakında tam altı hafta olacak, kocamdan ayrı yaşıyorum. Sizi ne kadar saydığımı yeterince gösterdim. Önümüzdeki perşembe günü, baba evinden çekip gideceğim. Bağışlarınız bizi zenginleştirdi. Benim sırrımı, Rahip Pirard'dan başka kimse bilmiyor. Ben Rahip'in evine gideceğim; o bizim nikâhımızı kıyar, ayinden bir saat sonra da biz Languedoc yolunu tutar, emriniz olmadan da bir daha Paris'e dönmeyiz. Ama bana asıl kan ağlatan şey, bütün bunların beni de, sizi de dile düşüreceği, birtakım iğneli dedikodulara yol açacağı düşüncesidir. Bir sürü budalanın düzeceği şarkılar, yergiler üzerine bizim kusursuz Norbert'imiz; Julien'le kavga çıkarmaya kalkışır mı? Ben Julien'i bilirim, böyle bir şey olursa ona sözüm geçmez. Onun gönlündeki başkaldıran halk çocuğu uyanıverir. Babacığım, diz çöküp yalvarıyorum: Önümüzdeki perşembe Mösyö Pirard'ın kilisesine gelip nikâhımızda bulunun. Siz bunu yaparsanız, kötü dillerin uyduracağı hikâyelerin iğnesi körleşir, biricik

oğlunuzun da, benim kocamın da hayatı tehlikeden kurtulur... vs. vs.

Bu mektup Marki'nin ruhunu garip bir telaşa düşürdü. Demek ki artık bir karar vermesi gerekiyordu. Bütün küçük alışkanlıklar, bütün bayağı dostlar, etkilerini kaybedivermişlerdi.

Bu alışılmadık, umulmadık olay, Marki'nin ruhunda, gençlik zamanı olaylarının yoğurup oluşturduğu büyük, köklü alışkanlıkları hareket geçirdi. Sürgünlük yıllarında başına gelenler, onu, hayalci bir adam etmişti. İki yıl, koskoca bir servetin zevkini safasını sürdükten sonra 1790 devrimi onu, sürgünlüğün o acılı sıkıntılarına atıvermişti. O sert, çetin hayat, o yirmi iki yaşındaki gencin ruhunu değiştirmişti. Şimdiki büyük serveti, ona pek o kadar egemen olamamıştı; Marki için, zenginlikler ortasına otağını kurmuş demek, daha doğru olurdu. Ama ruhunu paranın kangreninden kurtarmış olan bu hayalcilik, onu başka bir çılgınca tutkuya saplayıvermişti: Kızını en yüksek soyluluk sanlarından biriyle bezenmiş görme tutkusu.

Bu son altı hafta içinde Marki, bazen hevese kapılıp Julien'i zenginleştirmeye kalkıyordu; yoksulluk, ona oldukça çirkin, şerefini lekeleyecek bir durum olarak gözüküyor, kızını bir yoksul kocaya vermeyi olanaksız buluyordu; parayı atıyordu. Ama ertesi gün hayal gücü büsbütün başka bir yol tutuyor, "Julien bu para cömertliğinin gizli anlamını anlar, adını değiştirir, Amerika'ya göçer, Mathilde'e bir mektup yazıp artık onun için öldüğünü söyler," diye düşünüyordu... Mösyö Mole o mektubu yazılmış varsayıp kızının karakteri üzerinde bırakacağı etkiyi göz önüne getiriyordu...

Mathilde'in "gerçek" olan o mektubu gelip de onu bu çocukça düşlerinden uyandırdığı gün, Marki, Julien'i

öldürmek ya da ortadan kaldırmak gibi şeyler düşündükten sonra onu, parlak bir hayat yoluna koymayı kurmuştu. Ona, topraklarından birinin adını taşımasına izin verecekti; kendisi öldükten sonra, senato üyeliğini ona bırakması da olmayacak bir şey değildi. Kayınbabası Chaulnes Dükü, biricik oğlu İspanya'da öldüğünden beri, ününü Norbert'e bırakmak istediğini kaç kere söylemişti.

Marki, içinden, "Julien'in oldukça yetenekli olduğu, gözünün hiçbir şeyden yılmadığı, göz alıcı bir yanı olduğu yadsınamaz," diyordu... "Ama onun yaradılışında, korkunç bir şey görüyorum. O, herkeste bu etkiyi bırakıyor, demek ki gerçekten öyle bir şey var." (Bu gerçek nokta, ne olduğunu kavramanın zorluğu oranında yaşlı Marki'nin hayalci ruhunu korkutuyordu.)

"Kızım geçen gün bunu çok iyi anlatıyordu." (Marki, Mathilde'in o mektubunu yırtmıştı.) "Julien, hiçbir salona, hiçbir arkadaş takımına kapılanmadı. Bana karşı kendisini koruyacak hiçbir güce yaranmaya kalkmadı; ben onu bırakırsam yardım umacak hiçbir yeri yok... Ama acaba toplumun bugünkü durumunu bilmediği için mi böyle oldu?.. Ben ona iki-üç kere söyledim: Bir insan ancak kibar salonlarına güvenerek yükselebilir...

Hayır, onda hiçbir dakikayı, hiçbir fırsatı kaçırmayan usta, kurnaz bir papaz zekâsı yok... O, XI. Louis karakterinde bir adam değil. Ama bir yandan da hiç de mertçe sayılmayacak birtakım öğütlere göre davrandığını görüyorum... Ne düşüneceğimi ben de şaşırdım... Acaba o öğütleri yineleyip durması, tutkularına bir set olsun diye mi?

Zaten hiç kuşku götürmez bir güçsüzlüğü var: Küçümsenmeye pek sinirleniyor, dayanamıyor; onu bu yanından istediğim zaman yakalarım.

Doğru, soyluluğa, dine inanır gibi inanmıyor, bize

saygısı içinden gelmiyor... Bu bir kusur, ama bir papaz okulu öğrencisinin ruhu, ancak yoksulluktan, parasızlıktan acı çeker. Oysa Julien büsbütün başka, her ne pahasına olursa olsun küçümsenmeye katlanamıyor."

Kızının mektubuyla iki ayağı bir pabuca giren Mösyö Mole, karar vermek zorunda olduğunu anladı:

"İşte asıl sorun: Julien'in küstahlık edip kızıma sevdalanmaya kalkması benim onu ne kadar sevdiğimi, yüz bin altın gelirim olduğunu bildiği için midir, bunu öğrenmek gerekiyor.

Kızım öyle olmadığına yemin ediyor, ama... Hayır, Julien Efendi, işte bu noktada ben kandırılmaya gelemem.

Gerçek, beklenmedik bir aşk mı bu, yoksa yalnızca önemli bir yere erişmek gibi bayağı bir istek mi? Mathilde anlayışlı, düşünceli kızdır, bende böyle bir kuşku uyanmasının Julien'in gözümden düşmesi demek olduğunu anladı, bunun için, 'Onu önce ben sevdim,' diye açıklama yapmaya kalkıştı.

Onun gibi kibirli, gururlu bir kız kendini unutup da kalksın, bir akşam bahçede onun kolunu sıksın! İnsanın tüyleri ürperiyor! Olacak şey de değil!.. Ondan hoşlandığını bildirmek istiyor idiyse, böyle bedensel övgülere kalkışmadan da, bu kadar ayıp olmayacak bin türlü çare yok değildi ya!

Özür dileyen, kendini ele veriyor demektir; Mathilde'e pek güvenemiyorum..."

O gün Marki'nin düşünceleri, bir sonuca varmak için, her zamankinden ileriydi. Ama gene huyu üstün geldi, vakit kazanmaya, kızına mektup yazmaya karar verdi. Konağın bir ucundan öbür ucuna böyle mektuplar yazılıyordu. Mösyö Mole, kızıyla tartışmaya, ona kafa tutmaya cesaret edemiyordu. Birdenbire onun söylediğine boyun eğip her şeyi bitirivermekten korkuyordu.

Yeniden deliliklere kalkışayım demeyin; size, Sayın Şövalye Julien Sorel de La Vernaye için bir süvari teğmenliği beratı gönderiyorum. Onun için ne yaptığımı görüyorsunuz. Beni sıkmayın, bana bir şey sormayın. Yirmi dört saat içinde yola çıksın, Strasbourg'a, alayına gitsin. Bizim bankadan alınmak üzere de bir havale gönderiyorum; sözlerime uyulmasını beklerim.

Mathilde, aşkından, sevincinden çıldırıyordu; bu zaferinden yararlanmak istedi, hemen yanıtladı:

Mösyö Vernaye, kendisine lütfedip neler yaptığınızı bilse, gönül borçluluğu içinde gelip ayaklarınıza kapanırdı. Ama babam, bu cömertliğinde beni hatırlamamış. Kızınızın onuru tehlikededir. Bu boşboğazlık, yirmi bin altınlık gelirin temizleyemeyeceği, ömrümün sonuna kadar çıkmayacak bir leke sürebilir. Gelecek ay içinde Villequier'de, nikâhımızın herkesin içinde kıyılacağına söz vermezseniz Mösyö Vernaye'ye beratı gönderemem. Bu süreyi aşmamanız için yalvarırım; o geçtikten sonra kızınız halkın içine ancak Madam Vernaye adıyla çıkacaktır. Beni Sorel adından kurtardığınız için size ne kadar teşekkür etsem azdır, babacığım... vs. vs.

Marki'nin yanıtı, hiç de Mathilde'in umduğu gibi çıkmadı:

Boyun eğin, yoksa hepsini geri alırım. Titre, düşüncesiz kız. Sizin Julien'inizin nasıl bir adam olduğunu yeterince bilmiyorum; siz, benim kadar da bilmezsiniz. Hemen Strasbourg'a gitsin de doğru yoldan ayrılayım demesin. İsteklerimi on beş güne kadar bildiririm.

Bu katı yanıtı okuyunca Mathilde şaştı. "Julien'in nasıl bir adam olduğunu bilmiyorum"; bu söz kızı düşüncelere daldırdı; en son, gönlünde yine en büyüleyici

kuruntular uyandı; ama Mathilde bu kuruntuları hep gerçek sanıyordu.

"Benim Julien'im ruhuna, salonların o mıymıntı "üniforma"sını giydirmedi de onun için babam onun üstünlüğüne inanmaz; oysa üstünlüğünü asıl kanıtlayan da bu...

Ama babamın bu geçici öfkesine boyun eğmezsem herkesin içinde parlayıp bir kavga çıkarması olasılığı da var; böyle bir gürültü benim kibarlar çevresindeki durumumu sarsar, Julien'e de daha az sevimli gözükebilirim. Öyle bir patırtıdan sonra... on yıl yoksulluk çekmeli; bir erkeği yalnızca değeri var diye seçmek deliliği de ancak en parlak zenginlik, bollukla gülünç olmaktan kurtulur. Babamdan ayrı yaşarsam babam yaşlıdır, beni unutabilir... Norbert sevimli, kurnaz bir kadın alır: Burgonya Düşesi de, yaşlı XIV. Louis'nin gönlünü çelmemiş mi?.."

Mathilde boyun eğmeye karar verdi, ama babasının mektubunu Julien'e göstermeye de kalkmadı. Julien'in huyu terstir, bir deliliğe kalkışabilirdi.

Akşam, Mathilde'den, süvari teğmeni olduğunu öğrenince Julien son derece sevindi. Bütün ömrünce gözü yukarıda olduğu, şimdi de gönlünde oğlu için uyanan tutku düşünülecek olursa bu sevinci pek doğal görülür. Adının değişmesi onu pek şaşırtmıştı.

"Her neyse," diyordu, "romanım artık sonuna erdi, hem de bütün şerefi bana ait." Sonra Mathilde'e bakarak ekledi:

"Kendimi bir gurur kumkumasına sevdirebildim; babası onsuz, o da bensiz yaşayamaz."

35

Bir fırtına

"Tanrım! Bana da biraz bayağılık ver!"

MIRABEAU

Gönlü düşüncelere dalmış, Mathilde'in gösterdiği ateşli şefkate ancak yarı karşılık veriyordu. Sessiz, gamlı bir görünümü vardı. Asıl bu görünümüyle kızın gözüne büyük, tapınırcasına sevilmeye değer görünüyordu. Mathilde, Julien'in, gururun bilinmedik bir cilvesine kapılıp durumu altüst etmesinden korkuyordu.

Hemen her sabah, Rahip Pirard'ın konağa geldiğini görüyordu. Julien, Marki'nin ne gibi niyetler beslediğini, Rahip Pirard'ın sözlerinden sezmiş olamaz mı? Hem kim bilir, belki Marki, aklına esmiş, ona mektup yazmıştır. Böyle büyük bir mutluluktan sonra Julien'in hâlâ somurtmasına ne anlam verilebilirdi? Mathilde bunu kendisinden sormayı göze alamadı.

Göze alamadı, evet, Mathilde! O andan sonra Julien'e karşı beslediği duyguya, anlaşılmaz, beklenmedik, yılgınlığa benzer bir şey karıştı. Hayran olduğu Paris'in o aşırı uygarlığı içinde büyümüş bir kimse, tutkuya, çılgınca aşka ne kadar kapılabilirse Mathilde'in o kuru ruhu da o kadar kapılmıştı.

Julien, ertesi sabah erkenden Rahip Pirard'ın evine gitmişti. En yakın konak yerinden kiralanmış, kırık dökük bir yol arabasını sürükleyen bir çift beygir avluya girdi.

Rahip Pirard homurdana homurdana, "Artık size böyle araba yaraşmaz," dedi. "Mösyö Mole size yirmi bin frank hediye ediyor; bu parayı bir yıl içinde harcamanızı istiyor, ama kendinizi elden geldiğince gülünç duruma düşürmemeye çalışmanızı söyledi. (Bir delikanlıya bu kadar büyük para verilmesi, Papaz'ın gözünde, onu günaha sürüklemekten başka bir işe yaramazdı.)

Marki diyor ki: Mösyö Julien de La Vernaye, bu parayı babasından aldığını söyleyecek. Babasının kim olduğunu anlatmasına gerek yok. Mösyö Vernaye, kendisine çocukluğunda bakmış olan Verrières'li keresteci Mösyö Sorel'e bir hediye göndermeyi de belki uygun bulur... Bunlar Marki'nin sözleri. Mösyö Sorel'e hediye göndermek işini ben üzerime alırım. Mösyö Mole'ü, o iliklerine kadar Cizvit Rahip de Frilair'le anlaşmaya da sonunda razı edebildim. Onun arkası bizimkinden kuvvetli çıktı. Uzlaşmamızın söze dökülmemiş koşullarından biri de, Besançon'u elinde çeviren o adamın sizi soylu bir ailenin çocuğu diye kabul edip tanıtması olacak."

Julien heyecanına gem vuramadı, Rahip'in boynuna atıldı, soylu bir babanın oğlu diye tanınması işine artık olmuş bitmiş gözüyle bakıyordu.

Rahip Pirard onu iterek, "Ne çirkin şey!" dedi, "Bu züppe işi benbenlik de ne oluyor?.. Gelelim Sorel ile oğullarına; ben onlara, kendi adıma beş yüz frank yıllık bağlarım, hoşnut kaldığım sürece de bu parayı her birine veririm."

Julien ağırbaşlı, gururlu tavrını takınmıştı. Oldukça kapalı, kendini hiçbir şeye bağlamayacak sözlerle teşekkür etti. İçinden, "Yoksa," diyordu, "ben gerçekten bir

soylunun, o müthiş Napoléon'un bizim dağlara sürdüğü bir soylunun nikâhsız bir kadından doğmuş oğlu muyum?.." Her an bu düşünce ona daha akla yakın geliyordu. "Babama karşı duyduğum kin de bunu kanıtlamaz mı? Babadan tiksinmek, canavar yaradılışlı insanların işidir; babam, gerçek babam değilse, ben öyle bir canavar olmaktan kurtuldum demektir!"

Julien'in kendi kendine böyle konuşmasından birkaç gün sonra, ordunun en parlak alaylarından biri olan 15. Süvari Alayı, Strasbourg eğitim alanında, savaş düzeninde dizilmişti. Sayın Şövalye de La Vernaye, Alsace'ın en güzel atına, kendisine tam üç yüz altına mal olan atına binmişti. Adını bile duymadığı bir alayın kayıtlarından başka hiçbir yerde asteğmenlik etmeden doğrudan doğruya teğmen oluvermişti.

Duyguya, heyecana kapılmadığını gösteren tavrı, o sert, hemen hemen hayvanca bakışları, benzinin uçukluğu, hiçbir şeyle kaybolmayan soğukkanlılığı, daha ilk günden onu tanıtmaya başlamıştı. Az bir zaman geçti, kusursuz, ölçülü inceliği, gerek tabanca gerek kılıç kullanmaktaki ustalığı (bu erdemi öyle pek yapmacıklığa düşmeden göstermişti), kimsede onunla yüksek sesle alay etme hevesi bırakmadı. Beş-altı günlük bir kararsızlık döneminden sonra alayda hemen herkes ona dostluk, yakınlık gösteriyordu. Şakacı yaşlı subaylar, "Bu delikanlıda her şey var, yalnız gençlik yok!" diyorlardı.

Julien, Mösyö Chélan'a, artık oldukça yaşlanmış olan eski Verrières Papazı'na bir mektup yazdı:

Ailemin beni zenginleştirmesine neden olan olayları elbette duymuşsunuzdur; bunu sevinçle karşıladığınızdan hiç kuşkum yok. Size beş yüz frank yolluyorum; bu parayı, vaktiyle benim de çektiğim yoksulluktan kurtulamamış olan zavallılara, vaktiyle bana yardım ettiğiniz gibi bugün de kendilerinden yar-

dımınızı esirgemediğiniz yoksullara, sessizce, benim adımı söylemeden dağıtmanızı dilerim.

Julien'in gözlerini bürüyen, kendini beğenmişlik değil, yükselme tutkusuydu. Ama gene de dış görünüşe aldırmazlık etmiyordu. Atları, üniformaları, adamlarının üstü başı, bir büyük İngiliz soylusunun bile göğsünü germeye yetecek bir düzenlilik gösteriyordu. Gerçi kayırmayla teğmen olmuştu; ama o rütbeye atandığının daha ikinci günü, bütün büyük generaller gibi en geç otuzunda başkomutanlığa erebilmek için, yirmi üçünde teğmenliği aşmak gerektiğini hesaplıyordu. Şandan, ünden, bir de oğlundan başka düşüncesi yoktu.

Julien, böyle en ateşli yükselme tutkusu heyecanlarıyla yandığı bir sırada, La Mole konağının genç uşaklarından birinin geldiğini görüp şaşırdı. Bu adam Mathilde'den bir mektup getirmişti:

Her şey bitti. Hemen gelin, yetişin, her şeyi göze alın, izin vermezlerse kaçın, Paris'e varır varmaz beni ... Sokağının ... numaralı evinin küçük bahçe kapısı yanında bekleyin... Ben gelir, sizinle konuşurum; belki sizi bahçeye alabilirim. Her şey bitti. Bana öyle geliyor ki hiçbir umut da kalmadı; ama bana güvenebilirsiniz, benim en kara günde de gene size bağlı, gene yürekli olduğumu göreceksiniz. Sizi seviyorum.

Julien, birkaç dakikada albaydan izin alıp Strasbourg'dan yola çıktı; ama içini kemiren dayanılmaz merak, Metz'den öte, gene atla gidebilmesine engel oldu. Bir yolcu arabasına atladı; inanılmaz bir hızla yol alıp Mathilde'in söylediği yere, La Mole konağının küçük bahçe kapısı yanına vardı. Kapı açılır açılmaz Mathilde, ayıp mayıp düşünmeden, onun kollarına atıldı. Çok şükür ki daha sabahın beşiydi de sokakta kimseler yoktu:

"Her şey bitti; babam, gözyaşlarıma dayanamayacağından korkarak, perşembe gecesi çıktı gitti. Nereye? Kimse bilmiyor. Bu mektubu bırakmış, okuyun."

Arabaya binip Julien'in yanına oturdu.

Her şeyi bağışlanm, ama sizi, zengin olduğunuz için baştan çıkarmak tasarısını bağışlayamam. Zavallı kızım, işte gerçek bu. Size şerefim üzerine yemin ediyorum, o adama varmanıza hiçbir zaman göz yummayacağım. Fransa sınırlan dışında, daha iyisi Amerika'da yerleşip oturmaya razı olursa ona yılda on bin frank veririm. Onun hakkında bilgi edinmeye çalıştım; gelen yanıtı okuyun. Madam de Rênal'e mektup yazıp sormamı bana o küstah, kendi söyledi. O adamla ilgili bir şey yazacak olursanız bir satınnı bile okumam. Paris'ten de sizden de tiksindireceksiniz. Bundan sonra olup biteceklerden kimseye bir şey sızdırmayın. O alçak adamdan açıkça vazgeçerseniz, bir babaya kavuşursunuz.

Julien, soğukkanlılıkla sordu:

"Hani Madam de Rênal'in mektubu?"

"İşte. Vermek için biraz hazırlanmış olmanı daha doğru buldum."

Dinin de, ahlakın da buyruklanna borçlu olduğum görev, beni bu ağır işe girişmek, size bunları yazmak zorunda bırakıyor. Birine kötülük ediyorum, ama buna, dinlenmemesi günah olacak bir vicdan buyruğuna uyarak, daha büyük bir kötülüğün önüne geçmek için katlanıyorum. Bu anda duyduğum acı, görev duygusundan üstün gelmemelidir. Hakkında bütün gerçeği söylememi istediğiniz adamın yaptıklan pek karışık, üstelik şeref ile namus kavramlanna pek aykın göründü. Gerçeğin bir kısmını örtbas etmek daha uygun bulundu; gerek akıl, gerekse din öyle buyuruyordu. Ama mademki onun içyüzünü öğrenmek istiyorsunuz, bildiğimi sizden gizlememek borcumdur: O ada-

mın davranışları, benim anlatabileceğimden daha da çirkindir. Hem yoksul hem de açgözlü olduğu için, zayıf, zavallı bir kadını baştan çıkararak kendine önemli bir yer edinmek, ortaya çıkmak istedi. Mösyö J...'in din, iman tanımadığını belirtmek zorunda olduğumu da söylemek boynumun borcudur. Elimi vicdanıma koyup düşününce, o adamın girdiği evde başarı kazanmak için kullandığı çarelerden birinin, o evde en çok sözü geçen kadını baştan çıkarmak olduğuna inanmak zorundayım. Biricik isteği, evin efendisini de parasını da ele geçirmektir, ama çıkar aramaz gibi gözükerek, birtakım roman cümleleri okuyarak bu isteğini gizler. Bu evden çıkınca da orayı yıkıntıya çevirir, vicdanları sonsuz acılar içinde bırakır vs. vs.

Yer yer gözyaşlarıyla yarı silinmiş olan bu oldukça uzun mektup, Madam de Rênal'in kendi elyazısıyla yazılmıştı; hem de her zamankinden daha fazla özenle kaleme alınmıştı. Julien onu okuduktan sonra, "Doğrusu Mösyö Mole'e bir şey demeye dilim varmaz," dedi. "Haklı. Akıllıca davranıyor. Hangi baba kalkar da kızını öyle bir adama verir? Hoşça kal."

Julien, arabadan atlayıp sokağın başında bıraktığı yol arabasına bindi. Mathilde'i unutmuş gibi gözüküyordu; kız onun arkasından gideyim, dedi ama dükkâncılar birer birer kapılarının önünde gözükmeye başlamışlardı, hepsi de onu tanırlardı, bunun için hemen bahçeye girmek zorunda kaldı.

Julien, Verrières'ye yollanmıştı. Bu hızlı gidiş sırasında Mathilde'e mektup yazmayı tasarlamıştı, ama kâğıdın üzerine okunmaz birtakım çizgilerden başka bir şey yazması olanaksızdı.

Verrières'ye bir pazar sabahı vardı. Hemen silahçı dükkânına koştu; silahçı onu yeni parlak görevinden dolayı kutladı. Herkes ondan söz ediyordu.

Julien, bir çift tabanca istediğini ona güçbela anlata-

bildi. Sonra silahçıya tabancaları doldurttu.

Kilisenin çanı üç kez vurmuştu; Fransa köylerinde bunun ne olduğunu herkes bilir, çanın sabahleyin başlayıp çeşit çeşit sesler çıkardıktan sonra böyle üç kez vurması pazar ayininin başladığını haber verir.

Julien, Verrières'nin yeni kilisesine girdi. Yapının bütün yukarı pencereleri al perdelerle kapatılmıştı. Julien, Madam de Rênal'in oturduğu sıranın birkaç adım arkasındaydı. Ona baktı, ateşli bir inançla dua ettiğini gördü. Bir zamanlar kendini pek sevmiş olan o kadını görmek Julien'in kolunu öyle titretti ki, önce tasarısını gerçekleştirmek isteğinden vazgeçer gibi oldu. "Yapamam," diyordu, "olamaz bu."

O sırada duayı okuyan genç papaz, *élevation*[1] çanını çaldı. Madam de Rênal başını eğdi, bir an başı, atkının kıvrımları arasında gizli kaldı. Julien artık onu deminki gibi iyi göremiyor, anıları deminki canlılıkla uyanmıyordu; bir el ateş etti, tutturamadı; bir daha ateş etti, kadın düştü.

1. Hıristiyan ayininde papazın hamursuz ile şarabı yükseğe kaldırdığı an. (Ç.N.)

36

Hüzünlü ayrıntılar

"Benim zayıflık göstereceğimi ummayın. Ben öç aldım.
Ölümü hak ettim, işte karşınızdayım.
Benim için Tanrı'dan rahmet dileyin."

SCHILLER

Julien durduğu yerde kaldı, gözleri görmez olmuştu. Biraz kendine gelince baktı, kilisedekiler kaçışıyorlar; Papaz da sunaktan uzaklaşmıştı. Julien, bağrışarak kapıya doğru giden birkaç kadının ardı sıra, oldukça ağır adımlarla yürümeye başladı. Ötekilerden daha çabuk kaçmak isteyen bir kadın, onu hoyratça itti; Julien düştü. Ayağı, halkın kaçarken devirdiği bir iskemleye takılmıştı; kalkacağı sırada ensesinin sıkıldığını duydu; onu, üniformalı bir jandarma tutuklamaya gelmişti. Beklenmedik bir tepkiyle elini tabancalarına götürdü, ama birkaç jandarma kollarından yakaladılar.

Hapishaneye götürdüler. Bir odaya tıktılar, ellerine kelepçe vurup yalnız bıraktılar; üzerinden kapıyı iki kez kilitlediler; bütün bunlar pek çabuk olmuştu, Julien hiç aldırış etmemişti. Kendine gelince, "Artık olanlar oldu," dedi... "Evet, on beş gün sonra giyotin... o zamana kadar kendimi burada öldürmek de var."

Düşüncesi bundan ileri gidemiyordu; başı sanki amansızca sıkılıyor gibiydi. Bir tutan mı var diye dönüp baktı. Birkaç dakika sonra derin bir uykuya dalmıştı.

Madam de Rênal'in yarası öldürücü bir yara değildi. İlk kurşun şapkasını delmişti; dönerken ikinci kurşunu yemişti. Bu kurşun omzuna gelmiş, kemiği kırmış, ama şaşılacak şey, gene sıçrayıp gotik sütunlardan birine çarpmış, koca bir taşı da yerinden oynatmıştı.

Yarayı uzun süren, oldukça sızlatan bir yıkamadan sonra, ağırbaşlı cerrah, Madam de Rênal'e, "Kendi yaşayacağımı ne kadar biliyorsam, sizinkini de o kadar biliyorum," deyince kadıncağız çok üzüldü.

Çoktan beri ölümü gerçekten diliyordu. Son zamanlardaki günah çıkardığı papazın isteği üzerine Mösyö Mole'e yazdığı mektup, sürekli bir üzüntünün zaten güçsüz bıraktığı o kadıncağıza son darbeyi indirmişti. Bu çektiği üzüntü, Julien'den ayrı olmaktan geliyordu; ama kendisi onun adını "vicdan azabı" koymuştu. Dijon'dan yeni gelmiş olan genç, erdemli, inançlı papaz, işin aslını sezmişti:

Madam de Rênal, "Böyle ölmek, mademki kendi kendimi öldürmek değil, bir günah olmaz ki!" diyordu. "Ölümüme sevindiğim için Tanrı kusuruma bakmaz." Böyle düşünüyor, "Hele Julien'in eliyle ölmek, mutlulukların en büyüğü olur," demeye cesaret edemiyordu.

Cerrahtan haberi alır almaz hemen başına üşüşmüş olan dostlarından kurtulduktan sonra, hizmetçisi Élisa'yı çağırttı. Oldukça kızararak, "Gardiyan," dedi, "yüreksiz bir adamdır. Benim hoşuma gideceğini düşünerek, hiç kuşkusuz ona kötü davranır. Bunu düşündükçe içim içimi yiyor. Kendiliğinizden akıl etmiş gibi onu görseniz, eline şu paketi sıkıştırsanız, olmaz mı? İçinde birkaç altın var. Ona söyleyin, kötü davranmak dinimizde günahtır... Ama kendisine para gönderildiğini söylemeye kalkmasın."

İşte bu anlattığımız konuşma yüzünden, Julien, Verrières gardiyanından iyi davranış gördü; gardiyan, gene, Mösyö Appert'le karşılaşınca beti benzi attığını gördüğümüz, hükümetin sadık kölesi Mösyö Noiroud idi.

Hapishaneye, Julien'i sorguya çekmek üzere bir yargıç geldi. Pek çalımlı, böbürlenen bir görünümü vardı. Julien onun, yeğenlerinden biri için bir tütün satıcılığını istediğini bilirdi. Bu bayağı insanla karşılaşmak Julien'in cesaretini kırıp içine acı saldı.

"Ben," dedi, "önceden tasarlayarak öldürdüm; tabancaları falan silahçıdan aldım, ona doldurttum. Medeni Kanun'un 1342'nci maddesi açıktır, ben ölümü hak ettim, ölüme hazırım."

Böyle bir yanıtla karşılaşınca şaşan yargıç, soruları çoğaltarak Julien'i, vereceği yanıtlardan çelişkiye düşürmeye çalıştı. Julien gülümseyerek, "Görüyorsunuz ki," dedi, "kendimin, sizin dilediğiniz kadar suçlu olduğumu açıkça kabul ediyorum. Üzülmeyin Mösyö, peşine düştüğünüz av, elinizden kaçmayacaktır. Ceza verme zevkini tadacaksınız. Lütfen beni rahat bırakın."

Yargıç çekildikten sonra Julien içinden, "Görülecek can sıkıcı bir iş daha var," dedi; "Matmazel Mole'e bir mektup yazmalı." Mektubunda şöyle diyordu:

Öcümü aldım. Ne yazık ki adım gazetelere geçecek de ben dünyadan kim olduğumu belli etmeden gidemeyeceğim; bunun için bağışlayın beni. İki ay sonra ölmüş olacağım. Aldığım öç de, sizden ayrılmanın verdiği acı kadar güçlü oldu. Bu andan sonra bir daha adınızı ne anacak, ne de yazacağım. Benden hiç kimseye, oğluma bile söz etmeyin. Anıma gösterilecek en büyük saygı, sözümü hiç ağza almamaktır. Ben, insanların çoğunun gözünde, bayağı bir katil sayılacağım...

Böyle bir anda izin verin de gerçeği söyleyeyim: Beni unutursunuz. Hiç kimseye anlatmamanızı salık vereceğim bu kor-

kunç olay, yaradılışınızda bulunan hayalciliği, serüven isteğini birkaç yıl için olsun karşılamış olacaktır. Siz, Ortaçağ kahramanlarıyla yaşamak üzere yaratılmış bir insansınız; siz de onlar gibi direncinizi olduğunu gösterin. Çocuğu dünyaya getirmeniz gizli olsun da adınızı lekelemesin. Uydurma bir ad takının, kimseye sırrınızı açmayın. İlle de bir dost yardımına gerek duyarsanız, size Rahip Pirard'ı bırakıyorum.

Başka hiç kimseye, hele Luz, Caylus gibi sizin sınıfınızdan adamlara bir şey söylemeyin.

Ben öldükten bir yıl sonra Mösyö de Croisenois'ya varınız; bunu sizden rica ediyorum, kocanız olarak emrediyorum. Bana mektup yazmayın, karşılık vermem. Bana öyle geliyor ki İago gibi kötü insan değilim, ama gene onun gibi söyleyeceğim: *From this time forth I never will speak word.*[1]

Ne konuştuğum, ne de yazdığım görülecek; son sevgilerim gibi son sözlerimi de size sunmuş olacağım.

J.S.

Bu mektubu yolladıktan sonradır ki, Julien biraz kendine gelip, ilk olarak üzüntü duymaya başladı. Yükselme hırsıyla kurduğu umutların her birini; "Öleceğim" sözü, bu acı söz, gönlünden birer birer koparıyordu. Ölüm, yalnızca ölüm olarak onun gözünde iğrenç bir şey değildi. Bütün hayatı, bu yıkıma uzun uzun bir hazırlık olmamış mıydı? Yıkımların en büyüğü sayılanını da elbette aklına getirmişti.

İçinden, "Ne oluyor!" dedi, "Altmış gün sonra kılıç kullanmakta oldukça usta bir adamla düello edecek olsam yüreksizlik gösterip yılgı içinde hep o günü mü düşüneceğim?"

Bir saati aşkın vaktini, bu konuda kendinin nasıl bir

1. (İng.) Bundan sonra tek bir söz bile söylemeyeceğim. (Shakespeare) (Ç.N.)

adam olduğunu anlamaya çalışmakla geçirdi.

Ruhunu iyice anladıktan, gerçek onun gözleri önüne hapishanenin sütunlarından biriymiş gibi açıkça dikildikten sonra aklına vicdan azabı geldi.

"Niçin vicdan azabı çekecek mişim? Öylesine aşağılandım ki, ben de öldürdüm, kafamın kesilmesini hak ettim, ama işte hepsi o kadar. Ben insanlarla hesabı gördükten sonra kimseye bir borcum yok; ölümümde utanılacak bir tek şey varsa o da biçimi: Doğrusu bu da, Verrières burjuvalarının beni aşağı görmeleri için yeter de artar bile. Ama düşünce bakımından o ölüm biçiminin ne değeri olabilir ki! Verrières burjuvaları gözünde saygı kazanabilmem için bir yol var: Giyotine doğru yürürken halka altın serpmek! Böylece benim ölümüm, onların kafasında, altın düşüncesiyle birleşir de gözlerine görkemli gözükür."

Julien bir an bunu düşünüp, apaçık bir gerçek olduğu kanısına varınca, "Artık bu dünya üzerinde yapılacak bir işim kalmadı!" dedi; derin bir uykuya daldı.

Akşam dokuza doğru, yemeği getiren gardiyanın gürültüsüyle uyandı.

"Verrières'de ne diyorlar?"

"Mösyö Julien, bana şu işimi verdikleri gün kralın sarayında istavroz önünde ettiğim yemin, susmamı emrediyor."

Susuyordu, ama gene de çıkıp gitmiyordu. Gardiyanın bu bayağı ikiyüzlülüğünü seyretmek Julien'i pek keyiflendiriyordu. İçinden, "Bana vicdanını satmak için beş frank ister," dedi, "hele biraz bekletelim."

Gardiyan yemeğin sonuna kadar beklediyse de Julien gene onu söyletmek için para vermeye yeltenmedi. Sonunda herif, yapmacık, yaltaklanır bir eda ile, "Mösyö Julien," dedi, "size karşı beslediğim dostluk beni konuşmak zorunda bırakıyor. Bundan adalete zarar gelebilece-

ğini, sizin savunmanızı hazırlamanıza yararı dokunacağını söylüyorlar ama... Siz iyi yürekli bir adamsınız Mösyö Julien, Madam de Rênal'in iyileştiğini öğrenmek elbette sizi sevindirir."

Julien masanın başından fırladı, aklı başından gitmiş gibiydi. Bağırarak, "Ne? Ölmedi mi?" diye sordu.

"Nasıl, bilmiyor muydunuz?"

Gardiyan bunu söylerken afallamış gibiydi, ama yüzünde, karşılığını alabilmeyi uman açgözlü bir gülümseme belirdi.

"Cerraha biraz bir şey verseniz pek iyi olur," dedi, "yasanın, adaletin emrine göre onun bir şey söylememesi gerekiyordu. Ben size iyilik olsun diye onun evine gittim, o da hepsini anlattı."

"Yani yara öldürücü değil miymiş?" diye sordu. "Doğru söyle, yoksa seni gebertirim."

İki metre uzunluğunda dev gibi bir adam olan gardiyan, korkup kapıya doğru geri geri çekildi. Julien, bu tuttuğu yolun gerçeği öğrenmek için doğru yol olmadığını gördü, yerine oturup Mösyö Noiroud'nun önüne bir altın fırlattı.

Herifin sözlerini dinleyip Madam de Rênal'in yarasının öldürücü olmadığına inandıkça Julien gözlerinin yaşardığını hissediyordu. Birdenbire, "Hadi, çıkın!" diye bağırdı.

Gardiyan boyun eğdi. Kapı kapanır kapanmaz Julien, "Ulu Tanrım!" deyip dizüstü düştü; gözlerinden sıcak sıcak yaşlar akıyordu.

Ömrünün en yüce heyecanını duyduğu o anda, Tanrı'ya gerçekten inancı vardı. "Papazların ikiyüzlülüğüne ne bakayım?" diyordu, "Onlar Tanrı düşüncesinin gerçekliğine, ululuğuna bir leke sürebilir mi?"

Julien ancak o zaman, işlediği suç için vicdan azabı duymaya başladı. Paris'ten Verrières'ye doğru yola çıktı-

ğından beri, bütün bedenini saran bir sinir, bir yarı delilik bunalımı içindeydi; bu durumda, bir rastlantı sonucu, ancak o anda geçmiş, umutsuzluğa düşmesini önlemişti.

Gözyaşları soylu bir kaynaktan doğuyordu; ölüm cezasına çarpılacağından hiç kuşkusu yoktu.

"Demek ki o yaşayacak!" diyordu... "Beni bağışlayıp sevmek için yaşayacak..."

Ertesi sabah geç vakit gardiyan gelip onu uyandırdı, "Doğrusu çok sağlam yüreğiniz varmış!" dedi. "İki kere geldim, ama sizi uyandırmak istemedim. Papazımız Mösyö Maslon, size en iyisinden iki şişe şarap gönderdi."

Julien, "Ne?" dedi, "o kerata hâlâ burada mı?"

Gardiyan, sesini kısarak, "Evet, Mösyö," dedi; "ama bu kadar hızlı konuşmayın, duyulursa size bir kötülük gelebilir."

Julien, keyifli keyifli güldü, "Yahu!" dedi, "Bana bundan sonra ancak bir kötülük gelebilir, o da sizin böyle dostluk, insanlık göstermekten vazgeçmeniz... Ama hak ettiğiniz karşılığı göreceksiniz."

Bu son sözü buyuran bir tavırla söylemişti. O tavrının bir yüksekten atma olmadığını da, para vererek kanıtladı.

Mösyö Noiroud, Madam de Rênal hakkında ne öğrendiyse yeniden birer birer anlattı; ama Matmazel Élisa'nın geldiğinden hiç söz etmedi.

O herif, bir adamın olabileceği kadar aşağı, iradesiz bir insandı. Julien'in aklına bir şey geldi:

"Bu biçimsiz dev, olsa olsa üç-dört yüz frank para alır, hapishanede kaç kişi bulunuyor ki! Benimle birlikte İsviçre'ye kaçmayı göze alsa ona on bin frank veririm... Ama kendisini aldatmak istemediğime inandırmak zor." O kadar alçak bir yaratıkla uzun uzun konuşmak zorunda olduğunu düşünmek bile Julien'i iğrendirdi; başka şeyler düşünmeye çalıştı.

O akşam, önünde zaman da kalmadı. Gece yarısı bir yolcu arabası geldi. Julien'i aldı. Yol arkadaşları olan jandarmalardan pek hoşnut kaldı. Sabahı, Besançon hapishanesine varınca, onu, gotik bir kale burcunun en üst katına yerleştirdiler. Julien kalenin mimarisine bakıp XIV. yüzyıl yapısı olduğunu anladı, inceliğine hayran oldu. Kuytu bir avlunun ta dibinde, iki duvar arasındaki dar bir aralıktan, eşsiz bir görüntünün bir parçası görülebiliyordu.

Ertesi gün sorguya çekildi, sonra birkaç gün rahat bırakıldı. Ruhu yatışmıştı. İşi ona oldukça basit gözüküyordu. "Mademki öldürmek istedim, öldürülmem gerek."

Ama buna uzun zaman akıl yormadı. Yargılanma, halk arasına çıkma, kendini savunma, bütün bunlar ona küçük birer sıkıntı, birtakım sıkıcı törenler gibi gözüküyor, günü gelsin de o zaman düşünürüz, diyordu. Öleceği âna da pek bir önem verdiği yoktu. "Hele karar verilsin, sonra düşünürüz." Hayat onun için hiç de sıkıcı değildi; her şeye yeni bir gözle bakmaya başlamıştı. Artık gözü yükseklerde değildi. Matmazel Mole'ü düşündüğü de pek seyrekti. Vicdan azabı kafasını daha da çok uğraştırıyordu; hele, bu yüksek kulede kartal sesinden başka hiçbir şey duyulmayan geceler, Madam de Rênal'in hayali gözleri önüne dikiliyordu!

Onu öldürecek biçimde yaralayamadığı için Tanrı'ya şükrediyordu. İçinden, "Tuhaf şey!" diyordu, "Mösyö Mole'e yazdığı mektupla benim gelecekteki mutluluğumu kökünden yok ettiğini sanmıştım; oysa o mektup yazılalı daha on beş gün olmadı, o zaman kafamda kurduklarımın biri bile aklıma gelmiyor... Vergy gibi dağlık bir bölgede rahat rahat yaşayabilmek için yılda iki-üç bin gümüş lira geliri olmak... O zaman ben mutluymuşum da mutluluğumdan haberim yokmuş!"

Bazı anlar da oluyor, iskemlesinden birdenbire fırlıyordu.

"Madam de Rênal'i öldürecek biçimde yaralamış olsaydım kendimi vururdum... Onun ölmediğini bilmesem kendi kendimden iğreneceğim. Kendimi öldürmek! İşte sorun bu!" diyordu. "Bir yöntem yanlışı yapmaktan ödü kopan, zavallı sanığa çullanan, nişan alabilmek için en iyi yurttaşı bile astırabilecek o yargıçlar... Kendimi öldürsem onların ellerinden, il gazetelerinin, güzel konuşma örneği diye gösterdiği dili bozuk sövgülerinden kurtulmuş olurum. Daha aşağı yukarı beş-altı hafta yaşayabilirim... Kendimi öldürmek!"

Birkaç gün düşündükten sonra, "Hayır, hayır," dedi, "Napoléon kendini öldürmedi... Zaten hayat bana tatlı geliyor; burası rahat yer." Gülerek ekledi:

"Burada baş ağrıtacak adam yok!" Sonra oturup Paris'ten getirtmek istediği kitapların listesini yazdı.

37

Kale burcu

"Bir dostun mezarı..."

STERNE

Koridordan bir büyük gürültü işitti; o saatte, kimse onun odasına gelmezdi; kartal bağırarak kaçtı, kapı açıldı, yaşlı Papaz Chélan, elinde sopası, titreye titreye Julien'in kollarına atıldı.

"Ah! Ulu Tanrım! Nasıl olur, çocuğum... Hayır, sana çocuğum değil canavar demeliyim."

Zavallı ihtiyarcık başka bir şey söyleyemedi. Julien onun düşmesinden korkuyordu. Kolundan tuttu, götürüp bir iskemleye oturttu. Vaktiyle güçlü kuvvetli bir adam olan Rahip Chélan'ın felek belini bükmüştü. Julien ona bir baktı, gördüğü eski Mösyö Chélan'ın ancak bir gölgesiydi.

Papaz, soluk aldıktan sonra, "Strasbourg'dan yazdığınız mektupla Verrières'li yoksullara gönderdiğiniz mektup daha iki gün önce elime geçti," dedi, "Liveru Dağı'nda, yeğenim Jean'ın evinde oturuyorum, oraya getirmişler. Kötü haberi dün öğrendim... Aman Tanrım! Nasıl oldu bu iş?"

İhtiyar, artık ağlamıyordu; sanki artık beyni durmuştu. Birden ekledi, "O beş yüz frank size gerekli olur," dedi. "Getirdim."

Julien, "Benim sizi görmekten başka bir şeye ihtiyacım yok, Peder," dedi. "Biraz param var."

Ama artık onun ağzından anlaşılır bir yanıt alamadı. Mösyö Chélan, ara sıra ağlıyor, yaşlar yanaklarından aşağı sessiz sessiz akıyordu; sonra gözünü kaldırıp Julien'e bakıyor, onun ellerini öptüğünü görünce sersemleşir gibi oluyordu. Vaktiyle pek canlı olan, en soylu duyguları yansıtan o yüz, şimdi büsbütün durgundu, gözler donuktu. Biraz sonra bir köylü gelip ihtiyarı götüreceğini söyledi, Julien'e, "Onu yormak doğru olmaz," dedi.

Julien, o adamın, Mösyö Chélan'ın yeğeni olduğunu anladı. İhtiyarı görmek onu çok acı, gözyaşlarına bile izin vermeyecek kadar acı bir üzüntüye sürüklemişti; her şeyi, onulmaz bir biçimde hüzünlü görüyordu; sanki göğsünde yüreği buz kesmişti.

Kurşunu atalı beri çektiği en acılı an, işte o an oldu. Ölümü, hem de bütün çirkinliğiyle görmüştü. Bütün ruh yüceliği gösterebilmek umutları, fırtınanın sürüklediği bir bulut gibi dağılmıştı.

Bu acılı durum, saatlerce sürdü. İnsanın ruhu zehirlendi mi bunu ancak ilaçlar, bir de şampanya giderir, Julien bu gibi çarelere başvurmayı bir alçaklık sayardı. Dar kule hücresinde bir aşağı bir yukarı dolaşmakla geçirdiği o müthiş günün akşamı, "Ben de amma deliyim!" dedi. "Ben herhangi bir kimse gibi ölecek olsam, o ihtiyarı görmekle bu kadar büyük bir hüzün duymamın bir anlamı olurdu; ama genç yaşımda, beklenmedik bir ölümle ölmek, beni o derece ihtiyarlığa düşmekten koruyacak."

Bu düşünceler de para etmedi, kendinde bir yüreksizlik, kendi kendine bir acıma hissetti. Kısacası ihtiyarın gelmesi onun için bir mutsuzluk oldu.

Artık Julien'de sertlik, yücelik, o Romalı yılmazlığı kalmamıştı; şimdi ölümü daha yüksekte görüyor, eskisi gibi kolay bir şey sayamıyordu.

"İşte bu benim termometrem olacak," dedi. "Ben bu akşam, giyotine gitmem için gereken cesaretin on derece aşağısındayım. Bu sabah, bende o cesaret vardı. Ama ne çıkar! Asıl gerektiği gün o cesareti göstereyim yeter." Bu termometre düşüncesi hoşuna gidip sonunda avunabildi.

Ertesi sabah uyandığında bir gün önceki durumunu hatırlayıp utandı. "Mutluluğum, gönlümün rahatı tehlikede," dedi. Savcıya bir mektup yazıp yanına kimsenin bırakılmamasını rica etmeyi düşündü. "Ya Fouqué?" dedi. "Besançon'a gelmeye kalkar da buraya kabul olunmazsa çok üzülür!"

Fouqué'yi düşünmeyeli belki iki ay olmuştu. "Strasbourg'dayken üniformanın yakasından başka hiçbir düşündüğüm yoktu; budala gibi bir şey olmuştum." Fouqué, kafasını uzun süre uğraştırdı, gönlünü de oldukça yumuşattı. Hücresinde sinirli sinirli dolaşıyordu. "Ölüm düzeyinin yirmi derece aşağısına düştüm... Bu zayıflık artarsa kendimi öldürmek daha hayırlı olacak. Ben ölüm karşısında tabansızlık gösterirsem Rahip Maslon'ların, Valenodların keyfine diyecek olmaz!"

Fouqué geldi, o basit, o temiz yürekli adamcağız üzüntüsünden çılgına dönmüştü. Biricik düşüncesi, o da düşünebildiği zamanlar, varını yoğunu satarak gardiyanı elde etmek, Julien'i kaçırtmaktı. Ona uzun uzun, Mösyö de Lavalette'in hapisten nasıl kaçtığını anlattı. Julien, "Sen ama beni üzüyorsun," dedi; "Mösyö de Lavalette suçsuzdu, bense suçluyum. Sen, istemeden bana bu farkı hatırlatıyorsun..."

Sonra birdenbire karşısındakini incelemek, onun sözlerine aldanıvermekten kaçınmak duygusuyla, "Doğru mu?" dedi. "Bütün malını satmaya hazır mısın?"

Fouqué, kafasındaki düşüncenin, dostuna da uygun geldiğini sanıp sevinerek ona, mallarının her birinin kaça satılabileceğini, en çok yüz frank yanılarak, uzun uzun anlattı.

Julien içinden, "Bir köylü mal sahibinin böyle bir dostluğa kalkması doğrusu çok büyük, çok güzel şey!" dedi. "Dişinden tırnağından artırdı; onun cimriliklerini, pazarlıklarını gördükçe benim yüzüm kızarırdı; şimdi bunların hepsini benim uğruma gözden çıkarıyor. La Mole konağında gördüğüm, *René*'yi[1] okuyan çıtkırıldım beylerin hiçbirinde o gülünçlükler yoktur; ama daha paranın değerini bilmeyecek kadar genç olanlarını bir yana bırakalım, o züppe Parislilerden hangisi böyle bir özveride bulunabilir? Göze alabilecek olanlar da parayı kendileri kazanmamış, bir yerlerden mirasa konmuşlardır."

Artık Julien'in gözünde Fouqué'nin bütün Fransızca yanlışları, bayağılıkları silinivermişti, onun kollarına atıldı. Taşra ile Paris'in kıyaslanmasından, taşranın bu kadar şerefli çıkması belki hiç görülmemiştir. Dostunun gözlerinde bir an parlayan coşkunluğu görünce Fouqué'nin ağzı kulaklarına varmıştı; Julien'in kaçmaya razı olduğunu sandı.

Böyle bir "gönül yüceliği"ne tanık olmak, Julien'e, Mösyö Chélan'la karşılaşmanın kaybettirdiği ruhsal gücü geri verdi. Henüz pek gençti; ama bana kalırsa onda iyilik cevheri vardı. İnsanların çoğu genç yaşta yumuşak yüreklidir de sonradan işi kurnazlığa vurur; oysa Julien yaşlandıkça yüreği sevgiye, acıma duygusuna açılacak herkese, her şeye karşı gösterdiği o delice güvensizlikten kurtulabilecek bir adamdı... Ama onun yaradılışı hakkında böyle boş varsayımlara girişmek neye yarar?

1. Chateaubriand'ın önemli romanı. (Ç.N.)

Julien'in işi kısa kesmek için bütün çabalarına, her gün, "Ben tasarlayarak öldürdüm, hiç olmazsa öldürmeye kalkıştım," deyip durmasına karşın, sorguya çekilmesi sıklaşıyordu. Yargıç, yöntemlere, biçimlere son derece bağlı bir adamdı. Julien'in açıklamaları, onun sorgularını hiç kısaltmıyordu. Yargıç bu işi bir onur sorunu yapmıştı. Kendisini pis, korkunç bir zindana atmak istediklerinden, ancak Fouqué'nin girişimleriyle bundan kurtulup yerden yüz seksen basamak yüksek, güzel odasında kalabildiğinden, Julien'in hiç haberi olmadı.

Kışlık odunlarını Fouqué'ye ısmarlayan önemli kişiler arasında Rahip Frilair de vardı. Temiz yürekli oduncu ne yapıp yapıp o güçlü piskopos yardımcısının yanına vardı. Mösyö de Frilair, Julien'in erdemlerini, okula ettiği hizmetlere kendisinin de değer verdiğini, onun hakkında yargıçlarla konuşacağını söyleyince, Fouqué'nin ne kadar sevindiğini anlarsınız. Dostunu kurtarabileceği umuduna düştü de kapıdan çıkarken yerlere kadar eğilerek piskopos yardımcısı cenaplarından, pazar günü kiliseye gelecek yoksullara suçlunun temize çıkmasına dua etmeleri için on altın dağıtmasını rica etti.

Fouqué, çok yanlış yol tutmuştu. Mösyö de Frilair, bir Valenod değildi. Kabul etmedi, üstelik o iyi köylüye, parasını saklamasının daha doğru olacağını anlatmaya çalıştı. Ölçüyü kaçırmadan, daha açık söylemenin olanaksız olduğunu görünce, ona bu parayı yoksulluk içinde kıvranan mahpuslara dağıttırmasını salık verdi.

Mösyö de Frilair, içinden, "Bu Julien tuhaf adam," diyordu, "yaptığı iş anlaşılmaz şey, oysa benim için hiçbir şey anlaşılmaz kalmamalıdır... Bakalım, belki onu din uğrunda kendini yok etmeye hazır bir adam diye gösterebiliriz... Herhalde ben bu işin içyüzünü öğrenirim de, belki de Madam de Rênal'i yıldırmak için elime bir fırsat geçmiş olur; o kadının bize saygısı yoktur, hele benden

tiksinir... Belki bu işte Mösyö Mole ile şöyle şanla şerefle barışmak çaresi de bulunur, Marki küçük öğrenciyi pek seviyor."

Mösyö Mole ile Mösyö de Frilair arasındaki uzlaşma sözleşmesi birkaç hafta önce imzalanmıştı; Rahip Pirard, Besançon'dan ayrılmadan, Julien'in doğuşunda birtakım sırlar olduğundan söz etmişti. İşte tam o gün o zavallı da Verrières Kilisesi'nde Madam de Rênal'i öldürmeye kalkıştı.

Julien'in ölümden önce başına gelmesinden korktuğu bir tek bela vardı, o da babasıyla karşılaşmaktı. Yanına kimsenin bırakılmaması için savcıya bir mektup yazmak düşüncesini Fouqué'ye açtı. Bir insanın, hem de öyle bir durumda babasını görmek istememesi, bunu bir bela sayması, oduncunun, çoğunluğun saygı duyduğu duygulara bağlı saf yüreğine pek ağır geldi.

Dostuna karşı birçok kimselerin neden o kadar ateşli bir kin beslediklerini anlar gibi oldu. Ama gene, üzüntülere saygı göstermek gerek diyerek, bu duygularını açıkça söylemekten sakındı. Soğuk bir tavırla, "Herhalde," dedi, "öyle bir emir verilse bile, baban için yine geçerli olmayacaktır."

38

Güçlü bir adam

"Davranışları ne kadar da gizemli.
Boyu bosu ne kadar da alımlı. Bu kadın kim ola ki?"

SCHILLER

Kulenin kapıları ertesi sabah erkenden açıldı. Julien uykusundan sıçrayarak uyandı.

"Ah Tanrım," diye düşündü. "Babam gelmiştir. Ne tatsız iş!"

Hemen o anda içeriye, köylü giysisiyle bir kadın girip Julien'in kollarına atıldı; Julien onu birdenbire tanıyamamıştı. Bu gelen kadın, Matmazel Mole'dü.

"Hain," dedi, "senin nerede olduğunu mektubundan öğrendim. Senin cinayet dediğin, ama bu göğsünde çarpan yüreğinin büyüklüğünü gösteren bu soylu bir öç alma girişimini ancak Verrières'de öğrendim."

Julien, Matmazel Mole'e karşı bir soğukluk, kendi kendine de açıklayamadığı bir soğukluk duymaya başlamıştı. Onu yine de pek güzel buldu. Kızın o davranışında, o sözlerinde, küçük, bayağı bir ruhun göze alabileceğinden çok üstün olan o cesaretinde, çıkarları gözardı eden soylu bir duygu bulunduğunu görmemek, bunu beğenmemek olacak şey miydi? Julien gene bir kraliçe

sevdiğini sandı, biraz sonra da hem düşüncesinde, hem deyişinde, eşi az bulunur bir soylulukla, "Geleceğin neler göstereceğini açıkça görür gibiydim," dedi. "Sizi ölümümden sonra, kocası ölmüş bir kadın diye Mösyö de Croisenois ile evlendiriyorum. O dilber dulun yüce ama biraz hayalci ruhu, kendisinin önemli saydığı garip, kanlı bir olaydan sonra, herkes gibi daha akıllıca davranmak zorunda kalarak, genç Marki'nin de pek gerçek olan erdemlerini beğenmek yüceliğini gösterecekti. Siz, herkesin mutluluk dediğini, saygı görmeyi, zenginlikleri, toplumda yüksek bir yer edinmiş olmayı kendiniz için de mutluluk saymaya katlanacaksınız. Ama, sevgili Mathilde'im, Besançon'a geldiğiniz duyulacak olursa, Mösyö Mole'ün yüreğine iner, ben de işte bu suçumu bağışlamam. Benim yüzümden zaten çok üzüldü! Hem sonra, konağa gelen akademi üyesi, 'Mösyö Mole koynunda yılan besledi' der."

Matmazel Mole, yarı kızgın, "Doğrusu," dedi, "bu kadar soğukkanlı yargılanacağım, böyle bir gelecek kaygısıyla karşılaşacağım hiç aklıma gelmemişti. Bizim oda hizmetçisi de sizin gibi akıllılık etti de, kendi adına bir yol belgesi çıkarttı; ben Madam Michelet adıyla yola çıktım."

"Madam Michelet, benim yanıma öyle kolayca mı girdi?"

"Zeki adam olduğunu gene de gösteriyorsun; ben de seni bunun için sevdim ya! İlk önce yargıç yardımcısının eline yüz frank sıkıştırdım; benim bu kuleye giremeyeceğimi söylüyordu. Parayı aldıktan sonra o namuslu kişi beni bekletti, biraz karşı koydu; beni soymak istiyor sandım..."

Mathilde sözünü kesti. Julien, "E sonra?" dedi.

Kız ona sarılarak, "Kızma Julien'im," dedi, "o yardımcıya, adımı söylemek zorunda kaldım. Beni, yakışıklı

Julien'e abayı yakmış Parisli bir işçi kız sanmış... Bunlar kendi sözleri. Ben ona, senin karın olduğuma yemin ettim; seni her gün gelip görmeme izin verecekler."

Julien içinden, "Delilik tamam," dedi, "bir türlü önleyemedim. Ne yapalım? Mösyö Mole çok büyük bir soyludur, bu dilber dulu alacak genç albaya halk yakar yakıştırır, bir özür bulur. Benim ölümüm her şeyi unutturur." Kendini Mathilde'in aşkına keyifle bıraktı; bu bir çılgınlık, bir ruh büyüklüğü, kısacası dünyanın en garip şeyi oldu: Kız birlikte ölmeyi önerdi.

Bu ilk ateşler geçip Julien'i görme mutluluğuna kandıktan sonra, Mathilde'in içine amansız bir merak düştü. Âşığını biraz inceledi, onu düşündüğünden de üstün buldu. Sanki Boniface de La Mole dirilivermişti; hem de daha yiğit bir Boniface de La Mole...

Mathilde, ülkenin en ileri gelen avukatlarıyla görüştü, başlarına kaka kaka onlara avuç dolusu altın önerdi; kızar gibi oldular ama kabul de ettiler.

Çabucak şu yargıya vardı:

"Kuşkulu, önemli bir iş oldu mu, Besançon'da her şey Rahip de Frilair'in elinde."

Hâlâ tanınmamış bir adla, Madam Michelet diye gezdiği için, o güç sahibi Papaz'ın karşısına çıkmak için ilk önce yenilmez zorluklarla karşılaştı. Ama, arası çok geçmedi, Paris'ten kalkıp Besançon'a kadar Rahip Julien Sorel'in gönlünü avutmaya gelmiş, aşkından deliye dönmüş terzi kızın güzelliği dillere destan oldu.

Mathilde, Besançon sokaklarında bir başına dolaşıp duruyordu; tanınmayacağı umudundaydı. Ama her ne olursa olsun, halk üzerinde büyük bir etki bırakmanın yararsız kalmayacağını sanıyordu. O kadar delice yargılara saplanmıştı ki, ölüme giden Julien'i kurtarsın diye, halkı ayaklandırmayı bile düşünüyordu. Matmazel Mole, kederli bir kadına yakışacak basit giysiler giydiğini sanı-

yordu; oysa üstündeki, herkesin gözüne çarpacak bir giysiydi.

Besançon'da herkes onunla uğraşır olmuştu; bir hafta boyunca yalvarıp yakardıktan sonra Mösyö de Frilair'in huzuruna çıkabilmek için izin aldı.

Mathilde'in kafasında, sözü geçer bir papaz düşüncesiyle köklü, akıllı bir hainlik düşüncesi birbirine o kadar bağlıydı ki, piskoposluk kapısını çalarken, yine de korkup titredi. Piskopos başyardımcısının dairesine götüren merdivenleri çıkarken yürümeye gücü kalmamıştı. Piskoposluk sarayının ıssızlığı, içini ürkütüyordu. "Beni bir koltuğa oturturlar, kolum bacağım sıkışıverir, yok olurum. Sonra bir oda hizmetçisi işi yoksa kalksın da beni arasın? Jandarma komutanı nasıl cesaret eder de harekete geçer?.. Ben bu koca kentte bir başımayım!"

Daireye bir göz gezdirir gezdirmez, Matmazel Mole'ün içi rahatladı. Bir kere kapıyı açan hademenin üstünde çok güzel resmî bir giysi vardı. Beklemek üzere girdiği salon, eşine ancak Paris'te, o da en iyi konaklarda rastlanan kaba tantanayla da hiçbir ilişkisi olmayan ince, soylu bir beğeniyle döşenmişti. Mösyö de Frilair'in babacan bir tavırla geldiğini görünce Matmazel Mole'ün öldürülüvermek korkularından iz kalmadı. Hem de piskopos yardımcısının güzel yüzünde, Paris kibarlarının pek fenasına giden o sert, atılgan, biraz da vahşice bir erdemlik gösteren görünüm de yoktu. Bütün Besançon'u elinde tutan papazın yüzünü aydınlatan yarı gülümseme, onun hoşsohbet bir adam, bilgili bir kilise büyüğü, becerikli bir yönetici olduğunu gösteriyordu. Mathilde kendisini Paris'te sandı.

Mösyö de Frilair, birkaç dakika içinde Mathilde'e, güçlü düşmanı Mösyö Mole'ün kızı olduğunu açıklatıverdi.

Kız, soylu bir tavır takınarak, "Evet, ben Madam Mi-

chelet değilim," dedi, "bunu açıklamakta benim için çekinilecek bir şey yok, çünkü ben size, Mösyö Vernaye'yi hapisten kaçırabilmenin yolları var mı diye danışmaya geldim. Bir kere onun işlediği suç, bir düşüncesizlik sonucu; vurduğu kadının sağlık durumu iyi. Sonra aşağılık memurların gönlünü etmek için ben hemen elli bin frank verebilirim; Mösyö Vernaye'yi kurtaracak olan kimse, gerek benim gerek elimin gönlünü kazanmış olur; ben de, ailem de onun için hiçbir şeyi olanaksız saymayız."

Mösyö de Frilair, bu Mösyö Vernaye adına şaşmış gibiydi. Mathilde ona, Millî Savunma Bakanı'nın, Mösyö Julien Sorel de La Vernaye'ye diye yazılmış birkaç mektubunu gösterdi:

"Görüyorsunuz ki, Mösyö," dedi, "babam onun geleceğini sağlamaya çalışıyordu. Olay basit, bizim nikâhımız gizli kıyıldı; babam, bir La Mole için biraz garip olan bu nikâhı, Mösyö Vernaye yüksek bir subay olduktan sonra açıklamak istiyordu."

Mathilde dikkat etti, Mösyö de Frilair'in öğrendiği şeyler önemlileştikçe, yüzündeki o iyilik, o tatlı neşe çabucak kayboluyor, bunun yerine derin bir ikiyüzlülükle karışık bir kurnazlık beliriyordu.

Rahip'in kuşkuları büsbütün geçmemişti, resmî belgeleri yavaş yavaş, birer birer okuyordu.

İçinden, "Kızın bu garip açıklamalarından nasıl yararlanabilirim?" diyordu. "Şimdi bana en gizli işlerinden söz eden kız, ünlü Madam de Fervaques'ın dostlarından. Madam de Fervaques da, Fransa'da insanı piskoposluğa yükseltebilecek biricik adam olan ... Piskoposu'nun, sözünü her vakit geçirebilen yeğeni. Daha çok sonrası için umabileceğim bir şey, birdenbire karşıma çıkıyor. Bu iş, benim bütün özlemlerimi yerine getirebilir."

Bu pek güçlü adamın yüzünde böyle birdenbire gö-

rülen değişiklik, önce Mathilde'i ürküttü; onunla, herkesten uzak bir dairede yapayalnızdı. Ama az sonra içinden, "İyi ya!" dedi, "İktidarı da, zevkleri de artık kanıksamış, duygusuz, bencil bir papazla karşılaşıp da üzerinde hiçbir etki bırakmasaydım daha kötü olmaz mıydı?"

Önünde piskoposluğa doğru umulmadık, kısa bir yol açılıverdiğini görüp gözleri kamaşan, Mathilde'in zekâsına da hayran olan Mösyö de Frilair, bir an akıllıca davranması gerektiğini unuttu. Matmazel Mole, yükselme tutkusuyla kıvranan, sinirlerine söz geçiremeyip titreyecek kadar heyecana düşen o adamı hemen hemen ayaklarına kapanacak sandı.

İçinden, "Anlaşıldı!" dedi, "Madam de Fervaques'ın dostu oldun mu, burada ne istersen olur." Yüreğinde acısı henüz geçmeyen bir kıskançlık duygusuna aldırmadan Mösyö de Frilair'e, Julien'in, Madam de Fervaques'ı çok iyi tanıdığını, onun konağında ... Piskoposu'yla hemen her gün görüştüğünü anlattı.

Piskopos başyardımcısı, gözlerinde, yükselme hırsının verdiği açgözlülük parıltısıyla, sözlerine de bastıra bastıra, "Bu kasabanın ileri gelen kişileri arasında otuz altı yargıcılar kurulu üyesi çıkartmak için kurayı bir değil, dört-beş kez çekseler, gene her listede benim sekiz-on dostum bulunmazsa talihim pek kötüymüş demektir; hem de benim dostlarım her zaman o listenin en akıllı, ötekileri ellerinde oynatacak adamlarıdır. Hemen hemen çoğunluk benim elimde demektir; mahkûm ettirmek için bile oyların çoğunu etkileyebilirim. Ne kadar kolaylıkla onu kurtaracağımı söylemeye gerek yok, Matmazel!"

Rahip birdenbire sustu; sanki sözleri kendi kendini şaşırtmıştı; işten olmayan kimselere hiç söylenemeyecek şeyleri açık açık söylüyordu.

Mösyö de Frilair, "Bu garip serüvende Besançon'luları en çok şaşkınlığa, meraka düşüren şey..." diye söze

başlayıp bir zamanlar Julien'in, Madam de Rênal'i kendisine çılgınca âşık ettiğini, bu tutkuyu uzun süre kendisinin de paylaşmış olduğunu anlatınca şaşırıp kalma sırası Mathilde'e düştü. Mösyö de Frilair, sözlerinin yarattığı büyük acıyı kolaylıkla sezdi.

İçinden, "Öcümü almış oldum," diye geçirdi. "Bu kararlı küçükhanımı yola getirmenin çaresini bulduk demektir; işi başaramayacağım diye titriyordum." Önünde neredeyse yalvarır durumda gördüğü kızın, eşsiz güzelliği, kibar tavırları, kolay kolay kanmaz bir zekâ ile de birleşince, Mösyö de Frilair'i pek etkiledi. Ama artık bütün soğukkanlılığı geri geldi de, sapladığı hançeri yaranın içinde döndürmekten çekinmedi. Eğlenceli bir şey anlatırmış gibi bir tavırla, "Mösyö Sorel'in bir zamanlar pek sevdiği bir kadına böyle iki el ateş etmesi, yalnızca kıskançlık yüzündendir deseler doğrusu şaşmam," dedi. "Hakçası, kadına güzel değildir denemez; bir zamandan beri de Dijon'a sık sık gidip orada bütün Jansenciler gibi ahlak düşkünü Rahip Marquinot'yu görüyordu."

Mösyö de Frilair, zayıf yanını bulduğu o güzel kıza zevkle, doyasıya işkence etti durdu. Mathilde'e ateşli gözlerle bakarak, "Mösyö Sorel'in bu iş için kiliseyi seçmesine ne anlam verelim?" dedi. "O sırada rakibi de o kilisede pazar ayinini yönetiyormuş, acaba salt bu yüzden, değil mi? Koruyuculuğunuzla mutlu ettiğiniz o kişinin son derece zeki olduğunu, sakınganlığının belki zekâsını da aştığını herkes söylüyor. Mösyö de Rênal'in bahçelerini en küçük noktalarına kadar bilir, gidip bir köşeye saklanması işten bile değildi; kıskandığı kadını öldürmek için o yola başvursaydı ne görülür ne yakalanır ne de kendinden kuşkulanılırdı."

Görünüşte pek doğru olan bu mantık, Mathilde'in kafasını allak bullak etti. Çok yüksek olmasına karşın gene de mayası, gururlu, kibarlar çevresinin insan yüre-

ğini çok iyi betimlediği söylenen o kuru çekingenlikle yoğrulmuş olan bu ruh, her türlü sakınmayı hiçe saymanın bir mutluluk olduğunu çabucak kavrayabilecek ruhlardan değildi; oysa bu mutluluk, ateşli bir ruh için ne tatlı şeydir! Paris hayatının yüksek sınıflarında, yani Matmazel Mathilde'in yaşadığı çevrede, tutkunun, sakınganlıktan büsbütün sıyrılabilmesi pek seyrek görülür şeylerdendir; insan kendisini pencereden atar, atar ama bunu beşinci katta oturanlar yapar.

Sonunda Rahip de Frilair, Mathilde'i egemenliği altına aldığına inandı. Julien hakkındaki iddianameyi hazırlayıp savunmasını yapacak savcının da, kendi elinde olduğunu inandıracak sözler söyledi. (Yalan söylüyordu.)

Jüri için kura çekilip otuz altı üye belli olduktan sonra hiç olmazsa otuzunu doğrudan doğruya gidip göreceğine, kendilerine ricada bulunacağına söz verdi.

Mösyö de Frilair, Mathilde'i pek şirin bulmamış olsaydı belki ancak beşinci altıncı görüşmelerinde onunla bu kadar açık konuşurdu.

39

Düzenbazlık

"Castres 1676 – Yanımızdaki evde bir genç, kız kardeşini vurdu; bu soylu, bundan önce bir adam daha öldürmüş. Babası, üyelere el altından
beş yüz écu dağıttırıp onun başını kurtardı."

LOCKE, *Voyage en France*

Mathilde, piskoposluk sarayından çıkar çıkmaz, hiç duraksamadan, Madam de Fervaques'a bir mektup yazıp bir adamla gönderdi; adını lekeleme korkusu onu bir saniye bile durdurmadı. Rakibi olan kadından, ... Piskoposundan Mösyö de Frilair'e bir mektup koparmasını, bu mektubun Piskopos'un kendi eliyle yazılmış olmasını rica ediyordu. Üstelik Madam de Fervaques'ın kalkıp Besançon'a gelmesi için yalvarıyordu.

Fouquè'nin sözünü dinlemiş, giriştiği işleri Julien'e açmamak akıllılığını göstermişti. Mathilde'in Besançon' da bulunması Julien'in kafasını altüst etmeye yetiyordu; bir de bu işleri anlatmasına gerek yoktu. Ölüme yaklaştıkça eskisinden daha çok namuslu olan Julien, artık yalnız Mösyö Mole'ü değil, Mathilde'i hatırlayınca da vicdan azabı duymaya başlamıştı.

İçinden, "Bu da ne!" diyordu. "Mathilde'in yanında

dalıp gittiğim, iç sıkıntısı duyduğum anlar oluyor. O benim için kendini tüketiyor; benden gördüğü ödül de işte bu! Yoksa ben kötü bir insan mıyım?"

Gözü yukarıda olduğu zamanlar bu soruya pek aldırış etmezdi; o zamanlar onun gözünde, giriştiği işi başaramamaktan başka utanılacak şey yoktu.

Mathilde'in gönlünde yaktığı ateşin, o sıralar büsbütün görülmedik, büsbütün çılgınca bir hal aldığını seziyor, bu yüzden de onun yanında duyduğu ruhsal sıkıntı bir kat daha artıyordu. Kızın bütün sözleri, hep onu kurtarmak için düşündüğü özverilerle ilgiliydi.

Matmazel Mole, koltuklarını kabartan bir duygunun verdiği coşkunlukla her türlü gururu unutmuş, hayatının her ânını bir başka kapıya başvurarak geçirmek istiyordu. Ne garip, kendisi için en tehlikeli tasarılar kuruyor, Julien'le konuşurken de hep bunlardan söz ediyordu. Kendilerine bol para dağıttığı için hapishane gardiyanları onun dilediğince davranmasına ses çıkarmıyorlardı. Mathilde'in aklından geçenler, yalnızca adının dillere düşmesine neden olacak özveriler değildi; onun ne halde olduğunu isterse bütün dünya duysundu, umurunda bile değildi. Kralın, dörtnala giden arabası önünde yerlere kapanıp Julien için af dilemek, bin kere ezilmek tehlikesini göze alarak hükümdarın dikkatini çekmeye çalışmak, o coşkun, o korkusuz ruhun kurduğu hayallerin en garipleriydi. Kralın, yakınındakilerin yardımıyla Saint-Cloud Sarayı'nın bahçelerine girebileceğinden kuşkusu yoktu.

Julien kendini bunca özveriye değer görmüyordu; işin doğrusu, kahramanlıktan bıkmıştı. Mathilde'in gösterdiği sevgi, basit, saf, neredeyse utangaç denebilecek bir sevgi olsaydı, belki Julien'i de etkilerdi; ama Mathilde'in kibirli, gururlu ruhu, kendini "herkese" gösterme düşüncesinden, gösteriş isteğinden kurtulamıyordu.

Titremeler geçiriyor, sevgilisinin ölmesinden korku-

yor, "Onun ardından ben de yaşamam," diyordu, gene de hem aşkının gücü, hem de giriştiği işlerin yüceliğiyle herkesi şaşırtmak gereğini duyduğu belliydi.

Bu kadar özveriye, kahramanca bir özveriye tanık olup da gene içinde bir gönül borcu, bir heyecan duymamak Julien'i sinirlendiriyordu. Ya Mathilde'in zavallı Fouqué'yi sürüklemek istediği delilikleri duysa ne derdi? Fouqué de vefalı bir adamdı ama onun akıllı uslu dar kafası bu işleri bir türlü almıyordu.

Ama doğrusu Mathilde'in yapmak istediklerinde neyi beğenmediğini, neyi delilik saydığını kendi de pek bilemiyordu; çünkü o da, Julien'i kurtarmak için varını yoğunu vermeye, feleğin bütün mihnetlerine göğüs germeye hazırdı. Mathilde'in ne kadar altın dağıttığını görünce ağzı açık kalmıştı. İlk günler, kızın böyle harcadığı paralar, her taşralı gibi paraya neredeyse tapan Fouqué'de, yılgınlığa benzer bir saygı uyandırmıştı.

Sonunda Matmazel Mole'ün kurduğu tasarıların boyuna değiştiğini anladı, içine bir rahatlık geldi; yorulup yorulup bir türlü sırrını kavrayamadığı, huyunu pek beğenmediği, ama niçin beğenmediğini de anlayamadığı o kızı ayıplamak için bir söz buldu: "Değişkendi". Değişken olmakla taşrada en büyük ilenme sayılan "dik kafalı" olmak arasındaki yol pek kısadır.

Bir gün Mathilde hapishaneden çıkarken, Julien kendi kendine, "Bana karşı bu kadar ateşli bir aşk beslediğini göreyim de gene yüreğim taş gibi kalsın, şaşılacak şey!" dedi, "Daha iki ay olmadı, bu kızı taparcasına seviyordum. Ölümün yaklaşmasının, insanda her şeye karşı ilgiyi söndürdüğünü kitaplarda okumuştum; ama nankör olduğumuzu anlayıp da bir türlü karakterimizi değiştirmemek çok kötü şey! Demek ki ben, yalnız kendini düşünen bir adammışım!" Bu huyunu, en ağır sözlerle başına kakıyordu.

Gönlünde yükselme tutkusu sönmüştü, ama artık küllenmiş başka bir tutku yeniden ateş almaya başlamıştı; Julien bunu, Madam de Rênal'i öldürmeye kalkmış olmanın verdiği vicdan azabı sanıyordu.

İşin doğrusu, Julien, Madam de Rênal'e çılgınca tutkundu. Odasında tek başına kalıp rahatsız edilme korkusundan da kurtulunca, kendini, vaktiyle ya Verrières ya da Vergy'de geçirdiği günlerin hayaline bırakıyor, bundan büyük bir haz duyuyordu. Pek çabuk uçuvermiş o zamanların en küçük olayları aklına geldikçe, onların tazeliğine, tadına bir türlü doyamıyor, onlardan bir türlü kendini alamıyordu. Paris'teki başarılarını hiç düşündüğü yoktu; onlardan içi sıkılıyordu.

Çabucak büyüyüp gelişen bu duyguları, kıskanç Mathilde sezer gibi oldu. Julien'in yalnızlık istediğini, bu yalnızlığın aşkının karşısına yenilmez bir hasım gibi dikildiğini iyice anlamıştı. Bazen korka korka Madam de Rênal'in sözünü ediyor da, Julien'in, o adı duyar duymaz titrediğini görüyordu. Artık Mathilde'in aşkı sınır, ölçü bilmedi.

Söylediklerine kendi de iyice inanarak, "O ölürse, ardından ben de ölürüm," diyordu. "Benim durumumda bir kızın, ölüme mahkûm bir âşığı böyle taparcasına sevdiğini görünce Paris salonları halkı kim bilir ne söyler? Benim duygularımın eşini bulmak için ta kahramanlar çağına dönmek gerek: IX. Charles ile III. Henri çağı insanlarının yürekleri işte böyle sevdalarla çarparmış."

Sevişmelerinin en ateşli anlarında Julien'in başını göğsünün üzerinde sıkarken, içinden, "Bu baş, bu güzel baş kesilecek mi?" diyordu. Sonra içine mutluluk veren bir yiğitlikle tutuşup ekliyordu: "Bu baş kesilirse, şimdi bu güzel saçları öpen dudaklarım da, yirmi dört saat geçmeden solup donacak!"

O yiğitlik, o acılı haz saatlerinin anıları onu kırılmaz

bir çemberle kuşatıyordu. O yüksek ruhtan şimdiye kadar çok uzak kalmış olan kendini öldürme düşüncesi, sokulduğu bir kafayı bütünüyle eline alan bu düşünce, artık o ruha da girip egemenliğini sürmeye başladı. Mathilde, övünerek, "Hayır," diyordu, "atalarımın kanı bana gelinceye kadar hiç de soğumamış!"

Bir gün sevgilisi ona, "Sizden bir şey dileyeceğim," dedi: "Çocuğunuzu Verrières'de bir sütnineye verin, Madam de Rênal sütnineye göz kulak olur."

Mathilde, "Bu söylediğiniz çok ağır bir şey..." deyip sapsarı kesildi.

Julien hayallerinden silkindi, kızı kolları arasında sıkarak, "Hakkın var," dedi, "suçum çok büyük, bağışla beni."

Mathilde'in gözyaşlarını kuruladıktan sonra gene o düşünceye döndü, ama bu kez işi ustalıkla ilerletmek istedi. Konuşmaya hüzünlü bir felsefe havası vermişti. Kendisi için az zaman sonra kapanıverecek olan gelecekten söz ediyordu.

"Siz de kabul etmelisiniz ki, büyük aşklar hayatta birer aksamadan başka bir şey değildir, ancak bu aksamaya yalnız üstün ruhlarda rastlanır... Oğlumun ölümü, ailenizin gururu adına, elbette hayırlı bir şey olur; böyle olacağını emir kulları pek iyi anlar. Bir felaket, bir ayıp diye, doğacak o çocuğun dünyadaki nasibi bakımsızlık, hor görülmek olacaktır... Ne zaman olacağını belirtmek istemem, ama o günün geleceğini korkusuzca düşünebiliyorum: Bir gün gelecek, siz benim son öğütlerimi dinleyip Croisenois Markisi'ne varacaksınız."

"Ne, böyle lekelendikten sonra mı?"

"Sizinki gibi bir ad leke tutamaz. Siz dul kalmış bir kadın, bir delinin dulu sayılırsınız, işte o kadar. Daha da ileri gidebilirim: Benim suçum, para için işlenmiş bir suç olmadığından onursuz olduğu söylenemez. Belki o çağ-

da filozof bir yasa yapıcısı da, çağdaşlarının önyargılarını yenip idam cezasını kaldırır. Öyle bir akım olursa, dost bir ağız, beni örnek gösterip, 'İşte, Matmazel Mole'ün ilk kocası; gerçi bir deliydi ama kötü bir adam, bir alçak değildi. Onun kafasını kesmek anlamsız bir iş oldu,' diyebilir. O zaman benim anım, hiç de leke gibi görünmez; ama bunun için daha biraz vakit geçmeli... Sizin kibarlar çevresindeki yeriniz, servetiniz, izin verirseniz söyleyeyim, dehanız, sizinle evlendikten sonra Mösyö de Croisenois'yı, kendi kendine yetişemeyeceği büyük bir işin başına geçirebilir. Onun soyluluğu, kahramanlığı var, ama o kadar; bu erdemler, 1729'da bir kimsenin kusursuz bir adam sayılmasına yeterdi, ama aradan yüzyıl geçti, artık çağa uygun görülmüyor, insana boş yere koltuk kabartmaktan başka bir işe yaramıyor. Fransız gençliğinin başına geçebilmek için daha başka şeyler gerekiyor.

Siz, kocanızı iteceğiniz partiye yaradılışınızdaki dayanıklılıkla, girişkenlikle çok hizmet edebilirsiniz. Siz Chevreuse Düşesi, Longueville Düşesi gibi bir kadın olabilirsiniz... Ama o zaman, benim canım efendim, içinizde yanan yüce ateş biraz soğumuş olur."

Kızı hazırlamak için daha birçok cümle sıraladıktan sonra ekledi:

"Şunu da söylememe izin verin: On beş yıl sonra, siz, bana gönül vermiş olmanızı bir delilik, belki bağışlanabilir bir delilik, herhalde bir delilik sayacaksınız."

Birdenbire durup hayallere daldı. Aklına gene, Mathilde'in pek ağrına giden düşünce geldi:

"On beş yıl sonra Madam de Rênal, benim oğlumu taparcasına sever, oysa siz onu unutmuş olursunuz."

40

Yatışma

"Ben o vakitler bir çılgın olduğum içindir ki bugün akıllı usluyum. Ancak bir anda olup biteni görebilen ey filozof, ne kadar da dar görüşlüsün!
Senin gözün, tutkuların için için işlemesini izleyemez."

MADAM GOETHE

Julien, Mathilde'le böyle uzun uzun konuşurken, gelip sorgulama için çağırdılar. Sonra da savunmayı üzerine alan avukatla görüşmesi gerekti. Gamsızlıkla, tatlı tatlı hayallerle geçirdiği hayatın hiç de hoş olmayan anları, işte yalnız o anlardı.

Yargıca da, avukata da, "Bu işte bir öldürme isteği, hem de tasarlayarak öldürme isteği var," dedi.

Sonra gülümseyerek ekledi:

"Ne yapalım beyler, talihinize küsün; bu işte sizin için yapılacak büyük bir şey kalmıyor."

O iki adamın elinden yakasını kurtarabildikten sonra kendi kendine, "Doğrusu ben onların ikisinden de daha yürekli imişim, hiç kuşkusuz daha yürekli!" dedi. "Onların en büyük felaketi, tüyler ürpertici şeylerin şahı olarak baktıkları mutsuz bitecek karşılaşma, benim gözümde, ancak günü gelince önemle uğraşılmaya değer bir iş..."

Julien kendi kendine işi felsefeye dökerek: "Ben daha büyük bir felaket tattım da ondan," dedi. "Strasbourg'a ilk gidişimde, Mathilde'in beni bırakıp unutmuş olduğunu sandığım günlerde duyduğum acı daha büyüktü... Bugün hiç aldırış etmeden karşıladığım bu büyük içtenliği, bir zamanlar o kadar yürekten istemiş olmam ne garip!.. Doğrusu bugün o kızın yalnızlığını paylaştığı anlarda değil, yapayalnız kaldığım anlarda daha mutluyum..."

Kurallara pek bağlı bir adam olan avukat onu deli sanıyordu, ateş etmesinin de kıskançlıktan geldiğine, halkın büyük bir kesimiyle birlikte iyice inanmıştı.

Bir gün Julien'e, bu düşüncenin, doğru da olsa, yanlış da olsa, savunmaya çok yarayabileceğini çıtlattı. Ama suçlu, o anda ateşli, işi kesip atan bir adam oluverdi. Çileden çıkmış gibi bağırarak, "Canınızı severseniz, Mösyö, bir daha bu yalanı ağzınıza almaya kalkışmayın!"

Sakıngan bir adam olan avukat, bir an öldürülmek korkusu geçirerek sustu.

Talihin yargısını bildirecek an hızla yaklaştığı için savunmasını hazırlıyordu. Besançon'da olsun, bütün ilde olsun hep bu konu konuşuluyordu. Julien'in bundan haberi yoktu; kendisine bu gibi şeylerin söylenmemesini istemişti.

O gün Fouqué ile Mathilde, kendi kanılarına göre umut verebilecek birtakım söylentileri Julien'e de söylemek istemişlerdi; ancak Julien, daha ilk sözcükte susturup, "Bırakın, ben hayalimde kurduğum hayatı yaşayayım," dedi. "Sizin bütün bu mızmız kaygılarınız, gerçek hayattan aldığınız küçük haberler, hem beni az çok gücendiriyor hem de beni gözümden düşürebilir. İnsan, elinden nasıl gelirse öyle ölür; ben ancak kendi keyfimce ölümü düşüneceğim. Başkaları... onlardan bana ne? Benim başkaları'yla olan ilişkilerim, anlık darbeyle kesilecek. Çok rica ederim, artık bana o insanların sözünü

etmeyin; sorgu yargıcıyla avukatı görüp o mendeburlar alayına bulaşıyorum ya! Bu kadar yeter."

İçinden, "Doğrusu," diyordu, "benim yazgım, hayal kurarak ölmekmiş. Benim gibi, ölümünden on beş gün sonra unutulacağını bilen, tanınmamış bir insan, yalancıktan gösterişe kalkarsa doğrusu pek bönlük etmiş olur... Hayatın tadını çıkarma sanatını ancak sonumun bu kadar yaklaştığını gördükten sonra öğrenmiş olmam da oldukça tuhaf ya!"

Son günlerini, kulenin taraçasında gezip Mathilde'in Felemenk'e adam yollayarak getirttiği puro sigaralarını içmekle geçiriyordu; bütün kent halkının, ellerinde dürbünleri, onun gözükmesini beklediklerini hiç bilmiyordu. Aklı fikri Vergy'deydi. Fouqué'ye, Madam de Rênal'in sözünü ettiği hiç olmamıştı, ama o iyi dost, iki-üç kere, kadının iyileşmekte olduğunu kendiliğinden söyledi; bu haber Julien'in yüreğine işliyordu.

Julien'in ruhu sürekli biçimde düşünceler ülkesinde uçadursun, soylu bir kız için yakışık olanı yapıp gerçek işlerle uğraşan Mathilde, Madam de Fervaques ile Mösyö de Frilair arasındaki mektuplaşmayı o kadar ilerletmişti ki, artık "piskoposluk" sözü, bu büyük söz bile söylenmişti.

Kilisenin atama işini elinde tutan sayın büyük piskopos, yeğeninin yazdığı bir mektubun kenarına kendi eliyle şu satırları eklemişti:

O zavallı Sorel, çocuğun biridir, umarım ki onu bize verirler.

O satırları görünce Mösyö de Frilair, sevincinden çıldıracak gibi oldu. Julien'i kurtarabileceğinden hiç kuşkusu yoktu.

Jüriye katılacak otuz altı üye için ad çekiminden bir gün önce, Mathilde'e, "Jakobenlerin, adam evladı insanların hiçbir etkisi kalmasın diye çıkarttıkları o kalabalık Jüri

listesi yasası olmasa," dedi, yargının ne olacağını size şimdiden söylerdim. Rahip N...'yi pekâlâ beraat ettirdim."

Ertesi gün ad çekimi yapılıp da çıkan adların arasında Besançon ruhaniler kurulundan beş kişinin, kente yabancı olanlar arasında da Mösyö de Valenod'nun, Mösyö de Moirod'nun, Mösyö de Cholin'in bulunduğunu görünce, Mösyö de Frilair pek sevindi. Mathilde'e, "Bir kere," dedi, Jüriden bu sekiz kişi için söz veririm. İlk beş kişi birer makinedir. Valenod benim adamımdır, Moirod'nun hayatta nesi varsa benim yüzümdendir, de Cholin de her şeyden korkan bir budaladır."

Jüri üyelerinin adları ilin resmî gazetesinde çıkıp herkesçe duyuldu; Madam de Rênal, Besançon'a gelmeye kalkınca kocasını anlatılmaz bir korkudur sardı. Ama kadını düşüncesinden bir türlü vazgeçiremedi; onu ancak –o da bin zorlukla– Besançon'a varır varmaz, mahkemeye tanık diye çağrılmasını önlemek için, yatağından çıkmamaya razı edebildi. Verrières'nin eski Belediye Başkanı, "Benim durumumu anlamıyorsunuz," diyordu, "ben şimdi, onların deyimiyle, bir özgürlükçü sayılıyorum; o Valenod denen edepsizle Mösyö de Frilair, savcıyı da kolaylıkla kandırıp benim canımı sıkacak her şeyi elde ederler, bundan hiç kuşkunuz olmasın."

Madam de Rênal, kocasının emirlerine çabucak boyun eğdi. İçinden, "Zaten," diyordu, "ceza mahkemesi salonunda gözükecek olsam öç almak istediğim sanılır."

Ama düşünerek hareket edeceğine, kocasına da, günahlarını söylediği papaza da söz vermiş olduğu halde, Besançon'a varır varmaz ilk işi, Jüri üyelerinin otuz altısına da kendi eliyle şu mektubu yazmak oldu:

Mösyö, yargı günü mahkeme salonunda bulunamayacağım, çünkü benim orada gözükmemden Mösyö Sorel'e kötülük gelebilir. Ama istediğim, hem de yürekten istediğim biricik şey

varsa, o da Mösyö Sorel'in kurtulmasıdır. Bundan hiç kuşkunuz olmasın; bir suçsuzun benim yüzümden ölüme gönderilmesi, kalan bütün hayatımı zehirleyip hiç kuşkusuz kısaltır. Ben yaşarken onu nasıl ölüm cezasına çarptırabilirsiniz? Hayır, hayır, toplumun bir cana kıymaya, hem de Julien Sorel gibi bir adamın canına kıymaya hakkı yoktur. Verrières'de herkes onun birtakım şaşkınca işlerini görmüş olabilir. O zavallı gencin çok güçlü düşmanları vardır; ama o yığın yığın düşmanları içinden bile biri çıkıp da insanı hayran bırakan yeteneklerini, derin bilgisini yadsıyabilir mi? Hakkında yargıya varacağınız genç, eşi eşi az bulunur insanlardandır, Mösyö. Yanımızda geçirdiği on sekiz aya yakın zaman içinde onu hep dinine bağlı, uslu, çalışkan biri olarak tanıdık; ama yılda iki-üç kere, aklını yitirmeye kadar varan karasevda nöbetleri geçirirdi. Bütün Verrières halkı, yaz mevsiminde gittiğimiz Vergy'deki komşularımız, bütün ailem, ilçemizin kaymakamı, onun örnek diye gösterilebilecek dindarlığına tanıktır; bütün İncil'i ezbere bilir. Dinsiz imansız bir insan olsaydı o kadar yıl çalışıp da Kutsal Kitap'ı ezberler miydi? Oğullarım size bu mektubumu sunmakla onurlanacaklar; onlar henüz birer çocuktur. Lütfen onlara sorular sorun: O zavallı genç hakkında söyleyeceklerini dinlerseniz, onu ölüm cezasına çarptırmanın bir gaddarlık olacağından hiç kuşkunuz kalmaz. Onu mahkûm etmekle, öcümü almış olmaz, beni de öldürmüş olursunuz.

Eğitmenleri olan o gençte, çocuklarımın da görüp sezdikleri delilik anlarından birinin sonucu olan yara o kadar tehlikesiz bir şeydi ki, aradan daha iki ay geçmemiş olduğu halde yolcu arabasına binip Verrières'den Besançon'a gelebildim. Düşmanları bu gerçeğe karşı ne söyleyebilirler? Suçu bu kadar küçük olan bir insanı, yasaların gaddarlığından kurtarmakta gene de biraz olsun duraksadığınızı öğrenirsem, Mösyö, sırf kocamın emirleri yerine gelsin diye yattığım yatağımdan kalkar, gelip ayaklarınıza kapanırım.

Suçun tasarlanarak işlendiğinin kesinlik kazanmadığını söyleyin, bir masumun kanına girmekten kurtulmuş olursunuz, vb. vb.

41

Yargı

"Sözü pek edilen bu davanın anısı ülkede uzun süre unutulmayacaktır. Sanığa gösterilen ilgi heyecana kadar varıyordu: Bunun nedeni de, suçunun şaşırtıcı olsa bile korkunç bir şey olmamasıydı. Üstelik bu genç çok hoş bir çocuktu. Parlak talihinin bir anda dönmesi, acıma duygularını kıpırdatıverdi. Kadınlar, tanıdıkları erkeklere, 'Cezaya çarpılacak mı?' diye soruyor, yanıt beklerken de sapsarı kesildikleri görülüyordu."

SAINTE-BEUVE

Madam de Rênal'in de, Mathilde'in de o kadar çırpınarak bekledikleri gün, gelip çattı.

Kentin alışılmadık görüntüsü, onların yılgınlığını bir kat daha artırıyor, Fouqué'nin dayanıklı ruhunu bile heyecana kaptırıyordu. O masalları andıran davanın gidişini görmek için çevre kasabalardan herkes Besançon'a koşup gelmişti.

Üç günden beri hanlarda yer kalmamıştı. Ceza mahkemesi başkanına, giriş kartı koparmak için dört bir yandan ricacılar geliyordu; kentin bütün kadınları karar verilirken hazır bulunmak istiyordu, sokaklarda bağırarak Julien'in resmi satılıyordu vb. vb.

Mathilde, ... Piskoposu'nun eliyle yazılmış bir mektubu, o son gün çıkarıp kullanmak üzere saklamıştı. Fransa'da din işlerinin başı olan, piskoposları atayan o büyük papaz bile Julien'in aklanmasını istemekteydi. Karar verilmesinden bir gün önce Mathilde bu mektubu, o güçlü piskopos yardımcısına götürdü.

Konuşmanın sonunda Mathilde hüngür hüngür ağlayarak çıkarken, Mösyö de Frilair, o zamana kadar kararlılığı bırakıp diplomatlıktan vazgeçti; kendisi de heyecanlanmış gibiydi, "Size söz veriyorum," dedi, "Jürinin vereceği karara güvenebilirsiniz. Koruduğunuz gencin suçlu olup olmadığı, hele bu işin tasarlanarak yapılıp yapılmadığı hakkında yargıya varacak on kişi arasında, benim geleceğime bağlı altı dostum vardır; piskoposluğa yükselmemin kendi ellerinde olduğunu onlara hissettirdim. Mösyö Valenod'yu Verrières Belediye Başkanlığı'na ben getirttim; Mösyö de Moirod ile Mösyö de Cholin onun sözünden ayrılamaz. Gerçeği isterseniz, talih, bu işte karşımıza inançları sağlam olmayan iki üye çıkardı, ama onlar da aşırı özgürlük yanlısı olmakla birlikte büyük işlerde benim emirlerimi dinlerler. Onlara da adam gönderip Mösyö Valenod ile birlikte oy vermelerini istedim. Üyelerden biri de oldukça zengin, geveze, özgürlük yanlısı bir fabrika sahibidir; o da Millî Savunma Bakanlığı'nda bir müteahhitlik peşindedir; hiç kuşkusuz beni darıltmak istemez. Ona da, Mösyö de Valenod'nun benim son sözümü bildiğini söylettim."

Mathilde kaygı içinde, "O Mösyö Valenod da kim?" diye sordu.

"Onu tanısanız, başarımızdan hiç kuşkunuz kalmazdı. Atılgan, küstah, kaba, çok konuşan bir adamdır; tam budalaları peşinde sürükleyecek bir insan. 1814, onu yoksul, sefil bir halde bulup ortaya çıkardı; ben onu valiliğe yükselteceğim. Oylarını onun istediği gibi verme-

yecek üyeleri dövmeye kalkabilir."

Mathilde'in içi biraz rahatladı.

O akşam bir ikinci tartışmaya daha girişmek zorunda kaldı. Julien, sonunun nereye varacağı kendisi için pek belli olan bu çirkin işi uzatmamak için, mahkemede kendini savunmamaya karar vermişti. Mathilde'e, "Avukatım her şeyi söyleyecek ya, yeter," dedi. "Bütün düşmanlarım, beni zaten uzun süre seyredecekler; onların bu zevkini artırmaya gerek yok. Sizin yüzünüzden yükseldiğim görev, o taşralıların gözüne battı; inanın, içlerinde, benim cezaya çarptırılmamı istemeyen bir tek kişi bile yoktur; ama sonra da, benim ölüme götürüldüğümü görünce, oturup budalaca gözyaşı dökerler."

"Evet, onlar, sizin küçük düşürülmenizi, onurunuzun kırılmasını istiyorlar, doğru bu," dedi Mathilde. "Ama zalim olduklarını sanmam. Benim Besançon'a gelişim, acılarım, hüzünlerim, bütün kadınların ilgisini uyandırdı; sizin güzel yüzünüz de işi büsbütün düzeltir. Yargıçların karşısında birkaç söz söyleyin, dinleyenlerin hepsi sizden yana olacaktır."

Ertesi sabah saat dokuzda Julien Adliye Sarayı'nın büyük salonuna gitmek üzere kapatıldığı odadan indiğinde, jandarmalar, avluya yığılmış kalabalık arasında binbir güçlükle yol açabildiler. Julien, iyi uyumuştu, oldukça yatışmıştı, yüreklerinde gaddarlık olmadığı halde ölüm kararını alkışlayacak bu kıskançlar yığınına karşı filozofça bir acıma duyuyordu; o anda içinde bundan başka hiçbir duygu yoktu. Ama kalabalığın arasında bir çeyrek saat kalıp da kendisine karşı halkın şefkatli bir acıma beslediğini anlayınca doğrusu çok şaştı. Onların ağzından çirkin bir tek söz işitmemişti. İçinden, "Tuhaf!" dedi, "Bu taşralılar sandığım kadar kötü insanlar değilmiş."

Julien, duruşma salonuna girince, yapının inceliği gözüne çarptı. Saray, temiz bir gotik yapı örneğiydi; bü-

yük bir dikkatle işlenmiş sıra sıra küçük taş sütunlarla süslenmişti. Julien kendini İngiltere'de sandı.

Ama az sonra yapının inceliğiyle uğraşamaz oldu: Sanık iskemlesinin tam karşısında yargıçlarla, üyelerin oturduğu yerin üstündeki üç balkonu dolduran on, on beş güzel kadın gözüne ilişmişti. Halka doğru dönünce, salonun üzerinde bir daire oluşturan balkonun da hep kadınlarla dolu olduğunu gördü; çoğu gençti. Julien onları güzel buldu. Hepsinin de gözleri ilgiyle parlıyordu. Salonun öbür yerleri de tıklım tıklım dolmuştu; halk kapıda itişip kakışıyor, dövüşüyordu; nöbetçiler o kalabalığı bir türlü susturamıyordu.

Julien'i arayan bütün gözler, onun gelmiş, sanık için ayrılan biraz yüksekçe yere oturmuş olduğunu görünce, her yandan şaşkınlık, şefkatli bir ilgi sesleri duyuldu.

O gün Julien, daha yirmisine bile varmamış gibi gözüküyordu; üstünde oldukça gösterişsiz bir giysi vardı. Giyimi, davranışları son derece zarifti; saçları, alnı pek güzeldi; Mathilde onu kendi eliyle giydirip hazırlamıştı. Julien'in benzi son derece uçuktu. Yerine oturur oturmaz çevreden herkesin, "Tanrım! Ne kadar da genç!.. Yahu! Bu daha bir çocuk... Resminden çok daha güzel!.." gibi sözler söylediğini duydu.

Sağındaki jandarma, Jürinin oturduğu yerin üzerinde çıkıntı oluşturan küçük balkonu göstererek, "Şu balkondaki altı hanımı görüyor musunuz?" dedi. "Onların biri valinin karısıdır, yanındaki de M... Markizi. Sizi pek seviyor; sorgu yargıcıyla konuşurken duydum. Onun yanındaki de Madam Derville..."

Julien, kıpkırmızı kesilerek, "Madam Derville mi?" dedi.

Sonra içinden, "Buradan çıkar çıkmaz Madam de Rênal'e yazacaktır," dedi. Madam de Rênal'in Besançon'a geldiğinden haberi yoktu.

Tanıkların dinlenmesi birkaç saat sürdü. Savcı söze başlar başlamaz, Julien'in tam karşısına gelen küçük balkondaki kadınlardan ikisinin hıçkıra hıçkıra ağladıkları duyuldu. Julien içinden, "Madam Derville bu kadar yufka yüreklilik göstermez," dedi. Ama gözlerini kaldırıp bakınca onun kıpkırmızı kesildiğini gördü.

Savcı, işlenen suçun ne kadar gaddarca olduğuna ilişkin, kötü bir Fransızcayla yapmacık edebiyata girişmişti; Julien dikkat etti, Madam Derville'in yanında oturan kadınlar, savcının görüşlerini paylaşmadıklarını gösteren bir tavır takınmışlardı. Jüriden, hiç kuşkusuz o hanımlarla tanışan birkaç kişi, onlara bir şeyler söylüyor, belki içlerini rahatlatmak istiyorlardı. Julien, içinden, "Bu bir hayır belirtisi gibi gözüküyor," dedi. O âna kadar, karar verilmesinde görevi olan herkese karşı içinde katıksız bir küçümseme duymuştu. Savcının bayağı konuşmaları, bu duyguyu bir kat daha artırdı. Ama kendisine gerçekten ilgi gösterildiğini anladıkça ruhundaki kuruluk yavaş yavaş kaybolmuştu.

Avukatının kararlı tavrı hoşuna gitti. O söz söylemeye başlarken, Julien ona yavaşça, "Rica ederim, edebiyat yapmaya kalkışmayın," demişti.

Avukat ona, "Bossuet'den aşırılıp size karşı kullanılan o tumturaklı sözler, sizin için iyi bir etki bıraktı," dedi.

Söylediği doğruydu; avukat söz söylemeye başlayalı daha beş dakika olmuş olmamıştı, bütün kadınlar mendillerini çıkardılar. Bundan cesaret bulan avukat, üyelere son derece etkili şeyler söyledi. Julien titredi, gözyaşlarını tutamamaktan korkuyordu. İçinden, "Aman Tanrım," dedi, "sonra düşmanlarım ne der?"

Yüreğini saran güçsüzlüğe kendini bırakıvermek üzereydi. Çok şükür ki o sırada Baron de Valenod'un küstahça baktığını görüp kendini toparladı.

İçinden, "Keratanın gözleri alev saçıyor," dedi. "O

bayağı ruh, şimdi kim bilir ne sevinç içindedir, ne kadar böbürlenir! İşlediğim suçun benim için bundan başka bir kötülüğü olmasa bile, gene de ilenmeliyim. Kış geceleri Madam de Rênal'e benim hakkımda kim bilir neler anlatacaktır!"

Bu düşünce, öbür düşünceleri sildi. Ama az sonra Julien, halkın onaylama seslerini duyup kendine geldi. Avukat savunmasını bitirmişti. Julien onun elini sıkmanın uygun olacağını hatırladı. Vakit çabucak geçmişti.

Avukata da, sanığa da, serinletici şeyler getirdiler. Julien ancak o zaman bir noktaya dikkat edip şaştı; kadınlardan hiçbiri yerini bırakıp yemeğe gitmemişti.

Avukat, "Doğrusu çok acıktım," dedi; "siz acıkmadınız mı?"

"Ben de acıktım."

Avukat, küçük balkonu göstererek, "Bakın," dedi, "valinin karısına da yemek geldi. Siz yürekli olun, her şey yolunda."

Duruşma yeniden başladı.

Başkan duruşma tutanaklarını özetlerken, saat on ikiyi vurdu. Başkan konuşmasını kesmek zorunda kaldı; herkesin heyecanlı sessizliği arasında saat çanının gürültüsü bütün salonu doldurdu.

Julien içinden, "İşte," dedi, "ömrümün son günü başlıyor." Az sonra içinde görev duygusunun alevini duydu. O zamana kadar üzüntüye, heyecana kapılmamış, söz söylememe kararından dönmemişti; ama mahkeme başkanı, bir diyeceği olup olmadığını sorunca Julien ayağa kalktı. Önünde Madam Derville'in gözlerini görüyordu; onları her zamankinden parlak buldu. Yoksa o da mı ağlıyordu?

"Sayın üyeler," dedi. "Öleceğim anda, küçümsenerek bakılmaya aldırmayacağımı sanıyordum; ama şimdi

bundan duyduğum ürperme beni konuşmaya zorluyor. Beyler, ben sizin sınıfınızdan olma onuruna ermiş değilim; ben sizin karşınızda, talihinin bayağılığına başkaldırmış bir köylüyüm."

Julien sesini yükselterek konuşmasını sürdürdü:

"Sizden bağış, hoşgörü dilemiyorum. Bir umuda kapılmış değilim, ölüme gittiğimi biliyorum: haklı bir ölüm. Her türlü saygıya, en büyük sevgilere değer bir kadının canına kıymak istedim. Madam de Rênal, bana analık etmişti. Benim suçum çok büyük, çok çirkindir; hem de tasarlayarak işledim. Demek ölümü hak ettim, beyler. Ama şimdi karşılarında bulunduğum kimseler, suçum bu kadar büyük olmasa da gene yaşımın acınası bir yaş olduğuna bakmaz, beni cezalandırırlardı; aşağı bir sınıftan doğup yoksullukla az çok ezilmiş oldukları halde, gene iyi bir eğitim görme mutluluğuna ererek yüksek tabakaya, zengin kimselerin övünerek yüksek tabaka dedikleri yere girebilmiş gençleri benim kişiliğimde cezalandırmak, onu yıldırmak isterlerdi.

İşte asıl suçum bu. Burada benim hakkımda karar verecek olanlar benim sınıfımdan olmadığı için, göreceğim ceza elbette daha ağır olacaktır. Bakıyorum. Jüri üyeleri arasında zenginleşmiş hiçbir köylü göremiyor, ancak bu korkusuzluğu gösterenlere öfkelenmiş burjuvalar görüyorum."

Julien, hep bu tavırla yirmi dakika konuştu; içindekileri sayıp döktü; soylular sınıfına yaranmak isteyen savcı, yerinden sıçrayıp duruyordu; ama Julien sözlerine kuru bir tartışma havası vermiş olmasına karşın, bütün kadınlar hüngür hüngür ağlıyordu. Madam Derville'in bile mendili gözlerindeydi. Julien sözünü bitirirken, suçunu tasarlayarak işlediğinden, pişmanlığından, daha mutlu günlerde Madam de Rênal için beslemiş olduğu saygıdan, olanca sevgi duygularından gene söz etti... Ma-

dam Derville bir çığlık koparıp bayıldı.

Saat biri vururken üyeler odalarına çekildiler. Hiçbir kadın yerinden ayrılmamıştı; erkeklerin de birçoğunun gözleri yaşarmıştı. Önce ateşli ateşli konuşmalar oldu. Ama üyeler dönmekte geciktiği için yavaş yavaş herkese bir sessizlik geldi. Bu, oldukça etkili bir andı; ışıklar artık kararıyordu. Pek yorulmuş olan Julien, yanında birkaç kişinin, bu gecikmenin iyi bir belirti olup olmadığını tartıştıklarını duydu. Herkesin kendinden yana olduğunu, kurtulmasına dua ettiğini görüp sevindi; üyeler daha dönmemiş ama gene de hiçbir kadın yerinden kalkmamıştı.

Saat ikiyi çalarken bir telaş oldu. Jürinin toplandığı odanın küçük kapısı açıldı. Sayın Baron de Valenod, ağır, gösterişli adımlarla ilerledi, arkasından öteki üyeler geliyordu. Baron de Valenod bir öksürdü. Jüri üyelerinin, "ellerini vicdanlarına koyup düşündükten sonra" Julien Sorel'in adam öldürme suçu işlediği, hem bu suçu tasarlayarak işlediği kanısına oybirliğiyle vardığını açıkladı. Jürinin bu yolda bir kanı bildirmesi, ölüm cezası istemesi demekti; biraz sonra ölüm cezası kararı da okundu.

Julien saatine bakıp Mösyö de Lavalette'i hatırladı; saat ikiyi çeyrek geçiyordu. İçinden, "Bugün günlerden cuma," dedi. "Evet ama bugün, beni ölüm cezasına çarptıran Valenod için mutlu bir gün... Ben sıkı bir gözetim altındayım, onun için Mathilde, Madam de Lavalette gibi gelip beni kurtaramaz... Demek ki üç güne kadar "büyük bilinmeyen"[1] hakkındaki gerçeği öğrenmiş olacağım."

O sırada bir çığlık duyup bu öbür dünya düşüncelerinden sıyrıldı. Çevresinde kadınlar hıçkırarak ağlıyordu; bütün gözlerin, dört köşe gotik bir sütunun ta yukarısındaki küçük, gizli hücreye dikilmiş olduğunu gördü. Ma-

1. Öteki dünyanın olup olmadığı. (Ç.N.)

thilde'in oraya saklanmış olduğunu sonradan öğrendi. O çığlık bir daha işitilmediğinden, herkes gözünü gene jandarmalar arasında halkı yarıp geçmeye çalışan Julien'e çevirmişti.

Julien içinden, "Aman şu Valenod'yu güldürüp sevindirecek bir şey yapmayalım," dedi. "Ölüm cezası verdirecek kararı okurken ne kadar sünepe, tilki gibi bir hali vardı! Oysa başkanın, yıllardır yargıçlık etmiş olduğu halde, ölüm cezası kararını okurken gözleri yaşardı. Eski yarışmanın, Madam de Rênal'e kendimizi sevdirme konusundaki yarışmanın böyle öcünü almak kim bilir Valenod'yu ne kadar sevindirmiştir! Artık oldu bitti... Madam de Rênal'i son bir kez görüp vedalaşmaya olanak yok... Ama yaptığım işten dolayı duyduğum pişmanlığı ona söyleyebilmek beni ne kadar mutlu ederdi. Yalnızca şu sözleri söylemek isterdim ona: 'Bana verilen ceza haklıdır.'"

42

İdam hücresi

Julien'i yeniden hapishaneye getirince, ölüm cezası mahkûmlarına ayrılmış bir odaya soktular. Her zaman en küçük şeylerin bile farkına vardığı halde bu kez kuleye çıkmadığına dikkat etmedi. Ölmeden önce bir kere daha Madam de Rênal'i görebilir, bu mutluluğa ererse ona ne söyleyeceğini düşünüyordu. Kadın elbette onu susturmak isteyecekti; o halde Julien'in daha ilk sözcükte bütün pişmanlığını anlatabilmesi gerekiyordu. "Böyle bir davranıştan sonra onu, yalnızca onu sevdiğime nasıl inanır? Hem benim onu öldürmek isteyişim gözümün yükseklerde olduğundan, ya da Mathilde'i sevdiğimdendi."

Yatağa girip de çarşafın kaba bir bezden olduğunu anlayınca aklı başına geldi. "Ha!" dedi, "Ölüm mahkûmu olduğum için zindana atılmışım. Doğru.

Kont Altamira bir gün bana anlatmıştı: Danton, kafası kesilmeden bir gün önce o kalın sesiyle: 'Tuhaf!' demiş, 'giyotine gitmek' fiilinin bütün zamanlarının çekimi yapılamıyor. Giyotine gideceğim denilebiliyor, giyotine gideceksin de denilebiliyor, ama 'giyotine gittim' denilemiyor.

Niçin denmesin? Bir öbür dünya varsa, o da söylenebilir... Ama orada karşıma Hıristiyanların Tanrısı çıkarsa yandığım gündür: O, zorbanın biri, zorba olduğu

için de hep öç almak peşinde; kitabı hep en ağır cezalarla dolu. Onu hiç sevmedim, kimsenin onu yürekten sevdiğine de inanamadım." (Acıma nedir bilmez Kutsal Kitap'ın birçok parçalarını hatırladı.) "Beni çok kötü cezalandırır. Ya karşıma Fenelon'un tanrısı çıkarsa! O bana belki, 'Çok sevdiğim için çok günahın bağışlanacak,' der.

Ben gerçekten çok sevdim mi? Evet, Madam de Rênal'i sevdim, ama ona karşı davranışım çok korkunç oldu. Her işimde olduğu gibi o işte de basit, alçakgönüllülük erdemini bırakıp parlak olan şeylere koştum.

Ama neler umabilirdim!.. Bir savaş çıkarsa süvari alayı; barışta elçilik kâtibi; sonra elçi... çabucak politika işini kavrar, oralara yükselirdim... Bir budala bile olsam, Mole Markisi'nin damadı için korkulacak rakip mi bulunur? Bütün budalalıklarım hoş görülür, daha doğrusu birer erdem sayılırdı. Değeri büyük, Viyana'da Londra'da saltanat süren bir adam... Pek öyle değil, beyefendi, üç gün sonra giyotin."

Julien, kafasında bir alay gibi beliren bu düşünceyi gülerek karşıladı. "Gerçeği ararsan bir insanın içinde iki kişi var," dedi. "O alaylı sözü de kim düşünüp söyledi?"

İçinde kendisine karşı çıkan ikinci kişiye, "Evet, dostum," dedi, "üç gün sonra kafam kesilecek. Mösyö de Cholin, Rahip Maslon'la ortaklaşa bir pencere kiralayıp benim kafamın nasıl kesileceğini seyredecekler. Bakalım, pencerenin kiralanması işinde, bu iki sayın beyefendiden hangisi öbürünü yere çalacak?"

Rotrou'nun *Venceslas* tragedyasından şu parça hatırına geliverdi:

LADISLAS: Ruhum hazırdır.

KRAL (Ladislas'ın babası): Darağacı da hazır, uzatın başınızı.

Julien: "Güzel yanıt doğrusu!" deyip uyudu. Ertesi sabah iki kolun kendisine sıkı sıkı sarıldığını duyup uyandı. Gözlerini açıp şaşkın şaşkın, "Ne? Bu kadar tez mi?" dedi.

Gelenin Mathilde olduğunu anlayınca, "Çok şükür ne demek istediğimi anlamadı," dedi. Bu düşünce ona soğukkanlılığını kazandırdı. Mathilde sanki altı aylık bir hastalıktan kalkmış gibiydi; gerçekten tanınmayacak bir hale gelmişti.

Ellerini acıtırcasına burarak, "O Frilair alçağı bana oyun etti," diyor, öfkesinden bir türlü ağlayamıyordu.

Julien, "Dün konuşurken ne hoştum, değil mi?" dedi. "Ömrümde ilk olarak, söyleyeceğim sözü önceden hazırlamamıştım! Doğrusu bunun hem ilk hem de sonuncu olmasından korkulabilir."

O anda Julien, Mathilde'in ruhu ile usta bir piyanistin piyano çalması gibi oynuyordu.

"Gerçi ben bir soylu değilim ama, Mathilde'in yüksek ruhu, sevgilisini de kendine kadar yükseltti. Sanır mısınız ki Boniface de La Mole, yargıçlar karşısında benden daha çok direnç göstermiştir?"

O gün Mathilde, herhangi bir evin beşinci katında oturan yoksul bir kız gibi, gösterişsiz, yapmacıksız bir şefkat duygusuyla davranıyordu, ama sevgilisinin ağzından daha süssüz sözler çıkmadı. Julien ona, farkına varmadan, vaktiyle kendi çektiği işkencenin acısını çektiriyordu.

Julien, "Nil'in kaynakları bilinmez," dedi; "ırmaklar kralını, küçük bir ırmak halinde görmek insan gözüne nasip olmamıştır: Böylece Julien'i zayıf görmek de kimseye nasip olmayacaktır, çünkü bir kere o zayıf değildir. Ama gönlüm çabucak yumuşuyor; en bayağı söz, gönülden gelen bir eda ile söylendi mi, hemen sesime bir yufkalık veriyor, gözlerimi bile yaşartıyor. Kaç kez bu yüzden, duygusuz insanların küçümsemesine uğradım! Be-

nim aman dilediğimi sandılar: İşte buna dayanamam.

Danton, darağacı başında, karısını hatırlayıp üzülmüş derler; ama Danton cılız, sıska bir ulusa güç vermiş, düşmanın Paris'e girmesini önlemiş bir adamdı... Benim neler yapabilecek bir adam olduğumu bir ben bilirim... Başkalarının gözünde bir BELKİ isem, işte o kadar.

Buraya, zindana, Mathilde değil de, Madam de Rênal gelseydi gene kendimi tutabilir miydim? Üzüntümün, pişmanlığımın son dereceyi bulması, Valenod'larla ülkenin ileri gelenlerinin gözünde ölüm korkusu, o alçakça korku oluverirdi; paraları olduğu için hiçbir şeye imrenmek, heves etmek tehlikesine düşmeyen o adamlar, istedikleri kadar böbürlensinler, gerçekte ne güçsüz insanlardır! Beni ölüm cezasına çarptıran Mösyö de Moirod ile Mösyö de Cholin, 'Ne olacak, kerestecinin oğlu,' derler. 'Bilgin, becerikli bir adam olabilir, ama yürekli olmak... yürekli olmak öğrenilmez ki!' Hem de şimdi ağlayan, daha doğrusu artık ağlayamayan şu zavallı Mathilde bile..."

Kıza baktı, gözleri kıpkırmızıydı, onu kollarında sıktı: Gerçek bir acıyı görmek, yapmayı düşündüğü kıyaslamayı unutturmuştu... "Belki bütün gece ağlamıştır," dedi; "ama bir gün bu anı, onu kim bilir ne kadar utandıracaktır! Daha bir çocukken, bir soysuzun alçakça düşüncelerine kapılıp yolunu şaşırdığını düşünür... Le Croisenois onu alacak kadar zayıftır; doğrusu iyi de eder. Mathilde onu adam eder:

Büyük şeyler tasarlayan, inançlı bir ruhun,
Sıradan kişilerin kalın kafaları üzerinde
Sahip olduğu haklı erdemle...

İşte bu hoş: Ölüme mahkûm olalı beri, hayatımda

öğrenemediğim bütün dizeler aklıma geliyor. Bu da bir yıkım belirtisi olmalı..."

Mathilde ona sönük bir sesle, "İçeriki odada sizi bekliyor," deyip duruyordu. Sonunda Julien o sözlere dikkat edebildi, "Sesi zayıflamış ama," dedi, "gene edasından emretme huyu belli. Kızmamak için böyle yavaş söylüyor." Sesine bir tatlılık vererek, "İçeride dediğiniz kim?" diye sordu.

"Avukat, size Yargıtay'a başvuru dilekçesi imzalatmaya geldi."

"Öyle şey istemem."

Mathilde ayağa kalktı; gözlerinden kıvılcımlar fışkırıyordu:

"Nasıl istemezsiniz," dedi; "bu da ne demek oluyor?"

"Çünkü ben şimdi kendimde, kimseye gülünç olmadan ölmek için gereken cesareti buluyorum. Bu nemli zindanda iki ay oturduktan sonra gene o güç bakalım kalır mı? Birtakım papazlarla, babamla uzun uzadıya konuşmak gerekecek... Dünyada hiçbir şey bunun kadar canımı sıkamaz. Şimdiden öleyim, bitsin."

Bu hiç beklenmedik engel, Mathilde'in yaradılışındaki bütün kendini beğenmişliği yeniden uyandırdı. Besançon zindanının kapıları açılmadan önce, erkenden gidip Rahip de Frilair'i görmek istemiş, ama olmamıştı; bütün öfkesini Julien'den almak istedi. Julien'i taparcasına seviyordu; ama bir çeyrek saat onun huyu hakkında, onu sevmiş olmaktan duyduğu pişmanlık hakkında kükredi durdu. Julien bunları dinlerken, bir zamanlar La Mole konağının kitaplığında en ağır aşağılayıcı sözleri yağdıran kibirli kızla karşılaştığını görüyordu.

"Senin soyunun şerefini bir kat daha yükseltmek için Tanrı seni erkek yaratmalıydı," dedi.

İçinden, "Ama bana gelince," diye düşündü, "bu iğrenç yerde iki ay daha kalmak budalalığını göstermeye-

ceğim; soylular partisi zorbalarının uyduracağı her türlü alçakça kara çalmalara,[1] iftiralara uğra, buna karşı biricik avuntum da bu deli kızın ilenmeleri olsun: Benim işime gelmez... Ne yapalım? Öbür gün sabahleyin, soğukkanlı, pek usta diye tanınmış bir adamla düello edeceğim." İçindeki ikinci adam, o şeytanca sözler söyleyen, "Hem de ne usta ya," dedi, "şimdiye kadar bir kere bile düşmanını sağ bıraktığı olmamış."

"Anladık, öyle olsun; daha iyi ya!" Mathilde'in sözleri gitgide daha açıklık kazanıyordu; Julien içinden, "Hayır, hayır," dedi, "Yargıtay'a başvurmayacağım."

Bu kararı verdikten sonra hayale daldı... "Postacı geçerken, her zamanki gibi gazeteyi saat altıda bırakır; saat sekizde, Mösyö de Rênal okuyup bitirdikten sonra, Élisa ayaklarının ucuna basarak gelip gazeteyi yatağın ucuna kor. O, biraz sonra uyanır; okurken birdenbire fenalaşır; o güzel eli titrer... 'Saat onu beş geçe, adalet yerini bulmuştu...' Bu sözcükleri bile okur.

Gözünden sıcak yaşlar dökülerek ağlayacaktır, ben onu bilirim, kendisini öldürmek istemiş olmamdan bir şey çıkmaz, hepsini unutur. Benim ölümüme yürekten ağlayacak tek insan, benim öldürmeye kalktığım kadın olacak. İşte bu bir çelişki!" dedi; Mathilde'in kendisini kandırmak için çalıştığı bütün bir çeyrek saat, hep Madam de Rênal'i düşündü. Gerçi bu durumdan silkinmek istiyor, Mathilde'in sözlerine yanıt bile veriyordu; ama aklı hep Verrières'deki yatak odasındaydı. Turuncu canfesten işlemeli karyola örtüsü üzerinde *Gazette de Besançon*'u görüyordu. O bembeyaz elin gazeteyi sinirli sinirli sıktığını görüyordu; Madam de Rênal'in ağladığını görüyordu... O şirin yüzde gözyaşının her damlasını görüyordu.

1. Bunu bir Jakoben söylüyor. (Stendhal)

Matmazel Mole, Julien'i yola getiremediğini görünce avukatı içeri çağırdı. Çok şükür ki avukat, 1796 İtalya Savaşı'nda yüzbaşı olarak bulunup orada Manuel'le arkadaşlık etmiş bir adamdı.

Âdet yerini bulsun diye o da mahkûmu düşüncesinden vazgeçirmeye çalıştı. Ona saygı göstermek isteyen Julien, öyle bir karar vermesinin nedenlerini birer birer anlattı.

Mösyö Félix Vaneau, yani avukat, sonunda, "Evet," dedi, "bu düşünce de yanlış değil. Ama üç gün içinde Yargıtay'a başvurma hakkınız var; her gün gelip size sormak da benim görevim. İki aya kadar bu hapishanenin altından bir volkan çıkarsa, kurtulmuş olursunuz."

Sonra Julien'e bakarak, "Hem hastalıktan ölmek de var," dedi.

Julien onun elini sıktı:

"Çok teşekkür ederim, siz iyi bir adamsınız. Bu konuyu düşüneceğim."

Mathilde, avukatla birlikte çıkıp gittikten sonra Julien düşündü: Avukata duyduğu dostluk, kıza duyduğundan çoktu.

43

Bir saat sonra, derin bir uykuya dalmış uyurken, elinin üzerinde sıcak sıcak gözyaşları duyup uyandı. Yarı uykuda, yarı uyanık bir halde içinden söylendi:

"Gene Mathilde olacak. İşin teorik yönünü bilir, şimdi de beni duygusal yanımdan yakalayıp düşüncemden vazgeçirmeye çalışacak." Böyle acıklı bir sahneyle karşılaşmak düşüncesi oldukça canını sıktı; gözlerini açmadı. Belphégor'un, karısından kaçmasını anlatan dizeler aklına geldi.

Bir iç çekme duydu; gözlerini açtı; gelen Madam de Rênal'di. Julien, hemen onun ayaklarına atılıp, "Demek," dedi, "ölmeden seni bir kere daha gördüm... Yoksa bir düş mü bu?"

Ama hemen kendine gelip, "Bağışlayın, Madam," dedi, "ben sizin gözünüzde bir katilim."

"Mösyö... ben size, Yargıtay'a başvurun diye yalvarmaya geldim, bunu yapmak istemediğinizi biliyorum..."

Boğulur gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyor, konuşamıyordu.

"Lütfen beni bağışlayın."

Madam de Rênal, kalkıp Julien'in kollarına atılarak, "Seni bağışlamamı istiyorsan," dedi, "Yargıtay'a başvurma dilekçesini hemen imzalarsın."

Julien, ona sarılmış öpüyordu.

"Bu iki ay içinde her gün beni görmeye gelir misin?"

"Yemin ederim ki gelirim. Her gün. Kocam gelmemi yasaklamazsa."

Julien, "Peki," dedi, "imzalıyorum. Ne! Sen beni bağışladın mı? Olabilir mi bu?"

Madam de Rênal'i kolları arasında sıkıyordu; deli gibiydi. Kadın bir acı duyup hafifçe inledi; ama hemen, "Bir şey değil," dedi, "biraz acıdı da!"

Julien, hüngür hüngür ağlayarak, "Omzun, omzun acıdı değil mi?" dedi.

Biraz çekildi; şimdi kadının elini yana yana öpüyordu:

"Seni Verrières'deki odanda son gördüğüm gün, bir gün bunu yapacağım kimin aklına gelirdi?"

"Benim Mösyö Mole'e o alçakça mektubu yazacağım kimin aklına gelirdi?"

"Bil ki ben seni hep sevdim, senden başka da kimseyi sevmedim."

Şimdi Madam de Rênal de gönlünde bir sevinç duymuştu:

"Doğru mu?" dedi.

Dizlerinin önüne oturan Julien'e dayandı da böylece uzun uzun, sessiz sessiz ağlaştılar.

Böyle uzunca bir zaman geçti; yeniden söze başlayabildikleri zaman, Madam de Rênal sordu:

"Ya o Madam Michelet, daha doğrusu Matmazel Mole?.. Anlattıkları o garip hikâyeye ben de inanmaya başladım doğrusu."

Julien, "O hikâye ancak görünüşte doğru," dedi. "O, benim karım, ama metresim değil..."

Belki birbirlerinin sözünü yüzüncü kez keserek, bin zorlukla birbirlerine bilmediklerini anlattılar. Mösyö Mole'e gönderilen mektubu, Madam de Rênal'in günahlarını dinleyip ona öğüt veren genç papaz hazırlamış, kadın da kendi eliyle kopya etmişti.

"Din bana ne çirkin bir iş yaptırdı," diyordu, "üstelik o mektubun en ağır yanlarını biraz yumuşatmıştım da..."

Julien'in heyecanla kucaklaması, mutluluğu, kadını bağışladığının kanıtıydı. O, hiçbir zaman böyle çılgınca sevmemişti. Madam de Rênal sonra ona, "Ama ben kendimi dini bütün biri sanıyordum," dedi. "Tanrı'ya gerçekten inanırım; bu işlediğim suçun çok kötü bir şey olduğuna da inanırım, zaten bu kanıtlandı, ama seni gördüm mü, bana iki kurşun atmış olmanı da düşünmeyerek..."

Julien, kadının karşı koymalarına bakmadan, onu ateşli ateşli öptü.

Madam de Rênal sürdürdü:

"Bırak, sonra sözümü unutturacaksın, seninle ciddi konuşmak istiyorum... Seni gördüm mü, artık hiçbir görev gözüme gözükmüyor, senin için katıksız bir aşk duyuyorum, daha doğrusu bunu anlatmaya aşk sözcüğü de yetmez. Ben senin için, yalnız Tanrı için beslemem gereken duyguyu besliyorum: içinde hem saygı hem aşk hem boyun eğme bulunan bir duygu... Doğrusu bana nasıl bir büyü yaptın, bilmiyorum. Gardiyana bir bıçak batırmamı emretsen ben daha düşünmeden elim o işi yapıverecek. Bu ne haldir? Ayrılmadan önce bunu bana iyice bir anlat; iki aya kadar birbirimizden ayrılacağız..."

Sonra gülümseyerek, "Kim bilir?" dedi, "Bakalım ayrılacak mıyız?"

Julien yerinden fırlayıp, "Sözümü geri alıyorum," dedi; "sen zehir, bıçak, tabanca, kömür ya da başka herhangi bir şeye başvurup hayatına son vermek, önüne engel çıkarmak istiyorsan Yargıtay'a başvurmam."

Madam de Rênal'in yüzü birdenbire değişti; az önceki derin düşünce hali, yerini şimdi büyük bir şefkate bırakmıştı; sonunda, "İkimiz de hemen şimdi kendimizi öldürsek?" diye sordu.

Julien, "Öbür dünyada kim bilir ne var?" dedi; "Belki

birtakım acılarla karşılaşacağız, belki de hiçbir şey yok. İki ay birlikte zevkli, tatlı bir hayat sürsek daha iyi değil mi? İki ay az şey midir? Hiç olamayacağım kadar mutlu olurdum."

"Hiç olamayacağın kadar mı mutlu?"

Julien, sevinçle yineledi:

"Hiç olamayacağım kadar mutlu. İçimden ne diyorsam inan ki sana da onu söylüyorum. Tanrı beni abartmaktan koruyor."

Madam de Rênal çekingen, hüzünlü bir gülümsemeyle, "Böyle söylemen, bana emretmek oluyor," dedi.

"Öyleyse her ne biçimde olursa olsun, canına kıymayacağına, bana olan aşkın üzerine yemin ediyor musun?.. Hem sen benim oğlum için yaşamalısın; Mathilde, Croisenois Markizi olunca, çocuğu uşakların eline bırakır."

Madam de Rênal, soğuk bir tavırla, "Yemin ediyorum," dedi, "ama senin Yargıtay dilekçeni, kendi elinle yazıp imzalayacağın dilekçeyi bugün isterim. Savcıya onu ben götüreceğim."

"Dikkat et, adını lekelersin."

Kadın oldukça hüzünlü bir sesle, "Seni gelip hapishanede gördükten sonra," dedi, "bütün Besançon'da, bütün Franche-Comté'de dillere düştüm demektir. Ben utanç, namus sınırlarını çoktan aştım... Artık şerefi, namusu kalmamış bir kadınım; senin uğrunda olduktan sonra ne çıkar!"

Sesinde öyle bir hüzün vardı ki, Julien, kendisi için yepyeni bir mutlulukla onu kucakladı. Bu yeni duygusu aşkın verdiği sarhoşluk değil, doruğuna erişmiş bir gönül borcuydu. Kendisi için kadının yaptığı özverinin büyüklüğünü, genişliğini ilk olarak böylesine kavramıştı.

İyilik etmekten hoşlanır kimselerden biri Mösyö de Rênal'e, karısının her gün Julien'i hapishanede ziyaret

edip uzun uzun kaldığını haber vermiş olacak; çünkü üç gün sonra Mösyö de Rênal karısına arabasını gönderdi; hemen Verrières'ye dönmesini de kesin olarak emrediyordu.

Böyle kederli bir ayrılıkla başlayan gün hiç de iyi bir gün olacağa benzemiyordu. İki-üç saat sonra gelip Julien'e, kendisini bir papazın görmek istediğini söylediler: Besançon Cizvitleri arasına girememiş olan o güvenilmez papaz, sabahtan beri sokakta, hapishanenin dış kapısı önüne yerleşmiş, bir türlü gitmiyordu. Şakır şakır yağmur yağıyor, herif, "Hak yolunda bu cefaya da katlanırım," deyip mazlum tavrı takınıyordu. Julien'in tersliği üstündeydi; edepsizliğin bu çeşidi onu büsbütün sinirlendirdi.

Sabahleyin o papazın geldiğini bir kere daha söylemişler, istememişti, ama herif Julien'in günahını çıkarmayı, onun ağzından duyduğunu ileri süreceği birtakım gönül sırları uydurup anlatarak Besançon kadınları arasında ün salmayı kafasına koymuştu. Günü de, geceyi de hapishanenin kapısı önünde geçireceğini bağıra bağıra açıklıyor, "Tanrı beni buraya, o zındığı imana getirmek için gönderdi," diyordu.

Gürültü patırtı seyretmeye can atan halk, çevresine toplanmaya başlamıştı. Papaz, onlara, "Evet, kardeşlerim," diyordu, "ben gündüzü de, geceyi de, bundan sonraki gündüzleri, geceleri de buracıkta geçireceğim. Kutsal Ruh benimle konuştu, Tanrı bana yüce bir iş buyurmuş; o Sorel denen delikanlının ruhunu Cehennem ateşinden ben kurtaracağım. Siz de benimle birlikte Tanrı'ya yalvarın," vb. vb.

Julien, rezaletten, kendisi üzerine dikkati çekebilecek her türlü şeyden son derece iğrenirdi. O anda, sessizce, kimseye fark ettirmeden bu dünyadan çekilip gitmeyi düşündü; ama Madam de Rênal'i bir daha görebileceğini umuyordu, o sırada da son derece âşıktı.

Hapishanenin kapısı, kentin en işlek sokaklarından birine açılırdı. O üstü başı çamur içindeki papazın halkı çevresine toplayıp şamata ettiğini düşündükçe ruhu binbir acıyla doluyordu: "Hiç kuşkusuz her an benim adımı anar durur!" Bu, bir an, Julien için, ölümden de ağır geldi.

Kendisine candan, gönülden hizmet eden gardiyanlardan birini, iki-üç kere, birer saat arayla çağırıp papazın hâlâ hapishane kapısında bekleyip beklemediğini anlamaya gönderdi.

Gardiyan, gidip dönüşünde, "Mösyö," diyordu, "papaz çamurun içinde diz çökmüş, yüksek sesle dua ediyor; ruhunuzun esenliği için vaaz veriyor."

Julien içinden, "Küstahın zoruna bak!" dedi; o sırada kulağına derinden gelen bir uğultu ilişti: Halk da bu uzun dualara "âmin" diyordu. Sanki bunlar yetmiyormuş gibi gardiyan da Latince sözcükleri mırıldanarak dudaklarını oynatmaya başladı:

"Böyle kutsal bir adamın yardımını nasıl istemezsiniz," dedi; "herkes sizin pek katı yürekli olduğunuzu söylüyor."

Julien, öfkeden kendini kaybetmiş bir halde, "Ah yurdum, ah!" diye bağırdı, "Hâlâ ne kadar da barbarsın."

Gardiyanın odada olduğuna hiç umursamadan yüksek sesle düşünmeye başladı:

"Bu adam, gazetede adı çıksın, kendisi hakkında bir şeyler yazılsın istiyor; muradına ermenin yolunu da bulmuş.

Ah! Baş belası taşralılar! Paris'te olsam başıma bu dertler açılmazdı. Ora insanlarının şarlatanlığı daha ustaca oluyor."

Sonunda, alnından iri iri terler damlayarak, "Hadi gidin o papazı getirin," dedi.

Gardiyan hemen istavroz çıkarıp sevine sevine seğirtti.

Papaz, tüyler ürpertecek derecede çirkin, bir o kadar da pisti. Sabahtan beri yağan soğuk yağmur, zindanın karanlığını, nemliliğini artırıyordu. Papaz, Julien'i kucaklamaya kalkıştı, onunla konuşurken ağlamaklı tavırlar takındı. En aşağılık türden bir ikiyüzlülük herifin paçalarından akıyordu; Julien'in ömründe bu kadar kızdığı olmamıştı.

Papazın gelmesinden bir çeyrek saat sonra Julien kendinde bir korkaklık duydu. İlk olarak ölüm ona korkunç görünüyordu. İdamdan iki gün sonra bedeninin kokuşacağını ya da buna benzer çirkin şeyleri düşünüyordu.

Az kalsın zayıflık belirtileri gösterip korkusunu belli edecek ya da papazın üzerine atılıp zinciriyle boğacaktı; çok şükür ki aklına başka bir şey geldi; o adamdan, gidip hemen o gün ruhunun esenliği için kırk franklık bir dua okutturulmasını rica etti.

Vakit öğleyi geçmişti; papaz parayı cebine indirip çekip gitti.

44

Papaz gittikten sonra Julien çok ağladı, öleceği için ağladı. Kendi kendine düşündü: Madam de Rênal, Besançon'da olsaydı, dayanamaz, bu zayıflığını ona açıklardı.

Taparcasına sevdiği o kadından ayrılığın verdiği kederle üzüldüğü bir anda Mathilde'in ayak sesini duydu.

"Hapishane hayatının en çekilmez yanı, insan evde olmadığını söyleyip kimseden kurtulamıyor," diye düşündü. Mathilde ne söylerse öfkeleniyor, sinirleniyordu.

Matmazel Mole'ün öğrendiğine göre, Mösyö de Valenod, kararın verildiği gün, valiliğe atanma emrini alıp cebine koyduğu için Mösyö de Frilair'in uyarılarını hiçe saymaya cesaret etmiş, Julien'i ölüm cezasına çarptırmak keyfini tatmıştı.

"Mösyö de Frilair ile az önce konuştum. 'Mösyö Sorel ne demeye kalkıp da o burjuva soylularının benliğini uyandırdı, ona saldırdı,' diyor. 'Sınıftan söz etmenin ne gereği vardı,' diyor. 'Onlara, siyasal çıkarları için ne yapmaları gerektiğini kendi gösterdi; oysa o budalaların öyle şeyler düşündüğü yoktu, hepsi de ağlamaklı olmuşlardı,' diyor. 'Sınıf çıkarı, bir adamı ölüm cezasına çaptırmanın çirkinliğini, dehşetini unutturdu. Doğrusu Mösyö Sorel iş konusunda daha pek toymuş. Onun cezasını bağışlat-

tıramazsak ölümü bir çeşit intihar olacak,' diyor..."

Mathilde'in Julien'e söylemediği bir şey daha vardı, ama doğrusu kendisi de bunun farkında değildi. Rahip de Frilair, Julien için kurtuluş çaresi olmadığını görmüş, kızın gönlünde onun yerine geçmenin yükselme ihtirası için yararlı olacağını sanıyordu.

Julien sabahtan beri başına gelen sıkıntılara sinirlenmiş, öfkesinin de para etmediğini anlayınca neredeyse kendinden geçmişti; Mathilde'e, "Hele siz kiliseye gidip de benim için bir dua okutturun, beni de bir süre rahat bırakın," dedi.

Madam de Rênal'in gelip gitmelerini duyup kıskanan Mathilde, onun Besançon'dan uzaklaştığını haber almıştı; Julien'in tersliğinin nedenini anladı, gözlerinden sicim gibi yaşlar inmeye başladı.

Kızın çektiği acı hiç de yapmacık değildi; Julien bunu görüp büsbütün sinirleniyordu. Yalnız kalmaya çok ihtiyacı vardı, ama bunun için ne yapacağını bilemiyordu.

Mathilde, onu yumuşatmak için boşu boşuna dil döktükten sonra çıkıp gitti, ama onun arkası sıra da Fouqué geldi. Julien, bu sadık dosta, "Yalnız kalmak istiyorum," dedi.

Onun kararsızlığını görünce, "Ölüm cezasından bağışlanmamı istemek için bir dilekçe hazırlıyorum," dedi, "zaten... senden bir dileğim var, bana ölüm sözü etme. O gün için senden bazı özel dileklerim olursa ben sana açarım."

Julien, sonunda yalnız kalabildi, ama şimdi kendini öncekinden de daha yüreksiz hissediyordu. Bu zayıflamış ruh, kalan bir parçacık gücünü de, ne halde olduğunu Matmazel Mole ile Fouqué'den gizlemeye harcamıştı.

Akşama doğru aklına gelen bir düşünce onu avuttu:

"Bu sabah, ölümün bana o kadar çirkin gözüktüğü anda, idam saatinin geldiğini haber verselerdi, halkın gözü, beni onurumu korumaya zorlardı, belki yürüyü-

şümde, bir salona giren sıkılgan bir kendini beğenmişinki gibi bir ağırlık bulunurdu. Bu taşralılar arasında anlayışlı birkaç kişi varsa, belki onlar benim yüreksizliğimi sezebilirdi... ama bunu gören olmazdı..."

Böylelikle üzüntüsünün bir kısmından kurtuldu. Şarkı söyleyerek, "Ben şimdi bir yüreksizim, ama bunu bilen olmayacak," dedi.

Ertesi sabah Julien'in başına belki bütün bunlardan daha tatsız bir iş geldi. Babası geleceğini çoktan beri bildirip duruyordu; o sabah, daha Julien uyanmadan önce, ak saçlı keresteci zindan odasına girdi.

Julien kendinde bir güçsüzlük hissetti; babasının sitem olarak en tatsız şeyleri açacağını biliyordu. Sanki bütün sıkıntısı, kederi yetmiyormuş gibi, o sabah, babasını sevmediği için de amansız bir vicdan azabı duyuyordu.

Gardiyan, odayı bir parça düzeltmeye çalışırken Julien kendi kendine, "Rastlantı bizi dünyada yan yana getirmiş," dedi, "biz de birbirimize elimizden gelen her kötülüğü ettik. Öleceğim anda da bana son bir kötülük daha etmeye geliyor."

Gardiyan odadan çıkar çıkmaz, ihtiyar ters ters söylenmeye başladı.

Julien, gözyaşlarını tutamadı. İçinden kudurmuş gibi, "Bu ne alçakçasına zayıflıktır!" dedi. "Bu herif her girip çıktığı yerde benim cesaretsizliğimi bire bin katarak anlatır durur; Valenod'lar, Verrières'de hüküm süren bütün o bayağı ikiyüzlüler için gün doğdu demektir! Fransa'da onların borusu ötüyor, bütün toplumsal üstünlükler onlarda toplanıyor. Şimdiye kadar ben, 'Doğru, para onların, bütün şan şeref onların, ama gönül soyluluğu benim,' diyebiliyordum."

İşte sözüne herkesin inanacağı bir tanık: Benim ölüm karşısında korkaklık gösterdiğimi bütün Verrières

halkına, pireyi deve yaparak anlatacak! Herkesin anladığı bu sınavdan ben, alnımın akıyla çıkamayacağım!"

Julien, büsbütün umutsuzluğa düşmüş gibiydi. Babasını nasıl kovacağını bilmiyordu. O pek anlayışlı ihtiyarı aldatabilecek kadar gösterişe kalkmak da o anda gücünü aşan bir şeydi.

Bütün olanakları gözden geçiriyordu; birdenbire, bağırırcasına, "Ben para biriktirdim!" dedi.

Bu dâhice söz ihtiyarın yüzünü de, Julien'in durumunu da değiştirdi.

Sözünün bıraktığı etki, Julien'in, babasının karşısında duyduğu küçüklük duygusunu gidermişti; daha sakin bir tavırla sürdürdü:

"O parayı ne yapayım?"

Julien, paranın bir bölümünü kardeşlerine bırakmak niyetinde olduğunu sezdiriyordu; ihtiyar keresteci de bir meteliğini elden kaçırmama isteğiyle yanıyordu. Uzun uzun, ateşli ateşli sözler söyledi. Julien işi alaya vurabildi, "Sonunda Tanrı, vasiyetnamem konusunda yol gösterdi bana," dedi. "Kardeşlerimin her birine biner frank vereceğim, paranın üstü de size kalacak."

"Öyle olsun," dedi ihtiyar, "paranın üstü hakkımdır, ama mademki Tanrı size inanç bütünlüğü verdi, dini bütün bir Hıristiyan olarak ölmek isterseniz, borçlarınızı da ödemelisiniz. Sizi yedirip içirmek, okutup yazdırmak için hep ben masraf ettim, onu hiç düşünmüyorsunuz..."

Julien ta içinden yaralanmıştı. "Al işte baba sevgisi!.." diyordu. Gardiyan kapıda gözüktü, "Mösyö," dedi, "konuklarıma, babaları onları görmeye gelince, en iyisinden bir şişe şampanya getiririm. Biraz pahalıdır, şişesi altı frank, ama yürek tazeler."

Julien, çocukça bir sevinçle, "Üç kadeh getirin," dedi; "koridorda dolaşan iki mahpus var, onları da çağırın."

Gardiyan adamları içeri çağırdı: Bunlar kürek mah-

kûmluğunu bitirip yeniden bir suç işleyerek hapishaneye dönmüşlerdi, yakında ağır hizmete gönderileceklerdi. İkisi de oldukça neşeli; ustalıkları, cesaretleri, soğukkanlılıklarıyla ün kazanmış birer canavardı. Biri, Julien'e, "Bana yirmi frank verin, size bütün hayatımı anlatayım," dedi. "Bakın ne tatlıdır!"

Julien, "Ya yalan söylerseniz?" dedi.

"Nasıl söylerim? Arkadaşım yirmi frangı kıskandı, yalan söylersem haber verir."

Anlattığı olaylar insana tiksinti veren şeylerdi. Bütün bu işleri yapan kişi, kuşkusuz korku nedir, yılgınlık nedir bilmez biridir; ama artık yüreğinde, para hırsından başka hiçbir duygu da aranmamalıdır.

Adamlar gittikten sonra, Julien'in sabahki hali kalmamıştı. Kendi kendine karşı duyduğu öfke geçmişti. Madam de Rênal gideli beri çektiği iç acısı, bir yandan da korkaklığın ağusunu kattığı o acı, artık değişmiş, gamlı bir düşünce halini almıştı.

İçinden, "Günler geçip de görünüşlere kapılmamaya alıştıkça," diyordu, "Paris salonlarındaki insanların da benim babam soyundan namuslu kimseler ya da bu iki kürek mahkûmu gibi becerikli birer hergele olduklarını anlayacaktım. Söyledikleri doğru, salon beyleri sabahleyin kalktılar mı, 'Bugün de karnımı doyurmak için ne yapsam?' düşüncesi içlerini kemirmez. Bir de namusluyuz diye böbürlenirler! Hele bir de bir Jüri üyeliğine seçildiler mi, açlıktan baygınlık duyduğu için bir gümüş çatal bıçak takımı çalmış adamı, koltuklarını gere gere mahkûm ederler.

Ama yaranmaları gereken yer bir saray oldu mu, bakanlıktan düşmemek, bakanlığa geçmek sözü çıktı mı, bizim o namuslu salon beyleri, bu iki kürek mahkûmunun karınlarını doyurmak için işledikleri suçların tam benzerini işlemekten de çekinmezler.

'Doğal hukuk' diye bir şey yoktur: Bu deyim, büyükbabaları XIV. Louis'nin bir el koyma buyruğuyla zenginleşmiş, geçen gün beni sıkıştıran savcının ağzına yaraşır eski bir budalalıktır. 'Hukuk,' ceza yaptırımıyla falan işe kalkışmaktan alıkoyan bir yasa çıkarıldı mı, o zaman vardır. Yasadan önce, doğal olarak ancak aslanın gücü ya da açlık, gereksinme vardır... Hayır, şeref, saygı gören insanlar, talihleri yâr olup da elleri suçta yakalanmamış birer edepsizdir. Toplumun benim peşime taktığı savcı, bir alçaklık yüzünden zengin olmuş... Ben cana kıydım, cezamı hak ettim, ama bu suçum hesaba katılmasın; beni mahkûm eden Valenod, toplum için benden bin kat zararlı bir insandır."

Julien mahzun mahzun, ama öfkesiz sürdürdü:

"Babam, cimriliğine karşın gene bu adamlardan daha iyidir. Ben, ölümümle onun adını da lekeleyip işi saptırdım. Parasız kalma korkusu, cimrilik denen, insanları olduklarından da kötü görmekten doğan hastalık, benim bırakacağım üç-dört yüz Louis altınını babama, bir avuntu kaynağı, içine güven verecek bir şey gibi gösteriyor. Bir pazar günü yemekten sonra çıkıp kendini kıskanan Verrières'lilere parasını şıkırdatır. Bakışlarıyla da onlara, 'Böyle bir karşılığı olunca, oğlunun kafasının kesilmesine hanginiz sevinmezsiniz?' der."

Bu düşünceler belki doğruydu, ama ölümü de özletecek nitelikteydi. Beş uzun gün böyle geçti. Amansız bir kıskançlıkla kıvrandığını gördüğü Mathilde'e karşı incelikle, tatlılıkla davranıyordu. Bir akşam Julien kendini öldürmeyi gerçekten aklından geçirdi. Madam de Rênal'in hasreti, bu derin acı, onun ruhunu sinirlendirmişti. Artık ne gerçek hayatta bir şeyden hoşlanıyor, ne de hayalinde gönlünü avutacak bir şey bulabiliyordu. Böyle kımıldanmadan kapalı kalmak sağlık durumunu bozuyor; huyunu, genç Alman üniversitelilerininki gibi

coşkun, zayıf kılıyordu. Zavallıların ruhuna üşüşen bazı yakışık almaz düşünceleri şöyle sert bir küfürle başından savmak için gereken o erkekçe gururu kaybediyordu.

"Gerçeği sevdim... Gerçek nerede... Her yanda ikiyüzlülük, hiç olmazsa şarlatanlık; en erdemlilerde, en büyüklerde bile böyle..." Dudaklarında bir tiksinme belirtisiyle, "Hayır, insan insana güvenemez," diye düşündü.

"Madam de ..., yetimler için para toplarken, bilmem hangi prens on altın verdi diyordu: Yalan... Uzaklara gitmenin ne gereği var? Napoléon'un, Saint Helena'daki hali nedir?.. Roma Kralı[1] adına verdiği bildirge tam bir şarlatanlık. Ulu Tanrım! Böyle bir insan, hem de uğradığı felakete bakıp da görevini acı acı hatırlaması gerektiği bir zamanda şarlatanlığa tenezzül ederse artık insanoğlundan ne beklenir?..

Gerçek nerede? Dinde mi?.." Küçümsemenin son derecesini gösteren acı bir gülümsemeyle, "Evet," dedi, "Maslon'ların, Frilair'lerin, Castanède'lerin ağzında... Belki gerçek Hıristiyanlıkta; havarileri para almadığı gibi, rahipleri de para almayacak bir Hıristiyanlıkta... Ama Pavlus elçi emretme, söz söyleme, sözünü ettirme zevkini tatmış, o da para almak sayılmaz mı?..

Ah! Gerçek bir din olsa... Ben de ne budalayım! Bir gotik katedral, insana huşu veren renk renk kilise camları görünce, benim güçsüz yüreğim hemen onlara yaraşacak rahibi de tasarlayıveriyor. Ruhum öyle bir rahibi anlar, ruhumun öyle bir rahibe ihtiyacı var... Onun yerine karşıma pis saçlı, kendini beğenmiş, gururlu bir herif çıkıyor... üstünü başını bir yana bırak, Beauvoisis Şövalyesi'nin bir eşi.

Ama gerçek bir rahip, bir Massillon, bir Fénelon... Massillion da Dubois gibi bir alçağı rahipliğe yükseltmiş.

1. Roma Kralı: Napoléon'un oğlu. (Ç.N.)

Saint-Simon'un *Les Mémories du due de Saint-Simon*'unu okuyalı beri Fénelon'dan da soğudum; ama onda gene bir rahip ruhu varmış... Öyle bir rahip olsa, gönüllerinde sevgi duyanların, bu dünyada toplanacak bir yerleri olur. Bir başımıza kalıp yaşamayız... O iyi rahip, bize Tanrı'dan söz eder. Ama hangi tanrı? Kutsal Kitap'ın bize sözünü ettiği öç almaya susamış o acımasız küçük zorba değil... Voltaire'in tanrısı, adaletli, merhametli, yüce Tanrı..."

Ezbere bildiği Kutsal Kitap'ın birçok parçalarını hatırlayıp heyecan duydu... "Ama iki-üç kişi bir araya geldi mi, bizim papazlarımızın ayağa düşürdükleri Tanrı adına nasıl inanılır?

Yalnız yaşamak!.. Ne çekilmez şey..."

Julien alnına vurarak, "Ben çıldırıyorum, haksızlık ediyorum," dedi. "Burada, bu zindanda yalnızım; ama dünyada yalnız yaşamış değilim; kafamda büyük bir görev yer etmişti. Kendime belki doğru, belki yanlış olarak edindiğim görev... fırtına olunca dayandığım sağlam bir ağaç gövdesi gibiydi; sendeliyor, çırpınıyordum. Ben de sonunda bir insandım... ama fırtına beni uçuramıyordu."

Bu zindanın nemli havası yalnızlığı düşündürüyor bana...

İkiyüzlülüğe lanet edersek gene ikiyüzlülük etmenin ne gereği var? Beni böyle ezen ne ölüm ne zindan ne de havanın nemi; Madam de Rênal'in burada olmaması. Verrières'de olsam, onu görmek için haftalarca evinin bodrumuna saklanmak gerekse, hiç yakınır mıyım?"

Acı acı gülerek yüksek sesle, "Çağdaşlarımın etkisi daha güçlü çıkıyor," dedi. "Ölüme bir adımlık yoldayım, kendi kendime konuşuyorum, gene de ikiyüzlülük ediyorum... Hey gidi XIX. yüzyıl hey!

... Bir avcı ormanda ateş eder, avının düştüğünü görünce de yakalamak için hemen atılır. Çizmesi, yarım metre yükseklikte bir beyaz karınca yuvasına çarpar, ka-

rıncaların ocağını yıkıp içindekileri yumurtalarıyla birlikte dört bir yana saçar... Karıncaların en filozofları bile bu kara, kocaman, korkunç bedenin ne olduğunu anlayamaz: Birdenbire, inanılmaz bir hızla yuvalarına giren bir çizme, bundan biraz önce de müthiş bir gürültü, kırmızımtırak ateş demetleri...

... Ölüm, hayat, sonsuzluk, onları kavrayacak kadar geniş anlayışı olacak kimseler için bunun gibi basit şeylerdir...

Yazın uzun günlerinde sabahın dokuzunda doğup akşamın beşinde ölen bir sinek, gece sözcüğünün ne demek olduğunu nasıl anlasın?

Onu beş saat daha yaşatın, gecenin ne olduğunu görüp anlar.

Ben de yirmi üçümde öleceğim. Bana beş yıllık hayat daha verin, Madam de Rênal ile yaşayayım."

Mephistopheles'in gülüşüyle gülmeye başladı.

"Bir kere ben, dinleyen biri varmış gibi ikiyüzlülük ediyorum.

Sonra da yaşayacak şurada birkaç günüm kaldığını düşünmeyip yaşamayı, sevmeyi unutuyorum... Yazık! Madam de Rênal burada değil; belki bir daha kocasından izin koparıp Besançon'a gelemeyecek, onun adını lekelemeyecek.

İşte beni yalnız bırakan asıl bu; adaletli, bağışlayan, güçlü, gaddarlık, öç almayı düşünmeyen bir tanrının yokluğu değil...

Ah! Tanrı olsaydı... Ne yazık! Ayaklarına kapanırdım. Ona ben ölümü hak ettim, ama sen, yüce Tanrı, iyi Tanrı, merhametli Tanrı, beni gene sevdiğime kavuştur, derdim."

Gece oldukça ilerlemişti. Julien bir-iki saat rahat uyudu, sonra Fouqué geldi.

Julien, içinden geçenleri iyice görüp anlayan bir insan gibi, güçlü, dayanıklı hissediyordu kendini.

45

Fouqué'ye, "Rahip Chas-Bernard'ı çağırtmaya kalkarsam ona kötü bir oyun oynamış olurum," dedi; "zavallının üç gün iştahı kaçar, yemek yiyemez. Ama sen bana, Mösyö Pirard'ın dostlarından, entrikaya kapılmaz bir Jansenci bulmaya çalış."

Fouqué, dostunun bu sözü açmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Julien, insanın taşrada halkın inançlarına karşı borçlu olduğu görevi uygun bir biçimde yerine getirdi. Kendine günah çıkarıcı olarak bir Jansenci seçmiş olmasına karşın, Rahip de Frilair'in yardımıyla zindanda ruhaniler örgütünden yardım görüyordu; onda girişim düşüncesi biraz daha çok olsaydı, kaçıp kurtulabilirdi. Ama zindanın kötü havası etkisini gösteriyor, düşünme gücünü azaltıyordu. Bunun içindir ki Madam de Rênal'in yeniden gelişi onu umduğundan da çok sevindirdi. Kadın onu kucaklarken, "Benim en büyük görevim sana karşı olandır," dedi. "Verrières'den kaçtım geldim."

Julien, Madam de Rênal'e karşı gururluluğa kalkışamazdı, ona geçirdiği bütün zayıflıkları anlattı. Madam de Rênal ona doğrusu çok iyi bakıyor, ondan hiçbir şey esirgemiyordu.

Madam de Rênal, akşam hapishaneden çıkar çıkmaz, halasının evine, Julien'e bir ava bağlanır gibi bağlanmış

olan papazı çağırttı; bu adamın bütün isteği, Besançon'un yüksek zengin sınıfından kadınların gözüne girmekti; Madam de Rênal onu, gidip Bray-le-Haut Manastırı'nda dokuz günlük bir perhize kolaylıkla razı etti.

Julien'in bunu duyunca ne kadar sevinip ne çılgınca bir aşk heyecanına kapıldığını hiçbir söz anlatamaz.

Madam de Rênal, bir yandan avuç dolusu para harcayıp bir yandan da zenginliği, sofuluğuyla ünlü halasının saygınlığından bildiği gibi yararlanarak, Julien'i günde iki kere görmeye izin kopardı.

Bu haberi duyunca Mathilde'in kıskançlığı artıp neredeyse bir çılgınlık halini aldı. Mösyö de Frilair ona, dostunu her gün bir kereden çok görebilmesine izin verdirecek kadar kurallar dışına çıkamayacağını, zaten bu kadarına sözü geçmeyeceğini açıklamıştı. Mathilde, Madam de Rênal'in en küçük girişimlerini bile öğrenmek için arkasına adam koydurdu. Mösyö de Frilair de kurnaz zekâsının bütün inceliklerini harekete geçirmiş, Mathilde'i Julien'in kendisine yaraşır bir insan olmadığına inandırmak istiyordu.

Ama Matmazel Mole, bütün bu acılar içinde Julien'i eskisinden de çok seviyor, hemen her gün de kavga ediyordu onunla.

Julien, bu kadar garip bir biçimde lekelemiş olduğu o zavallı kıza karşı, sonuna kadar bütün gücünü harcayarak efendice davranmak istiyordu; ama her an, Madam de Rênal için duyduğu ateşli aşk daha üstün geliyordu. Birtakım çürük nedenler gösterip Mathilde'i, Madam de Rênal'in masumca gelip gene masumca gittiğine inandırmak istiyor, bunu başaramayınca da içinden, "Artık," diyordu, "dramın sonu iyice yaklaştı, daha iyi gizleyemiyorsam, bu benim için bir özür sayılabilir."

Matmazel Mole, Mösyö de Croisenois'nın öldüğünü haber aldı. Mösyö de Thaler, şu pek zengin herif, Ma-

thilde'in ortadan kaybolması hakkında çirkin sözler çıkartmıştı; Mösyö de Croisenois gidip onu görmüş, bu sözleri yalanlamasını istemişti. Mösyö de Thaler ona, aldığı imzasız mektupları gösterdi; birtakım küçük olayları yan yana getirip birbiriyle açıklıyor, hem o kadar ustalıkla ortaya çıkarıyordu ki, zavallı Marki'nin gerçeği sezmemesine imkân kalmadı.

Mösyö de Thaler, hiç de ince sayılmayacak birtakım şakalara kalkıştı. Öfkeyle, üzüntüyle sarhoşa dönen Mösyö de Croisenois'nın, bunun üzerine istediği gönül alma isteği o kadar ağırdı ki, zengin Yahudi düelloyu seçti. Bu iş budalalığın üstünlüğüyle sonuçlandı, yani Paris'in sevilmeye en değer adamlarından biri daha yirmi dördüne varmadan dünyaya gözlerini kapadı.

Croisenois'nın ölümü, Julien'in zayıflamış ruhu üzerinde acayip marazi bir etki bıraktı. Mathilde'e, "Zavallı Croisenois!" diyordu, "Bize karşı doğrusu pek usluca, pek kibarca davrandı; annenizin salonunda etti̇ğimiz densizlikler yüzünden bana kin bağlayıp bir kavga çıkarması beklenebilirdi; çünkü önce hor bakılan bir insana karşı bağlanacak kin çoğu zaman pek gazaplı olur."

Mösyö de Croisenois ölünce, Julien'in, Mathilde'in ilerisi hakkındaki bütün düşünceleri altüst oldu, birkaç gün dil döküp, kıza Mösyö de Luz'e varması gerektiğini kanıtlamaya çalıştı.

"O sıkılgan bir adamdır, pek Cizvit de sayılmaz," diyordu; "elbette bir gün o da sıraya karışacaktır. Onda, zavallı Croisenois'da olduğundan daha çok yükselme tutkusu vardır, hem de sürekli bir tutku... Ailesinde düklük falan da yok; bunun için o, Julien Sorel'in duluyla evlenmekte hiçbir zorluk çıkarmaz."

Mathilde, soğuk bir.tavırla karşılık verdi:

"Hem de büyük tutkulardan boyunun ölçüsünü almış bir dul... Altı ay sevgiden sonra, sevgilisinin, bütün

felaketlerin başı olan bir kadını kendisine tercih ettiğini görüp dünyayı anlamış bir dul..."

"Haksızlık ediyorsunuz; Madam de Rênal'in buraya gelip gitmesi, Paris'te beni bağışlattırmaya çalışan avukatın çok işine yarar. Böylece avukat benim, öldürmek istediğim kadından hapishanede korunduğumu anlatarak çok etkili sözler söyleyebilir. Bunun çok etkisi olabilir; kim bilir? Belki bir gün de benim bir melodram konusu olduğumu görürsünüz vb. vb."

Şiddetli, öç alarak yatıştırılması da olanaksız bir kıskanma, umutsuz bir üzüntünün devamı (Umutsuz, çünkü Julien'in kurtulduğu varsayılsa bile onun gönlünü gene elde etmeye olanak var mı?) o vefasız sevgiliyi, hâlâ, hem de her zamankinden çok sevmenin verdiği utanma duygusu, çektirdiği acı, Matmazel Mole'ü gamlı, kederli bir sessizliğe düşürmüştü; ağzını bıçak açmıyordu. Onu bu halden ne Mösyö de Frilair'in yaltaklanmaları kurtarabiliyordu ne de Fouqué'nin kaba saba, sert açıkgözlülüğü.

Julien'e gelince o, Mathilde'i görüp rahatsız olduğu anlar bir yana bırakılırsa, ileriyi hemen hiç aklına getirmeden bir aşk hayatı yaşıyordu. Aşk tutkusunun, son dereceyi bulmuş yapmacıklığa gerek görmeyen aşk tutkusunun garip bir etkisi vardır: Madam de Rênal de onun tasasızlığını, tatlı neşesini sanki paylaşıyordu. Julien ona, "Vaktiyle," diyordu, "Vergy korularında seninle gezerken ne kadar mutlu olabilirdim! Ateşli bir yükselme tutkusu buna engel oldu, benim ruhumu o günlerde hayal dünyalarına sürükleyip götürdü. Dudaklarımın ta yanında duran bu güzel kolu tutup göğsüme bastıracağıma, gelecek günlerin serabı beni senden uzaklaştırıyordu; kocaman bir servet kurmak için atılmam gereken sayısız çarpışmaları, yalnız onları düşünüyordum... Hayır, hayır, siz beni bu hapishanede görmeye gelmeseydiniz ben mutluluk nedir bilmeden ölecektim..."

Julien'in bu sakin hayatını bozan iki olay oldu. Günah çıkarıcısı, Jansenci olduğu halde Cizvitlerin oyunlarına karışmaktan kendini koruyamamış; kendi de farkına varmadan, onların elinde oyuncak olmuştu.

Bir gün gelip Julien, intihar günahına, bu pek büyük günaha girmek istemiyorsa, kendini ölüm cezasından bağışlattırmak için, elinden gelen her işe girişmesi gerektiğini söyledi. Rahipler sınıfının, Paris Adalet Bakanlığı'nda büyük bir etkinliği olduğundan, Julien için, kendini bağışlattırmak istiyorsa, kolay bir yol vardı; parlak, herkeslere örnek diye gösterilecek bir biçimde inanç tazelemek...

Julien, "Parlak bir biçimde!.." diye yineledi. "Siz de mi misyonerler gibi komedi oynamaya kalkıyorsunuz, peder?"

Jansenci papaz, ağır bir tavırla karşılık verdi:

"Yaşınız, Tanrı'nın bir lütfu olan sevimli yüzünüz, suçunuzun bir türlü anlaşılamayan nedeni, Matmazel Mole'ün sizin için harcadığı kahramanca çabalar, kısacası her şey, öldürmek istediğiniz kadının size gösterdiği şaşılacak dostluğa kadar her şey, Besançon genç hanımlarının kahramanı olmanıza yardımcı oldu. Onlar sizin uğrunuzda her şeyi, politikayı bile unuttular...

İnanç tazelemeniz onların gönlünde yankılar uyandırır, derin etkiler bırakır. Sizin dine çok büyük bir yararınız dokunmuş olur; Cizvitler de böyle bir durum karşısında bu yolu tutarlar diye ben çekineyim mi? Onlar o kadar hırslı, o kadar şirrettirler ki kendileriyle ilişkisi olmayan bu işte bile bir kötülük etmenin yolunu bulurlar! Buna meydan vermemeli... Sizin inanç tazelemenizin akıtacağı gözyaşları, Voltaire'in inançsız yazılarının on baskısının bıraktığı parçalayıcı etkisini yok eder..."

Julien'e bundan daha çok dokunan ikinci olayı Madam de Rênal çıkardı. Tanıdıklarından bilmem hangi

entrikacı kadın, o saf, sıkılgan ruhlu kadını kandırmış. Saint-Cloud Sarayı'na gidip kralın ayaklarına kapanmanın boynuna borç olduğunu aklına koymuştu.

Madam de Rênal, Julien'den ayrılmayı göze almıştı; böyle bir acıya katlandıktan sonra halka maskara olmak, eskiden ölümden bile ağır sayacağı bu hal, ona artık hiç gibi geliyordu.

"Kralın karşısına çıkar, benim dostum olduğunu açıkça söylerim. Bir adamın, hem de Julien gibi bir adamın hayatı tehlikede olunca öbür düşüncelerin artık ne değeri kalır? 'Julien, beni öldürmek istediyse, beni kıskandığından istedi,' derim. Jüri üyelerinin ya da kralın merhametiyle kurtulmuş nice delikanlılar var..."

Julien öfkeyle, "İkimizi de kepaze mi edeceksin?" diye bağırdı, "Böyle bir işe kalkışmayacağına ya hemen yemin edersin ya da bir daha beni göremezsin, seni hapishaneye aldırtmam, ertesi gün de kendimi öldürürüm. Paris'e gitme düşüncesi senin buluşun değil. Bunu senin aklına hangi entrikacı karı soktu, söyle...

Bu kısa ömrün sayılı günlerini mutlulukla geçirelim. Kendimizi başkalarından gizleyelim; benim suçumun su götürür yeri yok. Matmazel Mole'ün Paris'te saygınlığı büyüktür, hiç kuşkun olmasın; o, bir insanın yapabileceği her şeyi yapmıştır. Burası taşra, burada zengin, saygı görür kim varsa bana karşı. Senin yapacağın iş, yaşamaları kolay olan o zenginleri, hele siyaset alanında ılıman denenleri büsbütün kızdırır... Maslon'ları, Valenod'ları, onlardan daha iyi binlerce kişiyi kendimize güldürmeyelim."

Julien, zindanın kötü havasına dayanamaz olmuştu. Çok şükür ki artık öleceği bildirilen gün, güzel bir güneş, doğayı sevindiriyor, neşelendiriyordu; Julien'in de o gün cesareti pek üstündeydi. Açık havada yürümek ona, uzun zaman denizde kalmış gemicinin karada gezmekten duyduğu zevke benzer bir haz verdi. İçinden, "Her

şey yolunda," dedi, "direncim üstümde."

O başın hiçbir zaman, o kesileceği günkü kadar şairane bir görünümü olmamıştı. Vaktiyle Vergy korularında geçirdiği en tatlı anlar, son derece bir şiddetle aklına üşüşüyordu.

Bütün olay basit bir biçimde, yakışıksız hiçbir şey geçmeden olup bitti; Julien de hiçbir yapmacığa kalkışmadı.

İki gün önce Fouqué'ye, "Heyecana kapılmayacağıma söz veremem," demişti; "bu çirkin, nemli zindan da bana ateşli anlar geçirtiyor, kendimi bilmez oluyorum; ama korkma, kimse Julien sarardı diyemez."

Son gününün sabahı, Fouqué'nin, Mathilde ile Madam de Rênal'i kentten uzaklaştırması için gerekli önlemler önceden alınmıştı.

"Onların ikisini bir arabaya bindirirsin," demişti. "Posta arabacısına söyle, atları hep dörtnala sürsün. İkisi de ya hemen sarmaş dolaş olur ya birbirine kıyasıya kin gösterirler. Her ne olursa olsun, zavallı kadıncağızlar biraz avunup acılarını unuturlar."

Julien, Madam de Rênal'e, Mathilde'in oğluna bakmak için yaşayacağına yemin ettirmişti.

Bir gün Fouqué'ye, "Kim bilir," demişti, "insanın belki öldükten sonra da birtakım tutkuları vardır. Hani sonsuz dinlenme derler, ben de o sonsuz dinlenme yatağımın, Verrières üstündeki büyük dağın mağarasında olmasını isterim. Sana anlatmıştım, kaç kere o mağarada oturdum, gözlerimi Fransa'nın en zengin illerinin görüntüsüne daldırıp gönlümde yükselme tutkusunun alevini duydum; o zamanlar bende o tutku vardı... Her neyse! O mağarayı severim, filozof ruhlu bir adamın imreneceği bir yer olduğu da yadsınamaz... Besançon'un rahipleri her şeyden para çıkarırlar; işini becermesini bilirsen benim cesedimi onlardan satın alabilirsin..."

Fouqué, bu elemli işi başardı. Geceyi odasında, dostunun cesedi yanında, bir başına geçiriyordu; birdenbire şaşakaldı: Kapı açılmış, içeri Mathilde girmişti. Oysa daha birkaç saat önce onu Besançon'dan on fersah ötede bırakmıştı. Kızın şaşkın bir bakışı vardı:

"Onu göreceğim," dedi.

Fouqué'nin söz söyleyecek, ayağa kalkacak hali yoktu. Yerde duran lacivert bir kaputu parmağıyla işaret etti; Julien'den ne kaldıysa buna sarılıydı.

Mathilde diz çöktü. Boniface de La Mole ile Navarra Kraliçesi Marguerite'nin anısı, ona hiç kuşkusuz insan gücünden üstün bir güç vermişti. Titrek elleriyle kaputu açtı. Fouqué gözlerini çevirdi.

Mathilde'in acele acele odada dolaştığını duydu. Kız mumları yakıyordu. Fouqué kendinde güç bulup da gözlerini kaldırdığında, Mathilde, Julien'in kafasını önündeki küçük mermer masaya koymuş, alnından öpüyordu...

Mathilde, sevgilisini kendi seçtiği mezara kadar izledi. Tabutun arkasından bir yığın da papaz gitti; kimse bilmiyordu, ama Mathilde de, karalar sarılı bir arabada yapayalnız, sevdiği adamın kesik kafasını dizleri üzerinde taşıdı.

Jura sıradağlarının en yüksek tepesinde, binlerce mum yakılıp gösterişli biçimde donatılmış o küçük mağaraya gece yarısı varıldı; yirmi papaz, ölüler ayinini yerine getirdi. Cenazenin geçtiği bütün küçük köylerden halk, hiç görülmedik bu garip ayini merak edip alaya takılmışlardı.

Mathilde, onların arasında uzun yas giysileriyle göründü; dua okunup bittikten sonra da halka binlerce beş franklık serptirdi.

Fouqué ile yalnız kalınca, sevgilisinin kesik başını kendi eliyle gömeceğini söyledi, bunu yaptı da. Fouqué, acısından deliye dönmüştü.

Mathilde, bir hayli masraf edip, İtalya'da kabartma heykelli taşlar yaptırıp o vahşi mağarayı bunlarla süsletti.

Madam de Rênal, verdiği sözü tuttu. Hiçbir biçimde kendini öldürmeye kalkışmadı; ama Julien'den üç gün sonra, o da çocuklarını kucaklarken ölüverdi.

Mutlu azınlığa

Halkın oyu ile yönetim, özgürlüğü sağlar, ama bir de sakıncası vardır: Üstüne düşmeyen işlere karışır. Örneğin, herkesin özel hayatına. Amerika'da, İngiltere'de görülen hüzün işte bu yüzden doğar. Özel hayata dokunmaktan kaçınmak için yazar, Verrières adında bir kasaba uydurmuş; bir piskoposa, bir jüriye, bir ağır ceza mahkemesine ihtiyacı olunca da bütün bunları, hiç gitmediği Besançon'a koymuştur.